

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَاللَّهُ أَكْبَرُ

إرشاد الساري
شرح صحيح البخاري

Kastallânî

SAHÎH-İ BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-sârî
li-şerhi
Sahîhi'l-Buhârî

7

SAHÎH-i BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-Sârî

li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî

eI-KASTALLÂNÎ

**Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn
Ahmed b. Muhammed**

(öl. 923/1517)

إِرْشَادُ السَّارِئِ
لِشَرْحِ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ

Sahîh-i Buhârî Şerhi

1. baskı – İstanbul

Cilt 7

Aralık 2019

Özgün adı: İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî

Yazarı: Şihâbuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed eş-Şâfiî el-Kastallânî (öl. 923/1517).

Arapça neşir: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Muhammed Abdulazîz el-Hâlidî tashihi ile, Beyrut 1438/2017, 4. baskı, 15 cilt.

İSBN: 978-605-4659-31-9

Tercüme: Hüseyin Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 45522

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

İÇİNDEKİLER

34. ALIŞVERİŞLER KİTABI (Devam)	21
44- ALICI VE SATICI AYRILMADIKLARI MÜDDETÇE MUHAYYERDİR	21
45- ALICI VE SATICI HERHANGİ BİRİ DİĞERİNİ MUHAYYER BIRAKIRSA SATIŞ VACİB OLUR	24
46- SATICI MUHAYYER OLDUĞU ZAMAN SATIŞ CAİZ OLUR MU?	25
47- KİŞİ BİR ŞEY SATIN ALIR VE AYNI MECLİSTE BU ŞEYİ HİBE EDERSE, MÜŞTERİ DE BUNU REDDETMEZSE VEYA KİŞİ BİR KÖLE SATIN ALIP AZAD EDERSE	28
48- ALIŞVERİŞTE ALDATMANIN MEKRUH OLMASI	31
49- ÇARŞILAR HAKKINDA ZİKREDİLEN HADİSLER	33
50- ÇARŞIDA BAĞIRIP ÇAĞIRMANIN MEKRUHLUĞU	41
51- ÖLÇME GÖREVİ SATANA VE VERENE AİTTİR	44
52- MÜSTEHAB OLAN ÖLÇME	47
53- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) SÂ'ININ VE (MEDİNELİLERİN) MÜDDLERİNİN BEREKETİ	49
54- SATIN ALDIĞI YİYECEĞİ TESLİM ALMADAN SATMAK VE İHTİKÂR HAKKINDAKİ RİVAYETLER	51
55- YİYECEK MADDESİNİN TESLİM ALINMADAN ÖNCE SATILMASI VE YANINDA BULUNMAYAN BİR ŞEYİN SATILMASI	56
56- GÖTÜRÜ USULÜ SATIN ALINAN YİYECEK MADDESİNİN, ALICININ MEKÂNINA GÖTÜRÜLMEDİKÇE SATILMAMASI GÖRÜŞÜNDE OLANLAR VE BU HUSUSTAKİ EDEB	58
57- MAL VEYA HAYVAN SATIN ALDIKTAN SONRA BUNU SATICININ YANINDA BIRAKILMASI VEYA SATICIDAN TESLİM ALMADAN ÖNCE ÖLMESİ	60

58- KİŞİ, KARDEŞİ İZİN VERMEDİKÇE VEYA BIRAKMADIKÇA ONUN SATIŞI ÜZERİNE SATIŞ YAPAMAZ VE PAZARLIĞI ÜZERİNE PAZARLIK YAPAMAZ	63
59- MÜZAYEDEYLE SATIŞ	66
60- NECEŞ SATIŞI VE BUNUN CAİZ OLMADIĞINI SÖYLEYENLER	68
61- GARAR SATIŞI VE HABELU'L-HABELE SATIŞI	70
62- MÜLÂMESE SATIŞI	72
63- MÜNÂBEZE SATIŞI	75
64- SATICININ; DEVE, SIĞIR, KOYUN VE SÜT VEREN HER HAYVANIN SÜTÜNÜ MEMESİNDE BİRİKTİREREK SATMASININ YASAKLANMASI	77
65- SÜTÜ MEMESİNDE BİRİKTİRİLEN HAYVANI SATIN ALAN KİŞİ DİLERSE HAYVANI GERİ VERİR VE SAĞDIĞI SÜTE KARŞILIK BİR SÂ' HURMA VERİR	83
66- ZİNAKÂR KÖLEYİ SATMAK	85
67- KADINLARLA BİRLİKTE ALIŞVERİŞ YAPMAK	89
68- ŞEHİRLİ, ÜCRET ALMAKSIZIN KÖYLÜ ADINA SATIŞ YAPABİLİR Mİ? ONA YARDIMDA VEYA ÖĞÜTTE BULUNABİLİR Mİ?	92
69- ŞEHİRLİNİN ÜCRET ALARAK KÖYLÜ ADINA SATIŞ YAPMASINI KERİH GÖRENLER	96
70- ŞEHİRLİ KÖYLÜ ADINA SİMSARLIK YAPARAK ONA MAL SATIN ALAMAZ	97
71- ŞEHRE MAL GETİRENLERİ YOLDA KARŞILAMANIN YASAKLANMASI VE BU ŞEKİLDE YAPILAN SATIŞIN GEÇERSİZ OLMASI	99
72- MAL GETİRENLERİN KARŞILANABİLECEĞİ SON NOKTA	103
73- SATIŞ AKDİNDE HELAL OLMAYAN ŞARTLARI İLERİ SÜRMEK	105
74- HURMAYI HURMA KARŞILIĞINDA SATMAK	110

75- KURU ÜZÜMÜ KURU ÜZÜM, YİYECEĞİ (AYNI CİNS) YİYECEK KARŞILIĞINDA SATMAK	111
76- ARPAYI ARPA KARŞILIĞINDA SATMAK	113
77- ALTINI ALTIN KARŞILIĞINDA SATMAK	115
78- GÜMÜŞÜ GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA SATMAK	116
79- DİNARI DİNAR KARŞILIĞINDA VADELİ OLARAK SATMAK	118
80- GÜMÜŞÜ ALTIN KARŞILIĞINDA VADELİ OLARAK SATMAK	120
81- ALTINI GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA PEŞİN OLARAK SATMAK	121
82- MÜZÂBENE VE ÂRİYE SATIŞI. MÜZÂBENE, YAŞ HURMAYI KURU HURMA İLE KURU ÜZÜMÜ YAŞ ÜZÜM İLE SATMAKTIR	122
83- AĞAÇTAKİ MEYVELERİ ALTIN VE GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA SATMAK	127
84- ARÂYÂ SATIŞININ AÇIKLAMASI	131
85- MEYVELERİ OLGUNLAŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE SATMAK	135
86- HURMALARI OLGUNLAŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE SATMAK	141
87- KİŞİ MEYVELERİ OLGUNLAŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE SATTIĞINDA, SONRADAN BU MEYVELERE BİR AFET İSABET EDERSE, ZARAR SATICIYA AİTTİR	142
88- YİYECEK MADDELERİNİ VADELİ OLARAK SATIN ALMAK	144
89- HURMA DAHA İYİSİ KARŞILIĞINDA SATILMAK İSTENİRSE	146
90- AŞILANMIŞ HURMA AĞACINI VEYA EKİLİ TARLAYI SATAN VEYA KİRAYA VEREN KİŞİ	148
91- EKİNİ, YİYECEK KARŞILIĞINDA ÖLÇEREK SATMAK	150
92- HURMA AĞACINI(N MEYVESİNİ) KÖKÜYLE (AĞAÇLA) BİRLİKTE SATMAK	152
93- MUHÂDARA SATIŞI	152
94- HURMA AĞACI ÖZÜNÜ SATMAK VE YEMEK	154

95- ALIM SATIM, KİRALAMA, ÖLÇÜ VE TARTI GİBİ HUKUKİ İŞLERİNİ HALKIN NİYETLERİNE VE YAYGINLIK KAZANMIŞ OLAN ÖRFLERİNE GÖRE GERÇEKLEŞTİRENLER	156
96- ORTAĞIN, ORTAĞINDAN SATIN ALMASI	161
97- TAKSİM EDİLMEYEN ARAZİ, EV VE MALLARI SATMAK	162
98- BAŞKASI ADINA ONUN İZNİ OLMADAN BİR ŞEY SATIN ALDIĞINDA O KİŞİ BUNA RAZI OLURSA	163
99- MÜŞRİK VE HARB EHLİYLE ALIŞVERİŞ YAPMAK	167
100- HARBÎDEN KÖLE SATIN ALMAK, HARBİNİN HİBESİ VE AZAD ETMESİ	168
101- TABAKLANMADAN ÖNCE LEŞ DERİLERİ	178
102- DOMUZUN ÖLDÜRÜLMESİ	179
103- LEŞİN İÇ YAĞI ERİTİLMEZ VE ONDAN ÇIKAN YAĞ SATILMAZ	182
104- CANSIZ ŞEYLERİN RESİMLERİNİ SATMAK VE BU KONUDAKİ MEKRUHLAR	184
105- İÇKİ TİCARETİNİN HARAM KILINMASI	186
106- HÜR OLAN KİŞİYİ SATANIN GÜNAHI	187
107- RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) YAHUDİLERİ SÜRGÜN ETTİĞİ ZAMAN ARAZİLERİNİ SATMALARINI EMRETMESİ	188
108- KÖLEYİ KÖLE İLE HAYVANI HAYVAN İLE VERESİYE OLARAK SATMAK	189
109- KÖLE SATMAK	192
110- MÜDEBBER KÖLEYİ SATMAK	194
111- KİŞİ, SATIN ALDIĞI CARİYEYLE HENÜZ GEBE OLUP OLMADIĞI BELLİ OLMADAN SEFERE ÇIKABİLİR Mİ?	199
112- LEŞ VE PUT SATMAK	203
113- KÖPEK SATIMINDAN ELDE EDİLEN BEDEL	205
35-SELEM KİTABI	210

1- BELLİ BİR ÖLÇÜ İLE SELEM	211
2- BELLİ BİR AĞIRLIK ÜZERİNDEN SELEM	213
3- MALIN ASLI YANINDA BULUNMAYAN KİMSEYE YAPILAN SELEM	217
4- HURMADA SELEM SATIŞI	222
5- SELEM AKDİNDE KEFİL	224
6- SELEM AKDİNDE REHİN	225
7- BELLİ BİR ZAMAN ÜZERİNDEN SELEM AKDİ	227
8- DEVENİN DOĞURMASINA KADAR YAPILAN SELEM AKDİ	231
36- ŞUF'A KİTABI	233
1- ŞUF'A TAKSİM OLUNMAMIŞ MALDADIR, SINIRLAR BELİRLENDİĞİNDE ARTIK ŞUF'A YOKTUR	233
2- SATIŞTAN ÖNCE ŞUF'A HAKKINI SAHİBİNE ARZETMEK	234
3- HANGİ KOMŞULUK DAHA YAKINDIR?	238
37- İCÂRE KİTABI	240
1- SALİH ADAMIN ÜCRETLE TUTULMASI	240
2- KARÂRÎT KARŞILIĞINDA KOYUN GÜDÜLMESİ	243
3- ZARURET HALİNDE VEYA İSLÂM EHLİNİN BULUNMADIĞI ZAMANDA MÜŞRİKLERİN ÜCRETLE TUTULMASI.	244
4- KİŞİNİN ÜÇ GÜN SONRA VEYA BİR AY SONRA VEYA BİR YIL SONRA KENDİSİNE BİR İŞ YAPMASI İÇİN BİRİNİ ÜCRETLE TUTMASININ CAİZ OLMASI VE O ZAMAN GELDİĞİNDE ÜCRETLE TUTAN VE TUTULAN KİŞİLERİN YAPMIŞ OLDUKLARI ŞARTLARI ÜZERİNDE OLMALARI	247
5- GAZVEDE ÜCRETLİ KİŞİ	249
6- ÜCRETLİ BİRİNİ TUTAN, ANCAK HİZMET MÜDDETİNİ BİLDİRİP DE YAPACAĞI İŞİ BİLDİRMEYEN KİMSE	251

7- KİŞİNİN YIKILMAK ÜZERE OLAN BİR DUVARI DOĞRULTMAK ÜZERE ÜCRETİ BİRİNİ TUTMASININ CAİZ OLMASI	253
8- GÜNDÜZÜN YARISINA KADAR ÜCRET AKDİ	254
9- İKİNDİ NAMAZINA KADAR ÜCRET AKDİ YAPMAK	256
10- İŞÇİNİN ÜCRETİNİ VERMEYEN KİMSENİN GÜNAHI	257
11- İKİNDİ VAKTİNDEN GECEYE KADAR ÜCRET AKDİ YAPMAK	258
12- KİŞİNİN BİRİNİ ÜCRETLERLE TUTMASI, İŞÇİNİN KENDİ ÜCRETİNİ BIRAKMASI VE İŞVERENİN BIRAKILAN ÜCRETİ ÇALIŞTIRIP ARTTIRMASI VEYA KİŞİNİN BAŞKASININ MALINDA ÇALIŞIP O MALI ARTTIRMASI	262
13- ÜCRET KARŞILIĞINDA SIRTINDA YÜK TAŞIYAN, SONRA ONDAN KAZANDIĞINI TASADDUK EDEN KİMSE VE HAMALIN ÜCRETİ	266
14- SİMSARLIK ÜCRETİ	267
15- KİŞİ SAVAŞ TOPRAKLARINDA MÜŞRİK BİRİNİN YANINDA ÜCRETLERLE ÇALIŞABİLİR Mİ?	269
16- ARAP KABİLELERİNDEN BİR KABİLEYE FÂTİHATUL-KİTÂB İLE DUA ETME KARŞILIĞINDA VERİLEN ÜCRET	271
17- KÖLENİN ÖDEYECEĞİ VERGİ; KADIN KÖLELERİN VERGİLERİNİ GÖZETLEMEK	277
18- HACCÂMIN ÜCRETİ	278
19- KÖLENİN EFENDİLERİYLE ONUN VERGİSİNİ HAFİFLETMELERİ YÖNÜNDE KONUŞAN KİMSE	280
20- ZİNA EDEN KADININ VE CARİYELERİN KAZANCI	281
21- DAMIZLIK HAYVANIN SUYU	284
22- KİŞİNİN BİR TARLAYI İCAR ALMASI VE İKİSİNDEN BİRİNİN ÖLMESİ	285
38- HAVALE KİTABI	288
1- KİŞİNİN HAVALEDE DÖNME HAKKI VAR MIDIR?	288

2- ZENGİN BİRİNE HAVALE ETTİĞİ ZAMAN REDDETME DURUMUNUN OLMAMASI	292
3- KİŞİNİN ÖLEN BİR KİMSENİN BORCUNU BAŞKA BİR ADAMA HAVALE ETMESİNİN CAİZ OLMASI	293
39- KEFALET KİTABI	297
1- ÖDÜNC VERMEKTE VE BORÇLARDA, BEDENLERLE VE BAŞKA ŞEYLERLE KEFALET	297
2- YÜCE ALLAH'IN: "Kendileriyle Ahitleştığınız Kimselere Hisselerini Veriniz"	304
3- ÖLEN BİRİNİN BORCUNA KEFİL OLAN KİMSENİN KEFALETİNDEN DÖNME HAKKININ OLMAMASI	308
4- ALLAH RESÛLÜ (sallallahu aleyhi vesellem) ZAMANINDA EBÛ BEKR'E EMÂN VERİLMESİ VE EBÛ BEKR'İN AKDİ	311
5- BORÇ	318
40- VEKÂLET KİTABI	321
1- ORTAĞIN ORTAĞA TAKSİMDE VE DİĞER İŞLERDE VEKÂLETİ	321
2- MÜSLÜMAN KİMSENİN DÂRU'L-HARBDE BULUNAN VEYA DÂRU'L-İSLAMDA OLAN BİR HARBÎYE VEKÂLET VERMESİNİN CAİZ OLMASI	324
3- SARRAFLIKTA VE TARTIDA VEKÂLET	326
4- ÇOBANIN ÖLMEK ÜZERE OLAN BİR KOYUNU KESMESİ VEYA VEKİLİN BOZULMASINDAN KORKTUĞU ŞEYİ ISLAH ETMESİ	328
5- HAZIR BULUNAN KİŞİNİN VE GAİB KİŞİNİN VEKÂLETİNİN CAİZ OLMASI	331
6- BORÇLARI ÖDEME HUSUSUNDA VEKÂLET	333
7- KİŞİNİN BİR KAVMİN VEKİLİNE VEYA ŞEFAATÇISINA BİRŞEY HİBE ETTİĞİNDE BUNUN CAİZ OLMASI	335

8- KİŞİNİN BİR ADAMI NE KADAR VERECEĞİNİ BEYÂN ETMEDEN BİRŞEY VERMESİ İÇİN VEKİL KILMASI VE VEKİLİN İNSANLARIN ÖRF EDİNDİĞİ ŞEY ÜZERE VERMESİNİN CAİZ OLMASI	339
9- KADININ NİKÂHTA İMAMA VEKÂLET VERMESİ	342
10- KİŞİNİN BİR VEKİL TAYİN ETMESİ, VEKİLİN BİR MİKTAR ŞEYİ TERK ETMESİ VE MÜVEKKİLİN BUNA İCAZET VERMESİ HALİNDE BUNUN CAİZ OLMASI VE VEKİLİN, VEKİL EDİLDİĞİ BİR ŞEYİ BELİRLENMİŞ BİR MÜDDETE KADAR ÖDÜNC VERMESİNİN CAİZ OLMASI	344
11- VEKİLİN, BİR ŞEYİ FÂSİD BİR ALIŞVERİŞLE SATMASI HALİNDE BU ALIŞVERİŞİN REDDEDİLMESİ	350
12- VAKIF HUSUSUNDA VEKÂLET, VEKİLİN NAKAFASI, VEKİLİN AŞIRIYA KAÇMADAN VAKIF MALINDAN ARKADAŞINA YEDİRMESİ VE KENDİSİNİN YEMESİ	351
13- HADLER KONUSUNDA VEKÂLET	352
14- KURBANLIK HAYVANLARIN KESİLMESİ VE BUNLARIN İŞLERİNİN GÖZETİLMESİ HUSUSUNDA VEKÂLET	355
15- KİŞİNİN VEKİLİNE: “BUNU ALLAH’IN SANA GÖSTERDİĞİ YERE KOY” DEDİĞİ ZAMAN VEKİLİN: “SÖYLEDİĞİN ŞEYİ İŞİTTİM” DEMESİ	357
16- EMİN KİMSEYE VEZNEDARLIK VE BENZERİ İŞLERDE VEKÂLET VERME	359
41- EKİN VE MUZÂRA’A KİTABI	361
1- KENDİLERİNDEN YENİLMESİ HALİNDE EKİN EKMENİN VE AĞAÇ DİKMENİN FAZİLETİ VE YÜCE ALLAH’IN: “Şimdi Bana, Ektiğinizi Haber Verin. Onu Siz mi Bitiriyorsunuz, Yoksa Bitiren Biz miyiz? Dileseydik Onu Kuru Bir Çöp Yapardık da Şaşar Kalırdınız” BUYRUĞU	361

2- ZİRAAT ÂLETİYLE MEŞGUL OLMANIN AKİBETLERİNDEN VEYA ZİRAATTE EMROLUNAN ŞEYDE SINIRIN GEÇİLMESİ GİBİ SAKINILACAK ŞEYLER	365
3- ZİRAAT İÇİN KÖPEK BESLEMEK	366
4- ÇİFTÇİLİK İÇİN SIĞIR KULLANMAK	369
5- KİŞİNİN: "ŞU HURMALIĞIN İŞLERİNİ ÜZERİNE AL VE MAHSÛLÜNDE BENİMLE ORTAK OL" DEMESİ	372
6- HURMA AĞACI VE DİĞER AĞAÇLARI KESME	373
7- BÂB	375
8- MAHSÛLÜN YARISI KARŞILIĞINDA VE BUNA BENZER BİR ŞEY ÜZERİNE EKİCİLİK YAPMAK	376
9- KİŞİNİN MUZÂRAADA SENELERİ ŞART KOŞMAMASI	382
10- BÂB	382
11- YAHUDİLER İLE EKİCİLİK YAPMAK	384
12- EKİCİLİKTE MEKRUH OLAN ŞARTLAR	385
13- KİŞİNİN, İZİNLERİ OLMAKSIZIN BİR TOPLULUĞUN MALINDA ZİRAAT YAPMASI VE BU ZİRAATTA O TOPLULUK LEHİNE BİR İYİLİK OLMASI	386
14- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) ASHÂBININ VAKIFLARI, HARAÇ ARAZİSİ; ASHÂBININ EKİCİLİK VE ÇALIŞMA AKDİ YAPMALARI	391
15- ÖLÜ BİR ARAZİYİ İMÂR EDEN KİMSE	393
16- BÂB	396
17- ARAZİ SAHİBİNİN: "BEN SENİ, ALLAH'IN SENİ BURADA BIRAKTIĞI MÜDDETÇE BIRAKACAĞIM" DEMESİ VE BELLİ BİR MÜDDET ZİKRETMEMESİ HALİNDE İKİSİNİN DE RAZI OLACAĞI ŞART ÜZERİNE OLMALARI	399
18- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (Sallallahu aleyhi vesellem) SAHABİLERİNDEN BAZILARININ BAZILARI İLE ZİRAAT VE MEYVE HUSUSUNDA YARDIMLAŞMALARI	401

19- ARAZİYİ ALTIN VE GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA KİRALAMAK	408
20- BÂB	411
21- BİTKİ VE AĞAÇ DİKME HAKKINDA GELEN HADİSLER	413
42- MUSÂKÂT KİTABI	418
1- SUDAN YARARLANMA VE YÜCE ALLAH'IN: "Her Canlı Şeyi Sudan Yarattığımızı Görüp Düşünmediler mi? Yine de İnanmazlar mı?" BUYRUĞU	418
1-M- SUDAN YARARLANMA VE TAKSİM EDİLMİŞ OLSUN VEYA OLMASIN SUYU TASADDUK ETMENİN VE HİBE ETMENİN CAİZ OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE OLANLAR	419
2- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem): "SUYUN FAZLASINA MANİ OLUNMAZ" BUYRUĞUNA DAYANARAK: "SU SAHİBİ SUYA KANINCAYA KADAR SUYU KULLANMAYA HERKESTEN DAHA FAZLA HAK SAHİBİDİR" DİYEN KİMSE	423
3- KENDİ MÜLKÜNDE KUYU KAZAN KİMSENİN SORUMLU OLMAMASI	426
4- KUYU HAKKINDA HUSÛMET VE BU KONUDAKİ HÜKÛM	427
5- SUYU YOLCULARIN KULLANMASINDAN MEN EDEN KİMSENİN GÜNAHI	429
6- SU YOLLARINI KAPATMA	432
7- SUYU YUKARIDA BULUNANIN KİŞİNİN AŞAĞIDA BULUNAN KİŞİDEN ÖNCE KULLANMASI	436
8- YUKARIDA OLAN KİŞİN SUDAKİ PAYININ TOPUKLARA KADAR OLMASI	438
9- SULAMANIN FAZİLETİ	441
10- HAVUZ VE TULUM SAHİBİNİN BUNLARDAKİ SUDA DAHA ÖNCELİKLİ OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE OLAN KİMSE	445
11- KORULUK İTTİHÂZININ YALNIZ ALLAH'A VE RESÛLÜ'NE AİT OLMASI	450

12- İNSANLARIN VE HAYVANLARIN NEHİRLERDEN SU İÇMELERİ	452
13- ODUN VE OT SATMAK	456
14- ARAZİ PARÇALARI	461
15- VERİLEN ARAZİLERİN YAZILMASI	462
16- DEVELERİN SU BAŞLARINDA SAĞILMALARI	464
17- SU ALMA HAKKI VEYA HURMALIKTAN FAYDALANMA HAKKI OLAN KİMSENİN O YERDEN GEÇME HAKKININ DA OLMASI	465
43- ÖDÜNÇ İSTEME, BORÇLARI ÖDEME, MEN ETME VE İFLAS ETME KİTABI	472
1- KENDİSİNDE ALDIĞI ŞEYİN PARASI OLMADIĞI VEYA PARASI YANINDA OLMADIĞI HALDE BİR ŞEYİ BORCA SATIN ALAN KİMSE	472
2- İNSANLARIN MALLARINI GERİ ÖDEMEK VEYA TELEF ETMEK MAKSADIYLA ALAN KİMSE	474
3- BORÇLARI ÖDEME VE YÜCE ALLAH'IN: "Hiç Şüphesiz Allah Size, Emanetleri Ehline Teslim Etmenizi ve İnsanlar Arasında Hükmettiğiniz Zaman Adaletle Hükmetmenizi Emreder. Allah Size Ne Güzel Öğüt Veriyor. Şüphesiz Allah İştir ve Görür"	476
4- DEVENİN ÖDÜNÇ ALINMASI	479
5- ALACAKTA GÜZEL DAVRANMAK	482
6- ALACAKLIYA YAŞÇA KENDİ DEVESİNDEN DAHA BÜYÜK OLANI VERİLİR Mİ?	483
7- BORCU GÜZEL BİR ŞEKİLDE ÖDEMEK	485
8- BORÇLUNUN BORCUNU EKSİK ÖDEMESİ VEYA ALACAKLININ HAKKINI HELAL ETMESİNİN CAİZ OLMASI	487
9- BORÇLUNUN BORCUNU ALACAKLIYA HURMAYI HURMA İLE VEYA BAŞKA BİR ŞEY İLE TAKAS EDEREK VEYA MAHSULÜ ÖLÇÜP TARTMADAN ÖDEMESİ	489
10- BORCA GİRMEKTEN İSTİÂZE EDEN KİMSE	492

11- BORÇ BIRAKARAK ÖLEN KİMSENİN NAMAZI	493
12- ZENGİNİN BORCUNU GECİKTİRMESİNİN ZULÜM SAYILMASI	496
13- HAK SAHİBİNİN KONUŞMA HAKKININ OLMASI	497
14- KİŞİNİN SATMA, ÖDÜNC VERME VE EMANET BIRAKMA ŞEKLİNDE KENDİ MALINI İFLÂS ETMİŞ KİŞİNİN YANINDA BULMASI HALİNDE, BU MALI GERİ ALMAKTA BAŞKALARINDAN DAHA HAKLI OLMASI	499
15- ALACAKLININ HAKKINI DİĞER GÜNE VEYA BUNA YAKIN BİR ZAMANA KADAR TEHİR ETMEYİ GECİKTİRME OLARAK GÖRMEYEN KİMSE	503
16- İFLAS ETMİŞ KİMSENİN VEYA FAKİR KİMSENİN MALINI SATIP BEDELİNİ ALACAKLILAR ARASINDA BÖLÜŞTÜREN VEYA O BEDELİ NAFAKASINDA HARCAMASI İÇİN KENDİSİNE VEREN KİMSE	504
17- KİŞİNİN BİRİNE BELLİ BİR MÜDDETE KADAR ÖDÜNC VERMESİ VEYA SATIŞTA BEDEL İÇİN BİR MÜDDET TAYİN ETMESİ	506
18- BORCUN KALDIRILMASI HUSUSUNDA ARACILIK EDİLMESİ	508
19- MAL ZAYİ ETMENİN YASAKLANMASI	511
20- KÖLENİN EFENDİSİNİN MALININ İDARECİSİ OLMASI VE ANCAK EFENDİSİNİN İZNİ İLE O MALDA TASARRUFTA BULUNABİLMESİ	516
44- HUSUMETLER KİTABI	519
1- DAVACININ DAVALIYI HÂKİM HUZURUNA GETİRMESİ VE MÜSLÜMAN İLE YAHUDİ ARASINDA MEYDANA GELEN ÇEKİŞME HAKKINDA ZİKREDİLEN ŞEYLER	519
2- İMAM ONUN ÜZERİNE HACR KOYMUŞ OLMASA DA SEFİHİN VE AKLI ZAYIF OLAN KİŞİNİN İŞİNİ GERİ ÇEVİREN KİMSE	527
3- KİŞİNİN ZAYIF VE BUNA BENZER KİŞİ ADINA SATIŞ YAPIP SATIŞ BEDELİNİ O KİŞİYE VERMESİ, ONA MALINI İYİLEŞTİRMİYİ VE KENDİ İŞİNİ GÖRMEYİ EMRETMESİ, O KİŞİNİN DE BUNDAN	

SONRA MALINDA BOZGUNCULUK YAPMASI HALİNDE ONU MALINDA TASARRUFTAN MEN ETMESİ.	528
4- HASIMLARIN BİRBİRLERİ HAKKINDA KONUŞMALARI	533
5- MASİYET VE HUSÛMET EHLİ OLAN KİMSELERİN BİLİNDİKTEN SONRA EVLERDEN ÇIKARILMALARI	538
6- VASÎNİN ÖLMÜŞ KİMSE ADINA DAVASI	540
7- BOZGUNCULUK ETMESİNDEN ENDİŞE EDİLEN KİMSEYE KARŞI TEDBİR ALMAK	541
8- KİŞİNİN HAREM İÇİNDE BAĞLANMASI VE HAPSEDİLMESİ	543
9- ALACAKLININ BORÇLUDAN AYRILMAMASI	545
10- BORCUN ÖDENMESİNİ İSTEMEK	546
45- LUKATA (BULUNTU) KİTABI	549
1- BULUNTU SAHİBİ ONUN ALÂMETİNİ HABER VERDİĞİ ZAMAN BULUNTUNUN KENDİSİNE VERİLMESİ	549
2- YİTİK DEVE	553
3- YİTİK KOYUN	555
4- BİR YIL İÇİNDE BULUNTU SAHİBİNİN BULUNMAMASI HALİNDE O ŞEYİN ONU BULUP ALANIN OLMASI	558
5- KİŞİNİN DENİZDE BİR AĞAÇ PARÇASI BULMASI VEYA BİR KAMÇI VEYA BUNA BENZER BİR ŞEY BULMASI	560
6- KİŞİ YOLDA BİR HURMA TANESİ BULURSA	562
7- MEKKE EHLİNİN BULUNTU EŞYASI NASIL İLAN EDİLİR?	564
8- HİÇ KİMSENİN HAYVANININ İZİNSİZ OLARAK SAĞILMAMASI	568
9- BULUNTU ŞEYİN ONU BULANIN YANINDA BİR EMANET OLMASI SEBEBİ İLE SAHİBİNİN BİR YIL SONRA GELMESİ HALİNDE KENDİSİNE VERİLMESİ	570
10- KİŞİ BULUNTUYU, ZAYİ OLMAMASI VE ONU HAK ETMEYEN KİMSENİN ALMAMASI İÇİN BIRAKMAYIP ALABİLİR Mİ?	572

11- BULUNTUYU İLAN EDEN, ANCAK ONU YÖNETİCİYE TESLİM ETMEYEN KİMSE	575
12- BÂB	577
46- ZULÜMLER VE GASP KİTABI	580
1- ZULÜMLERDEN DOLAYI KISAS YAPILMASI	581
2- YÜCE ALLAH'IN: "İyi Bilin ki, Allah'ın Laneti Zalimlerin Üzerindedir"	584
3- MÜSLÜMAN MÜSLÜMANA HAKSIZLIK ETMEZ VE ONU TEHLİKEYE ATMAZ	586
4- ZALİM DE OLSA, MAZLUM DA OLSA KARDEŞİNE YARDIM ET	588
5- MAZLUMA YARDIM ETMEK	590
6- YÜCE ALLAH'IN: "Allah Kötü Sözün Açıkça Söylenmesini Sevmez; Ancak Haksızlığa Uğrayan Başka. Allah Her Şeyi İşitici ve Bilicidir" BUYRUĞUNA VE: "Bir Haksızlığa Uğradıkları Zaman, Yardımlaşırlar" BUYRUĞUNA DAYANARAK ZALİMDEN İNTİKAM ALMAK	593
7- MAZLUMU AFFETME	594
8- ZULÜM KIYAMET GÜNÜNDE KARANLIKLARDIR	596
9- MAZLUMUN DUASINDAN KORKUP SAKINMAK	597
10- ÜZERİNDE HAKSIZ YERE ALINMIŞ BİRŞEY BULUNAN KİMSE, BU ŞEYİ HAK SAHİBİNE HELAL ETTİRMEMEYE KALKSA, YAPTIĞI ZULMÜ BEYÂN EDER Mİ?	598
11- MAZLUM, ZALİME HAKKINI HELAL KILDIĞINDA, ARTIK GERİ DÖNME YOKTUR	600
12- KİŞİNİN BİRİNE İZİN VERMESİ VEYA HELAL KILMASI VE MİKTARINI BEYAN ETMEMESİ	602
13- BİR ARAZİ PARÇASINDA HAKSIZLIK EDENİN GÜNAHI	603
14- KİŞİNİN BİRŞEY HAKKINDA BİRİNE İZİN VERMESİ HALİNDE O ŞEYİN CAİZ OLMASI	608

- 15- YÜCE ALLAH'IN: "Halbuki o, Hasımların En Yamanıdır"
BUYRUĞU 610
- 16- BATIL OLDUĞUNU BİLDİĞİ HALDE ONDA TARTIŞAN KİMSENİN
GÜNAHI 611
- 18- MAZLUM KİŞİNİN ZALİMİN YANINDA MALINI BULMASI HALİNDE
KISAS YAPMASI 615
- 19- SAKİFELER HAKKINDA NAKLEDİLEN RİVAYET 619
- 20- KOMŞUNUN, DİĞER KOMŞUSUNU EVİNİN DUVARINA BİR
DİREĞİN UCUNU KOYMAKTAN MEN ETMEMESİ 621
- 21- YOLA İÇKİ DÖKÜLMESİ 622
- 22- EVLERİN AVLULARI, AVLULARDA VE YOLLARDA OTURMAK 625
- 23- İNSANLARA SIKINTI VERMEDİĞİ ZAMAN YOLLARDA KUYU
KAZMAK 627
- 24- EZİYET VEREN ŞEYLERİ GİDERMEK 629
- 25- EVLERİN DAMINDA VE BAŞKA YERLERDE, DİĞER EVLERE BAKAN
VE BAKMAYAN ODA VE TERASLAR 629
- 26- DEVESİNİ MESCİD'İN DÖŞEME TAŞLARINA VEYA KAPISINA
BAĞLAYAN KİŞİ 644
- 27- ÇÖPLÜĞÜN YANINDA DURUP ORAYA İDRARINI YAPMAK 645
- 28- YOLDAKİ DAL VE İNSANLARA ZARAR VEREN ŞEYLERİ KALDIRIP
ATAN KİŞİ 646
- 29- İNSANLARIN KULLANDIĞI YOLUN İÇİNDE SAHİPLİ GENİŞ BİR
ALANIN BULUNMASI VE SAHİBİNİN ALANA BİNA YAPMAK
İSTEYİP İHTİLAFA DÜŞÜLMESİ DURUMUNDA YOLA YEDİ ARŞIN
BIRAKILMASI 647
- 30- İZNİ OLMAKSIZIN BİRİNİN MALINI YAĞMALAMAK 648
- 31- HAÇI KIRMAK VE DOMUZU ÖLDÜRMEK 650
- 32- ŞARAP FIÇILARI KIRILIR MI VEYA ŞARAP TULUMLARI YIRTILIR
MI? 652

33- MALI UĞRUNA SAVAŞAN KİŞİ	656
34- KİŞİ BAŞKASININ ÇANAĞINI VEYA BİR ŞEYİNİ KIRDIĞINDA	657
35- KİŞİ BİR DUVARI YIKARSA ONUN BENZERİNİ İNŞA ETSİN	659
47. ORTAKLIK KİTABI	663
1- YİYECEK, AZIK VE TİCARET MALLARINDA ORTAKLIK	663
2- MALLARI KARIŞIK OLAN ORTAKLARDAN ALINAN ZEKAT KONUSUNDA ORTAKLAR ARADAKİ FARK İÇİN BİRBİRLERİNE MÜRACAAT EDERLER	670
3- KOYUNLARIN TAKSİMİ	672
4- DİĞER ORTAKLARDAN İZİN ALMADIKÇA HURMANIN ÇİFTER ÇİFTER YENMEMESİ	676
5- ORTAK MALIN DEĞERİNİ BENZERLERİNİN ÜZERİNDEN BELİRLEMEK	678
6- ORTAK MALINI TAKSİM ETME VE PAYLAŞTIRMADA KURA ÇEKİLEBİLİR Mİ?	681
7- YETİMLERLERİN MİRAS SAHİPLERİYLE ORTAKLIĞI	683
8- ARAZİ VE BENZERİ ŞEYLERDE ORTAKLIK	687
9- ORTAKLAR EVLERİ VE DİĞER ŞEYLERİ PAYLAŞTIKTAN SONRA BUNDAN DÖNÜŞ OLMAZ VE ŞUF'A HAKKI DA KALMAZ	688
10- ALTIN, GÜMÜŞ VE BOZDURULABİLİR ŞEYLERDE ORTAKLIK	689
11- ZİRAAT ALANINDA ZİMMÎ VE MÜŞRİKLERLE ORTAKLIK	691
12- KOYUNLARIN ADİL BİR ŞEKİLDE TAKSİM EDİLMESİ	692
13- YİYECEK VE BAŞKA ŞEYLERDE ORTAKLIK	693
14- KÖLELERDE ORTAKLIK	696
15- KURBANLIKLARDA ORTAKLIK, KİŞİNİN KURBANLIKLARI GÖNDERDİKTEN SONRA BAŞKASINI ONLARA ORTAK ETMESİ	698
16- TAKSİMATTA ON KOYUNU BİR DEVEYE DENK TUTUNLAR	702

٢٤ - كتاب البيوع

34. ALIŞVERİŞLER KİTABI

(Devam)

٤٤ - باب الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا

44- ALICI VE SATICI AYRILMADIKLARI MÜDDETÇE
MUHAYYERDİR

وَبِهِ قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَشُرَيْحٌ وَالشَّعْبِيُّ وَطَاوُسٌ وَعَطَاءٌ وَابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ .

İbn Ömer, Şureyh, Şa'bî, Tâvûs, Atâ ve İbn Ebî Muleyke de bu görüştedir.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, beğendiği bir şeyi aldığı zaman satıcının yanından ayrılırdı. Tirmizî'de geçtiğine göre İbn Ömer otururken bir şey satın alırsa, alışverişin gerçekleşmesi için kalkardı. Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Kûfe'de altmış yıl kadılık yapan Şureyh b. el-Haris el-Kindî, İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Âmir b. Şerâhîl (Şa'bî), Şâfiî'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Tâvûs b. Keysân, Atâ b. Ebî Rebâh el-Mekkî, Abdullah b. Ebî Muleyke de aynı görüştedir.

٢١١٠ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ قَتَادَةُ أَخْبَرَنِي عَنْ صَالِحِ

أَبِي الْحَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ سَمِعْتُ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا ، فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورْكٌ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا ، وَإِنْ كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَّتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا »

أطرافه ٢٠٧٩، ٢٠٨٢، ٢١٠٨، ٢١١٤ - تحفة ٣٤٢٧

2110- “İshâk — Habbân — Katâde — Sâlih Ebu’l-Halîl — Abdullah b. el-Hâris” isnâdıyla Hakîm b. Hizâm’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Alıcı ve satışı birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe muhayyerdir. Bunlar doğru söyler ve (mal ve bedeline ait kusurları) beyan ederlerse alışverişleri bereketli kılınır. Eğer gizleyip yalan söylerlerse alışverişlerinin bereketi giderilir.”*¹

İshâk, İshâk b. Mansûr’dur.

Habbân, Habbân b. Hilâl’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Sâlih, Sâlih b. Ebî Meryem’dır.

Abdullah b. el-Hâris, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel el-Hâşimî’dir.

Hadiste geçtiğine göre alıcı ve satıcı, birbirlerinden ayrılmadıkları sürece bu alışverişten vazgeçip geçmemekte muhayyerdir. Bu mecliste uzun süre kalsalar veya birbirlerinden ayrılmadan başka yere gitseler bu durum üç gün sürse bile muhayyerlik devam eder. Birbirlerinden ayrıldıkları zamanda ihtilaf ederlerse, ayrıldıkları zamanı kabul etmeyenin yemin etmesi istenir ve onun dediğine göre hüküm verilir. Eğer satıcı, malın özellikleri, alıcı da bedelin özelliklerini doğru bir şekilde bildirir ve birbirlerinden bir şey gizlemezlerse, bu alışveriş bereketli kılınır. Ancak yalan söyleyip malın ve bedelin kusurlarını gizlerlerse bu alışverişteki bereket giderilir. Bu hadisten, alışveriş yapılan mal ve bedelde bereket olduğu, ancak sonra giderildiği veya alışverişte kâr olsa bile bu kârın bereketi gider mânâsı çıkmaz. İleride gelecek olan: *“Yalan söyleyip gizlerlerse bunlar kâr edebilir, ancak alışverişlerinin bereketi gider”* şeklindeki hadis bunu teyid etmektedir.

٢١١١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْمُتَبَايَعَانِ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ

¹ Hadis ayrıca 2079, 2082, 2108, 2114’te geçmektedir. Müslim 1532

مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، إِلَّا بَيْعَ الْخِيَارِ » أطرافه ٢١٠٧، ٢١٠٩، ٢١١٢، ٢١١٣، ٢١١٦ - تحفة

٨٣٤١

2111- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Alıcı ve satıcıdan her biri birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe diğerine karşı muhayyerdir. Ancak satışın muhayyerli satış olması bunun dışındadır.”*¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hadiste geçtiğine göre alıcı ve satıcı birbirlerinden bedenlen ayrılmadıkları müddetçe muhayyerdirler. Hadisten, ne kadar uzun sürerse sürsün alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları sürece muhayyerliğin devam ettiği anlaşılır.

Beyhakî ve Dârekutnî’nin, Amr b. Şuayb, babası, dedesi kanalıyla Abdullah b. Amr b. el-Âs’tan rivayet ettikleri hadis: “Yerlerinden ayrılmadıkları sürece...” şeklindedir.

Alıcı ve satıcıdan açıkça kastedilen, alışverişi gerçekleştiren alıcı ve satıcıdır. Alışverişten sonra da ayrılık ancak bedenle olur.

Ayrılıktan kastın söz olduğu da söylenmiştir. Alıcı ve satıcı sözle anlaştıklarını söyledikten sonra hiçbir şart koşmamışsa artık muhayyerlik kalmaz. Burada kastedilen pazarlık yapan değil, alışverişte anlaşıp bitiren alıcı ve satıcı kastedilmiştir.

İbn Hazm buna itiraz ederek bu hadiste sözle ayrılık veya bedenle ayrılık olsun, meclis muhayyerliğinin sabit olduğunu söylemiştir. Satıcı: “Bunu sana on dirheme sattım” derse, alıcı da: “Hayır yirmi dirheme olur” derse, burada sözle birbirlerinden ayrılmış olurlar. Ancak müşteri: “Bunu on dirheme satın aldım” derse, o zaman mekan muhayyerliğinden bahsedilebilir. Alıcı ve satıcıdan kastın pazarlık olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü bir sözü gerçek mânâsına göre değerlendirmek daha doğrudur.

¹ Hadis ayrıca 2107, 2109, 2112, 2113, 2116’da geçmektedir. Müslim 1531

Beydâvî der ki: “Meclis muhayyerliğini kabul etmeyenler, hadisteki iki ifadeyi gerçek anlamından kopararak mecazi anlamını vermiş olurlar. Bunlar ayrılma sözüne sözle ayrılma, alıcı ve satıcıya da pazarlık yapanlar mânâsı vermiş olurlar.”

Ancak alıcı ve satıcı akit sırasında muhayyerliğin olmamasında anlaşılırsa, birbirlerinden ayrılmasalar bile akit gerçekleşir ve artık muhayyerlik hakkı kalmaz. Cumhûr ve Şâfiî bu görüştedir.

Hadis âlimlerinden Beyhakî ve Tirmizî bu görüşü tercih etmişlerdir. Bunlara göre, satıcı, satış akdinden sonra müşteriye muhayyer bırakırsa ve müşteri satın almayı tercih ederse, birbirlerinden ayrılmasalar bile artık muhayyerlik hakkı kalmaz.

Alışveriş esnasında muhayyerlik süresi şartı koşulursa, alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılırsalar bile bu süre bitene kadar muhayyerliğin devam edeceği söylenmiştir.

٤٥ - بَابُ إِذَا خَيَّرَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ بَعْدَ الْبَيْعِ فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ

45- ALICI VE SATICI HERHANGİ BİRİ DİĞERİNİ MUHAYYER BIRAKIRSA SATIŞ VACİB OLUR

٢١١٢ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ ، مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا ، وَكَانَا جَمِيعًا ، أَوْ يُخَيَّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَتَبَايَعَا عَلَى ذَلِكَ ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ ، وَإِنْ تَفَرَّقَا بَعْدَ أَنْ يَتَبَايَعَا ، وَلَمْ يَتْرُكْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا الْبَيْعَ ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ » أطرافه ٢١٠٧، ٢١٠٩، ٢١١١

٢١١٣، ٢١١٦ - تحفة ٨٢٧٢

2112- “Kuteybe — Leys — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İki kişi alışveriş yaptıkları zaman, bir arada bulunarak birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe bunlardan her biri meclis muhayyerliğine maliktir. Eğer bunların biri diğerini muhayyer kılar da bu muhayyerlik üzere alışveriş yaparlarsa alışveriş gerçekleşmiş olur. Alışveriş bittikten sonra, bu muhayyerliğe rağmen hiçbir

alışverişten vazgeçmeden ayrılırlarsa, yine alışveriş gerçekleşmiş olur.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Hadiste geçen: “İki kişi alışveriş yaptıkları zaman, bir arada bulunarak birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe bunlardan her biri meclis muhayyerliğine maliktir” sözü, alıcı ve satıcının birbirlerinden ayrıldıkları zaman muhayyerlik hakkının kalktığını gösterir.

Bu hadis, Hattâbî’nin de dediği gibi meclis muhayyerliğini açıkça göstermekte ve birbirlerinden ayrılma sözünü başka şekilde tevil edenlerin görüşünün geçersiz olduğunu göstermektedir.

Hadisin sonunda: “Alışveriş bittikten sonra, bu muhayyerliğe rağmen hiçbirisi alışverişten vazgeçmeden ayrılırlarsa, yine alışveriş gerçekleşmiş olur” sözü de ayrılmanın sözle değil bedenle olduğunun delilidir.

Hadisi rivayet eden İbn Ömer, hadisteki ayrılma sözüne bedenle ayrılma şeklinde anlam vermiştir. Ebû Berze el-Eslemî de buna aynı mânâyı vermiştir ve buna sahabeden muhalefet eden kimseyi bilmiyoruz.

Saîd b. Mansûr’un rivayet ettiğine göre İbrâhîm en-Nehaî: “Alışveriş gerçekleştikten sonra artık muhayyerlik olmaz” demiştir. İbn Habîb dışındaki Mâlikiler ve Hanefiler de aynı görüştedir.

Eğer alıcı ve satıcıdan biri diğerini muhayyer kılar da bu muhayyerlik üzere alışveriş yaparlarsa alışveriş gerçekleşmiş olur ve muhayyerlik ortadan kalkar. Alışveriş bittikten sonra, bu muhayyerliğe rağmen hiçbirisi alışverişten vazgeçmeden ayrılırlarsa, yine alışveriş gerçekleşmiş olur.

Müslim bu hadisi *Buyû*, *Nesâî*, *Buyû* ve *Şurût*, İbn Mâce ise *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

٤٦ - بَابُ إِذَا كَانَ الْبَائِعُ بِالْخِيَارِ ، هَلْ يَجُوزُ الْبَيْعُ

46- SATICI MUHAYYER OLDUĞU ZAMAN SATIŞ CAİZ OLUR MU?

Buhârî bu başlıkla muhayyerlik hakkının sadece müşteriye ait olduğunu

¹ Hadis ayrıca 2107, 2109, 2111, 2113, 2116’da geçmektedir. Müslim 1531

söyleyenlerin görüşünü reddetmiştir.

۲۱۱۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « كُلُّ بَيْعٍ لَا يَبْعُ بَيْنَهُمَا حَتَّى يَتَفَرَّقَا ، إِلَّا بَيْعَ الْخِيَارِ » أطرافه ۲۱۰۷، ۲۱۰۹، ۲۱۱۱، ۲۱۱۲، ۲۱۱۶ - تحفة ۷۱۵۵

2113- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Satıcıyla alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça satış gerçekleşip bitmiş sayılmaz. Ancak muhayyerlik şart koşulmuşsa satış gerçekleşir.”¹

Muhammed b. Yûsuf, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Hadise göre satıcıyla alıcı alışveriş yaptıkları meclisi terk edip birbirlerinden ayrılmadıkça satış gerçekleşip bitmiş sayılmaz. Alışveriş yaptıkları meclisi terk etmekle alışveriş gerçekleşmiş olur. Ancak muhayyerlik şart koşulmuşsa satış gerçekleşir.

Nesâî bu hadisi *Buyû* ve *Şurû*t konusunda rivayet etmiştir.

۲۱۱۴ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي الْحَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِرَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا » - قَالَ هَمَّامٌ وَجَدْتُ فِي كِتَابِي يَخْتَارُ ثَلَاثَ مَرَارٍ - فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُرْكَ هُمَا فِي بَيْعِهِمَا ، وَإِنْ كَذَبَا وَكَتَمَا فَعَسَى أَنْ يَرْبَحَا رِبْحًا ، وَيُمْحَقَا بَرَكَةً بَيْنَهُمَا » قَالَ وَحَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ يُحَدِّثُ بِهَذَا الْحَدِيثِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِرَامٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. أطرافه ۲۰۷۹، ۲۰۸۲، ۲۱۰۸، ۲۱۱۰ - تحفة ۳۴۲۷

2114- “İshâk — Habbân — Hemmâm — Katâde — Ebu’l-Halîl” isnâdıyla Hakîm b. Hizâm’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Alıcı ve satıcıdan her biri birbirlerinden

¹ Hadis ayrıca 2107, 2109, 2111, 2112, 2116’da geçmektedir. Müslim 1531

ayrılmadıkları müddetçe diğerine karşı muhayyerdir.” -Hemmâm der ki: “Ben kitabımda bu hadisi: “Üç defa ihtiyar eder” şeklinde gördüm.” -“Eğer satıcı ve müşteri doğru söylerler ve gerçeği beyân ederlerse, alışverişlerinde onlar için bereket ihsan olunur. Eğer yalan söylerler ve gerçeği gizlerlerse kâr edebilirler ancak alışverişlerinin bereketinden mahrum kalırlar.”

(Habbân) der ki: “Hemmâm’ın bildirdiğine göre Ebu’t-Teyyâh, Abdullah b. el-Hâris’ten bu hadisi Hâkim b. Hizâm’dan, o da Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğini işitmiştir.”¹

İshâk, İshâk b. Mansûr’dur.

Habbân, Habbân b. Hilâl’dır.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya el-Ezdî’dir.

Katâde, Katâde b. Di’âme es-Sedûsî’dir.

Ebu’l-Halîl, Sâlih b. Ebî Meryem’dir.

Abdullah b. el-Hâris, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel el-Hâşimî’dir.

Hadis, alıcı ve satıcının, bulundukları meclisten ayrılmadıkları müddetçe muhayyer olduğunu belirtmektedir. Ayrıldıkları zaman ise muhayyerlik ortadan kalkar ve alışveriş akdi gerçekleşmiş olur.

Hemmâm der ki: “Mahfûz olan yukarıdaki rivayetimdir; ancak ben bir kitapta bu hadisi: “Üç defa ihtiyar eder” şeklinde gördüm.” Ahmed’in Affân’dan, Hemmâm’dan olan rivayeti ise: “... kitabımda...” şeklindedir.

Hadise göre satıcı ve müşteri doğru söylerler ve gerçeği beyân ederlerse, alışverişlerinde onlar için bereket ihsan olunur. Eğer yalan söylerler ve gerçeği gizlerlerse kâr edebilirler, ancak alışverişlerinin bereketinden mahrum kalırlar.

Habbân b. Hilâl der ki: “Hemmâm’ın bildirdiğine göre Ebu’t-Teyyâh bu hadisi Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel, Hâkim b. Hizâm tarikiyle Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2079, 2082, 2108, 2110’da geçmektedir. Müslim 1532

٤٧ - بَابُ إِذَا اشْتَرَى شَيْئًا فَوَهَبَ مِنْ سَاعَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا وَلَمْ يُنْكِرِ الْبَائِعُ عَلَى الْمُشْتَرَى ، أَوْ اشْتَرَى عَبْدًا فَأَعْتَقَهُ

47- KİŞİ BİR ŞEY SATIN ALIR VE AYNI MECLİSTE BU ŞEYİ HİBE EDERSE, MÜŞTERİ DE BUNU REDDETMEZSE VEYA KİŞİ BİR KÖLE SATIN ALIP AZAD EDERSE

وَقَالَ طَاوُسٌ فِيمَنْ يَشْتَرِي السَّلْعَةَ عَلَى الرِّضَا ثُمَّ بَاعَهَا وَجَبَتْ لَهُ ، وَالرَّيْحُ لَهُ

Tâvus, rızâ üzerine bir eşya satın alan, sonra da o eşyayı satan kişi için: “Satış işlemi geçerlidir ve satıştaki kârı onun olur” demiştir.

٢١١٥ - وَقَالَ الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمَا - قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَكُنْتُ عَلَى بَكْرِ صَغِيرٍ لِعُمَرَ ، فَكَانَ يَغْلِبُنِي فَيَتَقَدَّمُ أَمَامَ الْقَوْمِ ، فَيَزْجُرُهُ عُمَرُ وَيَرُدُّهُ ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيَزْجُرُهُ عُمَرُ وَيَرُدُّهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ « بَعْنِيهِ » قَالَ هُوَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « بَعْنِيهِ » . فَبَاعَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ تَصْنَعُ بِهِ مَا شِئْتَ » طرفاه ٢٦١٠ ، ٢٦١١ - تحفة

٧٣٥٥

2115- “Humeyd — Süfyân” isnâdıyla Amr’ın bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Bir yolculukta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken ben, Hz. Ömer’in genç ve çetin olan bir devesine binmiştim. Deve bana galebe çalıp topluluğun önüne geçiyor, Hz. Ömer onu engelleyip geri çeviriyor, sonra deve tekrar ileri geçiyor, Hz. Ömer yine onu engelleyip geri çeviriyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer’e: “Bunu bana sat” deyince Hz. Ömer: “O senindir, ey Allah’ın Resûlü!” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunu bana sat” deyip Hz. Ömer deveyi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) satınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Abdullah b. Ömer! Bu senindir ve ona istediğini yapabilirsin”

buyurdu.¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Hadiste geçtiğine göre Abdullah b. Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber çıktığı bir yolculukta Ömer b. el-Hattâb'a ait genç ve zapt edilmesi zor bir deveye binmişti. Bu deve hızlı gidip orada bulunanların önüne geçince Hz. Ömer deveyi geri çeviriyordu. Bu durum birkaç defa tekrar edince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ömer'e: *"Bu deveyi bana sat"* dedi. Hz. Ömer: *"Deve senindir"* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah b. Ömer'e: *"Ey Abdullah b. Ömer! Deve senindir. Onda dilediğin gibi tasarrufta bulunabilirsin"* buyurdu.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) satın aldığı deveyi aynı anda İbn Ömer'e hibe etmesi ve deveyi satan Hz. Ömer'in buna itiraz etmemesidir. Hz. Ömer'in deveyi sattıktan sonra aynı meclisteyken susması alışverişin gerçekleşmiş ve muhayyerliğin kalkmış olduğunu gösterir.

Derim ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce geçen hadislerde açık bir şekilde meclis muhayyerliğinin olduğunu belirtmiştir. Hz. Ömer'in, satışı kabul ettikten sonra ileri veya geriye giderek oradan ayrılmış olacağını ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan sonra deveyi hibe ettiğini düşünersek, bu hadisle önceki hadisler arasında tezat olmadığını anlarız. Bu hadiste dediğimizi onaylayan veya reddeden bir şey yoktur. Bu sebeple diğer hadislerin işaret ettiği meclis muhayyerliğini bu hadisin geçersiz kıldığı söylenemez. Eğer bu hadisin geçtiği olay, diğer hadislerden önce olmuşsa, diğer hadisler bunu nesh etmiştir. Eğer daha sonra olmuşsa az önce söylediğimiz şekilde düşünebiliriz.

Buhârî bu hadisi *Hibe* konusunda rivayet etmiştir.

٢١١٦ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ يَبْتَغِي مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ

¹ Hadis ayrıca 2610, 2611'de geçmektedir.

عُثْمَانُ مَالًا بِالْوَادِي بِهَالٍ لَهُ بِخَيْبَرٍ ، فَلَمَّا تَبَايَعْنَا رَجَعْتُ عَلَى عَقِبِي حَتَّى خَرَجْتُ مِنْ بَيْتِهِ ،
خَشِيَةً أَنْ يُرَادَّنِي الْبَيْعُ ، وَكَانَتْ السَّنَةُ أَنَّ الْمُتَبَايِعِينَ بِالْخِيَارِ حَتَّى يَتَفَرَّقَا ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَلَمَّا
وَجَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ رَأَيْتُ أَنِّي قَدْ غَبْتُهُ بِأَنِّي سَقَيْتُهُ إِلَى أَرْضٍ ثَمُودٍ بِثَلَاثِ لِيَالٍ وَسَافَنِي إِلَى
الْمَدِينَةِ بِثَلَاثِ لِيَالٍ . أطرافه ٢١٠٧ ، ٢١٠٩ ، ٢١١١ ، ٢١١٢ ، ٢١١٣ - تحفة ٦٨٦٩

2116- "Ebû Abdillâh — Leys — Abdurrahman b. Hâlid — İbn Şihâb" isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Müminlerin emiri Osmân'dan, vadideki mal karşılığı Hayber'de olan bir malını satın aldım. Alışverişi bitirdikten sonra vazgeçmesinden endişe ederek geri dönüp evinden çıktım. O zamanki uygulama, alıcı ve satıcı birbirinden ayrılınca kadar muhayyer olmaları şeklindeydi. Alışverişimiz gerçekleşip bittiği zaman ben bu satış işinde onu aldattığımı fark ettim. Çünkü ben onu üç gecelik yol ile Semûd kavmi arazisine sevk etmiştim, o ise beni üç gecelik yol ile Medine'ye sevk etmişti."¹

Ebû Abdillâh, Buhârî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Abdurrahman b. Hâlid, Abdurrahman b. Hâlid b. Musâfir el-Fehmî el-Mısırî'dir.

İbn Şihâb, Zührî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Abdullah b. Ömer, Vâdi'l-Kurâ'daki arazisi karşılığında Hz. Osman'dan, Medine'ye altı konak mesafedeki Hayber'de olan bir arazisini satın aldı. Alışveriş tamamlandıktan sonra İbn Ömer, Hz. Osman'ın vazgeçmesinden endişe ederek, Hz. Osman'ın evinden hemen çıktı. O zamanki uygulamaya göre alıcı ve satıcı birbirinden ayrılmadıkları müddetçe alışverişten vazgeçme hakkına sahipti. İbn Ömer bu sebeple alışverişin gerçekleşmesi ve Hz. Osman'ın vazgeçme hakkının ortadan kalkması için Hz. Osman'ın yanından ayrılmıştır.

¹ Hadis ayrıca 2107, 2109, 2111, 2112, 2113'te geçmektedir. Müslim 1531

Abdullah b. Ömer şöyle dedi: “Benim ayrılmamla Hz. Osman ile aramızdaki alışveriş kesinleşip bitince onu aldattığımı hissettim. Çünkü ben ona Tebuk yakınlarındaki Semûd kavminin arazisine üç gecelik mesafede olan araziye vermiştim. O ise bana Medine’ye üç gecelik mesafede olan araziye vermişti.” Abdullah b. Ömer’in, Hz. Osman’ı aldattığını düşündüğü şey, ondan aldığı arazinin, Medine’ye, ona verdiği araziden üç günlük yol daha yakın olmasıydı.

Hadis, aldatmanın, alışverişi geçersiz kılmadığını, tarlayı başka bir tarla karşılığında satmanın caiz olduğunu göstermektedir.

Hadisin başlıkla alakası alıcı ve satıcının, alışverişin kesinleşmesi için birbirinden ayrılmasıdır.

٤٨ - بَاب مَا يُكْرَهُ مِنَ الْخِدَاعِ فِي الْبَيْعِ

48- ALIŞVERİŞTE ALDATMANIN MEKRUH OLMASI

٢١١٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ يُجَدِّعُ فِي الْبَيْعِ ، فَقَالَ « إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ » أطرافه ٢٤٠٧ ، ٢٤١٤ ، ٢٩٦٤ - تحفة ٧٢٢٩

2117- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre bir adam, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) alışverişte aldatıldığından bahsedince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Alışveriş yaparken: «Aldatma yok» de” buyurdu.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

İbnu’l-Cârûd, Hâkim ve başkalarının rivayet ettiğine göre bu kişi Habbân b. Munkiz’dir. İbn Mâce ve Buhârî’nin *Târîh*’te bildirdiğine göre ise Munkiz b. Amr’dır. Habbân, Uhud savaşına katılmış ve Hz. Osman zamanında vefat etmiştir. Şâfiî, Ahmed, İbn Huzeyme ve Dârekutnî’de geçtiğine göre Habbân b. Munkiz zayıf biriydi. Bu kişi başından yaralanmış ve bu sebeple konuşması

¹ Hadis ayrıca 2407, 2414, 2964’te geçmektedir. Müslim 1533

ağırlaşmıştı. Dârekutnî'nin İbn İshâk tarikiyle bildirdiğine göre Muhammed b. Yahya b. Habbân şöyle demiştir: “Bu kişi dedem Munkiz b. Amr’dır ve aklında eksiklik vardı.”

Bu kişi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip alışverişte aldatıldığını söyleyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Alışveriş yaparken: «Aldatma yok» de*” buyurdu.

Tûrbuşî der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona bu sözü öğretmesinin sebebi, alışveriş yaparken karşısındaki kişinin, onun malın fiyatından ve kalitesinden anlamadığını bilmesi ve onu aldatmaması içindir. O zaman insanlar hakka riayet ederlerdi ve kişi Müslüman kardeşini aldatmazdı.”

Beyhakî hasen isnâdla rivayet ettiği bu hadise: “Sen böyle dediğin zaman üç gün boyunca aldığın maldan vazgeçmekte muhayyersin” ibaresini eklemiştir.

Dârekutnî'nin Ömer'den olan rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona üç gün süre zarfında alışverişlerinden cayma hakkı vermiştir.

İbn İshâk'ın Yûnus b. Bukeyr'den olan rivayetinde ise: “Üç günün sonunda istersen alışverişini kabul et, istersen geri ver” ibaresi vardır.

Bu kişi Hz. Osman zamanında yüz otuz yaşındaydı ve bu zamanda bu kişi bir şey satın aldığı zaman: “Seni aldattılar” derlerse, malı sahibine geri verirdi. Mal sahibine de bu kişiye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üç gün boyunca alışverişinden vazgeçme hakkı tanıdığını söylerlerdi.

Ahmed bu hadisi, malın kıymetini bilmeden alıp aldanan kişinin bu alışverişten vazgeçebileceğine delil saymıştır. Bazı Hanbelîler aldatılmanın fahiş oluşunu; malın kıymetinin üçte bir veya altıda bir fazlasıyla sınırlamışlardır.

Şâfiîler, Hanefiler ve cumhur ise bu durumun o adama has olduğunu genel bir kaide olmadığını söylemişlerdir.

Beydâvî der ki: “İbn Ömer'in bu hadisi aldatmanın alışveriş hükümsüz kılmayacağını, muhayyerlik hakkı vermeyeceğini göstermektedir. Çünkü aldatma alışverişini geçersiz kılsaydı, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu beyan ederdi.

Hadiste, sadece müşterinin şart koşabileceğinden bahsedilmektedir. Ancak buna kıyasla satıcının da şart koşabileceği söylenebilir. Hanefiler ve

Şâfiîler bu hadisi muhayyerliğin üç gün olduğuna, üç günden fazla muhayyerlik olmayacağına delil göstermişlerdir.

Buhârî bu hadisi *Terku'l-Hiyel*, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

٤٩ - بَاب مَا ذُكِرَ فِي الْأَسْوَاقِ

49- ÇARŞILAR HAKKINDA ZİKREDİLEN HADİSLER

وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قُلْتُ هَلْ مِنْ سُوقٍ فِيهِ تِجَارَةٌ قَالَ سُوقٌ قَيْنُقَاعَ وَقَالَ أَنَسٌ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ دُلُونِي عَلَى السُّوقِ وَقَالَ عُمَرُ أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ

Abdurrahman b. Avf der ki: “Medine’ye geldiğimizde: “İçinde ticaret yapılan çarşı var mı?” diye sordum. Bana: “Kaynukâ” cevabını verdi.

Enes der ki: Abdurrahman: “Bana çarşayı gösterin” dedi. Ömer de: “Çarşıda alışveriş yapmak beni meşgul etti” demiştir.

Abdurrahman b. Avf, Medine’ye geldiği zaman Sa’d b. er-Rabî’ye: “Burada çarşı var mı?” diye sorunca, Sa’d: “Kaynukâ çarşısı var” cevabını verdi. Enes’in bildirdiğine göre Abdurrahman: “Bana çarşının yolunu gösterin” dedi.

Ömer b. el-Hattâb da: “Çarşılara çıkıp alışveriş yapmak beni Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) meclisine devam etmekten alıkoydu” demiştir.

٢١١٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَغْزُو جَيْشُ الْكَعْبَةِ ، فَإِذَا كَانُوا بَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخَسَفُ بِأَوْلِهِمْ وَآخِرِهِمْ » قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُخَسَفُ بِأَوْلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ . قَالَ « يُخَسَفُ بِأَوْلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ، ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ » . تحفة ١٧٦٧١

2118- “Muhammed b. es-Sabbâh — İsmâîl b. Zekerıyyâ — Muhammed b. Sûka” isnâdıyla Nâfi b. Cubeyr b. Mut’im’in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bir ordu Kâbe’ye saldırarak. Beydâ denilen yere geldikleri zaman baştan sona hepsi yere batırılacaktır*” buyurunca: “Ey Allah’ın Resûlü! Çarşıları ve aralarında onlardan olmayanlar varken nasıl baştan sona yere batırılacaklar?” diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Baştan sonra yere batırılırlar, sonra niyetlerine göre haşredilirler*” buyurdu.

Muhammed b. es-Sabbâh, Muhammed b. es-Sabbâh b. Süfyân ed-Devlâbî’dir.

İsmâîl b. Zekerıyyâ, Ebû Ziyâd el-Esedî’dir.

Muhammed b. Sûka, Ebû Bekr el-Ğanevî el-Kûfî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir ordunun Kâbe’yi yıkmak için saldıracağını ve Beydâ denilen yere geldiklerinde hepsinin yere batırılacağını, geriye sadece bu ordu tarafından dışlanmış kişilerin, onların durumunu anlatmak için hayatta kalacağını söyleyince Hz. Âişe: “Ey Allah’ın Resûlü! Çarşılarında alışveriş yapanlar ve onlardan olmayanlar varken nasıl baştan sona yere batırılacaklar?” diye sordu.

Ebû Nuaym, bu hadisi naklederken çarşılar yerine eşraf kelimesini kullanmıştır. İsmâîlî’nin bildirdiğine göre Muhammed b. Bekkâr şöyle demiştir: “Buhârî’nin çarşılar sözü yazım hatası olabilir. Çünkü yere batırılacak olanlar çarşılar değil insanlardır.”

İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*’de buna şöyle cevap vermiştir: “Buhârî’nin çarşılar sözü yazım hatası değildir. Çarşıdan kasıt, halktır.”

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe’de, bu insanların, aralarındaki kötüler sebebiyle yere batırılacağını, kıyamet günü de diriltip niyetlerine göre hesaba çekileceklerini söylemiştir.

Hadis, Müslümanları zalimlerle dostluk kurulmaması ve onlarla birlikte olunmaması konusunda uyarmaktadır.

Müslim bu hadisi başka bir yolla Hz. Âişe’den rivayet etmiştir.¹

¹ Müslim 2884

٢١١٩ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَلَاةُ أَحَدِكُمْ فِي جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ وَبَيْتِهِ بَضْعًا وَعَشْرِينَ دَرَجَةً ، وَذَلِكَ بِأَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الوُضُوءَ ، ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ ، لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ ، لَا يَنْهَازُهُ إِلَّا الصَّلَاةَ ، لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رَفَعَ بِهَا دَرَجَةً ، أَوْ حُطَّتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ ، وَالْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ الَّتِي يُصَلِّي فِيهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، مَا لَمْ يُجِدْ فِيهِ ، مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ » وَقَالَ « أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ الصَّلَاةُ تَحْسِبُهُ » أطرافه ١٧٦ ، ٤٤٥ ، ٤٤٧ ، ٦٤٧ ، ٦٤٨ ، ٦٥٩ ، ٣٢٢٩ ، ٤٧١٧ - تحفة

١٢٣٤١

2119- “Kuteybe — Cerîr — A’miş — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Herhangi birinizin cemaatle kıldığı namaz, çarşısında ve evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece üstündür. Şöyle ki; kişi güzelce abdest alır ve başka maksatla değil, sadece namaz için mescide giderse, attığı her adımda bir derece yükseltilir veya bir günahı silinir. Kişi namaz kıldığı namazgâhta, abdestini bozmadan ve kimseye eziyet etmeden durduğu müddetçe melekler ona dua edip: «Allahım! Ona merhamet et» derler. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişi namaz kılmak için (mescidde) durduğu müddetçe namaz kılıyormuş gibi sevap alır” buyurdu.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dır.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin cemaatle kıldığı namazın, sevap yönünden çarşıda veya evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha

¹ Hadis ayrıca 176, 445, 447, 647, 648, 659, 3229, 4717’de geçmektedir. Müslim 362

üstün olduğunu söylemiştir. Başka bir lafızda ise: "...yirmi beş derece daha üstündür" buyurmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun sebebini açıklarken ise şöyle buyurmuştur: "Kişi güzelce abdest alır ve başka maksatla değil, sadece cemaatle namaz kılmak için mescide giderse, attığı her adımda bir derece yükseltilir veya bir günahı silinir. Kişi namaz kıldığı bu mescidde, abdestini bozmadan ve fil veya sözlü olarak müslümanlara eziyet etmeden durup namazı beklediği müddetçe melekler ona dua edip: «Allahım! Ona merhamet et» derler."

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişi namaz kılmak için (mescitte) durduğu müddetçe namaz kılıyormuş gibi sevap alır" buyurmuştur. Bu hadis cemaatle namazın fazileti konusunda geçmiştir.

۲۱۲۰ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي السُّوقِ ، فَقَالَ رَجُلٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ فَأَلْتَقَتْ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ إِنَّمَا دَعَوْتُ هَذَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « سَمُوا بِاسْمِي ، وَلَا تَكُونُوا بِكُنْيَتِي »
طرفاه ۲۱۲۱، ۳۵۳۷ - تحفة ۶۹۳

2120- "Âdem b. Ebî İyâs — Şu'be" isnâdıyla Humeyd et-Tavîl'in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çarşıdayken bir adam: "Ey Ebu'l-Kâsım!" diye seslendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona dönünce adam: "Ben şuna seslendim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Benim adıyla ad koyunuz, ancak künyemle künyelenmeyiniz" buyurdu.¹

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çarşıdayken, ismi verilmeyen bir kişi: "Ey Ebu'l-Kâsım!" diye seslenince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama doğru döndü. Adam: "Ben sana değil, şu adama seslendim" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ahmed veya Muhammed ismini kullanabileceklerini, ancak Ebu'l-Kâsım künyesini kullanmamalarını söyledi. Buradaki emir ve yasak tahrim mânâsında değildir.

¹ Hadis ayrıca 2121, 3537'de geçmektedir. Müslim 2131

Mâlik bunun caiz olduğunu, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında hadiste geçtiği şekliyle karışıklık olmaması için böyle bir emrin olduğunu ancak daha sonra buna gerek olmadığını ve bu hükmün nesh edildiğini söylemiştir. Selef âlimlerinden bir grup ise ismi Muhammed veya Ahmed olanın aynı zamanda Ebu'l-Kâsım künyesini kullanmasının caiz olmadığını söylemişlerdir.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çarşıda olduğunu belirten cümledir. Bu hadis *İstizân* konusunda geçmiştir.

۲۱۲۱ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -
دَعَا رَجُلٌ بِالْبَقِيعِ يَا أَبَا الْقَاسِمِ فَأَلْتَمَسَتْ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ لَمْ أَغْنِكَ قَالَ « سَمُّوا
بِاسْمِي ، وَلَا تَكْتَبُوا بِكُنْيَتِي » . طرفاه ۲۱۲۰ ، ۳۵۳۷ - تحفة ۶۶۷

2121- “Mâlik b. İsmâîl — Züheyr” isnâdıyla Humeyd’in bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: Bir adam Bakî’de: “Ey Ebu’l-Kâsım!” diye seslendi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona dönünce adam: “Ben seni kasdetmedim” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Benim adımla ad koyunuz, ancak künyemle künyelenmeyiniz*” buyurdu.¹

Mâlik b. İsmâîl, Ebû Ğassân en-Nehdî el-Kûfî’nin babası Mâlik b. İsmâîl b. Ziyâd’dır.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye’dır.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bakî’nin olduğu çarşıdayken bir adam: “Ey Ebu’l-Kâsım!” diye seslenince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona döndü. Adam: “Ben seni kastetmedim” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Benim adımla ad koyunuz, ancak künyemle künyelenmeyiniz*” buyurdu.

Buhârî’nin bu isnâdla rivayet ettiği hadise, çarşının Bakî’de olmasına ve daha önce zikredilmesine rağmen içinde çarşı geçmediği için itiraz edilmiştir. Aynî: “Bunun delile ihtiyacı vardır” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 2120, 3537’de geçmektedir. Müslim 2131

٢١٢٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ الدَّوْسِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي طَائِفَةِ النَّهَارِ لَا يَكْلُمُنِي وَلَا أَكْلُمُهُ حَتَّى أَتَى سُوقَ بَنِي قَيْنُقَاعَ ، فَجَلَسَ بِفَنَاءِ بَيْتِ فَاطِمَةَ فَقَالَ « أَنْتُمْ لَكُمْ أَنْتُمْ لَكُمْ » فَحَبَسَتْهُ شَيْئًا فَظَنَنْتُ أَنَّهَا تَلْبِسُهُ سَخَابًا أَوْ تُغَسِّلُهُ ، فَجَاءَ يَشْتَدُّ حَتَّى عَانَقَهُ وَقَبَّلَهُ ، وَقَالَ « اللَّهُمَّ أَحْبِبْهُ وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ » قَالَ سُفْيَانُ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنِي أَنَّهُ رَأَى نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَوْ تَرَى بِرَكْعَةٍ . طَرَفَهُ ٥٨٨٤ - تحفة ١٤٦٣٤ ، ١٩٤٩٨ أ

2122- “Ali b. Abdillan — Süfyân — Ubeydullah b. Ebî Yezîd” isnâdıyla Nâfi b. Cubeyr b. Mut’im’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre ed-Devsî şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gündüzün bir bölümünde çıktı ve o benimle, ben de onunla konuşmadan Kaynukâ oğulları çarşısına gelip Fâtıma’nın evinin önünde oturup (Hasan veya Hüseyin’i kasdederek): “Küçük orada mısın, küçük orada mısın?” dedi. (Hz. Fâtıma) onu dışarıya çıkmaktan alıkoyunca, ona bir gerdanlık taktığını veya yıkadığını düşündüm” çocuk koşarak gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bağrına basıp öptü ve: “Allahım! Bunu sev ve bunu seveni sev” diye dua etti.

Süfyân der ki: “Ubeydullah, Nâfi b. Cubeyr’in tek rekatla vitir namazı kıldığını gördüğünü söyledi.”¹

Ali b. Abdillan, Ali b. Abdillan el-Medînî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gündüzün bir bölümünde –veya sıcaklığın şiddetli olduğu bir zamanda- yola çıkarak Kaynukâ oğulları çarşısına gelip Hz. Fâtıma’nın evinin önündeki geniş alanda oturdu. Ebû Hureyre, yol boyunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy veya başka bir şeyle meşgul olduğu için kendisiyle konuşmadığını, kendisinin de saygısından dolayı bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuşmadığını söyledi.

¹ Hadis ayrıca 5884’te geçmektedir. Müslim 2421

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturduktan sonra Hz. Hasan'ı kast ederek: “*Küçük orada mısın, küçük orada mısın?*” dedi. Hadisteki “لُكَّعٌ” kelimesi, küçük mânâsındadır.

Ebû Hureyre der ki: “Hz. Fâtıma Hasan'ı göndermekte gecikince, ona gerdanlık taktığını veya yıkadığını düşündüm.” “سَخَّابٌ” kelimesi, içinde altın olmayan güzel kokulu veya karanfil ya da boncuktan yapılmış gerdanlık mânâsındadır.

Hz. Hasan koşarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bağrına basıp öperek: “*Allahım! Bunu sev ve bunu seveni sev*” diye dua etti.

Müslim'in rivayeti: “*Allahım! Ben bunu seviyorum, sen de hem bunu hem de bunu seveni sev*” şeklindedir.

Buhârî bu hadisi *Libâs*, Müslim *Fadâil*, Nesâî, *Menâkib*, İbn Mâce *Sünnet* konusunda rivayet etmiştir.

Süfyân b. Uyeyne der ki: “Ubeydullah b. Ebî Yezîd, Nâfi b. Cubeyr'in tek rekâtla vitir namazı kıldığını gördüğünü söyledi.”

İbn Hacer, *el-Feth*'te şöyle demiştir: “Buhârî, Ubeydullah'ın, Nâfi b. Cubeyr ile karşılaştığını, bu sebeple senetteki an'anenin hadise zarar vermeyeceğini belirtmek için bu ibareyi rivayet etmiştir. Çünkü müdellis olmayan kişinin, kendisinden hadis rivayet ettiği kişiyle görüştüğü sâbit olursa, onun an'anesi işitmeye haml edilir.”

٢١٢٣ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى عَنْ نَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُمَرَ أَنَّهُمْ كَانُوا يَشْتَرُونَ الطَّعَامَ مِنَ الرُّكْبَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَبِعْتُ عَلَيْهِمْ مَنْ يَمْنَعُهُمْ أَنْ يَبِيعُوهُ حَيْثُ اشْتَرَوْهُ ، حَتَّى يَنْقُلُوهُ حَيْثُ يُبَايِعُ الطَّعَامُ . أطرافه ٢١٣١ ، ٢١٣٧

٢١٦٦ ، ٢١٦٧ ، ٦٨٥٢ - تحفة ٨٤٨٦

2123- “İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra — Mûsa — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında mal getiren tacirlerden yiyecek satın alırlar, Hz. Peygamber

(sallallahu aleyhi vesellem) adam gönderirdi ve bu adamlar, malların satılacağı yere nakledilmeden (yolda) satılmasına engel olurlardı.”¹

İbrâhîm b. el-Münzir, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Medenî’dir.

Ebû Danıra, Enes b. İyâd’dır.

Mûsa, Mûsa b. Ukbe b. Ebî Ayyâş el-Medenî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında tüccarlar develeriyle mal getirdikleri zaman sahabe onlardan yiyecek satın alırlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adam gönderip bu yiyecekleri satın alanların, malı satın aldıkları yerde satmalarına engel olurlar ve bu yiyecekleri zahire satılan yere getirip orada satmalarını söylerlerdi. Çünkü alışverişte malı teslim almak şarttır. Malın satın alınan yerden nakledilmesiyle teslim alma gerçekleşmiş olur. Burada yasaklanan şey, malın satın alınan yerden nakledilmeden satılmasıdır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) malı pazara getirmeden satılmasını yasaklamasının sebebi, fiyatların yükselmemesi ve bu sebeple halkın zarar etmemesi içindir.

٢١٢٤ - قَالَ وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُ يُبَاعُ

الطَّعَامُ إِذَا اشْتَرَاهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ . أَطْرَافُهُ ٢١٢٦ ، ٢١٣٣ ، ٢١٣٦ - تحفة ٨٤٨٦

2124- İbn Ömer der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satın alınan yiyeceğin (ölçtürölüp) teslim alınmadan satılmasını yasaklamıştır.”²

Hadis, satın alanın, malı teslim almadan satmasının caiz olmadığını göstermektedir.

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi değişik isnâdlarla rivayet etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 2131, 2137, 2166, 2167, 6852’de geçmektedir. Müslim 1527

² Hadis ayrıca 2126, 2133, 2136’da geçmektedir. Müslim 1526

۵۰ - باب كَرَاهِيَةِ السَّخَبِ فِي السُّوقِ

50- ÇARŞIDA BAĞIRIP ÇAĞIRMANIN MEKRUHLUĞU

۲۱۲۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ حَدَّثَنَا هِلَالٌ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ لَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قُلْتُ أَخْبِرْنِي عَنْ صِفَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي التَّوَرَةِ قَالَ أَجَلٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَمَوْصُوفٌ فِي التَّوَرَةِ بِبَعْضِ صِفَتِهِ فِي الْقُرْآنِ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا، وَحِزْرًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكَّلَ، لَيْسَ بِفَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَابٍ فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَذْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَعْفِرُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ بِأَنْ يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيَفْتَحَ بِهَا أَعْيُنًا عُمْيًا، وَأَذَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا تَابَعَهُ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ هِلَالٍ وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ هِلَالٍ عَنْ عَطَاءِ عَنِ ابْنِ سَلَامٍ غُلْفٌ كُلُّ شَيْءٍ فِي غِلَافٍ، سَيْفٌ أَغْلَفَ، وَقَوْسٌ غَلَفَاءُ، وَرَجُلٌ أَغْلَفَ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَخْتُونًا طرّفه ۴۸۳۸ - تحفة ۸۸۸۶

2125- “Muhammed b. Sinân — Fuleyh” isnâdıyla Hilâl’in bildirdiğine göre Atâ b. Yesâr şöyle dedi: Abdullah b. Amr b. el-Âs’ı bulup: “Bana, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat’taki sıfatlarını bildir” deyince, Abdullah şöyle karşılık verdi: “Evet. Vallahi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kur’ân’da geçen bazı sıfatları Tevrat’ta da geçmektedir ve şöyledir: “Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı ve ümmilere koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum, resulümsün. Ben sana el-Mütevekkil adını verdim. Sen, ne sert ne kabasın. Çarşı pazarlarda da bağırıp çağırmazsın. O kötülüğe kötülükle karşılık vermez, ama affeder ve bağışlar. Yüce Allah da onun vasıtasıyla «Lâ ilahe illallah» demeleri suretiyle o eğri milleti doğrultmadıkça, onun vasıtasıyla kör bir takım gözleri, sağır bir takım kulakları ve örtülü kalpleri açmadıkça canını almayacaktır.”

Abdulazîz b. Ebî Seleme bunu Hilâl'den rivayet ederek Fuleyh'e mutabaat etmiştir. Saîd ise Hilâl, Atâ, İbn Selâm tarikiyle rivayet etmiştir.

Gulf, kılıf (kın) içinde olan her şeye denir. Kın içindeki kılıç, kılıf içindeki yay gibi. Sünnet olmayan erkeğe de "Raculun ağlef (kabuklu adam)" denir.¹

Muhammed b. Sinân, Muhammed b. Sinân el-Avkî'dir.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleyman Ebû Yahya el-Harrânî'dir. İsmi Abdulmelik'tir. Lakabı Fuleyh'tir.

Hilâl, Hilâl b. Ali el-Kureşî el-Medenî'dir.

Atâ b. Yesâr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'taki vasıflarını okuyan Abdullah b. Amr ile görüştüğünde ona Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'taki vasıflarını sorunca Abdullah ona şöyle cevap verdi: "Vallahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kur'ân'da geçen bazı sıfatları Tevrat'ta da geçmektedir ve şöyledir: "Ey Peygamber! Biz seni, seni tasdik eden ümmetine ve yalanlayan kafirlere adaletli bir şahit, müminlere müjdeleyici, kafirlere uyarıcı olarak gönderdik." Veya: "İtaat edenleri cennetle, kafirleri ise cehennemle müjdeleyici olarak gönderdik. Ya da: "Senden önce gelen peygamberlerin tebliğ ettiğine dair şahit olarak gönderdik." Ahzâb Sûresinde bunlara işaret edilmiştir.

"Ümmilere koruyucu olarak gönderdik" sözü, Arapları şeytanın gailelerinden, Acemlerin kendilerine galip gelmesinden korumak mânâsındadır. Arapların çoğu okuma yazma bilmediği için onlara Ümmi denilmiştir.

"Ben sana el-Mütevekkil adını verdim" sözü, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) aza kanaat etmesi, Allah'ın yardımına güvenmesi ve sabırla Allah'ın yardımını beklemesi, her durumda güzel ahlakla hareket etmesi ve tam bir imanla Allah'ın vaadine güvenip tevekkül etmesi mânâsındadır.

"Sen, ne sert, ne kabasın" sözü, sert mizaçlı ve katı kalpli olmamak mânâsındadır. "Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak

¹ Hadis ayrıca 4838'de geçmektedir.

davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi”¹ âyeti de aynı manadadır. “...onlara karşı sert davran...”² âyeti bu âyete muhalif değildir. Çünkü önceki âyette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ahlakı ve huyu belirtilirken, bu âyette kafirleri ve münafıkları cezalandırmakta sert davranması emredilmiştir.

“Çarşı pazarlarda da bağırıp çağırmazsın” sözü, insanlara bağırıp çağırmaması ve onlara karşı sesini yükseltmemesi, aksine yumuşak ve tatlı dille konuşması mânâsındadır. Hadiste, çarşılarda bağırıp çağıranlar, mallarını gereğinden fazla övenler ve mallarını satmak için yalan yere yemin edenler yerilmektedir. Bu yerlerde, saydığımız özelliklerin çoğunun bulunması sebebiyle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“En kötü yerler çarşılardır”* buyurmuştur.

“O kötülüğe kötülükle karşılık vermez, ama affeder ve bağışlar” sözü: *“Kötülüğü en iyi ile sav”*³ âyetiyle aynı mânâdadır.

“Yüce Allah da onun vasıtasıyla “Lâ ilâhe illallah” demeleri suretiyle o eğri milleti doğrultmadıkça, onun vasıtasıyla kör bir takım gözleri, sağır bir takım kulakları ve örtülü kalpleri açmadıkça canını almayacaktır” sözündeki eğri milletten kasıt, Hz. İbrâhîm millettir. Çünkü Hz. İbrâhîm'in milleti fetret günlerinde doğru yoldan ayrılmış ve istikametini değiştirmiştir. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip hakka karşı kör, sağır ve kalpleri örtülü olan Arapları tevhid kelimesine davet edip doğrultmuştur. **“Körleri sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola döndüremezsın”**⁴ âyeti, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendi gücüyle değil, Allah'ın izniyle insanları sapıklıktan kurtarıp doğru yola döndürdüğüne işaret etmektedir.

Bu âyette Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): *“Sen insanları kendi gücünle değil, Allah'ın izni ve kolaylaştırmasıyla doğru yola döndürüyorsun”* denilmektedir. Yüce Allah, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vasıtasıyla eğri olan bir milleti doğrultmakta, onun vasıtasıyla kör bir takım gözleri, sağır bir takım kulakları ve örtülü kalpleri açmaktadır.

¹ Âl-i İmrân Sur. 159

² Tevbe Sur. 73, Tahrîm Sur. 9

³ Muminûn Sur. 96

⁴ Naml Sur. 81

Abdulazîz b. Ebî Seleme bunu Hilâl b. Ali'den rivayet ederek Fuleyh'e mutabaat etmiştir. Saîd ise Hilâl, Atâ b. Yesâr, Abdullah b. Selâm tarikiyle rivayet etmiştir.

İbn Hacer der ki: "Atâ b. Yesâr bu hadisi hem Abdullah b. Seleme'den, hem Abdullah b. Amr'dan rivayet etmiş olabilir. İbn Sa'd bu hadisi Zeyd b. Eslem'den rivayet ederken: "Bize bildirildiğine göre Abdullah b. Selâm şöyle derdi..." deyip hadisi zikretmiştir.

۵۱ - بَابُ الْكَيْلِ عَلَى الْبَائِعِ وَالْمُعْطَى

51- ÖLÇME GÖREVİ SATANA VE VERENE AİTTİR

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ﴾ يَعْنِي كَالُوا هُمْ وَوَزَنُوا هُمْ كَقَوْلِهِ (يَسْمَعُونَكُمْ) يَسْمَعُونَ لَكُمْ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «اِكْتَالُوا حَتَّى تَسْتَوْفُوا» وَيَذْكُرُ عَنْ عُثْمَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ «إِذَا بَعْتَ فِكْلًا، وَإِذَا ابْتَعْتَ فَاكْتَلْ»

Çünkü yüce Allah: "Ölçekte ve tartıda hileye sapanların vay hâline"¹ buyurmuştur. Âyette bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman hile yapanlar kastedilmiştir. "يَسْمَعُونَكُمْ" âyetin, "يَسْمَعُونَ لَكُمْ" iken buradaki cer harfi kaldırılıp: "يَسْمَعُونَكُمْ" olduğu gibi, "كَالُوا" ve "وَزَنُوا" kelimelerinden mudaf hazfedilmiş, mudafun ileyh kalmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "*Hakkınızı tastamam alıncaya kadar tam ölçtürün*" buyurdu. Hz. Osman'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: "*Satarken tart, satın alırken ise ölçtür*" buyurdu.

Nesâî ve İbn Hibbân'ın mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Târik b. Abdillâh el-Muhâribî ve arkadaşlarından, belli bir miktar hurma karşılığı bir deve satın alınca bir adamı bir miktar hurmayla yolladı ve hurmalardan doyuncaya kadar yemelerini, sonra develerinin bedelini tastamam alıncaya kadar hurma ölçtürmelerini söyledi.

¹ Mutaffifûn Sur. 3

Hadîsin başlığa uygunluğu, “İktiyâl” masdarının kişinin kendi nefsi için alacağı şeylerde kullanılır olması cihetindendir, kesb hâsıl olduğu zaman “İktesebe” denildiği gibi.

Dârekutnî, Ahmed, İbn Mâce ve Bezzâr’ın mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Osmân’a şöyle dedi: “Bir şey sattığın zaman sen ölç, satıl aldığın zaman ise, satıcıya ölçtür” yani ölçüp tartmak alıcıya değil satıcıya aittir.

٢١٢٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنِ ابْتِاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ »
أطرافه ٢١٢٤، ٢١٣٣، ٢١٣٦ - تحفة ٨٣٢٧

2126- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yiyecek satan kişi onu (ölçtürüp) teslim almadan satmasın.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Bu hadis daha önce geçmiştir.

٢١٢٧ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ تَوَقَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَاسْتَعْنَتْ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى غُرْمَائِهِ أَنْ يَصْعُوا مِنْ دَيْنِهِ ، فَطَلَبَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ ، فَلَمْ يَفْعَلُوا ، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « اذْهَبْ فَصَنِّفْ تَمْرَكَ أَصْنَافًا ، الْعَجْوَةَ عَلَى حِدَةٍ ، وَعَذْقَ زَيْدٍ عَلَى حِدَةٍ ، ثُمَّ أَرْسِلْ إِلَيَّ » فَفَعَلْتُ ، ثُمَّ أَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَجَلَسَ عَلَى أَعْلَاهُ ، أَوْ فِي وَسْطِهِ ثُمَّ قَالَ « كِلْ لِلْقَوْمِ » فَكَلَّتُهُمْ حَتَّى أَوْفَيْتُهُمُ الَّذِي هُمْ ، وَبَقِيَ تَمْرِي ، كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مِنْهُ شَيْءٌ . وَقَالَ فِرَاسٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ حَدَّثَنِي جَابِرٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَمَا زَالَ يَكِيلُ هُمْ حَتَّى أَدَّاهُ ، وَقَالَ هِشَامٌ عَنْ وَهْبٍ عَنْ

¹ Hadis ayrıca 2124, 2133, 2136’da geçmektedir. Müslim 1526

جَابِرٌ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « جُذِّ لَهُ فَأَوْفِ لَهُ » أطرافه ٢٣٩٥، ٢٣٩٦، ٢٤٠٥، ٢٦٠١،
٢٧٠٩، ٢٧٨١، ٣٥٨٠، ٤٠٥٣، ٦٢٥٠ تحفة ٢٣٤٤، ٣١٢٦

2127- “Abdân — Cerîr — Muğîre — Şa’bî” isnâdıyla Câbir şöyle dedi: Abdullah b. Amr b. Harâm borcu olduğu halde vefat edince, alacaklıların, borcun bir miktarından vazgeçmeleri için Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yardım istedim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan bunu istedi, ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediğini yapmadılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “*Git ve hurmalarını sınıf sınıf ayır. Acve cinsini bir yana, Zeyd cinsini ayrı bir yana koy, sonra beni çağır*” buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yapıp çağırdığımda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurma yığınının üst tarafına veya ortasına oturup: “*Alacaklılara, tartıp vermeye başla!*” buyurdu. Bunun üzerine ben de tartıp alacaklılara olan borcu kapattım. Ancak sonunda hurmam aynı şekilde, sanki hiç eksilmemiş gibi duruyordu.”

Firâs'ın Şa’bî kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: “Câbir, bütün borçları ödeyinceye kadar ölçmeye devam etti” şeklindedir.

Hişâm'ın, Vehb kanalıyla Câbir'den olan rivayetinde ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hurma salkımlarını alacaklı için kes ve hakkını öde*” buyurmuştur.¹

Abdân, Abdullah b. Osmân'dır.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd'dir.

Muğîre, Muğîre b. Miksem'dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhîl'dir.

Câbir'in babası Abdullah b. Amr b. Harâm, borçlu bir şekilde vefat edince, Câbir, alacaklıların, haklarının bir kısmından vazgeçmeleri için Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yardım istedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) alacaklılardan bunu isteyince, kabul etmediler. Bunun üzerine Resûlullah

¹ Hadis ayrıca 2395, 2396, 2405, 2606, 2709, 2781, 3580, 4053, 6250'de geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) Câbir'e: "Gidip hurmalarını sınıf sınıf ayır. Acve hurmasını bir yana, Zeyd hurmasını ayrı bir yana koy, sonra beni çağır" buyurdu. Acve, Medine hurmalarının en güzellerindendir. Zeyd hurması, bir şahsa nisbet edilen hurma cinsidir ve kalitesizdir.

Medine hurmalarının cinsi çoktur. Ebû Muhammed el-Cuveynî, Medine hurmalarının cinslerinin sayıldığını, sadece siyah cins hurmanın altmış türlü olduğunu, kırmızı hurma cinsinin sayısının ise siyahtan daha fazla olduğunu söylemiştir.

Câbir Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptıktan sonra Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) çağırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip hurma yığınlarının üst tarafında veya ortasında oturdu ve: "Alacaklılara, tartıp vermeye başla!" buyurdu. Câbir, alacaklıların haklarının tamamını vermesine rağmen hurma yığınlarından hiçbir şey eksilmemişti. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mucizesi apaçık görülmektedir.

Hadisin başlıkla alakası, verecek olan Câbir'in hurmaları kendisinin ölçmesidir. Buhârî bu hadisi *İstikrâz*, *Vasâyâ*, *Megâzî* ve *Alâmâtü'n-Nübüvve*, Nesâî ise *Vasâyâ* konusunda rivayet etmiştir.

Firâs b. Yahya'nın, Şa'bî kanalıyla Câbir'den olan rivayeti: "Câbir, babasının bütün borçlarını ödeyinceye kadar ölçmeye devam etti" şeklindedir

Hişâm b. Urve'nin, Abdullah b. ez-Zübeyr'in azatlısı Vehb b. Keysân kanalıyla Câbir'den, onun da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) olan rivayeti: "Hurma salkımlarını alacaklı için kes ve hakkını öde" şeklindedir.

۵۲ - باب مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْكَيْلِ

52- MÜSTEHAAB OLAN ÖLÇME

۲۱۲۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنْ ثَوْرِ عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ عَنِ

الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « كَيْلُوا طَعَامَكُمْ يُبَارِكْ لَكُمْ »

تحفة ۱۱۵۵۸

2128- "İbrâhîm b. Mûsa — Velîd — Sevr — Halid b. Ma'dân" isnâdıyla Mikdâm b. Ma'diyekrib'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yiyeceklerinizi ölçün ki sizin için bereketlensin" buyurmuştur.

İbrâhîm b. Mûsa, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd er-Râzî'dir.

Velîd, Velîd b. Müslim el-Kureşî'dir.

Sevr, Sevr b. Yezîd el-Hımsî'dir.

Hâlid b. Ma'dân, Hâlid b. Ma'dân el-Kelâî el-Hımsî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yiyeceklerinizi satarken ölçün ki sizin için bereketlensin” buyurmuştur. İbnu'l-Cevzî: “Bu bereket, tartılırken Besmele çekilmesi sebebiyle olabilir” demiştir.

Başkası ise şöyle demiştir: “Bu bereket, yüce Allah'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) duasıyla Medinelilerin müddüne bereket vermesi sebebiyledir.”

Bu hadis ve ileride gelecek Hz. Âişe'nin hadisi arasında tezat yoktur. Hz. Âişe'nin hadisine göre az miktardaki yiyeceğini ölçmeden çıkarırken bereketleniyordu. Ancak bu yiyeceği ölçmeye başlayınca bitmiştir.

İbn Mâce'de geçen hadiste Hz. Âişe şöyle demiştir: “Cariye bu yiyeceği ölçünceye kadar ondan yemeye devam ettik. Cariye bu yiyeceği ölçünce bitti. Eğer ölçmeseydi hiç bitmezdi.”

Konuyla ilgili hadis, satın alırken ölçmekten bahsetmektedir. Hz. Âişe'nin hadisi ise infak ederken ölçmekten bahsetmektedir. Birincisinde ölçmek zaruriyken ve satışta aldatma ve hileyi önlerken, diğeri için böyle bir zaruret yoktur.

Bu hadis, Buhârî'nin tek kaldığı hadislerdendir ve ravilerinin çoğu Şamlıdır.

Velîd bunu Sevr kanalıyla Hâlid'den, o da Mikdâm'dan yukarıda geçtiği şekilde rivayet etmiş, Yahya b. Hamza da Sevr'den rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.

Abdurrahman b. Mehdî de bu hadisi İbnu'l-Mübârek, Sevr kanalıyla bu şekilde rivayet etmiş, Ahmed de ondan rivayet etmiştir. Buhayr b. Sa'd da Hâlid b. Ma'dân'dan rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.

Ebu'r-Rabî ez-Zehrânî, İbnu'l-Mübârek'ten rivayet ederken Hâlid ile Mikdâm arasında Cubeyr b. Nufeyr'i zikrederek diğerlerine muhalefet etmiştir.

İsmâîlî de hadisi bu şekilde rivayet etmiştir.

İbn Mâce de bu hadisi Hâlid kanalıyla Mikdâm'dan, o da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivayet etmiştir.

٥٣ - بَابُ بَرَكَةِ صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ وَمُدِّهِمْ

53- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) SÂ'ININ VE (MEDİNELİLERİN) MÜDDLERİNİN BEREKETİ

فِيهِ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Hiz. Âişe'nin bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayeti vardır.

İbn Hacer der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sâ'ından ve müddünden kasıt, Medinelilerin sâ'ı ve müddüdür.”

Aynî ise bu görüşe itiraz ederek şöyle demiştir: “Başlıkta da belirtildiği gibi kastedilen Medinelilerin sâ'ı değil, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sâ'ıdır. Medinelilerin değişik iki sâ' ölçüsü vardır ve Medinelilerin sâ'ının bereketiyle ilgili hadiste de kastedilen, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sâ'ına göre yapılan ölçümdür. Müd ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) değil Medinelilerin müddüdür.

Hiz. Âişe'den rivayet edilen ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bereket için dua ettiği sâ'la ilgili uzun bir hadis Hac konusunda geçmektedir.

٢١٢٩ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ

الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « أَنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ

، وَدَعَا لَهَا ، وَحَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ ، وَدَعَوْتُ لَهَا فِي مُدَّهَا وَصَاعِهَا ، مِثْلَ مَا

دَعَا إِبْرَاهِيمُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - لِمَكَّةَ . » . تحفة ٥٣٠١

2129- “Mûsa — Vuheyb — Amr b. Yahya — Abbâd b. Temîm el-Ensârî” isnâdıyla Abdullah b. Zeyd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hz. İbrâhîm, Mekke'yi haram kılıp onun için dua etti. Ben de İbrâhîm'in Mekke'yi haram kıldığı gibi Medine'yi haram kıldım ve İbrâhîm'in Mekke için yaptığı dua gibi Medine'nin müddü ve sâ'ı için dua ettim.”¹

¹ Müslim 1360

Mûsa, Mûsa b. İsmâîl el-Minkarî el-Basrî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Basrî'dir.

Amr b. Yahya, Amr b. Yahya b. Umâra el-Ensârî el-Medenî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. İbrâhîm'in Mekke'yi harem bölgesi ilan edip onun için dua ettiği gibi, kendisi de Medine'yi harem bölgesi ilan edip burada avlanmayı yasaklayarak Medine'nin müddü ve sâ'ının bereketli olması için dua etti.

Bu hadis daha önce *Hac* konusunda geçmiştir.

۲۱۳۰ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَكِّيَّاهُمْ، وَبَارِكْ لَهُمْ فِي صَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ». يَعْنِي أَهْلَ الْمَدِينَةِ طرفاه ۶۷۱۴ ، ۷۳۳۱ - تحفة ۲۰۳

2130- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha" isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua etti: "*Allahım! Onların ölçülerini bereketli kıl, sâ'larına ve müdlerine bereket ver.*" Yâni Medine halkının müddüne ve sâ'ına bereket ver."¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebî el-Medenî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha, İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha el-Ensârî el-Medenî'dir.

Hadisteki sâ' ve müdd ölçeklerinin bereketinden kastedilen, bu ölçeklerle ölçülen maddelerin bereketli olmasıdır.

Yüce Allah, Peygamber'inin duasını kabul etmiş ve bu ölçeklerle ölçülen şeyler çoğalarak, Medine dışında ölçülen şeylerden daha çok yetmiştir. Bu konuda ilmin izah etmekte aciz kalacağı birçok mucizeye şahit oldum.

¹ Hadis ayrıca 6714, 7331'de geçmektedir. Müslim 1368

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bereket için dua ettiği Medine halkının ölçüsünü, bereket niyetiyle esas kabul etmek sünnete uygun bir harekettir.

Hadiste bahsedilen ölçüye yapılan dua, sadece Medine halkının Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kullandığı ölçü değil, diğer zamanlarda kullanılan ölçü için de geçerlidir.

Buhârî bu hadisi *İ'tisâm*, *Keffârât* ve *İman*, Müslim ise *Menâsik* konusunda rivayet etmiştir.

٥٤ - بَابُ مَا يُذَكَّرُ فِي بَيْعِ الطَّعَامِ وَالْحِكْرَةِ

54- SATIN ALDIĞI YİYECEĞİ TESLİM ALMADAN SATMAK VE İHTİKÂR HAKKINDAKİ RİVAYETLER

İhtikâr, satın aldığı şeyi, pahalılık olduğu dönemde elinde tutup satmayarak daha çok pahalılaşmasını beklemektir. Pahalılık olduğu dönemde kişinin kendisi ve ailesi için satın aldığı malı elinde tutup satmaması veya aynı fiyata ya da daha ucuza satmak için elinde tutması ihtikâr sayılmaz. Ancak böylesi durumlarda kişinin kendisi ve ailesinin ihtiyacından fazlasını elinde tutmasının kerahetiyle ilgili iki görüş vardır: Bunlardan birincisi, bu kişinin böyle yapmasına engel olunmasıdır. Hurma, kuru üzüm, buğday ve pirinç gibi gıdaları stoklayıp elinde tutmak ihtikâr sayılır; ancak ihtikâr bütün yiyecek maddelerini kapsamaz.

٢١٣١ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَأَيْتُ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ الطَّعَامَ مُجَازَفَةً يُضْرَبُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعُوهُ حَتَّى يُنَوُّوهُ إِلَى رِحَالِهِمْ أَطْرَافَهُ ٢١٢٣ ،

٢١٣٧، ٢١٦٦، ٢١٦٧، ٦٨٥٢ - تحفة ٦٨٧٠

2131- "İshak b. İbrâhîm — Velîd b. Müslim — Evzâî — Zühri" isnâdıyla Sâlim'in bildirdiğine göre babası şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yiyecek maddelerini götürü usulüyle satın

alanların, bu malı mekanlarına götürmeden sattıklarından dolayı dövüldüklerini gördüm.”¹

İshâk b. İbrâhîm, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh'tir.

Velîd b. Müslim, Ebu'l-Abbâs ed-Dimaşkî'dir.

Evzâî, Abdurrahman b. Amr'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yiyecek maddelerini, tartmadan ve miktarını takdir etmeden götürü usulüyle satın alanların, bu malı teslim alıp mekanlarına götürmeden sattıklarından dolayı dövüldüklerini gördüğünü söylemiştir.

el-Mecmû'da Şâfiî'den bildirildiğine göre buğday ve hurmayı, ölçüp tartmadan satmak caizdir ve haram değildir. Bunun mekruh olup olmamasıyla ilgili iki görüş vardır. Sahih olan tenzihen mekruh olduğudur. Mâlik ise: “Miktarını tesbit edip ölçüp tartmadan yapılan satış sahih değildir” demiştir.

Buhârî bu hadisi *el-Muhâribûn*, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî ise *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

٢١٣٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ طَعَامًا حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ كَيْفَ ذَاكَ قَالَ ذَاكَ دَرَاهِمُ بِدَرَاهِمٍ وَالطَّعَامُ مُرْجَأٌ طَرَفَهُ ٢١٣٥ - تحفة
٥٧٠٧

2132- “Mûsa b. İsmâîl — Vuheyb — İbn Tâvus — babası” isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin (satın aldığı) yiyeceği teslim almadan satmasını yasakladı. (Tâvus) der ki: “İbn Abbâs'a: “Bu yasak neden?” diye sorunca: “Çünkü bu dirhemlerin

¹ Hadis ayrıca 2123, 2137, 2166, 2167, 6852'de geçmektedir. Müslim 1527

dirhemler karşılığında, yiyeceğin de vadeli olarak satımı sayılır” cevabını verdi.¹

Mûsa b. İsmâîl, Mûsa b. İsmâîl et-Tebûzekî, el-Minkarî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

İbn Tâvus, Abdullah b. Tâvus’tur.

Tâvus, Tâvus b. Keysân’dır.

İbn Abbâs, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin satın aldığı yiyeceği teslim almadan satmasını yasakladığını söyleyince, Tâvus, İbn Abbâs’a yasağın sebebini sordu. İbn Abbâs: “Çünkü bu dirhemlerin dirhemler karşılığında, yiyeceğin de vadeli olarak satımı sayılır” cevabını verdi.

Hadisin mânâsı şudur: Kişi bir dinara yiyecek satın aldıktan sonra bu malı teslim almadan aynı kişiye veya bir başkasına iki dinara satar. Böyle bir satış caiz değildir. Çünkü yiyecek ortada olmadığı için bu altını altın karşılığında satmak gibidir ve faiz sayılır.

۲۱۳۳ - حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعُهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ »
أطرافه ۲۱۲۴، ۲۱۲۶، ۲۱۳۶ - تحفة ۷۱۹۱

2133- “Ebu’l-Velîd — Şu’be — Abdullah b. Dînar” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim yiyecek satın alırsa, onu teslim almadan(başkasına) satmasın.”²

Ebu’l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satın alınan yiyeceğin, teslim alınmadan satılmasını yasaklamıştır.

Bu hadis daha önce “ölçme görevi satıcıya aittir” konusunda geçmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2135’te geçmektedir. Müslim 1525

² Hadis ayrıca 2124, 2126, 2136’da geçmektedir. Müslim 1526

٢١٣٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كَانَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ يُحَدِّثُهُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مَالِكٍ
 بْنِ أَوْسٍ أَنَّهُ قَالَ مَنْ عِنْدَهُ صَرْفٌ فَقَالَ طَلْحَةُ أَنَا حَتَّى يَجِيءَ خَازِنُنَا مِنَ الْغَابَةِ قَالَ سُفْيَانُ
 هُوَ الَّذِي حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ لَيْسَ فِيهِ زِيَادَةٌ . فَقَالَ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَوْسٍ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ
 الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الدَّهَبُ بِالدَّهَبِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ
 وَهَاءَ ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا
 إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ » طرفاه ٢١٧٠ ، ٢١٧٤ - تحفة ١٠٦٣٠

2134- “Ali — Süfyân — Amr b. Dînar” isnâdıyla Zühri’nin bildirdiğine göre Mâlik b. Evs: “Kimin dinarları dirhemle bozabilecek parası var?” diye sorunca, Talha: “Bizim kasadarımız Ğâbe’den gelince ben bozarım” cevabını verdi. Süfyân der ki: “Bu, Zühri’den ezberlediğimiz ve içinde hiçbir ziyade olmayan hadistir.”

(Zühri) der ki: Mâlik b. Evs’in bana bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Altın ile altının, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Buğday ile buğdayın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Hurma ile hurmanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Arpa ile arpanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır.”¹

Ali, Ali b. el-Medînî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Mâlik b. Evs, tâbiûndandır.

Hadiste geçtiğine göre Mâlik b. Evs: “Kimin dinarları dirhemle bozabilecek parası var?” diye sorunca, Cennetle müjdelenen on sahabeden biri olan Talha b. Ubeydillah: “Bizim kasadarımız Ğâbe’den gelince ben bozarım” cevabını verdi.

¹ Hadis ayrıca 2170, 2174’te geçmektedir. Müslim 1586

Ğâbe, Medine'nin üst tarafında Medine'ye yakın bir yerdir. Mescid-i Nebevî'nin minberi buradaki ağaçlardan yapılmıştır.

Süfyân b. Uyeyne der ki: "Amr b. Dînâr'ın Zührî'den ezberlediğimiz ve içinde hiçbir ziyade olmayan hadis budur" demiştir. Mâlik ve başkaları ise bu hadisi şu ilaveyle rivayet etmişlerdir: Mâlik b. Evs'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Altın ile altının, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Buğday ile buğdayın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Hurma ile hurmanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Arpa ile arpanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır."*

Hadisteki "هَاء هَاء" sözü, alıcı ve satıcının alışveriş esnasında birbirlerine: "Al" alma ve teslim etmenin gerçekleşmesi mânâsındadır. Şâfiî, Ebû Hanîfe ve başka fakihler buğday ve arpanın ayrı sınıflar olduğunu söylemişlerdir.

Mâlik, Leys ve Medine ile Şâm âlimlerinin çoğu ise arpa ve buğdayın aynı sınıftan olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre arpa ve buğday bir sınıf, pirinç ise ayrı sınıftandır.

Ancak Leys b. Sa'd ve İbn Vehb el-Mâlikî: "Buğday, arpa ve pirinç aynı sınıftandır" dediler.

Bu hadiste geçen maddelerle ilgili diğer açıklamalar on dokuz bâb sonra gelecektir.

İbn Hacer der ki: "Bu konuda ihtikardan bahsedilmemektedir. Öyle görülüyor ki Buhârî, bunu yiyecek maddelerinin ikamet edilen yere götürülünceye kadar satımının yasaklanması ve malı teslim almadan önce satılmasının yasaklanması hükmünden çıkarmıştır. Eğer bu haram olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonuç olarak buna yol açacak bir şeyi emretmezdi. Anlaşıldığı kadarıyla Buhârî, Müslim'de geçen ve Ma'mer b. Abdillâh'tan merfû olarak rivayet edilen: *"İhtikar yapan hata etmiştir"* hadisini sâbit (sahih) hadis olarak kabul etmemiştir. Ancak gıda maddelerinin ikamet edilen yere götürülmesi şer'î olarak muhtekir olmayı gerektirmez. Çünkü ihtikar, kendisinin gıda maddesine ihtiyacı olmadığı ve insanlar buna muhtaç olduğu halde satmayıp pahalalanmasını beklemektir.

İhtikarla ilgili birçok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan biri de Hz. Ömer'in merfû olarak rivayet ettiği: *"Kim Müslümanların yiyeceklerinde ihtikar yaparsa, Allah onu cüzam ve iflasla döver"* hadisidir.

İbn Mâce'nin hasen isnâdla merfû olarak rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ticaret yapan kişi rızıklandırılmış, ihtikar yapan ise lanetlenmiştir" buyurdu.

۵۵ - باب بَيْعِ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ ، وَبَيْعِ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ

55- YİYECEK MADDESİNİN TESLİM ALINMADAN ÖNCE SATILMASI VE YANINDA BULUNMAYAN BİR ŞEYİN SATILMASI

۲۱۳۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ الَّذِي حَفِظْنَاهُ مِنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ سَمِعَ طَاوُسًا يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ أَمَّا الَّذِي نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ فَهُوَ الطَّعَامُ أَنْ يُبَاعَ حَتَّى يُقْبَضَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَلَا أَحْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا مِثْلَهُ طَرَفَهُ ۲۱۳۲ - تحفة ۵۷۳۶

2135- "Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr b. Dînâr" isnâdıyla Tâvus'un bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı şey, yiyeceğin, teslim alınmadan önce satılmasıdır." İbn Abbâs: "Ben her şeyi buna göre hesap ederim" demiştir.¹

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medînî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Tâvus, Tâvus el-Yemânî'dir.

İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı şeyin, kişinin satın aldığı yiyecek maddesini teslim almadan satması olduğunu söyleyip: "Ben yiyecek maddesi dışındaki her şeyin alım satımında bunu ölçü kabul ederim" demiştir. Müslim'in Ma'mer, İbn Tâvus, Tâvus isnâdıyla yaptığı rivayette İbn Abbâs: "Bana göre bu konuda her şey yiyecek maddesi gibidir" demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hakîm b. Hizâm'a: "Satın aldığın hiçbir şeyi teslim almadan satma" buyurmuştur. Bu hadisi Beyhakî rivayet edip senedinin hasen olduğunu söylemiştir. Şâfiî mezhebi, yiyecek maddesi olsun, menkul olsun gayrimenkul olsun her şey için bu kuralın geçerli olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 2132'de geçmektedir. Müslim 1525

Ebû Hanîfe ise: “Sadece satın alınan gayrimenkul teslim alınmadan satılabilir” demiştir. İmam Mâlik de: “Sadece teslim alınmayan yiyeceği satmak caiz değildir” demiştir. Ahmed ise: “Ölçülebilen ve tartılabilen şeyleri teslim almadan satmak caiz değildir” demiştir.

el-Mâzirî der ki: “Şâfiî, zimmette olmayanın kârını yasaklamasını delil göstermiş ve bunu genele yaymıştır. Ebû Hanîfe de, teslim alma sözünü, gayrimenkulün ele teslim edilmesinin imkansız olduğunu delil göstermiş ve tartılıp ölçülebilen şeyleri bunun dışında tutmuştur. Mâlik ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece yiyecek maddesini yasaklamasını delil göstermiş, eğer başka şeyler de yasaklansaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece yiyecek maddesini zikretmezdi demiştir.

٢١٣٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ ابْتِاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ ». زَادَ إِسْمَاعِيلُ « مَنْ ابْتِاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعُهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ ». أطرافه ٢١٢٤، ٢١٢٦، ٢١٣٣ - تحفة ٨٣٢٧

2136- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yiyecek maddesi satın alan, onu tamamen teslim alıncaya kadar (başkasına) satmasın.”

İsmâîlî bu hadisi: “Yiyecek maddesi satın alan, onu kabzedinceye kadar satmasın” şeklinde rivayet edip: “kabzetme” kelimesini eklemiştir.¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yiyecek maddesi alanın, bu yiyeceği eksiksiz tarttırıp teslim almadan satmamasını emretmiştir.

İsmâîlî bu hadisi “يَقْبِضَهُ” kelimesiyle: “malı teslim almadan” şeklinde rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2124, 2126, 2133'te geçmektedir. Müslim 1526

İbn Hacer, İsmâîlî'nin rivayetindeki kabzetme kelimesinin teslim etme mânâsında olduğunu, çünkü “يَسْتَوْفِيهِ” kelimesinin eksiksiz tartmak olduğunu, satıcının eksiksiz tartabileceğini ancak müşteriye teslim etmeyebileceğini bu durumda alışverişin gerçekleşmemiş olabileceğini söylemiştir.

Aynî ise “يَسْتَوْفِيهِ” kelimesinin tamamen teslim almak olduğunu, çünkü kişinin malın bir kısmını alıp bir kısmını teslim almayabileceğini ve bu durumda onu satamayacağını, malın tamamını alan için “يَسْتَوْفِيهِ” kelimesinin kullanılabileceğini söylemiştir.

Buhârî, kişinin yanında bulunmayan bir şeyi satmasıyla ilgili hadis zikretmemiştir. Bu konuda şartına göre sahih hadis sabit olmadığı için, malı teslim almadan satmanın yasaklanmasından bu hükmü çıkarmış olabilir.

Kişinin yanında olmayan malı satmasının yasaklanmasıyla ilgili hadisi Sünen Sahipleri Hakîm b. Hizâm'dan şu lafızla rivayet etmiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Kişi bana gelip yanımda olmayan bir şeyi istiyor. Bu şeyi ona çarşıdan alıp kendisine atıyorum” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yanında olmayan bir şeyi satma” buyurdu.

٥٦ - بَابُ مَنْ رَأَى إِذَا اشْتَرَى طَعَامًا جَزَافًا أَنْ لَا يَبِيعَهُ
حَتَّى يُثْوِيَهُ إِلَى رَحْلِهِ ، وَالْأَدَبُ فِي ذَلِكَ

56- GÖTÜRÜ USULÜ SATIN ALINAN YİYECEK MADDESİNİN, ALICININ MEKÂNINA GÖTÜRÜLMEDİKÇE SATILMAMASI GÖRÜŞÜNDE OLANLAR VE BU HUSUSTAKİ EDEB

٢١٣٧ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي
سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ النَّاسَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ يَتَاعُونَ جَزَافًا - يَعْنِي الطَّعَامَ - يُضْرَبُونَ أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِمْ حَتَّى يُوْوُوهُ إِلَى
رَحْلِهِمْ . أطرافه ٢١٢٣، ٢١٣١، ٢١٦٦، ٢١٦٧، ٦٨٥٢ - تحفة ٦٩٩٣

2137- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yiyecek maddelerini götürü usulüyle satın

alanların, bu malı mekânlarına götürmeden sattıklarından dolayı dövüldüklerini gördüm.”¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Bukeyr el-Mısırî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yiyecek maddelerini götürü usulüyle satın alanların, bu malı mekânlarına götürmeden sattıklarından dolayı dövüldüklerini gördüğünü söylemiştir. Bu hadisteki mekânlarına götürmekten kasıt, satın aldıkları malı teslim almalarıdır.

Müslim’in bazı tariklerle rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yiyecek satın alırdık ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adam gönderirdi, bu adamlar malların alınan yerden başka bir yere nakledilmeden yolda satılmasına engel olurlardı.”

Mâlik, götürü usulde satışla ölçerek satmayı birbirinden ayırmış, götürü usulde satışın teslim alınmadan önce satılmasını caiz görmüştür. Götürü usulü olmayan satışlarda ise teslim almanın ancak ölçmek ve tartmakla olduğunu söylemiştir.

Ahmed, İbn Ömer’den merfû olarak: “*Ölçerek veya tartarak bir şey satın alan, onu teslim almadan satmasın*” hadisini rivayet etmiştir.

Hadis, sahte parayla alışveriş yapanı cezalandırmanın caiz olduğuna işaret etmektedir.

¹ Hadis ayrıca 2123, 2131, 2166, 2167, 6852’de geçmektedir. Müslim 1527

57 - باب إِذَا اشْتَرَى مَتَاعًا أَوْ دَابَّةً فَوَضَعَهُ عِنْدَ الْبَائِعِ ، أَوْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ

57- MAL VEYA HAYVAN SATIN ALDIKTAN SONRA BUNU SATICININ YANINDA BIRAKILMASI VEYA SATICIDAN TESLİM ALMADAN ÖNCE ÖLMESİ

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - مَا أَذْرَكَتِ الصَّفْقَةُ حَيًّا مَجْمُوعًا فَهُوَ مِنَ الْمُبْتَاعِ

İbn Ömer: “Satış akdi sırasında ölü olmayan ve durumu değişmeyen şey müşteriye aittir.”

Ebû Hâmid ve başkasına göre kişi bir mal veya hayvan satın aldıktan sonra bu malı veya hayvanı satın aldığı kişinin yanında bırakırsa ve bu mal satıcıdayken telef olur veya zarar görürse, ya da hayvan ölürse, alışveriş fesholur ve müşterinin bu malın bedelini vermesi gerekmez. Çünkü bu durumda müşteri malı teslim almış sayılmaz.

Subkî der ki: “Satıcı, malı müşterinin önüne koyup almasını söylerse ve müşteri malı teslim almazsa, Râfiî ve başkalarına göre mal teslim edilmiş sayılır ve satıcının sorumluluğundan çıkmış olur. Müşteri, malı teslim almadan önce, farkında olmadan mala zarar verecek olursa, alışverişini feshedip zararı tazmin etmek ve malı almak arasında muhayyer bırakılır. Satılan mal, teslim alınmadan önce herhangi bir afet ile zarar görecektir olursa, müşteri herhangi bir şey ödemedi alışverişini feshedip feshetmemekte muhayyerdur. Hanefiler de Şafiiler gibi teslim edilmeyen malın sorumluluğunun satıcıya ait olduğu görüşündedir. Hanbelfiler de bu görüştedir. Merdâvî, *el-İnsâf*’ta: “Satılan şeyin tamamı, semavi bir afet ile telef olursa alışveriş feshedilir ve malın sorumluluğu satıcıya aittir. Malın bir kısmının telef olması halinde de durum aynıdır” demiştir. Peki, malın bir kısmının telef olması halinde müşteri, malın kalan kısmını alma veya alışverişini feshetme konusunda muhayyer bırakılır mı? Malı birinin telef etmesi halinde müşteri alışveriş akdini feshetmek ve satış akdini geçerli sayıp zararı malı telef eden kimseden istemek arasında muhayyer bırakılır. Bu nass olarak mutlak bir görüştür ve cumhur da bu görüştedir. İbn Ömer satış akdi sırasında ölü olmayan ve durumu değişmeyen şeyin müşteriye ait olduğunu söylemiştir. Tahâvî ve Dâraikutnî bunu “Evzaî — Zührî — Hamza b. Abdillâh b. Ömer” isnâdıyla babasından mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Tahâvî bunu İbn Ömer’in alıcı ve satıcının

bedenen birbirlerinden ayrılmadan önce de alışverişi söz ile geçerli kıldığına delil saymıştır.

۲۱۳۸ - حَدَّثَنَا فَرْوَةُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ لَقَلَّ يَوْمٌ كَانَ يَأْتِي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا يَأْتِي فِيهِ بَيْتَ أَبِي بَكْرٍ أَحَدَ طَرَفِي النَّهَارِ ، فَلَمَّا أُذِنَ لَهُ فِي الْخُرُوجِ إِلَى الْمَدِينَةِ لَمْ يُرْعِنَا إِلَّا وَقَدْ أَتَانَا ظُهُرًا ، فَخُبِّرَ بِهِ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ مَا جَاءَنَا النَّبِيُّ ﷺ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ ، إِلَّا لِأَمْرٍ حَدَثَ ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ « أَخْرِجْ مَنْ عِنْدَكَ » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا هُمَا ابْنَتَايَ يَعْنِي عَائِشَةَ وَأَسْمَاءَ قَالَ « أَشَعَرْتَ أَنَّ قَدْ أُذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ » قَالَ الصُّحْبَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « الصُّحْبَةُ » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عِنْدِي نَاقَتَيْنِ أَعَدَدْتُهُمَا لِلْخُرُوجِ ، فَخُذْ إِحْدَاهُمَا قَالَ « قَدْ أَخَذْتُهَا بِالْثَمَنِ » أطرافه ۴۷۶، ۲۲۶۳، ۲۲۶۴، ۲۲۹۷، ۳۹۰۵، ۴۰۹۳، ۵۸۰۷، ۶۰۷۹

- تحفة ۱۷۱۱۲

2138- "Ferve b. Ebi'l-Meğrâ — Ali b. Mushir — Hişâm" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ebû Bekr'in evine neredeyse her günün akşam ve sabahında gelirdi. Medine'ye gitmesine izin verildiği zaman bize aniden öğle vakti geldi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiği Ebû Bekr'e haber verilince: "Bir şey oldu ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bu saatte geldi" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ebû Bekr'in yanına girince ona: "Yanıdakileri dışarıya çıkar" buyurdu. Hz. Ebû Bekr: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar iki kızım (Âişe ve Esmâ)dır" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Benim (Mekke'den, Medine'ye) çıkmama izin verildiğini biliyor musun?" deyince Hz. Ebû Bekr: "Ey Allah'ın Resûlü! Seninle birlikte olabilecek miyim?" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Olabileceksin" karşılığını verdi. Hz. Ebû Bekr: "Ey Allah'ın Resûlü! Yanımda, yola

çıkmaq için hazırladığım iki deve var. Bunlardan birini al” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bedeli karşılığında aldım*” buyurdu.¹

Ebu'l-Meğrâ'nın ismi, Ma'd Yekrib'dir.

Ali b. Mushir, Musul kadısıdır.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ebû Bekr'in evine neredeyse her günün akşam ve sabahında gelirdi. Medine'ye hicret etmesine izin verildiği zaman öğle vakti Hz. Ebû Bekr'in evine ansızın geldi. Hz. Ebû Bekr'e Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiği söylenince Ebû Bekr: “Önemli bir şey olmadıkça Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu saatte gelmezdi” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr'in yanına girip: “*Yanımdakileri dışarıya çıkar*” deyince Ebû Bekr: “Ey Allah'ın Resûlü! Yanımdakiler iki kızım Âişe ve Esmâ'dır” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yüce Allah Medine'ye hicret etmeme izin verdi*” buyurunca, Ebû Bekr: “Ben de seninle beraber hicret etmek istiyorum, ey Allah'ın Resûlü!” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet, sen de benimle hicret edeceksin*” buyurdu. Ebû Bekr: “Ey Allah'ın Resûlü! Yanımda, seninle Medine'ye hicret etmek için hazırladığım iki deve var, bunlardan birini sen al” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bedeli karşılığında aldım*” buyurdu.

Muhelleb der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi Hz. Ebû Bekr'den o anda bizzat teslim almadı. Devenin bedelini ödemek şartıyla aldığını söyleyerek deveyi ve Hz. Ebû Bekr'in mülkiyetinden çıkararak aldı. Çünkü: “Aldım” sözü, bedeli karşılığında gerçekleşen sahih almayı gerektirir.”

İbn Hacer ise *Fethu'l-Bârî*'de bu görüşü eleştirerek şöyle demiştir: “Hadis, bu meseleyi açıklamak için zikredilmemiştir. Ravi burada devenin bedelinin ne kadar olduğunu ve nasıl ödendiğini, akdin şeklinin ne olduğunu, zikretmemiştir. Bu sebeple bu hadis satın alınan malın teslim alınmasının şart olmamasıyla ilgili delil kabul edilemez.

Hadîsin, başlığın birinci kısmına delaleti açıktır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi Hz. Ebû Bekr'den satın alıp, onu Ebû Bekr'in yanında bırakmıştır. Hadisin, başlığın ikinci kısmı olan “Teslim almadan önce ölürse”

¹ Hadis ayrıca 476, 2263, 2264, 2297, 3905, 4093, 5807, 6079'da geçmektedir.

sözüne delâleti, teslim almadan önce ölen hayvanın hükmünün daha öncekine kıyâsen satıcının yanında bırakma hükmü olduğunu bildirme yoluladır.

İbnu'l-Munîr, bu hadisten, gaib olan şeyi satmanın cevazına delil göstermiştir. Ona göre Hz. Ebû Bekr'in: "Yanımda iki deve var" sözü, develerin orada olmadığına delalet etmektedir. Ancak İbn Şihâb'ın Urve'den olan rivayetinde Ebû Bekr: "Annem babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! Şu iki devemden birini al" demiştir. Bu hadis Buhârî'nin tek kaldığı hadislerdendir ve Hicret konusunda uzun bir şekilde geçmiştir.

٥٨ - بَابُ لَا يَبِيعُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَسُومُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ ،
حَتَّى يَأْذَنَ لَهُ أَوْ يَتَرَكَ ،

58- KİŞİ, KARDEŞİ İZİN VERMEDİKÇE VEYA BIRAKMADIKÇA ONUN SATIŞI ÜZERİNE SATIŞ YAPAMAZ VE PAZARLIĞI ÜZERİNE PAZARLIK YAPAMAZ

Bir şey satın alan kişiye, henüz alışveriş kesinleşmemişken başka birinin gelip: "Alışverişi feshedersen sana aynı malı daha ucuza veririm" demesi veya satana: "Buna satma ben bu malı daha pahalıya alırım" demesi haramdır. Aynı şekilde iki kişi pazarlık yaparken ve alışveriş tamamlanmamış veya vazgeçilmemişken, başka birinin gelip müşteriye: "Ben bunu daha ucuza sana veririm" demesi veya satıcıya: "Ben bunu senden daha pahalıya alırım" demesi haramdır. Ancak bir şey açık arttırmayla satılıyorsa, bu durumda başkasının verdiği fiyattan daha fazlasını vermek caizdir.

Müşteri veya satıcı, izin verdiği takdirde veya alışverişten vazgeçildiği zaman, bu alışverişe dahil olmak caizdir. Çünkü bu durumda alıcı veya satıcı haklarından vazgeçmiş sayılırlar. Bu, izin verenin alıcı veya satıcının bizzat kendisi olması durumunda geçerlidir. Eğer alıcı veya satıcı veli, vâsi veya vekil olursa, eğer izin verilmesi durumunda zarar hasıl olacaksa, bu izin geçersiz sayılır.

۲۱۳۹ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -
رضى الله عنهما - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ » طرفاه
۸۳۲۹ - تحفة ۵۱۴۲، ۲۱۶۵

2139- “İsmâîl — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İçinizden hiç kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın” buyurmuştur.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin, bir başkasının satışı üzerine satış yapmasını yasaklamıştır. Buhârî, *Şurût* konusunda, Ebû Hureyre’den yaptığı rivayette: “...kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın” ibaresini eklemiştir.

Hadisin zahirine bakıldığında bu hükmün Müslümanlar arasında geçerli olduğu görülmektedir. Evzâî ve başkaları bu görüştedir.

Müslim’in Ebû Hureyre’den olan rivayeti de: “Müslüman, müslümanın pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın” şeklindedir.

Ulemânın çoğunluğu ise: “Bu konuda müslümanla başkası arasında fark yoktur” demişlerdir.

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi *Buyû*, İbn Mâce ise *Ticâret* konusunda rivayet etmiştir.

۲۱۴۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ ، وَلَا
تَنَاجَشُوا ، وَلَا يَبِيعَ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ ، وَلَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ

¹ Hadis ayrıca 2165, 5142’de geçmektedir. Müslim 1412

طَلَاَقُ أُخْتِهَا لِتَكْفًا مَا فِي إِتَائِهَا أَطْرَافُهُ ٢١٦٢، ٢١٦٠، ٢١٥١، ٢١٥٠، ٢١٤٨
١٣١٢٣ تحفة - ٦٦٠١، ٥١٥٢، ٥١٤٤، ٢٧٢٧، ٢٧٢٣

2140- “Ali b. Abdillâh — Süfyân ” isnâdıyla Saîd b. el-Müseyyeb'den bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Şehirlinin köylü adına satış yapmayı yasaklayıp şöyle buyurdu: “*Pazarlığı kızıştırmayın. Kişi kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın ve onun talip olduğu kıza talip olmasın. Kadın da biriyle evlenecekse kardeşinin (kumasının) boşanmasını şart koşmasın.*”¹

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köyden gelip yanındaki malı o günün rayiciyle satmak isterken şehirli olanın: “Malını yanımda bırak, bunu senin için daha pahalıya satayım” diyerek malını alıp satmasını, satın almayacağı halde malın bedelini yükselterek başkasını aldatmak için pazarlığı kızıştırmayı yasakladı. Yine kişinin kardeşinin satışı üzerine satış yapmasını ve onun talip olduğu kıza talip olmasını yasakladı. Başkasının istediği kıza talip olmak, başkasının isteyip mehirde anlaşıp akit yapılacakken, bir başkasının gelip daha fazla mehir vereceğini söyleyerek o kıızı istemektir. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evleneceği erkeğe, diğer hanımını boşamasını şart koşmasını yasaklamıştır.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Ahkâm*, Müslim *Nikâh* ve *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

Ebû Dâvud hadis: “*Pazarlığı kızıştırmayın*” kısmını *Buyû*, “*Kişi kardeşinin talip olduğu kıza talip olmasın*” kısmını *Nikâh* konusunda rivayet etmiştir.

Hadis ayrıca 2148, 2150, 2151, 2160, 2162, 2723, 2727, 5144, 5152, 6601'de geçmektedir. Müslim 1413

Tirmizî “Şehirli köylü adına satış yapmasın” kısmını ve “Pazarlığı kızıştırmayın” kısmını *Buyû*, “Kişi kardeşinin talip olduğu kıza talip olmasın, kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın” *Nikâh* konusunda rivayet etmiştir.

Nesâî hadisi, pazarlık kısmını zikretmeden *Nikâh* konusunda rivayet etmiştir.

İbn Mâce de *Nikâh* konusunda: “Kişi kardeşinin talip olduğu kıza talip olmasın” kısmını, *Ticaret* konusunda ise: “Pazarlığı kızıştırmayın” kısmını, “Kişi kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın ve pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın” kısmını ve: “Şehirli köylü adına satış yapmasın” kısmını rivayet etmiştir.

۵۹ - بَابُ بَيْعِ الْمُرَايَدَةِ

59- MÜZAYEDEYLE SATIŞ

وَقَالَ عَطَاءٌ أَذْرَكْتُ النَّاسَ لَا يَرَوْنَ بَأْسًا بِبَيْعِ الْمَغَانِمِ فِيمَنْ يَزِيدُ .

Atâ der ki: “Yetiştigim insanlar ganimetleri açık arttırmayla satmakta sakınca görmüyorlardı.”

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh: “Sahabeden yetiştigim insanlar ganimetleri açık arttırmayla satmakta sakınca görmüyorlardı” demiştir.

Hadiste ganimetlerden bahsedilmesi, çoğunlukla bunların ve miras mallarının bu yolla satılması sebebiyledir. Başka şeylerin satışı da aynı hükme tâbidir.

Evzâî ve İshâk hadisin zahirine bakarak, sadece ganimet ve miras mallarının açık arttırma yoluyla satılabileceğini söylemişlerdir.

۲۱۴۱ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ الْمُكْتَبُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي

رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ ، فَاحْتَاجَ

فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي » فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بِكَذَا وَكَذَا ، فَدَفَعَهُ

إِلَيْهِ أَطْرَافُهُ ٢٢٣٠ ، ٢٣٢١ ، ٢٤٠٣ ، ٢٤١٥ ، ٢٥٣٤ ، ٦٧١٦ ، ٦٩٤٧ ، ٧١٨٦

تحفة ٢٤٠٨

2141- “Bîşr b. Muhammed — Abdullah — Hüseyin el-Muktib — Atâ b. Ebî Rebâh ” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre bir adam bir kölesini, ölümünden sonra olmak şartıyla azad etti. Bu adam daha sonra muhtaç hale gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (köleyi) alıp: “*Kim bunu benden satın alır?*” diye sordu. Nuaym b. Abdillâh onu şu kadara satın alınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köleyi ona verdi.¹

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Muallim’dır.

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Ebû Mezkûr el-Ensârî, Yakûb adındaki kölesini ölümünden sonra olmak şartıyla azad edip: “Ben öldükten sonra sen hürsün” dedi. Ebû Mezkûr daha sonra maddî sıkıntıya girip bu kölenin bedeline muhtaç hale gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu köleyi alıp açık arttırmayla satışa sunarak: “*Kim bu köleyi benden satın alır?*” dedi.

Bu hadis İsmâîlî’nin: “Müdebber olan bu köle açık arttırmayla satılmamıştır. Açık arttırmada biri bir fiyat verir, diğeri arttırır” sözünü reddetmektedir.

Bu köleyi Nuaym b. Abdillâh el-Adevî el-Kureşî sekiz yüz dirheme satın aldı.

Nuaym b. Abdillâh “Nehhâm (öksüren) lakabıyla anılır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkında: “*Cennete girdim ve orada Nuaym’ın göğsünün hırıltısını işittim*” demiştir. Nuaym, İslam’ın ilk dönemlerinde Müslüman olmuş ve Mekke’nin fethine yakın bir zamana kadar Mekke’de ikamet etmiştir. Kavmi, ona verdikleri değer sebebiyle hicret etmesine izin vermemişler ve: “Yanımızda kal, hangi dine inanırsan inan” demişlerdi. Nuaym, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 2230, 2321, 2403, 2415, 2534, 6716, 6947, 7186’da geçmektedir. Müslim 997

vesellem) onu bağrına basıp öpmüştü. Nuaym on beş yılında Yermuk savaşında şehit oldu.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köleyi Nuaym'a teslim etti ve parayı da kölenin eski sahibi Ebû Mezku'r'a verip: "Önce kendin için harcama yap" buyurdu.

Bu hadis, müdebber köleyi satmanın caiz olduğunu göstermektedir. Şâfiî ve Ahmed bu görüştedir. Ebû Hanîfe ve Mâlik ise müdebber kölenin satılamayacağını söylemişlerdir.

Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce hadisi *İstikrâz* konusunda rivayet etmiştir.

٦٠ - بَابُ النَّجْشِ وَمَنْ قَالَ لَا يَجُوزُ ذَلِكَ الْبَيْعُ

60- NECEŞ SATIŞI VE BUNUN CAİZ OLMADIĞINI SÖYLEYENLER

وَقَالَ ابْنُ أَبِي أَوْفَى النَّاجِشُ آكِلُ رَبَا حَائِنٌ وَهُوَ خِدَاعٌ بَاطِلٌ ، لَا يَحِلُّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْحَدِيعَةُ فِي النَّارِ ، وَمَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ »

İbn Ebî Evfâ: "Neceş satışı yapan (fiyat kızıştıran), faiz yiyen bir haindir. Neceş satışı aldatmadır, batıldır ve helal değildir" demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Aldatma cehennemdedir. Bizim işimize uygun olmayan bir iş yapanın bu işi reddedilmiştir" buyurmuştur.

Neceş kelimesinin sözlük anlamı, avı ürkütüp yerinden kaldırmaktır. Şerî anlamı ise, malı almayacağı halde başkasını tuzağa düşürüp malı almasını sağlamak için malın fiyatını yükseltmektir. Buhârî ve başkaları Neceş'in, malı değerinden fazla fiyata satmak için fiyatını arttırmak olarak tarif etmişlerdir. Buhârî'ye göre, değerinden daha düşük fiyata satılacak malın değerinden satılması için arttırmakta sakınca yoktur.

Neceş yapan ve satıcı anlaşarak malın fiyatını arttıırırlarsa günaha ortak olurlar. Neceş yapan kişi mal sahibinden habersiz olarak malın fiyatını arttırırsa neceş yapan günahkar olur. Bazı durumlarda satıcının kendisi malın fiyatını yükseltmek için: "Bana bu mal için şu kadar verildi veya bu malı şu kadara satın aldım" deyip yalan söyleyebilir.

Hanbelî mezhebinde meşhur olan görüşe göre eğer fiyat arttırmak için hile yapan kişi satıcı veya onun izin verdiği kişiye böylesi bir satış caiz değildir. Malikilerde meşhur olan görüşe göre ise müşteri bu durumda muhayyerdir. Şâfiî ve Hanefilere göre ise alışveriş gerçekleşmiş olmasına rağmen bu, aldatmadır ve haramdır.

Buhârî'nin, *Şehâdât* konusunda rivayet ettiği hadiste Abdullah b. Ebî Evfâ der ki: "Necesh satımı yapan faiz yiyen gibidir ve insanları aldattığı için haindir. Necesh satışı aldatmadır, batıldır ve helal değildir."

İbn Adiy'in *el-Kâmil*'de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Aldatma (başkasını aldatan) cehennemdedir*" buyurmuştur.

Buhârî'nin *Salât* konusunda Hz. Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bizim işimize uygun olmayan bir iş yapanın bu işi reddedilmiştir*" buyurmuştur.

٢١٤٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمَا - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّجْشِ . طَرَفَهُ ٦٩٦٣ - تَحْفَهُ ٨٣٤٨

2142- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik" isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) necesh'i (fiyat kızıştırmayı) yasaklamıştır."¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) necesh'i, yani satıcı ile müşteri arasına girip, kendisini alıcı gibi göstererek fiyatı yükseltmeye çalışmayı yasaklamıştır.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Terku'l-Hiyel*, Müslim ve Nesâî *Buyû*, İbn Mâce *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 6963'te geçmektedir. Müslim 1516

٦١ - باب بَيْعِ الْغَرَرِ وَحَبْلِ الْحَبَلَةِ

61- GARAR SATIŞI VE HABELU'L-HABELE SATIŞI

Garar satışı, faredeki miski veya koyunun üzerindeki yünü satmaktır. Kaçan, mevcut olmayan, meçhul olan ve alıcıya teslimi mümkün olmayan şeyi satmak ta bu kapsam içine girer ve bütün bu satışlar batıldır.

Evin arazisini satmak, cübbenin astarını satmak, hayvanın memesindeki sütü satmak ve hamile hayvanın karnındaki yavruyu satmak garar satışı kapsamına girer. Hayvanın süt verdiğini veya hamile olduğunu söyleyerek satmak garar satışına girmez çünkü burada satılan hayvanın vasfı belirtilmiştir. Ancak hayvanın karnındaki yavruya fiyat biçerek veya memesindeki süte fiyat biçerek bunları satmak garar satışı sayılır. Hayvanın karnındaki yavruyu satmak Cahiliye döneminde uygulanan bir satış türüydü.

٢١٤٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَيَّ عَنْ بَيْعِ حَبْلِ الْحَبَلَةِ ، وَكَانَ يَنْعَا يَتْبَاعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ ، كَانَ الرَّجُلُ يَبْتَاعُ الْجُزُورَ إِلَى أَنْ تُتَّجَ النَّاقَةُ ، ثُمَّ تُتَّجِ الْبَيْتُ فِي بَطْنِهَا طَرَفَاهُ

٢٢٥٦ ، ٣٨٤٣ - تحفة ٨٣٧٠

2143- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vadesi gebe devenin yavrusunun da gebe kalıp doğum yapmasına kadar olan satışları yasakladı. Cahiliye döneminde böyle bir alışveriş yapılmaktaydı. Kişi gebe devenin karnındaki yavrusunun da gebe kalıp doğum yapmasına kadar vade ile satın alırlardı.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik'tir.

¹ Hadis ayrıca 2256, 3843'te geçmektedir. Müslim 1514

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) doğacak yavrunun doğuracağı yavruyu önceden satmayı yasaklamıştır. Cahiliye döneminde, gebe deve doğum yaptıktan sonra bu yavrunun da büyüüp gebe kalarak doğum yaptıktan sonra bu yavrunun satın alınması şeklinde alışveriş yapılmaktaydı.

Şâfiî, Mâlik ve başkalarına göre Habelu'l-Habele satışı, satıcının: “Bu malı, bedelini bu deve doğurup, doğan deve gebe kalarak doğurduğu zaman ödemen şartıyla sana sattım” demesidir. Bu tür satış garar satışdır, çünkü ödeme zamanı meçhuldür.

Habelu'l-Habele satışının, devenin yavrusunun yavrusunu satmak olduğu da söylenmiştir. Bu da kişinin: “Bu devem doğurduğu ve doğan yavru da doğurduğu zaman, yavrunun doğurduğu deveyi sana sattım” demesidir. Çünkü kişi bu durumda malik olmadığı, doğup doğmayacağı belli olmayan ve teslimi meçhul olan bir şeyi satmış olur. Bu tür satış ta garar satışı sayılır.

Habelu'l-Habele satışına ikinci mânâyı lügat âlimleri vermiştir. Lafız olarak ta ikinci tarif mânâyı daha yakındır. Ahmed bu görüştedir.

Birinci tarif ise daha kuvvetlidir. Çünkü hadisi rivayet eden İbn Ömer hadisi bu şekilde tefsir etmiştir ve İbn Ömer'in tefsiri hadisin zahirine muhalif değildir.

Nevevî der ki: “Şâfiî mezhebi ve usul âlimlerine göre, hadisin ravisinin tefsiri, hadisin zahirine muhalif değilse, mânâ olarak ravinin tefsiri tercih edilir.”

et-Tîbî der ki: “Ravinin tefsiri hadisin zahirine muhalifken nasıl olur da: “Tefsiri hadisin zahirine muhalif değilse denir?” denilecek olursa şöyle cevap verilir: “Hadisin zahirinden kasıt, o zamanki uygulama olabilir. Cahiliye döneminde böyle bir satış türü vardır. İbn Ömer'in hadis hakkında söylediği, hadisin tefsiriyle ilgili değil, o zamanki uygulamayla ilgilidir.”

Habelu'l-Habele satışının tarifindeki ihtilaf, deve doğurduğu, doğan deve de gebe kalarak doğurduğu zaman ödemek şartıyla bir şeyin satın alınması mı yoksa ceninin satın alınması mı kastedilmiştir sorusunu akla getirmektedir.

Eğer cevap birinciyse, vadeden kasıt, anne devenin doğurması mı yoksa onun yavrusunun doğurması mı kastedilmiştir, sorusu akla gelir.

Eğer cevap ikinciyse, birinci devenin cenin mi yoksa doğan yavrunun karnındaki cenin mi kastedilmiştir, sorusu akla gelir ve bu durumda bununla ilgili dört görüş ortaya çıkar.

Bu konuda garar satışından açık bir şekilde bahsedilmemiştir. Ancak konuyla ilgili hadis garar satışının bir çeşidi olan Habelu'l-Habele satışı olduğu için genel bir isim olan garar satışı başlığa alınmış, bu başlıkla birlikte Habelu'l-Habele ile ilgili hadis zikredilmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) garar satışını yasakladığıyla ilgili Ebû Hureyre ve İbn Abbâs isnadıyla rivayet edilen hadisler İbn Mâce'de geçmektedir. Bu konuyla ilgili Sehl b. Sa'd'ın hadisi ise Ahmed'de geçmektedir.

Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

٦٢ - بَابُ بَيْعِ الْمُلَامَسَةِ

62- MÜLÂMESE SATIŞI

وَقَالَ أَنَسٌ مَّا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَنْهَى عَنْ بَيْعِ الْمُلَامَسَةِ.

Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasakladı” demiştir.

Buhârî'nin Muhâdara satışı konusunda Enes'ten mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mulâmese satışını yasaklamıştır.

٢١٤٤ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعِيدٍ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُتَابَذَةِ ، وَهِيَ طَرْحُ الرَّجُلِ ثَوْبَهُ بِالْبَيْعِ إِلَى الرَّجُلِ ، قَبْلَ أَنْ يُقْلَبَهُ ، أَوْ يَنْظُرَ إِلَيْهِ ، وَنَهَى عَنِ الْمُلَامَسَةِ ، وَالْمُلَامَسَةُ لَسُّ الثَّوْبِ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ أَطْرَافُهُ ٣٦٧ ، ١٩٩١ ، ٢١٤٧ ، ٥٨٢٢ ، ٥٨٢٤ ، ٦٢٨٤ - تحفة ٤٠٨٧

2144- “Saîd b. Ufeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Âmir b. Sa'd” isnadıyla Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

munâbeze satışını yasaklamıştır. Munâbeze satışı, satıcının sattığı giysiyi, evirip çevirmeden ve göstermeden satmak üzere birine fırlatmasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mulâmese satışını da yasaklamıştır. Mulâmese satışı, kişinin mala bakmadan sadece dokunarak satın almış sayılmasıdır.”¹

Saîd b. Ufeyr, Saîd b. Kesîr el-Mısırî’dir ve dedesine nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Âmir b. Sa’d, Âmir b. Sa’d b. Ebi’l-Vakkâs’tır.

Ebû Saîd, Sa’d b. Mâlik el-Hudrî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) munâbeze satışını haram kılmıştır. Munâbeze satışı, müşteri satın alacağı şeyi incelemenden ve düşünmesine fırsat vermeden satıcının bu malı ona atmasıdır.

Mulâmese satışı ise kişinin alacağı şeyi görmeden sadece ona dokunduğu için satın almak zorunda kalmasıdır.

Buhârî’nin *Libâs* konusunda Yûnus tarikiyle bildirdiğine göre Zührî şöyle demiştir: “Mulâmese, kişinin gece veya gündüz, alacağı giysiyi görüp incelemenden sadece dokunarak satın almış sayılmasıdır. Munâbeze ise, iki kişinin ellerindeki giysiyi birbirlerine atmalarıyla bu giysileri inceleyip razı olmadan satın almak zorunda kalmalarıdır.

Nesâî’de geçen hadiste ise Ebû Hureyre şöyle demiştir: Mülâmesede, biri diğerine: “Sendeki giysilere karşılık bendeki giysileri satarım” demesidir ki böylesi bir satış türünde iki taraf da giysileri iyice kontrol edemez, sadece elleriyle dokunurlar. Munâbeze ise birinin diğerine: “Sen elindeki giysileri bana at, ben de elimdekileri sana atayım” demesidir ki böylesi bir satış türünde her biri diğerinin elindeki giysileri miktar olarak ne kadar olduklarını bilmeden satın almış olur.”

Müslim’in Atâ b. Mînâ tarikiyle bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Mulâmese, iki tarafın da birbirlerinin giysilerine, onları görmeden

¹ Hadis ayrıca 367, 1991, 2147, 5820, 5822, 6284’te geçmektedir. Müslim 1512

dokunmasıdır. Munâbeze ise iki kişinin ellerindeki giysiyi birbirlerine atmalarıyla bu giysileri inceleyip razı olmadan satın almak zorunda kalmalarıdır.”

Zikredilen bu hadislerin zahirine bakıldığında, Ebû Hureyre’nin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünü tefsir ettiği görülmektedir. Nesâî’de geçen rivayet ise, bu sözlerin Ebû Hureyre’nin görüşü olduğunu düşündürmektedir. Ancak kuvvetle muhtemeldir ki bu sözler Ebû Hureyre’nin sözüdür. Çünkü bir sahabinin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerini bu lafızlarla aktarması uzak ihtimaldir.

Mülâmese’nin tefsiriyle ilgili üç görüş vardır: Birincisi, alacağı şeyi görmeden sadece dokunarak satın alması ve satın aldığı şeyi görünce artık vazgeçme hakkının olmamasıdır.

İkincisi: satıcının, dokunmayı satın alma sayarak: “Dokunduğun zaman satın almış sayılırsın” demesidir.

Üçüncüsü ise, bir şeyi dokunduğu zaman satın almış sayılması şartıyla satmasıdır. Bu durumda alıcı satın aldığı şeye dokununca artık malı satın almış sayılması ve muhayyerliğin ortadan kalkmasıdır. Bunların tamamında alışveriş batıldır.

Buhârî ayrıca bu hadisi *Libâs*, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۲۱۴۵ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ يُبَى عَنْ لَيْسَتَيْنِ أَنَّ يَحْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي الثَّوبِ الْوَاحِدِ ، ثُمَّ يَرْفَعُهُ عَلَى مَنْكِبِهِ ، وَعَنْ يَبْعَتَيْنِ اللَّيَاسِ وَالنَّبَاذِ أَطْرَافَهُ ۳۶۸ ، ۵۸۴ ، ۵۸۸ ، ۱۹۹۳ ، ۲۱۴۶ ،

۵۸۱۹ ، ۵۸۲۱ - تحفة ۱۴۴۴۶

2145- “Kuteybe — Abdulvehhâb — Eyyûb” isnâdıyla Muhammed’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “İki şekilde giyinmek yasaklanmıştır. Bunlardan biri kişinin tek elbiseye bürünüp bu giysiyi

omuzlarının üstüne kaldırarak dizlerini dikip oturmasıdır. Yine limâs ve nibâz satışı olmak üzere iki tür satış ta yasaklanmıştır.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb es-Sekaff’dır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dır.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn’dır.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki şekilde giyinmeyi yasaklamıştır. Bunlardan birincisi, kişinin tek elbiseye bürünüp bu giysiyi omuzlarının üstüne kaldırması ve bu şekilde edeb yerinin açıkta kalmasıdır.

Ebû Hureyre’nin bu hadisinde yasaklanan diğer giyim şekli zikredilmemiştir. Bu giyim şekli bir tek kumaşa hareket edemeyecek şekilde sımsıkı sarınmak şeklindeki giyiniştir.

İbn Hacer der ki: Hadis Ahmed’de Hişâm tarikiyle İbn Sîrîn’den şu lafızla geçmektedir: “Bunlardan birincisi, kişinin tek elbiseye bürünüp dizlerini dikerek oturması ve bu şekilde avret yerinin açıkta kalmasıdır. Diğeri ise tek kişinin bir uçlarını omzunun üzerine koymak suretiyle tek bir kumaşa sarılmasıdır.”

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mulâmese ve munâbeze satımı olmak üzere iki tür satış da yasaklamıştır.

Bu hadis, *Salât* konusunda geçmiştir.

٦٣ - باب بَيْعِ الْمُتَابَذَةِ

63- MÜNÂBEZE SATIŞI

وَقَالَ أَنَسُ مَنِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasakladı” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 368, 584, 588, 1993, 2146, 5819, 5821’de geçmektedir. Müslim 825

٢١٤٦ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ وَعَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ أَطْرَافَهُ ٣٦٨ ، ٥٨٤ ، ٥٨٨ ، ١٩٩٣ ، ٢١٤٥ ، ٥٨١٩ ، ٥٨٢١ - تحفة ١٣٨٢٧ ، ١٣٩٦٤

2146- "İsmâil — Mâlik — Muhammed b. Yahya b. Habbân ve Ebu'z-Zinâd — A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mulâmese ve münâbeze'yi yasaklamıştır.¹

İsmâil, İsmâil b. Ebî Uveys'tir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Ėbû Hureyre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mulâmese ve munâbeze usulü alışverişı yasakladığını söylemiştir.

Munâbeze kişinin: "Giysimi on dirheme sana atıyorum" demesi, diğerinin bunu alması veya: "Giysini sana attığım zaman alışverişin kesinleşip muhayyerlik hakkının kalmaması üzere bunu sana şu kadara sattım" demesidir.

٢١٤٧ - حَدَّثَنَا عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ لِسْتَيْنِ وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ . أَطْرَافَهُ ٣٦٧ ، ١٩٩١ ، ٢١٤٤ ، ٥٨٢٠ ، ٥٨٢٢ ، ٦٢٨٤ - تحفة ٤١٥٤

2147- "Ayyâş b. el-Velîd — Abdu'l-a'lâ — Ma'mer — Zührî" isnâdıyla Atâ b. Yezîd'in bildirdiğine göre Ebû Saîd şöyle demiştir: "Resûlullah

¹ Hadis ayrıca 368, 584, 588, 1993, 2145, 5819, 5821'de geçmektedir. Müslim 825

(sallallahu aleyhi vesellem) iki şekilde giyinmeyi ve mulânese ve munâbeze satımı olmak üzere iki tür satışı yasaklamıştır.”¹

Ayyâş b. el-Velîd, Ayyâş b. el-Velîd el-Basrî’dir.

Abdu’l-a’lâ, Abdu’l-a’lâ b. Abdi’l-a’lâ el-Basrî es-Sâmî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

Atâ b. Yezîd, Atâ b. Yezîd el-Leysi’dir.

Ebû Saîd, Ebû Saîd el-Hudrî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki şekilde giyinmeyi ve mulânese ve munâbeze şeklindeki satış türlerini yasaklamıştır.

Buhârî bu hadisi *İstizân*, Ebû Dâvud *Buyû*, İbn Mâce ise *Ticaret* ve *Libâs* konusunda rivayet etmiştir.

٦٤ - باب النَّهْيِ لِلْبَّائِعِ أَنْ لَا يُحْفَلَ الْإِبِلَ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمَ وَكُلَّ مُحَفَّلَةٍ

64- SATICININ; DEVE, SIĞIR, KOYUN VE SÜT VEREN HER HAYVANIN SÜTÜNÜ MEMESİNDE BİRİKTİREREK SATMASININ YASAKLANMASI

وَالْمُصَرَّاءُ الَّتِي صُرِّيَ لَبْنُهَا وَحُقِنَ فِيهِ ، وَجُمِعَ فَلَمْ يُحْلَبْ أَيَّامًا وَأَصْلُ التَّصْرِیَةِ حَبْسُ الْمَاءِ يُقَالُ مِنْهُ صَرَّيْتُ الْمَاءَ { إِذَا حَبَسْتَهُ }

Musarrât, birkaç gün sütü sağılmayıp memesinde biriktirilen hayvandır. Tasriye kelimesinin asıl mânâsı suyun biriktirilmesidir.

Hayvanın sütünü biriktirmenin yasaklanması bu hayvanı satacak olan kişi için geçerlidir. Kişinin çocukları, ailesi veya misafirleri için sütü sağmayıp hayvanın memesinde biriktirmesinde sakınca yoktur. Bu yasak, eti yenen hayvanlar için geçerlidir. Böylesi bir hayvanı satacak kişinin sütü hayvanın memesinde biriktirerek müşteriyi aldatması caiz değildir. Eti yenmeyen

¹ Hadis ayrıca 367, 1991, 2144, 5820, 5822, 6284’te geçmektedir. Müslim 1512

hayvanın sütünü biriktirmek sahih olan görüşe göre yasak değildir. Çünkü eti yenmeyen hayvanın sütü necisdir.

٢١٤٨ - حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « لَا تَصْرُؤُوا الْإِبِلَ وَالْغَنَمَ ، فَمَنْ ابْتَاعَهَا بَعْدُ فَإِنَّهُ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَحْتَلِبَهَا إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ ، وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا وَصَاعٌ تَمْرٍ » وَيُذَكَّرُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ وَمُجَاهِدٍ وَالْوَلِيدِ بْنِ رَبَاحٍ وَمُوسَى بْنُ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « صَاعٌ تَمْرٍ » . وَقَالَ بَعْضُهُمْ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ وَهُوَ بِالْخِيَارِ ثَلَاثًا . وَقَالَ بَعْضُهُمْ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ . وَلَمْ يَذْكُرْ ثَلَاثًا ، وَالتَّمْرُ أَكْثَرُ أَطْرَافَهُ ٢١٤٠ ، ٢١٥٠ ، ٢١٥١ ، ٢١٦٠ ، ٢١٦٢ ، ٢٧٢٣ ، ٢٧٢٧ ، ٥١٤٤ ، ٥١٥٢ ، ٦٦٠١ - تحفة ١٣٦٣٤ ، ١٤٥٠٠ ، ١٤٦٢٩

2148- "İbn Bukeyr — Leys — Câfer b. Rabîa — A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Satacağınız deve veya koyunların memesinde süt biriktirmeyin. Memesinde süt biriktirilmiş hayvan satın alan kişi onu sağdıktan sonra muhayyerdır. Dilerse bu hayvanı yanında bırakır, dilerse de (sütünden faydalandığı için) bir sâ hurma ile birlikte sahibine iade eder."*

Ebû Sâlih, Mücâhid, Velîd b. Rebâh ve Mûsa b. Yesâr'ın Ebû Hureyre'den olan rivayeti: *"bir sâ hurma ile birlikte..."* şeklindedir.

Bazıları ise bunu İbn Sîrîn'den: *"...Bir sâ yiyecek getirmek şartıyla üç gün boyunca muhayyerdır"* şeklinde rivayet etmiştir.

Bazıları ise bunu İbn Sîrîn'den, üç günü zikretmeden: *"bir sâ hurma ile birlikte..."* şeklinde rivayet etmiştir. Hurmanın zikredildiği rivayetler daha çoktur.¹

İbn Bukeyr, Yahya b. Bukeyr'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Câfer b. Rabîa, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl b. Hasene el-Mısrî'dir.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Hadiste sığırdan bahsedilmemesine rağmen, hüküm olarak deve ve koyunla aynı olduğu için Buhârî başlıkta sığırı da zikretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sütü memesinde biriktirilen hayvan satın alanın, sütü sağdıktan sonra hayvanı yanında bırakmak veya sütünden faydalandığı için bir sâ' hurma ile birlikte sahibine iade etmek arasında muhayyer olduğunu söylemiştir.

Tahavî'de olan hadiste Ubeydullah b. Ömer'in, Ebu'z-Zinâd'dan olan rivayetinde: "Sütü sağdıktan sonra üç gün boyunca muhayyerdır" ilavesi vardır.

Ulemânın çoğunluğuna göre satın alan kişi, sütün biriktirildiğini anladığı anda hayvanı iade etme hakkına sahiptir. Ancak çoğu zaman üç günden önce sütün biriktirilip biriktirilmediği anlaşılamayacağı için bu süre verilmiştir. Bu üç günün sonunda kişi dilerse hayvanı yanında bırakır, dilerse sütünden faydalandığı için bir sâ' hurma ile birlikte sahibine iade eder.

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiştir.

Müslim'in mevsûl olarak Ebû Sâlih Zekvân ez-Zeyyât'tan, Bezzâr ve Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ta Mücâhid'den, Ahmed b. Menî'nin *Müsned*'de Velîd b. Rebâh'tan ve Müslim'in Mûsa b. Yesâr kanalıyla Ebû Hureyre'den olan rivayeti: "*bir sâ' hurma ile birlikte...*" şeklindedir.

Ebû Dâvud'un: "Bir sâ yiyecek..." şeklindeki rivayetine istinâden bir sâ yiyeceğin yeterli olduğu söylenmiştir. Sahih olan görüşe göre bu durumda verilecek olan yiyeceğin, o memleketin çoğunlukla kullandığı yiyecek olması gerekir.

Şâfiî'ye göre alıcı ve satıcı hurma yerine herhangi bir yiyecek maddesinde anlaşılırsa bu caizdir. Hurma bulunmadığı durumlardan ise bir sâ' hurmanın değeri verilir. Sütün ne kadar azaldığı, hurmanın miktarını etkilemez. Tıpkı ceninin diyetini öderken erkek veya dişi olması arasında fark olmadığı gibi.

Müslim bunu “Kurre —İbn Sîrin —Ebû Hureyre” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): “...Bir sâ yiyecek getirmek şartıyla üç gün boyunca muhayyerdir” şeklinde rivayet etmiştir. Bu vecih Şâfiîlere göre zayıftır.

Derim ki: “Çoğu zaman hayvanın sütünün biriktirildiği üç günden az bir sürede belli olmaz. Çünkü yemin, ağılın, onu sağanın ve başka şeylerin değişmesi sebebiyle hayvanın sütü üç gün zarfında normale döner.

Müslim bunu Eyyûb, İbn Sîrin kanalıyla Ebû Hureyre'den merfû olarak üç günü zikretmeden: “bir sâ' hurma ile birlikte...” şeklinde rivayet etmiştir. Hurmanın zikredildiği rivayetler diğer yiyeceklerin zikredildiği rivayetlerden daha çoktur.

۲۱۴۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ حَدَّثَنَا أَبُو عَثْمَانَ عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ مَنْ اشْتَرَى شَاةَ مُحْفَلَةٍ ، فَرَدَّهَا فَلْيُرَدِّدْ مَعَهَا صَاعًا

. وَنَبَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُلْقَى الْبُيُوعُ طرفه ۲۱۶۴ - تحفة ۹۳۷۷

2149- “Müsedded — Mu'temir — babası” isnâdıyla Ebû Osman'ın bildirdiğine göre Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: “Sütü memesinde biriktirilmiş bir koyunu satın alan onu geri vermek isterse onunla birlikte bir sâ' versin. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satılacak malların yolda karşılanmasını yasaklamıştır.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Mu'temir'in babası, Süleyman b. Tarhân'dır.

Ebû Osman, Abdurrahman b. Mell en-Nehdî'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Müslüman olmuştur.

Abdullah b. Mes'ûd, sütü memesinde biriktirilmiş bir koyunu satın alan kişinin, koyunun sütünü sağıp tüketmişse onu geri vermek istediği takdirde onunla birlikte bir sâ' hurma vermesini söylemiştir. Sütün değeri hurmadan daha fazla olsa bile, daha fazla hurma vermesi gerekmez. Eğer hayvanı sağmadan, sütünün biriktirildiğini anlarsa, bu durumda da hayvanı geri iade edebilir ve bu durumda bir şey vermesi gerekmez.

¹ Hadis ayrıca 2164'te geçmektedir. Müslim 1518

Birçok kişi bu hadisi Mu'temir b. Süleyman'dan mevkûf olarak rivayet etmiştir.

İsmâîlî ise Ubeydullah b. Muâz kanalıyla Mu'temir b. Süleyman'dan merfû olarak rivayet etmiş ve bunun hatalı olduğunu söylemiştir.

Yine İbn Mes'ûd, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), satıcıları yolda karşılayıp pazara gelmeden önce ellerindeki malları almayı yasakladığını söylemiştir.

Hadisin, İbn Mes'ûd dışındaki ravileri Basralıdır.

Buhârî bu hadisi ayrı ayrı rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadisi Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.

٢١٥٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَلْقُوا الرُّكْبَانَ ، وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَتَاجَشُوا وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ ، وَلَا تُصَرُّوا الْغَنَمَ ، وَمَنْ ابْتَاعَهَا فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَخْتَلِبَهَا إِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا ، وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ »
 أطرافه ٢١٤٠، ٢١٤٨، ٢١٥١، ٢١٦٠، ٢١٦٢، ٢٧٢٣، ٢٧٢٧، ٥١٤٤، ٥١٥٢، ٦٦٠١ - تحفة ١٣٨٠٢،

2150- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu'z-Zinâd — A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kervanları yolda karşılamayın. Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın. Pazarlık kızıştırmayın. Şehirli, köylü adına satış (simsarlık) yapmasın. Koyunların memesindeki sütü biriktirmeyin. Memesinde süt biriktirilmiş hayvan satın alan kişi, onu sağdıktan sonra muhayyerdir. Dilerse bu hayvanı yanında bırakır, dilerse de (sütünden faydalandığı için) bir sâ' hurma ile birlikte sahibine iade eder."¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Hadis ayrıca 2140, 2148, 2151, 2160, 2162, 2723, 2727, 5144, 5152, 6601'de geçmektedir. Müslim 1413

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mal satmak için pazara gelenleri karşılayıp tüccarlar malın değerini öğrenmeden onlardan satın almayı, satılan malı muhayyerlik süresi içinde başka birinin satın almaya çalışmasını, satın almayacağı halde fiyatı arttırmak için alıcı gibi davranıp pazarlığı kızıştırmayı, köyden gelip yanındaki malı o günün rayiciyle satmak isterken şehirli olanın: “Malını yanımda bırak, bunu senin için daha pahalıya satayım” diyerek malını alıp satmayı yasaklamıştır. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyunların ve develerin sütünü memelerinde biriktirerek satmayı yasaklamış, böyle bir hayvanı satın alanın memesinde süt biriktirilmiş hayvan satın alan kişi onu sağdıktan sonra muhayyer olduğunu, dilerse bu hayvanı yanında bırakabileceğini, dilerse de sütünden faydalandığı için bir sâ' hurma ile birlikte sahibine iade edebileceğini söylemiştir.

Kişi bir sâ' hurma karşılığında böylesi bir koyun satın almış olsa bile, bunu geri verirken bir sâ hurma verir ve koyunun bedeli olan hurmasını geri alır.

el-Ezdî der ki: “Satıcının hurmayı geri vermesi, hurmanın mevcut olması durumunda geçerlidir. Eğer satıcı koyunun bedeli olan hurmayı tüketmişse onun bedelini verir.” Sütü biriktirilmiş değil de başka bir kusurdan dolayı geri verilen hayvanla birlikte bir sâ' hurma verilip verilmemesi konusunda iki görüş vardır: Bunlardan biri Beğavî'nin Ebû Hureyre'den naklettiğine göre bu durumda olanın bir sâ' hurma vermesi gerektiği şeklindedir.

Mâverdî ise: “Bu durum sütü biriktirilen hayvan için geçerlidir. Çünkü alıcı, kullandığı süte karşılık bir sâ' hurma vermektedir” demiştir.

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

٦٥ - بَابُ إِنْ شَاءَ رَدَّ الْمُصْرَاءَ وَفِي حَلَبَتِهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ

65- SÜTÜ MEMESİNDE BİRİKTİRİLEN HAYVANI SATIN ALAN KİŞİ DİLERSE HAYVANI GERİ VERİR VE SAĞDIĞI SÜTE KARŞILIK BİR SÂ' HURMA VERİR

Buhârî'nin: "sağması karşılığında" sözünden anlaşılan bir sâ' hurmanın sütün değil, sağma işleminin karşılığında verileceğidir. İbn Hazm da bu görüştedir. Bu durumda hem sağılan süt, hem hurma satıcıya verilir. Çünkü hurma sütün değil sağmanın karşılığında verilmektedir. Ancak bu görüş hurmanın sütün karşılığında verileceğini söyleyen cumhurun görüşüne muhaliftir. Bir sâ' hurma verilmesi gerektiğini söylemekteki hikmet, anlaşmazlığı ortadan kaldırmak olduğu için anlaşmazlık durumunda esas alınacak bir sınır belirlenmiştir.

٢١٥١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زِيَادُ أَنَّ ثَابِتًا مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ اشْتَرَى غَنَمًا مُصْرَاءً فَاحْتَلَبَهَا ، فَإِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا ، وَإِنْ سَخِطَهَا فَفِي حَلَبَتِهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ » . أطرافه ٢١٤٠ ، ٢١٤٨ ، ٢١٥٠ ، ٢١٦٠ ، ٢١٦٢ ، ٢٧٢٣ ، ٢٧٢٧ ، ٥١٤٤ ، ٥١٥٢ ، ٦٦٠١ - تحفة ١٢٢٢٧ ،

2151- "Muhammed b. Amr — Mekki — İbn Cureyc — Ziyâd — Abdurrahman b. Zeyd'in azatlısı Sâbit" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sütü memesinde biriktirilmiş koyunu satın alan kişi razı olursa onu yanında bırakır, razı olmazsa sağması karşılığında bir sâ' hurma verir."¹

Firebrî, Muhammed b. Amr'ın, Muhammed b. Amr b. Cebele olduğunu söylemiştir. Dârekutnî, Muhammed b. Amr, Ebû Ğassân er-Râzî olduğunu söylemiştir. Hâkim ise Muhammed b. Amr es-Sevvâk el-Belhî olduğunu söylemiştir.

Hadis ayrıca 2140, 2148, 2150, 2160, 2162, 2723, 2727, 5144, 5152, 6601'de geçmektedir. Müslim 1413

Mekkî, Buhârî'nin hocası Mekkî b. İbrâhîm'dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Ziyâd, Ziyâd b. Sa'd b. Abdirrahman el-Horasânî'dir.

Sâbit, Sâbit b. İyâd b. el-Ahnef'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sütü memesinde biriktirilmiş koyunu satın alıp sağan kişinin bu koyunu yanında tutabileceğini, dilerse sağması karşılığında bir sâ' hurma verip geri iade edebileceğini söylemiştir.

Hadisin zahirine göre sağılan koyunun bir veya daha çok olması arasında fark yoktur. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyun kelimesiyle bir koyunu değil cinsi kasdetmiştir. Bu sebeple kaç koyun olursa olsun bir sâ' hurma vermek yeterlidir.

Şâfiîler, Hanbelîler ve Malikilerin çoğunluğu ise her koyun için bir sâ' hurma verilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Mâzirî ise şöyle demiştir: “Bin koyunun sütünü sağan kişinin sadece bir koyunun sütünün bedelini vermesi garipsenecek bir durumdur.”

Bu görüşe şöyle cevap verilmiştir: Geçen duruma göre bu bağışlanabilecek bir durumdur. Bir sâ' verilmesi gerektiğini söylemekteki hikmet, anlaşmazlığı ortadan kaldırmak olduğu için anlaşmazlık durumunda esas alınacak bir sınır belirlenmiştir. Bu konuda hayvanların çok veya az olması arasında fark yoktur. Bilindiği gibi koyun ile devenin sütü miktar olarak farklı olmasına rağmen ikisi için de bir sâ' hurma verilmesi söylenmiştir. Aynı şekilde hayvanların az veya çok olmasında yine bir sâ' esas alınır.

Hanefiler şöyle demişlerdir: “Müşteri hayvanı sağdıktan sonra artık geri veremez, satıcıdan hayvanın değerinin farkını talep edebilir.”

Ebû Hureyre'nin hadisi: “**O halde, size tecavüz edene (saldırana), size saldırdıkları gibi saldırın**”¹ âyetine muhaliftir.

Ebû Dâvud bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Bakara Sur. 194

٦٦ - بَابُ بَيْعِ الْعَبْدِ الزَّانِي

66- ZİNAKÂR KÖLEYİ SATMAK

وَقَالَ مُرَيْحٌ إِنْ شَاءَ رَدَّ مِنَ الزَّانَا

(Kadı) Şureyh: “Bir köleyi satın alan, zinakâr olması sebebiyle onu geri verebilir” demiştir.

Saîd b. Mansûr’un sahih isnâdla İbn Sîrîn’den bildirdiğine göre Şureyh b. el-Hâris el-Kindî şöyle demiştir: “Müşteri isterse, alışveriş akdi yapmadan önce zina eden köle veya cariyeyi geri verebilir. Çünkü bu kusur tövbe etmiş olsalar bile köle ve cariyenin değerini düşürür.

Hanefiler, zinanın cariyeye için kusur sayıldığını, ancak köle için kusur sayılmayacağını, bu sebeple zina eden cariyenin geri verilebileceğini, çünkü çoğunlukla cariyeyi satın almaktan maksadın onunla cinsel ilişki kurmak ve çocuk sahibi olmak olduğunu, bu sebeple zinanın cariyeye için kusur olduğunu söylemişlerdir.

İbnu’s-Şecerî, *el-Emâlî*’de: “Câriyenin çocukları için utanç vesilesi olmasından dolayı, müşteri için kusur olmasa bile cariyenin zina etmiş olması bir kusurdur” demiştir.

٢١٥٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ الْمُقْبَرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا ، وَلَا يُتْرَبْ ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ فَلْيَجْلِدْهَا ، وَلَا يُتْرَبْ ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَلْيُغَيَّرْ ، وَلَوْ بِحَبْلِ مِنْ شَعِيرٍ » أطرافه ٢١٥٣ ، ٢٢٣٣ ، ٢٢٣٤ ، ٢٥٥٥ ، ٦٨٣٧ ، ٦٨٣٩ - تحفة ١٤٣١١

2152- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Saîd el-Makburî” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cariye zina edip zina ettiği anlaşıldığı zaman (efendisi) ona kamçı atsın, ancak ayıplamasın. Tekrar zina ederse yine ona kamçı atsın, ancak

فَيَعُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ» قَالَ ابْنُ شِهَابٍ لَا أَذْرِي بَعْدَ الثَّالِثَةِ ، أَوِ الرَّابِعَةِ حَدِيث ٢١٥٣

أطرافه ٢١٥٢ ، ٢٢٣٣ ، ٢٢٣٤ ، ٢٥٥٥ ، ٦٨٣٧ ، ٦٨٣٩ - تحفة ١٤١٠٧ حدیث

٢١٥٤ أطرافه ٢٢٣٢ ، ٢٥٥٦ ، ٦٨٣٨ - تحفة ٣٧٥٦

2153, 2154- “İsmâil — Mâlik — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla Ebû Hureyre ile Zeyd b. Hâlid’in bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) muhsan olmayan cariyenin zina etmesi durumu sorulunca: “Zina ederse onu kamçılaysın. Sonra yine zina ederse tekrar kamçılaysın. Sonra yine zina ederse bir ip karşılığında bile olsa satınız” buyurdu.

İbn Şihâb: “Onun satışının üçüncü veya dördüncü zinadan sonra mı olmasını istedi, bilmiyorum” demiştir.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

İbn Şihâb, Muhammed ez-Zührî’dir.

Ubeydullah b. Abdillâh, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Zeyd b. Hâlid, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî el-Medenî’dir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) evli olmayan cariyenin zina etmesi durumunda ne yapılması gerektiği sorulunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Zina ederse onu kamçılaysın” cevabını verdi. Hadisin zahirine göre evli olan cariyenin zina yapması halinde recmedilmesi vaciptir. Ancak cumhurun görüşü bunun hilafıdır.

Derim ki: Bu konuda Kur’ân’ın açıkça belirttiği: “Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir”² hükme göre hareket edilir. Hadis, evli olmayanın kamçılanacağına, âyet ise evli olanın kamçılanacağına delalet etmektedir. Cariyeye, hür kadınlara

Hadis ayrıca 2153, 2152, 2232, 2233, 2234, 2555, 2556, 6837, 6838, 6839’da geçmektedir. Müslim 1704

² Nisâ Sur. 25

uygulanacak cezanın yarısı tatbik edileceğine, recm cezasının yarısı da uygulanamayacağına göre, iki delile dayanarak kamçı cezası uygulanır.

Hadisten, evli olan cariyenin zina yapması halinde recmedilmesinin vacip olduğu hükmünü çıkaranlara şöyle de denilebilir: Hadisteki muhsan kelimesi hürriyet mânâsında olabilir. Yüce Allah: **“Sizden, hür (muhsan) mümin kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizdeki mümin cariyelerinizden alsın”**¹ buyurmuştur. Yine muhsan kelimesi Müslüman olmak mânâsına da gelebilir. Çünkü, **“Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir”**² âyetindeki muhsan kelimesine evlenme mânâsı verenler olduğu gibi, Müslüman olmak mânâsı verenler de vardır.

Tahâvî'nin: “Hadiste, “Muhsan olmayan cariyeye...” sözünü sadece Mâlik zikretmiştir” sözünü Hâfız reddetmiş ve hadisi İbn Uyeyne ve Yahya b. Saîd, İbn Şihâb'dan Mâlik'in rivayet ettiği gibi rivayet ettiklerini söylemiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Sonra yine zina ederse tekrar kamçılaysın”* sözünü, muhsan kelimesini zikretmeden tekrar etmesi cariyeye zina haddi uygulanması için evli olup olmamasının etki etmediğini göstermektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), cariyeye kamçı vurulup had uygulanmasına rağmen tekrar zina etmesi durumunda, kıldan örülmüş bir ip karşılığında da olsa satılmasını söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cariyeyi bu kadar düşük değere bile satılmasını emretmesi, kişinin böylesi bir cariyeyi yanında tutmaması gerektiğini ve zinadan kaçınmanın önemini vurgulamak içindir.

İbnu'l-Munîr buna itiraz ederek şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cariyenin sahiplerine, cariyeyi uzaklaştırmalarını tavsiye etmiştir ve böyle bir tavsiye bütün Müslümanları kapsamaktadır. Müşteri de bu tavsiyenin muhatabıdır. Tavsiyenin muhatabı bütün Müslümanlar olduğuna göre müşteri nasıl olur da uzaklaştırılması tavsiye edilen bir cariyeyi satın alır. Hadisteki uzaklaştırma satıcıya söylenmiş bir sözdür. Çünkü cariyeye birden çok defa onu aldatmıştır ve mümin bir delikten iki defa ısırılmaz. Müşteri ise henüz cariyeyi denememiştir. Cariye kendisini satın alanın yanında veya

¹ Nisâ Sur. 25

² Nisâ Sur. 25

müşteri onunla evlenir ve bu şekilde namuslu bir hayat sürebilir. Bu sebeple satıcı gibi onu uzaklaştırmak zorunda değildir.”

İbn Şihâb ez-Zührî: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cariyesinin satışının üçüncü veya dördüncü zinadan sonra mı olmasını istedi, bilmiyorum” demiştir. Ebû Saîd ise daha önce geçtiği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defasında onu satmalarını istedi” demiştir.

Buhârî bu hadisi *Muhâribûn* ve *İtk* konusunda, Müslim, İbn Mâce ve Ebû Dâvud *Hudûd* konusunda, Nesâî *Recm* konusunda rivayet etmiştir.

٦٧ - بَابُ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ مَعَ النِّسَاءِ

67- KADINLARLA BİRLİKTE ALIŞVERİŞ YAPMAK

٢١٥٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اشْتَرِي وَأَعْتِقِي ، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ » ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْعِشِيِّ ، فَأَتَنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ قَالَ « مَا بَالُ أَتَاسٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ ، شَرَطَ اللَّهُ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٥٨ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٦٤٦٦

2155- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr’in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girince durumu ona bildirdim. Bana: “*Satın al ve azad et. Çünkü velâ azad edene aittir*” buyurdu. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını kıldı ve kalkıp Allah’a Onun layık olduğu şekilde senâ etti, sonra şöyle buyurdu: “*Bazılarına ne oluyor ki; Allah’ın Kitab’ında olmayan şartları ileri*

sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında olmayan bir şartı ileri sürenin bu şartı, yüz şart ileri sürse bile batıldır. Allah'ın şartı daha uygun ve sağlamdır.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Bu hadis uzun bir şekilde Mescid'deki minber üzerinde alışveriş konusunda geçmiştir. Bu rivayete göre Berîre, hürriyetini satın alma konusunda Hz. Âişe'den yardım istemek için gelince, Hz. Âişe: “Dilersen hürriyet bedelinden kalan borcu sahiplerine öderim ve velayet hakkı bana ait olur” dedi. Berîre'nin sahipleri de: “Berîre'ye, üzerindeki borcunun kalanını verirsın” dediler.

Süfyân b. Uyeyne'nin rivayeti: “Dilersen onu azad et, ancak velayet hakkı bize ait olur” şeklindedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin yanına gelince, Âişe Berîre'nin bu durumunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu satın al ve azad et. Çünkü velayet hakkı azad edene aittir” buyurdu. Buradaki haktan kasıt, neseb veya evlilik yönünden varisi olmayan azatlıya, onu azad edenin varis olması ve azat edilenle ilgili diyet ve kadın ise evlendirme gibi haklardır.

Araplar bu hakkı satarlar veya hibe ederlerdi. İslam, velayet hakkının: “Sattım, hibe ettim” devredilmesini yasaklamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazından sonra minbere çıkıp Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu: “Bazılarına ne oluyor ki; Allah'ın Kitab'ında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında olmayan bir şartı ileri sürenin bu şartı, yüz şart ileri sürse bile batıldır. Allah'ın şartı daha uygun ve sağlamdır.”

¹ Hadis ayrıca 456, 1493, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760'ta geçmektedir. Müslim 1075

Hadisin başlıkla alakası, Hz. Âişe'nin Berîre'yi satın alması; Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu alışverişi tasdik etmesi cihetiyedir.

Bu hadis *Salât* ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarının azatlılarına sadaka vermek konusunda geçmiştir ve *Buyû*, *Itk*, *Mükâtebe*, *Hibe*, *Talâk*, *Ferâid*, *Şurût*, *At'ime*, *Keffârâtü'l-Eymân* konusunda gelecektir.

۲۱۵۶ - حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ أَبِي عَبَّادٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ سَمِعْتُ نَافِعًا يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - سَأَوْتُ بَرِيرَةَ فَخَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَلَمَّا جَاءَ قَالَتْ إِنَّهُمْ أَبَوْا أَنْ يَبِيعُوهَا ، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطُوا الْوَلَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » قُلْتُ لِنَافِعٍ حُرًّا كَانَ زَوْجَهَا أَوْ عَبْدًا فَقَالَ مَا يُدْرِينِي أَطْرَافُهُ ۲۱۶۹ ، ۲۵۶۲ ، ۶۷۵۷ ، ۶۷۵۹ - تحفة ۸۵۱۶

2156- “Hassân b. Ebî Abbâd — Hemmâm — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Âişe, Berîre'yi satın almak için pazarlık yaparken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza çıkmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelince Hz. Âişe: “Ancak velayeti onlara ait olmak şartıyla satmayı kabul ediyorlar” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu.

Hemmâm der ki: Nâfi'ye: “Onun kocası hür müydü, yoksa köleliydi?” diye sorduğumda: “Nereden bileyim” cevabını verdi.¹

Ebû Abbâd'ın ismi Hassân b. Hassân'dır ve Basralıdır. Medine'de ikamet etmiştir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya'dır.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hz. Âişe, Ensâr'dan bir topluluğun cariyesi olan Berîre'yi satın almak için pazarlık yaptı. Berîre'nin, Utbe b. Ebî Leheb'in ailesinin cariyesi olduğu da söylenmiştir. Berîre Kıbtî idi ve Yezîd b. Muâviye'nin emirliği dönemine kadar yaşamıştır.

¹ Hadis ayrıca 2169, 2562, 6752, 6757, 6759'da geçmektedir. Müslim 1504/5

Berîre'nin sahipleri onu, velayet hakkının kendilerine ait olması şartıyla satabileceklerini söyleyince Hz. Âişe bu durumu namaza çıkmış olan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormak istedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazdan gelince Hz. Âişe: “Berîre'nin sahipleri, velayeti onlara ait olmak şartıyla Berîre'yi satmayı kabul ediyorlar” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: “*Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu.

Hemmâm b. Yahya der ki: İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'ye: “Berîre'nin kocası hür müydü, yoksa köle miydi?” diye sorduğumda: “Nereden bileyim” cevabını verdi.

Buhârî'nin *Talak* konusunda hadisi, câriyenin, kölenin nikâhı altında iken hürriyete kavuştuğunda muhayyer kılınması başlığında zikrettiği için Berîre'nin kocasının köle olması gerekir. Aynı konuda geçen hadiste İbn Abbâs: “Berîre'nin kocasını bir köle olarak gördüm” diyerek onun köle olduğunu açıkça söylemiştir.

Ancak Buhârî'nin *Ferâid* konusunda Hafs b. Ömer kanalıyla Şu'be'den rivayet ettiği hadisin sonunda: “Berîre'nin kocası hürdü” demiştir. Yine “Mansûr —İbrâhim —Esved” tarikiyle Hz. Âişe'den rivayet edilen hadiste, Esved'in: “Berîre'nin kocası hürdü” dediği geçmiştir.

Buhârî: “Esved'in sözünün geçtiği rivayetin senedi munkatıdır. İbn Abbâs'ın: “Berîre'nin kocasını bir köle olarak gördüm” sözü daha sahihtir” demiştir.

Dârekutnî, *el-İlel'* de şöyle demiştir: “Berîre'nin kocası köleydi ve Ebû Ahmed b. Cahş el-Esedî'nin kölesiydi. İsmi de Muğîs'ti.”

Buhârî ayrıca bu hadisi *Ferâid* konusunda rivayet etmiştir.

٦٨ - بَابُ هَلْ يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ بَغَيْرِ أَجْرٍ وَهَلْ يُعِينُهُ أَوْ يَنْصَحُهُ

68- ŞEHİRLİ, ÜCRET ALMAKSIZIN KÖYLÜ ADINA SATIŞ YAPABİLİR Mİ? ONA YARDIMDA VEYA ÖĞÜTTE BULUNABİLİR Mİ?

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا اسْتَنْصَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَنْصَحْ لَهُ ». وَرَخَّصَ فِيهِ عَطَاءٌ

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Biriniz kardeşinden nasihat istediğinde, kardeşi ona nasihatte bulunsun” buyurmuştur. Atâ da buna ruhsat vermiştir.

Ahmed’in, “Atâ b. es-Sâib — Hakîm b. Ebî Yezîd” kanalıyla babasından bildirdiğine göre, Beyhakî’nin de “Abdumelik b. Umeyr — Ebu’z-Zübeyr” kanalıyla Câbir’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Biriniz kardeşinden nasihat istediğinde, kardeşi ona nasihatte bulunsun*” buyurmuştur. Bu hadis, şehirlinin ücret almaksızın köylü adına satış yapabileceğini göstermektedir.

Abdurrezzâk’ın mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh’ta şehirlinin ücret almaksızın köylü adına satış yapmasına ruhsat vermiştir.

٢١٥٧ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسٍ سَمِعْتُ جَرِيرًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَالنَّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. أطرافه ٥٧، ٣٢٢٦ تحفة ٧٢٠٤، ٢٧١٥، ٢٧١٤، ١٤٠١، ٥٢٤

2157- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — İsmâîl” isnâdıyla Kays’tan bildirdiğine göre Cerîr şöyle dedi: “Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de Allah’ın resûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekatı vermek, işitip itaat etmek ve her müslümana karşı nasihatkâr olmak üzere Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettim.”¹

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Halid’dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım’dır.

¹ Hadis ayrıca 57, 524, 1401, 2714, 2715, 7204’te geçmektedir. Müslim 56

Hadiste geçtiğine göre Cerîr b. Abdillâh şöyle demiştir: “Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de Allah’ın resûlü olduğuna şahitlik etmek, farz namazı kılmak, zekatı vermek, işitip itaat etmek ve her müslümana karşı nasihatkâr olmak üzere Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettim.”

Bu hadis *İman* konusunda geçmiştir.

٢١٥٨ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَلَقُوا الرُّكْبَانَ وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ ». قَالَ فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا قَوْلُهُ لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ قَالَ لَا يَكُونُ لَهُ سِمَسَارًا . طرفاه ٢١٦٣ ، ٢٢٧٤ - تحفة ٥٧٠٦

2158- “Salt b. Muhammed — Abdulvâhid — Ma’mer — Abdullah b. Tâvus — babası” isnâdıyla İbn Abbâs’tan bildirdiğine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kervanları yolda karşılamayın. Şehirli, köylü adına satış yapmayın*” buyurdu.

Tâvus der ki: İbn Abbâs’a: “Şehirli, köylü adına satış yapmaması” ne demektir?” diye sorduğumda: “Şehirlinin köylü adına simsarlık yapmamasıdır” cevabını verdi.¹

Salt b. Muhammed, Salt b. Muhammed el-Hârikî’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Abdî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

Tâvus, Tâvus b. Keysân’dır.

Abdullah b. Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ticaret kervanlarının yolda karşılanmamasını, şehirlinin köylü adına satış yapmamasını emretmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2163, 2274’te geçmektedir. Müslim 1521

Tâvus b. Keysân der ki: İbn Abbâs'a: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Şehirli, köylü adına satış yapmasın" buyruğunun anlamı nedir?" diye sorduğumda: "Şehirlinin, köylü adına simsarlık yapmamasıdır" cevabını verdi.

Buhârî hadisin, şehirlinin köylü adına ücret karşılığında satış yapmasıyla alakalı olduğuna delil saymış, "... her müslümana karşı nasihatkâr olmak üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettim" hadisiyle de bunu güçlendirmiştir.

Hanefiler ise şehirlinin köylü adına ücret karşılığında satış yapmasının yasaklanmasının kıtlık zamanında geçerli olduğunu, çünkü bunun halka zarar vereceğini, ucuzluk zamanında ise bunda bir sakınca olmadığını söylemişler ve: "Din nasihattir" hadisinin genel ifadesinin, şehirlinin köylü adına satış yapması yasağını ortadan kaldırdığını ileri sürmüşlerdir.

Şâfiî ve Hanbelîlere göre şehirlinin köylü adına satış yapması, şehirlinin, köylünün malını satmasına engel olup bu malı yanında bırakmasını, kendisinin bunu ileride yüksek fiyata satacağını söylemesi şeklindedir. Şehirlinin, halkının az bir kısmının ihtiyaç duyduğu malı köylüden alıp o günün fiyatından satmak maksadıyla: "Bu malı yanımda bırak, bunu senin adına satayım" demesi haram değildir. Çünkü bu durumda halkın göreceği bir zarar söz konusu değildir ve mal sahibi isterse bu teklifi kabul etmeyebilir. Köylünün, şehirliye: "Bunu perakende satman için yanında bırakıyorum" diyerek malını şehirliye sattırması haram değildir.

Mâlikiler, bu satışta mal sahibinin köylü olmasını şart koşmuşlar ve bu yasağın köylü ve köylü hükmünde olanlar için geçerli olduğunu söylemişlerdir. Köylü hükmünde olanları da, malın fiyatını bilmeyenleri saymışlardır. Ancak malın çarşıdaki fiyatını bilen köylüler bu kapsama girmezler. Şâfiîlere göre bu durumda alışveriş geçersiz olmaz. Mâlikiler ise: "Şehirli olan, bedevi adına böyle bir satış yaparsa, alışveriş feshedilir ve bedevi adına satış yapan şehirli tedib edilir" demişlerdir. Mâlik, İbnu'l-Kâsım ve Esbağ bu görüştedir.

Hanbeliler ise şöyle demişlerdir: "Şehirlinin, köylünün fiyatı bilmemesini fırsat bilip halkın ihtiyacı olan bir şeyi onun adına satmaya çalışması haramdır ve geçersizdir. Ancak köylü fiyattan haberdarsa veya halkın muhtaç olmadığı bir mal satılacaksa bunda bir sakınca yoktur."

Köylünün şehirliye, malını saklamak ve perakende satmak konusunda istişare etmesi durumunda şehirlinin yapması gerekenle ilgili iki görüş vardır. Bunlardan biri ona nasihat ederek bunu tavsiye etmesi, diğeri ise insanların o mala olan ihtiyacını göz önünde bulundurarak bu şekilde yapmamasını söylemesidir.

Buhârî bu hadisi *İcâre* konusunda, Müslim ve Ebû Dâvud *Buyû* konusunda, Nesâî ve İbn Mâce ise *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

٦٩ - بَابُ مَنْ كَرِهَ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ بِأَجْرٍ

69- ŞEHİRLİNİN ÜCRET ALARAK KÖYLÜ ADINA SATIŞ YAPMASINI KERİH GÖRENLER

٢١٥٩ - حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَبَّاحٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَتَفِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ . وَبِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ . تحفة ٧٢٠٤

2159- “Abdullah b. Sabbâh — Ebû Ali el-Hanefî — Abdurrahman b. Abdillâh b. Dînâr” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı.”

İbn Abbâs ta aynı şeyi söylemiştir.

Abdullah b. Sabbâh, Abdullah b. Sabbâh el-Attâr el-Basrî’dir.

Ebû Ali, Ubeydullah b. Abdilmecîd el-Hanefî’dir.

Abdurrahman b. Abdillâh b. Dînâr, sadûktur. Hadisinde zayıflık vardır; ancak Yahya el-Kattân ondan rivayette bulunmuştur.

Abdullah b. Dînâr, Abdullah b. Dînâr el-Adevî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şehirlinin köylü adına simsarlık yapmasını yasaklamıştır.

İbn Abbâs ta şehirlinin köylü adına satış yapmayı kerih görenlerle aynı görüştedir.

İbn Abbâs'ın hadisi, İbn Ömer'in yukarıdaki hadisinin genel ifadesini sınırlandırmıştır.

۷۰ - بَابُ لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ بِالسَّمْسَرَةِ

70- ŞEHİRLİ KÖYLÜ ADINA SİMSARLIK YAPARAK ONA MAL SATIN ALAMAZ

وَكَرِهَهُ ابْنُ سِيرِينَ وَإِبْرَاهِيمُ لِلْبَائِعِ وَالْمُشْتَرَى ، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ إِنَّ الْعَرَبَ تَقُولُ بَع لِي ثَوْبًا . وَهِيَ تَعْنِي الشِّرَاءَ .

İbn Sîrîn ve İbrâhîm, bunu hem satıcı hem alıcı için mekruh görmüştür. İbrâhîm der ki: “Araplar: “Bi’ lî sevben” derken: “Bana bir elbise satın al” sözünü yani satın almayı kastederler.

Simsarlık, satıcı ile müşteri arasına girip alışverişte aracı olmasıdır. Ancak burada kastedilen, köylü olan satıcı ile alıcı olan şehirli veya köylü olan alıcı ile şehirli olan satıcı arasında komisyonculuk yapmaktır.

Muhammed b. Sîrîn ve İbrâhîm en-Nehaî, satıcı ile müşteri arasına girip simsarlık yapılmasını kerih görmüşlerdir.

Ebû Dâvud, Ebû Hilâl kanalıyla İbn Sîrîn'den, o da Enes'in: “Şehirli, köylü adına simsarlık yapmasın, sözü hem satma hem satın alma için kullanılırdı” dediğini rivayet etmiştir.

İbrâhîm en-Nehaî, bu şekilde yapmanın hem satın alma, hem satma için geçerli olduğunu söylerken, Arapların “Bey” kelimesini hem satma, hem satın alma için kullandıklarını delil göstermiştir.

Mâlikilerden İbn Habîb şöyle demiştir: “Köylü adına simsarlık yapıp malını satmak, “Hiç kimse *kardeşinin* satışı üzerine satış yapmasın” sözündeki satıştan kastedilen satın almadır.”

Buhârî der ki: Şâfiî kardeşlerimiz: “Köylü satın almak için geldiğinde şehirli yoluna çıkıp, istediği şeyi ona ucuza satın alacağını söylerse, bu simsar için haram olur mu?” diyorlar. Bu durumda şehirlinin köylüye simsarlık yapmasına engel olunur.

۲۱۶۰ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ

سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا

يَبْتَاعُ الْمَرْءُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ ، وَلَا تَنَاجَشُوا ، وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ » أطرافه ۲۱۴۰، ۲۱۴۸،

۱۳۱۹۸ تحفة ۶۶۰۱، ۵۱۵۲، ۵۱۴۴، ۲۷۲۷، ۲۷۲۳، ۲۱۶۲، ۲۱۵۱، ۲۱۵۰

2160- “Mekkî b. İbrâhîm — İbn Cureyc — İbn Şihâb — Saîd b. Cubeyr” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişi kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın, pazarlık kızıştırmayın ve şehirli olan köylünün adına satış yapmasın.”¹

Mekkî b. İbrâhîm, Mekkî b. İbrâhîm el-Belhî’dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satılan malı muhayyerlik süresi içinde başka birinin satın almaya çalışmasını, satın almayacağı halde fiyatı arttırmak için alıcı gibi davranıp pazarlığı kızıştırmayı ve şehirlinin köylü adına simsarlık yapmasını yasaklamıştır.

۲۱۶۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذٌ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ أَسْأَلُ

مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - مُبِينًا أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ . تحفة ۱۴۵۴

2161- “Muhammed b. el-Müsennâ — Muâz — İbn Avn” isnâdıyla Muhammed’in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik: “Şehirlinin, köylü adına satış yapması bize yasaklandı” demiştir.

Muhammed b. el-Müsennâ, Muhammed b. el-Müsennâ el-Anzî’dir.

Muâz, Basra kadısı Muâz’ın oğludur.

İbn Avn, Abdullah b. Avn’dır.

¹ Hadis ayrıca 2150, 2151, 2162, 2723, 2727, 5144, 5152, 6601’de geçmektedir. Müslim 1413, 1515, 1520

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine, şehirlinin köylü adına simsarlık yapmasını yasaklamıştır.

Buhârî üç başlık altında: “Şehirli köylü adına satış yapamaz” hadisini, bundan çeşitli hükümler çıkararak zikretmiştir. Ancak birincide soru edatıyla, ikincide ücretle olduğunda kerahetine nass ile, üçüncüde nefiy suretinde nehiy ve simsarlıkla kayıtlanmış olarak zikretmiştir. Buhârî bu şekilde konu başlıklarını güzel bir şekilde tertip etmiştir. Aynı zamanda bunu her bir başlık altında ayrı isnâdla zikrederek hadisin tariklerinin çok olduğuna vurgu yapmıştır.

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.¹

٧١ - باب النَّهْيِ عَنْ تَلَقُّي الرُّكْبَانِ وَأَنْ يَبِيعَهُ مَرْدُودٌ

71- ŞEHRE MAL GETİRENLERİ YOLDA KARŞILAMANIN YASAKLANMASI VE BU ŞEKİLDE YAPILAN SATIŞIN GEÇERSİZ OLMASI

لَأَنَّ صَاحِبَهُ عَاصٍ آثِمٌ إِذَا كَانَ بِهِ عَالِمًا ، وَهُوَ خِدَاعٌ فِي الْبَيْعِ ، وَالْخِدَاعُ لَا يَجُوزُ

Çünkü bu şekilde yapan, yasağı bildiği halde bunu yapıyorsa günahkârdır. Bu, alışverişte aldatmadır ve aldatmak caiz değildir.

Şehre satmak için mal getirenleri şehre varıp malın şehirdeki fiyatını öğrenmeden yolda karşılayıp mallarını satın almak yasaklanmıştır ve böyle bir alışveriş batıldır. Çünkü yolda karşılayıp satın almaya çalışan, bunun caiz olmadığını bildiği halde satın aldığı için günahkârdır. Böyle yapmak alışverişte aldatmak sayılır ve aldatmak haramdır. Ancak böyle bir alışveriş geçersiz sayılamaz. Çünkü yasak, satış akdiyle ilgili değildir ve satış şartlarından herhangi biri ihlal edilmemiştir. Buradaki yasaktan kasıt, şehre dışarıdan mal getirenlerin zarar etmesine engel olmaktır. Buhârî ise böyle bir alışverişin geçersiz olduğunu söylemiştir. İsmâîlî ise buna itiraz ederek, Musarrât (sütü

¹ Müslim 1523

memesinde biriktirilip satılan hayvan) satışında da aldatma olduğunu, buna rağmen böyle bir satışın geçerli olduğunu söylemiştir.

Şâfiî mezhebine göre satmak için mal getirenleri yolda karşılayıp mallarını satın almak haramdır.

el-Ezraî der ki: “Haram işlense bile her türlü alış veriş geçerlidir. Çünkü şehirlinin köylü adına simsarlık yapmasıyla ilgili konuda, aldatma olduğu zaman muhayyerlik olduğu belirtilmiştir. Delil olarak ta Müslim’de geçen: *“Malın sahibi gelince satışı kabul edip etmemekte serbesttir”* hadiste çarşıya girmeden önce satılan malda, mal sahibinin muhayyer olması delil gösterilmiştir. Buhârî’de geçen: *“Mallar çarşıya gelmeden onları yolda karşılamayın”* hadisi şehre girmeden önce karşılananın yasaklandığını göstermektedir. Yani satmak için mal getirenleri şehre vardıktan sonra karşılayıp mallarını satın almak haram değildir. Zira burada bir kusurun hâsıl olması alıcıdan değil, satıcıdan kaynaklanmaktadır. Satıcı malın fiyatını bilmediği halde alıcının onu şehir fiyatına veya daha az veya daha fazla bir paraya satın alırsa daha önce: “Böyle yapmak alışverişte aldatmak sayılır ve aldatmak haramdır. Ancak böyle bir alışveriş geçersiz sayılamaz” şeklinde zikredilen kavle göre satıcının muhayyerlik hakkı yoktur. Buna göre de kişi bu durumda bir günah işlememiş olur.

Ebû Hanife ve öğrencileri: “Eğer satıcıyı yolda karşılama oranın halkına bir zarar vermiyorsa bunun bir sakıncası yoktur. Ancak oranın halkına bir zararı varsa bu kabul edilmez” demişlerdir. Bunu da İbn Ömer’in: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kervanlardan yiyecek satın alırdık. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) satın aldığımız yiyecekleri yiyecek çarşısına taşımadan satın aldığımız yerde satmamızı yasakladı” şeklindeki hadisine dayanarak söylemişlerdir.

Tahâvî der ki: “Bu hadiste malları çarşıya gelmeden onları yolda karşılananın mubah olduğu görülmektedir. Başka hadislerde de yasaklandığı görülmektedir. Bunu da zarar vermeyen bir alışverişe hamletmemiz yerinde olur. Yani bu durum yasaklamanın çarşıda bekleyip yolda karşılamaya çıkmayanlara zarar verme açısından olduğuna ve bu yönde zarar vermeyen bir alışverişin mubah olduğuna hamledebilir.”

٢١٦٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ التَّلْقَى ، وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ أَطْرَافَهُ ٢١٤٠ ، ٢١٤٨ ، ٢١٥٠ ، ٢١٥١ ، ٢١٦٠ ، ٢٧٢٣ ، ٢٧٢٧ ، ٥١٤٤ ، ٥١٥٢ ، ٦٦٠١ - تحفة ١٢٩٩٠

2162- “Muhammed b. Beşşâr — Abdulvehhâb — Ubeydullah” isnâdıyla Saîd b. Ebî Saîd’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mal getirenlerin yolda karşılanmasını ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı.”¹

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Beşşâr b. Osman el-Abdî el-Basrî’dir. Lakabı Bundâr’dır.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekafî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım’dır.

Saîd b. Ebî Saîd, Saîd el-Makburî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kervanların yolda karşılanmasını ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını haram kılmıştır. Hadisin zahirine göre şehre mal getireni, yolda karşılama yasağı genel bir yasaktır. Şehre uzak olsun, yakın olsun satın almak maksadıyla olsun veya başka bir amaçla olsun fark etmez.

٢١٦٣ - حَدَّثَنِي عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - مَا مَعْنَى قَوْلِهِ « لَا يَبِيعَنَّ حَاضِرٌ لِبَادٍ » فَقَالَ لَا يَكُنْ لَهُ سِمْسَارًا . طَرَفَاهُ ٢١٥٨ ، ٢٢٧٤ - تحفة ٥٧٠٦

2163- “Ayyâş b. el-Velîd — Abdula’lâ — Ma’mër” isnâdıyla İbn Tâvus’tan bildirdiğine göre babası şöyle dedi: İbn Abbâs’a: “Şehirli köylü

Hadis ayrıca 2140, 2148, 2150, 2151, 2160, 2723, 2727, 5144, 5152, 6601’de geçmektedir. Müslim 1413, 1515, 1520

adına satış yapmasın, sözünün mânâsı nedir?” diye sorduğumda: “Onun adına simsarlık yapmamasıdır” cevabını verdi.¹

Ayyâş b. el-Velîd, Ayyâş b. el-Velîd er-Rakkâm el-Basrî'dir.

Abdula'lâ, Abdula'lâ b. Abdila'lâ'dır.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

İbn Tâvus, Abdullah b. Tâvus'tur.

Tâvus, Abdullah b. Abbâs'a: “Şehirli köylü adına satış yapmasın, sözünün mânâsı nedir?” diye sorunca, İbn Abbâs: “Şehirlinin köylü adına simsarlık yapmamasıdır” cevabını verdi.

Bu hadis iki bâb önce Ma'mer kanalıyla geçmiştir ve hadisin başında: “Kervanları yolda karşılamayın” ibaresi vardır. Hadiste kervandan bahsedilmesi, şehirlere çoğunlukla kervanların mal getirmesi sebebiyledir. Bir kişi bile olsa mal getireni şehir dışında karşılamak aynı hükme girer.

۲۱۶۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنِي التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ

اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ مَنِ اشْتَرَى مُحَفَّلَةً فَلْيُرَدَّ مَعَهَا صَاعًا . قَالَ وَنَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ

تَلَقِّي الْبُيُوعِ . طرفه ۲۱۴۹ - تحفة ۹۳۷۷

2164- “Müsedded — Yezîd b. Zuray' — Teymî — Ebû Osman” isnâdıyla Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: “Sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvan satın alan, onu geri verirken onunla birlikte bir sâ' versin. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satılacak malların yolda karşılanmasını yasaklamıştır.”²

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Teymî, Süleyman b. Tarhân'dır.

Ebû Osman, Abdurrahman b. Mel el-Nehdî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

¹ Hadis ayrıca 2157, 2274'te geçmektedir. Müslim 1521

² Hadis ayrıca 2149'da geçmektedir. Müslim 1518

Abdullah b. Mes'ûd, sütü memesinde biriktirilmiş bir hayvanı satın alan kişinin, onu geri vermek istediğinde, sağıp kullandığı süte karşılık bir sâ' hurma vermesini söylemiştir. Yine Abdullah b. Mes'ûd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) satılacak malların yolda karşılanmasını yasakladığını söylemiştir. Bu hadis, Ebû Hureyre'nin mutlak olan hadisini mukayyet kılmaktadır.

٢١٦٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ ، وَلَا تَلْقَوُا السَّلَعَ حَتَّى يُهْبِطَ بِهَا إِلَى السُّوقِ » . طرفاه ٢١٣٩ ، ٥١٤٢ - تحفة ٨٣٢٩

2165- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın ve mallar çarşıya gelmeden onları yolda karşılamayın.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin, bir başkasının satışı üzerine satış yapmasını ve satılmak üzere pazara getirilen malların yolda karşılanmasını yasaklamıştır.

Bununla ilgili açıklama bir sonraki konuda gelecektir.

Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî bu hadisi *Buyû*, İbn Mâce ise *Ticâret* konusunda rivayet etmiştir.

٧٢ - بَابُ مُنْتَهَى التَّلَقَّى

72- MAL GETİRENLERİN KARŞILANABİLECEĞİ SON NOKTA

٢١٦٦ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا نَتَلَقَّى الرُّكْبَانَ فَشَتَرْنَا مِنْهُمْ الطَّعَامَ ، فَهَئَانَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَبِيعَهُ حَتَّى يُبْلَغَ عَنْهُ -

¹ Hadis ayrıca 2138, 5142'de geçmektedir. Müslim 1412

بِهِ سُوقُ الطَّعَامِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هَذَا فِي أَعْلَى السُّوقِ ، يُبَيِّنُهُ حَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ اطْرَافَهُ
٢١٢٣ ، ٢١٣١ ، ٢١٣٧ ، ٢١٦٧ ، ٦٨٥٢ - تحفة ٧٦٢٢

2166- “Mûsa b. İsmâîl — Cuveyriye” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Ömer) şöyle dedi: “Şehre mal getirenleri (yolda) karşılar ve onlardan yiyecek satın alırdık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yiyeceklerin satıldığı çarşıya getirilmedikçe bu yiyecekleri satmamızı yasakladı.”

Ebü Abdillâh der ki: “Bu, pazarın en üst tarafıdır. Ubeydullah’ın hadisi bunu belirtmektedir.”¹

Cuveyriye, Cârîye b. Esmâ b. Ubeyd ed-Dab’î’dir.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre şehre mal getiren tüccarları şehrin içinde, ancak çarşının dışında karşılayıp onlardan yiyecek maddeleri satın alırlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların satın aldıkları bu yiyecek maddelerini yiyeceklerin satıldığı çarşıya getirmeden satmalarını yasakladı.

Buhârî, sahâbenin şehre mal getirenleri karşıladıkları yer şehrin dışı değil, şehrin içi, ama çarşının dışı olduğunu ve Ubeydullah’ın hadisinin bunu belirttiğini söylemiştir. Bu da şehre gelen malı çarşının dışında karşılamamanın caiz olduğunu gösterir. Çünkü yasak, çarşıya gelen malı karşılamakla değil, aldıkları bu malı çarşıya gelmeden bulundukları yerde satmakla ilgilidir.

Şâfiî’ye göre kişi çarşıdan çıkar, ancak şehirden çıkmazsa, bu yasağın kapsamına dahil olmaz. Çünkü mal getirenler şehre girdikleri zaman fiyatlardan haberdar olup kârlarını hesap edebilirler.

Malikiler ise yasağın sınırı konusunda ihtilaf ederek, bazıları bir mil, bazıları iki fersah, bazıları da iki günlük yol mesafesi olduğunu söylemişlerdir.

el-Bâcî der ki: “Yakın olsun uzak olsun, malları yolda karşılayıp satın alınmasına engel olunur. Ancak yasaklanan mesafede alışveriş gerçekleşmişse, meşhur olan görüşe göre bu alışveriş feshedilmez.”

Buhârî’nin bahsettiği Ubeydullah’ın hadisinde: “Yiyecek maddelerini çarşının üst tarafında satın alırlar ve oldukları yerde satarlardı” ibaresi vardır.

¹ Hadis ayrıca 2123, 2131, 2137, 2167, 6852’de geçmektedir. Müslim1527

٢١٦٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانُوا يَتَّبِعُونَ الطَّعَامَ فِي أَعْلَى السُّوقِ فَيَسِيعُونَهُ فِي مَكَانِهِمْ ، فَتَهَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِ حَتَّى يَنْقُلُوهُ أَطْرَافَهُ ٢١٢٣ ، ٢١٣١ ، ٢١٣٧ ، ٢١٦٦ ، ٦٨٥٢ - تحفة ٨١٥٤

2167- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre Abdullah (b. Ömer) şöyle dedi: “Yiyecek maddelerini çarşının üst tarafında satın alırlar ve oldukları yerde satarlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yiyecek maddelerini nakletmeden bulundukları yerde satmalarını yasakladı.”¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî’dir.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre sahabe yiyecek maddelerini çarşının üst tarafında satın alırlar ve satın aldıkları yerden ayrılmadan orada yerde satarlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yiyecek maddelerini satın aldıkları yerden nakletmeden bulundukları yerde satmalarını yasakladı. Hadisten anlaşıldığına göre yasaklanan şey, sadece satılmak üzere getirilen malları şehir dışında karşılamaktır.

Mâlik, Nâfi’den nakledilen: “Mallar çarşıya getirilmeden onları yolda karşılamayın” hadisinin, çarşıya gelen malın karşılanabileceğine delil saymıştır.

٧٣ - بَابُ إِذَا اشْتَرَطَ شُرُوطًا فِي الْبَيْعِ لَا تَحِلُّ

73- SATIŞ AKDİNDE HELAL OLMAYAN ŞARTLARI İLERİ SÜRMEK

٢١٦٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ جَاءَتْنِي بَرِيرَةُ فَقَالَتْ كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ فِي كُلِّ

¹ Hadis ayrıca 2123, 2131, 2137, 2166, 6852’de geçmektedir. Müslim 1517, 1527

عَامٍ وَقِيَّةً ، فَأَعْيَنِي . فَقُلْتُ إِنَّ أَحَبَّ أَهْلِكَ أَنْ أَعِدَّهَا لَهُمْ وَيَكُونُوا لِي فَعَلْتُ
 فَذَهَبَتْ بِرَبْرَةٍ إِلَى أَهْلِهَا ، فَقَالَتْ لَهُمْ فَأَبُوا عَلَيْهَا ، فَجَاءَتْ مِنْ عِنْدِهِمْ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 جَالِسٌ ، فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَأَبُوا ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ . فَسَمِعَ النَّبِيُّ
 ﷺ فَأَخْبَرَتْ عَائِشَةَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « خُذِيهَا وَاشْتَرِي لَهُمُ الْوَلَاءَ ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ
 أَعْتَقَ » . فَفَعَلَتْ عَائِشَةُ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ
 « أَمَّا بَعْدُ مَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي
 كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ ، فَضَاءَ اللَّهُ أَحَقُّ ، وَشَرُّهُ اللَّهُ أَوْثَقُ ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ
 لِمَنْ أَعْتَقَ » أطرافه ٤٥٦ ، ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ،
 ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ،
 ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٥٨ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٧١٦٥

2168- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm b. Urve” isnâdıyla babasından bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Berîre bana gelip: “Sahiplerimle her yıl bir ukiyye ödemek üzere dokuz ukiyye karşılığında mükâtebe anlaşması yaptım. Bana yardım et” deyince ben: “Efendilerin isterlerse ben bu paranın hepsini öderim, velâ hakkın da bana ait olur” karşılığını verdim. Berîre sahiplerine gidip bunu söyledi, ancak sahipleri kabul etmediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) otururken, Berîre sahiplerinin yanından gelip: “Bu teklifi onlara sundum, ancak velayet hakkının onlara ait olması şartıyla kabul edeceklerini söylediler” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu işitince Hz. Âişe olanları kendisine anlattığında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu satın al ve onlara velayeti şart koş. Ancak velayet hakkı azad edene aittir” buyurdu. Hz. Âişe de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptı. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halkın arasında kalkıp Allah'a hamd ve senâ ederek şöyle buyurdu: “Bazılarına ne oluyor ki; Allah'ın Kitab'ında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında olmayan bir şart, yüz şart ileri sürülse bile

*batıldır. Allah'ın hükmü daha uygun ve Allah'ın şartı daha sağlamdır." Velayet hakkı azad edene aittir."*¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Hişâm b. Urve, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Berîre, Ebû Nuaym'ın bildirdiğine göre Ensar'dan bir ailenin cariyesidir. Ebû Ahmed b. Cahş'ın ailesinin cariyesi olduğu da söylenmiştir; ancak Ebû Ahmed b. Cahş'ın ailesinin kölesi, Berîre'nin kocası Muğîs'tir.

Berîre, Hz. Âişe'nin yanına gelip: "Sahiplerimle her yıl bir ukiyye ödemek üzere dokuz ukiyye karşılığında mükâtebe anlaşması yaptım. Bana yardım et" dedi. Berîre'nin, bu parayı ödediği takdirde hür olacağını söylemesi, mükateplik anlaşmasının, sonradan ödenecek belli bir bedel karşılığında hür olmak mânâsına geldiğini gösterir.

Hz. Âişe: "Efendilerin isterlerse ben bu paranın hepsini öderim, velâyet hakkın da bana ait olur" deyince Berîre, Hz. Âişe'nin yanından ayrılıp efendilerine giderek Hz. Âişe'nin teklifini bildirdi, ancak onlar bunu kabul etmediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin yanındayken Berîre sahiplerinin yanından gelip: "Bu teklifi onlara sundum, ancak velayet hakkının onlara ait olması şartıyla kabul edeceklerini söylediler" dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Berîre'nin söylediklerini işitince Hz. Âişe olanları kendisine anlattı. Buhârî'nin Şurût konusundaki bu hadiste, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Berîre'nin nesi var?*" dediği geçmektedir.

Müslim'in, Ebû Usâme, İbn Huzeyme'nin Hammâd b. Seleme kanalıyla olan rivayetinde şu ibare vardır: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımda otururken Berîre geldi ve benim işiteceğim şekilde efendilerinin kendisine söylediklerini aktarınca ben yüksek sesle: "Hayır vallahi olmaz" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu işitince bana sordu ve ben de olanları anlattım."

¹ Hadis ayrıca 456, "493, 2155, 2536, 2560, 2516, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758, 6760'ta geçmektedir. Müslim 1075, 1504

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'ye: *“Onu satın al ve onlara velayeti şart koş. Ancak velayet hakkı azad edene aittir”* buyurdu.

Hadis, Berîre'nin, satılmadan önce mükateplik anlaşması yaptığını açıkça göstermektedir. Bu da Şâfiî'nin eski *Risale*'sinde geçen: “Mükateb köleyi satmak sahihtir. Müşteri onu mükâteb olarak alır ve köle mükateplik bedelini ödeyince azad olur” şeklindeki görüşüne delil teşkil etmektedir. Ancak Şâfiî yeni *Risale*'sinde: “Mükateb kölenin satışı sahih değildir” demiştir. Bu durumda iki görüş arasında mübhemlik görülmektedir.

Derim ki: Berîre, mükâteplik bedelini ödemekten aciz kalınca sahipleri mükateplik anlaşmasını fesh etmiş olabilir.

Satanın, velayet şartını koşmasının satış akdini geçersiz kılması ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Velayet yetkisi azad edene aittir”* buyruğundan dolayı da hadiste mübhemlik vardır.

Bu durumda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'nin Berîre'yi satın almasına nasıl izin verdi?” denilecek olursa derim ki: “Hişâm hadisteki: *“Onlara velayeti şart koş”* sözünü rivayette tek kalmıştır. Hadisteki “لهم” sözü, *“velayetini sana ait olmasını şart koş”* mânâsına gelir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) caiz olmayan bir şeyi emretmesi mümkün değildir. Şâfiî hadise bu mânâyı vermiştir.

Bazıları ise hadisteki “لهم” kelimesinin “عليهم” mânâsında olduğunu söylemiştir. Müzenî ve Hattâbî bu görüştedir. Beyhakî de bunu Ebû Hâtim er-Râzî tarikiyle, Har mele'den, o da Şâfiî'den aktarmıştır.

Ancak Nevevî şöyle demiştir: “Hadisteki “لهم” kelimesini “عليهم” şeklinde tevil etmek zayıf bir ihtimaldir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Berîre'nin sahiplerinin şart koşmasını garipsemiştir. Eğer tevil edildiği gibi olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu garipsemezdi.”

Bazıları buna: “Bu durum Hz. Âişe'nin bu kıssasına has bir durumdur ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu böyle bir uygulamayı bitirmek için yapmıştır. Tıpkı hac aylarında haccı umreye çevirmesi gibi” diyerek itiraz etmişlerdir. Bazıları ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözle Berîre'yi satanların bunu şart koşup koşmamasının bir hükmünün olmadığını, bu sözülle: “İster şart koş ister koşma, bunun onlara bir faydası olmaz” demek istediğini söylemişlerdir. İleride gelecek olan Eymen'in rivayetindeki: *“Onu satın al ve bırak diledikleri şartı koşsunlar”* sözü bunu teyid etmektedir.

Kitâbetin satılıp satılmayacağına ihtilaf edilmiştir. Mâlikiler şöyle demişlerdir: “Kitabetin tamamını veya bir kısmını satmak caizdir. Mükâteb, üzerine düşen mükateplik taksitlerini müşteriye ödeyecek olursa azad olur ve velayeti ilk sahibine ait olur. Çünkü köle mükateplik anlaşmasını onunla yapmıştır. Ancak taksitleri ödeyemez veya ödeyemeden ölürse, köle müşterinin kölesi sayılır.” Şâfiîler ise bunun caiz olmadığını söylemişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe’ye: “*Onu satın al ve onlara velayeti şart koş. Ancak velayet hakkı azad edene aittir*” buyurduktan sonra halkın arasında kalkıp Allah’a hamd ve senâ ederek şöyle buyurdu: “*Bazılarına ne oluyor ki; Allah’ın Kitab’ında olmayan şartları ileri sürüyorlar. Allah’ın Kitab’ında olmayan bir şart, yüz şart ileri sürülse bile batıldır. Allah’ın hükmü daha uygun ve Allah’ın şartı daha sağlamdır.*” Velayet hakkı azad edene aittir.”

٢١٦٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً فَتُعْتِقَهَا ، فَقَالَ أَهْلُهَا نَبِّعُكَهَا عَلَى أَنْ وَلَائَهَا لَنَا . فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « لَا يَمْنَعُكَ ذَلِكَ ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » . أطرافه ٢١٥٦ ، ٢٥٦٢ ، ٦٧٥٢ ، ٦٧٥٧ ، ٦٧٥٩ - تحفة ٨٣٣٤

2169- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre müminlerin annesi Hz. Âişe bir cariye satın alıp azad etmek isteyince, cariyenin sahipleri: “Velayeti bize ait olmak şartıyla onu sana satarız” dediler. Hz. Âişe bu durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu sana engel olmasın. Velayet hakkı azad edene aittir*” buyurdu.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik’tir.

Hiz. Âişe, Berîre’yi satın alıp azat etmek isteyince Berîre’nin sahipleri: “Velayeti bize ait olmak şartıyla onu sana satarız” dediler. Hiz. Âişe bu durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

¹ Hadis ayrıca 2156, 2562, 6752, 6757, 6759’da geçmektedir. Müslim 1504

“Bu durum senin onu satın alıp azad etmene engel olmasın. Velayet hakkı azad edene aittir” buyurdu.

۷۴ - باب بَيْعِ التَّمْرِ بِالتَّمْرِ

74- HURMAYI HURMA KARŞILIĞINDA SATMAK

۲۱۷۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ سَمِعَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ » طرفاه ۲۱۳۴ ، ۲۱۷۴ - تحفة ۱۰۶۳۰

2170- “Ebu'l-Velîd — Leys — İbn Şihâb — Mâlik b. Evs” isnâdıyla Hz. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Buğday ile buğdayın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Arpa ile arpanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Hurma ile hurmanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır.”¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Mâlik b. Evs'in bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Buğday ile buğdayın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Arpa ile arpanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Hurma ile hurmanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır.”

Hadisteki “هاء وهاء” sözü, alıcı ve satıcının alışveriş esnasında birbirlerine: “Al” alma ve teslim etmenin gerçekleşmesi mânâsındadır. Cumhur bu hadisi delil göstererek buğday ve arpanın aynı sınıftan olduğunu söylemiştir. İmam Mâlik ise buğday ve arpanın ayrı sınıflar olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 2134, 2174'te geçmektedir. Müslim 1586

Müslim'in Ebû Saîd el-Hudrî'den olan rivayetinde: “Tuz ile tuzun, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır” ibaresi de geçmektedir.

Buğday ve arpada geçerli olan bu ölçü, diğer yiyecek, meyve, tedavi amacıyla kullanılan şeyler, pirinç, un, kuru üzüm, kuru incir için de geçerlidir.

Müslim'de geçen tuzdan kasıt, yemeğe tat veren şeylerdir. Yemeğe tat veren şeyler bu sınıfa girer.

Aynı sınıftan sayılan bu şeyler karşılıklı olarak satılacakları zaman şu üç şartın gerçekleşmesi gerekir: Aynı cinsten olmaları, aynı miktarda olmaları ve aynı mecliste alınıp verilmeleri.

Buğday ve arpa gibi ayrı cinsten oldukları zaman, birinin diğerinden daha fazla olmasında sakınca yoktur. Ancak aynı mecliste alınıp verilmeleri gerekir. Müslim'de geçen: “Altın ile altın, gümüş ile gümüş, buğday ile buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma, tuz ile tuz, aynı ölçüde ve peşin olarak değiştirilir. Bu cinsler değişik olduğu zaman ise peşin olduğu zaman dilediğiniz gibi satınız” şeklindeki hadis de buna delalet etmektedir.

Râfiî der ki: “Alışverişin gerçekleşmesi için teslim almak şarttır. Vekilin teslim alması veya taraflardan birinin vefatı durumunda varisinin teslim alması da yeterlidir.”

۷۵ - باب بَيْعِ الزَّيْبِ بِالزَّيْبِ وَالطَّعَامِ بِالطَّعَامِ

75- KURU ÜZÜMÜ KURU ÜZÜM, YİYECEĞİ (AYNI CİNS) YİYECEK KARŞILIĞINDA SATMAK

۲۱۷۱ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ، وَالْمُرَابَنَةُ بَيْعُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ كَيْلًا، وَبَيْعُ الزَّيْبِ بِالْكَرْمِ كَيْلًا. أطرافه ۲۱۷۲، ۲۱۸۵، ۲۲۰۵ - تحفة ۸۳۶۰

2171- “İsmâil — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını

yasakladı. Muzâbene satışı yaş hurmanın kuru hurma karşılığı ölçülerek, kuru üzümün de yaş üzüm karşılığında ölçülerek satılmasıdır.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Ebû Uveys'tir. Ebû Uveys'in ismi Abdullah b. Abdillâh b. Ebî Uveys el-Asbahî'dir. İmam Mâlik'in kızkardeşinin oğlu ve damadıdır.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını haram kılmıştır.

Muzâbene, alıcı ve satıcının alışverişteki hakkını diğerine karşı savunması mânâsındadır. Kazzâz'ın *el-Câmi* adlı eserinde şöyle denilmiştir: “Muzâbene, içinde aldatma olan, ağırlığı, ölçüsü ve sayısı bilinmeyen her türlü alışveriştir. Bu durumda aldatılan alışverşi bozmak için çalışırken, aldatan bozmamak için çalışır ve birbirleriyle mücadele ederler.”

İbn Ömer der ki: “Muzâbene, ağaçtaki yaş hurmayı, aynı ölçüde kuru hurma karşılığında, yaş üzümü de aynı ölçüde kuru üzüm karşılığında satmaktır.”

Müslim ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۲۱۷۲ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ قَالَ وَالْمُرَابَنَةُ أَنْ يَبِيعَ الثَّمَرُ بِكَيْلٍ ، إِنْ زَادَ فَلِي وَإِنْ نَقَصَ فَعَلَى . أطرافه ۲۱۷۱، ۲۱۸۵، ۲۲۰۵ - تحفة ۷۵۲۲

2172- “Ebu’n-Nu’mân — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını yasakladı. Muzâbene satışı, yaş meyveyi kurusu karşılığında ölçerek satmak ve: “Şayet fazla gelirse bu fazlalık benimdir. Az gelirse de aleyhimedir” demektir.²

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'dir.

Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Cahdemî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2172, 2185, 2205'te geçmektedir. Müslim 1542

² Hadis ayrıca 2171, 2185, 2205'te geçmektedir. Müslim 1542

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını yasaklamıştır.

İbn Ömer der ki: Muzâbene satışı, yaş hurma ve üzüm gibi meyveleri kurusu karşılığında ölçerek satmaktır. Böylesi bir durumda satıcı müşteriye: "Belirlenen ölçekten fazla çıkarsa benim olur, az çıkarsa da tamamlaması benim üzerimdir" der.

Hadisin başlıkla alakası, yaş üzümü kuru üzüm karşılığında satılmasının yasaklanmasıdır. Kuru üzümü kuru üzüm, buğdayı buğday karşılığında satmak ise caizdir.

Müslim ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

٢١٧٣ - قَالَ وَحَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا

أطرافه ٢١٨٤، ٢١٨٨، ٢١٩٢، ٢٣٨٠ - تحفة ٣٧٢٣

2173- Zeyd b. Sâbit'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), miktarı tahmin edilebilen malda ariyye usulü satış yapmaya izin verdi.¹

Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) miktarı tahmin edilebilen malda ariyye usulü satış yapmaya izin verdi.

Ariyye usulü satış, ağacın üstündeki hurmayı, miktarını tahmin edip önceden kuru hurma karşılığında ölçerek satın almaktır. Bu, yasaklanan muzâbene satışının kapsamına girmez. Ariyyelerle ilgili açıklamalar ileride gelecektir.

٧٦ - بَابُ بَيْعِ الشَّعِيرِ بِالشَّعِيرِ

76- ARPAYI ARPA KARŞILIĞINDA SATMAK

٢١٧٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ

أَخْبَرَهُ أَنَّهُ التَّمَسَّ صَرْفًا بِهَائَةِ دِينَارٍ، فَدَعَانِي طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ فَرَأَوْضَنَا، حَتَّى اضْطَرَفَ

¹ Hadis ayrıca 2184, 2188, 2192, 2380'de geçmektedir. Müslim 1539

مِنِّي ، فَأَخَذَ الذَّهَبَ يُقْلِبُهَا فِي يَدِهِ ، ثُمَّ قَالَ حَتَّى يَأْتِيَ خَازِنِي مِنَ الْغَابَةِ ، وَعُمَرُ يَسْمَعُ ذَلِكَ ، فَقَالَ وَاللَّهِ لَا تُفَارِقُهُ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ ، وَالنَّمْرُ بِالنَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ» . طرفاه ٢١٣٤ ، ٢١٧٠ - تحفة ١٠٦٣٠

2174- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla İbn Şihâb’ın bildirdiğine göre Mâlik b. Evs yüz dinarını dirhemlerle değiştirmek istediğini söyleyip şöyle devam etti: “Talha b. Ubeydillah beni çağırdı ve bu konuda anlaştık. Benden altınları alıp elinde evirip çevirdikten sonra: “Kasadarım Ğâbe’den gelince sana öderim” dedi. Bu sırada bizi işiten Hz. Ömer şöyle dedi: “Vallahi, paranı ondan almadan ayrılmayacaksın. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Altın ile altının, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Buğday ile buğdayın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Arpa ile arpanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Hurma ile hurmanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır” buyurdu.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Mâlik b. Evs, Mâlik b. Evs el-Medenî’dir.

Mâlik b. Evs, yanındaki yüz dinarı, bozdurmak suretiyle dirhemlerle değiştirmek isteyince Talha b. Ubeydillah onu çağırdı ve pazarlık yapıp anlaştılar. Anlaştıktan sonra Talha, Mâlik’in elindeki yüz dinarı alıp elinde evirip çevirerek: “Kasadarım Ğâbe’den gelince sana öderim” dedi. Talha’nın, bahsettiği yerde hurma ağaçlarının olduğu malları vardı.

Bu sırada onları işiten Hz. Ömer, Mâlik b. Evs’e şöyle dedi: “Vallahi, dinarlarının karşılığı olan dirhemlerini ondan almadan buradan ayrılmayacaksın.” Leys’in rivayetinde ise Talha’ya: “Vallahi ona dirhemlerini

¹ Hadis ayrıca 2134, 2170’te geçmektedir. Müslim 1586

derhal vereceksin” dediği geçmektedir. Hz. Ömer sözlerine şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Altın ile altının, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Buğday ile buğdayın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Arpa ile arpanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır. Hurma ile hurmanın, peşin olmadıkça karşılıklı satışı ribadır” buyurdu.

۷۷ - بَابُ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ

77- ALTINI ALTIN KARŞILIĞINDA SATMAK

۲۱۷۵ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ قَالَ أَبُو بَكْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ ، وَالْفِضَّةَ بِالْفِضَّةِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ ، وَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ وَالْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْتُمْ » طرفه ۲۱۸۲ - تحفة ۱۱۶۸۱

2175- “Sadaka b. el-Fadl — İsmâîl b. Uleyye — Yahya b. Ebî İshâk — Abdurrahman b. Ebî Bekre” isnâdıyla Ebû Bekre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Altın ile altını ve gümüş ile gümüşü eşit olmadıkça satmayınız. Altın ile gümüşü, gümüş ile altını ise dilediğiniz gibi satın.”¹

Sadaka b. el-Fadl, Ebu'l-Fadl el-Mervezî'dir.

İsmâîl b. Uleyye'nin annesinin ismi Uleyye, babasının ismi ise İbrâhîm'dir.

Ebû Bekre, Nufey' b. el-Hâris es-Sekafi'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı cinsten yiyeceklerle yiyeceğin peşin ve eşit miktarda olmadıkça satılmasını yasakladığı gibi, sikke de olsa külçe de olsa altın ile altını eşit olmadıkça satmayı yasaklamıştır.

İmam Mâlik'e göre anlaştıktan sonra bulundukları yerde altını altınla peşin değiştirmek şarttır. Anlaştıkları yerden başka bir yere gittikten sonra değiştirirlerse, bu geçerli değildir. İster aynı mecliste olsun, ister başka yerde olsun, anlaştıktan bir süre geçtikten sonra anlaştıkları şeyi birbirlerine teslim

¹ Hadis ayrıca 2182'de geçmektedir. Müslim 1590

etmeleri şeklindeki alışveriş caiz değildir. Yine iki yüz sağlam veya değersiz dinarı, yüz sağlam, yüz de değersiz dinarla değiştirmek caiz değildir. Böyle bir alışveriş riba sayılır.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sikke de olsa, külçe de olsa gümüş ile gümüşü eşit ve peşin olmadıkça satmayı yasaklamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altın ile gümüşü, gümüş ile altını, arpa ile buğdayı ve buna benzer değişik şeyleri birbirleriyle eşit veya farklı ölçülerde olacak şekilde peşin olmak üzere satılabileceğini söylemiştir.

Ancak özellikleri ayrı olan altın ile buğdayı, altın ile giyeceği, köle ile elbiseyi değiştirirken peşin olma ve aynı mecliste alıp verme şartı yoktur.

Müslim ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

٧٨ - بَابُ بَيْعِ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ

78- GÜMÜŞÜ GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA SATMAK

٢١٧٦ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا عَمِّي حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عَمِّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَهُ مِثْلَ ذَلِكَ حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَقِيَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ فَقَالَ يَا أَبَا سَعِيدٍ ، مَا هَذَا الَّذِي تَحَدَّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ فِي الصَّرْفِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ مِثْلًا بِمِثْلٍ وَالْوَرَقُ بِالْوَرَقِ مِثْلًا بِمِثْلٍ » طر فاه ٢١٧٧ ، ٢١٧٨ - تحفة

٤١٠٩

2176- "Ubeydullah b. Sa'd — amcası — Zührî'nin kardeşinin oğlu — amcası — Sâlim b. Abdillâh" isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Ebû Saîd kendisine Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynı yönde bir hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Ömer, Ebû Saîd ile karşılaşp: "Ey Ebû Saîd! Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aktardığın bu hadis te nedir?" deyince, Ebû Saîd şöyle karşılık verdi: Sarf konusunda Resûlullah'ın

(sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Altın altın ile eşit olarak değiştirilir. Gümüş te gümüş ile eşit olarak değiştirilir.”¹

Ubeydullah b. Sa’d, Ubeydullah b. Sa’d b. İbrâhîm b. Sa’d b. Abdirrahman b. Avf el-Kureşî’dir.

Ubeydullah’ın amcası, Yakûb b. İbrâhîm el-Medenî’dir.

Zührî’nin kardeşinin oğlu, Muhammed b. Abdillâh b. Müslim’dir.

Muhammed b. Abdillâh’ın amcası, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî’dir.

Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah b. Ömer’e, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce geçen: “Altın ile altını ve gümüş ile gümüşü eşit olmadıkça satmayın...” hadisine benzer bir hadis aktardı. Altın ile altın, gümüş ile gümüşü birbiriyle değiştirirken eşit olma şartının olmadığını düşünen İbn Ömer daha sonra Ebû Saîd ile karşılaştınca: “Ey Ebû Saîd! Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aktardığın bu hadis te nedir?” diye sordu. Bunun üzerine Ebû Saîd ona şöyle cevap verdi: Sarf konusunda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Altın altın ile eşit olarak değiştirilir. Gümüş te gümüş ile eşit olarak değiştirilir.”

٢١٧٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ -

رضى الله عنه - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ ، وَلَا تُشَفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ ، وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ ، وَلَا تُشَفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ ، وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِزٍ » طرفاه ٢١٧٦ ، ٢١٧٨ - تحفة ٤٣٨٥

2177- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Altını altınla eşit olarak değiştirin. Birini diğerinden eksik tutmayın. Gümüşü de gümüşle eşit olarak değiştirin. Birini diğerinden eksik tutmayın. Hazır olanı hazır olmayanla değiştirmeyin.”²

¹ Hadis ayrıca 2177, 2178’de geçmektedir. Müslim 1584

² Hadis ayrıca 2176, 2178’de geçmektedir. Müslim 2176, 1584, 1596

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altın ile altının eşit ağırlıkta ve aynı mecliste teslim edilerek değiştirilmesini, birinin diğerinden eksik olmasının caiz olmadığını, gümüş ile gümüşün de eşit ağırlıkta ve aynı mecliste teslim edilerek değiştirilmesini, birinin diğerinden eksik olmasının caiz olmadığını söylemiştir. Biri peşin diğeri sonradan teslim edilmek üzere değiştirmenin de caiz olmadığını söylemiştir.

Müslim, Tirmizî ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۷۹ - باب بَيْعِ الدِّينَارِ بِالدِّينَارِ نَسْأً

79- DİNARI DİNAR KARŞILIĞINDA VADELİ OLARAK SATMAK

۲۱۷۹-۲۱۷۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّ أَبَا صَالِحٍ الزِّيَّاتِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ ، وَالذَّرْهَمُ بِالذَّرْهَمِ فَقُلْتُ لَهُ فَإِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ لَا يَقُولُهُ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ سَأَلْتُهُ فَقُلْتُ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ ، أَوْ وَجَدْتُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ كُلُّ ذَلِكَ لَا أَقُولُ ، وَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنِّي ، وَلَكِنِّي أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا رَبًّا إِلَّا فِي النَّسِيئَةِ » طرفاه ۲۱۷۶، ۲۱۷۷ - تحفة ۴۰۳۰

2178, 2179- “Ali b. Abdillâh — Dahhâk b. Mahled — İbn Cüreyc — Amr b. Dînâr” isnâdıyla Ebû Sâlih ez-Zeyyât’ın bildirdiğine göre kendisi Ebû Saîd el-Hudrî’nin şöyle dediğini işitti: “Dinar dinar ile, dirhem de dirhem ile satılır.” (Ebû Sâlih der ki) Ebû Saîd’e: “İbn Abbâs bu görüşte değil” dediğimde, Ebû Saîd şöyle karşılık verdi: “(İbn Abbâs’a) Sen bunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) mı işittin veya Allah’ın Kitab’ında mı buldun?” diye sorduğumda şöyle cevap verdi: “Bunların hiç biri değil. Siz Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) benden daha iyi bilirsiniz. Usâme’nin bana

bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sadece vadeli değişimlerde faiz vardır*” buyurdu.¹

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medînî’dir.

Dahhâk b. Mahled, Buhârî’nin hocasıdır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc’tir.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

Ebû Sâlih’in bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî: “Dinar dinar ile dirhem de dirhem ile eşit olarak satılır. Eğer bunlardan biri diğerinden fazla olursa bu faiz olur” deyince, Ebû Sâlih: “İbn Abbâs, bunlardan biri diğeriyle eşit olmayacak şekilde satılırsa faiz olmaz bu sebeple bir dirhem iki dirhem karşılığında peşin olarak satılır. Ancak biri peşin, diğeri vadeli olursa faiz olur diyor” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Saîd şöyle dedi: “Ben İbn Abbâs ile karşılaştığımda İbn Abbâs’a: “Sen bunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) mı işittin veya Allah’ın Kitab’ında mı buldun?” diye sorduğumda şöyle cevap verdi: “Ben ne bunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğimi, ne de Allah’ın Kitab’ında böyle bir şey gördüğümü söylemiyorum. Siz Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) benden daha iyi bilirsiniz. Çünkü ben henüz çocukken sizler Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) etrafındaydınız. Ancak Usâme b. Zeyd bana Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Sadece vadeli değişimlerde faiz vardır*» buyurduğunu söyledi.”

Bu hadisin zahiriyle amelin terk edildiğinde icma vardır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünün, farklı cinslerden olan şeylerin değişimi için geçerli olduğu, farklı şeyler birbiriyle değiştirilirken birinin diğerinden fazla olmasının caiz olduğu da söylenmiştir. Ancak bu hadis mücmeldir. Ebû Saîd’in hadisi de bunun nesh edildiğini göstermektedir. Ancak bu görüş: “Bir şeyin nesh edildiği ihtimallerle sabit olmaz” denilerek eleştirilmiştir.

Hattâbî der ki: Usâme b. Zeyd, hadisin sonunu işitmiş, başını işitmemiş olabilir. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hurmayı arpayla, altını gümüşle farklı miktarlarda olmak üzere değiştirmenin hükmü sorulunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sadece vadeli değişimlerde faiz vardır*” demiş olabilir. Bu da değiştirilen şeylerin cinsinin muhtelif olması sebebiyle sahihtir. İbn Abbâs ta

¹ Hadis ayrıca 2176, 2177’de geçmektedir. Müslim 1584

bu görüşünden dönmüştür. Hâkim'in, Hayyân el-Adevî tarikiyle rivayet ettiğine göre Hayyân şöyle demiştir: Ebû Miclez'e sarfı sorduğumda şöyle cevap verdi: "İbn Abbâs uzun zaman peşin olduğu müddetçe bunda bir sakınca görmedi ve: *"Sadece vadeli değişimlerde faiz vardır"* dedi. Ebû Saîd onunla karşılaşınca kendisine: "Hurmayla hurma, buğdayla buğday, arpayla arpa, altınla altın, gümüşle gümüş peşin olarak ve eşit şekilde değiştirilir. Eğer fazla olursa bu faiz olur" hadisini zikredince İbn Abbâs: "Allah'tan bağışlanma diler ve tövbe ederim" diyerek, bundan sonra eski görüşünü şiddetle reddetti.

Hadisin ravileri arasında üç sahâbi vardır. Müslim, Nesâî ve İbn Mâce bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۸۰ - باب بَيْعِ الْوَرَقِ بِالذَّهَبِ نَسِيئَةً

80- GÜMÜŞÜ ALTIN KARŞILIĞINDA VADELİ OLARAK SATMAK

۲۱۸۰ و ۲۱۸۱ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْمِنْهَالِ قَالَ سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - عَنِ الصَّرَفِ ، فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَقُولُ هَذَا خَيْرٌ مِنِّي فَكِلَاهُمَا يَقُولُ هِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرَقِ دَيْنًا حَدِيثُ ۲۱۸۰ أَطْرَافُهُ ۲۰۶۰ ، ۲۴۹۷ ، ۳۹۳۹ - تَحْفَةُ ۱۷۸۸ حَدِيثُ ۲۱۸۱ أَطْرَافُهُ ۲۰۶۱ ، ۲۴۹۸ ، ۳۹۴۰ - تَحْفَةُ ۳۶۷۵

2180, 2181- "Hafs b. Ömer — Şu'be" isnâdıyla Habîb b. Ebî Sâbit'in bildirdiğine göre Ebu'l-Minhâl şöyle dedi: "Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam'a sarraflığı sorduğumda ikisi de: "Bu benden daha iyidir" dedi ve ikisi de: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altını gümüşle vadeli olarak değiştirmeyi yasakladı" dedi.¹

Hafs b. Ömer, Hafs b. Ömer el-Havdî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Habîb b. Ebî Sâbit, Habîb b. Kays'tır.

¹ Hadis ayrıca 2060, 2497, 3939, 2061, 2498, 3940'ta geçmektedir. Müslim 1589

Ebu'l-Minhâl, Yesâr b. Selâme er-Riyâhî el-Basrî'dir.

Ebû'l-Minhâl, Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam'a altını gümüşle veya gümüşü altınla değiştirmenin hükmünü sorunca, hem Berâ, hem Zeyd soruyu diğerine sormasını, çünkü diğerinin kendisinden daha hayırlı olduğunu söyledi. Hem Berâ, hem Zeyd bu soruya: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altını gümüşle vadeli olarak değiştirmeyi yasakladı" şeklinde cevap verdiler.

۸۱ - بَابُ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرَقِ يَدًا بِيَدٍ

81- ALTINI GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA PEŞİN OLARAK SATMAK

۲۱۸۲ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ بِالذَّهَبِ ، إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ ، وَأَمَرَنَا أَنْ نَبْتَاعَ الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ كَيْفَ شِئْنَا ، وَالْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْنَا . طرفه ۲۱۷۵ - تحفة ۱۱۶۸۱

2182- "İmrân b. Meysere — Abbâd b. el-Avvâm — Yahya b. Ebî İshâk" isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Bekre'nin bildirdiğine göre babası şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gümüş ile gümüşü ve altın ile altını eşit olmadıkça değiştirmeyi yasakladı. Altın ile gümüşü ve gümüş ile altını ise dilediğimiz gibi alıp satmamızı emretti."¹

İmrân b. Meysere, İmrân b. Meysere el-Basrî'dir.

Abbâd b. el-Avvâm, Abbâd b. el-Avvâm b. Ömer el-Kilâbî el-Vâsîti'dir.

Yahya b. Ebî İshâk, Yahya b. Ebî İshâk el-Hadramî'dir.

Ebû Bekre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gümüş ile gümüşü ve altın ile altını eşit olmadıkça değiştirmeyi yasaklamış, altın ile gümüşü ve gümüş ile altını ise diledikleri gibi alıp satabileceklerini söylemiştir.

Hadiste peşin olup olmamasından bahsedilmemiştir. Muhtemeldir ki Buhârî bu hadisi rivayet ederken, hadisın bazı rivayetlerde yer alan şu kısmına

¹ Hadis ayrıca 2175'te geçmektedir. Müslim 1590

işaret etmektedir: Müslim'in, Ebu'r-Rabî, Abbâd b. el-Avvâm tarikiyle, Buhârî de Abbâd tarikiyle şunu rivayet etmiştir: Bir adam Ebû Bekre'ye, peşin değiştirmeyi sorunca, Ebû Bekre: "Ben Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde işittim" cevabını verdi.

Altın ve gümüşü birbiriyle değiştirirken peşin olması konusunda ittifak edilmiştir. İhtilaf edilen şey, aynı cinsten olan şeyleri birbiriyle değiştirirken eşit olmasının şart olup olmamasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisiyle aynı cinsten veya değişik cinslerden olan şeylerin değiştirilmesiyle ilgili bir usulü ve şartlarını belirtmiş ve her birinin illetini de söylemiştir.

Faiz, para ve gıda maddelerinde olur. Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzda faizin haram kılınma illeti hakkında ihtilaf edilmiştir. Şâfiîlere göre, altın ve gümüşte faiz olmasının illeti, semeniyyet maddesi olmalarıdır. Demir ve bakır gibi madenler, gümüş ve altın gibi para olarak sayılamayacağı için faiz konusunda aynı sınıftan sayılmazlar. Buğday, arpa, hurma ve tuzda faiz olmasının illeti ise gıda maddeleri olmalarıdır. Bu sebeple, meyve ve ilaç gibi maddeler de gıda maddesi sınıfına girerler.

Ebû Hanîfe ise: "Altın ve gümüşte faizin illeti tartılabilir olmalarıdır. Bu sebeple tartılabilen bakır ve demir gibi madenler de faiz konusunda bu sınıfa girerler" demiştir.

۸۲ - باب بَيْعِ الْمُرَابَنَةِ ، وَهِيَ بَيْعُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ وَبَيْعِ الزَّيْبِ بِالْكَرْمِ وَبَيْعِ الْعَرَايَا

82- MÜZÂBENE VE ÂRİYE' SATIŞI. MÜZÂBENE, YAŞ HURMAYI KURU HURMA İLE KURU ÜZÜMÜ YAŞ ÜZÜM İLE SATMAKTIR

قَالَ أَنَسُ بْنُ النَّبِيِّ ﷺ عَنِ الْمُرَابَنَةِ وَالْمُحَافَلَةِ

Enes: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbeneyi ve muhâkaleyi yasakladı" demiştir.

Muzâbene, satıcılardan her birinin bu alışverişteki hakkını diğerine karşı

Âriye: Kişinin ticari amaçla değil de çoluk çocuğuna yedirmek için dalındaki hurmayı tahmin ettirerek kuru hurma karşılığında satması, takas etmesidir.

savunması mânâsındadır. Bu durumda aldatılan, alışverişi bozmak için çalışırken, aldatan bozmamak için çalışır ve birbirleriyle mücadele ederler.

Muzâbenenin aslı, ağaçtaki yaş hurmayı, aynı ölçüde kuru hurma karşılığında, yaş üzümü de aynı ölçüde kuru üzüm karşılığında satmaktır. Hurma dışındaki yaş meyveleri, kuru hurma karşılığında satmakta bir sakınca yoktur.

Arâya ise âriye kelimesinin çoğuludur ve bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başağındaki buğdayı, samanından arındırılmış buğday karşılığında satmayı yasaklamıştır. Bunun yasaklanmasının sebebi, faiz endişesidir. Çünkü başaktaki buğday ile samanından arındırılmış buğday arasında eşitliğin bulunması tesadüf olmazsa mümkün değildir.

۲۱۸۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهُ ، وَلَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ بِالثَّمَرِ » أطرافه ۱۴۸۶ ، ۲۱۹۴ ، ۲۱۹۹ ، ۲۲۴۷ ، ۲۲۴۹ - تحفة ۶۸۸۱

2183- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Meyveler olgunlaşmaya başlamadan önce onları alıp satmayınız. Yaş hurmayı da kuru hurma karşılığında satmayınız.*”¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdullah el-Mahzûmî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Ukayl'dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

¹ Hadis ayrıca 1486, 2194, 2199, 2247, 2249'da geçmektedir. Müslim 1534

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin, olgunlaşma belirtileri görülmeden satılmalarını ve yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasaklamıştır.

٢١٨٤ - قَالَ سَالِمٌ وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ بَعْدَ ذَلِكَ فِي بَيْعِ الْعَرِيَّةِ بِالرُّطْبِ أَوْ بِالتَّمْرِ، وَلَمْ يُرَخَّصْ فِي غَيْرِهِ أَطْرَافَهُ ٢١٧٣، ٢١٨٨، ٢١٩٢، ٢٣٨٠ - تحفة ٣٧٢٣

2184- Sâlim der ki: “Abdullah’ın Zeyd b. Sâbit’ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha sonra ariyyelerin yaş veya kuru hurma karşılığında satılmasına izin vermiş, bundan başkasına ise izin vermemiştir.”¹

Abdullah b. Ömer'in Zeyd b. Sâbit'ten bildirdiğine göre yaş hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasaklamıştı, ancak daha sonra, hurma ağacı olmayan kişinin yeme amaçlı birkaç ağacın üstündeki hurmayı, miktarını tahmin ederek, önceden kuru veya yaş hurma karşılığında satmasına izin verdi.

Hadis, ağaçtaki yaş hurmanın yerdeki kuru hurma karşılığında satılmasının caiz olduğunu göstermektedir.

Mâverdî ve Rûyânî'ye göre hadisteki yaş hurma ve kuru hurmayla ilgili bu hüküm, kurutulup saklanabilen kuru üzüm için de geçerlidir. Bu tür meyvelerin de ağaçtayken olgunlaşma belirtileri görülünce aynı şekilde satılmalarında sakınca yoktur. Ancak kuru kayısı ve başka şeyler için bu geçerli değildir. Çünkü yaprakları sebebiyle bu tür meyvelerin miktarını tahmin etmek mümkün değildir. Hurma ve üzümün ise salkım şeklinde sarktığı için miktarlarını tahmin etmek kolaydır.

٢١٨٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَةِ وَالْمُرَابَةِ اشْتِرَاءِ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا، وَبَيْعِ الْكَرْمِ بِالزَّيْبِ كَيْلًا. أَطْرَافَهُ ٢١٧١، ٢١٧٢، ٢٢٠٥ - تحفة ٨٣٦٠

¹ Hadis ayrıca 2173, 2188, 2192, 2380'de geçmektedir. Müslim 1539

2185- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını yasaklamıştır. Muzâbene satışı yaş hurmanın kuru hurma karşılığı ölçülerek satın alınması, kuru üzümün de yaş üzüm karşılığında ölçülerek satılmasıdır.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını yasaklamıştır. Muzâbene satışı yaş hurmanın kuru hurma karşılığı ölçülerek satın alınması, kuru üzümün de yaş üzüm karşılığında ölçülerek satılmasıdır.

Bu hadiste muzâbenenin ne olduğunu açıklayan cümle, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü ise bu, üzüme “Kerm” demenin caiz olduğunu gösterir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü değilse üzüme “Kerm” demekle ilgili yasağın devam ettiğini gösterir.

٢١٨٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ أَبِي سَفْيَانَ مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ . وَالْمُرَابَنَةُ اشْتِرَاءُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ فِي رُءُوسِ النَّخْلِ . تحفة ٤٤١٨

2186- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Dâvud b. el-Husayn — İbn Ebî Ahmed’in azatlısı Ebû Süfyân” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene ve muhâkale satışını yasaklamıştır. Muzâbene satışı ağaçtaki yaş hurmanın kuru hurma karşılığı satın alınmasıdır.

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Dâvud b. el-Husayn, Amr b. Osman’ın azatlısıdır. Yüz otuz beş yılında vefat etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2171, 2172, 2205’te geçmektedir. Müslim 1542

Ebû Süfyan'ın isminin Kuzmân olduğu söylenmiştir. Ebû Ahmed, Abdullah b. Ebî Ahmed b. Cahş el-Esedî'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene ve muhâkale satışını yasaklamıştır. Muzâbene satışı ağaçtaki yaş hurmanın kuru hurma karşılığı satın alınmasıdır.

İbn Mehdî'nin Mâlik'ten olan ve İsmâîlî'de geçen rivayetinde: "...ölçülerek" ibaresi vardır ve bu, İbn Ömer'in önceki hadisine muvafıktır."

Müslim ise Ebû Saîd'in bu hadisin sonunda: "Muhâkale ise, araziyi kiralamaktır" ibaresini eklemiştir.

Müslim bu hadisi *Buyû*, İbn Mâce ise *Ahkâm* konusunda rivayet etmiştir.¹

۲۱۸۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ . تحفة ۶۱۰۱

2187- "Müsedded — Ebû Muâviye — Şeybânî — İkrime" isnâdıyla İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muhâkale ve muzâbene satışını yasaklamıştır.

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım ed-Darîr'dir.

Şeybânî, Süleyman eş-Şeybânî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muhâkale ve muzâbene satışını yasaklamıştır. Muzâbene ağaçlarda, muhâkale ise ekinde olur.

۲۱۸۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ زَيْدِ بْنِ

ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَرْخَصَ لِصَاحِبِ الْعَرِيَّةِ أَنْ يَبِيعَهَا

بِخَرَصِهَا أَطْرَافَهُ ۲۱۸۴، ۲۱۹۲، ۲۳۸۰ - تحفة ۳۷۲۳

¹ Müslim 1546

2188- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Nâfi — İbn Ömer” isnâdıyla Zeyd b. Sâbit’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ariyye sahibinin, ürün miktarını tahmin ederek satmasına izin verdi.¹

Abdullah b. Mesleme, Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağaçta hurması veya üzümü olanın, ağaçtaki hurma veya üzümün miktarını tahmin ederek hurma veya üzüm karşılığında satmasına izin verdi.

Taberânî’nin “Ali b. Abdilazîz — Ka’nebî” tarikiyle olan rivayetinde: “Ölçerek” ibaresi vardır.

Müslim’in Süleyman b. Bilâl kanalıyla Yahya b. Saîd’dan olan rivayeti ise: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) miktarını tahmin ederek, satın alanın ailesinin yemesi maksadıyla ağaçtaki bir miktar yaş hurmanın ariyye usulü satılmasına ise izin verdi” şeklindedir.

Ruhsatta belirtilen zaruret olmadığı için ağaçtaki yaş hurmayı, yaş hurma karşılığında satmak, yine ağacın altındaki hurmayı kuru hurma karşılığında satmak caiz değildir. Çünkü ariyye satışındaki maksat, yaş hurma yemektir ve ağacın altındaki hurmalar için böyle bir şey söz konusu değildir.

Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce bu hadisi *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

۸۳ - باب بَيْعِ الثَّمَرِ عَلَى رُءُوسِ النَّخْلِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

83- AĞAÇTAKİ MEYVELERİ ALTIN VE GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA SATMAK

۲۱۸۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ ، وَلَا يُبَاعُ شَيْءٌ مِنْهُ إِلَّا بِالْذَّيْنَارِ وَالذَّرْهَمِ إِلَّا الْعَرَايَا أَطْرَافَهُ ۱۴۸۷ ، ۲۱۹۶ ، ۲۳۸۱ - تحفة

۲۴۵۲ ، ۲۴۵۴ ، ۲۸۰۱

¹ Hadis ayrıca 2173, 2184, 2192, 2380’de geçmektedir. Müslim 1539

2189- “Yahya b. Süleyman — İbn Vehb — İbn Cureyc — Atâ ve Ebu’z-Zübeyr” isnâdıyla Câbir’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tat verene kadar meyvelerin satışını yasakladı. Âriye türü satış dışında da bu tür satışlar ancak dinar ve dirhem karşılığında yapılabilir.¹

Yahya b. Süleyman, Ebû Saîd el-Kûfî’dir ve Mısır’da ikamet etmiştir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb’dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Ebu’z-Zübeyr, Muhammed b. Müslim b. Tedrus’tur.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tat verene kadar yaş meyvelerin satışını yasakladı. Hadise göre âriye türü satış dışında da bu tür satışlar ancak altın ve gümüş karşılığında yapılabilir. Yaş meyvenin sadece altın ve gümüşle satılabileceğinin söylenmesi, insanların çoğunlukla bunları kullanması sebebiyledir.

Yahya b. Eyyûb’un Buhârî’de geçen rivayetinde şu ibare de vardır: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna ruhsat verdi. Yani kişi ağaçtaki yaş hurmayı tahmin ettikten sonra bunu kuru hurmayla değiştirebilir.”

Ebû Dâvud bu hadisi *Buyû*, İbn Mâce ise *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

٢١٩٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ مَالِكًا وَسَأَلَهُ عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ الرَّبِيعِ

أَحَدَنَّاكَ دَاوُدُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ فِي

بَيْعِ الْعَرَايَا فِي خَسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ دُونَ خَسَةِ أَوْسُقٍ قَالَ نَعَمْ . طَرَفَهُ ٢٣٨٢ - تحفة ١٤٩٤٣

2190- Abdullah b. Abdilvehhâb der ki: Ubeydullah b. er-Rabî, Mâlik’e: “Dâvûd sana Ebû Süfyân kanalıyla Ebû Hureyre’den Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) beş vesk ve daha az olan ariyye satışına izin verdiğini söyledi mi?” diye sorunca, Mâlik: “Evet” cevabını verdi.²

¹ Hadis ayrıca 1487, 2196, 2381’de geçmektedir. Müslim 1536

² Hadis ayrıca 2382’de geçmektedir. Müslim 1541

Abdullah b. Abdilvehhâb, Ebû Muhammed el-Hacebî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Dâvud, Dâvud b. el-Husayn'dır.

Ebû Süfyân, İbn Ebî Ahmed'in azatlısıdır.

Ubeydullah b. er-Rabî, Mâlik'e: "Dâvûd b. el-Husayn sana Ebû Süfyân isnâdıyla Ebû Hureyre'den Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) beş vesk veya daha az olan hurmanın ariyye satışına izin verdiğini söyledi mi?" diye sordu. Beş vesk altmış sâ'dır. Bir sâ' beş ritıldır.

İmam Mâlik, Ubeydullah b. er-Rabî'nin bu sorusuna: "Evet, Dâvud bana böyle bir hadis zikretti" cevabını verdi. Müslim'de geçen rivayette, ölçünün beş vesk veya daha az olup olmadığından emin olmayanın Dâvud olduğu geçmektedir. Buhârî *Eşribe* konusunun sonunda aynı hadisi başka bir yolla rivayet etmiştir.

Şâfiî, ruhsatta daha az olan sayının ölçü alınması gerektiğini söyleyerek, ariyye konusunda beş veskten daha az olanı ölçü almıştır. Hanbelîler de bu görüştedir. Mâlikiler ise beş vesk ve daha azı için buna cevaz vermişlerdir. Bu konuda ihtilaf edilmesinin sebebi, muzâbene satışının yasaklandığı hadisin bizzat kendisinde ariyye satışına izin verilmesidir. Bu sebeple birinci görüşe göre haramdan uzak durmak için şüpheli olan sınırdan uzak durmak gerekir. İkinci görüşe göre ise şüphe sebebiyle haram kılınan sınıra kadar olan şeyleri yapmak caizdir.

٢١٩١ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ سَمِعْتُ بُشَيْرًا قَالَ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ أَبِي حَنْمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الشَّمْرِ بِالتَّمْرِ ، وَرَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا يَأْكُلُهَا أَهْلُهَا رُطْبًا . وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً أُخْرَى إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ يَبِيعُهَا أَهْلُهَا بِخَرْصِهَا ، يَأْكُلُونَهَا رُطْبًا . قَالَ هُوَ سَوَاءٌ . قَالَ سُفْيَانُ فَقُلْتُ لِيَحْيَى وَأَنَا غُلَامٌ إِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ يَقُولُونَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا . فَقَالَ وَمَا يُذِرِي أَهْلَ مَكَّةَ قُلْتُ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ عَنْ جَابِرٍ . فَسَكَتَ . قَالَ سُفْيَانُ إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنَّ جَابِرًا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ

قِيلَ لِسُفْيَانَ وَلَيْسَ فِيهِ نَهْيٌ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهُ قَالَ لَا طَرَفَهُ ٢٣٨٤ -

تحفة ٤٦٤٦

2191- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Yahya b. Saîd — Buşeyr” isnâdıyla Sehl b. Ebî Hasme’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağacı üzerindeki hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını yasaklarken, miktarını tahmin ederek, satın alanın ailesinin yemesi maksadıyla ağaçtaki bir miktar hurmanın ariyye usulü satılmasına ise izin verdi.

Süfyân başka bir defasında: “Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin ailesi ile birlikte yiyebilmesi için miktarını tahmin ile belirleyerek yaş hurma satın alınmasına izin verdi” demiştir.

(Buhârî) der ki: “Bu iki cümle de aynı şeyi ifade etmektedir.”

Süfyân der ki: “Ben çocukken Yahya’ya: “Mekke halkı: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ariyye satışına izin verdi» diyorlar” dediğimde: “Mekke halkı bunu nereden biliyorlar?” karşılığını verdi. Ben: “Bunu Câbir’den rivayet ediyorlar” cevabını verdimde Yahya sustu.

Süfyân der ki: “Ben Câbir’in Medine halkından olduğunu söylemek istemiştim.”

Süfyân’a: “(Onun rivayet ettiği hadiste) meyveleri olgunlaşma belirtileri görülmeden önce satmayı yasaklandığı yer almıyor muydu?” diye sorulunca: “Hayır” cevabını verdi.¹

Ali b. Abdillâh, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Yahya b. Saîd, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Buşeyr, Buşeyr b. Yesâr el-Ensârî el-Medenî’dir.

Sehl b. Ebî Hasme, Sehl b. Abdillâh b. Âmir b. Sâide’dir.

Ebû Hasme’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağacı üzerindeki hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını yasaklarken,

¹ Hadis ayrıca 2384’te geçmektedir. Müslim 1540

miktarını tahmin ederek, satın alanın ailesinin yemesi maksadıyla ağaçtaki bir miktar hurmanın ariyye usulü satılmasına ise izin verdi.

Ali b. el-Medîni der ki: Süfyân b. Uyeyne bir başka seferinde: “Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin ailesi ile birlikte yiyebilmesi için miktarını tahmin ile belirleyerek yaş hurma satın alınmasına izin verdi” demiştir.

Buhârî der ki: “Lafızlarında değişiklik olsa bile bu ve önceki cümle aynı mânâdadır.”

Süfyân b. Uyeyne şöyle dedi: Ben henüz çocukken Yahya b. Saîd el-Ensârî bu hadisi anlatınca ona: “Mekke halkı: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) istisnasız olarak arâyâ satışına izin verdi» diyorlar” dediğimde: “Mekke halkı bunu nereden biliyorlar?” karşılığını verdi. Ben: “Mekke halkı bunu Câbir b. Abdullah’tan rivayet ediyorlar” dediğimde ise Yahya sustu.

Süfyân b. Uyeyne şöyle dedi: Ben Yahya’ya söylediğim bu sözümle Câbir’in Medine halkından olduğunu ve Mekkelilerin bu hadisi Câbir’den rivayet etmekte olduklarını ifade etmek istedim.”

Yahya b. Saîd’in rivayeti ile Mekke halkının rivayeti arasındaki ihtilaf, Yahya’nın ariyye satışında sadece yemek için olması şartı varken, İbn Uyeyne’nin Mekke halkı kanalıyla Câbir’den olan rivayetinde herhangi bir şartın olmamasıdır.

İbnu’l-Medîni der ki: Süfyân b. Uyeyne’ye: “Câbir’in rivayet ettiği hadiste meyveleri olgunlaşma belirtileri görülmeden önce satmayı yasaklandığı yer almiyor muydu?” diye sorulunca: “Hayır” cevabını verdi.

٨٤ - باب تَفْسِيرِ الْعَرَايَا

84- ARÂYÂ SATIŞININ AÇIKLAMASI

وَقَالَ مَالِكُ الْعَرِيَّةُ أَنَّ يُعْرَى الرَّجُلَ الرَّجُلَ النَّخْلَةَ ، ثُمَّ يَتَأَذَى بِدُخُولِهِ عَلَيْهِ ، فَرَحَّصَ لَهُ أَنْ يَشْتَرِيَهَا مِنْهُ بِتَمْرٍ . وَقَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ الْعَرِيَّةُ لَا تَكُونُ إِلَّا بِالْكَيْلِ مِنَ التَّمْرِ يَدًا بِيَدٍ ، لَا يَكُونُ بِالْجَزَافِ وَنَمَّا يُقَوِّيه قَوْلُ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ بِالْأَوْسُقِ الْمَوْسَقَةِ . وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ فِي حَدِيثِهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَتِ الْعَرَايَا أَنَّ يُعْرَى الرَّجُلُ فِي مَالِهِ

النَّخْلَةَ وَالنَّخْلَتَيْنِ . وَقَالَ يَزِيدُ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ الْعَرَايَا نَخْلٌ كَانَتْ تُوهَبُ لِلْمَسَاكِينِ ،
فَلَا يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَنْتَظِرُوا بِهَا ، رُحِّصَ لَهُمْ أَنْ يَبِيعُوهَا بِهَا شَاءُوا مِنَ التَّمْرِ . تحفة ٨٤١٠

Mâlik der ki: “Ariyye, kişinin, diğerine hurma ağacını verdikten sonra, bahçesine girmesinden rahatsız olduğu için, ona verilen ağaçtaki yaş hurmaları kuru hurma karşılığında satın alınmasına ruhsat verilmesidir.”

İbn İdrîs: “Ariyye, ancak hurmayla peşin ve aynı ölçüde olmak şartıyla satarak gerçekleştirilebilir. Götürü usulüyle olmaz” demiştir.

Sehl b. Ebî Hasme’nin: “Vesk ile olabilir” sözü de bunu desteklemektedir.

İbn İshâk’ın, Nâfi’den naklettiğine göre İbn Ömer: “Ariyye, kişinin diğerine bir veya iki hurma ağacını vermesi şeklindeydi” demiştir.

Yezîd’in Süfyân b. Hüseyin’den bildirdiğine göre arâyâ, miskinlere hibe edilen hurma ağaçlarıdır. Miskinler (yaş olan) bu hurmaların kurumasını bekleyemedikleri için diledikleri kadar kuru hurma karşılığında satmalarına izin verilmiştir.

İbn Abdilberr’in mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Mâlik b. Enes el-Asbahî der ki: “Ariyye, kişinin, diğerine bahçesindeki hurma ağacın meyvesini hibe ettikten sonra, kendisine hibe ettiği kişinin bahçesine girmesinden rahatsız olduğu için, ona verilen ağaçtaki yaş hurmaları kuru hurma karşılığında satın almasına ruhsat verilmesidir. Hibe edenden başkasının bu hurmaları satın alması caiz değildir.”

Ebû Hanîfe de, ariyyenin, kişinin diğerine bahçesindeki hurma ağacının meyvesini hibe ettikten sonra, kendisine hibe ettiği kişinin bahçesine girmesinden rahatsız olması, hibesinden vazgeçmek istemediği için, ona verilen ağaçtaki yaş hurmaları kuru hurma karşılığında satın almasına ruhsat verilmesi olduğunu söylemiştir. Hanefî mezhebine göre, hibe eden kişi yabancıysa, dilediği zaman bu kişiye karşılığında kuru hurma vererek bundan vazgeçebilir. Bu işlem satışa benzemektedir, ancak hakiki bir satış değildir.

Ancak iki görüş te hadisin lafzına muhaliftir. Çünkü hadiste ariyye olarak verilecek yaş hurmanın ne kadar olduğunun tahmin edilmesi ve bu şekilde satılması emredilmektedir. Yine ariyye olarak satılacak hurmanın beş veskten fazla olmaması emredilmiştir. Satılacak şeye bu şekilde ölçü konulabilir, ancak hibe edilecek şey için böyle bir şart olduğu söylenemez.

Abdullah b. İdris eş-Şâfiî der ki: “Ariyye, ancak hurmayla peşin ve beş veskten az olmak şartıyla satarak gerçekleştirilebilir. Götürü usulüyle olmaz. Bu durumda yaş hurmayı satın alan kişi, kuru hurmayı karşı tarafa ölçerek teslim eder, yaş hurmanın sahibi de hurmaların bulunduğu ağacı ona bırakır.”

Beyhakî'nin *el-Ma'rife*'de naklettiği Şâfiî'nin *el-Üm*'de geçen bununla ilgili ibare şu şekildedir: “Arâyâ; ağaçlar üzerindeki yaş hurmayı tahmin edip, bu hurmalar kuruduğu zaman ne kadar geleceğini de tahmin ettikten sonra bu ölçüye göre satın almaktır. Ağaçtaki yaş hurmanın sahibi ağacı karşı tarafa bırakmadan, kuru hurma sahibi de kuru hurmaları diğerine vermeden ayrılırlarsa, bu alışveriş geçersiz olur.”

İbn Hacer *el-Feth*'te şöyle demiştir: “Bu, Buhârî'nin bu konudaki söylediklerine muvafıktır. Çünkü bu tür satışta götürü ve vadeli olmaması şartı vardır.”

Sehl b. Ebî Hasme'nin: “Vesk ile olabilir” sözü de “Götürü olmaması gerekir” sözünü desteklemektedir.

Tirmizî'nin mevsûl olarak naklettiğine göre Muhammed b. İshâk b. Yesâr, Nâfi'den İbn Ömer'in: “Ariyye, kişinin diğerine bir veya iki hurma ağacını vermesi şeklindeydi” demiştir.

Ebû Dâvud ise bunu: “Arâyâ, kişinin hurma ağaçlarını bir adama hibe edip, kendisine, hibe ettiği adamın o ağaçlarla ilgilenmesinin ağır gelmesi ve bu yüzden o ağaçlardaki hurmanın miktarını tahmin ederek kuru hurma ile değiştirmesidir” şeklinde rivayet etmiştir.

Yezîd b. Hârûn el-Vâsıtî'nin, Süfyân b. Hüseyin el-Vâsıtî'den bildirdiğine göre arâyâ, miskinlere hibe edilen hurma ağaçlarıdır. Miskinler, ihtiyaçlarından dolayı yaş olan bu hurmaların kurumasını bekleyemiyorlardı. Bu sebeple ağaçtaki yaş hurmaları tahmin ettikten sonra peşin alacakları kuru hurma karşılığında diledikleri kişilere satmalarına izin verilmiştir. Ariyyenin tariflerinden biri de budur ve Şâfiî'ye göre bu tarif te doğrudur.

Şâfiî, bu şekilde alışverişin fakirlere verilmiş özel bir ruhsat olduğunu söylemiştir. Müzenî de aynı görüştedir. Doğru olan ise bu ruhsatın sadece fakirlere has değil, zenginleri de kapsadığıdır.

Şâfiî'nin Zeyd b. Sâbit'ten ariyyeyi tefsir eden rivayeti şu şekildedir: “Ensâr'dan bazı ihtiyaç sahibi kişiler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip; pazara taze hurma geldiğini, ancak ellerinde bunu alıp yiyecek paraları olmadığını, ama ihtiyaçlarından arta kalan kuru hurma bulunduğunu söylediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine, ellerindeki hurmaları tahmin ederek ariyye yolu ile taze hurma satın almalarına izin verdi.”

Derim ki: Bu hadis zayıftır; ancak ariyye satışının meşruiyetinin hikmetini açıklamaktadır. Hadise göre bir grup sahabe Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bununla ilgili soru sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara ruhsat verdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ruhsat vermesinin sebebi olarak sahabenin muhtaç olması veya bununla ilgili soru sormaları gösterilmiştir. Ancak bu ruhsat geneldir. Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünde, sahabenin ihtiyaç sahibi oldukları için ruhsat verdiğine işaret eden bir şey yoktur.

Hanbelîlere göre ise ariyye yoluyla satış, bahçe sahibinin satmak zorunda kalması veya müşterinin taze hurmaya ihtiyaç duyması halinde caizdir.

٢١٩٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرَايَا أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا كَيْلًا قَالَ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ وَالْعَرَايَا نَخَلَاتٌ مَعْلُومَاتٌ تَأْتِيهَا فَتَشْتَرِيهَا أَطْرَافُهُ

٣٧٢٣ تحفة ٢٣٨٠، ٢١٨٨، ٢١٨٤، ٢١٧٣

2192- “Muhammed — Abdullah — Mûsa b. Ukbe — Nâfi — İbn Ömer” isnâdıyla Zeyd b. Sâbit'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ürünün miktarını tahmin edip ölçerek ariyye usulü satış yapmaya izin verdi.

Mûsa b. Ukbe şöyle dedi: “Arâyâ, gidip belli hurma ağaçlarını(n meyvelerini) satın almaktır.”¹

Muhammed, Muhammed b. Mukâtîl el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Mûsa b. Ukbe, Mûsa b. Ukbe el-Esedî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yaş hurma ve üzümün miktarını tahmin edip ölçerek, aynı miktarda kuru hurma ve üzümle değiştirilerek ariyye usulü satışı yapılmasına izin verdi.

Mûsa b. Ukbe şöyle dedi: “Arâyâ, belli hurma ağaçlarının meyvelerini kuru hurma karşılığında satın almaktır.”

٨٥ - بَابُ بَيْعِ الثَّمَارِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلَاحَهَا

85- MEYVELERİ OLGUNLAŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE SATMAK

Meyvelerin olgunlaşması, tatlanmaya başlaması, renk değiştirmeyen meyvelerin yumuşayıp sulanmaya başlaması, renk değiştiren meyvelerin kızarması, sararması veya kararmasıdır. Tahılların olgunlaşmaya başlaması, tanelerin sertleşmeye başlamasıdır.

٢١٩٣ - وَقَالَ اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَكْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ النَّاسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَبَايَعُونَ الثَّمَارَ ، فَإِذَا جَدَّ النَّاسُ وَحَضَرَ تَقَاضِيهِمْ قَالَ الْمُبْتَاعُ إِنَّهُ أَصَابَ الثَّمَرَ الدَّمَانُ أَصَابَهُ مَرَأُضٌ أَصَابَهُ قُسَامٌ - عَاهَاتٌ يَحْتَجُّونَ بِهَا - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا كَثُرَتْ عِنْدَهُ الْخُصُومَةُ فِي ذَلِكَ « فَإِمَّا لَا فَلَا يَتَبَايَعُوا حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُ الثَّمَرِ » كَالْمَشُورَةِ يُشِيرُ بِهَا لِكَثْرَةِ خُصُومَتِهِمْ . وَأَخْبَرَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ زَيْدَ

¹ Hadis ayrıca 2173, 2184, 2188, 2380’de geçmektedir. Müslim 1539

بْنِ ثَابِتٍ لَمْ يَكُنْ يَبِيعُ ثَمَارَ أَرْضِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الثَّرِيَّا فَيَتَيَّنَ الْأَصْفَرُ مِنَ الْأَحْمَرِ قَالَ أَبُو عَبْدِ
 اللَّهِ رَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ بَحْرٍ حَدَّثَنَا حَكَّامٌ حَدَّثَنَا عُبَيْسَةُ عَنْ زَكَرِيَاءَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ
 سَهْلٍ عَنْ زَيْدٍ تَحْفَةَ ٣٧٠٩، ٣٧١٩

2193- “Leys — Ebu’z-Zinâd — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Sehl b. Ebî Hasme el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Zeyd b. Sâbit şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında insanlar meyveleri henüz olgunlaşmadan satarlardı. Hasadı yapıp meyveleri müşteriye teslim etme vakti gelince de satıcı: “Meyvelere duman değdi, hastalık bulaştı, afete maruz kaldı” diyerek çeşitli bahaneler ileri sürerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda kendisine taşınan husumetlerin arttığını görünce: “Eğer illa böylesi bir alışveriş yapacaksanız olgunlaşma belirtileri görülmeden önce meyvelerinizi satmayın” buyurdu. Bu yöndeki anlaşmazlıklar artınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bir yol göstermek istemiştir.

Hârice b. Zeyd’in bildirdiğine göre Zeyd b. Sâbit, Süreyya yıldızı görünene ve kırmızısı sarısından ayırt edilene kadar hurmalarını satmazdı.

Ebû Abdillâh der ki: Ali b. Bahr bunu “Hakkâm —Anbese — Zekerıyyâ—Ebu’z-Zinâd —Urve —Sehl —Zeyd” isnâdıyla rivayet etmiştir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

Urve b. ez-Zübeyr, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında insanlar ağacın üstündeki meyvelerin miktarını tahmin ederek satarlardı. Hasadı yapıp meyveleri müşteriye teslim etme vakti gelince de satıcı: “Meyvelere duman değdi, hastalık bulaştı, afete maruz kaldı” diyerek çeşitli bahaneler ileri sürerlerdi.

Ebû Ubeyd, meyvelere duman değmesini, küflenip kararması olarak açıklamıştır. Meyvelerin afete maruz kalması ise, olgunlaşmadan dökülmesidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda kendisine taşınan husumetlerin arttığını görünce: *“Eğer illa böylesi bir alışveriş yapacaksanız olgunlaşma belirtileri görülüp satılacak duruma gelmeden önce meyvelerinizi satmayın”* buyurdu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu konuda kendisine taşınan husumetlerin arttığını görünce, insanlar arasındaki husumetlerin önüne geçmek için bunu söylemiştir.

İbn Hacer *el-Feth*'te şöyle demiştir: “Bu son cümleyi, Leys tarikiyle olan rivayette görmedim. Ancak Saîd b. Mansûr, Ebu’z-Zinâd, babası tarikiyle aynı manada bir rivayeti Leys’ten yapmıştır. Ebû Dâvud ve Tahâvî ise Yûnus b. Yûnus —Ebu’z-Zinâd tarikiyle rivayet etmişti.

Ebu’z-Zinâd der ki: “Hârice b. Zeyd’in de bana bildirdiğine göre Zeyd b. Sâbit, yazın sıcakların şiddetlendiği zamanlarda sabah vakti doğan Süreyya yıldızı görünene ve kırmızısı sarısından ayırt edilene kadar hurmalarını satmazdı.” Bu yıldızın doğması, meyvelerin olgunlaştığını gösterirdi.

Ebû Dâvud’da geçen hadiste Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Süreyya yıldızı sabahleyin doğduğu zaman, her memleketten âfet kalkar”* buyurmuştur.

Dâvûdî der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bir yol göstermek istemiştir” sözü Zeyd b. Sâbit’e aittir. Başlarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü yol gösterme, görüş bildirme şeklindeyken, İbn Ömer ve başkasının rivayet ettikleri hadislere göre daha sonra meyvelerin olgunlaşma belirtileri görülüp satılacak duruma gelmeden satılması yasaklanmıştır.

İbnu'l-Munîr der ki: “Zeyd’in hadisi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün bir emir değil, görüş bildirme olduğunu göstermektedir. Hadisin sonunda da Zeyd’in, meyvelerin olgunlaşma belirtileri görülüp satılacak duruma gelmeden satmadığı geçmektedir. Şu kadar var ki, hadisin ravisi Zeyd b. Sâbit'in kendi mahsulünü olgunlaşmadan satmamasının sebebinin caiz olmaması mı, yoksa yararına olmadığı için mi olduğunu açıklamamıştır.

Buhârî der ki: Ali b. Bahr bunu “Hakkâm Ebû Abdirrahman er-Râzî el-Kinânî — Anbese b. Saîd b. ed-Durays — Zekeriyâ b. Hâlid er-Râzî — Ebu’z-Zinâd Abdullah b. Zekvân — Urve b. ez-Zübeyr — Sehl b. Ebî Hasme el-Ensârî — Zeyd b. Sâbit el-Ensârî” isnâdıyla rivayet etmiştir

٢١٩٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى يَبْلُغَ صِلَاحُهَا ، نَهَى الْبَائِعَ
 وَالْمُبْتَاعَ اطرافه ١٤٨٦ ، ٢١٨٣ ، ٢١٩٩ ، ٢٢٤٧ ، ٢٢٤٩ - تحفة ٨٣٥٥

2194- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlamadan önce satılmasını yasaklamıştır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yasağı hem satıcı, hem alıcıya yöneliktir.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlamadan önce satılmasını yasaklamıştır. Olgunlaşmaya başlayan meyve, ağacındayken, meyvenin toplanması veya ağaçta kalması şartı belirtilerek satılabilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) satıcının, ürünü teslim edemeyerek, kardeşinin malını haksız yere yememesi için, alıcının da zarar etmemesi için bunu yasaklamıştır.

Hanefiler, meyvelerin olgunlaşmaya başlamadan önce de, sonra da satılabileceğini, ancak olgunlaşmadan önce olsun, sonra olsun meyvenin ağaçta kalmasını şart koşmanın bu alışverişi geçersiz kılacağını söylemiştir. Ebû Hanîfe ise Nevevî’nin Müslim’in şerhinde belirttiğine göre bunun aksine görüş belirtmiştir.

Aynı bahçedeki aynı cinsten ve aynı akitle satılan ağaçlardan birindeki bir meyvenin olgunlaşması, meyvenin olgunlaşmaya başlaması anlamına gelir. Çünkü yüce Allah’ın bir nimeti olarak onlardan daha fazla faydalanmamız için meyvelerin tamamı aynı anda olgunlaşmaz. Eğer meyvelerin satılabilmesi için bütün meyvelerin olgunlaşması beklenecek olursa, bazılarının çok olgunlaşıp çürümesi sebebiyle satılmaları mümkün olmayacaktır. Olgunlaşmayan koruk gibi kendisinden faydalanılacak meyveleri, kesmek şartıyla satmak caizdir.

¹ Hadis ayrıca 1486, 2183, 2199, 2247, 2249’da geçmektedir. Müslim 1539

Müslim ve Ebû Dâvud bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۲۱۹۵ - حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ تُبَاعَ ثَمَرَةُ النَّخْلِ حَتَّى تَزْهُوَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَعْنِي حَتَّى تَحْمَرَ . أطرافه ۱۴۸۸، ۲۱۹۷، ۲۱۹۸، ۲۲۰۸ - تحفة ۷۱۰

2195- “İbn Mukâtil — Abdullah — Humeyd et-Tavîl” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olgunluk belirtileri görülünceye kadar daldaki hurmanın satışını yasakladı. Ebû Abdillâh: “Olgunlaşmaktan kasıt, kızarmasıdır” demiştir.¹

İbn Mukâtil, Muhammed el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Humeyd et-Tavîl, Ebû Ubeyde el-Basrî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hurma dalındaki meyveleri sararmadan veya kızarmadan satmayı yasaklamıştır. Medine’de hurmanın çok olması sebebiyle burada hurma zikredilmiştir; ancak diğer meyveler için de aynı şey geçerlidir.

Buhârî, olgunlaşmaktan kastedilenin, kızarması olduğunu söylemiştir.

۲۱۹۶ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سَلِيمِ بْنِ حَيَّانَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَا قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُبَاعَ الثَّمَرَةُ حَتَّى تُشَقَّحَ فَقِيلَ مَا تُشَقَّحُ قَالَ تَحْمَرُّ وَتَصْفَرُّ وَيُؤْكَلُ مِنْهَا أطرافه ۱۴۸۷، ۲۱۸۹، ۲۳۸۱ - تحفة ۲۲۵۹

2196- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Selîm b. Hayyân” isnâdıyla Saîd b. Mînâ’dan bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olgunlaşma belirtileri görülmeden önce meyvenin satışını yasakladı” dediğini işittim. Ona: “(Hadisteki) İşkâh nedir?” diye

¹ Hadis ayrıca 1488, 2197, 2198, 2208’de geçmektedir. Müslim 1555

sorulunca: “Kızarması veya sararması ve yenilebilecek kıvama gelmesidir” dedi.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed’dir.

Yahya b. Saîd, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Selîm b. Hayyân, Selîm b. Hayyân el-Huzelî el-Basrî’dir.

Câbir b. Abdullah el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olgunlaşma belirtileri görülmeden önce meyvelerin satışını yasaklamıştır.

Saîd’e veya Câbir’e: “Hadisteki *ışkâh* nedir?” diye sorulunca: “Kızarması veya sararması ve yenilebilecek kıvama gelmesidir” cevabını verdi. Hattâbî: “Meyvelerin kızarması veya sararmasından kastedilen, kızarmaya veya sararmaya başlamasıdır” demiştir.

Ahmed’in, Behz b. Esed kanalıyla Selîm b. Hayyân’dan olan rivayetine göre olgunlaşma belirtilerini açıklayan kişi Saîd b. Mînâ’dır.

Müslim hadisi şu şekilde rivayet etmiştir: “Saîd’e: “Hadisteki *ışkâh* nedir?” diye sorduğumda: “Kızarması veya sararması ve yenilebilecek kıvama gelmesidir” cevabını verdi.

İsmâîlî’nin rivayetinde, soruyu soran kişi Saîd, cevap veren kişi ise Câbir b. Abdullah’tır. Onun rivayetinde hadis: “Câbir’e, *ışkâh*’ın ne olduğunu sordum” şeklindedir.

Müslim ve Ebû Dâvud bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir. Zeyd b. Sâbit’in hadisi, yasağın sebebini belirtirken, İbn Ömer’in hadisi yasağı sarih bir şekilde belirtmiş, Enes ve Câbir’in hadisi ise bu yasağın ne zaman son bulacağını belirtmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1487, 2189, 2381’de geçmektedir. Müslim 1536

۸۶ - بَابُ بَيْعِ النَّخْلِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلَاحَهَا

86- HURMALARI OLGUNLAŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE SATMAK

İbn Hacer der ki: “Bu başlık, ağaçların satılmasıyla ilgilidir. Önceki başlık ise ağaçtaki meyvelerin satılmasıyla ilgiliydi.” Aynî buna itiraz ederek şöyle demiştir: “Bu doğru değildir. İki başlık ta ağaçtaki meyvelerin satışıyla ilgilidir. Önceki başlık, bütün meyveleri kapsarken, bu başlıkta sadece hurmadan bahsedilmiştir. Olgunlaşma kelimesi ağaçlar için değil meyveler için kullanılır.”

۲۱۹۷ - حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْهَيْثَمِ حَدَّثَنَا مُعَلَّى حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا ، وَعَنِ النَّخْلِ حَتَّى يَزْهُوَ قِيلَ وَمَا يَزْهُو قَالَ يَحْمَرُّ أَوْ يَصْفَرُّ أَطْرَافُهُ ۱۴۸۸ ، ۲۱۹۵ ،

۲۲۰۸ ، ۲۱۹۸ - تحفة ۷۸۳

2197- “Ali b. el-Heysem — Muallâ — Huşeym — Humeyd” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlayıncaya kadar satılmasını, hurmaların da kızarmadan veya sararmadan önce satılmasını yasakladı. “Yezhû, kelimesi ne mânâsındadır?” diye sorulunca: “Hurmanın kızarmaya veya sararmaya başlamasıdır” cevabını verdi.¹

Ali b. el-Heysem, Ali b. el-Heysem el-Bağdâdî’dir.

Muallâ, Muallâ b. Mansûr er-Râzî’dir ve Buhârî’nin hocasıdır.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr el-Vâsitî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlayıncaya kadar satılmasını yasakladı. Yine hurmaların da kızarmadan veya sararmadan önce satılmasını yasakladı

¹ Hadis ayrıca 1488, 2195, 2198, 2208’de geçmektedir. Müslim 1555

Enes b. Mâlik'e: "Yezhû kelimesi ne mânâsındadır?" diye sorulunca: "Hurmanın kızarmaya veya sararmaya başlamasıdır" cevabını verdi. Yukarıdaki hadiste, soruyu soran ve cevap verenin ismi verilmemiştir. Ancak beş bâb sonra gelecek hadiste Humeyd: "Enes'e: "Yezhû kelimesi ne mânâsındadır?" diye sorduk" dediği geçmektedir.

۸۷ - باب إِذَا بَاعَ الثَّمَارَ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلَاحَهَا ثُمَّ أَصَابَتْهُ عَاهَةٌ فَهُوَ مِنَ الْبَائِعِ

87- KİŞİ MEYVELERİ OLGUNLAŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE SATTIĞINDA, SONRADAN BU MEYVELERE BİR AFET İSABET EDERSE, ZARAR SATICIYA AİTTİR

Kişi, meyveler olgunlaşmaya başlamadan önce onları satarsa ve bu meyveler bir afete maruz kalırlarsa, bu zarar satıcıya aittir. Bundan, böylesi bir alışverişin geçerli olduğu anlaşılır. Çünkü bu durumda meyveler bozulmadığı takdirde, olgunlaşmaması alışverişi geçersiz kılmaz. Zührî bu görüştedir.

۲۱۹۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رضى الله عنه - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى تُزْهِىَ . فَقِيلَ لَهُ وَمَا تُزْهِى قَالَ حَتَّى تَحْمَرَ فَقَالَ « أَرَأَيْتَ إِذَا مَنَعَ اللَّهُ الثَّمَرَةَ ، بِمَ يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ » أطرافه ۱۴۸۸ ،

۲۱۹۵، ۲۱۹۷، ۲۲۰۸ - تحفة ۷۳۳

2198- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Humeyd" isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlayıncaya kadar satılmasını yasakladı. Ona: "Tezhû, kelimesi ne mânâsındadır?" diye sorulunca: "Hurmanın kızarmasıdır" cevabını verdi. Sonra: "Yüce Allah meyve vermeyecek olsa kişi kardeşinin malını (parasını) ne karşılığında almış olacak?" buyurdu.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

¹ Hadis ayrıca 1488, 2195, 2197, 2208'de geçmektedir. Müslim 1555

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) meyvelerin olgunlaşmaya başlayıncaya kadar satılmasını yasakladı.

Nesâî ve Tahâvî'nin rivayetine göre: "Ey Allah'ın Resûlü! *Tezhû*, kelimesi ne mânâsındadır?" diye sorulması, hadisin merfû olduğunu göstermektedir.

Ancak İsmâîl b. Cafer ve başkası bunu Humeyd'den, Enes'ten mevkûf olarak rivayet etmişlerdir.

Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) veya Enes: "Hurmanın kızarmasıdır" cevabını vermiştir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Yüce Allah meyve vermeyecek olsa kişi kardeşinin malını (parasını) ne karşılığında almış olacak?*" demiştir. Bunun mânâsı, meyveler telef olursa, müşterinin, verdiği paraya karşılık alacağı bir şeyin kalmamasıdır.

"Yüce Allah meyve vermeyecek olsa kişi kardeşinin malını (parasını) ne karşılığında almış olacak?" sözünün merfû veya mevkuf olması konusunda ihtilaf edilmiştir.

Mâlik bunun merfû olduğunu söylemiş, Muhammed b. Abbâd da Derâverdî kanalıyla Humeyd'den rivayette bulunarak ona mutabaat etmiştir.

Dârekutnî ise şöyle demiştir: "Mâlik bu konuda aralarında İbnu'l-Mübârek, Huşeym, Mervân b. Muâviye ve Yezîd b. Hârûn'un da olduğu bir gruba muhalefet etmiştir. Bunlar: "*Yüce Allah meyve vermeyecek olsa kişi kardeşinin malını (parasını) ne karşılığında almış olacak?*" sözünün Enes'e ait olduğunu söylemişlerdir.

İbn Hacer der ki: "Bu, hadisin tefsirinin merfû olmasına engel değildir. Çünkü bunu merfû olarak rivayet edenin ilmi mevkûf olarak rivayet edenden daha çoktur. Mevkûf olarak rivayet edenin rivayeti de merfû olarak rivayet edenin sözünü hükümsüz kılmamaktadır.

Müslim de Ebu'z-Zübeyr tarikiyle Enes'ten bu hadisin merfû olduğunu güçlendirecek bir rivayette bulunmuştur ve lafzı şöyledir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kardeşine ağaç üzerindeki meyveleri satıp da sonra henüz toplanmamışken onlara bir afet isabet etse sattığın kardeşinden bir şey alman helal olmaz. Kardeşinin parasını hak etmeden ne karşılığın alacaksın ki.*"

٢١٩٩ - قَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا ابْتَنَعَ ثَمَرًا قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلَاحَهُ ، ثُمَّ أَصَابَتْهُ عَاهَةٌ ، كَانَ مَا أَصَابَهُ عَلَى رَبِّهِ ، أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَتَّبَاعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا ، وَلَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ بِالثَّمَرِ » أطرافه ١٤٨٦ ، ٢١٨٣ ، ٢١٩٤ ، ٢٢٤٧ ، ٢٢٤٩ - تحفة ٦٩٨٤

2199- “Leys — Yûnus” isnâdıyla İbn Şihâb şöyle dedi: “Kişi, olgunlaşmaya başlamadan önce meyve satın alırsa, sonra bu meyve afete maruz kalırsa, zarar satıcıya aittir. Sâlim b. Abdillâh’ın İbn Ömer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Meyveler olgunlaşmaya başlamadan önce onları alıp satmayın. Yaş hurmayı da kuru hurma karşılığında satmayın.”

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

İbn Şihâb, kişinin olgunlaşmaya meyveleri satın alması, sonra bu meyvelerin afete maruz kalması durumunda, zararın satıcıya ait olduğunu söylemiş, sonra bu sözüne delil olarak Sâlim b. Abdillâh isnâdıyla Abdullâh b. Ömer’den naklettiği Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şu sözünü göstermiştir: “Meyveler olgunlaşmaya başlamadan önce onları alıp satmayınız. Yaş hurmayı da kuru hurma karşılığında satmayınız.”

٨٨ - بَابُ شِرَاءِ الطَّعَامِ إِلَى أَجَلٍ

88- YİYECEK MADDELERİNİ VADELİ OLARAK SATIN ALMAK

٢٢٠٠ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ ذَكَرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ فِي السَّلَفِ ، فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ . ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ

عنها - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ ، فَرَهْنَهُ دِرْعَهُ أطرافه ٢٠٦٨ ،
١٥٩٤٨ تحفة ٤٤٦٧ ، ٢٩١٦ ، ٢٥١٣ ، ٢٥٠٩ ، ٢٣٨٦ ، ٢٢٥٢ ، ٢٢٥١ ، ٢٠٩٦

2200- Ömer b. Hafs b. Ğiyâs'ın babası kanalıyla bildirdiğine göre A'meş şöyle dedi: İbrâhîm'in yanında vadeli alışverişinde rehinden bahsettiğimizde: "Bunda bir sakınca yoktur" dedikten sonra, Esved tarikiyle Hz. Âişe'den, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir Yahudi'den bedelini belli bir süre sonra ödemek üzere yiyecek satın aldığını ve zırhını ona rehin olarak verdiğini rivayet etti.¹

Ömer b. Hafs b. Ğiyâs, Ömer b. Hafs b. Ğiyâs el-Kûfî'dir. Babası, Hafs b. Ğiyâs b. Talk'tır.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd b. Kays el-Nehaî'dir.

A'meş'in bildirdiğine göre İbrâhîm en-Nehaî'nin yanında vadeli alışverişten bahsedilince, İbrâhîm bunda bir sakınca olmadığını söyleyerek, Esved tarikiyle Hz. Âişe'den, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebu's-Şahm adındaki bir Yahudi'den bedelini belli bir süre sonra ödemek üzere yirmi, otuz veya kırk sâ' arpa satın aldığını ve zırhını ona rehin olarak verdiğini rivayet etti.

Bu hadis daha önce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) veresiye satın alması konusunda geçmiştir. *İstikrâz*, *Cihâd* ve *Megâzi* konularında tekrar gelecektir. Hadiste A'meş, İbrâhîm ve Esved olmak üzere üç tâbîi vardır.

¹ Hadis ayrıca 2068, 2096, 2251, 2252, 2386, 2509, 2513, 2916, 4467'de geçmektedir. Müslim 1603

۸۹ - باب إِذَا أَرَادَ بَيْعَ تَمْرٍ يَتَمَرٌ خَيْرٌ مِنْهُ

89- HURMA DAHA İYİSİ KARŞILIĞINDA SATILMAK İSTENİRSE

۲۲۰۱ و ۲۲۰۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الْمُجِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْبَرٍ، فَجَاءَهُ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكُلْ تَمْرَ خَيْبَرٍ هَكَذَا » قَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ، وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَفْعَلْ، بَعْ الْجُمُعَ بِالدَّرَاهِمِ، ثُمَّ ابْتَغِ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيبًا » حَدِيث ۲۲۰۱ أطرافه ۲۳۰۲، ۴۲۴۴، ۴۲۴۶، ۷۳۵۰ - تحفة ۴۰۴۴ حديث ۲۲۰۲ أطرافه ۲۳۰۳، ۴۲۴۵، ۴۲۴۷، ۷۳۵۱ - تحفة ۱۳۰۹۶

2201- 2202- “Kuteybe — Mâlik — Abdulmecîd b. Suheyl b. Abdurrahman — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın birini Hayber’de görevlendirmişti. Adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) cenîb adı verilen (iyi cins) hurma getirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayber’deki bütün hurmalar böyle midir?” diye sordu. Adam: “Vallahi hayır, ey Allah’ın Resûlü! Biz kendi kalitesiz hurmamızdan iki sâ’ verip bundan bir sâ’ alıyor, üç sâ’ verip iki sâ’ alıyoruz” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Böyle yapma! Kalitesiz hurmayı dirhem karşılığında sat; sonra bu dirhemlerle kaliteli hurmadan al” buyurdu.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd b. Cemîl es-Sekafî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sevâd b. Ğaziyye’yi Hayber vergilerini toplaması için görevlendirmişti. Sevâd, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) cenîb adı verilen iyi cins hurma getirince Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 2302, 2303, 4244, 4245, 4246, 4247, 7350, 7351’de geçmektedir. Müslim

vesellem): *“Hayber’deki bütün hurmalar böyle midir?”* diye sordu. Sevâd: *“Vallahi hayır, ey Allah’ın Resûlü! Biz kendi kalitesiz hurmamızdan iki sâ’ verip bundan bir sâ’ alıyor, üç sâ’ verip iki sâ’ alıyoruz”* deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Böyle yapma! İki alışveriş olması ve faiz karışmaması için kalitesiz hurmayı dirhem karşılığında sat; sonra bu dirhemlerle kaliteli hurmadan al”* buyurdu.

Şâfiî bu hadisi delil göstererek, aynı cinsten olan iki şeyi birbirine eşit olmayacak şekilde aynı usulle değiştirme şeklindeki hilenin caiz olduğunu söylemiştir. Ona göre bu usulle kişi önce düşük ayardaki altını satıp parasını aldıktan sonra, aynı kişiden yüksek ayarlı altın alabilir. Ancak bunun caiz olması için, düşük ayardaki altını satarken, yüksek ayardaki altını satın almayı şart koşturmak gerekir.

Böylesi bir alışverişte şart koşturmayıp bunu içinden geçirmek mekruhtur. Açıkça şart koşturmak alışverişini geçersiz kılar, şart koşturmayıp bunu içinden geçirmek ise mekruhtur. Tıpkı boşamak şartıyla nikâhlamanın geçersiz, boşamayı içinden geçirerek nikâhlamanın mekruh olması gibi.

Süleymân bu hadisi rivayet ederken, *“Böyle yapma!”* sözünden sonra *“Hurmaları, eşit ölçüde hurmayla değiştir”* sözünü ilave etmiştir. Hadisin sonunda tartılan şeylerin aynı ağırlıkta olmak şartıyla değiştirilmesi geçmektedir.

İbn Abdilber der ki: *“Bu hadisi Abdülmecîd’den rivayet edenler, hadiste teraziye zikretmiştir. Sadece Mâlik zikretmemiştir. Alimler ihtilafsız bir şekilde, hurmayla hurmayı değiştirirken ikisinin de aynı miktarda olmasını şart koşturmuşlardır. Hurmalardan birinin diğerinden daha tatlı veya ayrı cins hurma olması bunu değiştirmez. Hadiste geçen alışverişin feshedilmesiyle ilgili görüş bildirmeyenlerin görüş bildirmemesi, alışverişin feshedilmediğini göstermez. Müslim’de geçen hadiste Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bu faizdir. Bunu geri veriniz”* buyurduğu geçmektedir. Bu hadiste geçen kıssayla Müslim’in rivayet ettiği kısa aynı olmayabilir. Bu hadiste geçen olay anında faiz henüz haram kılınmamış olabilir.*

Bu hadis, kişinin parayla birinden yiyecek satın almasının, aynı mecliste veya ayrıldıktan sonra yiyecek satın aldığı kişiye yiyecek satmasının caiz olduğunun delilidir. Şâfiî ve Ebû Hanîfe bu görüştedir. Mâlikler ise bunun caiz olmadığını söylemişlerdir.

Buhârî bu hadisi *Vekâlet*, *Megâzî* ve *İ'tisâm* konusunda, Müslim ve Nesâî ise *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۹۰ - باب مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرَتْ أَوْ أَرْضًا مَزْرُوعَةً أَوْ بِإِجَارَةٍ

90- AŞILANMIŞ HURMA AĞACINI VEYA EKİLİ TARLAYI SATAN VEYA KİRAYA VEREN KİŞİ

Kişi, aşılanmış hurma ağacını, buğday ya da arpa gibi bir defa ürün alınan ekili olan tarlayı satarsa veya kiraya verirse, ağacın üstündeki veya ve tarladaki ürün satıcıya ait olur. Bu durum, evi satan kişinin, evdeki taşınabilir eşyaların kendisine ait olması gibidir.

۲۲۰۳ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يُخْبِرُ عَنْ نَافِعٍ مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ أَنَّ أَيُّمًا نَخْلٍ بَيْعَتْ قَدْ أُبْرَتْ لَمْ يُذَكَّرِ الشَّمْرُ ، فَالْتَمَرُ لِلَّذِي أُبْرَهَا ، وَكَذَلِكَ الْعَبْدُ وَالْحَرْثُ سَمَى لَهُ نَافِعٌ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثُ

أطرافه ۲۲۰۴، ۲۲۰۶، ۲۳۷۹، ۲۷۱۶ - تحفة ۱۹۴۹۹

2203- “Ebû Abdillâh — İbrâhîm — Hişâm — İbn Cureyc” isnâdıyla İbn Ebî Muleyke’nin bildirdiğine göre İbn Ömer’in azatlısı Nâfi şöyle dedi: “Aşılanmış hurmalar satıldığı zaman şayet satışta hurmanın mahsulü konuşulmamışsa mahsul ağaçları aşıl原因 kişiye aittir. Köle ve ekinler konusunda da aynı şey geçerlidir.” Nâfi bu üçünü (hurma, köle, ekin) zikretmiştir.¹

Ebû Abdillâh, Buhârî’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir’dir. İbn Hacer: “İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa er-Râzî olabilir” demiştir.

Hişâm, Hişâm b. Süleyman el-Mahzûmî’dir. İbn Hacer: “Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San’ânî olabilir” demiştir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

¹ Hadis ayrıca 2204, 2206, 2379, 2716’da geçmektedir. Müslim 1543

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ubeydillah b. Ebî Muleyke b. Abdillâh b. Cad'ân'dır. Ebû Muleyke'nin isminin Züheyr et-Temîmî el-Medenî olduğu söylenmiştir.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısı Nâfi şöyle demiştir: “Aşılanmış hurmalar satıldığı zaman şayet satışta hurmanın mahsulü konuşulmamışsa mahsul ağaçları aşıl原因 kişiye aittir.” Eğer müşteri mahsulün kendisine ait olma şartını koşarsa ve satıcı kabul ederse, bu durumda mahsul satın alanın olur. Hadiste hurma zikredilmiştir; ancak aynı hüküm elma, üzüm gibi şeyler için de geçerlidir.

İbn Cureyc bu hadisi Nâfi'den mevkuf olarak rivayet etmiştir. Ancak Beyhakî şöyle demiştir: “Nâfi, ağaçlarla ilgili bu hadisi İbn Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.”

Aynı şekilde, malı olan köle satıldığı zaman, müşteri şart koşmamışsa bu kölenin malı satıcıya aittir. Cariye de satılırken eğer köle olan sütten kesilmiş çocuğu varsa, müşteri şart koşmamışsa bu çocuk ta satıcıya aittir. Ancak satılan cariyenin karnındaki cenin, satın alana aittir.

Beyhakî, Nâfi'nin, köle ile ilgili hadisi İbn Ömer kanalıyla Hz. Ömer'den mevkûf olarak rivayet ettiğini söylemiştir.

Yine kişi ekili tarlayı satarsa, müşteri şart koşmamışsa tarladaki ekin satıcıya aittir. Nâfi, İbn Cureyc'e hurma, köle, ekini zikretmiştir

۲۲۰۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرِتْ فَمَرُّهَا لِلْبَائِعِ ، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ » . أطرافه ۲۲۰۳ ، ۲۲۰۶ ، ۲۳۷۹ ، ۲۷۱۶ - تحفة ۸۳۳۰

2204- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişi aşılanmış hurmalığı sattığı zaman alıcının bu yönde bir şartı olmadığı sürece meyvesi satıcıya aittir.”¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2203, 2206, 2379, 2716'da geçmektedir. Müslim 1543

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşılarmış hurma ağaçları satıldığı zaman, bu yönde bir şart olmadığı zaman ağaçtaki hurmaların müşteriye değil satıcıya ait olduğunu söylemiştir. Bu durumda satıcı, hurmalar olgunlaşmıca kadar ağaçları sulamakla görevlidir. Satıcı güvenilir biriye hurmaları sulamak ve kontrol etmek için bahçeye girebilir. Eğer güvenilir biri değilse, hâkim, hurmaların sulanması için güvenilir birini görevlendirir ve masrafları satıcı karşılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meyveler ağaçta olduğu sürece onları anne karnındaki çocuk gibi saymıştır.

Ağaç satılırken, üzerinde görülen meyveler, eğer bu yönde bir şart yoksa ağaçla birlikte satılmış sayılmaz.

İbnu'l-Kâsım der ki: "Müşterinin, meyvenin bazısının kendisinin olmasını şart koşamaz. Hadisten anlaşıldığına göre, satılan ağaçlar aşılarmamışsa ve satıcı şart koşmamışsa, ağacın meyveleri müşteriye aittir."

Ebû Hanîfe der ki: "Ağaç aşılansa da, aşılarmasa da meyveler satıcındır. Ancak müşteri meyvelerin olgunlaşmadan hemen toplanmasını isteyebilir. Satıcı meyveler olgunlaşana kadar ağaçta durmalarını şart koşarsa, bu durumda alışveriş geçersiz olur."

Ebû Hanîfe şöyle demiştir: "Hükmün aşuya bağlanması, aşılarmamış ağacın meyvesinin bunun dışında olduğunu bildirmek açısındanadır. Müşteri şart koşsa bile ağacın meyveleri satıcıya aittir." Mâlik: "Satıcının bu yönde şart koşması caiz değildir" demiştir. Ebû Hanife her iki halde de meyveleri satıcının kılmasıdır.

Buhârî ayrıca bunu *Şurût* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Şurût* konusu içinde, İbn Mâce, *Ticaret* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۹۱ - باب بَيْعِ الزَّرْعِ بِالطَّعَامِ كَيْلًا

91- EKİNİ, YİYECEK KARŞILIĞINDA ÖLÇEREK SATMAK

۲۲۰۵ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُرَّابَةِ أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ إِنْ كَانَ نَخْلًا بِثَمَرٍ كَيْلًا، وَإِنْ كَانَ كَرْمًا أَنْ

يَبِيعُهُ بِزَيْبٍ كَيْلًا أَوْ كَانَ زَرْعًا أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلٍ طَعَامٍ ، وَتَمَى عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ . أطرافه ٢١٧١ ،

٢١٧٢ ، ٢١٨٥ - تحفة ٨٢٧٣

2205- “Kuteybe — Leys” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını yasakladı. Bu da kişinin henüz bahçede ağacı üzerinde olan hurmayı belli miktardaki kuru hurma karşılığında satmasıdır. Ya da henüz asma üzerinde olan üzümü belli miktardaki kuru üzüm karşılığında satmasıdır. Ya da henüz biçilmemiş ekini belli miktardaki yiyecek karşılığında satmasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu tür satışların tümünü yasakladı.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbene satışını yasaklamıştır. Muzâbene, kişinin henüz bahçede ağacı üzerinde olan hurmayı belli miktardaki kuru hurma karşılığında satmasıdır. Ya da henüz asma üzerinde olan üzümü belli miktardaki kuru üzüm karşılığında satmasıdır. Ya da henüz biçilmemiş ekini belli miktardaki yiyecek (tahıl) karşılığında satmasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu tür satışın, meçhul olan bir şeyi malum ilan bir şey karşılığında satmak olduğu için bu tür satışların tümünü yasaklamıştır.

Âlimlerin çoğunluğu, aynı cinsten olan ürünün birbiri karşılığında ister eşit, ister biri diğerinden fazla olsun satışının caiz olmayacağını söylemişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe buna muhalefet etmiştir.

Müslim ve Nesâî bu hadisi *Buyû* konusunda, İbn Mâce ise *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2171, 2172, 2185’te geçmektedir. Müslim 1542

۹۲ - باب بَيْعِ النَّخْلِ بِأَصْلِهِ

92- HURMA AĞACINI(N MEYVESİNİ)
KÖKÜYLE (AĞAÇLA) BİRLİKTE SATMAK

۲۲۰۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَيُّمَا امْرِئٍ أَبَرَّ نَخْلًا ثُمَّ بَاعَ أَصْلَهَا ، فَلِلَّذِي أَبَرَّ ثَمَرُ النَّخْلِ ، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِيَهُ الْمُبْتَاعُ » أطرافه ۲۲۰۳، ۲۲۰۴، ۲۳۷۹، ۲۷۱۶ - تحفة ۸۲۷۴

2206- “Kuteybe b. Saîd — Leys — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişi hurmalığı aşıladıktan sonra satarsa, alıcının bu yönde bir şartı yoksa ağaçların meyvesi aşılayana aittir.”¹

Kuteybe b. Saîd, Kuteybe b. Saîd es-Sekafi’dır.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre aşılarmış hurmalar satıldığı zaman şayet alıcı satış esnasında ağaçların mahsulünün kendisine ait olmasını şart koşmamışsa, o yılın mahsulü ağaçları aşılayan satıcıya aittir.

Bu hadisi Müslim, Nesâî ve İbn Mâce de rivayet etmiştir.

۹۳ - باب بَيْعِ الْمُخَاصَرَةِ

93- MUHÂDARA SATIŞI

Muhâdara satışı, meyve ve ekinleri henüz olgunlaşmadan satmaktır.

۲۲۰۷ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحَاقِلَةِ ، وَالْمُخَاصَرَةِ ، وَالْمَلَامَسَةِ ، وَالْمُتَابَذَةِ ، وَالْمُزَابَنَةِ . تحفة ۲۲۳

¹ Hadis ayrıca 2203, 2204, 2379, 2716’da geçmektedir. Müslim 1543

2207- “İshâk b. Vehb — Ömer b. Yûnus — babası” isnâdıyla İshak b. Ebî Talha el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muhâkale, muhâdara, mulâmese, munâbeze ve muzâbene usulü satışı yasaklamıştır.”

İshâk b. Vehb, İshâk b. Vehb el-Vâsitî’dir.

Ömer b. Yûnus, Ömer b. Yûnus b. el-Kâsım el-Hanefî el-Yemânî’dir.

İshak b. Ebî Talha, İshak b. Abdullah b. Ebî Talha’dır. Ebû Talha’nın ismi Zeyd b. Sehl’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başaktaki buğdayı, miktarı bilinmediği için belli miktardaki buğday karşılığında satmayı yasaklamıştır.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz taneleri olgunlaşmamış tahılı ve olgunlaşmaya başlamamış meyveyi satmayı yasaklamıştır. Bu tür satışın içine sebze, baklagiller ve benzeri şeyler de girer.

Ekinin taneleri olgunlaşınca, meyvede olduğu gibi bunları satmak için biçme veya kesme şartı yoktur.

Zerkeşî der ki: “Meyvelerin ve ekinlerin olgunlaşmış sayılması için bir meyvenin veya bir başağın olgunlaşması yeterlidir.”

Tarlada, henüz toprağın altındaki havuç, turp, sarımsak, soğanı satmak caiz değildir. Bunların yapraklarını satmak ise caizdir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mulâmese, munâbeze ve muzâbene satışını yasaklamıştır. Mulâmese satışı, kişinin mala bakmadan sadece dokunarak satın almış sayılmasıdır. Munâbeze satışı, satıcının sattığı giysiyi, içini çevirmeden ve göstermeden satmak üzere birine fırlatmasıdır. Muzâbene satışı ise yaş hurmayı kuru hurma, yaş üzümü kuru üzüm karşılığında ölçerek satmaktır.

۲۲۰۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ ثَمَرِ الثَّمَرِ حَتَّى تَزْهَوْ . فَقُلْنَا لَأَنَسٍ مَا زَهْوُهَا قَالَ تَحْمَرُّ وَتَصْفَرُّ ، أَرَأَيْتَ إِنْ مَنَعَ اللَّهُ الثَّمَرَ بِمَ تَتَحَلَّلُ مَالُ أَخِيكَ أَطْرَافَهُ ۱۴۸۸ ، ۲۱۹۵ ، ۲۱۹۷ ،

2208- “Kuteybe — İsmâîl b. Cafer — Humeyd” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olgunluk belirtileri görülünceye kadar daldaki hurmanın satışını yasakladı. (Humeyd der ki) Enes’e: “*Yezhû* kelimesi ne mânâsındadır?” diye sorduğumuzda: “Kızarmaya veya sararmaya başlamasıdır. Yüce Allah meyve vermeyecek olsa kardeşinin malını (parasını) ne karşılığında almış olacaksın” cevabını verdi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

İsmâîl b. Cafer, İsmâîl b. Cafer b. Ebî Kesîr’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes b. Mâlik, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) olgunluk belirtileri görülünceye kadar daldaki hurmanın satışını yasakladığını söylemiştir. Humeyd et-Tavîl der ki: Enes b. Mâlik’e: “Hadisteki *yezhû* kelimesi ne mânâsındadır?” diye sorduğumuzda: “Hurmaların kızarmaya veya sararmaya başlamasıdır. Yüce Allah meyveleri telef etmek suretiyle vermeyecek olsa kardeşinin parasını ne karşılığında almış olacaksın?” cevabını verdi.

Hadisin zahirine bakıldığında, sorulan soruya cevabı veren kişi Enes’tir. Ancak ondan sonra gelen: “Yüce Allah meyve vermeyecek olsa kardeşinin malını (parasını) ne karşılığında almış olacaksın?” sözü Enes’in kendi sözü mü yoksa bunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) mı nakletti bilmiyorum. Bununla ilgili geniş açıklama, meyveleri olgunlaşmaya başlamadan önce satmak konusunda geçmiştir.

۹۴ - باب بَيْعِ الْجُمَارِ وَأَكْلِهِ

94- HURMA AĞACI ÖZÜNÜ SATMAK VE YEMEK

۲۲۰۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَأْكُلُ جُمَارًا ، فَقَالَ « مِنْ الشَّجَرِ شَجَرَةٌ كَالرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ » . فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ . فَإِذَا أَنَا أَحَدُهُمْ قَالَ

¹ Hadis ayrıca 1488, 2195, 2197, 2198’de geçmektedir. Müslim 1555

« هِيَ النَّخْلَةُ » أطرافه ٦١، ٦٢، ٧٢، ١٣١، ٤٦٩٨، ٥٤٤٤، ٥٤٤٨، ٦١٢٢،

٦١٤٤ - تحفة ٧٣٨٩

2209- “Ebu’l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik — Ebû Avâne — Ebû Bişr” isnâdıyla Mücâhid’in bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağacının özünü yerken yanıdaydım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Ağaçlar içinde müslümana benzeyen bir ağaç vardır”* buyurunca bu ağacın hurma ağacı olduğunu söylemek istedim. Ancak yaşça oradakilerin en genci olduğumu fark edince sustum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bu ağaç hurma ağacıdır”* buyurdu.¹

Ebu’l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik, Ebu’l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî’dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî’dir.

Ebû Bişr, Câfer b. Ebî Vahîşe’dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr’dir.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında oturuyordu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sırada hurma ağacının özünü yiyordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *“Ağaçlar içinde güzellik yönünden müslümana benzeyen bir ağaç vardır”* buyurunca, İbn Ömer bu ağacın hurma ağacı olduğunu söylemek istedi. Ancak yaşça orada bulunan on kişinin en küçüğü olduğu için, oradakilere saygı göstererek sustu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu ağacın hurma ağacı olduğunu söyledi.

Hadiste, hurma ağacı özünün satılmasından bahsedilmemiştir. Ancak yenilmesinin caiz olması, satılmasının da caiz olmasını gerektirir. Bu, İbnu’l-Munîr’in görüşüdür.

Hadis daha önce *İlim* konusunda geçmiştir.

¹ Hadis ayrıca 61, 62, 72, 131, 4698, 5444, 5448, 6122, 6144’te geçmektedir. Müslim 2811

٩٥ - بَاب مَنْ أَجْرَى أَمْرَ الْأَمْصَارِ عَلَى مَا يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ فِي الْبُيُوعِ وَالْإِجَارَةِ
وَالْمِكْيَالِ ، وَالْوَزْنِ ، وَسُنَنِهِمْ عَلَى نِيَّاتِهِمْ وَمَذَاهِبِهِمُ الْمَشْهُورَةِ

95- ALIM SATIM, KİRALAMA, ÖLÇÜ VE TARTI GİBİ HUKUKİ İŞLERİNİ HALKIN NİYETLERİNE VE YAYGINLIK KAZANMIŞ OLAN ÖRFLERİNE GÖRE GERÇEKLEŞTİRENLER

وَقَالَ شُرَيْحٌ لِلْغَزَالَيْنِ سُبَّكُم بَيْنَكُم رِبْحًا . وَقَالَ عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ لَا
بَأْسَ الْعَشْرَةَ بِأَحَدٍ عَشَرَ ، وَيَأْخُذُ لِلنَّفَقَةِ رِبْحًا . وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِهِنْدٍ « خُذِي مَا يَكْفِيكَ
وَوَلَدَكَ بِالْمَعْرُوفِ » وَقَالَ تَعَالَى ﴿ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ وَكَاتَرَى الْحَسَنُ
مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْدَاسٍ حِمَارًا ، فَقَالَ بِكُمْ قَالَ بِدَانَقَيْنِ . فَرَكِبَهُ ، ثُمَّ جَاءَ مَرَّةً أُخْرَى ، فَقَالَ
الْحِمَارُ الْحِمَارَ فَرَكِبَهُ ، وَلَمْ يُشَارِطْهُ ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ بِنُصْفِ دِرْهَمٍ .

(Kadı) Şureyh, iplik esnafına: “Kendi aranızdaki örf sizin için geçerlidir” demiştir.

Abdulvehhâb’ın, Eyyûb kanalıyla bildirdiğine göre Muhammed: “Ona satın aldığını on bire satmakta ve yaptığı masraflardan dolayı kâr almakta sakınca yoktur” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hind’e: “Sana ve çocuğuna örfe göre yetecek kadar al” buyurmuştur.

Yüce Allah: “...yoksul olan örfe uygun bir şekilde yesin...”¹ buyurmuştur.

Hasan, Abdullah b. Mirdâs’tan bir eşek kiralayınca: “Kaça?” diye sordu. Abdullah: “İki dânik’e” cevabını verince Hasan eşeğe binip gitti. Hasan başka bir defasında gelip: “Eşeği istiyorum, eşeği istiyorum” deyip eşeğe binerek gitti ve hiçbir şart koşmadan ona yarım dirhem gönderdi.

Alım satım, kiralama, ölçü, tartı gibi hukukî işlerin, hakkında nas olmadığı durumlarda örfe göre yapılır. Kişi, bir başkasını kendi adına bir şey satın

¹ Nisâ Sur. 6

alması için vekil tayin etse, o da örflerine uygun olmayan para, ölçü ve tartıyla satın alsa, bu alışveriş geçerli olmaz. Kâdı Hüseyin: “Örf, fıkhn dayandığı beş temelden biridir” demiştir.

Saîd b. Mansûr’un bildirdiğine göre iplikçi esnafı Şureyh b. el-Hâris el-Kindî’ye bir dava için gelip: “Bizim örfümüzde bununla ilgili şu şekilde muamele ediyoruz” dediler. Bunun üzerine Şureyh onlara: “Kendi aranızdaki örf sizin için geçerlidir” dedi.

İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak naklettiği hadiste Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekafî’nin, Eyyûb es-Sahtiyânî’den bildirdiğine göre Muhammed b. Sîrîn: “On dinara satın aldığını on bir dinara satmakta ve yaptığı masraflardan dolayı kâr almakta sakınca yoktur” demiştir.

İbn Battâl der ki: Bu başlığın işaret ettiği şey, miktarı bilinmeyen bir miktar malı: “Bunun her kâfzini bir dirheme sattım” demesidir. Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî mezhebi, Ebû Yûsuf ve Muhammed’e göre, bir satış şekli, satılan şeyin ölçüsünün ve türünün belli olması sebebiyle caizdir.

Ebû Hanîfe ise şöyle demiştir: “Böyle bir satış, ancak bir şartla caiz olur. Kişi: “İki yüz dirhem ve her on dirhem için bir dirhem kâr şartıyla sattım” derse, bu durumda iki yüz yirmi dirheme satmış olur. Bu satışa murâbaha satışı denir ve caizdir.”

Satıcının yaptığı masraflardan dolayı kâr almasında sakınca yoktur. Satıcının, malı ölçenin, hamalın, bekçinin ve satılan malla ilgili yapılan diğer masrafların fiyata yansıtılmasıyla ilgili İmam Mâlik: “Satıcı, sadece mala tesir eden boya ve dikiş gibi masrafları yansıtabilir. Malı taşıyan, dellal ve bekçi gibi masrafları yansıtamaz. Ancak müşteri kendi rızasıyla bu masrafları verirse caizdir” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Süfyân’ın hanımı Hind binti Utbe’ye: “*Sana ve çocuğuna örfe göre yetecek kadar al*” buyurmuştur.

Yüce Allah: “...yoksul olan örfe uygun bir şekilde yesin...”¹ buyurarak, fakir olan vasinin, yetimin malından açlığını giderecek ve avretini örtecek şekilde örfe uygun olarak harcayabileceğini söylemiştir.

¹ Nisâ Sur. 6

Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak bildirdiğine göre Hasan el-Basrî, Abdullah b. Mirdâs'tan bir eşek kiralayınca: "Eşegi kaç kiralayınca?" diye sordu. Abdullah: "İki dânik'e" cevabını verince Hasan eşeğe binip gitti. Hasan başka bir defasında gelip: "Bana eşegi getir" dedi ve eşeğe binerek gitti. Daha önce anlaştığı fiyatı ölçü alarak onunla pazarlık yapmadan üç danik değerinde olan yarım dirhem gönderdi.

۲۲۱۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ حَجَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبُو طَيْبَةَ ، فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ ، وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّفُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاجِهِ . أطرافه ۲۱۰۲ ، ۲۲۷۷ ، ۲۲۸۰ ، ۲۲۸۱ ، ۵۶۹۶ - تحفة ۷۳۵ ،

2210- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik" isnâdıyla Humeyd et-Tavîl'in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle dedi: Ebû Taybe Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona bir sâ' hurma verilmesini emretti. Ailesine (efendilerine) de ödemesi gereken haracı hafifletmelerini emretti."¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kan alan Ebû Taybe'nin isminin Nâfi veya Dînâr olduğu söylenmiştir. Ebû Taybe'nin, Muhayyisa b. Mes'ûd el-Ensârî'nin kölesi olduğu söylenmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine hacamat yapan Ebû Taybe'ye bir sâ' hurma verilmesini emretti ve efendilerine de her gün ödemesi gereken haracı hafifletmelerini emretti. Ebû Taybe her gün üç sâ' ödüyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emrinden sonra iki sâ' ödemeye başladı.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine hacamat yapanla pazarlık yapmayıp, o zaman örfe göre yapılan ödemeyi yapmasıdır.

¹ Hadis ayrıca 2102, 2277, 2280, 2281, 5696'da geçmektedir. Müslim 1577

Bu hadis daha önce haccamla ilgili rivayetler konusunda geçmiştir. Ebû Dâvud bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

۲۲۱۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ هِنْدُ أُمُّ مُعَاوِيَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ، فَهَلْ عَلَى جَنَاحٍ أَنْ أَخَذَ مِنْ مَالِهِ سِرًّا قَالَ « خُذِي أَنْتِ وَبَنُوكِ مَا يَكْفِيكِ بِالْمَعْرُوفِ » أطرافه ۲۴۶۰ ،

۱۶۹۰۹ تحفة ۷۱۸۰، ۷۱۶۱، ۶۶۴۱، ۵۳۷۰، ۵۳۶۴، ۵۳۵۹، ۳۸۲۵

2211- “Ebû Nuaym — Süfyân — Hişâm” isnâdıyla Urve'nin bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Muâviye'nin annesi Hind Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ebû Süfyân cimri biridir. Onun malından gizlice almamda bir sakınca var mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kendine ve çocuklarına örf'e göre yetecek kadar al*” buyurdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Muâviye b. Ebî Süfyân'ın annesi Hind Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: “Ebû Süfyân cimri biridir. Onun malından gizlice almamda bir sakınca var mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kendine ve çocuklarına örf'e göre yetecek kadar al*” buyurdu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hakkında şer'î bir sınırlandırma olmayan konuda Hind'in, Ebû Süfyân'ın malından örf'e göre yetecek kadar alması yönünde fetva vermiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konudaki sözü hüküm değil, fetvadır. Çünkü Ebû Süfyân bu sırada Mekke'deydi. Bu sebeple hadis, mevcut olmayan biri hakkında hüküm vermeye delil olamaz.

۲۲۱۲ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ قَالَ سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ فَرْقِدٍ قَالَ سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ

¹ Hadis ayrıca 2460, 3825, 5359, 5364, 5370, 6641, 7161, 7180'de geçmektedir. Müslim 1714

عنها - تَقُولُ ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾ أَنْزَلَتْ فِي
وَالِي الْيَتِيمِ الَّذِي يُقِيمُ عَلَيْهِ ، وَيُضْلِحُ فِي مَالِهِ ، إِنْ كَانَ فَقِيرًا أَكَلَ مِنْهُ بِالْمَعْرُوفِ طرفاه

١٧٠٩٩ ، ١٦٩٨٠ تحفة - ٤٥٧٥ ، ٢٧٦٥

2212- “İshâk — İbn Numeyr — Hişâm” isnâdıyla, “Muhammed — Osmân b. Ferkad — Hişâm b. Urve” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: “...Zengin olan, iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan örfe uygun bir şekilde yesin...”¹ âyeti, yetimi gözeten ve malını ıslah eden velisi hakkında nazil olmuştur. Veli eğer fakirse bu maldan örfe uygun bir şekilde yer.”²

İshâk, İshâk b. Mansûr’dur.

İbn Numeyr, Abdullah b. Numeyr’dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dır.

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ’dır.

Hız. Âişe, “...Zengin olan, iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan örfe uygun bir şekilde yesin...”³ âyetinin, yetimin vasileri hakkında nazil olduğunu söyleyip âyeti şu şekilde açıklamıştır: “Zengin olan ve yetimin malına ihtiyacı olmayan kişi onun malına dokunmasın. Fakir olup yetimi gözeten ve malını koruyan veli ise yetimin malından yiyebilir. Ancak bunun ölçüsü de, yetimin ve malının hizmetini gördüğü kadarıdır.”

Buhârî bu hadisi *Tefsir* konusunda “İbn Numeyr — Hişâm — babası — Hız. Âişe” tarikiyle zikretmiştir.

Buhârî ve Müslim bu hadisi *Tefsir* konusunda rivayet etmiştir.

¹ Nisâ Sur. 6

² Hadis ayrıca 2765, 4575’te geçmektedir. Müslim 3019

³ Nisâ Sur. 6

٩٦ - باب بَيْعِ الشَّرِيكِ مِنْ شَرِيكِهِ

96- ORTAĞIN, ORTAĞINDAN SATIN ALMASI

٢٢١٣ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الشُّفْعَةَ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقَسِّمْ ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ أَطْرَافَهُ ٢٢١٤ ، ٢٢٥٧ ، ٢٤٩٥ ، ٢٤٩٦ ، ٦٩٧٦ - تَحْفَة ٣١٥٣

2213- “Mahmûd — Abdurrezzâk — Ma’mer — Ebû Seleme” isnâdıyla Câbir’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilmeyen bütün mallarda şuf’a hakkı olduğuna, sınırlar belirlenip yollar ayrıldığında ise şuf’a hakkı olmadığına hükmetmiştir.¹

Mahmûd, Mahmûd b. Ğaylân’dır.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm’dır.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dır.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman’dır.

Câbir, Câbir el-Ensârî’dır.

Fakihler, şuf’a’nın sadece taksim edilmemiş akarda olduğuna dair icmaya yakın görüş birliği etmişlerdir. Sadece Atâ bunlardan ayrılarak her şeyde, hatta elbisede bile şuf’a olacağını söylemiştir. Taksim edilemeyen hamam ve benzeri şeylerde ise şuf’a yoktur. Çünkü bu gibi şeylerin taksim edilmesi durumunda onlardan faydalanmak mümkün olmaz. Hanefilerin hilafına, ortaktan başkasının şuf’a hakkı yoktur. Hanefiler ise komşunun da şuf’a hakkı olduğunu söylemişler ve Tahâvî’nin sahih isnâdla Enes’ten merfû olarak rivayet ettiği: “*Evin komşusu, o evi satın almaya daha çok hak sahibidir*” hadisini delil göstermişlerdir.

Hadise göre mallar taksim edilip sınırlar belirlendiği ve yollar ayrıldığı

¹ Hadis ayrıca 2214, 2257, 2495, 2496, 6967’da geçmektedir. Müslim 1608

zaman artık şuf'a hakkı kalmaz.

Buhârî bu hadisi *Şuf'a*, *Terku'l-Hiyel* konusunda, Ebû Dâvud *Buyû* konusunda, Tirmizî ve İbn Mâce ise *Ahkâm* konusunda rivayet etmiştir.

۹۷ - باب بَيْعِ الْأَرْضِ وَالْدُّورِ وَالْعُرُوضِ مُشَاعًا غَيْرَ مَقْسُومٍ

97- TAKSİM EDİLMİYEN ARAZİ, EV VE MALLARI SATMAK

۲۲۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَ قَضَى النَّبِيُّ ﷺ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقَسَمْ ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصَرَّفَتِ الطَّرِيقُ فَلَا شُفْعَةَ أَطْرَافَهُ
۲۲۱۳، ۲۲۵۷، ۲۴۹۵، ۲۴۹۶، ۶۹۷۶ - تحفة ۳۱۵۳

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَهْدَا وَقَالَ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسَمْ . تَابَعَهُ هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ فِي كُلِّ مَالٍ . رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ عَنِ الزُّهْرِيِّ . تحفة ۳۱۵۳

2214- “Muhammed b. Mahbûb — Abdolvâhid — Ma’mer — Zührî — Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilmeyen bütün mallarda şuf'a hakkı olduğuna, sınırlar belirlenip yollar ayrıldığında ise şuf'a hakkı olmadığına hükmetmiştir.”¹

Müsedded bu hadisi Abdolvâhid'den: “Taksim edilmeyen her şey...” şeklinde aktarmıştır. Hişâm, Ma’mer'den rivayette bulunarak ona mutabaat etmiştir. Abdurrezzâk ise: “Bütün mallar...” şeklinde rivayet etmiştir. Abdurrahman b. İshâk bunu Zührî'den aktarmıştır.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd'dır.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilmeyen

¹ Hadis ayrıca 2213, 2257, 2495, 2496, 6976'da geçmektedir. Müslim 1608

bütün mallarda şuf'a hakkı olduğuna hükmetmiştir. Hadis geneldir ve hem akar, hem başka şeyler bu kapsama girer. Ancak hadiste kastedilen sadece akardır. Ancak sınırlar belirlemler yollar ayrıldığında malda ortaklık kalmadığı için şuf'a hakkı kalmaz.

Müsedded b. Muserhed bu hadisi Abdulvâhid b. Ziyâd'dan: "Taksim edilmeyen her şey..." şeklinde rivayet etmiştir.

Hişâm b. Yûsuf el-Yemânî, Ma'mer b. Râşid'den: "Taksim edilmeyen her şey..." şeklinde rivayette bulunarak Abdulvâhid'e mutabaat etmiştir.

Abdurrezâk b. He^m mâm ise bu hadisi: "Bütün mallar..." şeklinde rivayet etmiştir. Müsedded'in *Müsned*'inde Bîşr b. el-M^u faddal'dan bildirildiğine göre Abdurrah^m an b. İshâk bunu Züh^r'den aktarmıştır.

٩٨ - بَابُ إِذَا اشْتَرَى شَيْئًا لِعَیْرِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ فَرَضِيَ

98- BAŞKASI ADINA ONUN İZİNİ OLMADAN BİR ŞEY SATIN ALDIĞINDA O KİŞİ BUNA RAZI OLURSA

٢٢١٥ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي

مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « خَرَجَ ثَلَاثَةٌ يَمْشُونَ فَأَصَابَهُمُ الْمَطَرُ ، فَدَخَلُوا فِي عَارِي فِي جَبَلٍ ، فَانْحَطَّتْ عَلَيْهِمْ صَخْرَةٌ قَالَ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ اذْهَبُوا اللَّهُ بِأَفْضَلِ عَمَلٍ عَمِلْتُمُوهُ فَقَالَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ ، إِنِّي كَانُ لِي أَبَوَانِ سَيْنَخَانِ كَبِيرَانِ ، فَكُنْتُ أَخْرُجُ قَارِعَى ، ثُمَّ أَجِئُ فَأَخْلُبُ ، فَأَجِئُ بِالْجِلَابِ فَاتِي بِهِ أَبَوَيَّ فَيَسْرَبَانِ ، ثُمَّ أَسْقِي الصَّيْبَةَ وَأَهْلِي وَأَمْرَأَتِي ، فَأَخْبِثُ لَيْلَةً فَيَحِثُّ فَإِذَا هُمَا نِيَّانِ - قَالَ - فَفَكَّرْتُ أَن أُوقِطَهُمَا ، وَالصَّيْبَةُ يَتَصَاغَوْنَ عِنْدَ رِجْلِي ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَائِي وَكَأَمْرُهُمَا ، حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ اللَّهُمَّ إِن كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرَجْ عَنَّا مُرْجَةً تَرَى مِنْهَا السَّيَاءَ . قَالَ فُفْرِجَ عَنْهُمْ . وَقَالَ الْآخَرُ اللَّهُمَّ إِن كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي كُنْتُ أُحِبُّ امْرَأَةً مِنْ بَنَاتِ عَمِّي كَأَنَّكَ مَا يُحِبُّ الرَّجُلُ النِّسَاءَ ، فَقَالَتْ لَا تَتَأَلَّ ذَلِكَ مِنْهَا حَتَّى تُعْطِيَهَا بِمَانَّةٍ دِينَارٍ فَسَعِيتُ فِيهَا حَتَّى جَمَعْتُهَا ، فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ إِنَّ اللَّهَ ، وَلَا تَمُصْ

الْحَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ فَقُمْتُ وَتَرَكْتُهَا ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا فُرْجَةً ، قَالَ فَفَرَجَ عَنْهُمْ الثَّلَاثِينَ وَقَالَ الْآخِرُ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا يَفَرِّقُ مِنْ ذُرَّةٍ فَأَعْطَيْتُهُ ، وَأَبَى ذَاكَ أَنْ يَأْخُذَ ، فَعَمَدْتُ إِلَى ذَلِكَ الْفَرَقِ ، فَزَرَعْتُهُ حَتَّى اشْتَرَيْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرَاعِيَهَا ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَعْطِنِي حَقِّي فَقُلْتُ انْطَلِقْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَرَاعِيَهَا ، فَإِنَّهَا لَكَ فَقَالَ أَتَسْتَهْزِئُ بِي قَالَ فَقُلْتُ مَا أَتَسْتَهْزِئُ بِكَ وَلَكِنَّهَا لَكَ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا فَكُشِفَ عَنْهُمْ أَطْرَافَهُ

٢٢٧٢ ، ٢٣٣٣ ، ٣٤٦٥ ، ٥٩٧٤ - تحفة ٨٤٦١

2215- “Yakûb b. İbrâhîm — Ebû Âsım — İbn Cureyc — Mûsa b. Ukbe — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üç kişi yolculuğa çıkmış yürürken yağmur yağınca bir dağdaki mağaraya girdiler. Bir kaya düşüp mağaranın ağzını kapatınca birbirlerine: «Yaptığınız en üstün amelle Allah’a dua ediniz» dediler. İçlerinden birisi şöyle dedi: «Allahım! Benim yaşlı annem ve babam vardı. Ben çıkıp hayvanlarımı otlatır, sonra gelip onları sağardım. Sütü önce anne babama getirirdim ve içerlerdi. Sonra çocuklara aileme ve hanıma içirirdim. Bir gece geç kaldım ve geldiğimde anne babamın uyuduğunu görünce uyandırmak istemedim. Çocuklar ise ayaklarının yanında ağlaşıyorlardı. Bu durum fecir doğana kadar devam etti. Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bizim için bir yarık aç ta oradan gökyüzünü görelim.» Bunun üzerine kaya biraz aralandı.

İkincisi de şöyle dua etti: «Allahım! Bilirsin ki amcam kızlarından birini, bir erkeğin kadınları sevmesinin en şiddetlisiyle seviyordum. Bana: “Sen bu kıza yüz dinar vermedikçe bu kızdı bir şeye nail olamazsın” dedi. Çalışıp bu parayı topladım. İki bacağı arasına oturduğumda bana: “Allah’tan kork ve hakkını vermeden mühürü bozma” deyince kalktım ve onu bıraktım. Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bizim için bir yarık aç.» Bunun üzerine kayanın üçte ikisi aralandı.

Üçüncü kişi ise şöyle dua etti: «Allahım! Bilirsin ki bir farak dan

karşılığında bir işçi tutmuştum. Ben bu ücreti ona verdim, ancak o almayı kabul etmedi. Bunun üzerine ben bu darıyı ektim ve (mahsulün parasıyla) sığır sürüsü ve çoban satın aldım. Daha sonra adam gelip: “Ey Allah’ın kulu! Hakkımı ver” deyince ben: “Şu sığır sürüsüne git. Bunlar senindir” dedim. Adam bana: “Benimle alay mı ediyorsun?” deyince: “Seninle alay etmiyorum. Bunlar senindir” karşılığını verdim. Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bizim için bir yarık aç.» Bunun üzerine kaya tamamen açıldı.”¹

Yakûb b. İbrâhîm, Yakûb b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devrakî’dir.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled’dir.

İbn Cureyc, Abdumelik b. Abdilazîz’dir.

Mûsa b. Ukbe, Mûsa b. Ukbe b. Ebî Ayyâş el-Esedî el-Medenî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hadiste geçtiğine göre üç kişi yolculuğa çıkmış yürürken yağmur yağınca bir dağdaki mağaraya sığındılar. Mağaranın ağzına bir kaya düşüp mağaranın ağzını kapatınca birbirlerine şöyle dediler: “Yaptığınız en üstün amele bakın ve bu amellerle Allah’a dua edin. Umulur ki Allah sizi bu durumdan kurtarır” dediler.

Bunlardan biri şöyle dua etti: “Allahım! Benim yaşlı annem ve babam vardı. Ben çıkıp koyunlarımı otlatırdım. Sonra gelip onları sağarak sütü önce anne babama getirirdim ve içerlerdi. Sonra çocuklara kardeşlerime ve hanıma içirirdim. Bir gece hayvanları otlatmaktan geç döndüm ve geldiğimde anne babamın uyuduğunu görünce uyandırmak istemedim. Çocuklar ise açlıktan dolayı ayaklarının yanında ağlaşıyorlardı. Bu durum fecir doğana kadar devam etti.”

Çocukların nafakası, anne babanın nafakasından önce gelir denilecek olursa, derim ki: Onların şeriatında, anne babanın nafakası, evlatların nafakasından önce gelmiş olabilir.

Adam şöyle devam etti: “Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bizim için bir yarık aç ta oradan gökyüzünü görelim.” Bunun üzerine kaya gökyüzünü görebilecekleri kadar aralandı.

¹ Hadis ayrıca 2272, 2333, 3465, 5974’te geçmektedir. Müslim 2743

İkinci adam da şöyle dua etti: “Allahım! Bilirsin ki amcam kızlarından birini, bir erkeğin kadınları sevmesinin en şiddetlisiyle seviyordum. Bana: “Sen bana yüz dinar vermedikçe emeline kavuşamazsın” dedi. Ben çalışarak bu parayı topladım ve parayı kıza verip onunla ilişki kuracakken: “Allah’tan kork ve nikah olmadan bekaretimi bozma” dedi. Bunun üzerine kalktım ve bir şey yapmadan onu bıraktım. Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bizim için bir yarık aç.” Bunun üzerine kayanın kapattığı kapının üçte ikisi aralandı.

Üçüncü kişi ise şöyle dua etti: “Allahım! Bilirsin ki bir farak (üç sâ’) darı karşılığında bir işçi tutmuştum. Ben bu ücreti ona verdim, ancak o almayı kabul etmedi. Bunun üzerine ben bu darıyı ekim ve (ürünün parasıyla) sığır sürüsü ve çoban satın aldım.

Bu hadis *İcâre* konusunda şu ibareyle geçmektedir: “İşçiler tuttum ve bir kişi dışında hepsinin ücretini verdim. Sadece bir kişi ücretini almadan gitti. Bunun üzerine ben darıyı ekim ve mahsulün parasıyla sığır sürüsü ve çoban satın aldım. Daha sonra adam gelip: “Ey Allah’ın kulu! Hakkımı ver” deyince: “Şu sığır sürüsü ve çoban senindir” karşılığını verdim. Adam: “Benimle alay mı ediyorsun?” deyince: “Hayır, alay etmiyorum. Bunlar senindir” karşılığını verdim. Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan bizim için bir yarık aç.” Bunun üzerine Allah onlar için mağaranın kapısını tamamen açtı ve yollarına devam ettiler.

Hadisin başlıkla alakası, adamın, işçisi adına darı ekip sığır ve çoban satın almasıdır.

Buhârî, adamın işçisi adına, izni olmadan tasarrufta bulunmasını, birinden yetki almadan onun adına tasarrufta bulunmanın cevazına delil göstermiştir. İstidlal yolu olarak ta bizden öncekilerin şeriatının bizim için de geçerli olduğunu göstermiştir. Cumhur buna muhalefet etmiştir. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu, o üç kişiyi methederek anlatmıştır. Eğer bu caiz olmasaydı, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu belirtirdi. Bu da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu onayladığını gösterir. Mâlikiler bu görüştedir. Şâfiî de *Eski Risale*’sinde: “Bu, mal sahibinin yapılan işlemi onaylamasına bağlıdır. Eğer onaylarsa yapılan şey geçerli olur” demiştir. *Yeni Risâle*’sinde ise şöyle demiştir: “Böyle bir alışveriş geçersizdir. Çünkü mal sahibi adına tasarrufta bulunan, ne vekil ne de velidir.”

Şâfiî’nin bu görüşüne şu şekilde cevap verilmiştir: Hadisin zahirine

bakıldığında işçinin ücretini teslim almadığı görülür. Çünkü işverenle işçi belli bir ücrette anlaşmamışlardı. Adam işin sonunda ona üç sâ' darı verince, işçi bu ücreti az görüp almadı. Bu sebeple bu ücret işçinin zimmetine girmeyip işverenin zimmetinde kaldı. İş sahibinin yanında çoğalıp artan bu ücretin artan kısmı, iş sahibinin işçiye bağışı sayılır. İşçi, ücretini almak için geldiği zaman, iş sahibi ona üç sâ' darı olan ücretini ve fazlasını verdi. Eğer, işveren ile işçi, daha önce ücrette anlaşmış olsalardı, işverenin bu ücrette tasarrufta bulunma hakkı olmazdı ve adam bu yaptığını vesile kılarak Allah'a dua etmezdi. Bu yapılan, hak sahibinin maslahatına olsa da, hiç kimsenin, maslahatı ileri sürerek başkasının adına boşayamaz, mallarını satamaz.

Buhârî bu hadisi *İcâre*, *Muzâra'a* ve *Ehâdisu'l-Enbiyâ* konusunda, Müslim *Tevbe* konusunda, Nesâî ise *Rakâik* konusunda rivayet etmiştir.

۹۹ - بَابُ الشَّرَاءِ وَالْبَيْعِ مَعَ الْمُشْرِكِينَ وَأَهْلِ الْحَرْبِ

99- MÜŞRİK VE HARB EHLİYLE ALIŞVERİŞ YAPMAK

۲۲۱۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الثَّعْمَانِ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌ طَوِيلٌ بَغْنَمٍ يَسُوقُهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يِنْعَا أَمْ عَطِيَّةٌ أَوْ قَالَ أَمْ هِبَةٌ». قَالَ لَا بَلْ بَيْعٌ . فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً . طرفاه ۲۶۱۸ ، ۵۳۸۲ - تحفة ۹۶۸۹

2216- "Ebu'n-Numân — Mu'temir b. Süleyman — babası" isnâdıyla Ebû Osman'ın bildirdiğine göre Abdurrahman b. Ebî Bekr şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken uzun saçlı, uzun boylu müşrik bir adam koyunları sürerek geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Satıyor musun yoksa atıyye -veya- hediye mi?" diye sorunca adam: "Satıyorum" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan bir koyun satın aldı.¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2618, 5382'de geçmektedir. Müslim 2056

Mu'temir, Mu'temir b. Süleyman b. Tarhân'dır.

Ebû Osman, Abdurrahman b. Mel en-Nehdî'dir.

Bu hadis *Hediye* konusunda şu şekilde geçmektedir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Aranızda yanında yiyecek olan var mı?” diye sorunca, bir adam yanında bir sâ’ kadar un olduğunu söyledi ve bu un hamur yapıldı. Sonra uzun saçlı, uzun boylu müşrik bir adam koyunları sürerek geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Satıyor musun yoksa atıyye -veya- hediye mi?*” diye sorunca adam: “Satıyorum” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan bir koyun satın aldı.

Hadis, kafirle alışveriş yapmanın, ondan hediye kabul etmenin caiz olduğunu göstermektedir. Malının çoğu haram olanla alışverişin caiz olup olmadığına ihtilaf edilmiştir. Caiz olduğunu söyleyenler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), müşrike: “*Satıyor musun, yoksa hediye mi?*” diye sormasını delil göstermişlerdir.

Hasan b. Ebi'l-Hasan; aşşâr, sarraf ve zekât memurlarının yemeğini yemekte sakınca görmez ve: “Allah Yahudi ve Hristiyanların, haram yediklerini söylemesine rağmen, onların yemeğini yemeyi helal kılmıştır” derdi.

Hasan: “Yenilen şeyin kendisinin haram olduğu bilinmiyorsa yenilebilir” demiştir. Şâfiî ise: “Malının çoğu faiz veya kazancı haram olanla alışveriş yapmayı sevmem; ancak böyle bir alışveriş geçersiz değildir” demiştir.

Buhârî bu hadisi *Hibe* ve *Yiyecekler* konusunda, Müslim *Yiyecekler* konusunda rivayet etmiştir.

۱۰۰ - بَابُ شِرَاءِ الْمَمْلُوكِ مِنَ الْحَرَبِيِّ وَهَبَتِهِ وَعَتَقِهِ

100- HARBÎDEN KÖLE SATIN ALMAK, HARBÎNİN HİBESİ VE AZAD ETMESİ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِسَلْمَانَ كَاتِبٍ وَكَانَ حُرًّا فَظَلَمُوهُ وَبَاعُوهُ وَسَيَّ عَمَارًا وَصُهِيبًا وَبِلَالًا ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِعِزَّةِ اللَّهِ يَتَحَدُّونَ﴾ .

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Selmân'a: “Mükâtebe anlaşması yap”

buyurmuştur. Selmân hürdü. Ona zulmederek kendisini köle diye sattılar. Ammâr, Suheyb ve Bilâl de esir edilmişti.

Yüce Allah: **“Allah rızıkta kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur. Üstün kılınanlar, emirleri altında bulunanların rızıklarını vermezler. Oysa rızıkta hepsi eşittir. Allah'ın nimetini bile bile inkar mı ediyorlar?”**” buyurmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Selmân el-Fârisî'ye, iki veya daha çok taksitle ödemek şartıyla efendileriyle mükatebe anlaşması yapmasını söylemiştir.

Selmân, memleketinden çıkmadan önce hürdü. Selman daha Müslüman olmadan önce köle edilip satılmıştı. O Hz. İsa'nın şeriatına göre yaşıyordu, ancak gönderilecek peygambere iman etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) harb diyarındaki müşriklerin kölelerinden, müslüman olup da efendisine isyan ederek kaçmayanlar; efendisi Müslümanlarla sulh hâlinde olanlar üzerinde, efendisinin mülkiyet hakkını kabul ediyordu.

Daha önce Mecusi olan Selmân, babasından kaçıp hak dini bulmak için yola çıktı ve bir rahibe, sonra başka bir rahibe, sonra başka bir rahibe sığındı. Selmân rahipler ölene kadar onlarla kalıyordu. Son rahip ona Hicâz'a gitmesini, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) orada zuhur ettiğini söyledi. Selmân bazı bedevilerle Hicâz'a gitmek için yola çıktı, ancak onu yakalayıp Vâdî'l-Kurâ'da bir yahudiye sattılar. Medineli bir Yahudi de onu satın alıp Medine'ye getirdi. Selmân Medine'ye gelip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberlik alametlerini görüp Müslüman olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *“Efendinle mükâtebe anlaşması yap”* buyurdu. Buhârî'nin sahih isnâdla bildirdiğine göre Selmân, on küsur efendi değiştirdiğini söylemiştir.

Ammâr b. Yâsir el-Ansî köle değildi. Yabancı olduğu için esir edilip köle yapılmıştır. Ammâr'ın babası Mekke'de ikamet edip Mahzûm oğullarıyla anlaşmış, Mahzûm oğulları onu Sumeyye ile evlendirmişler ve Ammâr bu evlilikten dünyaya gelmişti. Müşrikler, Sumeyye'nin cariyeleri olması sebebiyle Ammâr'a köle muamelesi yapmış olabilirler.

Suheyb b. Sinân b. Mâlik er-Rûmî'yi küçük yaşta esir ettiler ve Kelb kabilesinden bir kişi onu satın alıp Mekke'de Abdullah b. Cad'ân et-Teymî'ye

sattı. Abdullah ta onu azad etti. Suheyb'in Rûm diyarından kaçıp Mekke'ye gelerek Abdullah b. Cad'ân ile anlaşma yaptığı da söylenmiştir. İbn Sa'd, Suheyb ve Ammâr'ın Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Dâru'l-Erkam'dayken Müslüman olduklarını söylemiştir.

Bilâl b. Ebî Rebâh el-Habeşî'nin annesi Humâme'dir. Bilâl Müslüman olduğu için işkence görünce Ebû Bekr es-Siddîk, Bilâl'ı müşriklerden satın alıp azad etmiştir.

Yüce Allah, Nahl Sûresinde bazılarını zengin, bazılarını fakir, bazılarını başkasının rızkının sorumluluğunu yüklenen efendi, bazılarını köle yaparak kimini diğerlerine üstün kıldığını, ancak rızık verilerek üstün kılınanların, emirleri altında olanların hakkını vermediklerini, oysa rızıkta hepsinin eşit olduğunu söylemiştir.

Bu âyet müşriklerin şirkine bir cevaptır. Müşrikler, yaratılmış olan şeyleri uluhiyette Allah'a ortak koşarlarken, kölelerinin, Allah'ın verdiği rızıkta bile kendileriyle eşit olmasını kabul etmezler.

Âyetin başlıkla alakası, müşriklerin edindikleri kölelerin, İslam'a göre meşru yollarla olmamasına rağmen "...emirleri altında bulunanlar..." sözüyle kölelerin mülkleri olduğunu bildirmesidir.

٢٢١٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - بِسَارَةٍ ، فَدَخَلَ بِهَا قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ ، أَوْ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَابِرَةِ ، فَقِيلَ دَخَلَ إِبْرَاهِيمُ بِامْرَأَةٍ ، هِيَ مِنْ أَحْسَنِ النِّسَاءِ . فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ، مَنْ هَذِهِ الَّتِي مَعَكَ قَالَ أُخْتِي . ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهَا ، فَقَالَ لَا تُكَذِّبِي حَدِيثِي فَإِنِّي أَخْبَرْتُهُمْ أَنَّكَ أُخْتِي ، وَاللَّهِ إِنْ عَلَى الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرُكَ فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ ، فَقَامَ إِلَيْهَا ، فَقَامَتْ تَوَضَّأَ وَتُصَلَّى فَقَالَتِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ أَمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ وَأَخَصَنْتُ فَرْجِي ، إِلَّا عَلَى زَوْجِي فَلَا تُسَلِّطْ عَلَى الْكَافِرِ فَعَطَّ حَتَّى رَكَضَ بِرِجْلِهِ » قَالَ الْأَعْرَجُ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَتِ اللَّهُمَّ إِنْ يَمُتُ يُقَالُ هِيَ فَتَلْتَهُ . فَأَرْسَلَ ثُمَّ قَامَ إِلَيْهَا ، فَقَامَتْ تَوَضَّأَ تُصَلَّى ، وَتَقُولُ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ

أَمَنْتُ بِكَ وَبِرَسُولِكَ ، وَأَخَصَنْتُ فَرْجِي ، إِلَّا عَلَى زَوْجِي ، فَلَا تُسَلِّطْ عَلَى هَذَا الْكَافِرِ ،
 فَعُطِّ حَتَّى رَكَضَ بِرَجْلِهِ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَتْ اللَّهُمَّ إِنَّ
 يَمُتُ فَيَقَالُ هِيَ قَتَلَتْهُ ، فَأَرْسِلْ فِي الثَّانِيَةِ ، أَوْ فِي الثَّلَاثَةِ ، فَقَالَ وَاللَّهِ مَا أَرْسَلْتُمْ إِلَيَّ إِلَّا
 شَيْطَانًا ، ازْجِعُوهَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ ، وَأَعْطُوهَا آجَرَ فَرَجَعَتْ إِلَى إِبْرَاهِيمَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ -
 فَقَالَتْ أَشَعَرْتُ أَنَّ اللَّهَ كَبَّتْ الْكَافِرَ وَأَخَذَمَ وَلِيدَهُ أَطْرَافَهُ ٢٦٣٥ ، ٣٣٥٧ ، ٣٣٥٨ ،
 ١٤٩٧٣ ، ١٣٧٦٤ تحفة - ٦٩٥٠ ، ٥٠٨٤

2217- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Ebu'z-Zinâd — A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hz. İbrâhîm, Sâre ile hicret edip bir kral veya zorbanın olduğu bir beldeye girdi. “İbrâhîm kadınların en güzeli olan bir kadınla şehre girdi” denilince (zorba kral) Hz. İbrâhîm'e haber gönderip: “Ey İbrâhîm! Bu yanındaki kimdir?” diye sordu. Hz. İbrâhîm: “Kız kardeşimdir” deyip Sâre'ye dönerek: “Sözümü yalanlama. Onlara kız kardeşim olduğunu söyledim. Vallahi yeryüzünde benden ve senden başka mümin yoktur” dedi. Daha sonra Sâre'yi krala gönderdi. Kral Sâre'ye doğru ilerleyince Sâre abdest alıp namaza durdu ve: “Allahım! Sana ve resûlüne iman ettiğimi ve kocam dışında namusuma kimseyi dokundurmadığımı biliyorsan, bu kâfiri bana musallat etme” dedi. Bunun üzerine Adamın nefesi daralıp hırlamaya, hatta ayağı ile yere vurup tepinmeye başladı.”

A'rec der ki: Ebû Seleme b. Abdirrahman'ın, Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Sâre: “Allahım! Eğer bu ölürse, bunu bu kadın öldürdü derler” demiştir.

“Kral eski haline gelince tekrar Sâre'ye doğru ilerledi. Sâre yine abdest alıp namaza durarak: “Allahım! Sana ve resûlüne iman ettiğimi ve kocam dışında namusuma kimseyi dokundurmadığımı biliyorsan, bu kâfiri bana musallat etme” dedi. Bunun üzerine adamın nefesi daralıp hırlamaya, hatta ayağı ile yere vurup tepinmeye başladı.

Abdurrahman'ın Ebû Seleme'den bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle dedi: Sâre: "Allahım! Eğer bu ölürse, bunu bu kadın öldürdü derler" demiştir.

*"Kral ikinci veya üçüncü defa eski haline gelince şöyle dedi: "Vallahi; Bana şeytandan başka bir şey göndermediniz. Bunu İbrâhîm'e geri götürün ve buna Hacer'i verin." Sâre Hz. İbrâhîm'in yanına dönüp: "Biliyor musun? Allah kâfiri zelil etti ve bana hizmetçi olarak birini verdi" dedi."*¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

H. İbrâhîm, Sâre ile beraber hicret edip Mısır'a -İbn Kuteybe Ürdün demiştir- girdi. Mısır kralı Sârûk'tur. Sinân b. Ulvân veya Amr b. İmriu'l-Kays b. Sebe olduğu da söylenmiştir.

Krala, Hz. İbrâhîm'in çok güzel bir kadınla şehre girdiği söylenince, kral Hz. İbrâhîm'e haber gönderip: "Ey İbrâhîm! Seninle olan bu kadın kimdir?" diye sordu. Hz. İbrâhîm, din kardeşliğini kastederek: "Kız kardeşimdir" cevabını verdi. Sonra Sâre'ye dönüp: "Sözümü yalanlama. Onlara kız kardeşim olduğunu söyledim. Vallahi yeryüzünde benden ve senden başka mümin yoktur" dedi.

Zorba kralın, Sâre Hz. İbrâhîm'in hanımı da olsa kız kardeşi de olsa onu elde etmek istediğini bilmesine rağmen Hz. İbrâhîm'in Sâre'ye neden böyle dediği konusunda ihtilaf edilmiştir.

Bazıları, zorba olan bu kralın dinine göre evli olmayan kadınları taciz etmek caiz değildi. Hz. İbrâhîm kralın kendilerini öldürmemesi için iki zararın hafif olanını seçmiştir. Çünkü kral mutlaka Sâre'yi taciz edecekti. Ancak Hz. İbrâhîm'in, kocası olduğunu bilirse, kocanın kıskançlığı, kardeşin kıskançlığından daha çok olduğu için kral Hz. İbrâhîm'i öldürebilirdi. Yine Hz. İbrâhîm bu sözü, kralın kendisini Sâre'yi boşamaya zorlamasına engel olmak için söylemiş olabilir.

¹ Hadis ayrıca 2635, 3357, 3358, 5084, 6950'de geçmektedir. Müslim 2371

Hız. İbrâhîm'in: "Vallahi yeryüzünde benden ve senden başka mümin yoktur" sözüne karşılık, Hız. Lût'un aynı dönemde yaşadığı ve ona iman ettiği söylenebilir. Yüce Allah ta: **"Bunun üzerine Lut ona inandı"**¹ buyurmaktadır denilebilir. Derim ki: Hız. İbrâhîm'in bu sözünden kastı, bütün yeryüzü değil, kralın olduğu şehirdir. Hız. Lût ta bu şehirde değildi.

Hız. İbrâhîm, Sâre'yi krala gönderince, kral Sâre'ye doğru yeltendi. Sâre abdest alıp namaza durdu ve: "Allahım! Sana ve resûlüne iman ettiğimi ve kocam dışında namusuma kimseyi dokundurmadığımı biliyorsan, bu kâfiri bana musallat etme" dedi. Bunun üzerine adamın nefesi daralıp hırlamaya, hatta ayağı ile yere vurup tepinmeye başladı."

Hadisin bu kısmı, abdestin bu ümmete has bir şey olmadığını göstermektedir.

Müslim'in rivayetine göre, Hız. İbrâhîm de namaza durdu ve Sâre kralın yanına girince kral ona dokunmak için elini uzattı, ancak eli şiddetli bir şekilde yakalandı.

Rivayet edildiğine göre Hız. İbrâhîm, kalbinde bir şüphe kalmaması için, saray berrak bir cam gibi oldu ve Hız. İbrâhîm her şeyi görüp ne konuştuklarını işitti.

Abdurrahman b. Hüzmüz der ki: Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın, Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Sâre: "Allahım! Eğer bu ölürse, bunu bu kadın öldürdü derler" dedi. Kral eski haline gelince tekrar Sâre'ye doğru ilerledi. Sâre yine abdest alıp namaza durarak: "Allahım! Sana ve resûlüne iman ettiğimi ve kocam dışında namusuma kimseyi dokundurmadığımı biliyorsan, bu kâfiri bana musallat etme" dedi. Bunun üzerine adamın nefesi daralıp hırlamaya, hatta ayağı ile yere vurup tepinmeye başladı.

Kral ikinci veya üçüncü defa eski haline gelince yanındakilere şöyle dedi: "Vallahi; Bana şeytandan başka bir şey göndermediniz. Bunu İbrâhîm'e geri götürün ve buna Hacer'i verin." İslam'dan önce insanlar cinlerden çekinirler ve olağan üstü her şeyi cinlerin yaptığı bir şey zannederlerdi.

Sâre'ye verilen Hacer'in Mısırlı ve Kiptî krallardan birinin kızı olduğu söylenmiştir.

¹ Ankebût Sur. 26

Sâre Hz. İbrâhîm'in yanına döndüğü zaman Hz. İbrâhîm namaz kılıyordu. Kendisine eliyle işaret ederek: "Ne oldu?" diye sorunca, Sâre: "Biliyor musun? Allah kâfiri zelil etti ve bana hizmetçi olarak birini verdi" dedi.

Hadisin başlıkla alakası, kâfir olan kralın Hacer'i Sâre'ye vermesi, Sâre'nin bunu kabul etmesi, Hz. İbrâhîm'in onaylamasıdır. Hadis, kâfirin bağışının, zalim sultanın hediyesinin kabul edilebileceğini, salihlerin derecelerinin yükseltilmesi için imtihanlara maruz kalabileceklerini, yalandan kurtulmak için birden çok mânâya gelecek sözler söylemenin caiz olduğunu göstermektedir.

Buhârî bu hadisi *Hibe*, *İkrâh* ve *Ehâdîsu'l-Enbiyâ* konusunda rivayet etmiştir.

٢٢١٨ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلَامٍ ، فَقَالَ سَعْدُ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنُ أَخِي عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ ، انْظُرْ إِلَيَّ شَبَّهِهُ . وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَدَ عَلِيٍّ فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيَّ شَبَّهِهُ ، فَرَأَى شَبَّهًا بَيْنًا بَعْتَبَةَ ، فَقَالَ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ » . فَلَمْ تَرَهُ سَوْدَةُ قَطُّ . أطرافه ٢٠٥٣ ، ٢٤٢١ ، ٢٥٣٣ ، ٢٧٤٥ ، ٤٣٠٣ ، ٦٧٤٩ ، ٦٧٦٥ ، ٦٨١٧ ، ٧١٨٢ - تحفة ١٦٥٨٤ ،

2218- "Kuteybe — Leys — İbn Şihâb" isnâdıyla Urve'nin bildirdiğine göre Âişe şöyle dedi: "Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Abdullah b. Zem'a bir çocuk hakkında davalastılar ve Sa'd: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, kardeşim Utbe b. Ebî Vakkâs'ın oğludur. Onunla ilgili bana vasiyette bulunmuştu. (Utbe'ye olan) Benzerliğine bak" dedi. Abdullah b. Zem'a ise: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu kardeşimdir. Babamın döşğinde dünyaya gelmiştir ve onun cariyesinin oğludur" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benzerliğe baktı ve açıkça Utbe'ye benzediğini görüp: "Bu senindir ey Abdullah! Çocuk doğduğu döşeğe aittir. Zinakâra ise mahrumiyet vardır. Bu çocuğa karşı örtün, ey

Sevde bint Zem'a" buyurdu. Çocuk, bundan sonra vefat edene kadar Sevd'e'yi görmedi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir. Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Müminlerin annesi Sevd'e'nin kardeşi Abdullah b. Zem'a, Zem'a'nın cariyesinin oğlu Abdurrahman konusunda ihtilafa düşüp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında davalâştılar.

Sa'd b. Ebî Vakkâs, çocuğun, kardeşi Utbe b. Ebî Vakkâs'a ait olduğunu ve kardeşinin çocukla ilgili kendisine vasiyette bulunduğunu, çocuğun, kardeşi Utbe'ye çok benzediğini söyledi. Utbe, Uhud harbinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dişini kırmış ve müşrik olarak ölmüştür.

Sevd'e'nin kardeşi Abdullah ise şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu kardeşimdir. Babamın döşeginde dünyaya gelmiştir ve onun cariyesinin oğludur." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğa baktığında Utbe'ye çok benzediğini gördü, ancak çocuğun doğduğu döşeğe ait olduğuna hükmedip: "*Bu senindir ey Abdullah! Çocuk doğduğu döşeğe aittir. Zinakâra ise mahrumiyet vardır. Bu çocuğa karşı örtün ey Sevd'e binti Zem'a*" buyurdu.²

Hanefilerin aksine döşek sahibi ister koca, ister efendi olsun, çocuk kimin döşeginde doğduysa ona aittir. Hanefiler ise hür kadın için bunun geçerli olduğunu, ancak cariyeden doğan çocuk için cariyenin ikrarını şart koşmuşlardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sevd'e binti Zem'a'ya da ihtiyaten çocuğun yanında örtünmesini söyledi. Çocuk, vefat edene kadar bir daha Sevd'e'yi görmedi.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Zem'a'ya cariyenin mülkiyetini onaylaması ve üzerine kölelik hükümlerini icra etmesidir. Bu da

¹ Hadis ayrıca 2053, 2421, 2533, 2745, 4303, 6749, 6765, 6817, 7182'de geçmektedir. Müslim 1457

² Hadis ayrıca 2053, 2421, 2533, 2745, 4303, 6749, 6765, 6817, 7182'de geçmektedir.

müşrikin yaptığı böyle bir muamelenin geçerli olduğuna delalet etmektedir. Bu aynı zamanda müşrikin kendi mülkündeki tasarrufunun, o nasıl isterse öyle caiz olacağına da delalet etmiştir.

۲۲۱۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لِيُصْهَبٍ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَدْعُ إِلَى غَيْرِ أَبِيكَ . فَقَالَ صُهَيْبٌ مَا يَسْرُنِي أَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا ، وَأَنْتَى قُلْتَ ذَلِكَ ، وَلَكِنِّي سُرِفْتُ وَأَنَا صَبِيٌّ تحفة ۹۷۱۱ ،

۴۹۵۸

2219- “Muhammed b. Beşşâr — Gundar — Şu’be — Sa’d” isnâdıyla babasından bildirdiğine göre Abdurrahman b. Avf, Suheyb’e: “Allah’tan kork ve kendini babandan başkasına nisbet etme” deyince, Suheyb: “Benim şöyle şöyle şeylerimin olması ve kendimi babamdan başkasına nisbet etmek beni sevindirmez. Ancak ben küçük bir çocuk iken çalındım” karşılığını verdi.¹

Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî’dir.

Gundar, Muhammed b. Câfer el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Sa’d, Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Suheyb, Arap soyundan Nemrîlerden olduğunu veya ana dili Arapça olmamasına rağmen soyunun Nemr b. Kâsıt’a dayandırarak annesinin Temîm oğullarından olduğunu söylüyordu. Abdurrahman b. Avf kendisine: “Allah’tan kork ve kendini babandan başkasına nisbet etme” deyince, Suheyb: “Benim şöyle şöyle şeylerimin olması ve kendimi babamdan başkasına nisbet etmek beni sevindirmez. Ancak ben küçük bir çocuk iken çalındım” karşılığını verdi.

Suheyb’in babası Kisrâ’nın yanında görevliydi ve yurtları Musul’daydı. Romalılar onlara saldırıp Suheyb’i esir aldılar ve Suheyb Romalıların yanında

¹ Hadis ayrıca 9711’de geçmektedir.

büyüdü. Kelb kabilesinden bir adam onu Romalılardan satın alıp Mekke'ye getirdi. Abdullah b. Cud'ân da onu satın alıp azad etti.

Hadisin başlıkla alakası, İbn Cud'ân'ın onu satın alıp azad etmesidir.

۲۲۲۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ أُمُورًا كُنْتُ أَتَحَنَّنُ - أَوْ أَتَحَنَّنُ بِهَا - فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَلَاةٍ وَعَتَاقَةٍ وَصَدَقَةٍ، هَلْ لِي فِيهَا أَجْرٌ قَالَ حَكِيمٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ لَكَ مِنْ خَيْرٍ » أطرافه ۱۴۳۶ ، ۲۵۳۸ ،

۵۹۹۲ - تحفة ۳۴۳۲

2220- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Hakîm b. Hizâm'ın bildirdiğine göre Hakîm: “Ey Allah'ın Resûlü! Cahiliye döneminde yaptığım akrabaya iyilik, köle azad etme ve sadaka gibi iyiliklerden dolayı bana sevap var mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Daha önce yaptığın hayırlar sayesinde Müslüman oldun” cevabını verdi.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Hakîm: “Ey Allah'ın Resûlü! Cahiliye döneminde yaptığım akrabaya iyilik etme, köle azad etme ve fakirlere sadaka gibi iyiliklerden dolayı bana sevap var mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Daha önce yaptığın hayırlar sayesinde Müslüman oldun” cevabını verdi.

Hadisin başlıkla alakası, müşrikin sadakasını ve köle azad etmesini ihtiva etmesindedir. Bu da müşrik müşterinin mülkiyet hakkının sahihliğine delalet eder. Çünkü köleyi hürriyete kavuşturmanın sahihliği, mülkiyetin sahihliğine bağlıdır.

Bu hadis Zekât, Edeb ve başka konularda geçmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1436, 2538, 5992'de geçmektedir. Müslim 123

۱۰۱ - باب جُلُودِ الْمَيِّتَةِ قَبْلَ أَنْ تُدْبَعَ

101- TABAKLANMADAN ÖNCE LEŞ DERİLERİ

۲۲۲۱ - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِشَاةٍ مَيِّتَةٍ فَقَالَ « هَلَّا اسْتَمْتَعْتُمْ بِأَهَابِهَا » قَالُوا إِنَّهَا مَيِّتَةٌ قَالَ « إِنَّهَا حَرَمٌ أَكَلُهَا » . أطرافه ۱۴۹۲ ، ۵۵۳۱ ، ۵۵۳۲ - تحفة ۵۸۳۹

2221- “Zuheyr b. Harb — Yakûb b. İbrâhîm — babası — Sâlih — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh” isnâdıyla Abdullâh b. Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ölü bir koyunun yanından geçerken: “*Bunun derisinden faydalansanız*” buyurdu. Sahabe: “Bu leştir” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunun yenmesi haram kılınmıştır*” karşılığını verdi.¹

Züheyr b. Harb, Ebû Bekr b. Ebî Hayseme’nin babası Ebû Hayseme en-Nesâî’dir.

Yakûb, Yakûb b. İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Zührî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ölmüş bir oğlağın yanından geçerken: “*Bunun derisinden faydalansaydınız*” buyurdu. Müslim’deki ibare: “*Bunun derisini alıp tabaklayarak ondan faydalansaydınız*” şeklindedir.

Sahabe: “Bu leştir” karşılığını verdiler. Bu: “Bu bize haramken nasıl oluyor da bundan faydalanmamızı emrediyorsun” mânâsındadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: “*Bunun sadece yenmesi haram kılınmıştır*” buyurarak hangi

¹ Hadis ayrıca 1492, 5531, 5532’de geçmektedir. Müslim 263

yönden haram kılındığını açıklamıştır. Bu, Kitab'ın sünnetle tahsisidir. Çünkü Yüce Allah: “Leş... size haram kılındı” buyurmuştur. Âyet leşin her türlüşünü kapsamaktadır. Sünnet bunun sadece yenmesini haram kılarak tahsis etmiştir.

Zührî bu hadisi, tabaklanmış olsun olmasın leş derisinden faydalanmanın caiz olduğuna delil göstermiştir. Ancak başka bir tarikle derinin tabaklandıktan sonra kullanılabileceği rivayet edilmiştir ve cumhur bu görüştedir. Şâfiî, leş, köpek, domuz ve bunlardan olan her şeyin necis olduğunu, bunlar tabaklansa bile kullanılamayacağını söylemiştir. Bazıları hadiste koyunun zikredilmesini delil göstererek sadece eti yenen hayvanların leşlerinin derisinden faydalanılabileceğini söylemişlerdir. Tabaklanmanın temizlemeye etkisi olmadığı, eti yenmeyen hayvanın usulüne uygun kesilse bile temiz sayılmayacağı düşünülürse bu görüşte olanların delillerinin daha güçlü olduğu görülür.

Hadisin başlıkla alakası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), koyunun derisinden faydalanmalarını söylemesidir. Faydalanmanın caiz olması da onu satmanın caiz olduğuna delalet eder.

Bu hadis daha önce *Zekat* ve *Zebâih* konusunda geçmiştir.

۱۰۲ - بَابُ قَتْلِ الْخِنْزِيرِ

102- DOMUZUN ÖLDÜRÜLMESİ

Buhârî bu başlığı burada zikrederek, öldürülmesi emredilen şeyin satılmasının da caiz olmadığına işaret etmiştir.

وَقَالَ جَابِرٌ حَرَّمَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْعَ الْخِنْزِيرِ

Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) domuzun satılmasını haram kıldı” demiştir.

Buhârî'nin leşlerin ve putların satışı konusunda mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Câbir b. Abdillâh el-Ensârî: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) domuzun satılmasını haram kıldı” demiştir.

۲۲۲۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ
 أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ
 يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ ، وَيَقْتُلَ الْخَنَزِيرَ ، وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ ،
 وَيَقْضِيَ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ » . أطرافه ۲۴۷۶ ، ۳۴۴۸ ، ۳۴۴۹ - تحفة ۱۳۲۲۸

2223- “Kuteybe b. Saîd — Leys — İbn Şihâb — İbnu'l-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Nefsim elinde olana yemin ederim ki; adil bir hakem olan Meryem oğlu İsa'nın aranızda inip haçı kıracağı, domuzu öldüreceği, cizyeyi kaldıracığı ve malın hiç kimsenin kabul etmeyeceği kadar çoğalacağı zaman yaklaşımıştır.*”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd es-Sekafî el-Bağlânî el-Belhî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

İbnu'l-Müseyyeb, Saîd b. el-Müseyyeb'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki...*” diye kalem ederek Hz. İsa'nın semadan Dimaşk'taki beyaz minarenin yanına ellerini iki meleğin kanatlarına koyarak inip bu ümmete adil bir yönetici olarak geleceğini bildirmiştir. Hz. İsa peygamber olarak gelmeyecektir. O, Hz. Muhammed'in şeriatıyla hükmedecektir.

Hadiste geçtiğine göre Hz. İsa Hristiyanların kutsal kabul ettiği haçı kıracaktır. Yahudilerden bir grup Hz. İsa ve annesine sövünce, Hz. İsa onlara beddua etti ve Allah onları domuz ve maymuna çevirdi. Yahudiler Hz. İsa'yı öldürmek için ittifak edince Allah ona kendisini semaya yükselteceğini bildirdi. Hz. İsa ashabına: “Kim bana benzetilerek öldürülmesi karşılığında cennete girmek ister?” diye sordu. Bir adam kalkıp: “Ben” deyince Allah onu Hz. İsa'ya benzetti ve Yahudiler Hz. İsa zannederek onu öldürüp çarmıha gerdiler.

¹ Hadis ayrıca 2476, 3448, 3449'da geçmektedir. Müslim 155

Hız. İsa'ya benzetilen bu kişinin münafık biri olduğu da söylenmiştir. Bu kişi Hız. İsa'nın yerini Yahudilere göstermek için Hız. İsa'nın evine girince Hız. İsa semaya yükseltildi ve adam Hız. İsa'ya benzetildi. Yahudiler eve girince onu Hız. İsa zannedip öldürdüler. Sonra ihtilafa düşüp bazıları: “Bu, ilahtır. Onu öldürmek doğru olmaz” derken, bazıları: “Öldürüldü ve çarmıha gerildi” dedi. Bazıları: “Eğer bu İsa ise bizim adamımız nerede? Eğer bu adamımız ise İsa nerede?” dedi. Bazıları: “Semaya çekildi” dedi. Bazıları: “Bunun yüzü İsa'nın yüzü, ancak bedeni adamımızın bedeni” dedi. Sonra Hız. İsa'nın ashabını öldürmeye, çarmıha germeye ve hapsedmeye başladılar. Nihayet durumları zamanın Romalıların yöneticisine iletilerek ona: “Yahudiler, kendilerine Allah'ın elçisi olduğunu söyleyen bir adamın arkadaşlarına musallat olmuşlar. O adam, ölüleri diriltip anadan doğma körlerle alacaklıları iyileştirip şifaya kavuşturuyor ve mucizeler gösteriyordu. Ona hücum edip öldürdüler ve çarmıha gerdiler” dediler.

Romalıların idarecisi çarmıha gerilen kişiye bir adam gönderip onu çarmıhtan indirdi ve çarmıhı getirdiler. Romalıların idarecisi bu çarmıhı kutsal sayıp ondan haçlar yaptırdı. Bu olaydan sonra Hristiyanlar haçı kutsal saymaya başladılar.

Hız. İsa yeryüzüne indiğı zaman onların bu inancını yıkmak için haçı kıracaktır. Domuzun yenmesinin haram olduğunu mübalağalı bir şekilde belirterek onu öldürecek. Bu, domuzun pis olduğunu göstermektedir. Çünkü Hız. İsa İslam'ın hükmüne göre onu öldürecektir. Hâlbuki temiz ve kendisinden faydalanılan bir şeyi telef etmek helal değildir.

Hız. İsa, insanların Müslüman olmasını sağlayarak cizye vermelerine gerek kalmayacaktır. İslam'da cizye vardır, ancak Hız. İsa geldiğı zamana cizyenin hükmü kalkacaktır. Bu hükmü kaldıran Hız. İsa değil, bunun nesh edileceğini bildiren Resûlullah'tır.

Hız. İsa geldiğı zaman, bereket ve adaletle hükmedilmesi sebebiyle mallar o kadar çoğalacaktır ki, hiç kimsenin mala ihtiyacı olmayacak, insanlar kıyamet saatinin yaklaştığını anladıkları için mala rağbet etmeyecekler.

Buhârî bu hadisi *Enbiyâ* konusunda, Müslim *İmân* konusunda, Tirmizî de *Fiten* konusunda rivayet etmiştir.

۱۰۳ - باب لَا يَذَابُ شَحْمُ الْمَيْتَةِ وَلَا يُبَاعُ وَدَكَّهُ .

103- LEŞİN İÇ YAĞI ERİTİLMEZ VE ONDAN ÇIKAN YAĞ SATILMAZ

رَوَاهُ جَابِرٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Câbir bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

۲۲۲۳ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ أَخْبَرَنِي طَاوُسٌ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ بَلَغَ عُمَرُ أَنَّ فُلَانًا بَاعَ خَمْرًا فَقَالَ قَاتَلَ اللَّهُ فُلَانًا ، أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ ، حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا » طرفاه ۳۳۲۵ ، ۳۴۶۰ - تحفة ۱۰۵۰۱

2223- “Humeydî — Süfyân — Amr b. Dînâr — Tâvus” isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Ömer bir kişinin şarap sattığını öğrenince şöyle dedi: “Allah falanın canını alsın. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Allah Yahudilerin canını alsın. İçyağları onlara haram kılınca onu eritip sattılar”* buyurduğunu bilmiyor mu?”¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Tâvus, Tâvus el-Yemânî'dir.

Müslim ve İbn Mâce'nin Ebû Bekr b. Ebî Şeybe isnadıyla İbn Uyeyne'den aynı isnâdla rivayet ettiklerine göre şarap satan kişi Semure'dir.

Beyhakî'nin, Za'ferânî tarikiyle Süfyân b. Cündüb'den yaptığı rivayette şu ibare vardır: “Semure, kitab ehlinde cizye karşılığı alınan bu şarabı satmanın caiz olduğunu zannederek satmıştır. Veya şarap yapacağını bildiği kişiye, şarap yapımında kullanılabilecek içecek satmıştır.”

¹ Hadis ayrıca 3325, 3460'ta geçmektedir. Müslim 1583

İsmâîlî der ki: “Semure, şarabın içilmesinin haram olduğunu biliyor, ancak satımının haram olduğunu bilmiyor olabilir. Bu sebeple Hz. Ömer onu cezalandırmamış, sadece kınamıştır.”

H. Ömer: “Allah falanın canını alsın” derken bedduayı kastetmemiş, sadece kınamak istemiş olabilir. Araplar, ağır bir şekilde eleştirmek istedikleri kişi hakkında böyle bir sözü kullanırlar. Râvî, bir sahabeye adını vererek böyle bir şey nisbet etmeyi edeb açısından uygun görmediği için Semure’nin adını vermemiş olabilir.

H. Ömer, Semure’nin bu davranışını kınayıp Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah Yahudilerin canını alsın. İçyağları onlara haram kılınca onu eritip sattılar” buyurduğunu söylemiştir.

Yahudiler, Allah’ın haram kıldığı şeyleri yapmak için hilelere başvurmuşlardır. Ölü hayvan olsun, usulüne uygun kesilmiş hayvan olsun bütün hayvanların içyağlarını yemek Yahudilere haram kılınmıştı. Bunun üzerine Yahudiler bu yağları eritip sattılar. H. Ömer, şarabı satmayı, Yahudilerin eritilmiş içyağlarını satmalarına benzetmiş ve yenilmesi haram olan şeyi satmanın da haram olduğunu söylemiştir.

Alınması haram kılınan şeyin satılması da haramdır. Eritilmiş yağı kandilde aydınlanmak için kullanmak haram değildir. Bu hadiste, birbirine benzer meselelerde kıyas kullanılması ve şarap satmanın haram kılınması hükümleri vardır.

Buhârî bu hadisi *Benî İsrâîl* konusunda, Müslim *Buyû* konusunda, Nesâî *Zebâih* ve *Tefsir* konusunda rivayet etmiştir.

٢٢٢٤ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَاتَلَ اللَّهُ يَهُودًا حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَبَاعُوهَا ، وَأَكَلُوا أَثْمَانَهَا » . تحفة ١٣٣٣٧

2224- “Abdân — Abdullah — Yûnus — İbn Şihâb — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah Yahudilere lanet etsin. İçyağları onlara haram kılınca onu satıp parasını yediler” buyurdu.

Abdân, Abdullah b. Osman el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem). *"Allah Yahudilere lanet etsin. İçyağları onlara haram kılınca onu satıp parasını yediler"* buyurmuştur. Bu hadiste içyağını satıp parasını yemekten bahsedilmiş, eritilmesinden bahsedilmemiştir.

Buhârî "قاتلهم" kelimesinin, "lanet etsin" mânâsında olduğunu, Hz. Ömer'in önceki hadiste söylediği mânâda olmadığını söylemiştir. Delil olarak ta: "Allah onlara lanet etsin, nasıl da uyduruyorlar" ve "Yalancılara lanet olsun"² âyetlerini delil göstermiştir.

١٠٤ - بَابُ بَيْعِ التَّصَاوِيرِ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا رُوحٌ وَمَا يُكْرَهُ مِنْ ذَلِكَ

104- CANSIZ ŞEYLERİN RESİMLERİNİ SATMAK VE BU KONUDAKİ MEKRUHLAR

٢٢٢٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ أَخْبَرَنَا عَوْفٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحُسَيْنِ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبَّاسٍ إِنِّي إِنْسَانٌ، إِنَّمَا مَعِيشَتِي مِنْ صَنْعَةِ يَدَيَّ، وَإِنِّي أَصْنَعُ هَذِهِ التَّصَاوِيرَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا أُحَدِّثُكَ إِلَّا مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ سَمِعْتُهُ يَقُولُ « مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهُ، حَتَّى يَنْفَخَ فِيهَا الرُّوحَ، وَلَيْسَ يَنْفَخُ فِيهَا أَبَدًا ». فَرَبَا الرَّجُلُ رَبْوَةً شَدِيدَةً وَاصْفَرَ وَجْهُهُ فَقَالَ وَيْحَكَ إِنْ أَبَيْتَ إِلَّا أَنْ تَصْنَعَ، فَعَلَيْكَ بِهَذَا الشَّجَرِ، كُلُّ شَيْءٍ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ سَمِعَ سَعِيدُ بْنُ أَبِي عُرْوَةَ مِنَ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ هَذَا الْوَاحِدَ

طرفاه ٥٩٦٣، ٧٠٤٢ - تحفة ٥٦٥٨، ٦٥٣٦

¹ Tevbe Sur. 30

² Zâriyat Sur. 10

2225- “Abdullah b. Abdilvehhâb — Yezîd b. Zuray” isnâdıyla Avf'ın bildirdiğine göre Saîd b. Ebi'l-Hasan şöyle dedi: İbn Abbâs'ın yanındayken bir adam gelip: “Ey Ebu'l-Abbâs! Ben el emeğiyle geçinen bir insanım ve şu resimleri yapmaktayım” deyince İbn Abbâs ona şöyle karşılık verdi: “Sana sadece Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir şeyi anlatacağım. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kim bir resim yaparsa, Allah o kişiye, yaptığı resme ruh üfleyinceye kadar azab edecektir ve o kişi ona asla ruh veremeyecektir*» buyurduğunu işittim.” Bunun üzerine adamı bir sıkıntı basıp yüzü sararınca İbn Abbâs: “Yazık sana! Eğer mutlaka yapacaksan şu ağaçların, canlı olmayan şeylerin resmini yap” dedi.

Ebû Abdillâh der ki: “Saîd b. Ebî Arûbe bu tek hadisi Nadr b. Enes'ten işitmiştir.”¹

Abdullah b. Abdilvehhâb, Abdullah b. Abdilvehhâb el-Hucenî'dir.

Avf, Avf b. Ebî Humeyd'dir.

Saîd b. Ebi'l-Hasan, Hasan el-Basrî'nin kardeşidir. Hasan'dan büyüktür ve ondan önce vefat etmiştir.

İbn Abbâs'ın yanına bir adam gelip, el emeğiyle geçindiğini ve resim yapıp sattığını söyleyince İbn Abbâs, onun bu sorusuna Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği bir hadisle cevap vereceğini söyleyip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şu hadisini zikretti: “*Kim bir resim yaparsa, Allah o kişiye, yaptığı resme ruh üfleyinceye kadar azab edecektir ve o kişi ona asla ruh veremeyecektir.*” Bunun üzerine adamı bir sıkıntı basıp yüzü sararmaya başlayınca İbn Abbâs: “Yazık sana! Eğer mutlaka resim yapacaksan ağaç gibi cansız şeylerin resmini yap” dedi.

Bu hadis Müslim'de: “Ağaç ve canlı olmayan şeylerin resmini yap” şeklindedir.

Ebû Nuaym ise bunu: “Şu ağaçları ve canlı olmayan her şeyi yap” şeklinde rivayet etmiştir. Cumhur da bu görüştedir.

¹ Hadis ayrıca 5963, 7042'de geçmektedir. Müslim 2110

İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah o kişiye, yaptığı resme ruh üfleyinceye kadar azab edecektir” sözünü bu fetvasına delil göstermiştir. Bu söz ressamın ancak yaratması Allah'a mahsus olan canlı varlık resimlerini yapmaya girişmiş olduğu için bu azabı hak ettiğine delâlet etmiştir. Cansız olan şeylerin resimlerini yapmanın ise bir sakıncası yoktur.

Buhârî: “Saîd b. Ebî Arûbe bu tek hadisi Nadr b. Enes'ten işitmiştir” sözüyle *Libâs* konusunda Abdu'l-A'lâ tarîkiyle bu manada rivayet ettiği hadise işaret etmiştir.

۱۰۵ - بَابُ تَحْرِيمِ التَّجَارَةِ فِي الْخَمْرِ

105- İÇKİ TİCARETİNİN HARAM KILINMASI

Bu konu daha önce “Mescidde” kaydıyla *Mesâcid* konularında geçmiştir.

وَقَالَ جَابِرٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حَرَّمَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْعَ الْخَمْرِ

Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içki satımını haram kıldı” demiştir.

۲۲۲۶ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الصُّحَى عَنْ مَرْوَقٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - لَمَّا نَزَلَتْ آيَاتُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ عَنْ آخِرِهَا خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « حُرِّمَتِ التَّجَارَةُ فِي الْخَمْرِ ». أطرافه ۴۵۹، ۲۰۸۴، ۴۵۴۰، ۴۵۴۱، ۴۵۴۲، ۴۵۴۳ - تحفة ۱۷۶۳۶

2226- “Müslim — Şu’be — A’miş — Ebu’d-Duhâ” isnâdıyla Mesrûk’un bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: “Bakara Sûresinin sonundaki âyetler nazil olduğu zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp: “İçki ticareti haram kılınmıştır” buyurdu.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ezdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

¹ Hadis ayrıca 459, 2084, 4540, 4541, 4542, 4543’te geçmektedir. Müslim 1580

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Ebu'd-Duhâ, Müslim b. Subayh el-Kûfî'dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda' el-Hemedânî el-Kûfî'dir.

Hiz. Âişe der ki: Bakara Sûresinin sonlarındaki fâiz ile ilgili âyetten itibaren sûrenin sonuna kadar olan kısım (275, 286) nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evinde Mescid'e çıkıp: "İçki ticareti haram kılınmıştır" buyurdu.

Bu hadis, Mescid'de içki satmanın haram olması konusunda geçmiştir.

۱۰۶ - بَابُ إِيْثِمٍ مِّنْ بَّاعٍ حُرًّا

106- HÜR OLAN KİŞİYİ SATANIN GÜNAHI

۲۲۲۷ - حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ مَرْحُومٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « قَالَ اللَّهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ عَدَرَ ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ ، وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ » طرفه ۲۲۷۰ - تحفة ۱۲۹۵۲

2227- "Bişr b. Merhûm — Yahya b. Süleym — İsmâîl b. Umeyye — Saîd b. Ebî Saîd" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: "Yüce Allah şöyle buyurur: "Ben kıyamet günü üç kişinin hasmıyım; Benim adına ahit verip aldatan kişi, hür birini satıp parasını yiyen kişi ve bir işçi tutup onu çalıştırdığı halde ücretini vermeyen kişi."

Bişr b. Merhûm, Bişr b. Ubeys b. Merhûm b. Abdilazîz b. Mihrân el-Attâr el-Basrî'dir.

Yahya b. Süleym, Yahya b. Süleym el-Kureşî et-Tâifî'dir.

İsmâîl b. Umeyye, İsmâîl b. Umeyye b. Amr b. Saîd b. el-Âs'tır.

Saîd b. Ebî Saîd, Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2270'te geçmektedir.

Hadiste geçtiğine göre yüce Allah: “Ben kıyamet günü üç kişinin hasmıyım” buyurmuştur. Yüce Allah bütün zalimlerin hasmıdır. Ancak bu konuda daha şiddetli olduğu için bu üç sınıfı açık açık saymıştır.

Yüce Allah’ın, hasım olduğunu bildirdiği birinci sınıf, Allah adına ahit verip yemin etmesine rağmen, ahidini yerine getirmeyerek ve yeminini bozarak yalan söyleyip aldatanlardır. İkinci sınıf ta bir kişinin hür olduğunu bildiği halde onu köle olarak satıp parasını yiyen kişilerdir.

Bu hadis Ebû Dâvud’da, Abdullah b. Ömer’in vasıtasıyla geçen merfû hadiste: “*Hür bir kişiyi köle edinen*” şeklinde geçmektedir.

Hattâbî’ye göre hadiste kastedilen köle yapma şu iki şekilde olur: Ya köleyi azad ettikten sonra bunu gizlemek ya da inkar etmek veya azad ettikten sonra hâla köleymiş gibi zorla çalıştırmak.

İbnu’l-Cevzî: “Hür kişi Allah’ın kölesidir. Kim ona karşı haksızlık ederse onun hasmı efendisi olur” demiştir.

Yüce Allah’ın, kıyamet günü hasmı olacağı üçüncü kişi ise, çalıştırdığı işçinin hakkını vermeyen kişidir.

Bu hadis, Buhârî’nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

۱۰۷ - باب أمر النبي ﷺ الْيَهُودَ بِبَيْعِ أَرْضِهِمْ حِينَ أَجْلَاهُمْ

107- RESÛLULLAH (sallallahu aleyhi vesellem) YAHUDİLERİ SÜRGÜN ETTİĞİ ZAMAN ARAZİLERİNİ SATMALARINI EMRETMESİ

فِيهِ الْمُقْبِرِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

Bu konuda Makburî’nin Ebû Hureyre’den bir rivayeti vardır.

Buhârî, bu konudaki hadisi *Cihad* konusunda, Yahudilerin Arap yarımadasından çıkarılmaları babında Makburî tarikiyle Ebû Hureyre’den şu lafızla rivayet etmiştir: “Bizler Mescid’deyken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp: “*Yahudilerin yurduna yürüyün!*” buyurunca yola çıkıp Beytu’l-Midrâs’a (bilginlerinin bulunduğu ve Tevrat okuttukları yere) geldiğimizde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Müslüman olun, selamette olursunuz. Bilin ki, arz ancak Allah'a ve Resûlüne aittir. Ben sizleri bu yurttan çıkarmak istiyorum. Sizden her kim kendi malından taşıyamayacağı bir şeyi olursa onu satsın. Size*

söylediğim sözü işitmezseniz iyi biliniz ki arz ancak Allah'a ve Resûlüne aittir" buyurdu.

Zerkeşî ve başkaları şöyle dediler: "Hadiste bahsedilen Yahudiler, Medine'den sürgün edilen Kurayza oğulları ve Nadîr oğullarından geriye kalanlardır. Çünkü Kurayza oğulları ve Nadîr oğulları Ebû Hureyre Müslüman olmadan önce sürgün edilmişlerdir. Bilindiği gibi Ebû Hureyre, Hayber'in fethinden sonra Medine'ye gelmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber Yahudilerini arazilerinde çalışmak üzere Hayber'de bırakmış, daha sonra Hz. Ömer onları sürgün etmiştir.

İbnu'l-Munîr der ki: Buhârî, bu hadiste geçen: "Sizden her kim kendi malından taşıyamayacağı bir şeyi olursa onu satsın" sözünü delil göstererek arazinin de taşınamayacak mallardan olduğunu söyleyip bu başlığı zikretmiştir.

۱۰۸ - بَابُ بَيْعِ الْعَبِيدِ وَالْحَيَوَانِ بِالْحَيَوَانِ نَسِيئَةً .

108- KÖLEYİ KÖLE İLE HAYVANI HAYVAN İLE VERESİYE OLARAK SATMAK

وَاشْتَرَى ابْنُ عُمَرَ رَاحِلَةً بِأَرْبَعَةِ أَبْعَرَةٍ مَضْمُونَةٍ عَلَيْهِ ، يُوفِيهَا صَاحِبُهَا بِالرَّابَةِ
وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَدْ يَكُونُ الْبَعِيرُ خَيْرًا مِنَ الْبَعِيرَيْنِ وَاشْتَرَى رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ بَعِيرًا
بِبَعِيرَيْنِ فَأَعْطَاهُ أَحَدَهُمَا وَقَالَ آتِيكَ بِالْآخِرِ غَدًا رَهْوًا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَقَالَ ابْنُ
الْمُسَيَّبِ لَا رَبَّاءَ فِي الْحَيَوَانِ الْبَعِيرُ بِالْبَعِيرَيْنِ ، وَالشَّاءُ بِالشَّاتَيْنِ إِلَى أَجَلٍ وَقَالَ ابْنُ
سِيرِينَ لَا بَأْسَ بَعِيرٍ بِبَعِيرَيْنِ نَسِيئَةً .

İbn Ömer, sahibine Rebeze'de teslim edeceği dört deve karşılığında bir binek devesi satın aldı.

İbn Abbâs: "Bazen bir deve iki deveden daha iyidir" demiştir.

Râfi b. Hadîc de iki deve karşılığında bir deve satın aldı ve devenin birini adama verip: "Diğerini inşallah yarın geciktirmeden veririm" dedi.

İbnu'l-Müseyyeb: "Hayvanlarda faiz gerçekleşmez. İki deve karşılığında bir deve, iki koyun karşılığında bir koyunu vadeli olarak satmak caizdir" demiştir.

İbn Sîrîn de: "Bir deveyi iki deve karşılığında vadeli olarak satmakta sakınca yoktur" demiştir.

Mâlik, Şâfiî ve İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Bişr tarikiyle Nâfi'den bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer, sahibine Rebeze'de teslim edeceği dört deve karşılığında bir binek devesi satın aldı.

Şâfiî'nin Tâvus'tan mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbn Abbâs: "Bazen bir deve iki deveden daha iyidir" demiştir.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak naklettiğine göre Râfi b. Hadîc iki deve karşılığında bir deve satın aldı ve devenin birini adama verip: "Diğerini inşallah yarın geciktirmeden veririm" dedi.

Saîd b. el-Müseyyeb. "Hayvanlarda faiz gerçekleşmez. İki deve karşılığında bir deve, iki koyun karşılığında bir koyunu vadeli olarak satmak caizdir" demiştir. Mâlik bu hadisi İbn Şihâb'dan mevsûl olarak rivayet etmiş ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gebe develerin karnındaki yavruların satışını, develerin sulbündeki yavruların satışını ve doğacak olan yavrunun yavrusunun satışını yasakladı" ibaresini eklemiştir.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak naklettiğine göre Muhammed b. Sîrîn: "Bir deveyi iki deve, bir dirhemi iki dirhem karşılığında vâdeli olarak satmakta sakınca yoktur" demiştir.

Saîd b. Mansûr'un, Yûnus tarikiyle bildirdiğine göre Muhammed b. Sîrîn, hayvanları bu şekilde peşin, parayı ise vadeli olarak satmakta sakınca görmezdi. Ancak paraların peşin, hayvanların vâdeli olarak satılmasını kerih görürdü.

Şâfiî mezhebine göre ise hayvanların bu şekilde satışında faiz yoktur. Aynı şekilde bir köleyi bir köle veya iki ya da daha çok köle karşılığında vâdeli olarak satmak caizdir. Ebû Hanîfe caiz olmadığını, Mâlik ayrı cinsten olan şeyleri bu şekilde satmanın caiz olduğunu söylemiştir.

۲۲۲۸ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ فِي السَّبْيِ صَفِيَّةٌ ، فَصَارَتْ إِلَى دَحِيَّةِ الْكَلْبِيِّ ، ثُمَّ صَارَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ .
 أطرافه ۳۷۱ ، ۶۱۰ ، ۹۴۷ ، ۲۲۳۵ ، ۲۸۸۹ ، ۲۸۹۳ ، ۲۹۴۳ ، ۲۹۴۴ ، ۲۹۴۵ ، ۲۹۹۱ ، ۳۰۸۵ ، ۳۰۸۶ ، ۳۳۶۷ ، ۳۶۴۷ ، ۴۰۸۳ ، ۴۰۸۴ ، ۴۱۹۷ ، ۴۱۹۸ ، ۴۱۹۹ ، ۴۲۰۰ ، ۴۲۰۱ ، ۴۲۱۱ ، ۴۲۱۲ ، ۴۲۱۳ ، ۵۰۸۵ ، ۵۱۵۹ ، ۵۱۶۹ ، ۵۳۸۷ ، ۵۴۲۵ ، ۵۵۲۸ ، ۵۹۶۸ ، ۶۱۸۵ ، ۶۳۶۳ ، ۶۳۶۹ ، ۷۳۳۳ - تحفة ۳۰۳ ،

۲۹۱

2228- “Süleyman b. Harb — Hammâd b. Zeyd” isnâdıyla Sâbit’in bildirdiğine göre Enes şöyle dedi: “Esirler arasında Safiyye de vardı. Safiyye önce Dıhyetu’l-Kelbi’nin, sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) mülkiyetine geçti.”¹

Süleyman b. Harb, Süleyman b. Harb el-Vâşihî el-Basrî’dir.

Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Cahdamî’dir.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî’dir.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Hayber esirleri arasında Safiyye binti Huyey b. Ahtab da vardı.

Abdulazîz b. Suheyb’in Enes’ten olan rivayetine göre Dıhyetu’l-Kelbî Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Esirler arasından bana bir cariyeye ver” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Git ve bir cariyeye al*” buyurdu. Dıhye Safiyye’yi alınca bir adam gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Dıhye’ye Kureyza ve Nadîr oğullarının efendisi olan Safiyye’yi verdi. O ancak sana yakışır” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Dıhye’yi cariyeyeyle birlikte çağırın*” buyurdu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye’yi görünce, Dıhye’ye: “*Esirler arasından başka bir cariyeye al*” buyurdu. Sonra Safiyye Resûlullah’ın

¹ Hadis ayrıca 371, 610, 947, 2235, 2889, 2893, 2943, 2944, 2945, 2991, 3085, 3086, 3367, 3647, 4083, 4084, 4197, 4198, 4199, 4200, 4201, 4211, 4212, 4213, 5085, 5159, 5169, 5387, 5425, 5528, 5968, 6185, 6363, 6369, 7333’te geçmektedir. Müslim 1365

(sallallahu aleyhi vesellem) mülküne geçti.

Müslim’de geçen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Dihye’ye yedi köle vererek Safiyye’yi ondan satın aldı. Müslim’de geçen yedi köle sözü, Abdulazîz’in rivayetiyle çelişmemektedir. Çünkü Abdulazîz’in rivayeti, birden çok carie almaması mânâsına gelmez.

Buhârî bu hadisi muhtasar olarak zikretmiştir ve başlıkla ilgili kısım burada mevcut değildir. Buhârî burada Müslim’in ve Abdulazîz’in rivayetine işaret etmiş olabilir.

İbn Battâl der ki: “Safiyye’nin, muayyen olmayan bir cariyeye değiştirilmesi, cariyeyi, başka bir carie karşılığında vadeli olarak satmanın cevazına delildir.”

Buhârî bu hadisi *Nikâh* ve *Hayber gazvesi* konusunda, Müslim ve Nesâî ise *Nikâh* konusunda rivayet etmiştir.

۱۰۹ - بَابُ بَيْعِ الرِّقِيقِ

109- KÖLE SATMAK

۲۲۲۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ مُحَيْرِيزٍ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نُصِيبُ سَبِيًّا ، فَنُحِبُّ الْأَثَمَانَ ، فَكَيْفَ تَرَى فِي الْعَزْلِ فَقَالَ « أَوْإِنَّكُمْ تَفْعَلُونَ ذَلِكَ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ذَلِكَ ، فَإِنَّهَا لَيْسَتْ نَسَمَةٌ كَتَبَ اللَّهُ أَنْ تَخْرُجَ إِلَّا هِيَ خَارِجَةٌ »

أطرافه ۲۵۴۲، ۴۱۳۸، ۵۲۱۰، ۶۶۰۳، ۷۴۰۹ - تحفة ۱۱۱

2229- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla İbn Muhayrîz’in bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken: “Ey Allah’ın Resûlü! Esir aldığımız cariyelerle ilişki kuruyoruz, ancak biz bunları satıp paralarını almak istiyoruz. Bunun için azil konusunda ne dersin?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sizler böyle mi yapıyorsunuz? Böyle yapmamanızda bir sakınca yoktur.

Çünkü şu muhakkak ki, Allah'ın dünyaya gelmesini takdir ettiği her canlı mutlaka gelecektir” buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

İbn Muhayrîz, Abdullah el-Cuhamî'dir.

Ebû Saîd el-Hudrî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken ona şöyle dedim: “Ey Allah'ın Resûlü! Esir aldığımız cariyelerle ilişki kuruyoruz, ancak biz bunları satıp paralarını almak istediğimizden dolayı hamile kalmamaları için azil yapıyoruz. Böyle yapmamız caiz midir?”

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Sizler böyle mi yapıyorsunuz?” karşılığını vermesi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onların böyle yaptığını bilmediğini gösterir. Sahabe bir şey yapıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olmadıklarını anladıkları zaman, yaptıkları şeyin hükmünü sorarlardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerine devamla: “Böyle yapmamanızda bir sakınca yoktur. Çünkü şu muhakkak ki, Allah'ın dünyaya gelmesini takdir ettiği her canlı mutlaka gelecektir” buyurdu.

Müslim'de geçen Câbir'in: “Dilersen azil yap” şeklindeki hadisi, azil yapmanın caiz olduğunu açıkça göstermektedir. Şâfiîler, hür kadınla ilişki kurarken, onun rızası olmadan azil yapmanın hükmüyle ilgili ihtilaf etmişlerdir. Gazâlî ve bazıları caiz olduğunu söylemişlerdir. Sonradan gelen Şâfiî âlimleri de bu görüştedir.

Cariye ise eğer sahibinin hanımıysa, hür kadınla aynı hükme tâbidir ve eğer hür kadınla ilişki kurarken azil yapmak caizse cariyeye de caizdir.

Sahih olan görüşe göre, çocuğun da köle olmaması için cariyeye ilişki kurarken azil yapmak caizdir.

Üç mezheb, hür kadınla ilişki kurarken onun izni olmadan azil yapılamayacağı, cariyeye ilişki kurarken ise azil yapmak için iznini almasına gerek olmadığına ittifak etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 2542, 4138, 5210, 6603, 7409'da geçmektedir. Müslim 1438

Malikilere göre başkasıyla evlendirilmiş cariye'nin azil için efendisinden izin alması gerekir. Ebû Hanîfe ve Ahmed bu görüştedir. Ebû Yûsuf ve Muhammed ise: "İzin cariyeye aittir" demişlerdir.

Azil'in caiz olmadığı görüşünde olanlar: "Böyle yapmamanızda bir sakınca yoktur" sözünün, sakıncanın azil yapmakta olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir. Bunlara göre eğer bu sözden kastedilen azil yapmakta sakınca olmaması olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Böyle yapmamanızda sakınca yoktur" derdi.

Müslim'de ve başkasında geçen rivayette ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Böyle yapmayınız" dememiş, "Neden böyle yapıyorsunuz?" diyerek açık bir şekilde bunu yasaklayan bir şey söylememiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünü azil yapmamanın daha iyi olduğuna, çocuk olmaması için azil yapılırsa bile bunun bir faydası olmadığına işaret etmiştir.

Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre yüce Allah'ın dünyaya gelmesini takdir ettiği her canlı mutlaka dünyaya gelecektir.

Buhârî bu hadisi *Nikâh*, *Kader*, *Megâzî* ve *Tevhid* konusunda, Müslim ve Ebû Dâvud *Nikâh* konusunda, Nesâî ise *İşretu'n-Nisâ* konusunda rivayet etmiştir.

۱۱۰ - باب بَيْعِ الْمَدْبَرِ

110- MÜDEBBER KÖLEYİ SATMAK

Müdebber köle, azad edilmesi, efendisinin vefatına bağlı olan ve efendisinin kendisine: "Ben vefat ettiğim zaman hürsün" dediği köledir.

۲۲۳۰ - حَدَّثَنَا ابْنُ ثُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ عَنْ عَطَاءٍ

عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَاَعَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدْبَرَ أَطْرَافَهُ ۲۱۴۱، ۲۳۲۱، ۲۴۰۳،

۲۴۱۵، ۲۵۳۴، ۶۷۱۶، ۶۹۴۷، ۷۱۸۶ - تحفة ۲۴۱۶

2230- “İbn Numeyr — Vekî — İsmâîl — Seleme b. Kuheyl” isnâdıyla Atâ’nın bildirdiğine göre Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müdebber köleyi sattı” demiştir.¹

İbn Numeyr, Muhammed b. Abdillâh’tır.

Vekî, Vekî b. el-Cerrâh er-Ruâsî’dir.

İsmâîl, İsmâîl b. Ebî Hâlid’dir.

Seleme b. Kuheyl, Seleme b. Kuheyl el-Hadramî’dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Ebû Mezkûr el-Ensârî, Yakûb adındaki kölesini ölümünden sonra olmak şartıyla azad edip: “Ben öldükten sonra sen hürsün” demişti. Ebû Mezkûr’un borcu olduğu ve bu köleden başka varlığı olmadığı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu köleyi Ebu’n-Nehhâm’a sekiz yüz veya dokuz yüz dirheme satıp parayı Ebû Mezkûr’a vererek: “Önce kendin için harcama yap” buyurdu.

Nesâî’nin, A’meş, Seleme b. Kuheyl tarikiyle olan rivayette ise: “Borcunu öde” buyurdu. Bütün rivayetler, Ebû Mezkûr’un kölesini hayattayken sattığını göstermektedir.

Sadece Şerîk’in Seleme b. Kuheyl’den olan rivayetinde hadis şu şekilde geçmektedir: “Bir adam vefat ettiği zaman geriye müdebber bir köle ve borç bırakınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köleyi satmalarını emretti ve köleyi sekiz yüz dirheme sattılar.” Bu hadisi Dârekutnî rivayet etmiş, hocası Ebû Bekr en-Nîsâbûrî’nin, Şerîk’in yanıldığını söylediğini bildirmiştir.

Sahih olan, A’meş ve başkasının Seleme’den rivayet ettiği ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine kölenin parasını verdiğini belirten hadistir.

Nesâî’nin başka bir yolla İsmâîl b. Ebî Hâlid’den: “Kölenin parasını efendisine verdi” şeklinde olan rivayeti vardır.

Kişi azad etmeyi vasiyet ettiği kölesini sattıktan sonra tekrar satın alırsa, artık kölenin müdebberliği kalmaz. Yine kişi, müdebber kölesine: “Vazgeçtim, müdebberliğini kaldırdım” derse, kölenin müdebberliği kalmaz.

¹ Hadis ayrıca 2141, 2321, 2403, 2415, 2534, 6716, 6947, 7186’da geçmektedir. Müslim

Müdebberlik akdinin caiz bir akit veya lazım bir akit olduğunda ihtilaf edilmiştir. Mâlik ve Kufeli âlimler, lazım bir akit olduğunu bu sebeple bu kişinin azad edilmesi gerektiğini ve satılamayacağını söylemiştir. Şâfiî ve hadisi rivayet edenler ise caiz bir akit olduğunu ve böyle bir kölenin satılabileceğini söylemiştir. Çünkü bunlara göre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azad edilmesi vasiyet edilen bir köleyi satması, müdebber kölenin de satılabileceğini göstermektedir.

İlk görüşü savunanlar ise, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu uygulamasının genel bir kaide olmadığını, ancak borç gibi zaruri durumlarda geçerli olduğunu söylemişlerdir. Ahmed de bu görüştedir.

Bu hadis daha önce *Müzâyede* konusunda geçmiştir. Ebû Dâvud bu hadisi *İtk* konusunda, Nesâî, *Buyû* konusunda, İbn Mâce ise *Ahkâm* konusunda rivayet etmiştir.

۲۲۳۱ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو سَمِعَ جَابِرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهَا - يَقُولُ بَاعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . تحفة ۲۵۲۶

2231- “Kuteybe — Süfyân” isnâdıyla Amr'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu (müdebber köleyi) sattı” demiştir.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Amr b. Dînâr'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müdebber köleyi sattığını söylemiştir.

۲۲۳۲ و ۲۲۳۳ - حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ قَالَ

حَدَّثَ ابْنُ شَهَابٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَاهُ أَنَّهَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُسْأَلُ عَنِ الْأَمَةِ تَزْنِي وَلَمْ تُحْصَن قَالَ « أَجْلِدُوهَا ، ثُمَّ إِنْ رَزَتْ

¹ Müslim 997

فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ يَبْعُوهَا بَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ » حديث ٢٢٣٢ أطرافه ٢١٥٤، ٢٥٥٦،
 ٦٨٣٨ - تحفة ٣٧٥٦ حديث ٢٢٣٣ أطرافه ٢١٥٢، ٢١٥٣، ٢٢٣٤، ٢٥٥٥، ٦٨٣٧،
 ٦٨٣٩ - تحفة ١٤١٠٧،

2232, 2233- “Zuheyir b. Harb — Yakûb — babası — Sâlih — İbn Şihâb — Ubeydullah ” isnâdıyla Zeyd b. Hâlid ve Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) muhsan olmayan cariyenin zina etmesi durumu sorulunca: “Zina ederse onu kamçılaysın. Sonra yine zina ederse tekrar kamçılaysın. Sonra üçüncü -veya dördüncü- defa zina ederse satın” buyurdu.¹

Yakûb’un babası, İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdîrrahman b. Avf el-Kureşî ez-Zührî’dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Zeyd b. Hâlid, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî’dir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) evli olmayan cariyenin zina etmesiyle ilgili soru sorulunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hür kadına uygulanacak had yarısının ona uygulanmasını emretti. Çünkü yüce Allah: “Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir”² buyurmuştur. Recm cezasının yarısı uygulanmayacağı için cariyeye recm cezası uygulanamaz. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cariyenin had uygulanmasına rağmen zina etmesi durumunda tekrar had uygulanmasını, sonra yine zina ederse satılmasını emretti.

Râvi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü defada mı, yoksa dördüncü defada mı satılmasını emrettiğinde şüphe etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2154, 2556, 6838, 2152, 2153, 2234, 2555, 6837, 6839’da geçmektedir.
 Müslim 1704

² Nisâ Sur. 25

Bu hadis, zina eden köle konusunda geçmiştir. Hadisin müdebber kölenin satılması konusuna dahil edilmesi istifhama sebep olmuştur.

İbn Hacer der ki: “Hadiste, zina eden cariyenin satılması emredilirken, müdebber veya başka bir şey olmasından bahsedilmemiştir. Bu durumda herhangi bir cariyenin hadiste geçtiği üzere zina etmesi durumunda müdebber olsa da satılabileceği görülmektedir.”

Aynî, İbn Hacer’in bu sözünü eleştirerek şöyle demiştir: “Hadiste geçen cariyenin birden çok defa zina etmesi sebebiyle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu satmalarını emretmiştir. Hâlbuki İbn Hacer’e göre müdebber cariye zina etse de, etmese de satılabilir. İbn Hacer’in: “Hadiste geçtiği üzere zina etmesi durumunda müdebber olsa da satılabileceği görülmektedir” özü zayıf bir ihtimaldir. Çünkü hadisten dediği hükmü çıkarabilmek için hadisin lafzında olan bir delile ihtiyaç vardır. Usul âlimlerine göre hadisten bir hüküm çıkarabilmek için, ya hadiste böyle bir ifadenin zikredilmesi veya buna işaret eden bir ifade olması gerekir. Ancak: “Hadiste geçtiği üzere zina etmesi durumunda müdebber olsa da satılabileceği görülmektedir” sözünü teyid edecek bir cümle veya işaret yoktur.”

٢٢٣٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِذَا زَنَتُ أَمَةً أَحَدِكُمْ ، فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ ، وَلَا يُتْرَبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إِنْ زَنَتُ فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُتْرَبْ ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَبْعِهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعِيرٍ » أطرافه ٢١٥٢، ٢١٥٣، ٢٢٣٣، ٢٥٥٥، ٦٨٣٧، ٦٨٣٩ - تحفة ١٤٣١١

2234- “Abdulazîz b. Abdillâh — Leys — Saîd — babası” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cariye zina edip zina ettiği anlaşıldığı zaman (efendisi) ona had uygulayarak kamçı atsın, ancak ayıplamasın. Tekrar zina ederse yine ona had uygulayarak

kamçı atsın, ancak ayıplamasın. Üçüncü defa zina ederse kıldan yapılmış bir ip karşılığında bile olsa onu satsın.”¹

Abdulazîz b. Abdillâh, Abdulazîz b. Abdillâh el-Evsî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Saîd, Saîd b. Keysân el-Makburî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zina eden cariyenin, delille, hamilelikle veya itiraf etmesiyle zina ettiği anlaşıncaya efendisi tarafından ona hür olan kadına uygulanacak haddin yarısının uygulanarak kamçı vurulmasını, ancak ayıplamamasını emretmiştir. Tekrar zina edecek olursa yine, ona hür olan kadına uygulanacak haddin yarısının uygulanarak kamçı vurulmasını, ancak ayıplamamasını, sonra yine zina ettiği anlaşırsa, kıldan yapılmış bir ip karşılığında bile olsa onun satılmasını emretmiştir.

Kıldan bir ip karşılığında bile olsa satılması emri, böyle bir cariyenin satılması gerektiğini mübalağalı bir şekilde anlatmak için söylenmiştir.

۱۱۱ - بَابُ هَلْ يُسَافِرُ بِالْجَارِيَةِ قَبْلَ أَنْ يَسْتَبْرِئَهَا

111- KİŞİ, SATIN ALDIĞI CARIYEYLE HENÜZ GEBE OLUP OLMADIĞI BELLİ OLMADAN SEFERE ÇIKABİLİR Mİ?

وَلَمْ يَرَ الْحَسَنُ بَأْسًا أَنْ يَقْبَلَها أَوْ يُبَاشِرَهَا وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا وَهَبَتِ الْوَلِيدَةُ الَّتِي تُوطَأُ أَوْ يَبِيعُ أَوْ عَقَّتْ فَلْيُسْتَبْرَأْ رَحِمُهَا بِحَيْضَةٍ ، وَلَا تُسْتَبْرَأُ الْعَذْرَاءُ وَقَالَ عَطَاءٌ لَا بَأْسَ أَنْ يُصِيبَ مِنْ جَارِيَتِهِ الْحَامِلُ مَا دُونَ الْفَرْجِ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِلَّا عَلَى أَرْوَاحِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ .

Hasan, kişinin böyle bir cariyeyi öpmesinde veya onunla ilişkiye girmesinde sakınca görmemiştir.

İbn Ömer: “Kendisiyle ilişki kurulan cariye hibe edildiği, satıldığı veya azad edildiği zaman, hamile olup olmadığının anlaşılması için bir hayız

¹ Hadis ayrıca 2152, 2153, 2233, 2555, 6837, 6839’da geçmektedir. Müslim 1703

dönemi beklemek gerekir. Ancak bakire olan cariyede beklemeye gerek yoktur” demiştir.

Atâ ise: “Kişi, hamile olan cariyesinden ilişki dışında faydalanabilir” demiştir.

Yüce Allah da: **“Eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten koruyanlar, doğrusu bunlar yerilmezler”**¹ buyurmuştur.

İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Hasan el-Basrî, kişinin böyle bir cariyeyi öpmesinde veya onunla ilişki kurmasında sakınca görmemiştir.

İbn Ebî Şeybe’nin, “Ubeydullah —Nâfi” tarikiyle rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: “Kendisiyle ilişki kurulan cariyeye hibe edildiği, satıldığı veya azad edildiği zaman, hamile olup olmadığının anlaşılması için bir hayız dönemi beklemek gerekir.”

Abdurrezzâk’ın, “Eyyûb —Nâfi —İbn Ömer” tarikiyle mevsûl olarak rivayet ettiğine göre de: “Ancak bakire olan cariyede beklemeye gerek yoktur” demiştir. İbn Ömer, bakire olan cariyenin hayız müddeti beklemesine gerek görmemesi, bakireliği hamile kalmaya engel veya cinsel ilişkiye girmediğine delil göstermiştir. Ancak bu durum tartışmaya açık bir durumdur. Onun bu anlayışına göre hamile olmadığının anlaşılması için bir hayız müddeti beklemek teabbüdilik taşımaktadır. Bu sebeple menopoza girmiş kadının da hamile olmadığının anlaşılması için beklemek gerekir.

Atâ b. Ebî Rebâh: “Kişi, başkasından hamile olan cariyesiyle ilişki dışında faydalanabilir” demiştir.

Yüce Allah da: **“Eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten koruyanlar, doğrusu bunlar yerilmezler”**² buyurmuştur. Âyet, kişinin cariyesiyle sınırlama olmadan istifade etmesinin caiz olduğuna delalet etmiştir. Ancak ilişki başka bir delille bunun dışında kalmış, ilişki dışındaki şeyler ise olduğu gibi baki kalmıştır.

¹ Meâric Sur. 30

² Meâric Sur. 30

٢٢٣٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَفَّارِ بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي
عَمْرِو عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رضى الله عنه - قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ حَیْبَرَ ، فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ
الْحِصْنَ ذُكِرَ لَهُ جَمَالُ صَفِيَّةَ بِنْتِ حَيٍّ بْنِ أَخْطَبَ ، وَقَدْ قُتِلَ زَوْجُهَا ، وَكَانَتْ عَرُوسًا ،
فَاصْطَفَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ فَخَرَجَ بِهَا ، حَتَّى بَلَغْنَا سَدَّ الرَّوْحَاءِ حَلَّتْ ، فَبَنَى بِهَا ،
ثُمَّ صَنَعَ حَيْسًا فِي نِطْعٍ صَغِيرٍ ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « آذِنْ مَنْ حَوْلَكَ » . فَكَانَتْ نِلْكَ
وَلَيْمَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى صَفِيَّةَ ، ثُمَّ خَرَجْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ ، قَالَ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
يُحَوِّى لَهَا وَرَاءَهُ بَعَاءَةً ، ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ ، فَتَضَعُ صَفِيَّةُ رِجْلَهَا عَلَى رُكْبَتِهِ ،
حَتَّى تَرَكَّبَ . أطرافه ٣٧١ ، ٦١٠ ، ٩٤٧ ، ٢٢٢٨ ، ٢٨٨٩ ، ٢٨٩٣ ، ٢٩٤٣ ، ٢٩٤٤ ،
٢٩٤٥ ، ٢٩٩١ ، ٣٠٨٥ ، ٣٠٨٦ ، ٣٣٦٧ ، ٣٦٤٧ ، ٤٠٨٣ ، ٤٠٨٤ ، ٤١٩٧ ،
٤١٩٨ ، ٤١٩٩ ، ٤٢٠٠ ، ٤٢٠١ ، ٤٢١١ ، ٤٢١٢ ، ٤٢١٣ ، ٥٠٨٥ ، ٥١٥٩ ،
٥١٦٩ ، ٥٣٨٧ ، ٥٤٢٥ ، ٥٥٢٨ ، ٥٩٦٨ ، ٦١٨٥ ، ٦٣٦٣ ، ٦٣٦٩ ، ٧٣٣٣ - تحفة

١١١٧

2235- "Abdulgaaffâr b. Dâvud — Yakûb b. Abdirrahman" isnâdıyla Urve b. Ebî Amr'ın bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber'e gelip yüce Allah ona kaleyi fethetmeyi nasib ettiği zaman, kendisine Safiyye binti Huyey b. Ahtab'ın güzelliğinden bahsedildi. Safiyye yeni gelin iken kocası öldürülmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu kendisi için seçip onunla yola çıktı. Ravhâ'ya yetiştiğimiz zaman (Safiyye hayızdan çıkıp) helal hale gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla ilişkiye girdi. Sonra küçük bir deri üzerinde hays denilen yemeği yaptı, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonra: "Etrafındakilere (dügünü) ilan et" buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye için verdiği ziyafet buydu. Sonra Medine'ye gitmek üzere yola çıktık.

Enes der ki: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye için bir aba hazırladığını, devesinin yanına oturup dizini koyduğunu, Safiyye'nin binmek için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizine bastığını gördüm.”¹

Abdulgaffâr b. Dâvud, Abdulgaffâr b. Dâvud b. Mihrân'dır.

Yakûb, Yakûb b. Abdirrahman el-Kâriy'dir.

Urve b. Ebî Amr, Muttalib el-Medenî'nin azatlısıdır. Babasının ismi Meysere'dir.

Hayber, kalelerin ve bahçelerin olduğu büyük bir şehirdir. Medine'ye mesafesi sekiz berîd'dir.

İbn İshâk'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin yedinci yılı, muharrem ayında muhasara etti ve bu muhasara on kûsür gün devam etti.

Yüce Allah Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber'in kalelerinin fethini nasib etiği zaman Safiyye de esir edilenler arasındaydı. Safiyye yeni evlenmişti ve kocası Kinâne b. er-Rabî öldürülmüştü. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) onun güzelliğinden bahsedilince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ganimetler arasından onu kendisi için seçti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye ile yola çıkıp Ravhâ'ya yetiştiği zaman Safiyye hayızdan çıkıp helal hale gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla ilişkiye girdi. Ravhâ, Medine'ye yakın bir yerdir.

Enes der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonra küçük bir deri üzerinde hurma, yoğurt kuru ve karışımı hays denilen bir yemek yaptırıp bana: “*Düğünümü ilan için insanları ziyafete davet et*” buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye için verdiği düğün yemeği bundan ibaretti.

Sonra Medine'ye gitmek için yola çıkınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye için bir abayı devesinin hevdecinin etrafına sardığını, sonra dizini bükerek oturduğunu, Safiyye'nin de binmek için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizine bastığını gördüm.

¹ Hadis ayrıca 371, 610, 947, 2228, 2889, 2893, 2943, 2944, 2945, 2991, 3085, 3086, 3367, 3647, 4083, 4084, 4197, 4198, 4199, 4200, 4201, 4211, 4212, 4213, 5085, 5159, 5169, 5387, 5435, 5538, 3968, 6185, 6363, 6369, 7333'te geçmektedir. Müslim 1365

Safiyye yüz peygamber ve yüz kralın soyundan gelmiş, sonra yüce Allah onu peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) cariyeye yapmıştır. Safiyye, Hz. Hârûn'un soyundandır.

Buhârî bu hadisi *Megâzî* konusunda Abdulgaffâr'dan, *Cihâd*, *Yiyecekler* ve *Da'vât* konusunda ise başkasından rivayet etmiştir. Ebû Dâvud da bu hadisi *Harâc* konusunda tahrir etmiştir.

۱۱۲ - بَابُ بَيْعِ الْمَيْتَةِ وَالْأَضْنَامِ

112- LEŞ VE PUT SATMAK

Leşten, İslami usule uygun kesilmeyen her hayvan kastedilmiştir. Cevherî der ki: Vesen; maden, tahta veya taştan, insan suretinde yapıp dikilerek ibadet edilen şeylerdir. Sanem ise cüssesi olmayan resimdir. Bazı lügatçiler sanem ile vesen arasında fark gözetmeyerek, her iki kelimeyi her iki mânâda kullanırlar.

۲۲۳۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَامَ الْفَتْحِ ، وَهُوَ بِمَكَّةَ « إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْحُمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَضْنَامِ » فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهَا يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ ، وَيُدْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ ، وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ . فَقَالَ « لَا ، هُوَ حَرَامٌ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ « قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ ، إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ شُحُومَهَا جَمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ » قَالَ أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ كَتَبَ إِلَى عَطَاءٍ سَمِعْتُ جَابِرًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ طَرَفَاهُ ٤٢٩٦ ، ٤٦٣٣ -

تحفة ٢٤٩٤

2236- "Kuteybe — Leys — Yezîd b. Ebî Habîb — Atâ b. Ebî Rebâh" isnâdıyla Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fetih yılı Mekke'deyken: "Allah ve Resûlü, içki, leş, domuz ve put satımını yasaklamıştır" buyurunca: "Ey Allah'ın Resûlü! Leşlerin içyağları konusunda ne dersin. Onlar gemilerin cilalanmasında, derilerin yağlanmasında ve aydınlatmada kullanılmaktadır" denildi. Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır, *satmak haramdır*” buyurduktan sonra şöyle devam etti: “Allah Yahudilere lanet etsin. Allah içyağlarını haram kıldığı zaman onu eritip satarak parasını yediler.”

Ebû Âsım der ki: Abdulhamîd’in bildirdiğine göre Yezîd şöyle dedi: “Atâ bana mektup yazıp: “Cabir’in bunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğini işittim” dedi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Yezîd, Yezîd b. Süveyd el-Basrî’dır.

Câbir b. Abdullah el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’nin fethedildiği yıl Mekke’deyken: “Allah ve Resûlü, içki, leş, domuz ve put satımını yasaklamıştır” buyurdu.

Ebû Dâvud’da geçen rivayette Allah’ın haram kıldığı söylenmiş, ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü geçmemiştir.

Leş ve domuz satımının yasaklanması, necis olmaları sebebiyledir. Bu hüküm necis olan her şeyi içine alır. Putların satımının haram kılınması ise, onlarla helal yolla faydalanmanın mümkün olmaması sebebiyledir. Faydası olmayan her şey bu hükmün içine girer. Ancak putları kırıp parçalarından faydalanma imkânı olursa, bunları satmak caizdir. Şâfiîler ve bazı Hanefiler bu görüştedir.

Bir kişi: “Ey Allah’ın Resûlü! Leşlerin içyağları konusunda ne dersin? Onlar gemilerin cilalanmasında, derilerin yağlanmasında, kandil ve lambalara konularak aydınlanmada kullanılmaktadır. Bunları satmak caiz mi?” diye sordu.

Sahabe, içyağlarını yemek helal olmasa bile başka şekilde faydalanıldığı için, eti yenilmeyen ehli eşeklerin satımı gibi helal olup olmadığını sormuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu soruya: “Bunları satmak haramdır. Ancak bunlardan faydalanmak helaldir” cevabını verdi.

¹ Hadis ayrıca 4296, 4633’te geçmektedir. Müslim 1581

Necis içyağını, köpekte olduğu gibi vasiyet, hibe veya sadaka yoluyla başkasına vermek caizdir. Kâdı Ebu't-Tayyib ise bunun caiz olmadığını söylemiştir.

Nevevî *er-Ravda*'da: "Ancak kişi bunu sadaka verirken aydınlanma veya buna benzer meşru yollarda kullanılacağından emin olmalıdır" demiştir.

Bazıları, hadiste kastedilen haramlığın ondan faydalanma mânâsında olduğunu söylemiş, leşin hiçbir şeyinden faydalanılamayacağını, sadece tabaklanmış deri gibi hakkında delil olan şeylerin bunun dışında olduğunu söylemişlerdir. Ancak temizlenebilen necis olan elbise ve tahta gibi şeylerin, aslının temiz olması sebebiyle satılabileceğini söylemişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Hayır, satmak haramdır*" buyurduktan sonra sözlerine şöyle devam etti: "*Allah Yahudilere lanet etsin. Allah içyağlarını yemeyi haram kıldığı zaman onu eritip satarak parasını yediler.*"

Bu hadis daha önce geçmiştir ve *Megâzî* konusunda tekrar edecektir. Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce bu hadisi *Buyû* konusunda rivayet etmiştir.

Ahmed'in mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Buhârî'nin hocalarından Dahhâk b. Mahled der ki: Abdulhamîd b. Câfer b. Abdillâh b. Ebî'l-Hakem el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Yezîd b. Ebî Habîb şöyle dedi: "Atâ b. Ebî Rebâh bana mektup yazıp: "Cabir'in bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğini işittim" dedi.

Kitâbet (mektup) yoluyla rivayet edilen hadislerle ihticâta ihtilaf edilmiştir. Buhârî ile Müslim bu hadisi huccet kabul etmişlerdir. İbn Salâh da kitâbetle alıp rivayet etmenin sahih olduğunu söyleyip: "Sahih ve meşhur olan budur" demiştir. Ebû Bekr b. es-Sem'ânî de: "Bu, icazet yoluyla yapılan rivayetten daha kuvvetlidir" demiştir.

۱۱۳ - بَابُ ثَمَنِ الْكَلْبِ

113- KÖPEK SATIMINDAN ELDE EDİLEN BEDEL

۲۲۳۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ

الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ

الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ . أطرافه ۲۲۸۲، ۵۳۴۶، ۵۷۶۱ - تحفة ۱۰۰۱۰

2237- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Ebû Bekr b. Abdîrrahman” isnâdıyla Ebû Mes’ûd el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köpek bedelini, zina parasını ve kâhine verilen bahşîşi yasaklamıştır.¹

Abdullah b. Yûsuf, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Ebû Bekr b. Abdîrrahman, Ebû Bekr b. Abdîrrahman b. el-Hâris b. Hişâm’dır.

Ebû Mes’ûd, Ukbe b. Amr el-Ensârî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eğitilmiş olsun olmasın köpek satarak elde edilen parayı haram saymıştır. Şâfiî, Ahmed ve bazıları bu görüştedir. Şâfiî’ye göre haramlığın illeti köpeğin necis olmasıdır. Köpeğin necis olmadığını söyleyenlerin bu konudaki illetleri Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) köpek beslemeyi yasaklayıp köpeklerin öldürülmesini emretmesidir. Bunlara göre bedeli olmayan şeyin öldürülmesi durumunda bir değeri yoktur ve av köpeği veya çoban köpeğini öldürenin bunun bedelini vermesi gerekmez.

Ebû Hanîfe, İmam Yûsuf, İmam Muhammed ve Malikilerden Sahnûn şöyle dediler: “Kendisinden faydalanılan köpekleri satmak caizdir. Çünkü Nesâî’de geçen hadiste Câbir şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) av köpeği dışındaki köpek satışından elde edilen geliri yasaklamıştır.”

Ancak hadis âlimleri bu hadisin ve: “Hz. Osman, çoban köpeğini öldüren bir kişiye yirmi deve bedel ödeme cezası verdi” şeklindeki hadisin zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir.

Mâlikiler şöyle dediler: “Köpek satmayı ve edinmeyi yasaklayan hadisler sebebiyle, beslenmesi yasaklanan köpeği satmak caiz değildir. Ancak beslenmesine izin verilen av köpeği ve benzerleri için, meşhur olan görüşe göre bunları satmak caiz değildir.”

¹ Hadis ayrıca 2282, 5346, 5761’de geçmektedir. Müslim 1567

Kurtubî der ki: “Mâlik’in mezhebi, köpek beslemenin caiz, satışının ise mekruh olduğu şeklindedir. Böyle bir alışveriş feshedilmez. Mâlik, köpeği, kendisinden faydalanılan şeylerin satımıyla ilgili aynı hükümde saymıştır. Ancak şâri, ahlaka uygun olmaması sebebiyle bunu tenzihi kerahet olarak yasaklamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zina yaparak elde edilen geliri de yasaklamıştır. Bu yasak icmayla haramlık mânâsındadır.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kâhine verilen bahşîşi yasaklamıştır. Buna bahşîş denmesinin sebebi, kolay yolla, yorulmadan ve çalışmadan elde edilmesi sebebiyledir. Burada kastedilen, gaybe muttali olduğunu söyleyip insanlara olacak şeyleri haber veren kişiye verilen para kastedilmiştir.

Araplar arasında ileride olacak hadiseleri bildiklerini iddia eden birçok kâhin vardı. Bunlar, cinlerden adamları olduğunu ve onların kendilerine haber verdiklerini iddia ederlerdi. Bazıları, kendilerine verilen bir kabiliyetle gizli şeyleri anladığını iddia edenlerdir. Bazıları, olayların sebeplerine ve ön bilgilerine dayanarak gizli şeyleri bildiklerini iddia edenler; bunlar faili bilinmeyen hırsızlıkların faillerini, zina ithamı altında tutulan bir kadının zina edip etmediğini bildiklerini söylerler. Bazıları, yıldızlara bakarak olacak hadiseleri haber veren müneccimplere de kâhin derler.

Hattâbî der ki: “Böyle bir şey yasaklanmasa bile, karşılığı olmayan bir şeyin bedelini almak olduğu için haramdır. Çünkü kâhin, aldığı ücret karşılığında faydalı bir şey yapmamaktadır.”

Kurtubî der ki: “Köpek satarak, zina yaparak ve kâhinlik yaparak elde edilen gelirin yasaklanmasıyla ilgili hadiste, beslenmesi yasak olan köpeğin bedeli kastedilmiştir. Hadiste bu üçü genel olarak yasaklanmış, başka delillerle de bu yasağın dereceleri belirtilmiştir.

Hadisten, zina ederek ve kâhinlik yaparak elde edilen gelirin yasak olduğunu anladık. Ancak başka delillerle ve âlimlerin de icmasıyla bunların yasaklanma derecesinin haramlık mânâsında olduğunu gördük.

Buhârî bu hadisi, *Îcâze*, *Talâk* ve *Tıb*, Müslim ve Ebû Dâvud *Buyû*, Tirmizî ve Nesâî *Nikâh*, İbn Mâce *Ticaret* konusunda rivayet etmiştir.

٢٢٣٨ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ رَأَيْتُ أَبِي اشْتَرَى حَجَّامًا ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ . قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الدِّمِّ ، وَثَمَنِ الْكَلْبِ ، وَكَسْبِ الْأُمَةِ ، وَلَعْنِ الْوَاشِمَةِ وَالْمُسْتَوْشِمَةِ ، وَآكِلِ الرِّبَا ، وَمُوكِلِهِ ، وَلَعْنِ الْمُصَوِّرِ . أطرافه ٢٠٨٦ ، ٥٣٤٧ ، ٥٩٤٥ ، ٥٩٦٢ - تحفة ١١٨١١

2238- Haccâc b. Minhâl'ın Şu'be'den bildirdiğine göre Avn b. Ebî Cuhayfe şöyle dedi: “Babamın bir hacamatçı (köle) satın aldığını gördüm. Ona bununla ilgili sorduğumda: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kan alma ücretini, köpek satışından elde elden kazancı, cariyenin kazancını yasakladı. Yine dövme yapanı, yaptıranı, faiz yiyeni ve yedireni lanetledi. Resim yapanı da lanetledi” cevabını verdi.¹

Haccâc b. Minhâl, Haccâc b. Minhâl el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Avn b. Ebî Cuhayfe, Amr b. Ebî Cuhayfe s-Suvâî'dir.

Amr b. Ebî Cuhâfe'nin babası Vehb b. Abdillâh mesleği hacamat yapmak olan bir köle satın alınca, hacamat âletlerinin kırılmasını emretti. Avn, babasına bu âletleri neden kıldığını sorunca, Ebû Cuhayfe şöyle cevap verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kan alma ücretini, köpek satışından elde elden kazancı, cariyenin kazancını yasakladı. Yine dövme yapanı, yaptıranı, faiz yiyeni ve yedireni lanetledi. Resim yapanı da lanetledi” cevabını verdi.

Hacamat yapmak ve köpek satışından elde edilen kazanç, kan ve köpeğin necis olması sebebiyledir.

Cariye, dikiş dikmek gibi helal yollardan değil de zina gibi helal olmayan yollardan kazanç elde etmişse bu kazancı yemek haramdır.

Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği hadiste Rifâ'a b. Râfi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ekmek yapmak, ip eğirmek ve yün ditmek gibi eli ile yaptıklarının dışında cariyenin kazancını yasakladı” deyip parmaklarıyla işaret etti.

¹ Hadis ayrıca 2086, 5347, 5945, 5962'de geçmektedir.

İbn Hacer, *el-Feth*'te der ki: "Cariyeler, her gün belirli bir ücreti efendilerine getirmek zorundaydı. Hadisten kastedilen, cariyelerden her gün haraç ödemelerini istememeleridir."

Dövme, deriye iğne batırıp, batan yere kına veya başka şey koyarak yeşil veya mavi bir renk almasını sağlamaktır. Bunun yasaklanması, Allah'ın yarattığı şeyde değişiklik yapılması sebebiyledir.

Faiz yiyen ve yedirenler, günahta ortak oldukları için lanetlenmiştir. Hadisteki resim yapanlardan kasıt canlı resmi yapanlardır.

Hadis daha önce *Faiz yiyenler* konusunda geçmiştir.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٣٥ - السلم

35-SELEM KİTABI¹

Nevevî der ki: “Bu alışveriş selem denilmesi, alım satım meclisinde mal parasının peşin olarak teslim edilmesi açıındandır. Selef denilmesi ise yine mal parasının öne geçirilmesinden dolayıdır. Mal parasının peşin ödenmesinin selem satışının sıhhati açısından şart olduğu yönünde rivayetler nakledilmiştir.”

Selem satışının caiz olduğu konusunda Müslümanlar icma etmiştir. Bazı kimseler de böylesi bir satışı mekruh görmüştür. Nakledildiğine Ebû Ubeyde b. Abdillâh b. Mes’ûd böylesi bir satıştan hoşlanmazdı. Ancak Yüce Allah’ın: **“Ey inananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız”**² buyruğu bunun caiz olduğunu göstermektedir. İbn Abbâs: “Bellî bir sürede teslim edilmesi garanti edilen malda selem usulü alışverişî Allah’ın Kitâb’ında helal kıldığına ve buna izin verdiğiine şahitlik ederim” diyerek söz konusu âyeti okumuştur. Yüce Allah’ın: **“Ancak aranızdaki alışveriş peşin olursa, onu yazmamanızda size bir sorumluluk yoktur”**³ buyruğu da buna delalet etmektedir. Bu âyette peşin satış kastedilmektedir ki bu da daha önce zikredilen satışın peşin satış olmadığına delalet etmektedir.

Bu satışın bazı şartları konusunda ihtilaf edilmiştir. Yani satım meclisinde satış anlaşması yapıp paranın peşin olarak teslim edilmesi konusunda ihtilaf edilmiştir. Mâlikî mezhebine göre ödemenin kolay olması açısından paranın hepsinin veya bir kısmının üç güne kadar ertelenmesi caizdir. Yine bu

¹ Selem/Selef türü satış, paranın peşin verilip malın sonradan teslim edilmesi şeklinde yapılan bir satış türüdür.

² Bakara Sur. 282

³ Bakara Sur. 282

konuda: “Hazır olmayan bir şeyi borca satın almak caiz değildir” denilmektedir. Yani, satım yapılan mecliste paranın peşin olarak ödenmesi gerekmektedir. Selem satışında paranın peşin olarak ödenmesi ve malın borca olması şartı vardır. Zira bu sebepten dolayı bu satışa selem satışı denilmektedir.

Kişinin: “Şu köleyi sana bin dirhem karşılığında selem satışı ile satıyorum” demesi veya: “Şu köleyi sana şu giysi karşılığında selem satışı ile satıyorum” demesi, şartın gerçekleşmemesi sebebi ile selem satışı değildir. Zira selem satışı borca olması ile birlikte malı zamanında teslim etme gücünün olması şartı vardır. Kişinin kış mevsiminde hurma teslim etmesi yönünde veya buna benzer çok az bulunan şeyleri teslim etme yönünde anlaşması caiz değildir. Malın teslim edileceği yerin belirlenmesi de selem satışının şartındandır. Daha sonra da zikredileceği gibi selem akdi yapılacak mal, ölçülen şeylerden olursa ölçüsünün, tartılan şeylerden olursa da ağırlığının belli olması gerekmektedir. Bununla birlikte karışık şeylerden yapılan keşkek, helva ve macun gibi vasfı belirlenemeyen şeylerin selem satışı olabilmesi için altı şartı vardır.

۱ - باب السَّلَمِ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ

1- BELLİ BİR ÖLÇÜ İLE SELEM

Ölçülen şeylerde belli bir ölçü ile selem satışı.

۲۲۳۹ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنَا أَبُو نَجِيجٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ ، وَالنَّاسُ يُسَلِّفُونَ فِي الثَّمَرِ الْعَامَ وَالْعَامِينَ - أَوْ قَالَ عَامَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةَ شُكَّ إِسْمَاعِيلُ - فَقَالَ « مَنْ سَلَفَ فِي تَمْرٍ فَلْيُسَلِّفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ ، وَوزنٍ مَعْلُومٍ » أطرافه

۲۲۴۰، ۲۲۴۱، ۲۲۵۳ - تحفة ۵۸۲۰

2239- “Amr b. Zürrâre — İsmail b. Uleyye — İbn Ebî Necîh — Abdullah b. Kesîr” kanalıyla Ebû Minhâl’in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’ye geldiğinde

insanlar bir veya iki yıllığına selem usulü meyve satarlardı.” Ravi der ki: İsmail: “İki veya üç yıllığına” diyerek bunda şüphe etmiştir. “Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Hurmada selem usulü alışveriş yapan kişi, bunu belli bir ölçü ve belli bir ağırlık üzerinden yapsın*» buyurdu.”¹

Amr b. Zûrâre, Ebû Muhammed b. Vâkîd’dır.

İsmail b. Uleyye, annesi Uleyye’ye nisbet edilmiştir. Babasının adı İbrâhîm b. Sehm el-Esedî’dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah’tır. Babasının adı Yesâr’dır.

Abdullah b. Kesîr, İbn Kesîr b. el-Muttalib b. Ebî Vedâ’a es-Sehmî’dir ve meşhur yedi kurradan biridir.

Ebû Minhâl, Abdurrahman b. Mut’im el-Kûfî’dir, yani Ebû Minhâl Seyyâr el-Basrî değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’ye geldiğinde insanlar bir veya iki yıllığına selem usulü meyve satarlardı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmada selem usulü alışveriş yapan kimselerin bunu belli bir ölçük ve belli bir ağırlık üzerinden yapmasını söylemiştir.

İsmail b. Uleyye rivayetinde şüphe ederek: “İki veya üç yıllığına” demiştir. Süfyân ise şüphe etmeksizin rivayetinde: “İki ve üç yıllığına selem usulü meyve satışı yapıyorlardı” demiştir.

Bedruddîn ed-Demâmînî *Mesâbilu’l-Câmi’*’de şöyle der: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Selem usulü alışveriş yapan kişi, bunu belli bir ölçük ve belli bir ağırlık üzerinden yapsın*» buyurduğu görölmektedir. Oysa hurma tartı ile değil ölçük ile satılmaktadır.”

Cevap olarak: “Buradaki «و» harfi «وْ (veya)» mânâsındadır. Yani ölçük ile satılanın belli bir ölçük ile ve tartı ile satılanın belli bir ağırlık üzerinden satılması kastedilmektedir” denilmiştir.

Nevevî, Müslim’in şerhinde: “Burada kişinin ölçük ile veya tartı ile satılan bir şeyde selem usulü alışveriş yapması halinde ölçünün veya ağırlığın belirlenmesi kastedilmektedir” demiştir. Bu da böylesi bir alışverişin caiz

¹ Başka yerlerde de geçmektedir: 2240, 2241, 2253. Müslim 1604

olduğuna delalet etmektedir. Selem usulü ölçü ile yapılan alışverişin tartı ile yapılması da caizdir ve bunda bir ihtilaf yoktur. Selem usulü tartı ile yapılan alışverişin ölçü ile yapılması konusunda ise dostlarımızın iki görüşü vardır. Bu iki görüşün doğru olanı da bunun caiz olduğu yönünde olanıdır.

Bu görüş bazı rivayetlere muhaliftir. Çünkü burada satılan şeyin miktarının belirlenmesi kastedilmektedir. Mesela misk, amber ve bunlara benzer şeylerde böyle bir şey yapmak doğru değildir. Zira böylesi şeylerin çok az bir miktarı bile çok değerlidir. Yani tartı ile yapılan alışverişin ölçü ile ve ölçü ile yapılan alışverişin tartı ile yapılması doğru değildir.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî *Buyû'* konusu içinde, Nesâî, *Şurû't* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ticaret* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۲۳۹ م - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ بِهَذَا « فِي كَيْلِ مَعْلُومٍ وَوَزْنِ مَعْلُومٍ ». تحفة ۵۸۲۰

2239-M- Muhammed bunu İsmail kanalıyla İbn Ebî Necîh'ten yine: “*Belli bir ölçü ve belli bir ağırlık üzerinden*” şeklinde rivayet etmiştir.

Muhammed, İsmail b. Uleyye kanalıyla İbn Ebî Necîh Abdullah b. Yesâr'dan söz konusu hadisi: “و” harfini “أو (veya)” mânâsında: “*Belli bir ölçü veya belli bir ağırlık üzerinden*” şeklinde rivayet etmiştir.

۲ - باب السَّلَمِ فِي وَزْنِ مَعْلُومٍ

2- BELLİ BİR AĞIRLIK ÜZERİNDEN SELEM

Tartılan şeylerde belli bir ağırlık üzerinden selem satışı.

۲۲۴۰ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ ، وَهُمْ يُسَلِفُونَ بِالتَّمْرِ السَّتِينَ وَالثَّلَاثَ ، فَقَالَ « مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَفِي كَيْلِ مَعْلُومٍ وَوَزْنِ مَعْلُومٍ ، إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ » أطرافه ۲۲۳۹، ۲۲۴۱، ۲۲۵۳ - تحفة ۵۸۲۰

2240- “Sadaka — İbn Uyeyne — İbn Ebî Necîh — Abdullah b. Kesîr”

kanalıyla Ebû'l-Minhâl'in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'ye geldiğinde insanlar iki veya üç yıllığına selem usulü hurma satarlardı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Bir şeyde selem usulü alışveriş yapan kişi bunu belli bir ölçü, belli bir ağırlık ve belli bir zaman üzerinden yapsın» buyurdu."¹

Sadaka, Sadaka b. Fadl el-Mervezî'dir.

İbn Uyeyne, Süfyân'dır.

İbn Ebî Necîh, Abdullah'tır.

Abdullah, Abdullah b. Kesîr el-Mukrî veya İbnu'l-Muttalib b. Ebî Vedâ'a'dır. el-Ceyânî ikincisinin doğru olduğunu söylemiştir.

Ebû'l-Minhâl, Abdurrahman'dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'ye geldiğinde insanlar iki veya üç yıllığına selem usulü meyve satarlardı. Burada bir önceki rivayette olduğu gibi herhangi bir şüphe söz konusu değildir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyde selem usulü alışveriş yapan kimsenin buğday arpa gibi şeylerde belli bir ölçek ile tartılan şeylerde belli bir ağırlık üzerinden teslim zamanı belli bir şekilde yapmasını söylemiştir. Selem usulü alışveriş yapıp yüz sâ' buğdayı belli bir ağırlık üzerinden satmak caiz değildir. Ancak karpuz, patlıcan, salatalık, ayva ve nar gibi şeylerde ölçü kullanmak yeterli değildir. Bunların tartılması gerekmektedir. Ceviz ve badem, kabuklarının kalın veya ince olabilmesi sebebi ile selem usulü belli bir ağırlık üzerinden satılabilir. "Her biri bir rıtl olmak üzere yüz kerpiç" şeklinde hem sayı hem de ağırlık belirterek yapılan selem usulü alışveriş ise geçerli değildir.

"Bir şeyde selem usulü alışveriş yapan kişi" buyruğundaki: "bir şey" ifadesi hayvanları da kapsamaktadır. Yani Hanefilerin hilafına hayvanlarda da selem usulü alışveriş caizdir. Müslim'in hadisinde bu: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) genç bir deve ödünç aldı" şeklinde sâbittir. Bu da selem sûretiyle yapılan alışveriş ile kıyaslanmıştır. İbnu's-Sem'ânî'nin hayvanların selem usulü satılmasının nehyedildiği yönündeki hadisi sâbit bir hadis değildir.

Nevevî der ki: Hadiste zamanın zikredilmesi bunun alışverişte şart olduğu

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2239, 2241, 2253. Müslim 1604

mânâsında değildir. Ancak alışveriş yapılan bir şeyde zaman söz konusu ise bu, zamanın belirlenmesi mânâsındadır. Bu konu “Belli bir zaman üzerinden yapılan selem usulü satış” başlığı altında zikredilecektir inşaallah. Muvaffakiyet Allah’tandır.

٢٢٤٠ م - حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ وَقَالَ « فَلْيُسَلِّفْ فِي

كَيْلٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ ». تحفة ٥٨٢٠

2240-M- “Ali — Süfyân” kanalıyla İbn Ebî Necîh’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunu belli bir ölçü ve belli bir zaman üzerinden yapsın*” buyurmuştur.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medînî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah’tır. Kendisi bunu Ebû’l-Minhâl kanalıyla İbn Abbâs’tan daha önce de zikredildiği gibi ölçülen şeylerde ve teslimi daha sonra yapılacak olan şeylerde: “*Belli bir ölçü ve belli bir zaman üzerinden*” şeklinde rivayet etmiştir.

٢٢٤١ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي

الْمِنْهَالِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ « فِي كَيْلٍ

مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ ». أطرافه ٢٢٣٩، ٢٢٤٠، ٢٢٥٣ - تحفة ٥٨٢٠

2241- “Kuteybe — Süfyân — İbn Ebî Necîh — Abdullah b. Kesîr” kanalıyla Ebû’l-Minhâl’in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde: “(Selem usulü alışveriş yapan kimse bunu) *belli bir ölçü, belli bir ağırlık ve belli bir zaman üzerinden yapsın*” buyurdu.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah b. Yesâr’dir.

Abdullah, Abdullah b. Kesîr b. Muttalib el-Mukrî’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2239, 2240, 2253. Müslim 1604

Ebû Minhâl, Abdurrahman b. Mut'im'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'ye geldiğinde selem usulü alışveriş yapan kimsenin bunu belli bir ölçü, belli bir ağırlık ve belli bir zaman üzerinden yapmasını söylemiştir. Bu rivayette ağırlık zikredilirken bir önceki rivayette zikredilmemiştir. Ancak üç rivayette de belli bir zaman üzerinden yapılması zikredilmiştir. Bu da İbn Uyeyne'nin İbn Ebî Necîh'ten naklettiği rivayetlerin daha öncelikli olduğunu göstermektedir.

۲۲۴۲ - ۲۲۴۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ابْنِ أَبِي الْمُجَالِيدِ وَحَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْمُجَالِيدِ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدٌ ، أَوْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْمُجَالِيدِ قَالَ اخْتَلَفَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ وَأَبُو بُرْدَةَ فِي السَّلَفِ ، فَبَعَثُونِي إِلَى ابْنِ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ إِنَّا كُنَّا نُسَلِّفُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فِي الْحِنْطَةِ ، وَالشَّعِيرِ ، وَالزَّيْبِ ، وَالتَّمْرِ وَسَأَلْتُ ابْنَ أَبَزَى فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ . طرفاه ۲۲۴۵ ، ۲۲۵۴ - تحفة ۹۶۸۰ طرفاه ۲۲۴۴ ، ۲۲۵۵ - تحفة ۵۱۷۱

2242- 2243- "Ebû'l-Velîd — Şu'be" kanalıyla İbn Ebî'l-Mücâlid'in, "Yahya — Vekî' — Şu'be" kanalıyla Muhammed b. Ebî'l-Mücâlid'in ve Hafs b. Ömer kanalıyla Şu'be'nin bildirdiğine göre Muhammed veya Abdullah b. Ebi'l-Mücâlid şöyle demiştir: "Abdullah b. Şeddad b. el-Hâd ve Ebu Burde selef konusunda ihtilafa düştüler ve beni, İbn Ebî Evfâ'ya gönderdiler. Bu durumu kendisine sorduğumda: "Biz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekir ve Ömer zamanında buğday, arpa, kuru üzüm ve kuru hurmayı selef usulü satardık" dedi. Bunu İbn Ebzâ'ya sorduğumda o da bu şekilde cevap verdi.¹

Ebû'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Yahya, Yahya b. Mûsa es-Sahtiyânî el-Belhî'dir ve Buhârî'nin hocalarından

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2245, 2254

biridir.

Vekî', *Vekî'* b. el-Cerrâh'tır.

Şu'be, *Şu'be* b. el-Haccâc'tır.

Hafs, *Hafs* b. Ömer el-Havdî en-Nemrî'dir.

Şu'be, *Şube* b. el-Haccâc'tır.

Abdullah b. Şeddad b. el-Hâd ve Kûfe kadısı Ebu Burde Âmir b. Ebî Mûsa el-Eş'arî, selef yani selem konusunda malın hazır bulunmaması durumunda satışın caiz olup olmayacağı konusunda ihtilafa düşünce İbn Ebî'l-Mücâlid'i, Abdullah b. Ebî Evfâ'ya gönderdiler. Ebû Dâvud rivayetinde bu kişinin Abdullah olduğunu söylemiştir. Buhârî bunu bir sonraki başlık altında Abdulvâhid b. Ziyâd kanalıyla ve başkaları Ebû İshâk eş-Şeybânî kanalıyla şüphe etmeksizin: "Muhammed b. Ebî'l-Mücâlid'in bildirdiğine göre" şeklinde rivayet etmişlerdir.

İbn Ebî'l-Mücâlid bu durumu Abdullah b. Ebî Evfâ'ya sorduğunda Abdullah b. Ebî Evfâ kendilerinin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayatta iken, aynı şekilde Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) sonra Ebû Bekir ve Ömer zamanında buğday, arpa, kuru üzüm ve kuru hurmayı selef usulü sattıklarını söylemiştir. Bu şekilde dört şey zikredilmiştir. Ölçülebilecek diğer şeyler de bunlara kıyas edilir. İbn Ebî'l-Mücâlid bu durumu sahabilerin küçüğü olan Abdurrahman b. Ebzâ'ya sorduğunda o da Abdullah b. Ebî Evfâ'nın dediği gibi demiştir.

Hadisi Ebû Dâvud, *Buyû'* konusu içinde, Nesâî ve İbn Mâce, *Ticaret* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۳ - باب السَّلَمِ إِلَى مَنْ لَيْسَ عِنْدَهُ أَصْلٌ

3- MALIN ASLI YANINDA BULUNMAYAN KİMSEYE YAPILAN SELEM

Malın aslı yanında bulunmayan kimse ile selem satışı yapmak.

۲۲۴۴-۲۲۴۵ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمَجَالِدِ قَالَ بَعَثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ وَ أَبُو بُرْدَةَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي

أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَقَالَ سَلُهُ هَلْ كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ يُسْلِفُونَ فِي الْحِنْطَةِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ كُنَّا نُسْلِفُ نَبِيطَ أَهْلِ الشَّامِ فِي الْحِنْطَةِ ، وَالشَّعِيرِ ، وَالزَّيْتِ ، فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ ، إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ قُلْتُ إِلَى مَنْ كَانَ أَصْلُهُ عِنْدَهُ قَالَ مَا كُنَّا نَسْأَلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ ثُمَّ بَعَثَانِي إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْرَى فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ يُسْلِفُونَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ نَسْأَلُهُمْ أَلَهُمْ حَرْثٌ أَمْ لَا طَرَفَاهُ - تَحْفَةٌ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي مُجَالِدٍ بِهِذَا وَقَالَ فَتُسْلِفُهُمْ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ . وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ وَقَالَ وَالزَّيْتِ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ وَقَالَ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّيْبِ . تَحْفَةٌ ٥١٧١ ، ٩٦٨٠ طَرَفَاهُ ٢٢٤٢ ، ٢٢٥٥ - تَحْفَةٌ ٥١٧١

2244- 2245- "Mûsa b. İsmail — Abdulvâhid" kanalıyla eş-Şeybânî'nin bildirdiğine göre Muhammed b. Ebi'l-Mücâlid şöyle demiştir: Abdullah b. Şeddâd ve Ebû Burde beni Abdullah b. Ebî Evfâ'ya gönderdiler ve: "Ona: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı buğdayda selem yaparlar mıydı?» diye sor" dediler. Abdullah: "Şam'dan gelen Nabatlılarla belli bir ölçek ve belli bir zaman üzerinden buğday, arpa ve zeytinyağında selem usulü alışveriş yapardık" cevabını verdi. Ona: "Sadece (kendi mülk ve tasarrufunda) malı olanlarla mı böylesi bir satış yapardınız?" diye sorduğumda: "Karşı tarafa böylesi bir şeyi sormazdık" karşılığını verdi. Sonrasında aynı konu için beni Abdurrahman b. Ebzâ'ya gönderdiler. Bunu ona sorduğumda: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Şam'dan gelen Nabatlılarla selem usulü satış yaparlardı ve onlara: «Ekinleriniz var mı yok mu?» diye sormazdık" karşılığını verdi.

"İshâk — Hâlid b. Abdillâh" kanalıyla eş-Şeybânî'nin bildirdiğine göre Muhammed b. Ebî Mücâlid şöyle demiştir: "O: «Biz onlarla buğday ve arpada selem usulü alışveriş yapardık» dedi." Abdullah b. el-Velîd'in Süfyân kanalıyla bildirdiğine göre eş-Şeybânî rivayetinde: "ve

zeytinyağı” dediğini zikretmiştir. Kuteybe’nin Cerîr kanalıyla bildirdiğine göre de eş-Şeybânî rivayetinde: “Biz onlarla buğday, arpa ve zeytinyağında selem usulü alışveriş yapardık” demiştir.¹

Musa, Mûsa b. İsmail et-Tebûzek’î dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd’ dir.

eş-Şeybânî, Ebû İshâk Süleyman’ dir.

Abdullah b. Şeddâd ve Ebû Burde, Muhammed b. Ebî’l-Mücâlid’i Abdullah b. Ebî Evfâ’ya gönderdiler ve ona Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ashâbın buğdayda selem yapıp yapmadıklarını sormasını söylediler. Muhammed b. Ebî’l-Mücâlid bunu Abdullah’a sorduğunda Abdullah, Şam’dan gelen Nabatlılarla belli bir ölçek, belli bir ağırlık ve belli bir zaman üzerinden buğday, arpa ve zeytinyağında selem usulü alışveriş yaptıklarını söyledi. Nabatlıların Bathâ’ya inen ve ziraatla çok uğraşmalarından dolayı yer altındaki su kaynaklarını bulup çıkaran bir kavim oldukları söylenmektedir. Bu kişilerin Şam’ı imar eden Hıristiyanlar olduğu da söylenmektedir. Bir önceki rivayette kuru üzüm zikredilirken burada zeytinyağı zikredilmiştir. Ancak ölçek ile olsun veya tartı ile olsun satılan şeyin özelliklerinin belirtilmesi gerekmektedir. O zamanda selem usulü ile yapılan alışverişte malın özelliklerini bildirdikleri için bu ifade hadiste zikredilmemiştir. İbn Ebî’l-Mücâlid, İbn Ebî Evfâ’ya sadece kendi mülk ve tasarrufunda malı olanlarla mı böylesi bir satış yaptıklarını sorduğunda, İbn Ebî Evfâ karşı tarafa böylesi bir şeyi sormadıklarını söylemiştir.

Abdullah b. Şeddâd ve Ebû Burde, İbn Ebî’l-Mücâlid’i aynı konuyu sorması için Abdurrahman b. Ebzâ’ya göndermiş ve İbn Ebî’l-Mücâlid bunu ona da sormuştur. Abdurrahman b. Ebzâ, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Şam’dan gelen Nabatlılarla selem usulü satış yaptıklarını, ancak onlara ekinlerinin olup olmadığını sormadıklarını söylemiştir.

“İshâk b. Şâhin el-Vâsitî — Hâlid b. Abdillâh b. Abdurrahman et-Tahhân el-Vâsitî” kanalıyla eş-Şeybânî’nin bildirdiğine göre Muhammed b. Ebî’l-Mücâlid rivayetinde Abdurrahman b. Ebzâ’nın: “Biz onlarla buğday ve arpada selem usulü alışveriş yapardık” dediğini zikretmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2242, 2255

Abdullah b. el-Velîd'in Süfyân es-Sevrî kanalıyla bildirdiğine göre eş-Şeybânî rivayetinde Abdurrahman b. Ebzâ'nın: "ve zeytinyağı" dediğini zikretmiştir. Kuteybe b. Saîd'in Cerîr b. Abdilhamîd kanalıyla bildirdiğine göre de Süleyman eş-Şeybânî rivayetinde Abdurrahman b. Ebzâ'nın: "Biz onlarla buğday, arpa ve zeytinyağında selem usulü alışveriş yapardık" dediğini zikretmiştir.

٢٢٤٦ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا عَمْرُو قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْبَخَرِيِّ الطَّائِيَّ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ السَّلَمِ فِي النَّخْلِ . قَالَ هَيَّ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ ، حَتَّى يُؤْكَلَ مِنْهُ وَحَتَّى يُوزَنَ فَقَالَ الرَّجُلُ وَأَيُّ شَيْءٍ يُوزَنُ قَالَ رَجُلٌ إِلَى جَانِبِهِ حَتَّى يُخْرَزَ طَرَفَاهُ ٢٢٤٨ ، ٢٢٥٠ - تحفة ٥٦٦٠ - وَقَالَ مُعَاذٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرُو قَالَ أَبُو الْبَخَرِيِّ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - هَيَّ النَّبِيُّ ﷺ مِثْلَهُ تحفة ٥٦٦٠

2246- "Âdem — Şu'be" kanalıyla Amr'ın bildirdiğine göre Ebu'l-Bahterî et-Tâî şöyle demiştir: "İbn Abbâs'a hurmanın selem akdiyle (parasını önceden vererek) satışını sorduğumda: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yenilecek kıvama gelinceye ve tartılacak hale gelinceye kadar hurmanın satışını yasakladı" dedi. Adamın biri: "O zaman tartılacak olan şey nedir?" diye sorunca, yanındaki bir adam: "Ne kadar çıkacağı tahmin edilebilir hale gelmesidir" dedi. "Muâz — Şu'be" kanalıyla Amr'ın bildirdiğine göre Ebu'l-Bahterî: "İbn Abbâs'ın: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladı» dediğini işittim" diyerek söz konusu hadisi zikretmiştir.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Amr, Amr b. Murre b. Abdillâh el-Murâdî el-A'mâ el-Kûfî'dir.

Ebu'l-Bahterî, Saîd b. Feyrûz el-Kûfî et-Tâî'dir.

Ebu'l-Bahterî, İbn Abbâs'a hurmanın selem akdiyle parasını önceden vererek satışını sorduğunda, İbn Abbâs, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yenilecek kıvama gelinceye ve tartılacak hale gelinceye kadar hurmanın satışını yasakladığını söyledi. Yenilecek kıvama gelmesi ile hurmanın olgunlaşma belirtileri kastedilmektedir. Adamın biri, o zaman tartılacak olan şeyin ne olduğunu sorunca, İbn Abbâs'ın yanında bulunan başka bir adam, tartılacak hale gelmesi ile ağaç üzerindeki hurmanın ne kadar çıkacağına tahmin edilebilir hale gelmesinin kastedildiğini söyledi. Ancak Hâfız İbn Hacer: "Bu soruyu soran adamın ismini bulabilmiş değilim" demiştir. Burada yenilecek kıvam ile tartı ile ve ne kadar çıkacağına tahmin edilebilir hale gelmesi ile olgunlaşma belirtileri kastedilmektedir.

Bu da meyvelerde olgunlaşma belirtilerinin başlaması halinde artık selem usulü ile satışının caiz olduğu yönünde anlaşılmaktadır ki durum böyle değildir. Zira bu durumda yapılan akit, satılan şeyin özellikleri hakkında değil, sadece söz konusu hurma ağacının meyvesi hakkındadır.

İbn Battâl'ın Zerkeşi'den naklettiğine göre Aynî ve Kirmânî: "Bu hadis bu başlığa ait bir hadis değildir. Bir sonraki başlığa aittir. Nüshayı yazan kişi bunda hata etmiştir" demişlerdir. Ancak İbnu'l-Münîr bu hadisin bu başlığa ait olduğu yönünde nüshayı yazan kişiye mutabaat etmiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı İbn Abbâs'a hurmanın selem akdiyle satışının sorulması üzerine: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yenilecek kıvama gelinceye ve tartılacak hale gelinceye kadar hurmanın satışını yasakladı" demesidir. Bu da selem akdinin muayyen bir hurmalık için caiz olmadığını ve ancak malın aslı yanında bulunmayan kimse ile olduğunu göstermektedir.

Müslim, hadisi *Buyû'* konusu içinde tahrir etmiştir.

"Basra kadısı Muâz b. Muâz et-Temîmî — Şu'be b. el-Haccâc" kanalıyla Amr b. Murre'nin bildirdiğine göre Ebu'l-Bahterî Saîd b. Feyrûz, İbn Abbâs'ın: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladı" dediğini işittiğini söyleyerek söz konusu hadisi zikretmiştir.

İsmâîlî bunu "Yahya b. Muhammed — Ubeydullah b. Muâz" kanalıyla babasından mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٤ - باب السِّلَمِ فِي النَّخْلِ

4- HURMADA SELEM SATIŞI

Hurma ağaçlarının meyvesi hususunda selem satışı yapmanın hükmü.

٢٢٤٧ - ٢٢٤٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ السِّلَمِ فِي النَّخْلِ فَقَالَ يُهَى عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَصْلُحَ ، وَعَنْ بَيْعِ الْوَرِقِ نَسَاءً بِنَاجِزٍ أَطْرَافَهُ ١٤٨٦ ، ٢١٨٣ ، ٢١٩٤ ، ٢١٩٩ ، ٢٢٤٩ - تحفة ٧٠٨١ وَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ السِّلَمِ فِي النَّخْلِ ، فَقَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يُؤْكَلَ مِنْهُ ، أَوْ يَأْكُلَ مِنْهُ ، وَحَتَّى يُوزَنَ طَرَفَاهُ ٢٢٤٦ ، ٢٢٥٠ - تحفة ٥٦٦٠

2247- 2248- “Ebu’l-Velîd — Şu’be” kanalıyla Amr’ın bildirdiğine göre Ebu’l-Bahterî şöyle demiştir: İbn Ömer’e hurmada selemin hükmünü sorduğumda: “Hurma ağacının meyvesinin olgunlaşınca kadar satılması yasaklandı. Gümüş paranın da veresiye olarak hazır olanla satılması yasaklandı” karşılığını verdi. İbn Abbâs’a hurmada selemin hükmünü sorduğumda, o da: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağacı meyvesini, ağaçtan yenilinceye veya sahibi ağaçtan yiyinceye ve tartılınca kadar satmayı yasakladı” karşılığını verdi.¹

Ebû Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Amr, Amr b. Murre’dır.

Ebu’l-Bahterî, Saîd’dır.

Ebu’l-Bahterî, İbn Ömer’e hurma ağacının meyvesi konusunda selemin hükmünü sorduğunda, İbn Ömer hurma ağacının meyvesinin olgunlaşınca kadar satılmasının yasaklandığını ve bir sonraki rivayette olduğu gibi basılmış gümüş paranın da veresiye olarak hazır olan altınla satılmasının

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2246, 2250. Müslim 1534, 1537

yasaklandığını söylemiştir.

Ebu'l-Bahterî, İbn Abbâs'a hurmada selem hâkâmünü sorduğunda, o da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağacı meyvesini, ağaçtan yenilinceye veya sahibi ağaçtan yiyinceye ve miktarı tahmin edilebilecek duruma gelinceye kadar satılmasını yasakladığını söylemiştir.

٢٢٤٩ - ٢٢٥٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ أَبِي
الْبَخْتَرِيِّ سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ السَّلَمِ فِي النَّخْلِ فَقَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ
عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَضْلُجَ ، وَنَهَى عَنِ الْوَرَقِ بِالذَّهَبِ نَسَاءً بِنَاجِزٍ أَطْرَافُهُ ١٤٨٦ ،
٢١٨٣ ، ٢١٩٤ ، ٢١٩٩ ، ٢٢٤٧ - تحفة ٧٠٨١ وَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ نَهَى النَّبِيُّ
ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَأْكُلَ أَوْ يُؤْكَلَ ، وَحَتَّى يُوزَنَ قُلْتُ وَمَا يُوزَنُ قَالَ رَجُلٌ عِنْدَهُ
حَتَّى يُحْزَرَ . طَرَفَاهُ ٢٢٤٦ ، ٢٢٤٨ - تحفة ٥٦٦٠

2249- 2250- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be” kanalıyla Amr’ın bildirdiğine göre Ebu’l-Bahterî şöyle demiştir: İbn Ömer’e hurmada selem hâkâmünü sorduğumda: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), hurma ağacının meyvesinin olgunlaşınca kadar satılmasını yasakladı. Gümüş paranın da veresiye olarak hazır olan altınla satılmasını yasakladı” karşılığını verdi. İbn Abbâs’a sorduğumda, o da: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağacı meyvesini, ağaçtan yiyinceye veya ağaçtan yenilinceye ve tartılınca kadar satmayı yasakladı” karşılığını verdi. Kendisine: “O zaman tartılacak şey nedir?” dediğimde, yanındaki bir adam: “Miktarı tahmin edilebilecek duruma gelinceye kadar” dedi.¹

Ğundar, Muhammed b. Câfer’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Amr, Amr b. Murre’dir.

Ebu’l-Bahterî, Saîd’dir.

Ebu’l-Bahterî, İbn Ömer’e hurma ağacının meyvesi hususunda selem hâkâmünü

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2246, 2248. Müslim 1534, 1537

hükmünü sorduğunda, İbn Ömer, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), hurma ağacının meyvesinin olgunlaşınca kadar satılmasını yasakladığını, gümüş paranın da veresiye olarak hazır olan altınla satılmasını yasakladığını söyledi. Başka bir nüshada bu: "Ömer yasakladı" şeklinde zikredilmiştir. Görüldüğü kadarıyla Ömer bunu ya kendi ictihadı ile ya da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işiterek yasaklamıştır.

Ebu'l-Bahterî, İbn Abbâs'a hurmada selem hükmünü sorduğunda, o da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağacı meyvesini, sahibi ağaçtan yiyinceye veya ağaçtan yenilinceye ve tartılınca kadar satmayı yasakladığını söyledi. Ebu'l-Bahterî: "O zaman tartılacak şey nedir?" dediğinde, İbn Abbâs'ın yanındaki bir adam burada hurmanın miktarının tahmin edilebilecek duruma gelmesinin kastedildiğini söylemiştir. Başka bir rivayette de korunacak duruma gelmesinin kastedildiğini söylediği zikredilmiştir. Burada hurmanın miktarını tahmin etmek fakirlerin ondaki hakkının bilinmesi açısındandır. Ancak fakirlerin hakkı bilindikten sonra selem usulü alışveriş geçerli olur. Bu görüş cumhurun hilafına Mâlikilerin görüşüdür. İbnu'l-Münzir çoğunluğun hurma olgunlaşmaya başladıktan sonra selem usulü ile belli bir bahçeden belli bir miktarda hurma almanın yasak olduğu konusunda ittifak ettiğini nakletmiştir. Çünkü böylesi bir şey teslim alınması kesin olmayan bir şeydir. Abdullah b. Selâm'ın hadisindeki Zeyd b. Sa'ne'nin Müslüman olması kıssası cumhurun görüşüne şahitlik etmektedir. İbn Hibbân, Hâkim ve Beyhakî bunu şöyle rivayet etmişlerdir: "Zeyd b. Sa'ne, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): «Filan oğullarının bahçesinden bana belli bir miktarda belli bir zamana kadar hurma satar mısın?» dediğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Hayır, sana belli bir bahçeden satmam. Ancak belli bir ölçü ile belli bir zamana kadar satarım» buyurdu."

هـ - باب الْكَفِيلِ فِي السَّلَمِ

5- SELEM AKDİNDE KEFİL

٢٢٥١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا يَعْلَى حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ بِنَسِيئَةٍ ، وَرَهْنَهُ دِرْعًا

لَهُ مِنْ حَدِيدٍ أَطْرَافُهُ ٢٠٦٨، ٢٠٩٦، ٢٢٠٠، ٢٢٥٢، ٢٣٨٦، ٢٥٠٩، ٢٥١٣،

٢٩١٦، ٤٤٦٧ تحفة ١٥٩٤٨

2251- “Muhammed — Ya’lâ — A’meş — İbrâhîm” kanalıyla Esved’in bildirdiğine göre Hz. Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir Yahudiden borca yiyecek aldı ve ona demirden zırhını rehin olarak bıraktı” demiştir.¹

Ya’lâ, Ya’lâ b. Ubeydullah et-Tanâfisî el-Hanefî el-Kûfî’dir.

A’meş, Süleyman b. Mihrân’dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî’dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yahudi Ebu’ş-Şahm’dan borca yirmi veya otuz veya kırk ölçek arpa almış ve ona demirden zırhını rehin olarak bırakmıştır.

Hadisten anlaşıldığına göre kefalet ile teminat kastedilmektedir. Rehin olarak verilen şeyin borcun teminatı olduğu konusunda şüphe yoktur. Zira borcun ödenmemesi halinde rehin olarak bırakılan şey borç için satılır. Ya da Buhârî adeti üzere hadisin rehin hakkındaki tariklerinin birinde “Müsedded — Abdulvâhid” kanalıyla A’meş’ten: “İbrâhîm’in yanında selem usulü alışverişte rehni ve kabîli müzâkere ettik...” şeklinde nakledilen rivayete işaret etmek istemiştir. Bu hadiste rehin ve kefil açıkça gelmiştir. Çünkü kabîl, kefil demektir.

٦ - بَابُ الرَّهْنِ فِي السَّلَمِ

6- SELEM AKDİNDE REHİN

٢٢٥٢ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَبُوبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ تَذَاكَرْنَا عِنْدَ

إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ فِي السَّلَفِ فَقَالَ حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2068, 2096, 2200, 2252, 2386, 2509, 2513, 2916, 4467. Müslim 1603

اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ ، وَارْتَمَنَ مِنْهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ اطْرَافَهُ
٢٠٦٨ ، ٢٠٩٦ ، ٢٢٠٠ ، ٢٢٥١ ، ٢٣٨٦ ، ٢٥٠٩ ، ٢٥١٣ ، ٢٩١٦ ، ٤٤٦٧ تحفة

١٥٩٤٨

2252- Muhammed b. Mahbûb'un Abdolvâhid kanalıyla bildirdiğine göre A'meş şöyle demiştir: İbrâhîm'in yanında selem türü satışta rehin konusunu müzakere ettiğimizde şöyle dedi: "Esved'in Hz. Âişe'den naklen bize bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir Yahudiden belli bir zaman üzerinden borca yiyecek satın almış ve Yahudi de kendisinden demir bir zırhı rehin olarak almıştır."¹

Muhammed b. Mahbûb, Ebû Abdillâh el-Basrî'dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd'dır.

A'meş, Süleyman'dır.

İbrâhîm en-Nehaî'nin yanında selem türü satışta rehin konusu müzakere edilince, İbrâhîm, Esved'in Hz. Âişe'den naklettiği hadisi zikretmiştir. İsmâîlî'nin İbn Numeyr kanalıyla A'meş'ten naklettiğine göre bir adam İbrâhîm en-Nehaî'ye, Saîd b. Cübeyr'in: "Selem türü alışverişte rehin faizdir" dediğini söyleyince, İbrâhîm, Esved b. Yezîd kanalıyla Hz. Âişe'den naklederek şu hadisi zikretmiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), bir Yahudiden belli bir zaman üzerinden borca yiyecek satın aldı ve Yahudi de kendisinden demir bir zırhı rehin olarak aldı."

Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmamasın. Şayet borçlu sefih veya akı zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2068, 2096, 2200, 2251, 2386, 2509, 2513, 2916, 4467. Müslim 1603

Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemelik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şahadet için daha sağlam, şüpheyi düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar vererseniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir. Yolculukta olur da, yazacak kimse bulamazsanız (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir.”¹ Bu durum selem türü satışı da kapsamaktadır. Zira bu da bir alışveriş türüdür. Hanbelîlerden Merdâvî, *et-Tenkîh*'te: “Selem türü alışverişte rehin ve kefalet doğru değildir” demiştir. Buhârî böylesi bir durumda rehin ve kefaletin olabileceğini söylemiştir ve açık olarak görülen budur. Ebû Dâvud'un Ebû Saîd'den: “Selem ile bir şey satın aldığın zaman teslimatta onun yerine başka bir mal alma” şeklinde naklettiği hadisi de buna delil saymıştır. İbn Abbâs merfû olarak: “*Kim selem türü bir akit yaparsa, mal sahibinden fazla alma şartı koşmasın*” demiştir. Hadisi Dârakutnî tahrir etmiştir ve isnâdı zayıftır. İbn Battâl şöyle demiştir: “Nehaî'nin Hz. Âişe'nin hadisini huccet olarak getirmesi, rehinin semende caiz olması gibi, müsememde de caiz olması açısından. Yani her ikisi de maldır ve aralarında bir fark yoktur.

۷ - بَابُ السَّلَمِ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ

7- BELLİ BİR ZAMAN ÜZERİNDEN SELEM AKDI

وَبِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَبُو سَعِيدٍ وَالْأَسْوَدُ وَالْحَسَنُ وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ لَا بَأْسَ فِي الطَّعَامِ الْمَوْصُوفِ بِسَعِيرٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ ، مَا لَمْ يَكُ ذَلِكَ فِي زَرْعٍ لَمْ يَنْدُ صَلَاحُهُ

İbn Abbâs, Ebû Saîd, Esved ve Hasan, selemde belli bir zaman

¹ Bakara Sur. 282, 283

üzerinden olduğunu söylemişlerdir. İbn Ömer de: “Henüz olgunlaşma belirtileri göstermemiş ekin konusunda olmadıktan sonra yiyecekte belli bir ölçekte, belli bir fiyata ve belli bir zaman üzerinden selem türü satış yapmakta bir sakınca yoktur” demiştir.

Belli bir zaman üzerinden selem akdi yapılması, yani selem akdinin muayyen bir zamana mahsus olması. İbn Abbâs bu yönde rivayette bulunmuştur ve bu rivayeti Şâfiî, “Ebû Hassân — A’rec” kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ebû Saîd el-Hudrî’nin rivayetini de Abdurrezzâk mevsûl olarak rivayet etmiştir. Esved’in rivayetini İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir. Hasan el-Basrî’nin rivayetini Saîd b. Mansûr mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Ömer b. el-Hattâb: “Henüz olgunlaşma belirtileri göstermemiş ekin konusunda olmadıktan sonra özellikleri belirtilmiş yiyecekte, belli bir fiyat ve belli bir zaman üzerinden selem türü satış yapmakta bir sakınca yoktur” demiştir. Mâlik, *Muvattâ*’da bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Olgunlaşma belirtileri göstermiş ekinde de bu şekilde selem türü satış yapmakta bir sakınca yoktur. Mâlikilerin görüşü bu yöndedir.

٢٢٥٣ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثَّمَارِ السَّتِينَ وَالثَّلَاثَ ، فَقَالَ « أَسْلِفُوا فِي الثَّمَارِ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ » وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ وَقَالَ « فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوزنٍ مَعْلُومٍ » أطرافه ٢٢٣٩ ، ٢٢٤٠ ، ٢٢٤١ - تحفة ٥٨٢٠

2253- “Ebû Nuaym — Süfyân — İbn Ebî Necîh — Abdullah b. Kesîr” kanalıyla Ebû’l-Minhâl’in bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’ye geldiği zaman insanlar iki veya üç yıllığına selem usulü alışveriş yaparlardı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Selem usulü alışverişi belli bir ölçü ve belli bir zaman üzerinden yapın*» buyurdu.”

Abdullah b. el-Velîd bunu Süfyân kanalıyla İbn Ebî Necîh’ten: “*Belli*

bir ölçü ve belli bir ağırlık üzerinden” şeklinde rivayet etmiştir.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah’tır.

Abdullah, Abdullah b. Kesîr el-Mukrî’dir veya Abdullah b. Kesîr b. el-Muttalib b. Ebî Vedâa’dır.

Ebû’l-Minhâl, Abdurrahman’dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’ye geldiği zaman Medine halkı iki veya üç yıllığına selem usulü alışveriş yaparlardı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selem usulü alışverişini belli bir ölçü ve belli bir zaman üzerinden yapmalarını söylemiştir.

Buhârî’nin bu başlığı, selem türü satışın zaman belirlemeden caiz olduğunu söyleyenlere bir cevap niteliğindedir. Buhârî, Selem babının ilk kısmında zikredilen söz konusu hadisi de buna delil saymıştır.

Hadiste zamanın zikredilmesi malı teslim alma zamanının zikredilmesi demektir. Yani alışveriş yapılan bir şeyde zaman söz konusu ise bu zamanın meçhul kalmayıp belirlenmesi gerekmektedir.

Hanefiler ve Mâlikiler: “Başlık altındaki ve başka hadislere göre kesinlikle zamanın belirlenmesi gerekmektedir” demişlerdir. Ancak zamanın belirlenmesi konusunda ihtilaf edilmiştir. Mâlikiler bu zamanın en azının on beş gün olduğunu söylemiştir. Hanefilerden olan Tahâvî bu zamanın en azının muhayyerlik süresi kadar üç gün olduğunu söylemiştir. Hanefilerden bazıları da kişinin yarım güne olsa bile böyle bir akit yapmasının caiz olduğunu söylemiştir. Muhammed’e göre ise bu süre, en azından bir aydır ve doğru olanı da budur.

Abdullah b. el-Velîd el-Adenî bunu Süfyân b. Uyeyne kanalıyla İbn Ebî Necîh’ten: “*Belli bir ölçü ve belli bir ağırlık üzerinden*” şeklinde rivayet etmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2239, 2240, 2241. Müslim 1604

٢٢٥٤ و ٢٢٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي مُجَالِدٍ قَالَ أَرْسَلَنِي أَبُو بُرْدَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى فَسَأَلْتُهُمَا عَنِ السَّلَفِ . فَقَالَا كُنَّا نَصِيبُ الْمَغْنَمِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَكَانَ يَأْتِينَا أَنْبَاطٌ مِنْ أَنْبَاطِ الشَّامِ فَنُسَلِّفُهُمْ فِي الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالزَّيْبِ إِلَى أَجْلِ مَسْمَى قَالَ قُلْتُ أَكَانَ لَهُمْ زَرْعٌ ، أَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ زَرْعٌ قَالَا مَا كُنَّا نَسْأَلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ

حديث ٢٢٥٤ طرفاه ٢٢٤٣ ، ٢٢٤٥ - تحفة ٩٦٨٠ حديث ٢٢٥٥ طرفاه ٢٢٤٢ ، ٢٢٤٤ - تحفة ٥١٧١

2254- 2255- “Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Süfyân” kanalıyla Süleyman eş-Şeybânî’nin bildirdiğine göre Muhammed b. Ebî’l-Mücâlid şöyle demiştir: Ebû Burde ve Abdullah b. Şeddâd beni Abdurrahman b. Ebzâ ile Abdullah b. Ebî Evfâ’ya gönderdiler. Onlara selem türü satışı sorduğumda: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ganimetten elde ettiğimiz mallarla Şam’dan gelen Nabatlılardan selem türü satışla belli bir süre üzerinden buğday, arpa ve kuru üzüm satın alırdık” dediler. Onlara: “Böylesi bir alışveriş yaptığınız kişilerin ekinleri olur muydu olmaz mıydı?” diye sorduğumda: “Karşı tarafa böylesi bir şeyi sormazdık” dediler.¹

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Ebu Burde Âmir b. Ebî Mûsa el-Eş’arî ve Abdullah b. Şeddad selef yani selem konusunda malın hazır bulunmaması durumunda satışın caiz olup olmayacağı konusunda ihtilafa düşünce, İbn Ebî’l-Mücâlid’i Abdurrahman b. Ebzâ’ya ve Abdullah b. Ebî Evfâ’ya gönderdiler. İbn Ebî’l-Mücâlid bu konuyu kendilerine sorduğunda İbn Ebzâ ve İbn Evfâ, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kâfirlerden elde ettikleri ganimet malları ile Şam’dan gelen

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2243-45

Nabatlılardan selem türü satışla belli bir süre üzerinden buğday, arpa ve kuru üzüm satın aldıklarını söylediler. Nabatlıların Şam'ı imar eden Hristiyanlar olduğu söylenmekle birlikte ziraatla uğraşan kimseler oldukları da söylenmektedir. Ebû Zer'in nüshasında: "Kuru üzüm" ifadesi yerine: "Zeytinyağı" ifadesi kullanılmıştır. Daha önce "Malın aslı yanında bulunmayan kimseye yapılan selem akdi" başlığı altında zikredilen rivayette belli bir süre ifadesi zikredilmemiştir. İbn Ebî'l-Mücâlid onlara, böylesi bir alışveriş yaptıkları kişilerin ekinlerinin olup olmadığını sorduğunda, İbn Ebzâ ve İbn Ebî Evfâ karşı tarafa böylesi bir şeyi sormadıklarını söylediler.

Hadisin başlıkla olan ilgisi: "Belli bir süre üzerinden" sözündedir. Bu hadis daha önce üç kanalla rivayet edilmişti. Ancak metnindeki ziyade ve başka şeylerle buna muhalefet edilmiştir.

۸ - باب السَّلَمِ إِلَى أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ

8- DEVENİN DOĞURMASINA KADAR YAPILAN SELEM AKDİ

۲۲۵۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانُوا يَتَبَايَعُونَ الْجُرُورَ إِلَى حَبْلِ الْحَبْلَةِ ، فَهِيَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْهُ فَسَرَهُ نَافِعٌ أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ مَا فِي بَطْنِهَا . طرفاه ۲۱۴۳ ، ۳۸۴۳ - تحفة ۷۶۲۳

2256- "Mûsa b. İsmail — Cuveyriye" kanalıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah şöyle demiştir: "İnsanlar develerde habeli'l-habele denilen bir satış türüyle muamele yaparlardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir satışı yasakladı." Nâfi' bunu: "Dişi devenin karnındaki yavrusunu doğurmasına kadar" şeklinde açıklamıştır.¹

Musa, Mûsa b. İsmail et-Tebûzekî'dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ ed-Dab'î el-Basrî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Cahiliye döneminde insanlar develerde habeli'l-habele denilen bir satış

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2143, 3843. Müslim 1514

türüyle muamele yaparlardı. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir şeyi yasaklamıştır. Hadisin ravisi olan Nâfi' bunu İbn Ömer'den naklederek: “Dişi devenin karnındaki yavrusunu doğurmasına kadar” şeklinde açıklamıştır. “Teslim alınması meçhul olan bir şeyin satışı” başlığı altında habeli'l-habele denilen satış türünü: “Doğan yavru devenin de doğurmasına kadar” şeklinde açıklamıştır. Ancak bu, Nâfi'nin kendi açıklaması değildir. Bu hadiste, bilinen bir şeye isnat edilmiş olsa bile, bilinmeyen bir müddete kadar selem yapmanın caiz olmadığı hükmü vardır. Mâlik ise bu şekilde yapılan selemın caiz olduğunu söylemiştir.

Bu hadis daha önce “Teslim alınması meçhul olan bir şeyin ve habeli'l-habele denilen satış türünün” yasaklanması başlığı altında zikredilmişti.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٣٦ - الشُّفْعَة

36- ŞUF'A KİTABI

١ - باب الشُّفْعَةِ مَا لَمْ يُقَسِّمْ ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ فَلَا شُفْعَةَ

1- ŞUF'A TAKSİM OLUNMAMIŞ MALDADIR, SINIRLAR BELİRLENDİĞİNDE ARTIK ŞUF'A YOKTUR

Şuf'a, taksim olunmamış yerlerdedir. Şeri olarak, taksim edilmemiş bir akarda ortak olan kimsenin o akarda şuf'a hakkı olduğuna bütün ulemâ ittifak etmiştir. Ancak sınırlar belli olunca ve yollar ayrılınca, şuf'a hakkı kalmaz. Şuf'adaki hikmet ortağın zararını önlemektir.

٢٢٥٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ

عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسِّمْ ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ أَطْرَافَهُ ٢٢١٣ ،

٢٢١٤ ، ٢٤٩٥ ، ٢٤٩٦ ، ٦٩٧٦ - تحفة ٣١٥٣

2257- "Müsedded — Abdulvâhid — Ma'mer — Zührî" kanalıyla Ebû Seleme b. Abdirrahman'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilmeyen her malda şuf'ayı geçerli kıldı. Sınırlar belli olunca ve yollar ayrılınca, şuf'a hakkı kalmaz."¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd'dır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2213, 2214, 2495, 2496, 6976. Müslim 1608

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Câbir b. Abdillâh, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilemeyen her malda şuf'ayı geçerli kıldığını bildirerek sınırları belli olan ve yolları ayrılan yerlerde artık şuf'a hakkının olmadığını söylemiştir. Bu isnâdda Zühri'ye muhalefet edilerek Mâlik kanalıyla Ebû Seleme ve İbnu'l-Müseyyeb'den mürsel olarak rivayet edilmiştir. Şâfiî de bunu bu şekilde rivayet etmiştir, ancak mahfûz değildir.

Ebû Seleme'nin Câbir'den olan rivayeti: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilemeyen her malda şuf'ayı geçerli kıldı. Sınırlar belli olunca ve yollar ayrılınca, şuf'a hakkı kalmaz" şeklindedir. Burada daha taksim edilmemiş müşterek mal kastedilmektedir. Ancak böylesi müşterek malda sınırlar belli olup yolları da ayrılınca artık şuf'a hakkı kalmaz. Buradaki amaç ortak olunan maldan bir şeyin çıkmasını ve ona ortak olarak başkasının girmesini engellemektir.

Müslim söz konusu hadisi Ebu'z-Zübeyr kanalıyla Câbir'den şöyle rivayet etmiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ev olsun, bahçe olsun taksim edilmemiş her malda ve her ortaklıkta şuf'ayı geçerli kıldı. Kişinin ortağına haber vermeden satış yapması kendisine helal olmaz. Ortak isterse alır, isterse de terk eder. Kişi şayet hissesini satar da ortağına haber vermezse ortağı o malda en öncelikli kimsedir."

Malikiler ve Hanbeliler şuf'a hakkının sadece akarda olduğunu söylemiştir. Çünkü en fazla zarar bunlarda görülmektedir. Akar demek arazi yani taşınmaz mülk demektir.

Beyhakî, İbn Abbâs'ın hadisini merfû olarak: "*Her şeyde şuf'a hakkı vardır*" şeklinde rivayet etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir. Ancak mürsel olması ile illetli görülmüştür. Tahavî'de bunu Câbir'in hadisinden tahrir etmiştir ve isnâdında bir sakınca yoktur. Mâlik'in görüşü şuf'a hakkının akara has olduğu yönündedir.

Bu hadis daha önce Ortağın kendi ortağından alış yapması başlığı altında zikredilmişti.

۲ - باب عَرْضِ الشُّفْعَةِ عَلَى صَاحِبِهَا قَبْلَ الْبَيْعِ

2- SATIŞTAN ÖNCE ŞUF'A HAKKINI SAHİBİNE ARZETMEK

وَقَالَ الْحَكَمُ إِذَا أُذِنَ لَهُ قَبْلَ الْبَيْعِ فَلَا شُفْعَةَ لَهُ .

وَقَالَ الشَّعْبِيُّ مَنْ بَيَعْتُ شُفْعَتُهُ وَهُوَ شَاهِدٌ لَا يُغَيِّرُهَا فَلَا شُفْعَةَ لَهُ .

Hakem: “Şufa hakkına sahip kimse malı satmak isteyen ortağına satmadan önce izin verdiğinde, artık şufa hakkı kalmaz” demiştir.

Şa'bî de: “Her kim kendisi hazır iken şuf'ası satılır ve bu satışı değiştirmezse, artık şufa hakkı yoktur” demiştir.

Kişinin satıştan önce şuf'ayı şuf'a hakkının sahibi olan ortağına arz etmesi.

Hakem b. Uteybe el-Kûfî et-Tâbî: “Şuf'a hakkına sahip kimse malı satmak isteyen ortağına satmadan önce izin verdiğinde, artık şuf'a hakkı kalmaz” demiştir. İbn Ebî Şeybe bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Şa'bî Âmir b. Şerâhîl el-Kûfî et-Tâbî: “Her kim kendisi hazır iken şuf'ası satılır ve bu satışı değiştirmezse, artık şuf'a hakkı yoktur” demiştir. İbn Ebî Şeybe bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Şâfiî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve bazı öğrencileri, ortağa satışın yapılacağı bildirilip bu yönde izin vermesi, sonra satışın yapılması ve satışına izin verdiği hakkını geri almak istemesi halinde şuf'a hakkının kendisinin olduğu görüşündedir. Müslim'in: “Kişinin ortağına haber vermeden satış yapması kendisine helal olmaz...” şeklinde zikredilen hadisinde ortağa haber vermenin kastedildiği anlaşılmaktadır. Burada ortağa haber vermenin vacip olduğu görülmektedir. Ancak Şâfiî haber vermeyi mendup olarak ve haber vermeden satmayı tenzihen mekruh görmüştür.

Nevevî der ki: “Mekruhun helal olmadığı ve helalin mubah mânâsında olduğu bilinmektedir. Bu yönde gelen haber satıştan önce izin alınması gerektiğini göstermektedir. Bu sebeple başkasının dediğini dikkate almam. Bu haber sahih bir haberdur ve göz ardı edilecek bir haber de değildir.” Şâfiî de: “Eğer bu haber sahih ise benim görüşümü alıp duvara vurun” demiştir.

٢٢٥٨ - حَدَّثَنَا الْمُكَنَّى بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ

عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ قَالَ وَقَفْتُ عَلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَجَاءَ الْمُسَوِّرُ بْنُ مُحَرَّمَةَ فَوَضَعَ يَدَهُ

عَلَى إِحْدَى مَنَكِبَيَّ إِذْ جَاءَ أَبُو رَافِعٍ مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا سَعْدُ ابْتَغِ مِنِّي بَيْتِي فِي دَارِكَ

فَقَالَ سَعْدُ وَاللَّهِ مَا أَتْبَاعُهُمَا . فَقَالَ الْمِسُورُ وَاللَّهِ لَتَبْتَاعَهُمَا فَقَالَ سَعْدُ وَاللَّهِ لَا أَزِيدُكَ عَلَى أَرْبَعَةِ آلَافٍ ، مُنْجَمَةٍ أَوْ مُقْطَعَةٍ قَالَ أَبُو رَافِعٍ لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا خَمْسِمِائَةَ دِينَارٍ ، وَلَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقِيهِ » . مَا أُعْطِيتُكُمُهَا بِأَرْبَعَةِ آلَافٍ ، وَأَنَا أُعْطِيَ بِهَا خَمْسِمِائَةَ دِينَارٍ . فَأَعْطَاهَا إِيَّاهُ . أطرافه ٦٩٧٧ ، ٦٩٧٨ ، ٦٩٨٠ ، ٦٩٨١ - تحفة ١٢٠٢٧

2258- “Mekkî b. İbrâhîm — İbn Cüreyc” kanalıyla İbrâhîm b. Meysere’nin bildirdiğine göre Amr b. eş-Şerîd şöyle demiştir: (Bir gün) Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın yanında durmuştum. Bu sırada Misver b. Mahreme gelip elini omzuma koydu. Yine bu sırada Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Ebû Râfi’ geldi ve: “Ey Sa’d! Hânen içinde bulunan iki odamı satın al” dedi. Sa’d: “Vallahi ben onları satın almam” deyince, Misver: “Vallahi sen bunları satın alacaksın” dedi. Bunun üzerine Sa’d: “Vallahi ben sana taksitle ödemek şartıyla dört bin dirhemden fazla veremem” dedi. Ebû Râfi’: “Bu iki odaya karşılık bana beş yüz dinar verilmişti. Eğer Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem): «Komşu, bitişiğindeki akara öncelikle hak sahibidir» buyurduğunu işitmemiş olsaydım onu sana dört bin dirheme vermezdim. Zira bu iki odalı yerim için bana beş yüz dinar verilmişti” dedi ve o yeri kendisine verdi.¹

Mekkî, Mekkî b. İbrâhîm b. Beşîr b. Ferkad el-Hanzalî’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir.

Amr, Amr b. eş-Şerîd b. Süveyd et-Tâbiî es-Sekaffî’dir. Babası sahabilerdendir.

Amr b. eş-Şerîd bir gün Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın yanında durmuştu. Bu sırada Misver b. Mahreme gelip elini Amr’ın omuzuna koydu. Yine bu sırada Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Ebû Râfi’ Eslem el-Kıbtî geldi. Ebû Râfi’, Abbâs’ın kölesi idi ve Abbâs onu Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) hibe etmişti. Ebû Râfi’, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem), Abbâs’ın Müslüman olduğu müjdesini verince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini azat etmişti. Ebû Râfi’: “Ey Sa’d!” diyerek kendisine hânesi içinde bulunan iki odasını satın almasını söyledi. Sa’d yeminle bu iki odayı satın almayacağını

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6977, 6978, 6980, 6981

söyleyince, Misver yeminle onları satın almasını istedi. Süfyân'ın rivayetinde Ebû Râfi'nin Misver'den bu konuda yardım istediği zikredilmiştir. Sa'd yeminle bu iki odayı ancak dört bin dirheme ve taksitle alacağını söyledi. Bu iki odaya karşılık Ebû Râfi'ye peşin olarak beş yüz dinar verilmişti. Ebû Râfi' eğer Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *“Komşu, bitişindeki akara öncelikle hak sahibidir”* buyurduğunu işitmemiş olsaydı onu kendisine dört bin dirheme vermeyeceğini, zira bu iki odalı yeri için kendisine beş yüz dinar teklif edildiğini söyledi. Sonra da o yeri kendisine verdi.

Ebû Dâvud şerhi *Meâlimu's-Sünen*'de şöyle denilmiştir: “Şuf'a hakkının komşuda olduğu görüşünde olanlar bu rivayeti huccet saymıştır. Başkaları da bunu komşunun ancak ortak olması halinde bitişindeki akara öncelikle hak sahibi olduğu yönünde değerlendirmiştir. Görüldüğü kadarıyla ortağa komşu denilmektedir. Zira bir ortak diğer ortağına komşuluk etmekte ve müşterek oldukları evde birlikte oturmaktadır. Muhtemelen de burada komşunun iyilik ve yardımda hak sahibi olduğu kastedilmektedir.” İbn Battâl da aynı şeyi söylemiş ve komşunun ancak ortak olması halinde bitişindeki akara öncelikle hak sahibi olması durumunu iki odanın Ebû Râfi' ve Sa'd'ın ortak malı olmasına bağlamıştır. İbnu'l-Münîr de buna itiraz ederek Sa'd'ın menzilinde Ebû Râfi'nin iki odasının olduğunu ve Sa'd'ın bu iki odada kendisine ortak olmadığını söylemiştir.

Burada *“Sakeb”* ifadesi mecaz olarak açıklanmıştır. Fakat esas mânâ hadisteki lafızdır. Hadiste de şuf'a hakkına ortağın sahip olduğu görülmektedir. Komşu ise görüşlere göre şuf'a hakkına sahiptir. Ancak ortağın, başkasından daha öncelikli olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bu konuda gelen nass ve sahih rivayetler varken komşu nasıl ortaktan daha öncelikli sayılabilir ki! Câbir'in ve Ebû Râfi'nin hadisi açık olarak şuf'a hakkının ortakta olduğunu göstermektedir. Şuf'a hakkının komşuda olduğunu söyleyenler de ortağı komşudan öncelikli tutmuştur. Sonra yolda ortak olanı öncelikli tutmuştur.

Ebû Süleyman el-Hattâbî şöyle demiştir: “Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî — Süfyân — İbrâhîm b. Meysere” kanalıyla Amr b. eş-Şerîd'in bildirdiğine göre Ebû Râfi', Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *«Komşu, bitişindeki akara öncelikle hak sahibidir»* buyurduğunu işitmiştir. Bazı kimseler bu hadisin isnâdını tenkid etmiş ve kimisi: «Amr b. eş-Şerîd'in bildirdiğine göre Ebû Râfi', Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işitmiştir» derken, kimisi: «Amr b. eş-Şerîd'in babasından bildirdiğine göre Ebû Râfi', Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle

buyurduğunu işitmiştir» demiştir. Kimisi de bunu mürsel olarak: «Katâde — Amr b. Şuayb — Amr b. eş-Şerîd» kanalıyla rivayet etmiştir. Sadece ortağın şuf'a hakkı olduğunu bildiren hadislerin isnâdı ise ceyyiddir.”

Buhârî ayrıca bunu Ali b. Abdillâh kanalıyla Süfyân b. Uyeyne'den, Muhammed b. Yûsuf ve Ebû Nuaym kanalıyla Süfyân es-Sevrî'den, “Müsedded — Yahya” kanalıyla da Sevrî'den rivayet etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, *Buyû'* konusu içinde Ukaylî kanalıyla Süfyân b. Uyeyne'den ve Muhammed b. Ğaylân kanalıyla Ebû Nuaym'dan rivayet etmiştir. Hadisi İbn Mâce, *Ahkâm*'da İbn Uyeyne kanalıyla rivayet etmiştir.

۳ - بَابُ أَى الْجَوَارِ أَقْرَبُ

3- HANGİ KOMŞULUK DAHA YAKINDIR?

Başlık müellifin, komşunun şuf'ayı hak etmesi konusunda Kûfe ehlinin mezhebini tercih ettiğine işaret etmektedir. Ancak başlıkta şuf'ayı zikretmeyip sadece en yakın komşuluğu zikretmiştir. Birinci başlık altındaki hadis de komşunun şuf'a hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Şuf'a hakkının en yakın komşuya ait olduğuna delil olması ve Ebû Süleyman'ın tevilini iptal etmesi açısından konuya bu başlık ile devam etmiştir.

Şerhu'l-Mişkât eserinde bu açıklamaya yönelik şöyle denilmiştir: “Bu açıklama ne Şâfiî'ye, ne de Hattâbî'ye karşı bir huccet değildir. Zira Muhyis-sünne el-Begâvi el-Hattâbî de bu konuda kendilerine muvafakat etmiştir.”

۲۲۵۹ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا

شُعْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ قَالَ سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ ، فَأَيُّهُمَا أَهْدَى قَالَ « إِيَّيْهِمَا مِنْكَ بَابَا » طرفاه

۲۵۹۵، ۶۰۲۰ - تحفة ۱۶۱۶۳

2259- “Haccâc — Şu'be — Ali b. Abdillâh — Şebâbe — Şu'be” kanalıyla Ebû İmrân'ın bildirdiğine göre Talha b. Abdillâh, Hz. Âişe'den bildiriyor: “Ey Allah'ın Resûlü! Benim iki komşum vardır. Hediye mi bunlardan hangisine vereyim?” dediğimde: “*Kapısı sana en yakın olana ver*” buyurdu.

Haccâc, İbn Minhâl es-Sülemî el-Enmâtî'dir. Yani Haccâc b. Muhammed el-A'var değildir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ali, kimseye nispet edilmemiştir. İbnu's-Seken ve Kerîme, *Fethu'l-Bâri*'de olduğu gibi bu kişinin Ali b. Abdillâh olduğunu söylemişlerdir. İbn Şubeveyh ise Ali b. el-Medîni olduğunu söylemiştir. Ebû Ali el-Ceyyânî, Ali b. Seleme el-Lebkî olduğunu söylemiştir. Hâfız İbn Hacer der ki: "Görüldüğü kadarıyla Buhârî, Ali'yi kimseye nispet etmemiştir, raviler kendisini nispet etmiştir. Eğer durum böyle ise bu kişinin Ali b. el-Medîni olması daha muhtemeldir. Çünkü âdetlerde böylesi bir durumda kişi daha meşhur olana nispet edilir. İbnu'l-Medîni de el-Lebkî'den daha meşhurdur. Buhârî bir rivayeti sadece "Ali'den" şeklinde naklettiği zaman Ali b. el-Medîni'yi kastetmiş olması âdetindendir.

Şebâbe, İbnu's-Sevvâr el-Medîni'dir ve Horasanlıdır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

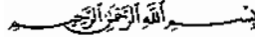
Ebû İmrân, Abdülmelik b. Habîb el-Cevnî'dir.

Talha, Talha b. Abdillâh b. Osmân b. Ubeydillâh b. Ma'mer et-Teymî'dir. Ayrıca Talha b. Abdillâh el-Huzâi olduğu da söylenmiştir.

H. Âişe, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) iki komşusunun olduğunu ve hediyesini bunlardan hangisine vereceğini sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kapısı kendisine en yakın olana vermesini söylemiştir.

Zerkeşî der ki: "Rivayette yakın olan zikredilmiştir. Yani hadiste komşunun şuf'a hakkı olduğuna delalet eden bir şey yoktur. H. Âişe hediyesini vermeye komşularından hangisi ile başlamayı sormuş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yakın olanın uzak olandan daha öncelikli olduğunu haber vermiştir. Zira yakın olan komşu komşusunun evine geçirilen ve çıkarılan şeylere bakar ve bir şey gördüğü zaman onunla komşusuna ortak olmak ister. Kişinin başına bir musibet gelmesi halinde ilk olarak en yakın komşunun müdahale etmesi açısından da onlardan başlanması gerekmektedir."

Müslim bunu tahrir etmemiş ve Buhârî bunu rivayette tek kalmıştır. Hadisi Ebû Dâvud, *Edeb* konusu içinde tahrir etmiştir. Buhârî ayrıca bunu *Hibe* konusu içinde tahrir etmiştir.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۲۷ - الإجارة

37- İCÂRE KİTABI

۱ - باب استئجار الرجل الصالح .

1- SALİH ADAMIN ÜCRETLE TUTULMASI

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾ وَالْحَازِنِ الْأَمِينِ ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَعْمِلْ مَنْ أَرَادَهُ.

Zira Yüce Allah: “Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır”¹ buyurmuştur. Hazinedar emin olan kimsedir. Ücretle iş yapmak isteyeniy de çalıştırmak istemeyen kimse.

Bu da salih kimselerin bir işte ücretle çalıştırılamayacağını düşünenlerin bu düşüncesini ortadan kaldırdığına işaret etmektedir. İbnu'l-Münîr böyle demektedir. Yüce Allah: “Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır”² buyurmaktadır. Yüce Allah bununla Hz. Mûsa ve Hz. Şuayb'ın kızının hayvanları sulama kıssasına işaret etmiştir.

Kadı Şurayh, Ebû Mâlik, Katâde, Muhammed b. İshâk ve başkası İbn Kesîr'in de *Tefsîr*'inde naklettiği gibi şöyle demişlerdir: “Hz. Şuayb'ın kızı: «Onu ücretle tut. Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır» dediğinde, babası kendisine: «Onun güçlü ve güvenilir olduğunu nereden biliyor sun?» diye sordu. Bunun üzerine kızı: «O, ancak on kişinin kaldırabileceği kuyunun ağzındaki kayayı tek başına kaldırdı.

¹ Kasas Sur. 26

² Kasas Sur. 26

Yolda gelirken önüne geçtiğimde bana: “Sen arkamda yürü ve yanlış yola gittiğimde bana çakıl taşı at. Bu şekilde gideceğim doğru yolu bulurum” dedi» karşılığını verdi.”

۲۲۶۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي جَدِّي أَبُو

بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْحَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةٌ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ » . طرفاه ۱۴۳۸ ، ۲۳۱۹ - تحفة ۹۰۳۸

2260- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Ebû Burde — dedesi Ebû Burde” kanalıyla babası Ebû Mûsa el-Eş’arî’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Kendisine emredilen görevi gönül hoşluğu ile yerine getiren emin hazinedar, sadaka veren iki kişiden biridir” buyurmuştur.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Ebû Burde, Bureyde b. Abdillâh’tır.

Ebû Burde’nin dedesi Ebû Burde, Âmir’dir.

Ebû Musa, Abdullâh b. Kays el-Eş’arî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), kendisine emredilen görevi gönül hoşluğu ile yerine getiren emin hazinedarın sadaka veren iki kişiden biri olduğunu bildirmiştir.

Hadisin başlıkla yani icâre ile alakalı olmaması ortaya bir çelişki çıkarmaktadır. es-Sefâkisî: “Hazinedarın malda bir şeyi yoktur. Kendisi sadece ücret karşılığında görev yapmaktadır” demiştir. İbn Battâl: “Burada zikredilmesi onun emin biri olması nedeniyle görevlendirilmiş olması açısından” demiştir. Bu hadis daha önce de *Zekat* kitabında Zekat memurunun ücreti konusu içinde zikredilmişti.

۲۲۶۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ قُرَّةَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنَا

أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَمَعِيَ رَجُلَانِ مِنَ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1438, 2319. Müslim 1023

الْأَشْعَرِيِّينَ ، فَقُلْتُ مَا عَلِمْتُ أَنَّهَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ . فَقَالَ « لَنْ أَوْ لَا نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ
أَرَادَهُ » أطرافه ٣٠٣٨ ، ٤٣٤١ ، ٤٣٤٣ ، ٤٣٤٤ ، ٦١٢٤ ، ٦٩٢٣ ، ٧١٤٩ ، ٧١٥٦

٧١٥٧ ، ٧١٧٢ - تحفة ٩٠٨٣

2261- “Müsedded — Yahya — Kurra b. Hâlid — Humeyd b. Hilâl” isnâdıyla Ebû Burde’nin bildirdiğine göre Ebû Mûsa şöyle demiştir: Eş’arî’lerden iki adamla birlikte Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldim. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Görev isteyeceklerini bilmiyordum” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ise: “Biz görevi onu isteyene vermeyiz” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Kurra, Kurra b. Hâlid es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Humeyd, Humeyd b. Hilâl el-Adevî el-Basrî’dir.

Ebû Burde, Âmir’dir.

Ebû Musa, Abdullah b. Kays el-Eş’arî’dir.

Ebû Mûsa, Eş’arî’lerden iki adamla birlikte Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Burada Ebû Mûsa ile birlikte gelen iki kişinin adı zikredilmemiştir. Ancak Ebû Mûsa ile birlikte gemiyle gelen kişiler Ka’b b. Âsım, Ebû Mâlik, Ebû Âmir ve başkalarıdır. Ebû Mûsa, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki kişinin görev isteyeceklerini bilmediğini söyledi. Hadis burada bu şekilde kısa olarak zikredilmiştir. Ancak *Mürtedlerin tövbesi* konusu içinde Mürted erkek ve mürted kadın başlığı altında şöyle zikredilmiştir: “Eş’arî’lerden iki adamla birlikte Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldim. Biri sağımda, biri de solumda duruyordu. Her ikisi de Peygamberimizden (sallallahu aleyhi vesellem) görev istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dişlerini misvaklıyordu. Bana: «Ey Ebû Mûsa!» veya: «Ey Abdullah b. Kays! Bu konuda sen ne diyorsun?» diye sorunca: «Seni hak olarak gönderene yemin olsun ki bu konuda bana bir şey demediler ve geldiğimizde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3038, 4341, 4343, 4344, 6124, 6923, 7149, 7156, 7157, 7172, Müslim 1733

görev isteyeceklerini bilmiyordum» dedim. Dudağının altında duran misvağını şu an bile görür gibiyim.”

Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) görevi onu isteyen kimseye vermediğini söyledi. Memuriyet isteyen kimseye iş verilmemesinin sebebi gönüldeki ihtirasın zahir olmasındandır. Görev isteyen kimse istediği görevde vekil tayin edilebilir, ancak görev bizzat kendisine verilmez. Bu hadis *Ahkâm* konusu içinde Yezîd b. Abdillâh kanalıyla Ebû Burde'den: “Biz görevi onu isteyen kimseye vermeyiz” lafzıyla zikredilmiştir. Görevi isteyen kimse onu ücret için istemektedir ki bu da başlığa mutabıktır.

Buhârî ayrıca bunu *Îcâre*, *Ahkâm* ve *Mürtedlerin tövbesi* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Meğâzî* konusu içinde, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Kadâ* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ رَعَى الْغَنَمِ عَلَى قَرَارِيطَ

2- KARÂRÎT KARŞILIĞINDA KOYUN GÜDÜLMESİ

Karârît, kîrât'ın çoğuludur ve yarım dâniktır veya dinarın onda birinin yarısıdır veya dinarın yirmi dörtte biridir.

۲۲۶۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ بَجَيٍّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ -

رضي الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ » فَقَالَ أَصْحَابُهُ وَأَنْتَ فَقَالَ « نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ ». تحفة ۱۳۰۸۳

2262- “Ahmed b. Muhammed el-Mekkî — Amr b. Yahya — dedesi” kanalıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüce Allah hangi peygamberi göndermişse, o peygamber mutlaka çobanlık da yapmıştır” buyurdu. Ashâb: “Sen de mi?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Evet! Ben de Mekkelilere birkaç kîrat karşılığı çobanlık yapardım” buyurdu.

Ahmed, Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî el-Kavvâs el-Mekkî'dir.

Amr b. Yahya'nın dedesi, Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs el-Umevî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın gönderdiği her peygamberin mutlaka çobanlık da yaptığını söylemiştir.

Ashâb Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) çobanlık yapıp yapmadığını sorunca, Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Mekkelilere birkaç kîrat karşılığında çobanlık yaptığını söylemiştir. İbn Mâce'nin Süveyd b. Saîd kanalıyla Amr b. Yahya'dan olan rivayeti: *"Mekke ehline birkaç kîrat karşılığı çobanlık yapardım"* şeklindedir. İbn Mâce'nin hocası Süveyd: *"Her baş hayvan için dinarın veya dirhemnin bir kısmı kadar olan bir kirât ücret almıştır"* demiştir. Ebû İshâk el-Harbî: *"Karârît Mekke'de bir yerin adıdır"* demiştir. İbnu'l-Cevzî, İbn Nâsır gibi bunun doğru olduğunu söylemiştir. Moğoltây da bunu teyid etmiş ve Arapların kirât'ı bilmediğini söylemiştir. İbn Hacer der ki: *"Birinci görüş daha doğrudur. Zira Mekke ahalisi Mekke'de kendisine karârît denilen bir yer bilmemektedir."*

Kimisi de Arapların kirâtın para olduğunu bilmediğini söylemiştir. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kendisinde kirâtın zikredildiği bir yeri fethedeceksiniz"* buyurmuştur. Yani Arapların bunu bilmemesi Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) bilmemesini gerektirmez.

Peygamberlere peygamberlikten önce çobanlık yapmalarının ilham edilmesindeki hikmet, ümmetlerini idare vazifesini yerine getirmeye bir alıştırmadır. Zira çobanlık yapan kişinin sabırlı ve şefkatli olması gerekmektedir. Onlar çobanlığın meşakkatine katlandıkları ve güttükleri hayvanları vahşi hayvanlardan, hırsızlardan korudukları zaman, hayvanların farklı yapılaraya sahip olduklarını, zayıf olduklarını, bir meradan başka bir meraya, çayırdan ağla götürülmeleri gerektiğini bildikleri ve zayıf olanına yardımda bulunduklarında ümmetlerine de hakkıyla hizmet ederler. Burada özellikle koyunların seçilmesi diğer hayvanlardan daha zayıf olmalarından dolayıdır. Allah Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bunu peygamber olduktan sonra zikretmesi de tevazudan dolayıdır.

Hadisi İbn Mâce, *Ticaret* konusu içinde tahrir etmiştir.

۳ - باب اسْتِجَارِ الْمُشْرِكِينَ عِنْدَ الضَّرُورَةِ أَوْ إِذَا لَمْ يَوْجَدْ أَهْلُ الْإِسْلَامِ

3- ZARURET HALİNDE VEYA İSLÂM EHLİNİN BULUNMADIĞI ZAMANDA MÜŞRİKLERİN ÜCRETLİ TUTULMASI.

وَعَامَلِ النَّبِيُّ ﷺ يَهُودَ حَيْبَرَ

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber Yahudileriyle çalışma akdi yapmıştır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber Yahudileri ile kendi topraklarında ücretli olarak çalışmaları yönünde anlaşma yapmıştır. İbn Battâl der ki: “Bütün âlimler zaruret olması halinde ve zelil düşmeleri açısından müşriklerin ücretle tutulmasının caiz olduğunu söylemiştir. Nehyedilen ise Müslümanın zelil düşerek kendini müşrike kiralamasıdır.

٢٢٦٣ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَاسْتَأْجَرَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّيْلِ ثُمَّ مِنْ بَنِي عَبْدِ بْنِ عَدِيِّ هَادِيًا خَرِيتًا - الْحَرِيتُ الْمَاهِرُ بِالْهَدَايَةِ - قَدْ عَمَسَ يَمِينَ حِلْفٍ فِي آلِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ ، وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ ، فَأَمِنَاهُ فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاِحِلَتَيْهِمَا ، وَوَعَدَاهُ غَارَ ثَوْرِ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ ، فَأَتَاهُمَا بِرَاِحِلَتَيْهِمَا ، صَبِيحَةَ لَيَالٍ ثَلَاثٍ ، فَارْتَحَلَا ، وَانْطَلَقَ مَعَهُمَا عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ ، وَالِدُّ الدَّيْلِيُّ فَأَخَذَ بِهِمْ أَسْفَلَ مَكَّةَ وَهُوَ طَرِيقُ السَّاحِلِ أَطْرَافَهُ ٤٧٦ ،

٢١٣٨ ، ٢٢٦٤ ، ٢٢٩٧ ، ٣٩٠٥ ، ٤٠٩٣ ، ٥٨٠٧ ، ٦٠٧٩ - تحفة ١٦٦٥٣

2263- “İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm — Ma’mer — Zühri” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr, Hz. Âişe’den bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr, Abd b. Adiyy oğulları olan ed-Dîl oğullarından bir adamı kılavuzluk için kiraladılar. Bu adam yol göstermede usta birisiydi. Bu adam Âs b. Vâil ailesi ile elini kana batırarak yeminli müttefik olmuştu. Kureyş kâfirlerinin dinindendi hâlâ, ama ona güvendiler ve ona develerini teslim ettiler. Üç gece sonra da Sevr mağarasında buluşmak üzere anlaştılar. Üçüncü gecenin sabahında kılavuz gelip onları aldı. Âmir b. Fuheyre’yi de yanlarına aldılar ve kılavuz Mekke’nin en alt tarafında olmak üzere sahil yolunu tuttu.”¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 476, 2138, 2264, 2297, 3905, 4093, 5807, 6079

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd b. Zâzân Ebû İshâk et-Temîmî el-Ferrâ er-Râzî es-Sağîr'dir.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San'ânî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr, Abd b. Adiy oğulları olan ed-Dîl oğullarından Abdullah b. Uraykıt adında bir adamı kılavuzluk için kiraladılar. Bu hadis Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbının Medine'ye hicret etmesi konusunda "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — Zührî — Urve" isnâdıyla Hz. Âişe'den: "Kendimi bildiğimden beri annem ile babam müslümandı..." şeklinde daha uzun bir şekilde rivayet edilmiştir. Bu rivayette Ebû Bekr'in Habeşistan topraklarına doğru hicret etmesi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Sevr dağındaki mağaraya çıkması şöyle zikredilmiştir: "Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr, Sevr dağındaki bir mağaraya sığındılar. Orada üç gece kaldılar. Abdullah b. Ebû Bekr de geceleri yanlarında kalıyordu. Abdullah şefkatli, zeki ve genç biriydi. Seher vakti yanlarından ayrılır Mekke'de gecelemiş gibi Kureyş ile sabahlardı. Kureyş, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr hakkında ne derse Abdullah hemen onu kavrar ve karanlık basınca yanlarına geldiği zaman Kureyş'teki haberleri onlara aktarırdı. Ebû Bekr'in azatlısı Âmir b. Fuheyre de sağmal koyunları otlatır, akşam olduğunda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bulunduğu yere koyunları getirir biraz dinlendirirdi. Onlara, kendi sağmallarının sütünden sağlar, içirirdi ve geceyi orada geçirirdi. Sabaha doğru da sürüyü alır giderdi. Orada kaldıkları üç gecede de İbn Fuheyre aynı şeyi yaptı."

İbn Hişâm: "Abdullah b. Uraykıt, Sehm b. Amr oğullarından müşrik biri idi" demiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

Zührî: "*el-Hırrî*, yol göstermede usta birisi demektir" demiştir. Abdullah b. Uraykıt, Âs b. Vâil ailesi ile elini kana batırarak yeminli müttefik olmuştu. Bu kabileler yemin ettiğinde yeminleri tekid babından ellerini kana veya haluka veya elleri kirletecek bir şeye batırarak yemin ederlerdi. Abdullah b. Uraykıt, Kureyş kâfirlerinin dinindendi hâlâ, ama ona güvendiler ve ona develerini teslim ettiler. Üç gece sonra da Sevr mağarasında buluşmak üzere

anlaştılar. Üçüncü gecenin sabahında Abdullah b. Uraykıt gelip Allah Resûlünü (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'i ve Âmir b. Fuheyre'yi yanına alıp Mekke'nin en alt tarafında sahil yolunu tuttu.

Buhârî bunu ayrıca *İcâre* ve *Hicret* konuları içinde tahrir etmiştir.

٤ - باب إِذَا اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا لِيَعْمَلَ لَهُ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَوْ بَعْدَ شَهْرٍ أَوْ بَعْدَ سَنَةٍ جَارَ ، وَهُمَا عَلَى شَرْطِهِمَا الَّذِي اشْتَرَطَاهُ إِذَا جَاءَ الْأَجَلُ .

4- KİŞİNİN ÜÇ GÜN SONRA VEYA BİR AY SONRA VEYA BİR YIL SONRA KENDİSİNE BİR İŞ YAPMASI İÇİN BİRİNİ ÜCRETLE TUTMASININ CAİZ OLMASI VE O ZAMAN GELDİĞİNDE ÜCRETLE TUTAN VE TUTULAN KİŞİLERİN YAPMIŞ OLDUKLARI ŞARTLARI ÜZERİNDE OLMALARI

Kişinin üç gün sonra veya bir ay sonra veya bir yıl sonra kendisine bir iş yapması için birini ücretle tutmasının caiz olması ve o zaman geldiğinde ücretle tutan ve tutulan kişilerin yapmış oldukları şartları üzerinde olmaları. Aynî: “Mâlik ve öğrencilerine göre ücreti peşin verdikten sonra bir veya iki gün sonra yapılacak iş için birini tutabilir” demiştir. Ancak ücretin peşin verilmemesi durumunda caizliği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Mâlik ve İbnu'l-Kâsım bunun da caiz olduğu görüşündedir. Eşheb der ki: “Kişi o zamana kadar yaşayıp yaşamayacağını bilmediği için böylesi bir şey caiz değildir” demiştir. Şâfiî'nin görüşü de bunun caiz olmadığı yönündedir.

٢٢٦٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - رَوَى النَّبِيُّ ﷺ قَالَتْ وَاسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّيْلِ ، هَادِيًا خَرِيَّتًا وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ ، فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَا حِلَّتِيهِمَا ، وَوَعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ بِرَا حِلَّتِيهِمَا صُبْحَ ثَلَاثٍ أَطْرَافَهُ ٤٧٦ ،

٢١٣٨ ، ٢٢٦٣ ، ٢٢٩٧ ، ٣٩٠٥ ، ٤٠٩٣ ، ٥٨٠٧ ، ٦٠٧٩ - تحفة ١٦٥٥٢

2264- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr'in bildirdiğine göre Allah Resûlünün (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Hz. Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr, ed-Dîl

oğullarından bir adamı kılavuzluk için kiraladılar. Bu adam Kureyş kâfirlerinin dinindendi. Ona binek develerini teslim ettiler. Üç gece sonra da sabah vakti Sevr mağarasında develeriyle birlikte buluşmak üzere anlaştılar.”¹

Leys, İmam Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Akîl’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr, ed-Dîl oğullarından bir adamı üç gün sonra kendilerine kılavuzluk etmesi için kiralamıştır. Bu adam Kureyş kâfirlerinin dinindendi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr kendisine binek develerini teslim etmişler ve kendisiyle üç gece sonra sabah vakti Sevr mağarasında develeriyle birlikte buluşmak üzere anlaşma yapmışlardır.

İsmâîlî buna itiraz ederek: “Hadisle başlık arasında bir mutabakat yoktur. Görüldüğü kadarıyla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr onu üç gün sonrası için kiralamamıştır. Zira onu kiraladıktan sonra onları otlatması ve çıkış günü için hazır kılması için bineklerini kendisine teslim etmişlerdir” demiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Buradaki kiralama, onun sadece kılavuzluk etmesi ve üç gün sonra mağaranın yanında bineklerini kendileri için hazır kılması içindi. Üç gün sonra da kendilerine kılavuzluk edecekti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve Ebû Bekr bu kişiyi bineklerini otlatması için kiralamamıştı. Binekleri Âmir b. Fuheyre’nin otlatması da bunu teyid etmektedir. Böylesi bir kiralamanın caiz olmadığını söyleyenlerin bu yönde delil getirmesi gerekmektedir.”

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 476, 2138, 2263, 2297, 3905, 4093, 5807, 6079

٥ - باب الأجير في الغزو

5- GAZVEDE ÜCRETLİ KİŞİ

٢٢٦٥ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُلَيْيَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَكَانَ مِنْ أَوْثَقِ أَعْمَالِي فِي نَفْسِي ، فَكَانَ لِي أَجِيرٌ ، فَقَاتَلَ إِنْسَانًا ، فَعَضَّ أَحَدَهُمَا إِصْبِعَ صَاحِبِهِ ، فَانْتَزَعَ إِصْبِعَهُ ، فَأَنْدَرَ ثَنِيَّتَهُ فَسَقَطَتْ ، فَانْطَلَقَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَهْدَرَ ثَنِيَّتَهُ وَقَالَ « أَفِيدِعْ إِصْبِعَهُ فِي فَيْكِ تَقْضُمُهَا - قَالَ أَحْسِبُهُ قَالَ - كَمَا يَقْضُمُ الْفَحْلُ » . أطرافه ١٨٤٨ ، ٢٩٧٣ ، ٤٤١٧ ، ٦٨٩٣ - تحفة ١١٨٣٧

2265- “Yakûb b. İbrâhîm — İsmail b. Uleyye — İbn Cüreyc — Atâ” isnâdıyla Safvân b. Ya'lâ'nın bildirdiğine göre Ya'lâ b. Umeyye şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte zorluk ordusunda gazveye çıktım. Bu gazve benim en sağlam amellerimden biridir. Yanımda ücretli tuttuğum bir kişi vardı bu kişi biriyle kavga etti. İkisinden biri diğerinin parmağını ısırdı. Isırılan kişi parmağını sert bir şekilde çekince ısırın kişinin ön dişlerinden biri yerinden söküldü. Bunun üzerine adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gidince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adamın bu dişini heder saydı ve: “*Erkek devenin ısırması gibi ısırman için parmağını ağzında mı bıraksaydı!*” buyurdu.¹

Yakûb, Yakûb b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devrakî'dir.

İsmail'in annesi, Uleyye'dir, babası ise İbrâhîm b. Sehm el-Esedî'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Ya'lâ b. Umeyye'nin annesi, Munye'dir.

Ya'lâ b. Umeyye, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte zorluk ordusunda gazveye yani Tebuk gazvesine çıkmıştı. Zorluk ordusu

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1848, 2973, 4417, 6893. Müslim 1674

denilmesinin sebebi de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) insanları sıcağın çok şiddetli olduğu bir zamanda gazveye çağırmasından dolayıdır. O zaman da meyvelerin olgunlaşma zamanıydı ki bu da onlara ağır gelmekteydi. Bu olay hicri 9 yılında vaki olmuştur. Ya'lâ b. Umeyye bu gazveyi en sağlam amellerinden biri olarak görmekteydi. Ya'lâ b. Umeyye'nin yanında hizmetini görmesi için ücretli tuttuğu bir kişi vardı ve bu kişi yolda biriyle kavga etti. İkisinden biri diğerinin parmağını ısırды. Müslim'in rivayetinde ısran kişinin Ya'la b. Umeyye olduğu zikredilmiştir. Isırılan kişi parmağını sert bir şekilde çekince ısran kişinin ön dişlerinden biri yerinden söküldü. Bunun üzerine adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) çıkınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın bu dişini heder saydı. Bu yönde ısırılan kişiye bir diyet ödetmeksizin ve kendisine kısas uygulamaksızın ısran kişiye: *"Erkek devenin ısırması gibi ısırman için parmağını ağzında mı bıraksaydı!"* buyurdu.

٢٢٦٦ - قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ جَدِّهِ بِمِثْلِ هَذِهِ الصَّفَةِ أَنَّ رَجُلًا عَضَّ يَدَ رَجُلٍ، فَأَنْدَرَ ثَنِيَّتَهُ، فَأَهْدَرَهَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. تحفة ٦٦٢٢

2266- İbn Cüreyc der ki: Abdullah b. Ebî Muleyke bana dedesinden buna benzer bir kıssayı: "İkisinden biri diğerinin elini ısırды ve ısran kişinin ön dişlerinden biri yerinden söküldü. Ebû Bekr, adamın bu dişini heder saydı" şeklinde nakletti.

Abdullah, Abdullah b. Ebî Muleyke Züheyr b. Abdillâh b. Cud'ân el-Kureşî et-Teymî'dir. Onunla tanındığı için dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı Ubeydullah'tır. Yani kendisi Abdullah b. Ubeydillah b. Züheyr'dir. Ebû Muleyke diye künyelenmiştir. Yine bu kişinin Abdullah diye künyelenen Abdullah b. Abdillâh b. Abdillâh Ebû Muleyke b. Züheyr olduğu söylenmektedir. Babası Züheyr'dir. Bu şekilde babasının dedesine nispet edilmiş olmaktadır.

Hadisi Hâkim Ebû Ahmed, *el-Kunâ'*'da "Ebû Âsım — İbn Cüreyc — İbn Ebî Muleyke — babası — dedesi" kanalıyla Ebû Bekr es-Sıddîk'ten: "İkisinden biri diğerinin elini ısırды ve ısran kişinin ön dişlerinden biri yerinden söküldü. Ebû Bekr, adamın bu dişini heder saydı" şeklinde rivayet etmiştir.

Bu da Şâfiîlerin ve Hanefilerin: "Kişi birinin elini ısırır ve eli ısırılan kişi elini çekince ısran kişinin dişleri veya çenesi sökülürse, ısran kişinin bir sorumluluğu yoktur" demesine bir delildir. Mâlikiler ise: "Bu durumda kişi

diyet öder” demişlerdir.

Buhârî ayrıca bunu *Cihad*, *Meğâzi* ve *Diyet* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Hudûd* konusu içinde, Ebû Dâvud, *Diyet* konusu içinde ve Nesâî, *Kısas* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٦ - بَاب مَنِ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَبَيَّنَ لَهُ الْأَجَلَ وَلَمْ يُبَيِّنِ الْعَمَلَ

6- ÜCRETLİ BİRİNİ TUTAN, ANCAK HİZMET MÜDDETİNİ BİLDİRİP DE YAPACAĞI İŞİ BİLDİRMEYEN KİMSE

لَقَوْلِهِ ﴿إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾
يَأْجُرُ فَلَا تَأْتِيهِ أَجْرًا، وَمِنْهُ فِي التَّعْزِيَةِ أَجْرَكَ اللَّهُ.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın. Mûsa şöyle cevap verdi: Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.”**¹ “Ye'curu fulânen” ifadesi “Ona ücret veriyor” demektir. Taziyyede: “Acerekellahu (= Allah sana ecrini versin)” sözleri de bu mânâdandır.

Ücretli birini tutan, ancak hizmet müddetini bildirip de yapacağı işi bildirmeyen kimsenin bu hizmet akdi geçerli olur mu, olmaz mı? Buhârî: **“Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın. Mûsa şöyle cevap verdi: Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir”**²

¹ Kasas Sur. 27, 28

² Kasas Sur. 27, 28

âyetlerine dayanarak böylesi bir şeyin caiz olduğu görüşüne varmıştır.

el-Mühelleb: “Âyette yapılacak işin ne olduğunun bilinmediğine delalet eden bir şey yoktur. Zira her ikisi de yapılacak işin ne olduğunu biliyordu ve bunu bildiklerinden dolayı işin ne olduğu hazfedilerek burada zikredilmemiştir” diyerek buna itiraz etmiştir.

İbnu'l-Münîr cevap olarak şöyle demiştir: “Buhârî burada işin ne olduğunun bilinmediğine işaret etmemiştir. Burada işin ne olduğunun lafız olarak zikredilmesinin şart olmadığına işaret etmek istemiştir. Uyulması gereken şey de kasıtlardır, lafızlar değildir.” Âlimlerin çoğu da nikâhta böylesi bir mehrin Hz. Mûsa'ya has bir şey olduğu görüşündedir. Böylesi bir şey müddetin uzun olması açısından bir başkası için geçerli değildir. Hz. Şuayb: “Şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum” demiş ve hangisi olduğunu belirtmemiştir. Nikâh da ancak hangisinin olduğunun belirlenmesiyle geçerli olur.

el-Keşşâf'ta cevap olarak şöyle denilmiştir: “Burada nikah akdi yapılmamıştır, ancak bir ahitleşme yapılmıştır. Eğer nikâh akdi olsaydı: “Nikâhlamak istiyorum” demez ve: “Nikâhladım” ifadesini kullanırdı. Kadınlara bir yıl hizmet karşılığında evlenilmesi konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Şâfiî: “Müddetin yani bir yıl hizmet edileceğinin belirtilmesi halinde hizmet karşılığında nikâh geçerlidir” demiştir. Mâlik: “Eğer bu zaman zarfında gerdeğe girmemiş ise nikâh iptal olur. Eğer gerdeğe girmiş ise kendisi gibi birinin mehri kadar bir mehirle nikâh sabit olur” demiştir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf: “Eğer kişi hür ise kadına kendisi gibi birinin mehri kadar bir mehir verir. Eğer köle ise ona bir yıl hizmet eder” demişlerdir. Muhammed: “Kadına bir yıllık hizmetin bedeli ödenir” demiştir.

Buhârî âyetteki “Alâ en tecuranî” ifadesinin tefsirini yapmıştır. Ye'curu fulânen” ifadesi “Ona ücret veriyor” demektir. Ölü sebebiyle taziyede: “Acerekellahu (= Allah sana ecrini versin)” sözleri de bu mânâdandır. Ebû Ubeyde de *el-Mecâz*'da bunu bu şekilde açıklamıştır.

Buhârî bu başlıkta hadis zikretmemiştir. Çünkü başlıklarıyla ancak fıkıh meseleleri beyân etmeyi kasdetmiş ve burada kastettiği konuda âyetle yetinmiştir.

۷ - باب إِذَا اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا عَلَى أَنْ يُقِيمَ حَائِطًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ جَارَ .

7- KİŞİNİN YIKILMAK ÜZERE OLAN BİR DUVARI DOĞRULTMAK ÜZERE ÜCRETİ BİRİNİ TUTMASININ CAİZ OLMASI

۲۲۶۷ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ أَنْ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ ، وَغَيْرُهُمَا قَالَ قَدْ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُهُ عَنْ سَعِيدٍ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - حَدَّثَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَاَنْطَلَقَا فَوَجَدَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ » قَالَ سَعِيدٌ بِيَدِهِ هَكَذَا ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَاسْتَقَامَ ، قَالَ يَعْلَى حَسِبْتُ أَنَّ سَعِيدًا قَالَ فَمَحَاهُ بِيَدِهِ فَاسْتَقَامَ { قَالَ } لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا . قَالَ سَعِيدٌ أَجْرًا تَأْكُلُهُ أَطْرَافُهُ ۷۴ ، ۶۶۷۲ ، ۴۷۲۷ ، ۴۷۲۶ ، ۴۷۲۵ ، ۳۴۰۱ ، ۳۴۰۰ ، ۳۲۷۸ ، ۲۷۲۸ ، ۱۲۲ ، ۷۸

۷۴۷۸ - تحفة ۳۹

2267- “İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm b. Yûsuf — İbn Cüreyc — Ya'lâ b. Müslim ve Amr b. Dînâr — Saîd b. Cübeyr” ve başkalarının “Saîd — İbn Abbâs” isnâdıyla Ubey b. Ka'b'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: **“Yollarına devam ettiler ve derken yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler.”** ¹ O bunu eliyle meshedip doğrulttu. **“(Mûsâ): «Dileseydin buna karşı bir ücret alırdın» dedi.”** ² Saîd: “Eliyle duvara şöyle işaret etti ve ellerini duvarın üzerine yükselterek onu doğrulttu” dedi. Saîd: “Yiyeceğimiz bir ücret” dedi. ³

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd el-Ferrâ es-Sağîr'dir.

Hişâm, Yemen kadısı Hişâm b. Yûsuf Ebû Abdîrrahman'dır.

¹ Kehf Sur. 77

² Kehf Sur. 77

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 74, 78, 122, 2728, 3278, 3400, 3401, 4725, 4726, 4727, 6672, 7478. Müslim 2380

İbn Cüreyc, Abdülmelik b. Abdilaziz'dir.

Ya'lâ b. Müslim, Ya'lâ b. Hürmüz'dür.

Anır, Amr b. Dinâr el-Mekkî Ebû Muhammed el-Esrem el-Cumahî'dir.

Saîd, Saîd b. Cübeyr el-Esedî el-Kûfî'dir.

Ubey, kurraların efendisi Ubey b. Ka'b el-Ensârî el-Hazrecî'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Tefsîr bölümünde tam metin olarak zikredilen ve Hz. Mûsa'nın denizde Hızır'a gitmesi başlığı altında zikredilen kıssayı anlatırken Mûsa'nın ile Hızır'ın yollarına devam ettiklerini ve derken yıkılmak üzere olan bir duvar gördüklerini bildirmiştir. Saîd b. Cübeyr'in bildirdiğine göre Hızır eliyle duvara işaret edip ellerini duvarın üzerine yükselterek ve onu sıvazlayarak doğrultmuştur. Saîd b. Cübeyr der ki: "Mûsa'nın, Hızır'a: «Dileseydin buna karşı bir ücret alırdın» demesi, ücret olarak yiyebilecekleri bir şeyler alması mânâsındadır." Bu kıssa da başlığa delil olarak yetmektedir.

۸ - باب الإِجَارَةِ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ .

8- GÜNDÜZÜN YARISINA KADAR ÜCRET AKDİ

Gündüzün başlangıcından yarısına kadar ücret akdi yapmanın hükmü.

۲۲۶۸ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مِثْلُكُمْ وَمِثْلُ أَهْلِ الْكِتَابَيْنِ كَمِثْلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ أَجْرَاءَ فَقَالَ مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنْ غُدْوَةٍ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى قِرَاطٍ فَعَمِلَتِ الْيَهُودُ ، ثُمَّ قَالَ مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنْ نِصْفِ النَّهَارِ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ عَلَى قِرَاطٍ فَعَمِلَتِ النَّصَارَى ثُمَّ ، قَالَ مَنْ يَعْمَلُ لِي مِنَ الْعَصْرِ إِلَى أَنْ تَغِيبَ الشَّمْسُ عَلَى قِرَاطَيْنِ فَأَنْتُمْ هُمْ ، فَغَضِبَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى ، فَقَالُوا مَا لَنَا أَكْثَرَ عَمَلًا ، وَأَقَلَّ عَطَاءً قَالَ هَلْ نَقَصْتُمْ مِنْ حَقِّكُمْ قَالُوا لَا قَالَ فَذَلِكَ فَضْلِي أَوْتِيهِ مَنْ أَشَاءَ » أطرافه ۵۵۷ ، ۲۲۶۹ ، ۳۴۵۹ ، ۵۰۲۱ ، ۷۴۶۷ ، ۷۵۳۳ -

تحفة ۷۵۵۷

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Sizinle Yahudi ve Hristiyanların durumu birçok ücretlileri ırgat tutan kimsenin durumuna benzer. Bu kimse: «Kim sabahtan gün ortasına kadar bir kırât karşılığında çalışır?» diye sorar. Bunun üzerine Yahudiler sabahtan öğleye kadar çalışırlar. Sonra: «Kim gün ortasından ikinci vaktine kadar bir kırât karşılığı çalışmak ister?» diye sorar. Bunun üzerine Hristiyanlar bunu kabul edip çalışırlar. Sonra: «Kim ikinci vaktinden güneş batımına kadar iki kırât karşılığında çalışmak ister?» diye sorar. Bu şekilde çalışacak olan da sizlersiniz. Ancak Yahudi ve Hristiyanlar buna kızıp: «Biz onlardan daha fazla çalışmamıza rağmen neden onlardan daha az ücret alıyoruz?» derler. Yüce Allah onlara: «Ücretinizi verirken sizlere haksızlık ettim mi?» diye sorar. Onlar: «Hayır!» dediklerinde, Yüce Allah: «Bu benim ihsanımdır ve onu dilediğime veririm» buyurur.”¹*

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Ezdî el-Vâşihî el-Basrî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadiste bildirilene göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), bizimle Yahudi ve Hristiyanların durumunun birçok ücretlileri ırgat tutan kimsenin durumuna benzediğini bildirmiştir. Ücretli ırgat tutan kimse: *“Kim sabahtan gün ortasına kadar bir kırât karşılığında çalışır?”* diye sorar. Bunun üzerine Yahudiler sabahtan öğleye kadar birer kırât karşılığında çalışırlar. Sonra bu kişi: *“Kim gün ortasından ikinci vaktine kadar bir kırât karşılığı çalışmak ister?”* diye sorar. Bunun üzerine Hristiyanlar bunu kabul edip birer kırât karşılığında çalışırlar. Sonra: *“Kim ikinci vaktinden güneş batımına kadar iki kırât karşılığında çalışmak ister?”* diye sorar. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde çalışacak olan kimselerin de bizler olacağımızı bildirmiştir. Ancak Yahudi ve Hristiyanlar yani onlardan kâfir olanlar, *Tevhîd* eserinde bunların Tevrât ehli olduğu zikredilmiştir ki bunlar bu duruma kızarak ve ikinci vaktinden akşam vaktine kadar çalışanları kastederek: *“Biz onlardan daha fazla çalışmamıza rağmen neden onlardan daha az ücret alıyoruz?”* derler.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 557, 2269, 3459, 5021, 7467, 7533

Çünkü sabahtan öğle vaktine kadar olan zaman ikindi vaktinden akşam vaktine kadar olan zamandan daha fazladır. Yüce Allah onlara: “Ücretinizi verirken sizlere haksızlık ettim mi?” diye sorar. Onlar: “Hayır!” diyerek bir haksızlığa maruz kalmadıklarını söylediklerinde, Yüce Allah: “Bu benim ihsanımdır ve onu dilediğime veririm” buyurur. Buhârî burada kişiyi belli bir ücret ile belli bir zaman için ücretle tutmanın caiz olduğuna işaret etmiştir.

۹ - باب الإِجَارَةِ إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ .

9- İKİNDİ NAMAZINA KADAR ÜCRET AKDİ YAPMAK

۲۲۶۹ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّمَا مَثَلُكُمْ وَالْيَهُودُ وَالنَّصَارَى كَرَجُلٍ اسْتَعْمَلَ عَمَلًا فَقَالَ مَنْ يَعْمَلُ لِي إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ فَعَمِلَتِ الْيَهُودُ عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ ، ثُمَّ عَمِلَتِ النَّصَارَى عَلَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ ، ثُمَّ أَنْتُمْ الَّذِينَ تَعْمَلُونَ مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى مَغَارِبِ الشَّمْسِ عَلَى قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ ، فَغَضِبَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ عَمَلًا وَأَقْلُ عَطَاءً ، قَالَ هَلْ ظَلَمْتُمْكُمْ مِنْ حَقِّكُمْ شَيْئًا قَالُوا لَا فَقَالَ فَذَلِكَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أَشَاءُ » أطرافه ۵۵۷ ، ۲۲۶۸ ، ۳۴۵۹ ، ۵۰۲۱ ، ۷۴۶۷ ، ۷۵۳۳ - تحفة ۷۲۳۵

2269- “İsmail b. Ebî Uveys — Mâlik — Abdullah b. Ömer’in azatlısı Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Sizlerin, Yahudilerin ve Hristiyanların durumu birçok ücretlileri ırgat tutan kimsenin durumu gibidir. Ücretli ırgat tutan kimse: «Kimler sabahtan gün ortasına kadar birer kırât karşılığında çalışır?» diye sorar. Bunun üzerine Yahudiler sabahtan öğleye kadar birer kırât karşılığında çalışırlar. Sonra Hristiyanlar birer kırât karşılığında çalışırlar. Sonra ikindi namazından güneş batımına yakın bir zaman kadar sizler ikişer kırât karşılığında çalışırsınız. Ancak Yahudi ve Hristiyanlar bu duruma kızarak: «Biz onlardan daha fazla çalışmamıza rağmen onlardan daha az ücret alıyoruz» derler. Yüce

Allah onlara: «Ücretinizi verirken sizlere haksızlık ettim mi?» diye sorar. Onlar: «Hayır!» deyince, Yüce Allah: «Bu, benim ihsanımdır ve onu dilediğime veririm» buyurur.”¹

İsmail b. Ebî Uveys, imam Mâlik’in kız kardeşinin oğlu Abdullah b. Abdillâh b. Uveys b. Ebî Âmir el-Asbahî Ebû Abdillâh’tır.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Hadiste bildirilene göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), bizimle Yahudi ve Hristiyanların durumunun birçok ücretlileri ırgat tutan kimsenin durumuna benzediğini bildirmişti. Ücretli ırgat tutan kimse: “Kim sabahtan gün ortasına kadar birer kırât karşılığında çalışır?” diye sorar. Bunun üzerine Yahudiler sabahtan öğleye kadar birer kırât karşılığında çalışırlar. Sonra bu kişi yine: “Kim gün ortasından ikinci vaktine kadar birer kırât karşılığında çalışmak ister?” diye sorar. Bunun üzerine Hristiyanlar bunu kabul edip birer kırât karşılığında çalışırlar. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazından güneş batımına kadar birer kırât karşılığında çalışacak olan kimselerin de bizler olacağımızı bildirmişti. Ancak Yahudi ve Hristiyanlar bu duruma kızarak kendilerinin daha fazla çalıştığını, buna rağmen daha az ücret aldıklarını söylerler. Yüce Allah onlara bir önceki başlık altında Nâfi’nin rivayetinde olduğu gibi: “Ücretinizi verirken sizlere haksızlık ettim mi?” diye sorar. Zira Yüce Allah onlara şart koşmuş ve kendileri bu şartı kabul etmişlerdir. Onlar: “Hayır!” diyerek bir haksızlığa maruz kalmadıklarını söylerler. Bunun üzerine Yüce Allah: “Bu, benim ihsanımdır ve onu dilediğime veririm” buyurur.

۱۰ - بَابُ إِيْتِمَانِ مَنْ مَنَعَ أَجْرَ الْأَجِيرِ

10- İŞÇİNİN ÜCRETİNİ VERMEYEN KİMSENİN GÜNAHI

۲۲۷۰ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ

سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 557, 2268, 3459, 5021, 7467, 7533

ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ عَدَرَ ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ ،
وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ ۖ « طرفه ٢٢٢٧ - تحفة ١٢٩٥٢

2270- “Yûsuf b. Muhammed — Yahya b. Süleyym — İsmail b. Umeyye — Saîd b. Ebî Saîd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah: «Kıyamet gününde üç kişinin hasmı olacağım. Bunlardan biri, benim adıma birine güvence verip sonra buna ihanet eden kişidir. Diğeri hür birini köle diye satıp bedelini yiyen kişidir. Bir diğeri de işçi tutup çalıştıran, ancak işçinin işi bitirmesine rağmen ücretini vermeyen kişidir» buyurdu.”¹

Yûsuf, Yûsuf b. Muhammed el-Asfarî el-Horasânî’dir ve Basra’da ikamet etmiştir.

Yahya, Yahya b. Süleyym et-Tâîfî’dir ve Mekke’de ikamet etmiştir. Buhârî onun sadece bu hadisini rivayet etmiştir. Bunu başka bir kanalla da rivayet etmiştir ve başkaları bunu huccet saymıştır.

İsmail, İsmail b. Umeyye b. Amr b. Saîd b. el-Âsî el-Umevî’dir.

Saîd, Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah’ın, kıyamet gününde üç kişinin hasmı olacağını bildirdi. Bunlardan biri Allah adına birine güvence verip sonra buna ihanet eden kişidir. Diğeri hür birini köle diye satıp bedelini yiyen kişidir. Bir diğeri de işçi tutup çalıştıran, ancak işçinin işi bitirmesine rağmen ücretini vermeyen kişidir.

Bu hadis daha önce *Buyû’* kitabında Hür birini satan kişinin günahı başlığı altında zikredilmişti.

١١ - بَابُ الْإِجَارَةِ مِنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ

11- İKİNDİ VAKTİNDEN GECEYE KADAR ÜCRET AKDİ YAPMAK

İkinci namazının ilk vaktinden gecenin ilk vaktine kadar ücret akdi yapmak.

¹ Hadis 2227’de geçmektedir:

٢٢٧١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْمًا يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلًا يَوْمًا إِلَى اللَّيْلِ عَلَى أَجْرٍ مَعْلُومٍ ، فَعَمِلُوا لَهُ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ فَقَالُوا لَا حَاجَةَ لَنَا إِلَى أَجْرِكَ الَّذِي شَرَطْتَ لَنَا ، وَمَا عَمِلْنَا بَاطِلٌ ، فَقَالَ هُمْ لَا تَفْعَلُوا أَكْمِلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ ، وَخُذُوا أَجْرَكُمْ كَامِلًا ، فَأَبَوْا وَتَرَكُوا ، وَاسْتَأْجَرَ أَجِيرَيْنِ بَعْدَهُمْ فَقَالَ لَهُمَا أَكْمِلَا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمَا هَذَا ، وَلَكُمَا الَّذِي شَرَطْتُ هُمْ مِنَ الْأَجْرِ فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا كَانَ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَالَا لَكَ مَا عَمِلْنَا بَاطِلٌ ، وَلَكَ الْأَجْرُ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا فِيهِ فَقَالَ لَهُمَا أَكْمِلَا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمَا ، فَإِنَّ مَا بَقِيَ مِنَ النَّهَارِ شَيْءٌ بَسِيرٌ فَأَبَيَا ، وَاسْتَأْجَرَ قَوْمًا أَنْ يَعْمَلُوا لَهُ بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ ، فَعَمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ ، وَاسْتَكْمَلُوا أَجْرَ الْفَرِيقَيْنِ كُلِّهِمَا ، فَذَلِكَ مَثَلُهُمْ وَمَثَلُ مَا قَبِلُوا مِنْ هَذَا النُّورِ » طرفه ٥٥٨ - تحفة ٩٠٧٠

2271- “Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyde — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa’nın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Müslümanların, Yahudilerin ve Hristiyanların misali şu adamla işçilerinin misali gibidir; adam bir topluluğu, geceye kadar kendisine çalışmalarını şartı ile belli bir ücret karşılığında ırgat olarak tuttu. Fakat bunlar günün yarısına kadar o kimse için çalıştılar ve: «Senin bize vermeyi şart kıldığın ücrete bizim ihtiyacımız yoktur. İşlediğimiz iş batıldır» dediler. Adam: «Böyle yapmayın, işinizin geri kalanını tamamlayın ve ücretinizi tam olarak alın» dedi. Ancak onlar bunu kabul etmeyip işi bıraktılar. Bunun üzerine adam bunlardan sonra iki kişi tuttu ve kendilerine: «Şu gününüzün geri kalan zamanını siz tamamlayın ve onlara şart kıldığım ücreti size vereyim» dedi. Bunun üzerine bunlar çalışmaya başladılar. Ancak ikindi namazı vakti olunca: «Şimdiye kadar işlediğimiz iş batıldır. Bize vermeyi şart ettiğin ücret de senin olsun» dediler. Adam bunlara da: «İşinizin geri kalanını tamamlayın, zira gündüzden geri kalan zaman az bir zamandır» dedi. Onlar da bunu kabul etmediler. Bunun üzerine adam bu kimselerin günlerinin kalanını tamamlamak ve kendisi için çalışmak üzere ırgat olarak bir

topluluk daha tuttu. Bunlar da güneş batıncaya kadar günün kalanında çalıştılar ve evvelki iki grup işçinin ücretlerini tam olarak aldılar. İşte bu, Müslümanların ve bu nurdan kabul ettikleri şeyin misalidir.”¹

Muhammed, Muhammed b. Alâ Ebû Kureyb el-Hemdânî el-Kûfî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Ebû Burde, Âmir’dir.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş’arî’dir.

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanların, Yahudilerin ve Hristiyanların misalinin bir adamla işçilerinin misali gibi olduğunu söylemiştir. Bu adam bir topluluğu, geceye kadar kendisine çalışmaları şartı ile belli bir ücret yani iki kırât karşılığında ırgat olarak tuttu. Fakat bunlar günün yarısına kadar o kimse için çalıştılar ve kendilerine verilmesi şart kılınan ücrete ihtiyaçları olmadığını, işledikleri işin batıl olduğunu söylediler. Burada küfrettiklerine, imanı terk ettiklerine ve Allah’ın onların amellerinden müstağni olduğuna işaret vardır. İşledikleri işin batıl olduğunu söylemelerinde de Hz. İsa’yı inkâr edip sadece Hz. Mûsa’ya iman etmelerinin kendileri için bir fayda sağlamayacağına işaret vardır.

Adam böyle yapmamalarını, işlerinin geri kalanını tamamlamalarını ve ücretlerini tam olarak almalarını söylediye de onlar bunu kabul etmeyip işi bıraktılar. Bunun üzerine adam bunlardan sonra iki kişi tuttu. Burada Hristiyanlar kastedilmektedir ki adam Yahudilere şart kıldığı ücreti kastederek kendilerine günlerinin geri kalan zamanını tamamlamalarını ve onlara şart kıldığı ücreti yani iki kırâtı kendilerine vereceğini söyledi.

Bunun üzerine bunlar çalışmaya başladılar. Ancak ikindi namazı vakti olunca o ana kadar işledikleri işin geçersiz olduğunu ve şart edilen ücreti istemediklerini söylediler. Adam bunlara da: «İşinizin geri kalanını tamamlayın, zira gündüzden geri kalan zaman az bir zamandır» dedi. Burada da dünya ömrünün geriye kalan kısmının az olduğu kastedilmektedir. Onlar da bunu kabul etmediler ve işlerini bıraktılar.

İbn Ömer’in hadisinde günün başlangıcından ortasına kadar Yahudileri, ortasından ikindiye kadar ise Hristiyanları ırgat tuttuğu zikredilmiştir. Bu

¹ Hadis 558’de geçmektedir:

şekilde iki hadiste değişiklik olduğu görülmektedir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “O rivayette kişinin başka bir din zuhur etmeden ölmesi ve iman etmekten aciz kalması kastedilmektedir. Bu rivayette ise İslam dinine yetişen ve iman etmeyen kimse kastedilmektedir. Görüldüğü kadarıyla bu ayrı iki hükümdür.” İbn Reşîd şöyle demiştir: “İbn Ömer’in hadisinde aciz kalan kişilere işaret edilmektedir. Ebû Mûsa’nın hadisinde ise: «Senin bize vermeyi şart kıldığın ücrete bizim ihtiyacımız yoktur» denilmesi ile özürsüz ve kasıtlı olarak bu yönde amel eden kimselere işaret edilmektedir. Bu durumda da özürsüz ve kasıtlı olarak bu yönde amel eden kimseler aciz kalan kimselerin kazandığını kazanamazlar.” İkinci namazından bir rekata yetişen kimse başlığı altında zikredilen Sâlim b. Abdillâh b. Ömer’in babası kanalıyla olan rivayeti Ebû Mûsa’nın rivayetine muvafakat etmektedir ve: “Çalışmaya başladılar ve gün ortasında aciz düştüklerinde her birine birer kırât verildi. Hristiyanlar da ikinci vaktine kadar çalıştılar ve aciz düştüler. Onlara da ücret olarak birer kırât verildi” şeklinde rivayet edilmiştir. Bu da Yahudilerin günün tamamını çalışmaları halinde ücretlerinin iki kırât olduğuna, Hristiyanların da günün kalan kısmını tamamlamaları halinde ücretlerinin yine iki kırât olduğuna ve günü tamamlamadan aciz kalıp işi bırakmalarından dolayı sadece işlerinin karşılığı olan bir kırâtı aldıklarına delalet etmektedir.

Bunun üzerine adam bu kimselerin günlerinin kalanını tamamlamak ve kendisi için çalışmak üzere ırgat olarak bir topluluk daha yani Müslümanları tuttu. Bunlar da güneş batıncaya kadar günün kalanında çalıştılar ve evvelki iki grup işçinin yani Yahudilerin ve Hristiyanların ücretlerini tam olarak aldılar. İşte bu, Müslümanların ve bu nurdan kabul ettikleri şeyin misalidir.”

İsmâîlî: “Allah’ın hidayetini ve Resûlü’nün getirdiğini kabul eden Müslümanların, Allah’ın emirlerini terk eden Yahudilerin ve Hristiyanların misali böyledir” demiştir. Bu rivayet bu ümmetin bin yıldan daha fazla kalacağına delil sayılmaktadır. Çünkü Yahudilerin müddeti Hristiyanların ve Müslümanların müddetine denktir. Nakilciler Yahudilerin müddetinin Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderilmesi zamanına kadar iki bin yıldan fazla olduğu konusunda ittifak etmiştir. Hristiyanların müddeti bunun altı yüz yıldır. Bu şekilde de Müslümanların müddetinin bin yıldan fazla olduğu kesinlik kazanmıştır.

۱۲ - بَابِ مَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَتَرَكَ أَجْرَهُ ، فَعَمِلَ فِيهِ الْمُسْتَأْجِرُ قَزَادًا ،
أَوْ مَنْ عَمِلَ فِي مَالٍ غَيْرِهِ فَاسْتَفْضَلَ .

12- KİŞİNİN BİRİNİ ÜCRETLE TUTMASI, İŞÇİNİN KENDİ ÜCRETİNİ BIRAKMASI VE İŞVERENİN BIRAKILAN ÜCRETİ ÇALIŞTIRIP ARTTIRMASI VEYA KİŞİNİN BAŞKASININ MALINDA ÇALIŞIP O MALI ARTTIRMASI

Kişinin birini ücretle tutması, işçinin kendi ücretini bırakması ve işverenin bırakılan ücreti ticaret ve ziraatla çalıştırıp kâr ederek arttırması veya kişinin başkasının malında çalışıp o malı arttırması.

۲۲۷۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « انْطَلِقْ ثَلَاثَةَ رَهْطٍ يَمْنًا كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى أَوْوَا الْمَيْتَ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ ، فَانْحَدَرْتُ صَخْرَةً مِنَ الْجَبَلِ فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارُ فَقَالُوا إِنَّهُ لَا يُنْجِيكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ ، وَكُنْتُ لَا أَغْنِي قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا ، فَتَأَيَّيْتُ فِي طَلَبِ شَيْءٍ يَوْمًا ، فَلَمْ أُرِخْ عَلَيْهِمَا حَتَّى نَامَا ، فَحَلَبْتُ لَهُمَا غُبُوقَهُمَا فَوَجَدْتُهُمَا نَائِمَيْنِ وَكَرِهْتُ أَنْ أَغْنِي قَبْلَهُمَا أَهْلًا أَوْ مَالًا ، فَلَبِثْتُ وَالْقَدْحُ عَلَى يَدَيَّ أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاطَهُمَا حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ ، فَاسْتَيْقَظَا فَشَرِبَا غُبُوقَهُمَا ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ ، فَاَنْفَرَجَتْ شَيْئًا لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ » قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَقَالَ الْآخِرُ اللَّهُمَّ كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمٍّ كَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ ، فَأَرَدْتُهَا عَنْ نَفْسِهَا ، فَاْمْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّى أَلَمْتُ بِهَا سَنَةً مِنَ السَّنِينَ ، فَجَاءَنِي فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُحْلِيَ بَنِيَّ وَبَيْنَ نَفْسِهَا ، فَفَعَلَتْ حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا قَالَتْ لَا أُحِلُّ لَكَ أَنْ تُقْضَى الْحَاتَمُ إِلَّا بِحَقِّهِ فَتَحَرَّجْتُ مِنَ الْوُقُوعِ عَلَيْهَا ، فَاِنْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ وَتَرَكْتُ الذَّهَبَ الَّذِي أُعْطِيتُهَا ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ فَافْرِجْ عَنَّا مَا

نَحْنُ فِيهِ فَأَنْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ ، غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ
وَقَالَ الثَّالِثُ اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَجْرَاءَ فَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ ، غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذِي
لَهُ وَذَهَبَ فَنَمَرْتُ أَجْرَهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ الْأَمْوَالُ ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَدِّ إِلَيَّ
أَجْرِي . فَقُلْتُ لَهُ كُلُّ مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالرَّقِيقِ . فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ
لَا تَسْتَهْزِئْ بِي . فَقُلْتُ إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ . فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فَاسْتَاقَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْهُ شَيْئًا ، اللَّهُمَّ
فَإِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ . فَأَنْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ فَخَرَجُوا
يَمْشُونَ » أطرافه ٢٢١٥ ، ٢٣٣٣ ، ٣٤٦٥ ، ٥٩٧٤ - تحفة ٦٨٣٩

2272- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işitmiştir: “Sizden önceki toplulukların birinde üç kişi bir yolculuğa çıktılar. Gecelemek için de bir mağaraya girdiklerinde dağdan yuvarlanan bir kaya parçası mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine: «Bizi bu mağaradan çıkaracak olan şey, yaptığımız iyi ameller hürmetine Yüce Allah'a dua etmemizdir» dediler.

İçlerinden biri şöyle dedi: «Allahım! Benim ihtiyar bir anne-babam vardı. Ailemden ve çocuklarımdan önce ilk onlara akşam sütü içirirdim. Ancak bir gün bir ihtiyacımdan dolayı çıktığımda onlar uyuduktan sonra dönebildim. Onlara içireceğim sütü sağdım, ancak onların uyuduğunu gördüm. Onlardan önce aileme ve çocuklarıma süt vermek istemediğim için, içinde süt olan tas elimde olmak üzere uyanıncaya kadar onların başında beklemeye koyuldum. Şafak söktüğünde de uyandılar ve sütlerini içtiler. Allahım! Ben bunu sadece senin rızan için yaptım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!» Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası az bir şey aralandı, ancak çıkabilecekleri kadar değildi.”

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: “Bir diğeri ise şöyle dedi: «Allahım! Benim de herkesten çok sevdiğim bir amcam kızı vardı. Onunla beraber olmak istedim, ancak o buna yanaşmadı. Daha sonraki yıllardan

birinde sıkıntıya düşünce yanıma geldi. Ona sahip olmama izin vermesine karşılık ona yüz yirmi dinâr verdim. O da bunu kabul etti. Tam ona sahip olmuşken ve ilişkiye girmek üzereyken: "Hakkın olmadıktan sonra mührü açman sana helal değildir" dedi. Ben de bu şekilde onunla beraber olmayı uygun görmedim ve ondan uzak durdum. Oysa onu çok seviyordum. Ona vermiş olduğum altınları da kendisine bıraktım. Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!» Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası biraz daha aralandı ancak yine çıkabilecekleri kadar değildi."

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: "Üçüncü kişi de şöyle dedi: «Allahım! Ben birkaç tane işçi tutmuştum. İş sonunda biri hariç diğerlerinin ücretlerini verdim. Ancak o kişi çekip gittiği için ücretini verememiştim. Ona vereceğim ücret zamanla çoğaldı ve bu ücret birçok mal yaptı. Daha sonraları adam yanıma geldi ve: "Ey Allah'ın kulu! Bana ücretimi ver!" dedi. Ben de ona: "Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve kölelerin hepsi de senin ücretindendir" karşılığını verdim. Adam bana: "Ey Allah'ın kulu! Benimle alay etme!" deyince, ben: "Seninle alay etmiyorum" karşılığını verdim. Bunun üzerine adam onların hepsini alıp önüne kattı ve sürdü. Geriye hiçbir şey bırakmadı. Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!» Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası tamamen açıldı ve mağaradan çıkarak yürüyüp gittiler."¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına kendilerinden önceki toplulukların birinden üç kişinin bir yolculuğa çıktığını haber vermiş ve yaşadıkları olayı zikretmiştir. Bu üç kişi yolculukları sırasında geceleme için de bir mağaraya girdiklerinde dağdan yuvarlanan bir kaya parçası mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine kendilerini bu

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2215, 2333, 3465, 5974. Müslim 2743

mağaradan çıkaracak olan şeyin yaptıkları iyi ameller hürmetine Yüce Allah’a dua etmeleri olduğunu söylediler.

Zamanında içlerinden birinin ihtiyar anne ve babası vardı. Ailesinden ve çoluk çocuğundan önce ilk onlara akşam sütü içirirdi. Ancak bir gün bir ihtiyacından dolayı çıktığında onlar uyuduktan sonra dönmüş, onlara içireceği sütü sağlamış ve geldiğinde onların uyuduğunu görmüştü. Onlardan önce ailesine ve çocuklarına süt vermek istemediği için, içinde süt olan tas elinde olmak üzere uyanıncaya kadar onların başında beklemeye koyuldu. Şafak söküp etraf aydınlandığında anne ve babası uyandılar ve sütlerini içtiler. İşte bu kişi: “Allahım! Ben bunu sadece senin rızan için yaptım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!” diye dua etti. Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası az bir şey aralandı, ancak çıkabilecekleri kadar değildi.

Bir diğerrinin ise zamanında herkesten çok sevdiği bir amcası kızı vardı. Her ne kadar onunla beraber olmak istemişse de amcası kızı buna yanaşmamıştı. Daha sonraki yıllardan birinde amcası kızı sıkıntıya düşünce yanına gelmiş, o da ona sahip olmasına izin vermesine karşılık ona yüz yirmi dinâr vermiş, o da bunu kabul etmişti. *Buyû’* konusunda bu, yüz dinâr olarak geçmektedir. Fakat bir sayının bildirilmesi, fazla olan sayıyı olumsuz kılmaz. Veya kadın yüz dinâr istemiş ve adam diğer yirmi dinârı ona bağış olarak vermiştir. Adam onunla ilişkiye girmek üzereyken amcası kızı hakkı olmadıktan sonra bekâretini açmasının kendisine helal olmadığını söylemiş ve o da bu şekilde onunla beraber olmayı uygun görmediğinden ondan uzak durmuştu. Oysa onu çok seviyordu. Ona vermiş olduğu altınları da kendisine bırakmıştı. Bu kişi de: “Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!” diye dua etti. Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası biraz daha aralandı, ancak yine çıkabilecekleri kadar değildi.

Üçüncü kişi ise zamanında birkaç tane işçi tutmuş ve iş sonunda biri hariç diğerlerinin ücretlerini vermişti. Bu bir kişi çekip gittiği için ona ücretini verememişti. Ona vereceği ücret zamanla çoğalmış ve bu ücret artık birçok mal olmuştu. Daha sonraları ücretini almayan adam gelip: “Ey Allah’ın kulu! Bana ücretimi ver!” dedi. Bu da ona: “Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve kölelerin hepsi de senin ücretindendir” karşılığını verdi. Adam: “Ey Allah’ın

kulu! Benimle alay etme!” deyince: “Seninle alay etmiyorum” karşılığını verdi. Bunun üzerine adam onların hepsini alıp önüne kattı ve sürdürdü. Geriye hiçbir şey bırakmadı. Bu kişi de: “Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!” diye dua etti. Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası tamamen açıldı ve mağaradan çıkarak yürüyüp gittiler.

Mühelleb: “Hadiste başlığa delalet eden bir şey yoktur. Zira işveren işçisinin ücretini çalıştırmış ve kazandığını bağış olarak ona vermiştir. Aslında sadece yaptığı işin karşılığını vermesi yeterli olurdu” diyerek müellife itiraz etmiştir.

Bu hadis daha önce *Buyû'* konusu içinde zikredilmişti. Daha sonra da *Ahâdisu'l-Enbiya* konusu içinde zikredilecektir inşaallah.

۱۳ - بَابُ مَنْ أَجَرَ نَفْسَهُ لِيَحْمِلَ عَلَى ظَهْرِهِ . ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ وَأَجْرَةَ الْحَمَالِ

13- ÜCRET KARŞILIĞINDA SIRTINDA YÜK TAŞIYAN, SONRA ONDAN KAZANDIĞINI TASADDUK EDEN KİMSE VE HAMALIN ÜCRETİ

Başkasının eşyalarını ücret karşılığında sırtında taşıyarak hamallık eden, sonra ondan kazandığını tasadduk eden kimse ve hamalın ücreti.

۲۲۷۳ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقِ عَنْ

أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرَ بِالصَّدَقَةِ

انْطَلَقَ أَحَدُنَا إِلَى السُّوقِ فَيُحَامِلُ فَيُصِيبُ الْمُدَّ ، وَإِنَّ لِبَعْضِهِمْ مِائَةَ أَلْفٍ ، قَالَ مَا نَرَاهُ إِلَّا

نَفْسَهُ . أطرافه ۱۴۱۵ ، ۱۴۱۶ ، ۴۶۶۸ ، ۴۶۶۹ - تحفة ۹۹۹۱

2273- “Saîd b. Yahya b. Saîd — babası — A'meş” isnâdıyla Şakîk'in bildirdiğine göre Ebû Mes'ûd el-Ensârî şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka vermeyi emrettiği zaman, herhangi birimiz çarşıya gidip hamallık ederek bir avuç kazanırdı. Bunlardan bazılarının (bugünlerde) muhakkak yüz bini vardır. Ravi: “Bu son sözü ile ancak

kendisini kastettiğini sanıyorum” demiştir.¹

Saîd b. Yahya b. Saîd, İbn Ebân b. Saîd b. el-Âs el-Umevî el-Kuraşî el-Bağdâdî’dir.

Saîd’in babası, Yahya b. Saîd’dir.

A’meş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Şakîk, Ebû Vâil’dir.

Ebû Mes’ûd, Ukbe b. Âmir el-Ensârî el-Bedrî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadaka vermeyi emrettiği zaman, ashâb ecrinin çok olduğunu işitmiş olmasından dolayı tasadduk edecek bir şeyler kazanmak için çarşıya gidip hamallık eder ve bir avuç yiyecek kazanırdı. Nesâî ise bunu Mansûr kanalıyla Ebû Vâil’den rivayet ederken: “Bizden biri çarşıya gider ve sırtında yük taşıyarak hamallık ederdi” demiştir. Bunlardan bazılarının (hadisin ravisinin döneminde) muhakkak ki yüz bin dinarı veya yüz bin dirhemi vardır. Nesâî rivayetinde: “O zaman hamallık eden kişinin bir dirhemi bile yoktu. O zamanlar fakir idiler. Şimdi ise zenginler” ziyadesinde bulunmuştur. Ebû Vâil der ki: “Ebû Mes’ûd Ukbe b. Âmir’in: «Bazılarının» ifadesi ile ancak kendisini kastettiğini sanıyorum” demiştir.

Bu hadis daha önce *Zekat* kitabında Yarım hurmayla da olsa ateşten sakının başlığı altında zikredilmişti.

۱۴ - باب أَجْرِ السَّمْسَرَةِ

14- SİMSARLIK ÜCRETİ

وَلَمْ يَرِ ابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءُ وَإِبْرَاهِيمُ وَالْحَسَنُ بِأَجْرِ السَّمْسَارِ بِأَسَا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا
بَأْسَ أَنْ يَقُولَ بَعْ هَذَا الثَّوْبِ فَمَا زَادَ عَلَى كَذَا وَكَذَا فَهُوَ لَكَ . وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ إِذَا قَالَ بَعْهُ
بِكَذَا فَمَا كَانَ مِنْ رِبْحٍ فَهُوَ لَكَ ، أَوْ بَيْنَى وَبَيْنَكَ ، فَلَا بَأْسَ بِهِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ
الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ

İbn Sîrîn, Atâ, İbrâhîm ve Hasan simsarlık ücretinde bir sakınca

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1415, 1416, 4668, 4669. Müslim 1018

görmediler.

İbn Abbâs: “Kişinin: «Bu elbiseyi sat, şu ve şu kadarından fazla olanı senindir» demesinde bir sakınca yoktur” demiştir.

İbn Sîrîn de: “Kişi: «Bunu şu kadara sat, bunun fazlasında olan kâr senindir» veya: «Benimle senin arandadır» derse bunda bir sakınca yoktur” demiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ise: “Müslümanlar şartları yanındadırlar” buyurmuştur.

İbn Sîrîn yani Muhammed b. Sîrîn, Atâ b. Ebî Rebâh, İbrâhîm en-Nehaî ve Hasan el-Basrî simsarlık ücretinde bir sakınca görmemiştir. İbn Ebî Şeybe bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Abbâs, kişinin simsara: “Bu elbiseyi sat, şu ve şu kadarından fazla olanı senindir” demesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. İbn Ebî Şeybe bunu da mevsûl olarak rivayet etmiştir. Bu fazlalık simsarın ücretidir. Ancak bu miktarın belli olmayışından dolayı cumhur bunun caiz olmadığı görüşündedir. İbn Sîrîn de kişinin simsara: “Bunu şu kadara sat, bunun fazlasında olan kâr senindir” veya: “Benimle senin arandadır” demesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. İbn Ebî Şeybe bunu da mevsûl olarak rivayet etmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ise: “Müslümanlar şartları yanındadırlar” buyurmuştur. Yani muayyen bir şey şart kılındığı zaman simsar ve eşya sahibi kendi şartları üzerinde sâbittirler. İshâk bunu *Müsned*’inde Amr b. Avf el-Müzenî’den rivayet etmiştir. Ahmed, Ebû Dâvud ve Hâkim bunu Ebû Hureyre’den rivayet etmişlerdir.

۲۲۷۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ

ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - نَبِيَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُتْلَى الرُّكْبَانُ، وَلَا يَبِيعَ حَاضِرٌ

لِيَاذٍ قُلْتُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَا قَوْلُهُ لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ قَالَ لَا يَكُونُ لَهُ سِمْسَارًا طَرَفَاهُ

۲۱۵۸، ۲۱۶۳ - تحفة ۵۷۰۶

2274- “Müsedded — Abdulvâhid — Ma’mer — İbn Tâvus” isnâdıyla babası bildiriyor: İbn Abbâs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) pazara mal getiren kervanın yolda karşılanmasını ve şehirlinin köylü adına malını satmasını yasakladı” dedi. Ona: “Ey İbn Abbâs! Şehirlinin köylü adına

malını satmaması ne demektir?” diye sorduğumda: “Onun için simsarlık etmemesidir” karşılığını verdi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd'dır.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

İbn Tâvus, Abdullah'tır.

İbn Tâvus'un babası, Tâvus'tur.

İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) pazara mal getiren kervanın yolda karşılanması ve şehirlinin köylü adına malını satmasını yasakladığını söyleyince, Tâvus kendisine: “Ey İbn Abbâs! Şehirlinin köylü adına malını satmaması ne demektir?” diye sordu. Bunun üzerine İbn Abbâs şehirlinin köylüye simsarlık etmemesi olduğunu söyledi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Burada anlaşılan kişinin şehirliye simsarlık edebileceğidir. Ancak ücretin belli olması gerekmektedir.

Bu hadis *Buyû'* kitabında Pazara mal getiren kervanın yolda karşılanmasının yasaklanması başlığı altında zikredilmişti.

۱۵ - بَابُ هَلْ يُؤَاجِرُ الرَّجُلُ نَفْسَهُ مِنْ مُشْرِكٍ فِي أَرْضِ الْحَرْبِ

15- KİŞİ SAVAŞ TOPRAKLARINDA MÜŞRİK BİRİNİN YANINDA ÜCRETLE ÇALIŞABİLİR Mİ?

Müslüman kişi küfür diyarı olan savaş topraklarında müşrik birinin yanında ücretle çalışabilir mi?

۲۲۷۵ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ حَدَّثَنَا حَبَّابٌ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا قَيْنًا فَعَمِلْتُ لِلْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ فَاجْتَمَعَ لِي عِنْدَهُ فَأَتَيْتُهُ أَنْقَاضَهُ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ لَا أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ فَقُلْتُ أَمَا وَاللَّهِ حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ فَلَا قَالَ وَإِنِّي لَمَيْتٌ ثُمَّ مَبْعُوثٌ قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ فَإِنَّهُ سَيَكُونُ لِي ثُمَّ مَالٌ وَوَلَدٌ فَأَقْضِيكَ فَأَنْزَلَ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2158, 2163. Müslim 1521

اللَّهُ تَعَالَى ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا﴾ أطرافه ٢٠٩١، ٢٤٢٥،

٤٧٣٢، ٤٧٣٣، ٤٧٣٤، ٤٧٣٥ - تحفة ٣٥٢٠

2275- “Ömer b. Hafs — babası — A’miş — Müslim” isnâdıyla Mesrûk’un bildirdiğine göre Habbâb şöyle demiştir: Ben demircilik yapan biriydim. Âs b. Vâil’e bir iş yapmıştım. Alacağım çoğalınca ona geldim ve kendisinden alacağımı istedim. Bana: “Vallahi Muhammed’i inkar etmedikçe alacağın sana vermem” dedi. Ben: “Vallahi sen ölüp tekrar diriltilinceye kadar ben Muhammed’i inkar etmem!” dediğimde: “Ben ölecek, sonra da diriltilecek miyim?” dedi. Ona: “Evet” dediğimde: “Ben ölüp tekrar dirildiğim zaman malım ve çocuklarım olacak. O zaman alacağın sana veririm” karşılığını verdi. Bunun üzerine Yüce Allah: **“Âyetlerimizi inkar eden ve «bana elbette mal ve çocuk verilecektir» diyeni gördün mü?”**¹ âyetini indirdi.²

Anır b. Hafs’ın babası, Hafs b. Ğiyâs b. Talk en-Nehaî’dir.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

Müslim, İbn Sabîh Ebu’d-Duhâ’dır.

Mesrûk, İbnu’l-Ecda’dır.

Habbâb, ilk Müslümanlardan İbnu’l-Erat et-Temîmî’dir.

Habbâb, demircilik yapan biri idi ve Âs b. Vâil es-Sehmî’ye bir kılıç yapmıştı. Vâil es-Sehmî Cahiliye döneminde değerli biri idi. Ancak İslam dönemine yetişmemiştir. Habbâb bu kılıcı Mekke’de yapmıştır. O zaman orası savaş toprakları idi. Ancak Habbâb Müslümandı. Alacağı çoğalan Habbâb ona gelip kendisinden alacağını isteyince, Âs b. Vâil: “Vallahi Muhammed’i inkar etmedikçe alacağın sana vermem” dedi. Bunun üzerine Habbâb yemin ederek onun ölüp tekrar diriltilinceye kadar Muhammed’i inkar etmeyeceğini söyledi. Burada asla küfretmeyeceği anlaşılmaktadır. Zira böylesi bir şeyden sonra küfür düşünülemez. Yani Habbâb asla küfre dönmek demek

¹ Meryem Sur. 77

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2091, 2425, 4732, 4733, 4734, 4735. Müslim 2795

istemiştir.

Âs b. Vâil: “Ben ölecek, sonra da diriltilecek miyim?” deyince, Habbâb: “Evet” karşılığını verdi. Bunun üzerine Âs b. Vâil ölüp tekrar dirildiği zaman malının ve çocuklarının olacağını, o zaman alacağını kendisine vereceğini söyledi. Bunun üzerine Yüce Allah: “Âyetlerimizi inkar eden ve «bana elbette mal ve çocuk verilecektir» diyeni gördün mü?»¹ âyetini indirdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi: “Âs b. Vâil’e bir iş yapmıştım” ifadesidir. Bu sırada Âs müşrik, Habbâb ise Müslüman idi. Mekke de daru’l-harb idi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu durumunu görmüş ve bir şey dememiştir. Muhtemelen bunun caiz olması zaruret ile ilgilidir ve bu durum müşriklerle savaşıma izin verilmeden önce yaşanmıştır. Bunun nehyedilmesi ise mümin kişinin müşrik kimseye karşı zelil düşmemesi açısından dır.

İbnu’l-Munîr der ki: “Mezheplerin üzerinde karar kıldığı şey, demirci, terzi ve bunlara benzer sanatkârların kendi dükkânlarında zimmet ehline iş yapmalarının caiz olduğu ve bunun zimmî kimsenin kendi yerinde, ona tebaiyet yoluyla hayvan kiralama, hamamda tellâk olma ve buna benzer şeyler gibi hizmet etmesinin hilâfına bir zelillik sayılmayacağıdır.”

Bu hadis daha önce *Buyû’* kitabında Kılıççı ve Demirci başlığı altında zikredilmişti. Daha sonra da Meryem Suresi’nin tefsirinde zikredilecektir, inşaallah.

١٦ - بَاب مَا يُعْطَى فِي الرُّقِيَّةِ عَلَى أَحْيَاءِ الْعَرَبِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

16- ARAP KABİLELERİNDEN BİR KABİLEYE FÂTİHATUL-KİTÂB İLE DUA ETME KARŞILIĞINDA VERİLEN ÜCRET

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « أَحَقُّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ » وَقَالَ
الشَّعْبِيُّ لَا يَشْتَرِطُ الْمُعَلِّمُ إِلَّا أَنْ يُعْطَى شَيْئًا فَلْيَقْبَلْهُ وَقَالَ الْحَكَمُ لَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا كَرِهَ أَجْرَ
الْمُعَلِّمِ وَأَعْطَى الْحَسَنُ دَرَاهِمَ عَشْرَةَ وَلَمْ يَرَ ابْنَ سِيرِينَ بِأَجْرِ الْقَسَامِ بِأَسَا وَقَالَ كَانَ
يُقَالُ السُّخْتُ الرِّشْوَةُ فِي الْحُكْمِ . وَكَانُوا يُعْطَوْنَ عَلَى الْخُرْصِ .

¹ Meryem Sur. 77

İbn Abbâs, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek: “Karşılığında ücret aldığınız işlerin en haklı olanı Allah'ın Kitabı'dır” demiştir. Şa'bî de: “Muallim şart koşmaz, ancak kendisine bir şey verilirse onu kabul eder” demiştir. Hakem: “Muallim ücretini mekruh gören kimseyi işitmedim” demiştir. Hasan da on dirhem vermiştir. İbn Sîrîn de mal bölenin ücretinde bir sakınca görmemiştir. Yine İbn Sîrîn: “Önceleri: «es-Suht, hüküm elde etmek yolunda verilen rüşvettir» denilirdi” demiştir. Yine: “Mal takdîr ve tahmin etmeye karşılık, kendilerine ücret verilirdi” demiştir.

Arap kabilelerinden bir kabileye Fâtihatul-Kitâb ile dua etme karşılığında verilen ücretin hükmü. “Arap kabilelerinden bir kabileye” denilmesine itiraz edilmiştir. Zira hüküm yerlerin ve cinslerin değişmesiyle bir değişikliğe uğramaz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*'de cevap olarak: “Müellif burada hadisin içindeki ile yetinerek hükmü beyân etmemiş ve başkasını nefye girişmemiştir. Sadece vukû bulanı başlık yapmıştır” demiştir. Aynî, *Umdetu'l-Kâri*'de de: “Bu cevap ikna edici bir cevap değildir” diyerek buna itiraz etmiştir.

İbn Abbâs, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) naklederek karşılığında ücret alınan işlerin en haklı olanının Allah'ın Kitabı olduğunu söylemiştir. Ulemânın çoğunluğu bu rivayete dayanarak Kur'ân'ı öğretmeye karşılık ücret almanın caiz olduğunu söylemiştir. Hanefiler ise Kur'ân'ı öğretmen ibadet olduğunu ve ecrinin Yüce Allah'a kalmış olduğunu söyleyerek böylesi bir şeyi nehyetmiş ve rukye/ efsun yapılması halinde ücret almanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu konu Kurân öğretmeye karşılık evlendirme başlığı altında zikredilecektir, inşaallah.

Şa'bî Âmir b. Şerâhîl, muallimin öğreteceği kişiye şart koşamayacağını, ancak şartsız olarak kendisine bir şey verilmesi halinde onu kabul edebileceğini söylemiştir. İbn Ebî Şeybe bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Hakem b. Uteybe el-Kindî el-Kûfî, fakihlerden muallim ücretini kerîh gören kimseyi işitmediğini söylemiştir. Beğavî, *Ca'diyyât*'ta bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Hasan da muallim ücreti olarak on dirhem vermiştir. İbn Sa'd, *et-Tabakât*'ta bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Sîrîn de şart koşulmaması halinde mal bölücü ücretinde bir sakınca görmemiştir. Ancak şart koşulması halinde mekruh olduğunu söylemiştir. İbn Sa'd bunu kendisinden mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ancak Abd b. Humeyd, Yahya b.

Atîk kanalıyla Muhammed b. Sîrîn'den bunu: "Kendisi mal bölücü kişinin ücretini kerih görürdü" lafzıyla şart olsun veya olmasın mekruh gördüğü yönünde rivayet etmiştir. İbn Sîrîn önceleri suhtun, hüküm elde etmek yolunda verilen bir rüşvet olduğunun söylendiğini bildirmiştir. İbn Cerîr bunu isnâdıyla Ömer, Ali, İbn Mes'ûd ve Zeyd b. Sâbit'ten kendi kavilleri olarak rivayet etmiştir. Güvenilir başka bir kanalla da merfû olarak şöyle nakletmiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Suhtun beslediği her et için cehennem ateşi daha evladır» buyurunca: «Ey Allah'ın Resûlü! Suht nedir?» denildi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Hüküm vermede rüşvet almaktır» buyurdu."

İbn Sîrîn: "Mal takdîr ve tahmin etmeye karşılık, kendilerine ücret verilirdi" demiştir. Zira bu kişiler hasımların arasındaki münakaşayı ortadan kaldırmaktadır.

۲۲۷۶ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ انْطَلَقَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرَةٍ سَافَرُوهَا حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَصَفَّاهُمْ ، فَأَبَوْا أَنْ يُصَيِّفُوهُمْ ، فَلَدِغَ سَيِّدُ ذَلِكَ الْحَيِّ ، فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ نَزَلُوا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ ، فَأَتَوْهُمْ ، فَقَالُوا يَا أَيُّهَا الرَّهْطُ ، إِنَّ سَيِّدَنَا لُدِغَ ، وَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ ، فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ نَعَمْ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُرْقِي ، وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَصَفَّنَاكُمْ فَلَمْ تُصَيِّفُونَا ، فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلًا فَصَالَحُوهُمْ عَلَى قِطْعٍ مِنَ الْعَنْمِ ، فَانْطَلَقَ يَتَقَبَّلُ عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ فَكَانَتْهَا نُسْطَ مِنْ عِقَالٍ ، فَانْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلْبَةٌ ، قَالَ فَأَوْفَوْهُمْ جُعْلَهُمُ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ ااقْسِمُوا . فَقَالَ الَّذِي رَقِيَ لَا تَفْعَلُوا ، حَتَّى تَأْتِيَ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ لَهُ الَّذِي كَانَ ، فَتَنْظَرُ مَا يَأْمُرُنَا . فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ ، فَقَالَ « وَمَا يَذْرِيكَ أَنَّهَا رُفْيَةٌ - ثُمَّ قَالَ - قَدْ أَصَبْتُمْ ااقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا » فَصَحَّحَكَ رَسُولُ اللَّهِ

وَقَالَ شُعْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو بَشِيرٍ سَمِعْتُ أَبَا الْمُتَوَكِّلِ يَهْدَا أَطْرَافَهُ ٥٠٠٧ ، ٥٧٣٦ ،

٥٧٤٩ - تحفة ٤٢٤٩

2276- “Ebu’n-Nu’mân — Ebû Avâne — Ebû Bişr” isnâdıyla Ebu’l-Mütevekkil’in bildirdiğine göre Ebû Saîd şöyle demiştir: Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından bir grup yolculuğu sırasında Arap kabilelerinden birine uğrayıp misafir olmak istediler. Ancak kabile onları ağırlamayı kabul etmedi. Bu esnada kabilenin efendisi bir hayvan tarafından sokuldu. Bütün kabile onun için her çareye başvurdu. Ancak hiçbir şey ona fayda vermedi. İçlerinden biri: “Yakınımıza konaklayan şu kafil halkına gitseniz, belki bunların yanında çare olacak bir şey bulunabilir” deyince, bir grup bunlara geldiler ve: “Ey topluluk! Efendimiz bir hayvan tarafından sokuldu. Onun için her çareye başvurduk, ama hiçbir şey ona fayda vermedi. Sizden birinizin yanında buna (yararlı olacak) herhangi bir şey var mı?” dediler. İçlerinden biri: “Evet, vallahi ben rukye/efsun yaparım. Vallahi biz size misafir olmak istedik, ama siz bizi ağırlamayı kabul etmediniz. Şimdi siz bizim için bir ücret tayîn etmedikçe ben rukye yapmayacağım” dedi. Bunun üzerine onlara bir koyun sürüsü vermek üzere kendileriyle anlaştılar. Rukye yapacak adam hasta olan kişinin yanına giderek hastanın üzerine tûfleyip Fâtiha Suresi’ni okumaya başladı. Hasta sanki bukağıdan çözülmüşçesine süratle yürüyerek gitti ve kendisinde hiçbir rahatsızlık kalmadı. Onlar da anlaştıkları gibi sürüyü kendilerine verdiler. İçlerinden biri: “Taksim edin!” deyince, rukye yapan kimse: “Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gidip kendisine bu durumu zikretmeden (sormadan) böyle bir şey yapmayın. Bu yönde bize vereceği emri bekleyelim” karşılığını verdi. Sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip durumu anlattıklarında, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) güldü ve: “Bu sûrenin rukye olarak okunacağını nereden biliyorsun?” diye sordu. Sonra onlara: “İsabet ettiniz. Şimdi taksim edin, fakat taksim ederken bana da bir hisse ayırın” buyurdu.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5007, 5736, 5749. Müslim 2201

Şu'be der ki: "Ebû Bişr bize söz konusu hadisi Ebu'l-Mütevekkil'den işittiğini söyledi."

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî'dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî'dir.

Ebû Bişr, Câfer b. Ebî Vahşiyye'dir ve adı İyâs'tır.

Ebû Saîd, Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'dir.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından on ile otuz kişi arasında olan bir grup yolculuğu sırasında gece vakti Arap kabilelerinden birine uğrayıp misafir olmak istediler. İbn Mâce'nin ve Tirmizî'nin rivayetlerinde bu grubun otuz kişi olduğu zikredilmiştir. Ancak hiç birinin adı belirlenmemiştir. İmam Ahmed'in rivayeti: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizi otuz kişi olarak gönderdi" şeklindedir. Dârakutnî'nin yanında zikredildiği gibi bu gurubun başında Ebû Saîd el-Hudrî bulunmaktaydı. Ancak bu Arap kabilesinin hangi kabile olduğu zikredilmemiştir.

Bu kabile onları ağırlamayı kabul etmedi. Bu esnada kabilenin efendisi bir akrep tarafında sokuldu. Kabilenin efendisinin adı da zikredilmemiştir. Kabile akrep sokmasına karşı her çareye başvurup onu tedavi etmeye çalıştı, ama hiçbir şey fayda vermedi. İçlerinden biri yakınlarına konaklayan şu kafile halkına gitmelerini, belki onların yanında onu tedavi edecek bir şeyin bulunabileceğini söyleyince, bir grup kafilenin yanına geldiler ve: "Ey topluluk! Efendimiz bir hayvan tarafından sokuldu. Onun için her çareye başvurduk, ama hiçbir şey ona fayda vermedi. Sizden birinizin yanında buna çare olacak herhangi bir şey var mı?" dediler. Ebû Dâvud bu kanalla rivayetinde: "Arkadaşımıza fayda sağlayacak bir şey var mıdır?" ziyadesinde bulunmuştur. Bezzâr ise: "Onlara: «Bize gelen habere göre arkadaşınız (yani Resûlullah) nur ve şifa ile gelmiştir» dediler. Onlar da: «Evet» dediler" ziyadesinde bulunmuştur. Ma'bed b. Sîrîn'in rivayetinde gelen kişinin bir kız olduğu zikredilmiştir. Bu da onunla birlikte başkasının da olduğuna hamledilmiştir.

İçlerinden biri: "Evet, vallahi ben rukye/efsun yaparım. Vallahi biz size misafir olmak istedik, ama siz bizi ağırlamayı kabul etmediniz. Şimdi siz bizim için bir ücret tayin etmedikçe ben efsun yapmayacağım" diyerek yapacağı rukyeye karşılık bir ücret vermelerini istedi. Bunun üzerine onlar da bir koyun sürüsü vermek üzere kendileriyle anlaştılar. Nesâî'nin rivayetinde: "Otuz

koyun vermek üzere anlaştılar” ibaresi geçmiştir. Sanki müfrezenin sayısını bilmişler ve her birine bir koyun olmak üzere onlara otuz koyun vermek üzere anlaştırmışlardı. Rukye yapacak adam hasta olan kişinin yanına giderek hastanın üzerine tûfleyip Fâtiha Suresi’ni okumaya başladı. A’miş’in rivayetinde Fatiha Suresi’ni yedi defa, Câbir’in rivayetinde ise üç defa okuduğu zikredilmiştir. Hüküm ise daha fazla olan yönündedir.

Hasta sanki bukağıdan çözülmüş hayvan gibi süratle yürüyerek gitti ve kendisinde hiçbir rahatsızlık kalmadı. Onlar da anlaştıkları gibi otuz koyunu kendilerine verdiler. İçlerinden biri sürünün taksim edilmesini söyleyince, rukye yapan kimse Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gidip kendisine bu durumu danışmadan böyle bir şey yapamamalarını ve Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde kendilerine vereceği emri beklemelerini söyledi.

Sonra Medine’ye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip durumu anlattıklarında, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) efsun yapan kişiye Fâtiha Suresi’nin rukye olarak okunacağını nereden bildiğini sordu. Sonra onlara bu yaptıklarında yani rukye yapmakla veya kendisinden izin almadan koyunları taksim etmemekle isabet ettiklerini söyleyerek: “*Şimdi taksim edin, fakat taksim ederken bana da bir hisse ayırın*” buyurdu ve tebessüm etti.

Ebû Abdillâh el-Buhârî der ki: “Şu’be b. el-Haccâc’ın bildirdiğine göre Ebû Bişr kendilerine söz konusu hadisi Ebu’l-Mütevekkil en-Nâci’den işittiğini söylemiştir.” Tirmizî ve Buhârî bunu mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Bunun burada zikredilmesinin faydası, Bişr’in bunu işitmiş olduğunu ve Şu’be’nin isnâd ile Ebû Avâne’ye mutabaat ettiğini bildirmek açısındanadır. Huşeym de bunu Müslim ve Nesâî’de olduğu gibi rivayet etmiştir. A’miş bunu “Câfer b. Ebî Vahşiyye — Ebû Nadra” kanalıyla Ebû Saîd’den rivayet ederek ve Ebu’l-Mütevekkil yerine Ebû Nadra’yı zikrederek onlara muhalefet etmiştir. Bu hadisi Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tahrir etmişlerdir. Hadisin her iki kanalı da mahfûzdur.

Hadisin başlıkla ilgisi açık bir şekilde görülmektedir. Buhârî ayrıca bunu *Tıb* konusu içinde tahrir etmiştir. Ravilerin hepsinin künyeleri ile zikredilmeleri çok gariptir. Vâsıtlı olan Ebû Avâne dışında ravilerin hepsi Basralıdır. Hadisi Müslim, *Tıb* konusu içinde, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî, *Buyû’* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ticaret* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۷ - بَابُ ضَرِيْبَةِ الْعَبْدِ ، وَتَعَاهُدِ ضَرَائِبِ الْإِمَاءِ

17- KÖLENİN ÖDEYECEĞİ VERGİ; KADIN KÖLELERİN VERGİLERİNİ GÖZETLEMEK

Efendinin kölesinin günlük ödeyeceği vergiyi belirlemesi ve kadın kölelerin vergilerinin gözetlenmesi.

۲۲۷۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ حَجَّمَ أَبُو طَيِّبَةَ النَّبِيِّ ﷺ ، فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ أَوْ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ ، وَكَلَّمَ مَوَالِيَهُ فَخَفَّفَ عَنْ غَلَّتِهِ أَوْ ضَرِيْبَتِهِ أَطْرَافَهُ ۲۱۰۲ ، ۲۲۱۰ ، ۲۲۸۰ ، ۲۲۸۱ ، ۵۶۹۶ - تحفة ۶۷۶

2277- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân” isnâdıyla Humeyd et-Tavîl’in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Ebû Taybe, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ücret olarak ona bir veya iki sâ’ yiyecek verdi. Efendileriyle de konuşup kölenin verdiği vergiyi hafifletmelerini istedi.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Beykendî el-Buhârî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Humeyd et-Tavîl, Ebû Ubeyde el-Basrî’dir.

Ebû Taybe, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptı. Ebû Taybe’nin adı Nâfi’dir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ücret olarak ona bir veya iki sâ’ yiyecek verdi. Buradaki şüphe raviye aittir. *Buyû’* Kitabında haccâmın ücreti konusu içinde: “Ona bir sâ’ hurma verilmesini emretti” şeklinde zikredilmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hârise oğullarından olan efendileriyle de konuşup verdiği vergiyi hafifletmelerini istedi.

Hadisin başlıkla ilgisi açık olarak görülmektedir. Kadın kölelerin vergisinin gözetlenmesine gelince, kadın işçilerin ücretlerinde herhangi bir haksızlığa düşülmemesi ve kadınların verecekleri vergileri kazanmak için erkek kölenin çalarak gelir elde etmesi gibi meşrû olmayan iffetsizlik yollarına sapmalarına

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2102, 2210, 2280, 2281, 5696. Müslim 1577

sevk etmeyecek hafif vergiler yüklemek gerektiğine dikkat çekilmektedir.

۱۸ - باب خَرَجِ الْحَجَّامِ 18- HACCÂMIN ÜCRETİ

۲۲۷۸ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ اخْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ ، وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ أَطْرَافَهُ ، ۱۸۳۵ ، ۱۹۳۸ ، ۱۹۳۹ ، ۲۱۰۳ ، ۲۲۷۹ ، ۵۶۹۱ ، ۵۶۹۴ ، ۵۶۹۵ ، ۵۶۹۹ ، ۵۷۰۰ ، ۵۷۰۱ - تحفة ۵۷۰۹

2278- “Mûsa b. İsmail — Vuheyb — İbn Tâvus” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptırdı ve haccâma ücretini verdi” demiştir.¹

Musa, Mûsa b. İsmail el-Munkirî el-Basrî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Bâhilî el-Basrî’dir.

İbn Tâvus, Abdullah’tır.

İbn Tâvus’un babası, Tâvus b. Keysân’dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptırmış ve haccâma ücret olarak bir sâ’ hurma vermiştir. İbn Abbâs bunu *Buyû’* konusu içinde rivayet ederken: “Eğer haram olsaydı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu ona vermezdi” ziyadesinde bulunmuştur. Bir sonraki hadis te bu şekilde bunun mübah olduğunu göstermektedir. Ulemânın çoğunluğu da bu görüşe uymuştur. İmam Ahmed ve başkası bu durumda hür ve köleyi farklı görmüş ve hür kişinin rızkını hacamattan kazanmasını mekruh sayarak bu kazancından kendi nefesine harcama yapmasını nehy etmiştir. Ancak kişinin hacamattan elde ettiği kazancı kölesine, bineğine ve böylesi şeylere harcamasını mübah görmüşlerdir. Cumhur, Mâlik’in Ahmed’in ve Sünen sahiplerinin Muhayyisa’dan rivayet ettikleri hadise dayanarak kölenin hacamattan olan kazancını mutlak olarak mübah görmüştür. Muhayyisa’dan

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1835, 1938, 1939, 2103, 2279, 5691, 5694, 5695, 5699, 5700, 5701. Müslim 1202

nakledilen rivayetin ravileri güvenilir kişilerdir ve rivayet: “Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) hacamatçının kazancını sorduğumda bu kazancı bana yasakladı. Buna ihtiyacım olduğunu zikrettiğimde: «Bu kazancı su develerine yem almada kullan» buyurdu” şeklindedir.

۲۲۷۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ، وَلَوْ عَلِمَ كَرَاهِيَةَ لَمْ يُعْطِهِ أَطْرَافُهُ ١٨٣٥ ، ١٩٣٨ ، ١٩٣٩ ، ٢١٠٣ ، ٢٢٧٨ ، ٥٦٩١ ، ٥٦٩٤ ، ٥٦٩٥ ، ٥٦٩٩ ، ٥٧٠٠ ، ٥٧٠١ - تحفة ٦٠٥١

2279- “Müsedded — Yezîd b. Zuray’ — Hâlid” isnâdıyla İkrime’nin bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptırdı ve haccâma ücretini verdi. Eğer onda bir kerahet olsaydı bunu ona vermezdi.”¹

Müsedded, Müsedded el-Esedî el-Basrî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Zuray’ el-Basrî’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ’dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptırmış ve haccâma ücret olarak bir sâ’ hurma vermiştir. Eğer haccamın ücretinde bir kerahet olsaydı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona ücretini vermezdi.

۲۲۸۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَحْتَجِمُ، وَلَمْ يَكُنْ يَظْلِمُ أَحَدًا أَجْرَهُ أَطْرَافُهُ ٢١٠٢ ، ٢٢١٠ ، ٢٢٧٧ ، ٢٢٨١ ، ٥٦٩٦ - تحفة ١١١١

2280- Ebû Nuaym’ın Mis’ar’dan bildirdiğine göre Amr b. Âmir şöyle demiştir: Enes’in: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptırdı ve ücret konusunda kimseye haksızlık etmezdi” dediğini işittim.”²

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1835, 1938, 1939, 2103, 2278, 5691, 5694, 5695, 5699, 5700, 5701. Müslim

² Müslim 1577

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Mis'ar, Mis'ar b. Kidâm'dır.

Amr, Amr b. Âmir el-Ensârî'dir. Buhârî'deki rivayetleri sadece Enes'tendir. Buhârî'de de sadece iki hadisi vardır. Biri budur ve bir diğeri *Taharet* konusu içinde zikredilmişti.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptırır ve ücret konusunda kimseye haksızlık etmezdi. Kimsenin hakkını eksik olarak vermezdi ve kimseyi ücretini vermeden göndermezdi. Rivayetteki: “كَانَ” ifadesi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bunu birden fazla kez yaptırdığına işaret etmektedir.

١٩ - بَابُ مَنْ كَلَّمَ مَوَالِيَ الْعَبْدِ أَنْ يُخَفَّفُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاஜِهِ

19- KÖLENİN EFENDİLERİYLE ONUN VERGİSİNİ HAFİFLETMELERİ YÖNÜNDE KONUŞAN KİMSE

٢٢٨١ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ دَعَا النَّبِيُّ ﷺ غُلَامًا حَجَّامًا فَحَجَّمَهُ ، وَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ أَوْ صَاعَيْنِ ، أَوْ مُدًّا أَوْ مُدَّيْنِ ، وَكَلَّمَ فِيهِ فَخَفَّفَ مِنْ ضَرِيَّتِهِ أَطْرَافَهُ ٢١٠٢ ، ٢٢١٠ ، ٢٢٧٧ ، ٢٢٨٠ ، ٥٦٩٦ - تحفة ٦٩١

2281- “Âdem — Şu'be” isnâdıyla Humeyd et-Tavîl'in bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yapan bir genç köleyi çağırdı ve köle Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona bir sâ' veya iki sâ' ya da bir müd veya iki müd (hurma) verilmesini emretti. Kölenin sahipleriyle konuştu ve vermekte olduğu vergisi hafifletildi.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yapan bir genç köleyi çağırdı ve

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2102, 2210, 2277, 2280, 5696. Müslim 1577

köle Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) hacamat yaptı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de ona bir sâ' veya iki sâ' ya da bir müd veya iki müd hurma verilmesini emretti. Burada ki şüphe Şu'be'ye aittir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kölenin efendisi Muhayyisa b. Mes'ûd ile konuşmuş ve vermekte olduğu vergisi hafifletilmiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiği Ömer'in hadisi: "vergisi üç sâ' yiyecek idi" şeklindedir.

۲۰ - باب كَسْبِ الْبَغِيِّ وَالْإِمَاءِ

20- ZİNA EDEN KADININ VE CARİYELERİN KAZANCI

وَكَرِهَ إِبْرَاهِيمُ أَجْرَ النَّائِحَةِ وَالْمُعْنِيَةِ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ﴾¹ إِنَّ أَرْدَنَ مَحْصَنًا لِيَتَّبِعُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿وَقَالَ مُجَاهِدٌ﴾ { فَتَيَاتِكُمْ } إِمَاؤُكُمْ.

İbrâhîm(-i Nehaî), ağıtçı kadının ve şarkıcı kadının ücretini kerih görmüştür. Yüce Allah bu konuda: **“Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir”**¹ buyurmaktadır. Mücâhid: **“فَتَيَاتِكُمْ”**² ifadesi cariyeleriniz mânâsındadır dedi.

Zina eden kadının ve zina eden cariyelerin kazancı. Burada cariyenin caiz olan kazancı değil de, fücür ile olan kazancı yasaklanmıştır.

İbrâhîm en-Nehaî, ağıtçı kadının ve şarkıcı kadının ücretini kerih görmüştür. Zira bütün bunlar masiyettir ve kazançları batıldır. İbn Ebî Şeybe bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Yüce Allah bu konuda: **“Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde**

¹ Nûr Sur. 33

² Nûr Sur. 33

edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir”¹ buyurmaktadır. Cahiliye dönemi ehlinin bir cariyesi varsa, onu zina etmek üzere gönderir ve üzerine vergiler koyarak bunu her zaman ondan alırdı. İslam gelince Yüce Allah bunu müminlere yasakladı. Bu âyetin nüzul sebebi, Taberânî’nin rivayet ettiği hadiste nakledildiği gibidir ki rivayet şöyledir: “Abdullah b. Ubey bir cariyesine zina etmesini emretti. O da zina edip bir hırka ile geldi. Abdullah ona: «Geri dönüp başka biriyle de zina et» deyince, cariyeye: «Bir daha dönecek değilim» dedi. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.” Müslim bunu Ebû Süfyân kanalıyla Câbir’den merfû olarak rivayet etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî bunu Ebu’z-Zübeyr kanalıyla şöyle rivayet etmişlerdir: “Câbir’in: «Museyke, Ensâr’dan birine gelip: “Efendim beni zinaya zorlamaktadır” dedi. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu» dediğini işittim.” Tirmizî: “Eğer tövbe eder ve namuslu kalırlarsa Allah onlar için çok bağışlayıcı ve merhametlidir” demiştir.

İbn Kesîr, *Tefsir*’nde İbn Abbâs’tan naklederek: “Şayet siz bunu yapar ve onları fuhşa zorlarsanız, şüphesiz Allah onları bağışlar ve merhamet eder. Onların günahları da kendilerini buna zorlayanların üzerinedir” demiştir. Atâ el-Horasânî, Mücâhid, A’meş ve Katâde yine böyle demişlerdir. Zührî’nin de: “Zorlandıkları şeyden dolayı Allah onları bağışlar” dediği nakledilmiştir. Zeyd b. Eslem’in de: “Zorla yaptırılan şeyleri Allah çok bağışlayıcıdır ve merhametlidir” dediği nakledilmiştir. İbnü’l-Münzir’in *Tefsir*’inde bildirdiğine göre İbn Ebî Hâtim şöyle demiştir: “Abdullah b. Mes’ûd’un kıraatinde bu âyet: «Şüphesiz ki Allah, zorlanmalarından sonra da onları çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir. Günahları da kendilerini buna zorlayan kimselerin üzerinedir» şeklindedir.”

Mücâhid: “فَتَيَّارَكُمْ”² ifadesinin cariyeleriniz mânâsında olduğunu söylemiştir. Abd b. Humeyd ve Taberî bunu İbn Ebî Necîh kanalıyla Mücâhid’den: “Cariyelerinizi zinaya zorlamayın. Âyetteki “إِماءكم” ifadesi cariyeleriniz mânâsındadır” şeklinde tahrir etmişlerdir.

¹ Nûr Sur. 33

² Nûr Sur. 33

۲۲۸۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ أَطْرَافَهُ ۲۲۳۷، ۵۳۴۶، ۵۷۶۱ - تحفة ۱۰۰۱۰

2282- "Kuteybe b. Saîd — Mâlik — İbn Şihâb — Ebû Bekr b. Abdîrrahman b. el-Hâris b. Hişâm" isnâdıyla Ebû Mes'ûd el-Ensârî: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köpek parasını, fuhuştan elde edilen parayı ve kehanet ücretini yasakladı" demiştir.¹

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Ebû Mes'ûd el-Ensârî, Ukbe b. Âmir'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mutlak olarak köpek parasını, zina ederek kazanılan parayı ve kehanet ücretini yasaklamıştır.

Bu hadis daha önce *Buyû'* konusunun sonlarında zikredilmişti.

۲۲۸۳ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ كَسْبِ الْإِمَاءِ طَرَفَهُ ۵۳۴۸ - تحفة ۱۳۴۲۷

2283- "Müslim b. İbrâhîm — Şu'be — Muhammed b. Cuhâde" isnâdıyla Ebû Hâzım'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) cariyelerin kazançlarından nehy etti" demiştir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Muhammed, Muhammed b. Cuhâde el-Kûfî'dir.

Ebû Hâzım, Selmân el-Eşcaî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) cariyelerin fuhuş ile olan kazançlarını yasaklamıştır. Yani sanatları yönünde ve diğer

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2237, 5346, 5761. Müslim 1567

işlerde çalışmakla olan kazançları yasaklanmamıştır.

۲۱ - بَابُ عَسْبِ الْفَحْلِ

21- DAMIZLIK HAYVANIN SUYU

Her hayvanın erkeğine “الفحل (damızlık)” denilir.

۲۲۸۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ تحفة
۸۲۳۳

2284- “Müsedded — Abdulvâris — İsmail b. İbrâhîm — Ali b. el-Hakem” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) damızlık hayvanın suyundan kazanç elde etmeyi yasakladı.”

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd’dir.

İsmail b. İbrâhîm’in annesi, Uleyye’dir.

Ali, Ali b. el-Hakem el-Bunânî’dir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) damızlık hayvanın suyundan kazanç elde etmeyi yasaklamıştır. Yani damızlık hayvanın suyunu satmak batıldır. Ancak Tirmizî’nin Enes b. Mâlik’ten: “Kilâb kabilesinden bir adam damızlık hayvanı kiralamayı sorup: «Ey Allah’ın Resûlü! Biz erkek hayvanı damızlık olarak veririz ve bu yüzden bize bir şeyler ikram edilir» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler ikram edilmesine izin verdi” şeklinde naklettiği rivayete göre dişi hayvan sahibinin damızlık hayvan sahibine bir hediye vermesinde bir sakınca yoktur.

Şâfiîlerin de görüşü bu yöndedir. Mâlikiler şöyle demiştir: “Mezhep ehli bunu meçhul bir kiralama olarak değerlendirmiştir. Zira damızlık hayvan dişi hayvanın gebe kalması için kiralanmaktadır. Bu kiralamanın meçhul olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü dişi hayvan ilk sıçramada gebe kalabilir. Bu durumda da dişi hayvanın sahibi mağdur olur. Dişi hayvan

yirminci sıçramada da gebe kalmayabilir. Bu durumda da damızlık hayvanın sahibi mağdur olur. Kaç defa sıçrayacağı ve ne zamana kadar kiralandığı belirtilirse bu kiralama caiz olur.”

Hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce, *Buyû*’ konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۲ - بَابُ إِذَا اسْتَأْجَرَ أَرْضًا فَمَاتَ أَحَدُهُمَا

22- KİŞİNİN BİR TARLAYI İCAR ALMASI VE İKİSİNDEN BİRİNİN ÖLMESİ

وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ لَيْسَ لَهُ عَلَيْهِ أَنْ يُخْرِجُوهُ إِلَى تَمَامِ الْأَجَلِ . وَقَالَ الْحَكَمُ وَالْحَسَنُ وَإِيَّاسُ بْنُ مُعَاوِيَةَ تُنْقَضُ الْإِجَارَةُ إِلَى أَجْلِهَا . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ أَعْطَى النَّبِيُّ ﷺ خَيْبَرَ بِالشَّطْرِ ، فَكَانَ ذَلِكَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبَى بَكْرٍ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ ، وَلَمْ يُذَكَّرْ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ جَدَّدَا الْإِجَارَةَ بَعْدَ مَا قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ

İbn Sîrîn: “İcar veren kişinin ailesinin akid süresinin tamamlanmasına kadar icar alan kişiyi o yerden çıkarmaları hakkı yoktur” demiştir. Hakem, Hasan ve İyâs b. Muâviye: “İcar akdi, müddetinin sonuna kadar yürütülür” demişlerdir. İbn Ömer: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber’i şartlı olarak verdi” demiştir. Bu akit Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ebû Bekr zamanında ve Ömer’in halifeliğinin başında böyle devam etti. Ancak Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ölümünden sonra Ebû Bekr ve Ömer’in bu icar akdini yeniledikleri zikredilmemiştir.

Kişi bir tarlayı icar alırsa ve icar alan veya icar veren kişi ölürse icar akdi fesholur mu?

İbn Sîrîn yani Muhammed b. Sîrîn icar veren kişinin ailesinin akid süresinin tamamlanmasına kadar icar alan kişiyi o yerden çıkarmaları haklarının olmadığını söylemiştir. Muhammed b. Sîrîn’e kişinin bir tarlayı icar alıp ikisinden birinin ölmesi durumunda ölünün varislerinin icar alan kişiyi o yerden çıkarma haklarının olup olmadığı sorulunca: “İcar akdi müddetinin sonuna kadar ölünün ailesinin icar alan kişiyi çıkarma hakkı yoktur” şeklinde

cevap vermiştir.

Kûfe fakihlerinden biri olan Hakem b. Uteybe, Hasan el-Basrî ve İyâs b. Muâviye b. Kurra el-Müzenî: “İcar akdi, müddetinin sonuna kadar yürütülür” demişlerdir. İbn Ebî Şeybe bunu Humeyd kanalıyla Hasan ve İyâs b. Muâviye’den, Eyyûb kanalıyla da İbn Sîrîn’den bu şekilde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Yani kendilerine göre ölüm icar akdini feshetmemektedir. Cumhur da bu görüştedir. Kûfeliler ve Leys bu durumda akdin feshedildiği görüşündedir.

İbn Ömer’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber’i mahsulün yarısı araziye işleyenlerin ve diğer yarısı kendilerinin olmak üzere şartlı olarak vermiştir. Bu akit, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ebû Bekr zamanında ve Ömer’in halifeliğinin başına kadar böyle devam etmiştir. Ancak Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ölümünden sonra Ebû Bekr ve Ömer’in bu icar akdini yeniledikleri zikredilmemiştir. Bu da icar veren veya icar alandan birinin ölmesi halinde icar akdinin feshedilmediğine delalet etmektedir.

۲۲۸۵ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ -

رضى الله عنه - قَالَ أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا وَلَهُمْ شَطْرُ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، وَأَنَّ ابْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ الْمَزَارِعَ كَانَتْ تُكْرَى عَلَى شَيْءٍ سَمَاءُ نَافِعٍ لَا أَحْفَظُهُ

أطرافه ۲۳۲۸ ، ۲۳۲۹ ، ۲۳۳۱ ، ۲۳۳۸ ، ۲۴۹۹ ، ۲۷۲۰ ، ۳۱۵۲ ، ۴۲۴۸ - تحفة

۷۶۲۴

2285- “Mûsa b. İsmail — Cuveyriye b. Esmâ” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre Abdullah şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onda çalışmaları, ziraat etmeleri ve çıkacak mahsulün yarısı kendilerinin olmak üzere, Hayber arazisini onlara verdi.” İbn Ömer ekin tarlalarının bir miktar şeye karşılık kiraya verildiğini Nâfi’ye anlatmıştır. Nâfi’ bana bu miktarı söyledi, ama ben hatırlamıyorum.¹

Abdullah, Abdullah b. Ömer’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2328, 2329, 2331, 2338, 2499, 2720, 3152, 4248. Müslim 1551

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onda çalışmaları, ziraat yapmaları ve çıkacak mahsulün yarısı kendilerinin olmak üzere, Hayber arazisini Hayber Yahudilerine vermiştir. İbn Ömer ekin tarlalarının bir miktar şeye karşılık kiraya verildiğini Nâfi'ye anlatmıştır.

Cuveyriye: “Nâfi’ bana bu miktarı söyledi, ama ben bu miktarın ne kadar olduğunu hatırlamıyorum” demiştir.

٢٢٨٦ - وَأَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ حَدَّثَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ . وَقَالَ عُيَيْدُ

اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ حَتَّى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ . أطرافه ٢٣٢٧ ، ٢٣٣٢ ، ٢٣٤٤ ، ٢٧٢٢

- تحفة ٣٥٨٦

2286- Râfi’ b. Hadîc, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) araziyi kiraya vermeyi yasakladığını bildirdi. Ubeydullah, Nâfi’ kanalıyla İbn Ömer’den: “Ömer onları (Hayber’den) sürüp çıkarıncaya kadar” şeklinde rivayette bulunmuştur.¹

Râfi’ b. Hadîc’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) araziyi kiraya vermeyi yasaklamıştır. Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb, Nâfi’ kanalıyla İbn Ömer’den: “Ömer onları sürüp çıkarıncaya kadar” şeklinde rivayette bulunmuştur. Müslim bunu: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber ahalisi ile çıkacak mahsul karşılığında akit yaptı” şeklinde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ayrıca bunu başka bir kanalla da rivayet etmiş ve rivayetinin sonunda: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine: «Dilediğimiz sürece sizin orada kalmanıza izin veriyorum» buyurdu. Ömer onlara Teymâ ve Erîha’ya sürene kadar da orada kaldılar” demiştir.

¹ Müslim 1547

٢٨ - الحوالات

38- HAVALE KİTABI

Havale, borcun birinden başka birine devredilmesidir.

١ - باب في الحوالة ، وهل يرجع في الحوالة

1- KİŞİNİN HAVALEDE DÖNME HAKKI VAR MIDIR?

وَقَالَ الْحَسَنُ وَقَتَادَةُ إِذَا كَانَ يَوْمَ أَحَالَ عَلَيْهِ مَلِيًّا جَارَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَتَخَارِجُ الشَّرِيكَانِ وَأَهْلُ الْمِيرَاثِ ، فَيَأْخُذُ هَذَا عَيْنًا وَهَذَا دَيْنًا ، فَإِنْ تَوَى لِأَحَدِهِمَا لَمْ يَرْجِعْ عَلَى صَاحِبِهِ

Hasan ve Katâde: “Borç devredildiği zaman borcu devralan kimse zengin ise bu havale caizdir” demişlerdir.

İbn Abbâs ise şöyle demiştir: “İki ortak borçlunun malını rıza ile bölüşebilirler. Miras sahipleri malı bu şekilde bölüşebilirler. Biri hane alırken biri de arazi alır. Bu iki kişiden birinin aldığı şey helak olursa arkadaşına dönüş yapamaz.”

Kişinin havalede dönme hakkı var mıdır? Eğer bunun bir akid olduğunu söylersek dönme hakkı yoktur. Havâlenin altı rüknü vardır. Bunlar muhîl¹, muhtâl², muhâlun aleyh³, muhîl üzerinde muhtâle ait borç, muhâlun üzerinde

¹ Borçlu olup borcu havale edendir.

² Havaleyi kabul eden alacaklıdır.

³ Kendine yapılan havaleyi kabul eden kimsedir.

muhîle ait borç ve sığadır.¹

Muhîlin ve muhtâlin havaleye rıza göstermesi borcu havale etmenin şartındandır. Çünkü muhîl borcu istediği yerden ödeyebilir. Muhtâlin hakkı da muhîl'in zimmetindedir, havale ancak rızası ve rıza göstermiş olduğunun bilinmesi ile yapılabilir. Muhâlun aleyhin rızası şart değildir.

Mâlikiler: “Meşhur olan görüş muhâlun aleyhin rızasının şart olmadığıdır. Burada şart olan düşmanlık yerine selametin sağlanmasıdır ki bu da Mâlik'in kavlidir” demişlerdir. Hanefiler muhâlun aleyhin rızasının şart olduğu görüşündedir. Çünkü muhâlun aleyh iflas ederse zararın üzerinden defedilmesi için rızası şarttır. Hanbelîler ise: “Muhtâlin rızası söz konusu değildir. Eğer zengin bir kimseye zenginlik halinde borç havale edilmiş ise bu havale caizdir” demiştir.

Hasan el-Basrî ve Katâde'ye borcu havale eden ve borcu devralan kimsenin durumu sorulunca: “Borç devredildiği zaman borcu devralan kimse zengin ise bu havale caizdir” demişlerdir. İbn Ebî Şeybe ve Hânî el-Esrem bunu mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Bu durumda muhtâlin muhîle dönmesi söz konusu değildir. Buradan da anlaşıldığına göre borcu devralan kişi borcu devraldığında iflas etmiş ise muhtâlin muhîle dönme hakkı vardır. Şâfiîlerin görüşü ise borcu devralan kimse iflas etse veya ölse bile muhtâlin hiçbir şekilde muhîle dönemeyeceği veya ölmeyip yemin ederek borcu devralmadığına dair yemin etmesi halinde yine muhtâlin muhîle dönemeyeceği yönündedir.

Hanbelîler ise: “Eğer borç devredilirken şart koşulmuş ise borcu devralan kişinin iflas etmesi halinde muhtâlin muhîle dönme hakkı vardır” demiştir. Mâlikiler ise: “Borcu devralan kimse devir sırasında iflas etmiş ise ve borcu devreden kişi bunu biliyorsa muhtâlin muhîle dönme hakkı vardır” demiştir. Hanefiler: “Hakkının telef olması durumunda muhtâlin muhîle dönme hakkı vardır” demiştir. Ebû Hanîfe'ye göre hakkın telef olması havaleyi kabul eden kişinin yemin ederek bunu inkâr etmesi veya delil bulunmaması veya iflas etmiş olarak ölmesidir. Muhammed ve Ebû Yûsuf şöyle demişlerdir: “Borcu devralan kişinin hayatta iken iflas ettiği yönünde hâkimin hüküm vermesi de hakkın telef olması demektir.”

¹ Sığa, icap ve kabuldür.

İbn Abbâs, iki kişinin birinde alacağı olması ve borçlunun iflas etmesi veya ölmesi veya yemin ederek borcu inkâr etmesi ve bir delilin olmaması halinde kurasız bir şekilde bu iki kişinin borçlunun malını rıza ile bölüşebileceklerini söylemiştir. Miras sahiplerinin de malı bu şekilde bölüşebileceğini, birinin hane alırken diğerinin arazi alabileceğini söylemiştir. Bu iki kişiden birinin aldığı şey elinde iken helak olursa arkadaşına dönüş yapamaz. Çünkü aldığı şey artık kendi güvencesi altındadır. Buhârî havaleyi buna katmıştır. Miras sahiplerinin de malı bu şekilde bölüşebileceğini söylediği gibi varisler arasında da hüküm bu şekildedir.

۲۲۸۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ ، فَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلٍّ فَلْيَتَّبِعْ » طرفاه ۲۲۸۸ ، ۲۴۰۰ - تحفة ۱۳۸۰۳

2287- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür. Biriniz zengin birine havale edilirse bunu kabul etsin” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Zengin kimsenin gücü yettiği ve ödeme zamanı geldiği halde sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür ve bu kendisine haramdır. Bu şekilde, zengin ama borcunu ödemekten aciz olan kimse bunun dışında tutulmuştur. Zengin kişinin borcun istenmemesi halinde borcunu geciktirmesi ise zulüm değildir. Borçlunun borcunu ödemeye gücünün yetmesi halinde alacaklı kişi alacağını istemese bile borcun ödenmesinin gerektiği konusunda da iki görüş ileri sürülmüştür. Haremeyn imamı, *el-Vekâle*’de, Ebu’l-Muzaffer es-Sem’ânî, *el-Kavâti’ fî usûli’l-fıkıh*’ta, Şeyh İzzüddîn b. Abdisselâm, *el-Kavâidu’l-Kübrâ*’da: “Borcun ödenmesi, ancak alacaklının istemesinden sonra vacip

¹ Hadis 2288’de geçmektedir. Müslim 1564

olur” demişlerdir. Nevevî, *et-Teflîs*’te borcun istenmesi durumunu zikretmiştir. Cumhura göre de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür*” buyruğu, alacaklının zengin olması, borcu geciktirmek için bir sebep değildir mânâsındadır. Eğer alacaklı zengin iken durum böyle ise alacaklının fakir olması halinde borcu geciktirmemek daha da evladır.

Hâfız Zeynuddîn el-Îrâkî şöyle demiştir: “Zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesinde zulüm vardır. Eğer kişinin malı yoksa ve çalışıp kazanmaya gücü yetiyorsa borcu ödemek için çalışmalı mıdır? Birçok kişi çalışmak zorunda olmadığını söylemiştir. Bunlardan bazıları da Râfîî ve Nevevî’dir. İbnu’s-Salâh’ın, *Fevâid er-Rihle*’de bildirdiğine göre el-Ferâvî borç ödemek zorunda olduğu için çalışması gerektiğini söylemiştir.”

İbnu’l-Îrâkî der ki: “Eğer mutlak bir şekilde çalışması gerektiği söylenirse, kişi ailesinin nafakası için çalıştığı gibi çalışır. Bu hadisteki zengin lafzını mal zenginliği ile açıklarsak ortada bir zulüm yoktur. Eğer ödeme gücü olması yönünde açıklarsak ortada bir zulüm vardır demektir. Her ikisinin de sözü malı gaip olan kişi hakkındadır ve biri diğerine muvafıktır. Nesâî ve İbn Mâce’nin İbn Uyeyne kanalıyla Ebu’z-Zinâd’dan olan rivayetleri: “*Zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür*” şeklindedir. Yani borcun geciktirilmesi zulümdendir ve bu şekilde mübalağa yapılması kişiyi borcu geciktirmekten tiksindirmek içindir.

Alacaklı kişi borçlu kişi tarafından zengin birine havale edilirse bunu kabul etsin. Zira zenginın sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür ve bu sebeple borcu ödemesi yüksek ihtimaldir.

İbn Dakîk el-Îd der ki: “Muhtemelen bunun sebebi, zenginın sebepsiz yere borcunu geciktirmesinin zulüm olması açısından Müslüman kişinin bundan sakınacak olmasıdır. Havaleyi kabul etmeyi emretmenin sebebi de budur. Muhtemelen bir diğer sebebi de zengin kişinin borcu ödememek için bir mazeret gösteremeyeceğindendir. Zira hâkim zorla da olsa borcu ondan alır.” Ancak birinci görüş geciktirmenin zulüm olması açısından kabulde ikincisinden daha evladır. Çünkü ikinci görüşte zulüm değil, borcu ödememe sıkıntısı vardır.

İbnu’r-Rif’a der ki: “Eğer sebepsiz yere borcunu geciktiren zengin bu şekilde vasf ediliyorsa o zaman burada kendisine borç havale edilen zengin

değil de, borçlu olan zengin kastedilmektedir.”

Birmâvî der ki: “Zenginin sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür. Bu sebeple biriniz zengin birine havale edilirse borcu geciktirmesinden endişe etmesin ve bunu kabul etsin.” Cumhur zengin kişinin sebepsiz yere borcunu geciktirmesinin fasıklık olduğu görüşündedir. Peki, bir defa böyle yapmakla kişinin fasıklığı sabit olur mu, olmaz mı?

Nevevî: “Bize göre fasıklığın sabit olması için bunu tekrar etmiş olması gerekmektedir” demiştir. es-Subkî, *Şerhu’l-Minhâc*’da: “Bize göre bunu tekrar etmiş olmasına gerek yoktur” diyerek bu görüşü reddetmiştir. Borcun istenmesinden sonra bir mazeret göstermeden borcu ödememek gasp etmek gibidir. Gasp etmek de büyük bir günahdır. Büyük bir günahı da tekrar işlemeye gerek yoktur. Ancak kişi hiçbir özür göstermediği takdirde hakkında bu şekilde hüküm verilebilir.

Erkeğin hanımına, efendinin kölesine, idarecinin idaresi altında olanlara, hanımın kocasına, kölenin efendisine ve kişinin idarecisine hakkını vermemesi ve bunlar gibi ödenmeyen her hak, borcu geciktirenler sınıfına geçmektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Havale* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce, *Buyû*’ konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ إِذَا أَحَالَ عَلَى مَالِيٍّ فَلَيْسَ لَهُ رَدٌّ

2- ZENGİN BİRİNE HAVALE ETTİĞİ ZAMAN REDDETME DURUMUNUN OLMAMASI

Borçlu kişi alacaklıyı zengin birine havale ettiği zaman alacaklının bunu reddetme durumu yoktur.

۲۲۸۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ ذَكْوَانَ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ ، وَمَنْ أَتْبَعَ عَلَى مَالِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ » طرفاه ۲۲۸۷، ۲۴۰۰ - تحفة ۱۳۶۶۲

2288- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — İbn Zekvân — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi

vesellem): “Zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesi zulümdür. Biriniz zengin birine havale edilirse bunu kabul etsin” buyurmuştur.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Beykendî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

İbn Zekvân, Abdullah’tır.

A’reç, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesinin zulüm olduğunu ve kişinin zengin birine havale edilmesi halinde bunu kabul etmesini söylemiştir.

Cumhur bu emrin mendup olduğunu söylemiştir. Zâhiriye mezhebinden olanlar ve Hanbelîlerden bazı kimseler zengin birine yapılan havaleyi kabul etmenin vacip olduğunu söylemiştir. Buhârî de: “Borçlu kişi alacaklıyı zengin birine havale ettiği zaman alacaklının bunu reddetme durumu yoktur” diyerek bu görüşte olduğunu bildirmiştir.

۳ - بابُ إِنِ أَحَالَ دَيْنَ الْمَيِّتِ عَلَى رَجُلٍ جَازَ

3- KİŞİNİN ÖLEN BİR KİMSENİN BORCUNU BAŞKA BİR ADAMA HAVALE ETMESİNİN CAİZ OLMASI

۲۲۸۹ - حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَتَى بِجَنَازَةٍ، فَقَالُوا صَلِّ عَلَيْهَا فَقَالَ « هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ ». قَالُوا لَا . قَالَ « فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا ». قَالُوا لَا . فَصَلَّى عَلَيْهِ ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةٍ أُخْرَى، فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، صَلِّ عَلَيْهَا قَالَ « هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ » قِيلَ نَعَمْ قَالَ « فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا » قَالُوا ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ . فَصَلَّى عَلَيْهَا، ثُمَّ أَتَى بِالثَّالِثَةِ، فَقَالُوا صَلِّ عَلَيْهَا قَالَ « هَلْ تَرَكَ شَيْئًا » قَالُوا لَا . قَالَ « فَهَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ » قَالُوا ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ . قَالَ « صَلُّوا عَلَى

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2287, 2400. Müslim 1564

صَاحِبِكُمْ ۝ قَالَ أَبُو قَتَادَةَ صَلَّى عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَعَلَى دَيْنُهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ طَرَفَهُ

٢٢٩٥ - تحفة ٤٥٤٧

2289- Mekkî b. İbrâhîm kanalıyla Yezîd b. Ebî Ubeyd'in bildirdiğine göre Seleme b. el-Ekva' şöyle demiştir: Biz, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken bir cenaze getirildi. Cenaze sahipleri: "Namazını kıldırırsan" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Üzerinde bir borç var mıdır?" diye sorunca: "Hayır" dediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Geriye bir şey bıraktı mı?" diye sorunca, yine: "Hayır" dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırды. Sonra başka bir cenaze getirildi. Cenaze sahipleri: "Ey Allah'ın Resûlü! Namazını kıldırırsan" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Üzerinde bir borç var mıdır?" diye sorunca: "Evet" dediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Geriye bir şey bıraktı mı?" diye sorunca: "Üç dinar bıraktı" dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun da namazını kıldırды. Sonra üçüncü cenaze getirildi. Cenaze sahipleri: "Namazını kıldırırsan" dediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Geriye bir şey bıraktı mı?" diye sorunca: "Hayır" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Üzerinde bir borç var mıdır?" diye sorunca: "Üç dinar borç bıraktı" dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Arkadaşınızın namazını kılın" buyurdu. Ebû Katâde: "Ey Allah'ın Resûlü! Sen namazını kıldır, onun borcunu ben üstleniyorum" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırды.¹

Mekkî, Mekkî b. İbrâhîm b. Beşîr b. Ferkad el-Belhî'dir.

Yezîd b. Ebî Ubeyd, Seleme b. el-Ekva'nın azatlısıdır. Adı Sinan el-Medenî'dir ve Rıdvân biatında bulunmuştur.

Ashâb Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken bir cenaze getirildi. Rivayette cenaze sahibi ve: "Namazını kıldırırsan" diyen kişinin adı zikredilmiştir. Hâkim'in Câbir'den olan rivayeti: "Bir adam vefat etti. Biz de onu yıkayıp kefenledikten sonra kokulandırdık ve getirip cenaze namazının kılındığı yere koyduk. Sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber verdik"

¹ Hadis 2295' de geçmektedir.

şeklindeydi. Cenaze sahibi: “Ey Allah'ın Resûlü!” diyerek Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırmasını isteyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ölen kişinin borcunun olup olmadığını sordu. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine fetihler nasip olmadan önce borçtan ve borcu ödemeyi uzatmaktan sakındırmak babından borcunu ödeyecek kadar bir şey bırakmayan kimsenin namazını kılmazdı. Cenaze sahibi bir borcu olmadığını söyleyince de, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ölünün geriye bir şey bırakıp bırakmadığını sordu. Bir şey bırakmadığı söylenince de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırdı.

Sonra başka bir cenaze getirildi. Cenaze sahipleri Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırmasını isteyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ölen kişinin borcunun olup olmadığını sordu. Borcunun olduğu söylenince de, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) borcunu ödeyecek bir şey bırakıp bırakmadığını sordu. Cenaze sahipleri ölünün geriye üç dinar bıraktığını söyledi. Hâkim'in Câbir'den olan rivayetinde iki dinar bıraktığı zikredilmiştir. Taberânî'nin Esmâ binti Yezîd'den olan rivayetinde ise iki buçuk dinar bıraktığı geçmektedir. Hâfız İbn Hacer bunu, üç dinarı olduğu ve ölmeden önce bir dinarı ödeyip iki dinarı kaldığı yönünde değerlendirmiştir. Yani üç dinarı olduğunu söyleyen esasta üç dinarı olduğunu ve iki dinarı olduğunu söyleyen geriye kalanı söylemektedir. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun da namazını kıldırdı. Muhtemelen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu üç dinarın borcunu ödemeye yeteceğini düşünerek namazını kıldırmıştır.

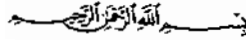
Sonra üçüncü cenaze getirildi. Cenaze sahipleri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırmasını isteyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) geriye bir şey bırakıp bırakmadığını sordu. Geriye bir şey bırakmadığı söylenince de, borcu olup olmadığını sordu. İki dinar borcu olduğu söylenince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashâba namazını kılmalarını söyledi. Ebû Katâde Hâris b. er-Rabî' el-Ensârî de borcu kendi üzerine aldığını söyledi. İbn Mâce'nin Ebû Katâde'den olan rivayeti: “Onun borcunu ben üstleniyorum” şeklindedir. Hâkim'in Câbir'den olan rivayetinde: “*O zaman bu iki dinar senin üzerindedir*” ziyadesi bulunmaktadır. Mâlik'in rivayetinde ise: “*O zaman ölü bu borçtan beridir*” ifadesi de bulunmaktadır. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun da namazını kıldırdı.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Katâde ile her

karşılaşmasında: *“İki dinarı ne yaptın?”* diye soruyordu. Son sormasında da Ebû Katâde: *“Ey Allah'ın Resûlü! Onları ödedim”* deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“İşte şimdi onun derisi serinlemeye başladı”* buyurdu. Burada üç durum zikredilmiş ve dördüncü durum zikredilmemiştir. Bu da borcu olmadığı halde malı olandır ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunların da namazını kıları. Muhtemelen bunlar çok olmalarından dolayı zikredilmemiştir. Bu üç ölünün hiç birinin adı belirlenmemiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi Ebû Katâde'nin: *“Borcunu ben üstleniyorum”* sözünde, başka bir rivayette: *“Borcuna ben kefilim”* demesinde, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *“O zaman bu iki dinar senin üzerindedir”* buyurmasında ve Mâlik'in rivayetinde: *“O zaman ölü bu borçtan beridir”* şeklindeki ifadesinde açıkça görülmektedir. Cumhur da bu görüştedir.

Buhârî ayrıca bunu *Kefâlet* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Nesâî, *Cenâiz* konusu içinde tahrir etmiştir.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۲۹ - الكفالة

39- KEFALET KİTABI

۱ - بَابُ الْكَفَالَةِ فِي الْقَرْضِ وَالذُّيُونِ بِالْأَبْدَانِ وَغَيْرِهَا

1- ÖDÜNÇ VERMEKTE VE BORÇLARDA, BEDENLERLE VE BAŞKA ŞEYLERLE KEFALET

Örfe göre kefalet Mâverdi'nin dediği gibi nefiste, daman ise mallarda, hamâle ise diyetle ve zeâme büyük mallarda olur. İbn Hibbân, *Sahîh*'de: "Zeâme, Medine ehlinin lügatıdır. Hamîl Mısır ehlinin lügatıdır. Kefil ise Irak ehlinin lügatıdır" demiştir. Bunlar da borçlar hukukunun alanına giren mal üzerinde başkasına ait bir borcu ödemeyi üstlenmek ve onu ilgili şahsa teslim etmeyi üstlenmek gibi kefaletleri ihtiva eder.

۲۲۹۰ - وَقَالَ أَبُو الزِّنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ بْنِ عُمَرَ الْأَسْلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بَعَثَهُ مُصَدِّقًا، فَوَقَعَ رَجُلٌ عَلَى جَارِيَةِ امْرَأَتِهِ، فَأَخَذَ حَمْزَةُ مِنَ الرَّجُلِ كَفِيلًا حَتَّى قَدِمَ عَلَى عُمَرَ، وَكَانَ عُمَرُ قَدْ جَلَدَهُ مِائَةَ جَلْدَةٍ، فَصَدَّقَهُمْ، وَعَذَرَهُ بِالْجَهَالَةِ وَقَالَ جَرِيرٌ وَالْأَشْعَثُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فِي الْمُرْتَدِّينَ اسْتَبَيْتَهُمْ، وَكَفَلَهُمْ فَتَابُوا وَكَفَلَهُمْ عَشَائِرُهُمْ وَقَالَ حَمَّادٌ إِذَا تَكَفَّلَ بِنَفْسٍ فَمَاتَ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَقَالَ الْحَكَمُ يَضْمَنُ تَخْفَةَ

۱۰۴۳۵

2290- Ebu'z-Zinâd, Muhammed b. Hamza b. Amr el-Eslemî kanalıyla babasından bildiriyor: Ömer onu zekat memuru olarak gönderdiğinde, gittiği yerde adamın biri kendi karısının cariyesiyle ilişkiye girdi. Bunun üzerine Hamza adamdan teminat alarak Ömer'in yanına geldi. Ömer o adama yüz değnek atmıştı. Adam söyleyenleri tasdik edince, Ömer onu

cehaletle mazur gördü.

Cerîr ve Eş'as, Abdullah b. Mes'ûd'a mürtedler hakkında: "Onların tövbe etmelerini ve bu konuda kefil getirmelerini iste" dediler. Onlar tövbe ettiler ve aşiretleri kendilerine kefil oldular.

Hammâd: "Kişi nefisle kefil olup da öldüğünde üzerine bir şey yoktur" dedi. Hakem ise: "Malı öder" dedi.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

H. Ömer, Hamza'yı zekat memuru olarak gönderdiğinde, gittiği yerde adamın biri kendi karısının cariyesiyle ilişkiye girdi. Rivayette ne cariyesiyle ilişkiye giren adamın ne de eşinin adı zikredilmemiştir. Bu rivayet Tahâvî'nin tahrir ettiği rivayetten muhtasar olarak alınmıştır. Lafzı *Şerh Meâni'l-Âsâr*'da olduğu gibi şöyledir: "Ömer b. el-Hattâb, Hamza'yı Sa'd Huzeym'e zekat memuru olarak gönderdiğinde bir adam hanımına: «Azatlığın malının zekatını ver» dedi. Kadın da: «Oğlunun malının zekatını sen öde» dedi. Bunun üzerine Hamza kadının durumunu ve dediklerini sorunca, adamın o kadının kocası olduğunu, hanımının cariyesi ile ilişkiye girdiğini, ondan bir oğlunun olduğunu, kadının onu azat ettiğini ve sonra bu çocuğun annesinin malına varis olduğunu söylediler. Sonra da: «Bu mal oğluna cariyesinden gelmiştir» dediler. Bunun üzerine Hamza adama: «Seni recmedeceğim» dedi. Hamza'ya, bu adamın daha önce Ömer'e çıkarıldığını ve Ömer'in onu recmetmeyip değnek attığını söylediklerinde, Hamza adamdan kefiller alarak Ömer'in yanına gitti. Ömer daha önce adama yüz değnek atmıştı. Adam zina ettiğini söyleyen topluluğu tasdik ederek suçunu itirâf edince, Ömer onu cahillikle özürsüz saydı ve ondan recmi kaldırdı. Yani adamın hanımının cariyesi ile ilişkiye girmenin haram olduğunu bilmediğini göz önünde bulundurarak onu recmetmemiştir. Zira özrünün olmaması halinde recmedilmesi vacip olur. Bu kıssadan bedenlerle kefil almanın meşruluğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü Hamza bir sahâbîdir. Hamza böyle bir şey yapmış ve sahabilerin çokluğuyla birlikte Ömer Hamza'nın bu hareketini reddetmemiştir."

Cerîr b. Abdillâh el-Becelî ve Eş'as b. Kays el-Kindî, Abdullah b. Mes'ûd'a mürtedler hakkında: "Onların tövbe etmelerini ve bu konuda kefil getirmelerini iste" dediler. Bu da Beyhakî'nin Ebû İshâk b. Hârise b. Mudarrib kanalıyla tahrir ettiği hadisten muhtasar olarak alınmıştır ve hadisin lafzı şöyledir: "Abdullah b. Mes'ûd ile birlikte sabah namazını kıldım. Selam

verdiğinde bir adam kalkıp kendisine Hanîfe oğullarının mescidine gittiğini ve orada müezzin Abdullah b. Nevvâha'nın Müseylime'nin Allah'ın resûlü olduğuna şahitlik ettiğini söyledi. Bunun üzerine Abdullah: «İbnu'n-Nevvâha'yı ve adamlarını öldürmek bana borç olsun» dedi. Getirildiklerinde Kuraza b. Ka'b'a İbnu'n-Nevvâha'nın boynunu vurmasını emretti ve o da boynunu vurdu. Diğerleri için oradakilerle istişare edince, Adiy b. Hâtim öldürülmeleri görüşünde olduğunu söyledi. Cerîr ve Eş'as kalkarak: «Hayır, onların tövbe etmelerini ve bu konuda kefil getirmelerini iste» dediler. Onlar tövbe ettiler ve aşiretleri kendilerine kefil oldular.” İbn Ebî Şeybe bu kişilerin yüz yetmiş kişi olduğunu rivayet etmiştir.

Beyhakî, *Ma'rife*'de şöyle demiştir: “İbn Mes'ûd, Cerîr ve Eş'as'tan İbnu'n-Nevvâha hakkında nakledilen hadiste tövbe etmeleri konusunda onlara aşiretlerinin malsız olarak bedenleriyle kefil oldukları görülmektedir.” İbnu'l-Munîr: “Buhârî borçlarda bedenlerle kefaleti, hadlerde bedenlerle kefaletten almıştır. Evla olanı bedenle kefalettir” demiştir. Cumhur da böyle demektedir. Bir had veya bir kısas için kefil olan kimseye, kefil olduğu kişinin ölmesi halinde had olmadığını söyleyen hiç kimse de buna muhalefet etmemiştir. Ancak borç olayında durum bunun hilafıdır. Çünkü ikisi arasında fark vardır ki kefilin malı ödemesi halinde mal sahibinin de aynısını kefile ödemesi gerekmektedir.

Hammâd b. Ebî Seleme, kişinin nefisle kefil olup da kefil olduğu kişinin ölmesi durumunda kendisinin üzerine bir şey olmadığını, kefaletin had veya kısas veya borç için olmasının da durumu değiştirmedikçe söylemiştir. Hammâd b. Ebî Seleme, adı Müslim el-Eş'arî el-Kûfî el-Fakîh'tir. İmam Ebû Hanîfe'nin hocalarından biridir. *Uyûnu'l-Mezâhib*'de: “Her kefalet kefil olunan kişinin ölümüyle iptal olur” demiştir. Ancak Mâlik ve Şâfiîlerden bazı kimselere göre kefil olunan kimsenin ölmesi halinde kefil kefaletini yerine getirir.

İbn Zerkûn: “Kefil olunan kimse ölürse kefillik düşer” demiştir. *el-Müdevvene*'de: “Bu durum ödeme zamanı gelmeden kişinin kendi şehrinde veya ödeme zamanı geldikten sonra başka bir şehirde ölmesi durumundadır” denilmiştir. Eşheb ise: “Kişinin kendi şehrinde veya başka bir şehirde ölmüş olmasını pek önemsemem. Bu durumda kefillik düşer” demiştir.

İbnu'l-Kâsım: “Borç ödeme zamanı gelmişse, kefil olunan kimse yakında

olsun uzakta olsun kefil kefaletini yerine getirir. Eğer borç ertelenmişse ve kefil olunan kimse ödeme zamanı gelmeden önce gelip borcunu ödeyecek bir uzaklıkta iken ölürse kefil bir şey ödemez. Ancak ödeme zamanına kadar gelemeyecek bir uzaklıkta iken ölürse kefil kefaletini yerine getirir.”

Hakem b. Uteybe ise böylesi bir durumda kefilin malı ödemesi gerektiğini söylemiştir.

٢٢٩١ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَيْبَعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ « أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ ، فَقَالَ اتَّبَنِي بِالشَّهَدَاءِ أَشْهَدُهُمْ فَقَالَ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا قَالَ فَأَتَنِي بِالْكَفِيلِ . قَالَ كَفَى بِاللَّهِ كَفِيلًا قَالَ صَدَقْتَ فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ، فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ ، فَقَضَى حَاجَتَهُ ، ثُمَّ التَّمَسَّ مَرْكَبًا يَرْكَبُهَا ، يَقْدَمُ عَلَيْهِ لِلْأَجَلِ الَّذِي أَجَلُهُ ، فَلَمْ يَجِدْ مَرْكَبًا ، فَأَخَذَ خَشَبَةً ، فَتَقَرَّهَا فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ ، وَصَحِيفَةً مِنْهُ إِلَى صَاحِبِهِ ، ثُمَّ رَجَعَ مَوْضِعَهَا ، ثُمَّ أَتَى بِهَا إِلَى الْبَحْرِ ، فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي كُنْتُ تَسَلَّفْتُ فَلَانًا أَلْفَ دِينَارٍ ، فَسَأَلَنِي كَفِيلًا ، فَقُلْتُ كَفَى بِاللَّهِ كَفِيلًا ، فَرَضِيَ بِكَ ، وَسَأَلَنِي شَهِيدًا ، فَقُلْتُ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ، فَرَضِيَ بِكَ ، وَأَنِّي جَهَدْتُ أَنْ أَجِدَ مَرْكَبًا ، أَبْعَثُ إِلَيْهِ الَّذِي لَهُ فَلَمْ أَفِذْ ، وَإِنِّي أَسْتَوْدِعُكَهَا فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ حَتَّى وَجِئْتُ فِيهِ ، ثُمَّ انْصَرَفَ ، وَهُوَ فِي ذَلِكَ يَلْتَمِسُ مَرْكَبًا ، يَخْرُجُ إِلَى بَلَدِهِ ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ ، يَنْظُرُ لَعَلَّ مَرْكَبًا قَدْ جَاءَ بِإِلَيْهِ ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ الَّتِي فِيهَا الْمَالُ ، فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطَبًا ، فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ وَالصَّحِيفَةَ ، ثُمَّ قَدِمَ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ ، فَأَتَى بِالْأَلْفِ دِينَارٍ ، فَقَالَ وَاللَّهِ مَا زِلْتُ جَاهِدًا فِي طَلَبِ مَرْكَبٍ لَاتِيكَ بِإِلَيْكَ ، فَمَا وَجَدْتُ مَرْكَبًا قَبْلَ الَّذِي أَتَيْتُ فِيهِ قَالَ هَلْ كُنْتَ بَعَثْتَ إِلَى بَشِيءٍ قَالَ أَخْبِرْكَ أَنِّي لَمْ أَجِدْ مَرْكَبًا قَبْلَ الَّذِي جِئْتُ فِيهِ قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَدَّى عَنْكَ الَّذِي بَعَثْتَ فِي الْخَشَبَةِ فَانْصَرِفْ بِالْأَلْفِ الدِّينَارِ رَاشِدًا » أطرافه ١٤٩٨ ،

2291- Ebû Abdillâh dedi ki: Leys'in Câfer b. Rabîa kanalıyla Abdurrahman b. Hürmüz'den bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İsrâil oğullarından bir adamı zikrederek şöyle buyurdu: "İsrâil oğullarından bir adam, kavminden birinden kendisine bin dinar borç vermesini istedi. Adam da: «Vereceğim paraya şahitlik etmeleri için bana şahitler getir» deyince, borç isteyen kişi: «Şahit olarak Yüce Allah yeter» karşılığını verdi. Adam: «Peki sana kefil olabilecek birini getir» deyince, borç isteyen: «Kefil olarak Yüce Allah yeter» karşılığını verdi. Adam da: «Doğru söyledin» deyip belli bir süreliğine istediğini ona verdi.

Parayı alan kişi deniz yolculuğuna çıktı. İşlerini bitirdi ve alınan borcun vadesine yetişmek için geri dönmek için gemi aradı ancak bulamadı. Bunun üzerine bir tahta parçası alıp içini oydu. Oyuğa bin dinarla birlikte borç aldığı kişiye yazdığı bir mektubu koydu ve oyuğu sıkıca kapattı. Tahta parçasını alıp deniz kenarına geldi ve: «Allahım! Biliyorsun ki filan kişiden bin dinar borç istedim. Benden kefil isteyince: "Kefil olarak Yüce Allah yeter" dedim ve adam da kefil olarak sana razı oldu. Benden şahit istediğinde de: "Şahit olarak Yüce Allah yeter" dedim ve adam şahit olarak sana razı oldu. Ona olan borcumu vermek üzere gemi bulmaya çalıştım, ancak bulamadım. Şimdi bu bin dinarı sana emanet ediyorum» dedi ve tahtayı denize bıraktı. Tahta parçası denizde yol almaya başlayınca kendisi de memleketine geri dönmek için tekrar gemi aramaya koyuldu.

Alacaklı olan kişi de belki geminin biri alacağını getirir diye deniz kenarına çıkıp beklemeye koyuldu. Öyle beklediği bir zamanda içinde bin dinar olan tahta parçasını gördü. Odun niyetiyle onu alıp evine getirdi. Tahtayı parçalayınca içindeki parayı ve mektubu gördü. Daha sonra borçlu olan kişi de geldi ve bin dinarı adama getirdi. Alacaklıya: «Vallahi geri dönüp parayı sana getirmek için gemi bulmaya çok çaba gösterdim. Ancak bu geldiğim gemiden daha önce gemi bulmaya muvaffak olamadım» dedi. Alacaklı ona: «Daha önce sen bana bir şey gönderdin mi?» diye sorunca, borçlu: «Bu geldiğim gemiden daha önce gelen bir gemi bulamadığımı sana söylüyorum» karşılığını verdi. Bunun üzerine alacaklı: «Yüce Allah, tahta içinde bana

göndermiş olduğun parayı senin adına bana verdi. Elindeki bin dinarı al ve muvaffak olmuş bir şekilde git» dedi.”¹

Ebû Abdillâh, el-Buhârî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dir.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl b. Hasene el-Kureşî el-Mısırî’dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A’rec’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İsrâil oğullarından bir adamı zikrederek onun yaşadığı bir olayı anlattı. İsrâil oğullarından bu adam, kavminden birinden kendisine bin dinar borç vermesini istedi. Adam da vereceği paraya şahitlik etmeleri için kendisine şahitler getirmesini isteyince, borç isteyen kişi, şahit olarak Yüce Allah’ın yettiğini söyledi. Adam kendisine kefil olabilecek birini getirmesini söyleyince de, borç isteyen kişi kefil olarak Yüce Allah’ın yettiğini söyledi. Adam da borç isteyen kişiye doğru söylediğini söyleyerek ona belli bir süreliğine bin dinar verdi. Ebû Seleme’nin rivayetinde: “Sübhanallah, evet doğru söyledin” şeklindedir. Yine Ebû Seleme’nin rivayetinde: “Bunun üzerine ona altı yüz dinar saydı” şeklinde geçmektedir. Ancak İbn Hacer: “Abdullah b. Ömer’in hadisine muvafık olması açısından birincisi daha fazla tercih edilendir” demiştir.

Parayı alan kişi deniz yolculuğuna çıktı. İşlerini bitirdi ve borç aldığı kişiye zamanında yetişmek için geri dönmeye gemi aradı ancak bulamadı. Ebû Seleme’nin rivayetinde: “Borç veren kişi sahile gelip borç verdiği adamı sormaya ve: «Allahım! Bana malımı geri gelmesini sağla. Zira ben onu senin için verdim» demeye başladı” şeklindedir. Bunun üzerine borç alan bir tahta parçası alıp içini oydu. Oyuğa bin dinarla birlikte borç aldığı kişiye yazdığı bir mektubu koydu. Ebû Seleme’nin rivayetinde: “Mektupta: «Filandan filan kişiye. Ben senin malını bana vekil olana verdim» diye yazdı” şeklindedir. Sonra oyduğu yeri sıkıca kapattı.

Tahta parçasını alıp deniz kenarına geldi ve: “Allahım! Biliyorsun ki filan kişiden bin dinar borç istedim. Benden kefil isteyince: «Kefil olarak Yüce Allah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1498, 2063, 2404, 2430, 2734, 6261

yeter» dedim ve adam da kefil olarak sana razı oldu. Benden şahit istediğinde de: «Şahit olarak Yüce Allah yeter» dedim ve adam şahit olarak sana razı oldu. Ona olan borcumu vermek üzere gemi bulmaya çalıştım ancak bulamadım. Şimdi bu bin dinarı sana emanet ediyorum” dedi ve tahtayı denize bıraktı. Tahta parçası denizde yol almaya başlayınca kendisi de memleketine yani borç aldığı memlekete geri dönmek için tekrar gemi aramaya koyuldu.

Alacaklı olan kişi de belki geminin biri alacaklı olduğu adamı getirir diye deniz kenarına çıkıp beklemeye koyuldu. Öyle beklediği bir zamanda içinde bin dinar olan tahta parçasını gördü ve odun niyetiyle onu alıp evine getirdi. Tahtayı testereyle kestiğinde içinde adamın kendisine gönderdiği parayı ve kendisine yazdığı mektubu gördü. Daha sonra borçlu olan kişi bin dinarla borçlu olduğu adama geldi. Alacaklıya yemin ederek geri dönüp parayı kendisine getirmek için gemi bulmaya çok çaba gösterdiğini, ancak geldiği bu gemiden daha önce gelen bir gemi bulmaya muvaffak olamadığını söyledi. Alacaklı ona daha önce kendisine bir şey gönderip göndermediğini sorunca, borçlu: “Bu geldiğim gemiden daha önce gelen bir gemi bulamadığımı sana söylüyorum” karşılığını verdi. Bunun üzerine alacaklı Yüce Allah’ın, tahta içinde kendisine göndermiş olduğu parayı onun adına kendisine verdiğini, elindeki bin dinarı alıp muvaffak olmuş bir şekilde gitmesini söyledi.

Hâfız İbn Hacer der ki: “Bu adamın ismini bulabilmiş değilim. Ancak Mısır’a yerleşen sahabilerden gelen müsned rivayetlerde meçhul bir isnâdla Abdullah b. Amr b. el-Âs’tan merfû olarak nakledilen Muhammed b. er-Rabî’ el-Cîzî’nin rivayetinde şöyle zikredildiğini gördüm: «Bir adam Necâşî’ye gelip: “Belli bir zamana kadar bana bin dinar ver” dedi. Necâşî: “Kefilin kimdir?” deyince, adam: “Allah’tır” karşılığını verdi. Bunun üzerine Necâşî adama bin dinar verdi. Adam da bin dinarı alıp ticaret için yola çıktı...” Sonrasında da söz konusu hadisin aynısı zikredilmiştir. Burada borç veren kişinin Necâşî olduğunu bilmekteyiz. Necâşî İsrâil oğullarına ittiba etmesi açısından onlara nispet edilmiş olabilir. Zira Necâşî onların soyundandır.”

Aynî buna itiraz ederek şöyle demiştir: “Bu sözler, gerçekten çok uzaktır. Çünkü hadisten açık olarak anlaşıldığına göre borç alan da, borç veren de İsrâil oğullarındandır. Habeşistan ve İsrâil oğulları arasında çok uzun bir mesafe vardır. Necâşî’nin İsrâil oğullarına ittiba etmiş olmasından dolayı onlara nispet edilmiş olması da çok uzak bir ihtimaldir. Zaten zikredilen hadis

te itibar edilmeyecek zayıf bir hadistir.”

Buradaki itirazı boşa çıkarmak üzere şöyle cevap verilmiştir: “Burada ittiba etmek ile dinde ittiba etmek kastedilmektedir. Hal böyle olunca aradaki mesafe yakın olsun, uzak olsun durum aynıdır. Yemen’den bir grup İsrâil oğullarının Yahudilik olan dinine girmişti. Sonra konum olarak Yemen halkının karşısında olan Habeşliler, İsrâil oğullarının Hristiyanlık dinine girdi. Necâşî de bu dine girmişti. Ancak kendisi İslam’a davet edilince bu konuda bilgisi olduğu için daveti kabul etti. Yüce Allah’ın: “Meryem oğlu İsa Mesih, Allah’ın peygamberi, Meryem’e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Allah’a ve peygamberlerine inanın, ‘üçtür’ demeyin, vazgeçin, bu hayrınızdır. Allah ancak bir tek ilahtır, çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde olanlar da yerde olanlar da O’nundur. Vekil olarak Allah yeter”¹ buyruğunu işitince de: “İsa bundan daha fazla değildir” dedi.

Buhârî ayrıca bunu *İstikrâd*, *Lukata* ve *İsti’zân* konuları içinde muhtasar olarak tahrir etmiştir. Daha önce de *Buyû’* ve *Zekât* konuları içinde zikredilmişti.

۲ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ أَيْمَانُكُمْ فَاتُوهُمْ نَصِيْبَهُمْ﴾

2- YÜCE ALLAH’IN: “Kendileriyle Ahitleştığınız Kimselere Hisselerini Veriniz”² BUYRUĞU

Yüce Allah’ın: “Kendileriyle ahitleştığınız kimselere hisselerini veriniz”³ buyruğu. Âyetteki: “والذين عاقدت أيمانكم”⁴ ifadesi ile yemin antlaşması yapılan bağlantılar kastedilmektedir. Cahiliye döneminde biri bir diğer kişiyle: “Kanım kanın, intikamım senin intikamındır. Savaşım senin savaşın, barışım senin barışındır. Sen bana varis olur, ben de sana varis olurum. Sen benim adıma bir şey isteyebilir ben de senin adına bir şeyi

¹ Nisâ Sur. 171

² Nisâ Sur. 33

³ Nisâ Sur. 33

⁴ Nisâ Sur. 33

isteyebilirim. Benden dolayı sen takibata uğrarsın ve senden dolayı da ben takibata uğrarım” şeklinde anlaşma yapardı. Bu şekilde anlaşma yapan kişinin de mirasta altıda bir payı olurdu. Ancak bu uygulama Yüce Allah’ın: “**Akraba olanlar, miras hususunda, Allah’ın Kitab’ında birbirlerine müminler ve muhacirlerden daha yakındırlar**”¹ buyruğuyla nesh edildi.

Buhârî’nin bu âyeti buraya getirmesinin sebebi, İbnu’l-Münîr’in dediği gibidir ki bu şekilde yemin etme İslam’ın ilk dönemlerinde mirasa hak kazanmayı gerektirirdi. Bu miras, bağış vechi üzere yapılan akdin vacip kıldığı maldır. İşte kefalet de böyledir. Kefalet ancak karşılıksızca bir malî iltizam etmektir.

٢٢٩٢ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ إِدْرِيسَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - ﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيًّ﴾ قَالَ وَرَثَةً ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ أَيْمَانُكُمْ﴾ قَالَ كَانَ الْمُهَاجِرُونَ لَمَّا قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَرِثُ الْمُهَاجِرُ الْأَنْصَارِيَّ دُونَ ذَوِي رَحِمِهِ لِلْأُخُوَّةِ الَّتِي آخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَهُمْ ، فَلَمَّا نَزَلَتْ ﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيًّ﴾ نَخَتْ ، ثُمَّ قَالَ ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ أَيْمَانُكُمْ﴾ إِلَّا النَّصْرَ وَالرَّفَادَةَ وَالنَّصِيحَةَ ، وَقَدْ ذَهَبَ الْمِيرَاثُ وَيُوصَى لَهُ . طرفاه ٤٥٨٠ ، ٦٧٤٧ - تحفة ٥٥٢٣

2292- “Salt b. Muhammed — Ebû Usâme — İdris — Talha b. Musarriif” isnâdıyla Saîd b. Cübeyr’in bildirdiğine göre İbn Abbâs: “**Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından her birine varisler kıldık. Kendileriyle ahitleştığınız kimselere hisselerini veriniz**”² âyetini açıklarken şöyle demiştir: “Âyette geçen *Mevâlî* ifadesinden kasıt mirasçılardır. Muhâcirler Medine’ye ilk geldiklerinde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında kurmuş olduğu kardeşlik sebebi ile Ensâr’a akrabalarından önce mirasçı oluyordu. «**Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından her birine varisler kıldık**»³ âyeti nazil olunca bu

¹ Ahzâb Sur. 6

² Nisâ Sur. 33

³ Nisâ Sur. 33

kardeşlikten dolayı varis olma uygulaması kaldırıldı. Kendileriyle yeminleşen kişilere verilecek pay da onlara yapılacak yardım, destek ve nasihattir. Bu kardeşlikten dolayı verilen miras gitti, ancak kişi bu kardeşine vasiyette bulunabilir.”¹

Salt, Salt b. Muhammed b. Abdirrahman el-Hârikî el-Basrî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

İdrîs, İdrîs b. Yezîd b. Abdirrahman el-Evdî’dir.

Talha, Talha b. Musarrif b. Amr b. Ka’b el-Yâmî el-Kûfî’dir.

İbn Abbâs: “**Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından her birine varisler kıldık. Kendileriyle ahitleştığınız kimselere hisselerini veriniz**”² âyetini açıklarken, âyette geçen *Mevâli* ifadesi ile mirasçıların kastedildiğini söylemiştir. Mücâhid, Katâde, Zeyd b. Selm, Süddî, Dahhâk ve Mukâtil b. Hayyân aynı şeyi söylemiştir. İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Muhâcirler Medine’ye ilk geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muhâcirler ile Ensâr arasında kardeşlik bağı kurmuştu. Bu kardeşlik sebebi ile Muhâcirler Ensâr’a akrabalarından önce mirasçı oluyordu. “**Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından her birine varisler kıldık**”³ âyeti nazil olunca bu kardeşlikten dolayı varis olma uygulaması kaldırıldı. Kendileriyle yeminleşen kişilere verilecek pay da onlara yapılacak yardım, destek ve nasihattir. Bu kardeşlikten dolayı verilen miras gitti, ancak kişi bu kardeşine vasiyette bulunabilir.

Buhârî ayrıca bunu *Tefsîr* ve *Ferâid* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî, *Ferâid* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۲۹۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَدِمَ عَلَيْنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فَأَخَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4580, 6747

² Nisâ Sur. 33

³ Nisâ Sur. 33

أطرافه ٢٠٤٩، ٣٧٨١، ٣٩٣٧، ٥٠٧٢، ٥١٤٨، ٥١٥٣، ٥١٥٥، ٥١٦٧، ٦٠٨٢،
٦٣٨٦ - تحفة ٥٧٦،

2293- “Kuteybe — İsmail b. Câfer” isnâdıyla Humeyd’in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: “Abdurrahman b. Avf yanımıza geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla Sa’d b. er-Rabî’ arasında kardeşlik bağı kurdu.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

İsmail, İsmail b. Câfer el-Ensârî ez-Zurakî Ebû İshâk el-Kârî’dır.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dır.

Nakledildiğine göre cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Abdurrahman b. Avf ez-Zührî, Medine’ye geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla Ensâr’ın reislerinden olan Sa’d b. er-Rabî’ el-Ensârî el-Hazrecî arasında kardeşlik bağı kurmuştur.

Bu hadis *Buyu’* Kitabının başlarında geçen uzun bir hadisin özetidir. Buhârî’nin buradaki maksadı İslam’da yeminle kardeşlik edinmenin varlığını ispat etmektir.

٢٢٩٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ قُلْتُ لَأَنْسِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَبْلَغَكَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ » فَقَالَ قَدْ حَالَفَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِي . طرفاه ٦٠٨٣، ٧٣٤٠ - تحفة ٩٣٠

2294- Muhammed b. es-Sabbâh’ın İsmail b. Zekeriyyâ kanalıyla bildirdiğine göre Âsım şöyle demiştir: Enes’e: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «İslam’da ahidleşme yoktur» buyurduğu sana ulaştı mı?” dediğimde: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) benim evimde Kureyş ile Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptı” karşılığını verdi.²

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2049, 3781, 3937, 5072, 5148, 5153, 5155, 5167, 6082, 6386. Müslim 1427

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6083, 7340. Müslim 2529

Muhammed, Muhammed b. es-Sabbâh ed-Dûlâbî el-Bağdâdî'dir.

İsmail, İsmail b. Zekeriyâ el-Hulkânî el-Kûfî'dir.

Âsım, el-Ahvel diye bilinen Âsım b. Süleyman'dır.

Enes b. Mâlik'e, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Cahiliye döneminde olduğu gibi İslam'da ahidleşmenin olmadığını bildirdiği haberinin kendisine ulaşip ulaşmadığı sorulunca, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de kendisi evinde Kureyş ile Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptığını ve İbn Abbâs'ın: "Kendileriyle yeminleşen kişilere verilecek pay da onlara yapılacak yardım, destek ve nasihattir. Bu kardeşlikten dolayı verilen miras gitti, ancak kişi bu kardeşine vasiyette bulunabilir" demesi gibi hak, nusret ve zalimin elini tutup zulmüne karşı durma akdi yaptığını söylemiştir.

Buhârî ayrıca bunu *İ'tisâm* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Fedâil* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Ferâid* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۳ - باب مَنْ تَكْفَّلَ عَنْ مَيِّتٍ دَيْنًا فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَرْجِعَ

3- ÖLEN BİRİNİN BORCUNA KEFİL OLAN KİMSENİN KEFALETİNDEN DÖNME HAKKININ OLMAMASI

وَبِهِ قَالَ الْحَسَنُ .

Hasan da aynı şeyi söylemiştir.

Ölen birinin borcuna kefil olan kimse kefaletin yerine getirilmesi gerektiğinden ve borcun kendi zimmetinde olduğunu kabul etmiş olmasından dolayı kefaletinden dönme hakkı olmaz.

Hasan el-Basrî de bu durumda kişinin kefaletinden dönme hakkının olmadığını söylemiştir.

۲۲۹۵ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ - رَضِيَ اللَّهُ

عنه - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِجَنَازَةٍ، لِيُصَلَّى عَلَيْهَا، فَقَالَ « هَلْ عَلَيْهِ مِنْ دَيْنٍ » قَالُوا لَا فَصَلَّى عَلَيْهِ، ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةٍ أُخْرَى، فَقَالَ « هَلْ عَلَيْهِ مِنْ دَيْنٍ » قَالُوا نَعَمْ قَالَ « صَلُّوا

عَلَى صَاحِبِكُمْ . قَالَ أَبُو قَتَادَةَ عَلَى دَيْئِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَصَلَّى عَلَيْهِ . طرفه ٢٢٨٩ - تحفة

٤٥٤٧

2295- Ebû Âsım' ın Yezîd b. Ebî Ubeyd'den bildirdiğine göre Seleme b. el-Ekva' şöyle demiştir: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırması için bir cenaze getirildi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bir borcu var mıdır?*” diye sorunca: “Yoktur” dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun namazını kıldırdı. Sonra başka bir cenaze getirildiğinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Bir borcu var mıdır?*” diye sordu. “Evet, vardır” denildiğinde: “*Arkadaşınızın namazını kılın*” buyurdu. Ebû Katâde: “Ey Allah'ın Resûlü! Onun borcunu ben üstleniyorum” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun da namazını kıldırdı.¹

Ebû Âsım, Ebû Âsım Dahhâk en-Nebîl eş-Şeybânî el-Basrî'dir.

Yezîd, Seleme b. el-Ekva'nın azatlısı Yezîd b. Ebî Ubeyd el-Eslemî'dir.

Seleme b. el-Ekva', İbn Amr el-Ekva'dır.

Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırması için bir cenaze getirilince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ölünün üzerinde bir borcun olup olmadığını sordu. Cenaze sahipleri borcunun olmadığını söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kıldırdı. Kişinin ölen bir kimsenin borcunu başka bir adama havale etmesinin caiz olması başlığı altında bu kısımda bir ziyade bulunulmuştur. Sonra başka bir cenaze getirildiğinde ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine ölünün üzerinde bir borcun olup olmadığını sorduğunda cenaze sahipleri borcunun olduğunu söyledi. Daha önceki rivayette üç dinar borcu olduğu zikredilmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Arkadaşınızın namazını kılın*” buyurunca, Ebû Katâde Hâris b. Rabî' el-Ensârî ölünün borcunu üstlendiğini söyledi. İbn Mâce'nin rivayetinde: “Ey Allah'ın Resûlü! Onun borcuna ben kefilim” şeklindedir. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun da namazını kıldırdı.

Daha önceki rivayette üç cenazenin getirildiği zikredilmişti. Ancak bu

¹ Hadis 2289'da geçmektedir:

kanalla kısa olarak iki cenaze getirildiği zikredilmiştir.

Eğer Ebû Katâde'nin kefaletinden dönme hakkı olsaydı kefaletinden döner ihtimaliyle Ebû Katâde onun borcunu ödeyene kadar Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun namazını kıldırılmazdı. Bu da kişinin kefaletinden dönemeyeceğine delalet etmektedir.

۲۲۹۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَوْ قَدْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ، قَدْ أُعْطِيتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا» فَلَمْ يَجِئْ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى فُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ فَنَادَى مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِي كَذَا وَكَذَا، فَحَتَّى لِي حَتِيَّةٌ فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسُمِائَةٍ، وَقَالَ خُذْ مِثْلَهَا أَطْرَافَهُ ۲۵۹۸، ۲۶۸۳، ۳۱۳۷، ۳۱۶۴، ۴۳۸۳ - تحفة ۲۶۴۰، ۲۵۴۱

2296- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Amr” isnâdıyla Muhammed b. Ali'nin bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Bahreyn'den bana mal geldiği zaman ondan sana şu kadar şu kadar ve şu kadar vereceğim” buyurdu. Ancak Bahreyn'den mal gelmeden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etti. Bahreyn'den söz konusu mal geldiği zaman Ebû Bekr'in emri üzerine: “Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir alacağı veya malı olan, almak üzere yanımıza gelsin” diye nida edildi. Bunun üzerine ben de yanına geldim ve: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle şöyle buyurmuştu” dedim. Ebû Bekr bana bir avuç verdi. Saydığımda beş yüz olduğunu gördüm. Sonra Ebû Bekr: “Bunun iki katını daha al” dedi.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Muhammed, Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2598, 2683, 3137, 3164, 4383. Müslim 2314

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Hadiste nakledildiğine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e: *"Bahreyn'den bana mal geldiği zaman ondan sana şu kadar şu kadar ve şu kadar vereceğim"* buyurarak vereceği miktarı avuçları ile gösterdi. Ancak Bahreyn'den mal gelmeden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etmişti. Bahreyn'den söz konusu mal geldiği zaman Ebû Bekr es-Sıddîk'in emri üzerine bir münadi: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir alacağı veya malı olan, almak üzere yanımıza gelsin" diye seslendi. Bunun üzerine Câbir, Ebû Bekr'in yanına gelip Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine vaad ettiği şeyi söyledi. Ebû Bekr de Câbir'e bir avuç verdi. Câbir bu bir avuç parayı saydığı anda beş yüz olduğunu gördü. Sonra Ebû Bekr kendisine onun iki katını daha yani bin adet daha almasını söyledi. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e üç avuç vermeyi vaad etmişti. Bir avuç para beş yüz çıkınca da Ebû Bekr bin adet daha almasını söyledi. Verilen vaadi yerine getirmek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ahlakından idi. Bu sebeple Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra Ebû Bekr onun vaadini yerine getirmiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı Ebû Bekr'in, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) makamına geçtiği zaman Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde bulunan vacip veya tatavvu olan vazifeleri yerine getirmeyi üstüne almış olmasıdır. Bu görevi üstlenince de Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) üzerindeki borç ve vaadlerin hepsini ödemesi lâzım gelmiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Humus*, *Meğâzî* ve *Şahâdet* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Fedâilu'n-Nebî* konusu içinde tahrir etmiştir.

٤ - بَابُ جَوَارِ أَبِي بَكْرٍ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَقْدِهِ

4- ALLAH RESÛLÜ (sallallahu aleyhi vesellem) ZAMANINDA EBÛ BEKR'E EMÂN VERİLMESİ VE EBÛ BEKR'İN AKDİ

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Ebû Bekr'e emân verilmesi, Ebû Bekr'in akdi ve Yüce Allah'ın bu konuda: "Eğer müşriklerden biri senden

eman dilerse ona eman ver"¹ buyruğu.

٢٢٩٧ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ
 بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَمْ أَغْقِلْ أَبَوَيَّ إِلَّا وَهُمَا
 يَدِينَانِ الدِّينَ وَقَالَ أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يُوسُفَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ
 بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ لَمْ أَغْقِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ، إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ،
 وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَلَمَّا ابْتَدَى
 الْمُسْلِمُونَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا قَبْلَ الْحَبَشَةِ، حَتَّى إِذَا بَلَغَ بَرَكَ الْغِمَادِ لَقِيَهُ ابْنُ الدَّغِنَةِ -
 وَهُوَ سَيِّدُ الْقَارَةِ - فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَخْرَجَنِي قَوْمِي فَأَنَا أُرِيدُ أَنْ
 أَسِيحَ فِي الْأَرْضِ فَأَعْبُدَ رَبِّي قَالَ ابْنُ الدَّغِنَةِ إِنَّ مِثْلَكَ لَا يُخْرُجُ وَلَا يُخْرُجُ، فَإِنَّكَ تَكْسِبُ
 الْمُعْدُومَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكُلَّ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ، وَأَنَا
 لَكَ جَارٌ فَارْجِعْ فَأَعْبُدْ رَبَّكَ بِلَادِكَ. فَارْتَحَلَ ابْنُ الدَّغِنَةِ، فَرَجَعَ مَعَ أَبِي بَكْرٍ، فَطَافَ فِي
 أَشْرَافِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ، فَقَالَ لَهُمْ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرُجُ مِثْلَهُ، وَلَا يُخْرُجُ، أَتُخْرِجُونَ رَجُلًا
 يُكْسِبُ الْمُعْدُومَ، وَيَصِلُ الرَّحِمَ، وَيَحْمِلُ الْكُلَّ، وَيَقْرِي الضَّيْفَ، وَيُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ
 . فَأَنْقَذَتْ قُرَيْشُ جَوَارَ ابْنِ الدَّغِنَةِ وَأَمَنُوا أَبَا بَكْرٍ وَقَالُوا لِابْنِ الدَّغِنَةِ مَرُّ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ
 فِي دَارِهِ، فَلْيُصَلِّ وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ، وَلَا يُؤْذِنَا بِذَلِكَ، وَلَا يَسْتَغْلِبْ بِهِ، فَإِنَّا قَدْ حَشِينَا أَنْ
 يَقْتِنَ أَبْنَاءَنَا وَنِسَاءَنَا قَالَ ذَلِكَ ابْنُ الدَّغِنَةِ لِأَبِي بَكْرٍ، فَطَفِقَ أَبُو بَكْرٍ يَعْبُدُ رَبَّهُ فِي دَارِهِ،
 وَلَا يَسْتَغْلِبُ بِالصَّلَاةِ وَلَا الْقِرَاءَةِ فِي غَيْرِ دَارِهِ، ثُمَّ بَدَأَ لِأَبِي بَكْرٍ فَابْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ،
 وَبَرَزَ فَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ، وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَتَقَصَّفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاؤُهُمْ، يَعْجَبُونَ
 وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَاءَ لَا يَمْلِكُ دَمْعُهُ حِينَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَأَفْرَغَ ذَلِكَ

أَشْرَافَ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، فَأَرْسَلُوا إِلَى ابْنِ الدَّغِنَةِ فَقَدِمَ عَلَيْهِمْ ، فَقَالُوا لَهُ إِنَّا كُنَّا أَجْرْنَا
 أَبَا بَكْرٍ عَلَى أَنْ يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ ، وَإِنَّهُ جَاوَزَ ذَلِكَ ، فَأَبْتَنَى مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ ، وَأَعْلَنَ
 الصَّلَاةَ وَالْقِرَاءَةَ ، وَقَدْ خَشِينَا أَنْ يَفْتِنَ أَبْنَاءَنَا وَنِسَاءَنَا ، فَأْتِهِ فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَقْتَصِرَ عَلَى أَنْ
 يَعْبُدَ رَبَّهُ فِي دَارِهِ فَعَلْ ، وَإِنْ أَبَى إِلَّا أَنْ يُعْلِنَ ذَلِكَ فَسَلِّهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْكَ ذِمَّتَكَ ، فَإِنَّا كَرِهْنَا أَنْ
 نُخْفِرَكَ ، وَلَسْنَا مُقَرِّينَ لِأَبِي بَكْرٍ الْإِسْتِعْلَانَ . قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَتَى ابْنُ الدَّغِنَةِ أَبَا بَكْرٍ ، فَقَالَ
 قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي عَقَدْتُ لَكَ عَلَيْهِ ، فَإِنَّمَا أَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى ذَلِكَ وَإِنَّمَا أَنْ تَرُدَّ إِلَيَّ ذِمَّتِي ، فَإِنِّي لَا
 أَحِبُّ أَنْ تَسْمَعَ الْعَرَبُ أَنِّي أَخْفِرْتُ فِي رَجُلٍ عَقَدْتُ لَهُ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنِّي أَرُدُّ إِلَيْكَ
 جَوَارِكَ ، وَأَرْضِي بِجَوَارِ اللَّهِ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَدْ
 أَرَيْتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ ، رَأَيْتُ سَبْخَةَ ذَاتِ نَخْلٍ بَيْنَ لَابَتَيْنِ » وَهُمَا الْحَرَّتَانِ ، فَهَاجَرَ مَنْ
 هَاجَرَ قَبْلَ الْمَدِينَةِ حِينَ ذَكَرَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَرَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ بَعْضُ مَنْ كَانَ هَاجَرَ
 إِلَى أَرْضِ الْحَبَشَةِ ، وَتَجَهَّزَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « عَلَى رِسْلِكَ فَإِنِّي
 أَرْجُو أَنْ يُؤْذَنَ لِي » . قَالَ أَبُو بَكْرٍ هَلْ تَرْجُو ذَلِكَ بِأَبِي أَنْتَ قَالَ « نَعَمْ » . فَحَبَسَ أَبُو بَكْرٍ
 نَفْسَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيُصَحِّبَهُ وَعَلَفَ رَاحِلَتَيْنِ كَانَتَا عِنْدَهُ وَرَقَ السَّمْرِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
 أطرافه ٤٧٦ ، ٢١٣٨ ، ٢٢٦٣ ، ٢٢٦٤ ، ٣٩٠٥ ، ٤٠٩٣ ، ٥٨٠٧ ، ٦٠٧٩ تحفة
 ١٦٧٢٢ ، ١٦٥٥٢

وَقَالَ أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ
 أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ لَمْ أَغْفِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ

2297- Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla
 Urve b. ez-Zübeyr’in bildirdiğine göre Allah Resûlû’nün (sallallahu aleyhi vesellem)
 eşi Hz. Âişe: “Kendimi bildiğim zamandan beri annem ile babam
 Müslümandı” demiştir. “Ebû Sâlih — Abdullah — Yûnus — Zühri”
 isnâdıyla da Urve b. ez-Zübeyr’in bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle

anlatmıştır: “Kendimi bildiğim zamandan beri kesinlikle annem ile babam Müslümandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her gün sabah akşam bize uğrardı. Mekke’de Müslümanlar eziyete maruz kaldıklarında Ebû Bekr, Habeşistan’a hicret etmek için Mekke’den çıkmıştı. Ancak Berku’l-Ğimâd mevkiine ulaştığında, el-Kâre’nin efendisi olan İbnu’d-Dağine ile karşılaştı. Kendisine: “Ey Ebû Bekr! Nereye doğru gidiyorsun?” diye sorunca, Ebû Bekr: “Kavmim beni yurdundan çıkardı. Yeryüzünde seyahat edip Rabbime ibadet etmek istiyorum” karşılığını verdi. İbnu’d-Dağine: “Ey Ebû Bekr! Oysa senin gibi birisi yurdundan ne çıkar, ne de çıkarılır. Zira yoksula yardım eder, yakınlarını gözetir, aciz ailelerin yükünü hafifletir, misafiri ağırlar ve haktan gelen musibetlere karşı insanlara yardım edersin. Ben senin koruyucun olurum. Dön ve Rabbine kendi yurdunda ibadet et!” deyince, Ebu Bekr geri döndü. İbnu’d-Dağine de kendisiyle beraber yola koyuldu.

İbnu’d-Dağine, Kureyş’in ileri gelenlerini dolaşıp onlara: “Ebû Bekr gibisi yurdundan ne çıkar ne de çıkarılır. Yoksula yardım eden, yakınlarını gözetir, aciz ailelerin yükünü hafifleten, misafiri ağırlayan ve haktan gelen musibetlere karşı insanlara yardım eden birini mi yurdundan çıkarıyorsunuz?” diye çıkıştı. Kureyş, İbnu’d-Dağine’nin, Ebû Bekr’i koruması altına almasına karşı çıkmadı. Ancak İbnu’d-Dağine’ye: “Ebû Bekr’e söyle, evinde Rabbine ibadet etsin! Evinde istediği kadar namaz kılsın, Kur’ân okusun. Ama bunları açıkta yaparak bize eziyet etmesin! Zira kadınlarımızı ve çocuklarımızı kandırmasından korkarız” dediler. İbnu’d-Dağine de bunları Ebû Bekr’e iletti. Bunun üzerine Ebû Bekr evinde Rabbine ibadet etmeye, namazını açıkta kılmamaya ve evi dışında Kur’ân okumamaya başladı.

Sonra Ebû Bekr evinin önünde bir mescid yapmak istedi ve yaptı. Namazını orada kılar, Kur’ân’ı da orada okurdu. Bunun üzerine müşrik kadınları ve çocuklar Ebû Bekr’in bu yaptığını hayretler içinde seyrediyor ve orada toplanıyorlardı. Ebû Bekr sulu gözlü biriydi. Kur’ân’ı okuyunca kendini tutamaz ve ağlardı. Ancak bu durum Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerini korkuttu. İbnu’d-Dağine’ye haber salıp yanlarına çağırdılar. Geldiğinde ona: “Ebû Bekr’e, evinde Rabbine ibadet

etmesi şartıyla senin himayene girmesine izin vermiştik, ama o haddi aştı. Evinin önünde bir mescid yaptırdı ve orada açıktan namaz kılıp, Kur'ân okudu. Kadınlarımızı ve çocuklarımızı kandırmasından korkuyoruz. Onu bundan alıkoy. Eğer sadece evinde Rabbine ibadet etmeyi kabul ederse bunu yapsın, ancak karşı çıkıp bunları açıktan yapmak isterse ona verdiğin ahdi sana geri iade etmesini söyle! Biz sana verdiğimiz sözden caymak istemiyoruz, ama Ebû Bekr'in de bunları açıktan yapmasını onaylamıyoruz" dediler. Bunun üzerine İbnu'd-Dağine, Ebû Bekr'in yanına geldi ve: "Sana hangi şartlarda söz verdiğimi biliyorsun. Ya anlaştığımız gibi yaparsın ya da zimmetimi bana iade edersin. Zira Arapların, birine verdiğim zimmeti geri aldığımı duymasını istemem" dedi. Ebû Bekr de: "O zaman senin zimmetini sana iade ediyor ve Yüce Allah'ın himayesine sığınıyorum" karşılığını verdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zamanlar Mekke'de bulunuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara: "*Sizin hicret edeceğiniz yer rüyamda bana gösterildi. Bu yer iki taşlık arasında olan hurmalık bir yerdir*" buyurdu. Bu yer de Medine'deydi. Bunun üzerine Müslümanlardan bir kısmı Medine'ye hicret ettiler. Habeşistan'a daha önceden hicret edenlerin bir kısmı da yine geri dönüp Medine'ye gittiler. Ebû Bekr de Medine'ye hicret için hazırlığını yaptı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "*Acele etme! Zira bana da hicret izni verilmesini umuyorum*" buyurdu. Ebû Bekr: "Anam babam sana feda olsun! Böyle bir şeyi bekliyor musun?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Evet!*" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte hicret etmek için bekledi. Yanında bulunan iki deveyi dört ay boyunca semur yaprakları ile besleyip hazırladı."¹

Yahya b. Bukeyr, Ebû Zekeriyâ b. Bukeyr el-Kureşî el-Mahzûmî el-Mısırî'dir. Dedesi meşhur olduğu için Buhârî onu dedesine nispet etmiştir. Babasının adı da Abdullah el-Mahzûmî'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 476, 2138, 2263, 2264, 3905, 4093, 5807, 6079

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Hz. Âişe kendini bildiği zamandan beri annesi ile babasının Müslüman olduklarını söylemiştir.

Ebû Sâlih, Süleyman b. Sâlih el-Mervezî'dir.

Hafız İbn Hacer: "Bu isnâd benim nüshamdan düşmüştür" demiş ve hadisi Ukayl'dan naklederek zikretmiştir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

Hiz. Âişe kendini bildiği zamandan beri kesinlikle annesi ile babası Müslüman idiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her gün sabah akşam kendilerine uğradı. Mekke'de Müslümanlar müşriklerin eziyetlerine maruz kaldıklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına Habeşistan'a hicret etmeleri için izin verdi. Bu sebeple Ebû Bekr kendisinden önce hicret etmiş olan Müslümanların yanına gitmek üzere Habeşistan'a hicret etmek için Mekke'den çıkmıştı. Ancak Hecer denilen yere yakın olan Berku'l-Çimâd mevkiine ulaştığında, el-Kâre'nin efendisi olan İbnu'd-Dağine ile karşılaştı. Bu yerin Yemen'de bir yerin ismi olduğu söylenmekle birlikte Mekke'ye beş gecelik bir mesafede olan bir yer olduğu da söylenmektedir. el-Kâre'nin atıcılıkta meşhur olan Hûn oğullarından bir kabile olduğu söylenmektedir.

İbnu'd-Dağine, Ebû Bekr'e nereye gittiğini sorunca, Ebû Bekr kavminin kendisini yurdundan çıkardığını yani yurdunu terk etmesine sebep olduğunu ve bundan dolayı yeryüzünde seyahat edip Rabbine ibadet etmek istediğini söyledi. İbnu'd-Dağine, Ebû Bekr'e kendisi gibi birinin ne yurdundan çıkacağını, ne de çıkarılacağını söyleyerek: "Sen yoksula yardım eder, yakınlarını gözetir, aciz ailelerin yükünü hafifletir, misafiri ağırlar ve haktan gelen musibetlere karşı insanlara yardım edersin. Ben senin koruyucun olurum. Dön ve Rabbine kendi yurdunda ibadet et!" dedi. Bunun üzerine Ebu Bekr geri döndü. İbnu'd-Dağine de kendisiyle beraber yola koyuldu.

İbnu'd-Dağine, Kureyş'in ileri gelenlerini dolaşıp onlara Ebû Bekr gibi birinin yurdundan çıkmaması ve çıkarılmaması gerektiğini, zira yoksula yardım eden, yakınlarını gözetten, aciz ailelerin yükünü hafifleten, misafiri ağırlayan ve haktan gelen musibetlere karşı insanlara yardım eden biri

olduğunu söyleyerek: “Böyle birini mi yurdundan çıkarıyorsunuz?” diye çıkıştı. Kureyş, İbnu'd-Dağine'nin, Ebû Bekr'i koruması altına almasına karşı çıkmadı ve verdiği bu emanı kabul etti. Ancak Kureyşliler İbnu'd-Dağine'ye, Ebû Bekr'e evinde Rabbine ibadet etmesini, evinde istediği kadar namaz kılmasını, Kur'ân okumasını ve bunları açıktan yaparak kendilerine eziyet etmemesini söylemesini, zira kadınlarını ve çocuklarını kandırmasından ve İslam dinine girmelerinden korktuklarını söylediler. İbnu'd-Dağine de Kureyşlilerin bu şartlarını Ebû Bekr'e ilette. Bunun üzerine Ebû Bekr evinde Rabbine ibadet etmeye, namazını açıhta kılmamaya ve evi dışında Kur'ân okumamaya başladı.

Sonra Ebû Bekr yaptığı şeyin daha önce yaptığına muhalif olduğunu düşünerek evinin önünde bir mescid yapmak istedi ve yaptı. Bu da İslam döneminde inşa edilen ilk mesciddir. Namazını orada kılar, Kur'ân'ı da orada okurdu. Bunun üzerine müşriklerin kadınları ve çocukları Ebû Bekr'in bu yaptığını hayretler içinde seyrediyor ve orada toplanıyorlardı. O kadar toplanıyorlardı ki izdiham yaşayarak birbirlerinin üstlerine düşüyorlardı. Ebû Bekr sulu gözlü biriydi. Yumuşak kalpli olmasından dolayı Kur'ân'ı okuyunca kendini tutamaz ve ağlardı. Ancak bu durum Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerini korkutmuştu. Onlar kadınların yumuşak kalpli olmasından ve gençlerin İslam dinine meyletmesinden korkmuştu.

Bunun üzerine İbnu'd-Dağine'ye haber salıp onu yanlarına çağırdılar. Geldiğinde ona Ebû Bekr'e, evinde Rabbine ibadet etmesi şartıyla kendisinin himayesine girmesine izin verdiklerini, ancak Ebû Bekr'in haddi aştığını, evinin önünde bir mescid yaptırdığını ve orada açıktan namaz kılıp, Kur'ân okuduğunu, kadınlarını ve çocuklarını kandırmasından korktuklarını, onu bundan alıkoymasını, eğer sadece evinde Rabbine ibadet etmeyi kabul ederse bunu yapmasını, ancak karşı çıkıp bunları açıktan yapmak isterse ona verdiği ahdi kendisine geri iade etmesini söylemesini, kendisine verdikleri sözden caymak istemediklerini, ama Ebû Bekr'in de bunları açıktan yapmasını onaylamadıklarını söylediler.

Bunun üzerine İbnu'd-Dağine, Ebû Bekr'in yanına gelerek kendisine hangi şartlarda söz verdiğini, ya anlaştıkları gibi yapmasını ya da zimmetini kendisine iade etmesini, zira Arapların, birine verdiği zimmeti geri aldığını duymasını istemediğini söyledi. Ebû Bekr de zimmetini kendisine iade ettiğini ve Yüce Allah'ın himayesine sığındığını söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zamanlar Mekke'de bulunuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara rüyasında hicret edecekleri yerin gösterildiğini ve bu yerin iki kara taşlık arasında olan hurmalık bir yer olduğunu söyledi. Metindeki "Harre" ifadesi kara taşlık mânâsındadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle bir şeyi zikredince Müslümanlardan bir kısım Medine'ye hicret ettiler. Habeşistan'a daha önceden hicret edenlerin bir kısmı da yine geri dönüp Medine'ye gittiler. Ebû Bekr de Mekke'den Medine'ye hicret için hazırlığını yapınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona acele etmemesini, zira kendisine de hicret izni verilmesini umduğunu söyledi.

Ebû Bekr: "Anam babam sana feda olsun! Böyle bir şeyi bekliyor musun?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte hicret etmek için bekledi ve yanında bulunan iki deveyi dört ay boyunca semure ağacı yaprakları ile besleyip hazırladı.

Hadisin başlıkla olan ilgisi eman verenin eman verilen kişiye bir zarar gelmemesini tekeffül etmiş olmasıdır. Buhârî bu hadisi Zührî'den Yûnus'un lafzı ile nakletmiştir. Hicret bölümünü de Ukayl'ın lafzı ile nakletmiştir. Bu hadis daha sonra da zikredilecektir inşaallah. Daha önce de *Mescidler* konusu içinde zikredilmiştir.

۵ - باب الدِّينِ

5- BORÇ

۲۲۹۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُؤْتَى بِالرَّجُلِ الْمُتَوَقِّفِ عَلَيْهِ الدِّينُ فَيَسْأَلُ « هَلْ تَرَكَ لِدِينِهِ فَضْلًا » فَإِنْ حَدَّثَ أَنَّهُ تَرَكَ لِدِينِهِ وَفَاءً صَلَّى ، وَإِلَّا قَالَ لِلْمُسْلِمِينَ « صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ » فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْفُتُوحَ قَالَ « أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ، فَمَنْ تَوَقَّفَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَتَرَكَ دِينًا فَعَلَى قَضَائِهِ ، وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ » أَطْرَافُهُ

۲۳۹۸ ، ۲۳۹۹ ، ۴۷۸۱ ، ۵۳۷۱ ، ۶۷۳۱ ، ۶۷۴۵ ، ۶۷۶۳ - تحفة ۱۵۲۱۶

2298- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb" isnâdıyla Ebû

Seleme'nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) borçlu olduğu halde vefat etmiş kimse getirilirdi ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Borcu için bir fazlalık bıraktı mı?"* diye sorardı. Eğer borcu için bir ödeme bıraktığı söylenirse, onun cenaze namazını kılardı. Yoksa Müslümanlara: *"Arkadaşımızın namazını sizler kılın"* buyururdu. Yüce Allah kendisine birçok fetihler nasip edince: *"Ben müminlere kendi nefislerinden daha evlayım. Artık her kim üzerinde bir borç bırakarak ölürse, o borcu ödemek bana aittir. Her kim de bir mal bırakırsa, o mal kendi mirasçılarına aittir"* buyurdu.¹

Yahya, Yahya b. Bukeyr el-Mahzûmî'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) borçlu olduğu halde vefat etmiş kimse getirilirdi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin cenaze masraflarından sonra borcu için bir fazlalık bırakıp bırakmadığını sorardı. Eğer borcunu ödeyecek kadar bir şey bıraktığı söylenirse Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun cenaze namazını kılardı. Eğer borcu ödeyecek bir şey bırakmamışsa Müslümanlara onun namazını kılmalarını söylerdi. Ancak Yüce Allah kendisine birçok fetihlerle birlikte ganimetler ve başka şeyler nasip edince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinin müminlere kendi nefislerinden daha evla olduğunu, her kim üzerinde bir borç bırakarak ölürse Yüce Allah'ın kendisine ihsan etmiş olduğu ganimetlerden o borcu ödemenin kendisine ait olduğunu, kim de bir mal bırakırsa o malın kendi mirasçılarına ait olduğunu söyledi. Müslim rivayetinde: *"Veya bakmaya muhtaç bir aile bırakırsa"* ziyadesinde bulunmuştur.

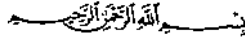
Hadisten anlıyoruz ki dinimizin bir emri olmasa da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) borçlunun namazını kılmayı, kişiyi hayatta iken borcunu ödeyip onu zimmetinden düşürmeye teşvik etmektedir. Peki, borçlu olan kimsenin

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2398, 2399, 4781, 5371, 6731, 6745, 6763. Müslim 1619

namazını kılmak haram mıdır yoksa caiz midir? Bu durum iki yönden açıklanmıştır. Nevevî, Müslim'in de hadisinde olduğu gibi: "Borcu üstlenen birinin olması halinde namazının kılınması kesin olarak caizdir" demiştir. Hâzimî'nin İbn Abbâs'tan olan rivayetine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) borçlu olan birinin namazını kılmayınca, Cibrîl kendisine gelerek: "Zalim kişi zorbalık ve israfla borç yapan kimsedir. Ancak iffetini muhafaza edip ailesinin geçimi için borçlanan kişinin borcunu ben üstleniyorum" demiş ve bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun namazını kılarak: "*Veya bakmaya muhtaç bir aile bırakırsa (bunların sorumluluğu) bana aittir...*" buyurmuştur.

Hâfız İbn Hacer: "Bu, zayıf bir hadistir" demiştir. Hâzimî ise şöyle demiştir: "Buna mutabaat edilmesinde bir sakınca yoktur. Zira Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): «*Artık her kim üzerinde bir borç bırakarak ölürse, o borcu ödemek bana aittir*» buyurması borçlu olarak ölen kimsenin namazının kılınmamasını nesh etmiştir."

Buhârî ayrıca bunu *Nafakât* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Ferâid* konusu içinde ve Tirmizî, *Cenâiz* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٤ - الوكالة

40- VEKÂLET KİTABI

Vekâlet, bir kimsenin bir işi başkasına vermesi ve söz konusu işinde o kimseyi kendi yerine geçirmesidir. Yüce Allah: “Şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, baksın”¹ buyurmaktadır. Yine Yüce Allah: “Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun”² buyurmaktadır. Bize göre bu, meşru bir şeydir ve Yüce Allah’ın: “Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır”³ buyruğu bu görüşümüzün doğru olduğunu göstermektedir.

١ - باب وَكَالَةُ الشَّرِيكِ الشَّرِيكِ فِي الْقِسْمَةِ وَغَيْرَهَا

1- ORTAĞIN ORTAĞA TAKSİMDE VE DİĞER İŞLERDE VEKÂLETİ

وَقَدْ أَشْرَكَ النَّبِيُّ ﷺ عَلِيًّا فِي هَدْيِهِ ثُمَّ أَمَرَهُ بِقِسْمَتِهَا

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali’yi kendi kurbanlığında ortak etmiş, sonra da kendisine onu taksim etmesini emretmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ali b. Ebî Tâlib’i kendi kurbanlığında ortak etmiş, sonra da kendisine o kurbanı taksim etmesini emretmiştir. Buhârî bunu *Ortalık* konusu içinde Câbir’den: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hz.

¹ Kehf Sur. 19

² Yusuf Sur. 93

³ Nîsa Sur. 35

Ali'ye ihramda kalmasını emretti ve kendisini kurbanlıklarında ortak etti. Sonra da kendisine o kurbanların hepsini taksim etmesini emretti” lafzıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Buhârî bunu ayrıca *Hac* konusu içinde Hz. Ali'nin hadisinden: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine develerine bakmasını ve sonra hepsini taksim etmesini emretti” lafzıyla mevsûl olarak aktarmıştır.

۲۲۹۹ - حَدَّثَنَا قَيْصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِجِلَالِ الْبَدَنِ الَّتِي نُجِرَتْ وَبِجُلُودِهَا أَطْرَافَهُ ۱۷۰۷، ۱۷۱۶، م ۱۷۱۷، ۱۷۱۸ - تحفة ۱۰۲۱۹

2299- “Kabîsa — Süfyân — İbn Ebî Necîh — Mücâhid” isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bildirdiğine göre Hz. Ali: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana, kestiğim kurban develerinin çullarını ve derilerini tasadduk etmemi emretti” demiştir.¹

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe el-Âmirî el-Kûfî es-Suvâî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah b. Yesâr el-Mekkî'dir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Ebî Leyla el-Ensârî el-Medenî'dir. Bu kişi daha sonra Kûfe'ye yerleşmiştir.

Resûlullah, Hz. Ali'ye kestiği kurban develerinin çullarını ve derilerini tasadduk etmesini emretmiştir.

Hadisin başlıkla ilgisi Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'yi ortak kılmasıdır.

Bu hadis daha önce *Hac* konusu içinde zikredilmiştir. Burada hadisin sadece bir kısmı zikredilmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1707, 1716M, 1717, 1718. Müslim 1317

۲۳۰۰ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ عَنْ أَبِي الْحَافِرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَفْسِمُهَا عَلَى صَحَابَتِهِ ، فَبَقِيَ عَتُودٌ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « صَحَّ أَنْتَ » . أطرافه ۲۵۰۰ ، ۵۵۴۷ ، ۵۵۵۵ - تحفة ۹۹۵۵

2300- “Amr b. Hâlid — Leys — Yezîd” isnâdıyla Ebu'l-Hayr, Ukbe b. Âmir'den bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine, sahabilerine taksim etmek üzere bir takım koyunlar verdi. Bir yaşında bir oğlak kalınca, Ukbe bunu Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) söyledi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu *da sen kes*” buyurdu.¹

Amr, Amr b. Hâlid b. Ferrûh el-Harrânî el-Cezerî'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Habîb'dir.

Ebu'l-Hayr, Mersed b. Abdillâh'tır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ukbe b. Âmir'e sahabilerine taksim etmek üzere bir takım kurbanlık koyunlar verdi. Ukbe bu koyunları taksim ettikten sonra geriye bir yaşında kuvvetli bir oğlak kalınca bunu Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem), Ukbe'ye onu kendisinin kurban etmesini söyledi.

Bununla da bu koyunlarda nasibi olan her kişinin onlarda bir ortak olduğu anlaşılmaktadır. Ancak taksim işini de Ukbe üstlenmiştir. İbnu'l-Münîr, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına hibede bulunmuş olabileceğini ve bir ortaklıklarının olmayabileceğini söylemiştir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Edâhi konusu içinde başka bir kanalla: “Kurbanlıkları aralarında taksim etti” lafzıyla bir hadis gelecektir. Bu da bu koyunları kurbanlık olarak ayırdığına ve sonra Ukbe'ye onları taksim etmesini emrettiğine delalet etmektedir. Bu şekilde de başlığa mutabık kalmaktadır.

Mesâbih'te şöyle denilir: “Başlığa mutabık olması açısından Ukbe'nin ortakların vekâlet vermesiyle kurbanlıkları taksim etme işinde vekil olduğu düşünülebilir.”

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2500, 5547, 5555

Buhârî ayrıca bunu *Dahâya* ve *Şerike* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce, *Dahâya* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

۲ - باب إِذَا وَكَّلَ الْمُسْلِمُ حَرَبِيًّا فِي دَارِ الْحَرْبِ ، أَوْ فِي دَارِ الْإِسْلَامِ ، جَارَ

2- MÜSLÜMAN KİMSENİN DÂRU'L-HARBDE BULUNAN VEYA DÂRU'L-İSLAMDA OLAN BİR HARBÎYE VEKÂLET VERMESİNİN CAİZ OLMASI

Müslüman birinin Dâru'l-Harbde bulunan veya Dâru'l-İslâm'da kendisine emân verilen bir harbîye vekâlet vermesi caizdir.

۲۳۰۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ الْمَاجِشُونِ عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَاتَبْتُ أُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ كِتَابًا بِأَنْ يَحْفَظَنِي فِي صَاعِيَّتِي بِمَكَّةَ ، وَأَحْفَظُهُ فِي صَاعِيَّتِي بِالْمَدِينَةِ ، فَلَمَّا ذَكَرْتُ الرَّحْمَنَ قَالَ لَا أَعْرِفُ الرَّحْمَنَ ، كَاتِبْنِي بِاسْمِكَ الَّذِي كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَكَاتَبْتُهُ عَبْدُ عَمْرٍو فَلَمَّا كَانَ فِي يَوْمٍ بَدِرٍ خَرَجْتُ إِلَى جَبَلٍ لِأُخْرِزُهُ حِينَ نَامَ النَّاسُ فَأَبْصَرُهُ بِلَالٍ فَخَرَجَ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مَجْلِسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ أُمَيَّةُ بْنُ خَلْفٍ ، لَا نَجُوتُ إِنْ نَجَا أُمَيَّةُ فَخَرَجَ مَعَهُ فَرِيقٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي أَثَارِنَا ، فَلَمَّا خَشِيتُ أَنْ يَلْحَقُونَا خَلَفْتُ لَهُمْ ابْنَهُ ، لِأَشْغَلَهُمْ فَقَتَلُوهُ ثُمَّ أَبَوْا حَتَّى يَتَّبِعُونَا ، وَكَانَ رَجُلًا ثَقِيلًا ، فَلَمَّا أَذْرَكُونَا قُلْتُ لَهُ ابْرُكْ فَبَرِكَ ، فَأَلْقَيْتُ عَلَيْهِ نَفْسِي لِأَمْنَعُهُ ، فَتَخَلَّلُوهُ بِالسُّيُوفِ مِنْ تَحْتِي ، حَتَّى قَتَلُوهُ ، وَأَصَابَ أَحَدُهُمْ رَجُلِي بِسَيْفِهِ ، وَكَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ يُرِينَا ذَلِكَ الْأَثَرُ فِي ظَهْرِ قَدَمِهِ طَرَفَهُ

۳۹۷۱ - تحفة ۹۷۱۰

2301- "Abdulazîz b. Abdillâh — Yûsuf b. el-Mâcişûn — Sâlih b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf" isnâdıyla babasının bildirdiğine göre dedesi Abdurrahman b. Avf şöyle demiştir: "Umeyye b. Halef ile bir

anlaşma yaptık. Ben Mekke'ye gittiğimde o beni koruyacak, kendisi de Medine'ye geldiği zaman ben onu koruyacaktım. Anlaşma metnini yazarken Rahmân ismini yazmak istediğimde bana: «Ben Rahmân'ı tanımam! Bana Cahiliye'deki ismini yaz!» dedi. Ben de bunun üzerine Abduamr yazdım. Bedir savaşı günü insanlar uyuyunca Umeyye'yi korumak için alıp dağa çıkarmak istedim, ancak Bilâl onu gördü. Gidip Ensâr'ın bir meclisinde durdu ve: «Umeyye b. Halef! Eğer Umeyye kurtulursa ben kurtulmam!» dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan bir grup peşimizden çıktılar. Bize yetişmelerinden korktuğumda, onları oyalaması için Umeyye'nin oğlunu geride bıraktım, ancak onu öldürdüler. Sonra peşimizden gelmekte ısrar ettiler. Umeyye de ağır bir adamdı. Bize yetiştiklerinde ona: «Otur!» dedim, oturdu. Onu korumak için üzerine abandım, ama altımdayken bile ona kılıçlarını öldürene dek sapladılar. Hatta içlerinden biri kılıcıyla ayağımı bile yaralamıştı.” Ravi der ki: “Abdurrahmân b. Avf ayağının üzerindeki o yara izini bize gösterirdi.”¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya el-Kureşî el-Âmirî el-Evsî el-Medenî el-A'rec'tir.

Yûsuf'un babası, Yakûb b. Abdillâh b. Seleme el-Medenî'dir.

Sâlih, Sâlih b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf el-Kureşî'dir.

Sâlih'in babası, İbrâhîm'dir. Dedesi Abdurrahman b. Avf cennetle müjdelenen on kişiden biridir.

Abdurrahman b. Avf, Umeyye b. Halef ile bir anlaşma yaptı. Abdurrahman b. Avf, Mekke'ye gittiğinde Umeyye b. Halef kendisini, ailesini ve malını koruyacak, Umeyye b. Halef, Medine'ye geldiği zaman da onu Abdurrahman b. Avf koruyacaktı. Abdurrahman b. Avf anlaşma metnini yazarken Rahmân ismini yazmak istediğinde, Umeyye b. Halef, Rahmân'ı tanımadığını söyledi. İbn Hacer der ki: “Umeyye b. Halef: «Vahdaniyetini kabul etmiyorum» demek istemiştir.” Aynı buna itiraz ederek şöyle demiştir: “Burada: «Rahman'ı tanımiyorum» demesi, vahdaniyeti kabul etmemek değildir. Zira Abdurrahman b. Avf adını «Abdurrahman» diye zikredince, Umeyye b. Halef

¹ Hadis 3971'de geçmektedir.

kendisine: «Ben kendini ona kul ettiğin Rahman'ı tanımıyorum. Bana Cahiliye'deki ismini yaz!» demiştir.” Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf adını: “Abduamr” diye yazdı.

Hicri 2 yılında Ramazan ayında Bedir savaşı günü insanlar uyuyunca Abdurrahman b. Avf, Umeyye'yi korumak için alıp dağa çıkarmak istedi, ancak müezzin Bilâl onu gördü. Umeyye, Mekke'de Bilâl'e Müslüman olmasından dolayı çok eziyet etmişti. Bilâl gidip Ensâr'ın bir meclisinde durdu ve Umeyye b. Halef'in kaçmakta olduğunu, eğer Umeyye kurtulursa kendisinin de kurtulamayacağını söyledi. Bunun üzerine Ensâr'dan bir grup peşlerinden çıktılar. Abdurrahman b. Avf kendilerine yetişmelerinden endişe edince, onları oyalaması için Umeyye'nin oğlunu geride bıraktı, ancak onu öldürdüler. Onu öldürenin Ammâr b. Yâsir olduğu söylenmektedir. Sonra yine peşlerinden gelmeye başladılar. Umeyye de iri yapılı ağır bir adamdı.

Kendilerine yetiştiklerinde Abdurrahman b. Avf ona oturmasını söyledi ve Umeyye oturunca kendisi onu korumak için üzerine abandı. Zira Mekke'de Abdurrahman ile Umeyye arasında sıkı bir dostluk vardı ve bu şekilde Abdurrahman yaptığı ahid ve vekâlete bir vefakârlık göstermek için böyle yapmıştı. Ama altındayken bile ona kılıçlarını öldürene dek sapladılar. Onu öldüren kişi Ensâr'dan Mâzin oğullarından bir adamdı. İbn Hişâm: “Onu Muâz b. Afrâ, Hârice b. Zeyd ve Habîb b. Esâf'ın birlikte öldürdüğü söylenmektedir” demiştir. Hâkim'in *Mustahrec*'inde bildirilene göre onu öldürenlerin arasında Rifâ'a b. Râfi' ez-Zürakî de bulunmaktaydı. *el-İstîâb*'da ise onu Bilâl'in öldürdüğü zikredilmiştir. Umeyye'yi öldürenlerden bir kişi de kılıcıyla Abdurrahman b. Avf'ın ayağını yaralamıştı. Ayağını yaralayan kişi de Habbâb b. el-Münzir'dir. Bazen Abdurrahmân b. Avf ayağının üzerindeki o yara izini gösterirdi.

Hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî bunu ayrıca *Meğâzi* konusu içinde muhtasar olarak tahrir etmiştir.

۳ - بَابُ الْوَكَّالَةِ فِي الصَّرْفِ وَالْمِيزَانِ

3- SARRAFLIKTA VE TARTIDA VEKÂLET

وَقَدْ وَكَّلَ عُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ فِي الصَّرْفِ .

Ömer ve İbn Ömer, sarraflık hususunda vekâlet vermişlerdir.

Sarraflıkta yani nakdi nakitle satmakta ve tartılacak şeylerde vekâlet vermenin hükmü.

Ömer b. el-Hattâb ve İbn Ömer sarraflık hususunda vekâlet vermişlerdir. Saîd b. Mansûr bunu onlardan mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۲۳۰۲ و ۲۳۰۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الْمُجِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْبَرَ، فَجَاءَهُمْ بِتَمْرِ جَنِيْبٍ فَقَالَ « أَكُلْ تَمْرَ خَيْبَرَ هَكَذَا » فَقَالَ إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ، وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ فَقَالَ « لَا تَفْعَلْ، بَعْ الْجُمُعَ بِالدِّرَاهِمِ، ثُمَّ ابْتَغِ بِالدِّرَاهِمِ جَنِيْبًا » وَقَالَ فِي الْمِيزَانِ مِثْلَ ذَلِكَ
 حديث ۲۳۰۲ أطرافه ۲۲۰۱، ۴۲۴۴، ۴۲۴۶، ۷۳۵۰ - تحفة ۴۰۴۴ حديث ۲۳۰۳
 أطرافه ۲۲۰۲، ۴۲۴۵، ۴۲۴۷، ۷۳۵۱ - تحفة ۱۳۰۹۶

2302- 2303- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdulmecîd b. Süheyl b. Abdurrahman b. Avf — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın birini Hayber’de görevlendirmişti. Adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) güzel cins hurma getirince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayber’deki bütün hurmalar böyle midir?” diye sordu. Adam: “Biz iki sâ’ verip bundan bir sâ’ alıyor veya üç sâ’ verip iki sâ’ alıyoruz” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Böyle yapma! Kalitesiz hurmayı dirhem karşılığında sat; sonra bu dirhemlerle kaliteli hurmadan al” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tartılacak şeylerde de bunun benzerini söyledi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

İbn Süheyl, İbn Süheyl b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Suveyd b. Ğazve’yi veya Mâlik b. Sa’sa’yi

¹ Hadis 2302: 2201, 4244, 4246, 7350’de geçmektedir, Hadis 2303: 2202, 4245, 4247, 7351’de geçmektedir. Müslim 1593

Hayber’de görevlendirmişti. Adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kötülerini seçilmiş güzel cins hurma getirince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber’deki bütün hurmaların böyle olup olmadığını sordu. Adam kendi kalitesiz hurmalarından iki sâ’ verip bundan bir sâ’ aldıklarını veya üç sâ’ verip iki sâ’ aldıklarını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama böyle yapmamasını, kalitesiz hurmayı dirhem karşılığında satıp sonra bu dirhemlerle kaliteli hurmadan satın almasını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tartılacak şeylerde de bunun benzerini söylemiştir. Yani bir rıtla karşılık iki rıtlın satılamayacağını, yine dirhem karşılığında satıp sonra bu dirhemlerle satın alınmasını emretmiştir.

Hadisin başlığa uygunluğu Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber’de görevlendirdiği memura: “*Kalitesiz hurmayı dirhem karşılığında sat; sonra bu dirhemlerle kaliteli hurmadan al*” buyurması alım satımda bir nevi vekâlet vermektir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) burada ölçülen ve tartılan bir şeyde görevi birine vermiştir. Bu da vekâlet demektir. Hurmanın hurma ile elden ele peşin alınıp satılması da sarraflık gibidir.

Bu hadis daha önce *Buyû’* kitabında zikredilmişti. Daha sonra da *Meğâzî* ve *İ’tisâm* konuları içinde zikredilecektir, inşaallah.

٤ - بَابُ إِذَا أَبْصَرَ الرَّاعِي أَوْ الْوَكِيلُ شَاةً مَمُوتًا أَوْ شَيْئًا يَفْسُدُ ذَبَحَ وَأَصْلَحَ مَا يَخَافُ عَلَيْهِ الْفَسَادَ

4- ÇOBANIN ÖLMEK ÜZERE OLAN BİR KOYUNU KESMESİ VEYA VEKİLİN BOZULMASINDAN KORKTUĞU ŞEYİ ISLAH ETMESİ

Çobanın ölmek üzere olan bir koyunu görmesi halinde telef olmaması için onu kesmesi veya vekilin meyve veya başka şeylerden bozulacak bir şey görmesi halinde bozulmasından korktuğu şeyde tasarrufta bulunması

٢٣٠٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ الْمُعْتَمِرَ أُنْبَأَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ كَعْبٍ بَنِي مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَتْ لَهُمْ غَنَمٌ تَرَعَى بَيْعًا ، فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةً لَنَا بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا مَوْتًا ، فَكَسَرَتْ حَجَرًا فَذَبَحَتْهَا بِهِ ، فَقَالَ لَهُمْ لَا تَأْكُلُوا حَتَّى أَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ ، أَوْ أُرْسَلَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مِنْ يَسْأَلُهُ وَأَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ ، أَوْ أُرْسَلَ ، فَأَمَرَهُ

بِأَكْلِهَا قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَيُعْجِبُنِي أَنَّهَا أَمَةٌ ، وَأَنَّهَا دَبَّحَتْ . تَابَعَهُ عَبْدَةُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَطْرَافَهُ

١١١٣٤ - تحفة ٥٥٠٤ ، ٥٥٠٢ ، ٥٥٠١

2304- “İshâk b. İbrâhîm — Mu'temir — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ka'b b. Mâlik, babasından bildiriyor: Ka'b b. Mâlik ailesinin Sel'de otlatılan bir koyun sürüsü vardı. Cariyemiz, sürüden bir koyunumuzun ölmek üzere olduğunu görünce bir taşı kırdı ve bu taş parçasıyla koyunu kesti. Ancak: “Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) soruncaya kadar” veya: “Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) soracak birini gönderinceye kadar yemeyin” dedi. Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca veya sorması için birini gönderince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine bu koyunun etini yemesini emretti. Ubeydullah: “Onun bir cariyeye olması ve koyunu kesmesi hoşuma gitmekte” demiştir. Abde bunu Ubeydullah'tan rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.¹

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh'tir.

Mu'temir, Mu'temir b. Süleyman'dır.

Ubeydullah, İbn Ömer el-Umerî'dir.

Nâfi, İbn Ömer'in azatlısıdır.

İbn Ka'b b. Mâlik, Mizzî'nin dediği gibi Abdullah'tır veya Abdurrahman'ın kardeşidir. İbn Hacer, Kirmânî gibi şöyle demiştir: “Çünkü bu hadisin bir kısmı İbn Vehb'in yanında olduğu gibi «Usâme b. Zeyd — İbn Şihâb» isnâdıyla Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'ten rivayet edilmiştir.”

İbn Ka'b'ın babası, Ka'b b. Mâlik el-Ensârî'dir. Kendisi tövbeleri kabul edilen üç kişiden biridir.

Hadiste nakledildiğine göre Ka'b b. Mâlik ailesinin Sel'de otlatılan bir koyun ve keçi sürüsü vardı. Cariyeleri otlattığı sürüden bir koyunlarının ölmek üzere olduğunu görünce bir taşı kırdı ve bıçak gibi kesen bu taş parçasıyla koyunu kesti. Bu cariyenin ismi bilinmemektedir. Burada hür kadının da köle kadının da hayvan kesebileceği, diş ve tırnak dışında da her şeyle kesim yapılabileceği görülmektedir. Bunların istisna edilmesi kendi konuları içinde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5501, 5502, 5504

zikredilecektir, inşaallah.

Ka'b, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) soruncaya kadar veya Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) soracak birini gönderinceye kadar ondan yememelerini söyledi. Buradaki şüphe raviye aittir. Bu durumu Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca veya sorması için birini gönderince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine bu koyunun etini yemesini emretti.

Zikredilen isnâdla hadisi rivayet eden Ubeydullah b. Ömer el-Umerî, onun bir cariyeye olduğu halde koyunu kesmesinin hoşuna gittiğini söylemiştir.

Abde b. Süleyman el-Kûfî bunu Ubeydullah'tan rivayet ederek Mu'temir b. Süleyman'a mutabaat etmiştir.

Buhârî bunu *Zebâih* kitabında mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Bu hadisteki fikhî inceliklerden birisi de çoban ve vekil kendilerine emanet olarak verilmiş hususlarda hainlik ettiklerine ya da yalan söylediklerine dair aleyhlerinde bir delil ortaya konulmadıkça sözleri doğru kabul edilmesidir. *Umdetu'l-Kâri*'de: "Malik'in ve bir topluluğun görüşü budur" demiştir. İbnu'l-Kâsım: "Bir koyunun öleceğinden korkar da onu boğazlayacak olursa, koyunu kesilmiş olarak getirmiş olması halinde tazminat ödemez ve söylediği tasdik edilir. Başkası ise: "Söylediğini beyyine ile açıklamadığı sürece tazminat öder" demiştir. İbnu'l-Kâsım: "Bu durumda çobanın tazminat ödemesi gerekmez" der. Çünkü koyunlara koç katmak, malı ıslah etmek ve onu arttırmak işindendir. Eşheb ise: "Tazminat ödemesi gerekir" demiştir.

Hadisin başlıkla ilgisi cariyenin yaşadığı olaydır ki cariyeye koyunların çobanı idi. Bir koyunun ölmek üzere olduğunu görünce onu kesmiş ve bu durum Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bildirilince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun kesim yapmasına karşı çıkmayıp onu yemelerini emretmiştir. Vekil meselesinde de hüküm aynı şekildedir.

Buhârî ayrıca bunu *Zebâih* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Nesâî, *Zebâih* konusu içinde tahrir etmiştir.

٥ - بَابُ وَكَالَةِ الشَّاهِدِ وَالْغَائِبِ جَائِزَةً

5- HAZIR BULUNAN KİŞİNİN VE GAİB KİŞİNİN VEKÂLETİNİN CAİZ OLMASI

وَكَتَبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى قَهْرْمَانِهِ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهُ أَنْ يُزَكِّيَ عَنْ أَهْلِهِ الصَّغِيرِ

وَالْكَبِيرِ.

Abdullah b. Amr vekiline o kendisinden uzakta iken, küçük büyük bütün ailesi halkının sadakalarını vermesini yazmıştır.

Hazır bulunan kişinin vekâleti ve gaib kimsenin vekâleti caizdir.

Abdullah b. Amr b. el-Âs ihtiyaçlarını giderme yönünde vekil bıraktığı veznedarına o kendisinden uzakta iken, küçük büyük bütün ailesi halkının fıtır sadakalarını vermesini yazmıştır. Bu vekilin ismi verilmemiştir.

٢٣٠٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ -

رضي الله عنه - قَالَ كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سِنٌَّ مِنَ الْإِبِلِ فَجَاءَهُ يَتَقَاضَاهُ فَقَالَ «

أَعْطُوهُ ، فَطَلَبُوا سَنَّهُ فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ إِلَّا سِنًا فَوْقَهَا فَقَالَ « أَعْطُوهُ » فَقَالَ أَوْفَيْتَنِي أَوْفَى

اللَّهُ بِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً » أطرافه ٢٣٠٦ ، ٢٣٩٠ ،

٢٣٩٢ ، ٢٤٠١ ، ٢٦٠٦ ، ٢٦٠٩ - تحفة ١٤٩٦٣

2305- “Ebû Nuaym — Süfyân — Seleme” isnâdıyla Ebû Seleme’nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bir adamın Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) belirli bir yaşta olan bir deve alacağı vardı. Onu almak için geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu adama devesi yaşında bir deve verin*” buyurdu. Fakat ashâb o yaşta deve bulamadılar, ancak ondan daha değerli yaşta bir deve buldular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona bu deveyi verin*” buyurduğunda adam: “Bana vereceğini fazlasıyla ödedin, Yüce Allah da sana bolca versin” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sizin en hayırlınız ödemesini en güzeliyle*

yapan kimsedir” buyurdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Seleme, Seleme b. Kuheyl’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman’dir.

Bir adamın Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) belirli bir yaşta olan bir deve alacağı vardı. Adam söz konusu deve gibi bir deve almak için geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama devesi yaşında bir deve verilmesini emretti. Hadiste kişinin özürsüz olarak aynı şehirde bulunan bir kimseye vekâlet verebileceği görülmektedir. Cumhurun görüşü de bu yöndedir. Ebû Hanîfe kişinin hasta olması veya yolculukta olması veya hasmının razı olması durumunda bunun geçerli olduğunu söylemiştir. Mâlik ise kişinin hasmı ile arasında düşmanlık olmasını bunun dışında tutmuştur.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olmadığı ve bir yolculukta bulunmadığı halde böyle bir emirde bulunması bunu tekid etmektedir. Hâfız İbn Hacer ise: “Hadisin başlıkla olan ilgisi vekâletin hazır bulunan kişiye verilmesindedir. Bu durumda gaip olan kimsenin vekâlet vermesi hazır bulunan kişiden daha önceliklidir” demiştir. Aynî buna itiraz ederek: “Gaip kişinin önceliğine delalet eden bir şey yoktur” demiştir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Hazır kimse bizzat müvekkilin yanında iken vekâleti caiz oluyorsa gaip kimsenin ihtiyaçtan dolayı vekâlet vermesi hazırda bulunan kimsenin vekâlet vermesinden daha önceliklidir. Bunu anlamayan kimse de nasıl itirazda bulunabilir ki!”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama devesi yaşında bir deve verilmesini emretti, ama ashâb o yaşta bir deve bulamadı. Ancak ondan daha değerli yaşta bir deve buldular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) o deveyi vermelerini söylediğinde, adam Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine olan borcunu fazlasıyla ödediğini söyleyerek Yüce Allah’ın da kendisine bolca vermesi için niyazda bulundu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) en hayırlı kimsenin ödemesini en güzeliyle yapan kimse olduğunu söyledi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2306, 2390, 2392, 2393, 2401, 2606, 2609. Müslim 1601

Hadiste tâbînin tâbîiden sahabiden rivayeti vardır. Buhârî bunu ayrıca *İstikrâd*, *Vekâlet* ve *Hibe* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Tirmizî ve Nesâî, *Buyû'* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٦ - بَابُ الْوَكَاةِ فِي قَضَاءِ الدِّيُونِ

6- BORÇLARI ÖDEME HUSUSUNDA VEKÂLET

Borçları ödeme hususunda vekâletin hükmü.

٢٣٠٦ - حَدَّثَنَا سُليْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ
بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَتَقَاضَاهُ ،
فَأَغْلَظَ ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا » ثُمَّ
قَالَ « أَعْطُوهُ سِنًا مِثْلَ سِنِهِ » . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا نَجِدُ إِلَّا أَمْثَلَ مِنْ سِنِهِ فَقَالَ « أَعْطُوهُ
فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ قَضَاءً » . أطرافه ٢٣٠٥ ، ٢٣٩٠ ، ٢٣٩٢ ، ٢٣٩٣ ، ٢٤٠١ ،
٢٦٠٩ ، ٢٦٠٦ - تحفة ١٤٩٦٣

2306- “Süleyman b. Harb — Şu’be — Seleme b. Kuheyl — Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve alacağını istedi. İsterken kaba davranınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adama çıkıştılar. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Adamı bırakın! Zira hak sahibinin konuşma hakkı vardır. Ona kendi devesinin benzeri yaşta bir deve verin*” buyurdu. Ashâb: “Ey Allah'ın Resûlü! Ancak yaşça daha üstün olanı var” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*O zaman adama onu verin. Zira en hayırlınız ödemesini en güzeliyle yapanlardır*” buyurdu.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2305, 2390, 2392, 2393, 2401, 2606, 2609. Müslim 1601

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Vâşihî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Seleme, Seleme b. Kuheyl el-Hadramî el-Kûfî'dir.

Ebû Seleme, Abdullah veya İsmail b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî'dir.

Bir adamın Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) belirli bir yaşta olan bir deve alacağı vardı. Adam söz konusu deve gibi bir deve almak için geldi ve Yahudi biri olduğu için isterken kaba davrandı. Veya bu kişi Müslümandı, ancak bedevi Araplardan olduğu için kaba davrandı. İmam Ahmed'in Abdurrezzâk kanalıyla Süfyân'dan: "Bedevi bir adam alacaklı olduğu bir deve için Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi" şeklindeki rivayette bu kişinin Müslüman bedevi Araplardan olduğuna delalet etmektedir. Bekr b. Sehl'in *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta İrbâd b. Sâriye'den naklettiği rivayette buna işaret etmektedir. Ancak Nesâî ve Hâkim söz konusu hadisi rivayet etmiştir ve rivayetlerinde bu kişinin başka biri olduğunu zikretmişlerdir. Sanırım bedevi kişinin kıssası ile İrbâd b. Sâriye'nin kıssası birbirine benzer iki ayrı kıssadır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adama çıkışıp ona söz veya fiili olarak eziyet etmek isteyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adamı bırakmalarını söyledi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) intikam almaya gücü yettiği halde böyle davranması güzel ahlakından ve sabırlı olmasından dolayıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) borçlunun borcunu geciktirmesi ve kötü muamelede bulunması halinde hak sahibinin konuşma hakkı olduğunu söyledi. Sonra da ona kendi devesinin benzeri yaşta bir deve vermelerini söyledi. Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü!" diyerek sadece yaşça daha üstün olanın var olduğunu söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman adama onu vermelerini, zira en hayırlı kimsenin ödemesini en güzeliyle yapan kimse olduğunu söyledi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de açık olarak görülmektedir.

۷ - بَابُ إِذَا وَهَبَ شَيْئًا لَوَكِيلٍ أَوْ شَفِيعٍ قَوْمٍ جَارَ

7- KİŞİNİN BİR KAVMİN VEKİLİNE VEYA ŞEFAATÇISINA BİRŞEY HİBE ETTİĞİNDE BUNUN CAİZ OLMASI

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ لَوْ فِدَ هَوَازَنَ حِينَ سَأَلُوهُ الْمَغَانِمَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « نَصِيْبِي لَكُمْ »

Zira Hevâzin heyeti Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) ganimetleri geri vermesini istedikleri zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Benim olan payım sizin olsun” buyurmuştur.

Kişi bir kavmin vekiline veya şefaâtçisine bir şey hibe ettiğinde bu caizdir. Zira Kays kabilesinden Hevâzin heyeti Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) ele geçirmiş oldukları ganimetleri kendilerine geri vermesini istedikleri zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Benim olan payım sizin olsun” buyurmuştur. Bu rivayet İbn İshâk'ın Meğâzî'de Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan naklettiği hadisten bir kısımdır. Burada durum İbnu'l-Münîr'in: “Burada vehbedilen şey böylesi bir istekle şefaâtçi olarak gelenlere vehbedilmiş gibi görünebilir. Ancak durum böyle değildir. Zira yapılan hibe kendilerinden orada hazır bulunan ve bulunmayan herkesedir” dediği gibidir. Bu da lafzın, söyleniş şekline göre değil de kastedilen şeye göre değerlendirildiğine delalet etmektedir. Kişi başka birine hibe yönünde şefaatte bulunabilir. Şefaât eden kişiye: “İsteddiğini sana verdim” denilmesi, lafız olarak şefaât eden kişi ile alakalıdır. Ancak: “İsteddiğini sana verdim” lafzı ile kendisi için şefaatte bulunulan kişi kastedilmektedir.

۲۳۰۷ و ۲۳۰۸ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ وَرَعَمَ عُرْوَةُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ وَالْمُسَوَّرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَقَدْ هَوَازَنَ مُسْلِمِينَ ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبِيَّهُمْ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ . فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا السَّبْيَ ، وَإِمَّا الْمَالَ ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ » وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انتظرَهُمْ بِضَعِ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ ، حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَيْرُ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمُسْلِمِينَ ، فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ

أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ هَؤُلَاءِ قَدْ جَاءُوا تَائِبِينَ ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنَّ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبِيَّهُمْ ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيبَ بِذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ ، وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ » فَقَالَ النَّاسُ قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ فِي ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعُوا إِلَيْنَا عُرْفَاؤَكُمْ أَمْرَكُمْ » فَارْجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا وَأَذْنُوا حَدِيث ٢٣٠٧ أطرافه ٢٥٣٩ ، ٢٥٨٤ ، ٢٦٠٧ ، ٣١٣١ ، ٤٣١٨ ، ٧١٧٦ - تحفة ١١٢٥١ - حَدِيث ٢٣٠٨ أطرافه

٢٥٤٠ ، ٢٥٨٣ ، ٢٦٠٨ ، ٣١٣٢ ، ٤٣١٩ ، ٧١٧٧ - تحفة ١١٢٧١

2307- 2308- “Saïd b. Ufeyr — Leys” isnâdıyla Ukayl’ın bildirdiğine göre İbn Şihâb şöyle demiştir —Urve de Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme’nin kendisine şöyle haber verdiklerini söylemiştir—: Hevâzin kabilesinden bir grup, Müslüman olarak Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip mallarının ve esirlerin kendilerine geri verilmesini istediler. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem): “Benim için sözlerin en güzeli doğru olanıdır, siz iki şeyden birini seçin. İster malınızı, ister kadın ve çocuklarınızı alın. Ben sizi bir müddet beklemiştim” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Tâiften döndükten sonra on küsur gece onları beklemişti. Artık Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki şeyden sadece birini vereceğini anladıkları zaman: “Biz kadınlarımız ve çocuklarımızı seçiyoruz” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp layığıyla Allah’a hamd ü sena ettikten sonra Müslümanlara şöyle buyurdu: “Derim ki! Bu kardeşleriniz tövbe etmiş bir şekilde geldiler. Ben de onlara kadınlarını ve çocuklarını geri vermeyi uygun buldum. Kim onları kendi isteğiyle vermek isterse bunu yapsın. Kim de bizim kendisine Allah’ın bize vereceği ilk fey’den vermemize kadar bunları elinde tutmak isterse o da öyle yapsın.” Bunun üzerine oradakiler: “Biz kendi isteğimizle Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) veriyoruz” dediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Şimdi biz rızası olan kimseler ile rızası olmayanları anlayamadık. Onun için siz gidin ve sizin muvafakat emrinizi bize iş bilir kimseleriniz arz etsinler” buyurunca,

toplanıp konuştular ve ileri gelenler Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geri dönüp hepsinin de esirlerini karşılıksız olarak bırakmaya izin verdiklerini bildirdiler.¹

Saîd b. Ufeyr, babasının ve dedesinin adı çok olduğu ve dedesi bilinen biri olduğu için dedesine nispet edilmiştir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Mervân, Osmân b. Affân'ın amcası oğlu Mervân b. el-Hakem b. Ebi'l-Âs el-Umevî'dir. Hicri 2 veya 4 yılında doğmuştur. İbn Ebî Dâvud: "Bu kişinin Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey işitip işitmediğini bilmiyoruz" demiştir.

Misver, Misver b. Mahreme b. Nevfel ez-Zührî'dir. Yahya b. Bukeyr'in bildirdiğine göre hicri 2 yılında doğmuştur ve fetihten sonra hicri 8 yılında Zilhicce ayında altı yaşında iken Medine'ye gelmiştir. Beğavî der ki: "Bu kişi Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hadisler ezberlemiştir. Hz. Ali'nin Ebû Cehl'in kızı ile evlenme isteği hadisini de Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir ve bu rivayet Buhârî, Müslim ve başka yerlerde tahrir edilmiştir."

Urve'nin bildirdiğine göre bu rivayeti kendisine Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme haber vermiştir. Görüldüğü kadarıyla Mervân b. el-Hakem ve Misver b. Mahreme bu olayda hazır bulunmuşlardır. Ancak Mervân'ın Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hadis işittiği doğru değildir ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetlerinde bulunmamıştır. Misver'in Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) hadis işittiği ise doğrudur, ancak fetihten sonra kendisi daha küçük iken babasıyla birlikte gelmiştir. Bu kıssa kendisinden sonra olmuştur, ama Huneyn gazvesi zamanında akli eren biri idi. Bu sebeple Hz. Ali'nin Ebû Cehl'in kızı ile evlenme isteği olayını bilmektedir.

Hevâzin kabilesinden bir grup, Müslüman olarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi

¹ Hadis 2307 başka yerlerde de geçmektedir: 2539, 2584, 2607, 3131, 4318, 7176, Hadis 2308 başka yerlerde de geçmektedir: 2540, 2583, 2608, 3132, 4319, 7177

vesellem) gelip mallarının ve esirlerinin kendilerine geri verilmesini istediler. Bu heyet onların ileri gelenlerinden idi ve dokuz kişiden oluşmaktaydı. Vâkidî'nin bildirdiğine göre bu heyette Ebû Burkân es-Sa'dî de bulunmaktaydı. Heyet: "Ey Allah'ın Resûlü! Senin teyzelerin, sana küçükken bakanlar ve süt emziren bakıcı kadınlar şimdi ağılardadır. Bize karşı lütfkâr ol ve ihsanda bulun. Yüce Allah da sana lütuf ve ihsanda bulunsun" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisi için sözlerin en güzelinin doğru olanının olduğunu, iki şeyde kendilerini muhayyer bıraktığını bildirerek ister mallarını, ister kadın ve çocuklarını almalarını söyledi. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Tâif'ten döndükten sonra ganimeti Cî'râne'de bırakıp taksim etmeyerek kendilerini on küsur gece beklediğini söyledi. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Tâif'ten Cî'râne'ye döndükten sonra ganimeti taksim etmişti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Tâif'e gitmiş ve orayı kuşatma altına almıştı. Oradan döndükten sonra da Hevâzin heyeti gelmişti. Burada görülmektedir ki, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onların da hazır bulunması için taksimi geciktirmişti.

Hevâzin heyeti artık Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki şeyden yani mallarından ve esirlerinden sadece birini vereceğini anladıkları zaman kadınlarını ve çocuklarını istediklerini söylediler. İbn Ukbe, *Meğâzi*'de: "Heyet: «Ey Allah'ın Resûlü! Bizi hasebimiz ve malımız arasında muhayyer bıraktın. Bizim için çocuklarımız ve kadınlarımız daha sevgilidir. Bizim için koyun ve develerimiz söz konusu değildir» dedi" şeklinde rivayette bulunmuştur.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp layığıyla Allah'a hamd ü sena ettikten sonra Hevâzin heyetini kastederek Müslümanlara şöyle buyurdu: *"Derim ki! Bu kardeşleriniz tövbe etmiş bir şekilde geldiler. Ben de onlara kadınlarını ve çocuklarını geri vermeyi uygun buldum. Kim onları kendi isteğiyle vermek isterse bunu yapsın. Kim de bizim kendisine Allah'ın bize vereceği ilk fey'den vermemize kadar bunları elinde tutmak isterse o da öyle yapsın"* buyurdu. Fey', Müslümanların savaşı ve cihatsız bir şekilde kâfirlerden ele geçirdikleri mallardır.

Oradakiler kendi istekleriyle istenileni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdiklerini söylediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu kalabalıkta kimin vermek istediğinin ve kimin vermek istemediğinin belli olmadığını, kendi aralarında konuşup ileri gelenlerin gelip bunu kendisine bildirmelerini söyledi. Bunun üzerine toplanıp konuştular ve ileri gelenler Resûlullah'a

(sallallahu aleyhi vesellem) geri dönüp hepsinin de esirlerini karşılıksız olarak bırakmaya izin verdiklerini bildirdiler.

Buhârî ayrıca bunu *Humus*, *Meğâzî*, *Itk*, *Hibe* ve *Ahkâm* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, *Cihad* konusu içinde ve Nesâî, *Sîre* konusu içinde muhtasar olarak tahrir etmişlerdir.

٨ - بَابُ إِذَا وَكَّلَ رَجُلٌ أَنْ يُعْطِيَ شَيْئًا وَلَمْ يَبَيِّنْ كَمْ يُعْطَى ، فَأَعْطَى عَلَى مَا يَتَعَارَفُهُ النَّاسُ ،

8- KİŞİNİN BİR ADAMI NE KADAR VERECEĞİNİ BEYÂN ETMEDEN BİRŞEY VERMESİ İÇİN VEKİL KILMASI VE VEKİLİN İNSANLARIN ÖRF EDİNDİĞİ ŞEY ÜZERE VERMESİNİN CAİZ OLMASI

Kişinin bir adamı ne kadar vereceğini beyan etmeden bir şahsa bir şey vermesi için vekil kılarsa, vekilin o şahsa insanların örf edindiği şey üzere vermesi caizdir.

٢٣٠٩ - حَدَّثَنَا الْمُكْتَبِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ وَغَيْرِهِ ، يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ ، وَلَمْ يُبَلِّغْهُ كُلُّهُمْ رَجُلٌ وَاحِدٌ مِنْهُمْ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ ، فَكُنْتُ عَلَى جَهْلِ ثَقَالٍ ، إِنَّمَا هُوَ فِي آخِرِ الْقَوْمِ ، فَمَرَّ بِي النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « مَنْ هَذَا » . قُلْتُ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ « مَا لَكَ » قُلْتُ إِنِّي عَلَى جَهْلِ ثَقَالٍ قَالَ « أَمَعَكَ قَضِيبٌ » قُلْتُ نَعَمْ قَالَ « أَعْطِنِيهِ » فَأَعْطَيْتُهُ فَضَرَبَهُ فَزَجَرَهُ ، فَكَانَ مِنْ ذَلِكَ الْمَكَانِ مِنْ أَوَّلِ الْقَوْمِ قَالَ « بَعْنِيهِ » فَقُلْتُ بَلْ هُوَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « بَعْنِيهِ قَدْ أَخَذْتُهُ بِأَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ ، وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ » فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ أَخَذْتُ أَرْجُلَهُ قَالَ « أَيْنَ تُرِيدُ » قُلْتُ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً قَدْ خَلَا مِنْهَا قَالَ « فَهَلَا جَارِيَةٌ تَلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ » قُلْتُ إِنَّ أَبِي تُوفَّى وَتَرَكَ بَنَاتٍ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْكِحَ امْرَأَةً قَدْ جَرَّبْتُ خَلَا مِنْهَا قَالَ « فَذَلِكَ » فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ « يَا بِلَالُ اقْضِهِ وَزِدْهُ » فَأَعْطَاهُ أَرْبَعَةَ دَنَانِيرَ ، وَزَادَهُ قِيرَاطًا قَالَ جَابِرٌ لَا تُفَارِقُنِي زِيَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَكُنِ الْقِيرَاطُ

يُفَارِقُ جِرَابَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أطرافه ٤٤٣ ، ١٨٠١ ، ٢٠٩٧ ، ٢٣٨٥ ، ٢٣٩٤ ،
 ، ٣٠٨٩ ، ٣٠٨٧ ، ٢٩٦٧ ، ٢٨٦١ ، ٢٧١٨ ، ٢٦٠٤ ، ٢٦٠٣ ، ٢٤٧٠ ، ٢٤٠٦
 ، ٥٢٤٧ ، ٥٢٤٦ ، ٥٢٤٥ ، ٥٢٤٤ ، ٥٢٤٣ ، ٥٠٨٠ ، ٥٠٧٩ ، ٤٠٥٢ ، ٣٠٩٠

١٣١٦٩ ، ٢٤٥٥ تحفة - ٦٣٨٧ ، ٥٣٦٧

2309- Mekki b. İbrâhîm'in İbn Cüreyc kanalıyla Atâ b. Ebî Rebâh ve başkasından bildirdiğine göre ki —Bunların kimisi diğerinden eksik ve fazlasıyla rivayette bulunmuştur. Ancak hadisi bunlardan sadece birisi Câbir'den nakletmiştir.— Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bir yolculukta idim. Ağır hareket ettiği için insanların en sonunda bulunan bir devenin üzerindeydim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma uğrayarak: «*Kimsin?*» diye sorduğunda: «Câbir b. Abdillâh» karşılığını verdim. «*Neyin var?*» diye sorunca: «Ağır giden bir devenin üzerindeyim» dedim. «*Yanında değnek var mı?*» diye sorunca: «Var» dedim. «*Onu bana ver*» buyurdu. Ben de verdim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) değnekle ona vurdu ve onu azarladı. Bunun üzerine deve en arkadan en öne geçti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «*Bu deveyi bana sat*» buyurduğunda: «Ey Allah'ın Resûlü! Senin olsun» dedim. «*Hayır, onu bana sat. Onu senden dört dinara alıyorum. Medine'ye ulaşana kadar da binme hakkı senin olsun*» buyurdu. Medine'ye yaklaştığımızda ben ayrılmak istedim. «*Nereye gideceksin?*» diye sordu. «Dul bir kadınla evlendim» dediğimde: «*Karşılıklı eğleneceğiniz bakire bir kız bulamadın mı?*» diye sordu. «Babam öldü ve geride kızlar bıraktı. Bu yüzden tecrübeli ve olgun bir kadınla evlenmek istedim» diye karşılık verdim. «*Mübarek olsun*» buyurdu." Medine'ye geldiğimiz zaman da: «*Ey Bilâl! Ona devesinin bedelini fazlasıyla ver*» buyurdu." Bilâl ona dört dinar ve fazladan da bir kırat verdi. Bunun üzerine Câbir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana verdiği bu fazlalık benden ayrılmaz" dedi. Ondan sonra da o kırat Câbir b. Abdillâh'ın kesesinden hiç eksik olmadı.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 443, 1801, 2097, 2385, 2394, 2406, 2470, 2603, 2604, 2718, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247,

Mekkî, Mekkî b. İbrâhîm b. Beşîr et-Temîmî el-Belhî Ebu's-Seken'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz'dir.

Başkaları da bunu Câbir b. Abdillâh'tan rivayette bulunmuştur. Bunların kimisi diğerinden eksik ve fazlasıyla rivayette bulunmuştur. Yani hiç birinin rivayeti diğerlerinin rivayetine aynısı değildir. Ayrıca bu hadisi hepsi Câbir'den nakletmemiştir. Sadece birisi Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'den nakletmiştir.

el-Feth'te şöyle denilir: “Bu hadisi Câbir'den kimin naklettiğine vakıf oldum. Bu kişi Ebu'Zübeyr'dir. *Hac* bölümünde bunun bir kısmı zikredilmiştir.” Aynı bu yönde hac konusu içinde bir şey zikredilmediğini, ancak *Buyû'* kitabında zikredildiğini söyleyerek buna itiraz etmiştir. Bu itiraza cevap olarak şöyle denilmiştir: “Aynı, *Hac* bölümünde Câbir'in devesinin kıssasının zikredildiğini düşünmüştür. Oysa burada kastedilen isnâddaki lafız ve ihtilaftır. Hac konusunda hac ile ilgili olarak başka bir metinle bu isnâd zikredilmiştir.”

Hadiste nakledildiğine göre Câbir b. Abdillâh, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bir yolculukta idi. Câbir ağır yürüyen bir devenin üzerindeydi ve bu sebeple insanların en sonundaydı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanına uğrayarak insanlardan geride kalan bu kişinin kim olduğunu sorunca, Câbir kendisinin geride kaldığını söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) neden geride kaldığını sorunca da, ağır giden bir devenin üzerinde olduğunu söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e yanında bir değneğin olup olmadığını sorunca ve Câbir: “Var” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onu bana ver*” buyurdu. Câbir değneği Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) verince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) değnekle ona vurdu ve onu azarladi. Bunun üzerine deve en arkadan en öne geçti. Devenin zayıflığı güç ile değişmişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e deveyi kendisine satmasını söyleyince, Câbir karşılıksız olarak deveyi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) verdiğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu satın almak istediğini bildirerek onu dört dinara satın aldığını ve Medine'ye ulaşana kadar da binme hakkının Câbir'e ait olduğunu söyledi. *Buyû'* konusunda Resûlullah'ın (sallallahu

aleyhi vesellem) bu deveyi ukiyye ile satın aldığı zikredilmiştir. Bu şekilde devenin parası hakkında ihtilaflar vaki olmuştur.

Medine'ye yaklaştıklarında Câbir kafileden ayrılmak istedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) nereye gittiğini sorunca da, Suheyle adında gençliğinin bir kısmı gitmiş dul bir kadınla evlendiğini söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Karşılıklı eğleneceğiniz bakire bir kız bulamadın mı?"* diye sordu. Başka bir rivayette de: *"Karşılıklı gülüşecek ve eğleneceğiniz bakire bir kız bulamadın mı?"* şeklinde zikredilmiştir. Câbir, babası Abdullah'ın öldüğünü ve geride kızlar bıraktığını, bu yüzden kız kardeşlerine bakabilecek tecrübeli ve olgun bir kadınla evlenmek istediğini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu evliliğinin kendisine mübarek olmasını söyledi.

Medine'ye geldikleri zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'e ona devesinin bedelini fazlasıyla vermesini söyledi. Bilâl ona dört dinar ve fazladan da bir kırat verdi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) fazladan ne kadar vereceğini zikretmemişti. Bilâl insanların örf edindiği şey üzere ona fazladan bir kırat vermişti.

Bunun üzerine Câbir: *"Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana verdiği bu fazlalık benden ayrılmasın"* dedi. Atâ: *"Ondan sonra da o kırat Câbir b. Abdillâh'ın kesesinden hiç eksik olmadı"* demiştir. Müslim hadisin sonunda: *"Şam ahalisi Harre gününde o keseyi kendisinden aldı"* ziyadesinde bulunmuştur.

Buhârî ayrıca bunu Şurût konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Buyû konusu içinde tahrir etmiştir.

۹ - بَابُ وَكَالَةِ الْمَرْأَةِ الْإِمَامَ فِي النِّكَاحِ

9- KADININ NİKÂHTA İMAMA VEKÂLET VERMESİ

Kadının nikâhta imama vekâlet vermesinin hükmü.

۲۳۱۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ

قَالَ جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ وَهَبْتُ لَكَ مِنْ نَفْسِي

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَدْ رَوَّجْنَاكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ » أطرافه ۵۰۲۹، ۵۰۳۰

٥٨٧١ ، ٥١٥٠ ، ٥١٤٩ ، ٥١٤١ ، ٥١٣٥ ، ٥١٣٢ ، ٥١٢٦ ، ٥١٢١ ، ٥٠٨٧ ،

٧٤١٧ - تحفة ٤٧٤٢

2310- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik” isnâdıyla Ebû Hâzım'ın bildirdiğine göre Sehl b. Sa'd şöyle demiştir: Bir kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben kendimi sana hibe ettim” dedi. Bir adam: “Onu benimle evlendir” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), adama: “Ezberinde olan Kur'ân karşılığında onu seninle evlendiriyorum” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tenîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A'rec'tir.

Sehl, Sehl b. Sa'd b. Mâlik el-Ensârî es-Sâidî'dir.

İsmi verilmeyen bir kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek kendini Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) hibe etti. Ancak bu kişinin Ümmü Şerîk olduğu söylenmektedir. Yine ismi verilmemiş bir adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Eğer ona ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir” dedi. Taberânî'nin Sevrî'den olan rivayeti: “Sanırım Ensâr'dan bir adam kalktı ve...” şeklindedir. Zâide'nin rivayeti ise: “Ensâr'dan bir adam...” şeklindedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), adama yanında mehir olarak verecek bir şeyi var mı diye sordu. Adam mehir olarak izarından başka verecek bir şeyi olmadığını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) izarını ona vermesi halinde kendisinin izarsız kalacağını söyledi ve bunu kabul etmedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona başka bir şeyler aramasını söyledi. Adam bir şey bulamadığını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama demirden de olsa bir yüzük bulmasını söyledi. Adam demir yüzük te bulamamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), adama: “Kur'ân'dan ezberinde bir şey var mıdır?” diye sorunca, adam: “Evet, vardır” diyerek bildiği sûrelerin adını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezberinde olan Kur'ân karşılığında onu kendisiyle evlendirdiğini söyledi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5029, 5030, 5087, 5121, 5126, 5132, 5135, 5141, 5149, 5150, 5871, 7417. Müslim 1425

Derâverdî der ki: “Hadisin başlıkla bir ilgisi yoktur. Zira hadiste Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) nikah konusunda kadından izin aldığı veya kadının bu konuda Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) vekalet verdiği zikredilmemiştir. O zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu Yüce Allah’ın: «Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır»¹ buyruğu üzerine evlendirmiştir.”

Fethu’l-Bârî’de şöyle denilmiştir: “Müellif burada başlığı kadının: «Ben kendimi sana hibe ettim» diyerek durumunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bırakmasına ve adamın: «Eğer ona ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir» dediğinde kadının buna itirazda bulunmayışına bağlamıştır.”

Nesâî ve Ebû Dâvud’un Ebû Hureyre’den olan rivayetleri: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kadına: «Eğer razı isen seni şununla evlendireceğim» buyurdu. Kadın: «Senin bana razı olduğun şeye ben de razı olurum» karşılığını verdi” şeklindedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu seninle evlendiriyorum” buyurduktan sonra da adam bir cevap vermemiştir.

Mühelleb cevap olarak şöyle demiştir: “Daha önce adamın bu konudaki isteği bilindiği için Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu seninle evlendiriyorum” buyurmasından sonra bir daha kabul ettiğine dair bir şey söylemesine gerek yoktur.”

Bu hadis daha sonra Allah’ın yardımıyla kendi konusu içinde zikredilecektir, inşaallah.

Buhârî ayrıca bunu *Tevhîd* ve *Nikâh* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî, *Nikâh* konusu içinde ve İbn Mâce, *Fedâilu’l-Kur’ân* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

١٠ - بَابُ إِذَا وَكَّلَ رَجُلًا ، فَتَرَكَ الْوَكِيلَ شَيْئًا ، فَأَجَازَهُ الْمُوَكَّلُ ، فَهُوَ جَائِزٌ ، وَإِنْ أَقْرَضَهُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى جَازَ ،

10- KİŞİNİN BİR VEKİL TAYİN ETMESİ, VEKİLİN BİR MİKTAR ŞEYİ TERK ETMESİ VE MÜVEKKİLİN BUNA İCAZET VERMESİ HALİNDE BUNUN CAİZ OLMASI VE VEKİLİN, VEKİL EDİLDİĞİ BİR ŞEYİ BELİRLENMİŞ BİR MÜDDETE KADAR ÖDÜNÇ VERMESİNİN

¹ Ahzâb Sur. 6

CAİZ OLMASI

Kişinin bir vekil tayin etmesi, vekilin de vekili kıldığı maldan bir miktar şeyi terk etmesi ve müvekkilin buna icazet vermesi halinde bunun caiz olması; vekilin, vekil edildiği maldan bir şeyi belirlenmiş bir müddete kadar ödünç vermesi ve müvekkilin buna icazet vermesi halinde bunun caiz olması.

۲۳۱۱ - وَقَالَ عُمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ أَبُو عَمْرٍو حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ وَكَلَّنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ ، فَأَتَانِي آتٍ فَجَعَلَ يَخْتُو مِنِ الطَّعَامِ ، فَأَخَذْتُهُ ، وَقُلْتُ وَاللَّهِ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنِّي مُحْتَاجٌ ، وَعَلَى عِيَالٍ ، وَلِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ . قَالَ فَخَلَيْتُ عَنْهُ فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا أَبَا هُرَيْرَةَ مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ » قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةَ شَدِيدَةً وَعِيَالًا فَرَحِمْتُهُ ، فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ قَالَ « أَمَا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ » فَعَرَفْتُ أَنَّهُ سَيَعُودُ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّهُ سَيَعُودُ . فَرَصَدْتُهُ فَجَاءَ يَخْتُو مِنَ الطَّعَامِ فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ دَعْنِي فَإِنِّي مُحْتَاجٌ ، وَعَلَى عِيَالٍ لَا أَعُودُ ، فَرَحِمْتُهُ ، فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ » قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةَ شَدِيدَةً وَعِيَالًا ، فَرَحِمْتُهُ فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ قَالَ « أَمَا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ » فَرَصَدْتُهُ الثَّالِثَةَ فَجَاءَ يَخْتُو مِنَ الطَّعَامِ ، فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَهَذَا آخِرُ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ أَنْتَ تَزْعُمُ لَا تَعُودُ ثُمَّ تَعُودُ . قَالَ دَعْنِي أَعْلَمَنَّكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا قُلْتُ مَا هُوَ قَالَ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ ، فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَفْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ . فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ » قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ ، يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا ، فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ قَالَ « مَا هِيَ » قُلْتُ قَالَ لِي إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا

هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿١﴾ وَقَالَ لِي لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبَكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ ،
وَكَاُنُوا أَحْرَصَ شَيْءٍ عَلَى الْخَيْرِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَمَا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ ، تَعْلَمُ
مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ » قَالَ لَا قَالَ « ذَاكَ شَيْطَانٌ » طرفاه ٣٢٧٥ ،

٥٠١٠ - تحفة ١٤٤٨٢

2311- "Osmân b. el-Heysem Ebû Amr — Avf" isnâdıyla Muhammed b. Sîrîn'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Ramazan ayı zekâtını korumakla görevlendirmişti. Biri geldi ve yiyecekten avuçlayarak almaya başladı. Ona: "Vallahi seni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götüreceğim" dediğimde: "Ben çocukları olan muhtaç biriyim. Bu aldığım şeye de çok ihtiyacım var" karşılığını verdi. Ben de onu bıraktım. Sabahladığımda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Ey Ebû Hureyre! Dün esirin ne yaptı?" diye sorunca: "Ey Allah'ın Resûlü! Çocukları bulunduğunu ve çok ihtiyacı olduğunu söyleyince ona acıdım ve onu serbest bıraktım" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O sana yalan söylemiştir ve geri gelecektir" buyurdu. Ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu kavlinden dolayı onun yine geleceğini anladım ve onu beklemeye başladım. Yine gelip yiyecekten avuçlayarak almaya başlayınca onu yakaladım ve: "Seni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götüreceğim" dedim. Yine: "Beni bırak, benim çocuklarım var ve muhtaç biriyim. Bir daha gelmeyeceğim" dedi. Yine ona acıdım ve kendisini bıraktım. Sabahladığımda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Ey Ebû Hureyre! Esirin ne yaptı?" diye sordu. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Çocukları bulunduğunu ve çok ihtiyacı olduğunu söyleyince ona acıdım ve onu serbest bıraktım" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "O sana yalan söylemiş, yine gelecektir" buyurdu. Üçüncü gece de onu bekledim. O yine gelip avuçlayarak yemek almaya başlayınca onu yakaladım ve: "Seni Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götüreceğim. Bu üçüncü oluyor. Gelmeyeceğini söylüyor, sonra yine geliyor" dedim. Bu defa: "Beni bırakırsan sana kendileriyle Allah'ın fayda sağlayacağı kelimeler öğreteceğim" dedi. "Bunlar nedir?" diye sorduğumda: "Uyumak için yatağına geldiğinde Âyetü'l-Kürsî'yi oku. Sabahlayana kadar Allah

tarafından korunursun ve şeytan sana yaklaşmaz” dedi. Ben de onu serbest bıraktım. Sabah olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “*Dün gece esirin ne yaptı?*” diye sordu. “Ey Allah’ın Resûlü! Bu esir bana bir takım kelimeler öğreteceğini bunlar sebebiyle de Allah’ın bana fayda sağlayacağını söyledi. Ben de onu serbest bıraktım” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu kelimeler nedir?*” diye sorunca şöyle dedim: “Bana: «Yatağına girdiğinde Âyetü’l-Kürsî’yi oku» dedi. Yine bana: «Sabaha girinceye kadar senin üzerinde Allah’tan bir koruyucu bulunmakta devam eder; asla ayrılmaz ve sana şeytan da yaklaşamaz» dedi.” Sahabiler hayır öğrenmeye pek hırslı idiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Dikkat et! O çok yalancı olduğu halde sana doğru söylemiştir. Ey Ebû Hureyre! Üç gecedен beri konuştuğun kişi kimdir bilir misin?*” buyurdu. “Hayır” dediğimde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*O, şeytandır*” buyurdu.¹

Avf, İbn Ebî Cemîle el-A’râbî el-Abdî el-Basrî’dir. Bu kişinin Kaderiye’den olduğu söylenmiştir. Ancak bir grup kendisini huccet saymıştır ve kendisi tâbiûnun küçüklerindendir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Hureyre’yi Ramazan ayında fıtır sadakalarını korumakla görevlendirmişti. Bu sırada biri gelip yiyecekten avuçlayarak almaya başladı. Nesâî’nin Ebu’l-Mütevekkil kanalıyla Ebû Hureyre’den olan rivayeti: “Sadaka hurmalarını korumakla görevlendirilmiştim” şeklindedir. İbnu’d-Durays’ın bu kanalla olan rivayeti de: “Hurmadan bir avuç alınmıştı” şeklindedir.

Ebu’l-Mütevekkil rivayetinde: “Ebû Hureyre ilk olarak bu durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: «*Onu yakalamak istiyorsan kendisine: “Seni Muhammed’in hizmetinde kılan her türlü eksikliklerden münezzehtir” de*» buyurdu. Ebû Hureyre böyle deyince de yiyecekten alan kişiyi önünde buldu” ziyadesinde bulunmuştur. Ebû Hureyre ona hırsızlıktan dolayı elinin kesilmesi üzere Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) çıkaracağını söyleyince, bu kişi yemin ederek çocukları olduğunu ve muhtaç biri olduğunu, bu aldığı şeye de çok ihtiyacı olduğunu söyledi. Bunun üzerine Ebû Hureyre onu serbest bıraktı.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3275, 5010

Sabahladığında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: “*Ey Ebû Hureyre! Dün esirin ne yaptı?*” diye sordu. Zira Ebû Hureyre onu bir direğe bağlamıştı. Çünkü Araplar esiri bağlardı. Taberânî’nin Muâz b. Cebel’den olan rivayeti: “Cibrîl, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip olanları bildirdi” şeklindedir. Ebû Hureyre: “Ey Allah’ın Resûlü!” diyerek bu kişinin kendisine çocuklarının bulunduğunu, çok ihtiyacı olduğunu söylediğini ve kendisinin de ona acıyıp onu serbest bıraktığını haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin kendisine yalan söylediğini bir daha hırsızlık yapmak üzere yine geleceğini söyledi. Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu kavlinden dolayı onun yine geleceğini anladı ve onu beklemeye koyuldu. Bu kişi yine gelip yiyecekten avuçlayarak almaya başlayınca, Ebû Hureyre yine onu yakalayıp kendisini hırsızlıktan dolayı elinin kesilmesi için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) çıkaracağını söyledi. O da yemin ederek çocukları olduğunu ve muhtaç biri olduğunu, bu aldığı şeye de çok ihtiyacı olduğunu söyledi. Bunun üzerine Ebû Hureyre yine ona acıyıp onu serbest bıraktı.

Sabahladığında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Hureyre’ye: “*Ey Ebû Hureyre! Esirin ne yaptı?*” diye sordu. Ebû Hureyre yine: “Ey Allah’ın Resûlü!” diyerek bu kişinin kendisine çocuklarının bulunduğunu, çok ihtiyacı olduğunu söylediğini ve kendisinin de ona acıyıp onu serbest bıraktığını haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin kendisine yalan söylediğini bir daha hırsızlık yapmak üzere yine geleceğini söyledi. Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu kavlinden dolayı onun yine geleceğini anladı ve onu üçüncü defa beklemeye başladı. Bu kişi yine gelip yiyecekten avuçlayarak almaya başlayınca, Ebû Hureyre yine onu yakalayıp bunun üçüncü defa olduğunu, gelmeyeceğini söyleyip yine geldiğini ve bu sebepten dolayı kendisini Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) çıkaracağını söyledi.

Bu kimse bu defa kendisini bırakması halinde Ebû Hureyre’ye kendileriyle Allah’ın fayda sağlayacağı kelimeler öğreteceğini söyledi. Tîbî der ki: “Burada mutlak olarak fayda sağlayacağı bilinmemektedir. Ancak bu, Ali b. Ebî Tâlib’in, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kim yatağına girdiğinde Âyetu’l-Kürsî’yi okursa, Allah onun, komşusunun ve evinin etrafındaki kimselerin evlerini koruması altına alır*» şeklinde mukayyet olarak rivayet ettiği hadise hamledilmiştir.” Beyhakî bunu *Şuabu’l-îmân*’da rivayet etmiştir.

Ebu’l-Mütevekkil’in rivayeti ise: “Bunları okuman halinde erkek olsun, dişi olsun hiçbir cin sana yaklaşılamaz” şeklindedir. Ebû Hureyre bu kelimelerin ne

olduğunu sorunca, kendisine uyumak için yatağına geldiğinde Âyetu'l-Kürsî'yi okumasını, bunu okuması halinde de Allah tarafından kendisine hiçbir zarar gelmeyeceğini ve şeytanın kendisine yaklaşamayacağını söyledi. Taberânî, Muâz b. Cebel'den olan rivayetinde: “Ve Bakara Suresi'nin sonunu okursan” şeklindedir. Bunun üzerine de Ebû Hureyre onu serbest bıraktı.

Sabah olunca ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine dün gece esirinin ne yaptığını sorunca, Ebû Hureyre: “Ey Allah'ın Resûlü!” diyerek esirin kendisine bir takım kelimeler öğreteceğini bunlar sebebiyle de Allah'ın kendisine fayda sağlayacağını söylediğini ve bu sebeple onu serbest bıraktığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kelimelerin ne olduğunu sorunca, Ebû Hureyre, yatağına girdiğinde Âyetu'l-Kürsî'yi başından sonuna kadar okumasını söylediğini, sabaha girinceye kadar üzerinde Allah'tan bir koruyucu bulunmaya devam edeceğini; asla ayrılmayacağını ve şeytanın kendisine yaklaşamayacağını haber verdiğini söyledi.

Sahabiler hayır öğrenmeye pek hırslı idiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin çok yalancı olduğu halde doğru söylediğini bildirerek Ebû Hureyre'ye üç geceden beri konuştuğu kişinin kim olduğunu bilip bilmediğini sordu. Ebû Hureyre onun kim olduğunu bilmediğini söyleyince de, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun şeytan olduğunu haber verdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi Ebû Hureyre'nin: “Ona acıdım onu serbest bıraktım” demesindedir. Ebû Hureyre bu sadaka malından bir miktarın alınmasına sükût etmiş ve bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) icazet ifâde eder bir hâlde bu hususta sükût etmiştir.

Zerkeşî de başkası gibi: “Bu konuda aleyhte görüş vardır. Zira Ebû Hureyre bu malda vekil değildir. Sadece o malı muhafaza etmekle görevlidir” demiştir.

Bedruddîn ed-Demâmînî, *Mesâbîhu'l-Câmi'*de şöyle der: “Bu yöndeki görüş doğru değildir. Zira burada kastedilen başlığın hadise mutabık olmasıdır. Çünkü Ebû Hureyre maldan bir şey verme konusunda vekil olmasa bile vekil olarak malı muhafaza etmekle görevlendirilmiştir. Bu durumda da muhafaza yönündeki vekâleti terk etmiştir. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) sükût ederek Ebû Hureyre'nin bu fiiline icazet vermiştir. Bu şekilde başlık

kesin olarak hadise mutabıktır.”

Ancak vekil, vekil edildiği maldan bir şeyi belirlenmiş bir müddete kadar ödünç vermesi konusunda görüş vardır. Bazı kimseler Ebû Hureyre'nin yiyecekten avuçlayarak hırsızlık eden kişiyi terk etmesini belirlenmiş bir müddete kadar ödünç vermemeyi yönünde değerlendirmiştir.

۱۱ - بَابُ إِذَا بَاعَ الْوَكِيلُ شَيْئًا فَاسِدًا فَبَيْعُهُ مَرْدُودٌ

11- VEKİLİN, BİR ŞEYİ FÂSİD BİR ALIŞVERİŞLE SATMASI HALİNDE BU ALIŞVERİŞİN REDDEDİLMESİ

۲۳۱۲ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ - هُوَ ابْنُ سَلَامٍ - عَنْ يَحْيَى قَالَ سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَبْدِ الْغَاثِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِتَمْرٍ بَرْنِي فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « مِنْ أَيْنَ هَذَا » قَالَ بِلَالٌ كَانَ عِنْدَنَا تَمْرٌ رَدِيٌّ ، فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ ، لِنُطْعِمَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ « أَوْهَ أَوْهَ عَيْنُ الرَّبِّ عَيْنُ الرَّبِّ ، لَا تَفْعَلْ ، وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمْرَ بِبَيْعٍ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ » . تحفة ٤٢٤٦

2312- “İshâk — Yahya b. Sâlih — Muâviye b. Sellâm — Yahya” isnâdıyla Ukbe b. Abdilgâfir'in bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî şöyle demiştir: Bilâl, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bernî hurması ile geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu neredendir?*” diye sorunca, Bilâl: “Bizde âdi hurma vardı. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yemesi için ondan iki ölçek vererek bundan bir ölçek satın aldım” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Eyyvah! Eyyvah! Bu ribânın ta kendisidir. Bu ribânın ta kendisidir. Sakın öyle yapma. Şayet iyi hurma satın almak istersen elindeki sat, sonra onun parasıyla iyi hurmayı satın al*” buyurdu.

İshâk, İshâk b. Râheveyh'dir.

Yahya, Yahya b. Sâlih el-Vuhâzî'dir.

Muâviye, Muâviye b. Sellâm'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ukbe, Ukbe b. Abdilğâfir el-Avzî'dir.

Nakledildiğine göre Bilâl, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bernî hurması yani iyi cins hurma ile gelince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine bu iyi cins hurmayı nereden getirdiğini sordu. Bilâl, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yemesi için yanlarındaki âdi hurmadan iki ölçek vererek iyi hurmadan bir ölçek satın aldığını söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eyvah! Eyvah!"* diyerek iki defa bunun ribânın ta kendisi olduğunu, öyle yapmaktan sakınmasını, şayet iyi cins hurma satın almak isterse elindeki âdi hurmayı satıp sonra onun parasıyla iyi cins hurma satın almasını söyledi. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) iki defa: *"Eyvah! Eyvah!"* buyurması ya kesin bir yasaklama yönünden ya da Bilâl'in bu fiilinden duyduğu üzüntüden dolayıdır. Müslim, Ebû Nadra kanalıyla Ebû Saîd el-Hudrî'den olan rivayetinde: *"Onu geri verin"* ziyadesinde bulunmuştur. Çünkü ribâ alışverişinin reddedilmesinin vâcib olan şeylerden olduğu bilinmiştir.

Hadisi Müslim¹ ve Nesâî, *Buyû'* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۲ - باب الْوَكَاَلَةِ فِي الْوَقْفِ وَنَفَقَتِهِ ، وَأَنْ يُطْعِمَ صَدِيقًا لَهُ وَيَأْكُلَ بِالْمَعْرُوفِ

12- VAKIF HUSUSUNDA VEKÂLET, VEKİLİN NAKAFASI, VEKİLİN AŞIRIYA KAÇMADAN VAKIF MALINDAN ARKADAŞINA YEDİRMESİ VE KENDİSİNİN YEMESİ

Vakıf hususunda vekâlet, vekilin vakıf malından nakafası, vekilin aşırıya kaçmadan bu maldan arkadaşına yedirmesi ve kendisinin de vekillerin yaptığı gibi yemesi. Bu durum yetimin malının velisine kıyas edilmiştir.

۲۳۱۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عُمَرُو قَالَ فِي صَدَقَةِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لَيْسَ عَلَى الْوَلِيِّ جُنَاحٌ أَنْ يَأْكُلَ وَيُؤْكَلَ صَدِيقًا { لَهُ } غَيْرَ مُتَأَتِّلٍ مَالًا ، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ هُوَ يَلِي صَدَقَةَ عُمَرَ يُهْدِي لِلنَّاسِ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، كَانَ يَنْزِلُ عَلَيْهِمْ أَطْرَافَهُ ۲۷۳۷ ، ۲۷۶۴ ، ۲۷۷۲ ، ۲۷۷۳ ، ۲۷۷۷ - تحفة ۷۳۶۰

2313- Kuteybe b. Saîd kanalıyla Süfyân'ın bildirdiğine göre Amr,

¹ Müslim 1594

Ömer'in sadakası hususunda: "Velinin üstlendiği maldan yemesinde ve mal biriktirmeksizin arkadaşına yedirmesinde bir günah yoktur" demiştir. İbn Ömer, Ömer'in vakfettiği malın velisi idi ve bu maldan Mekke ahalisinin yanına gider ve onlara hediye de bulunurdu.¹

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Nakledildiğine göre Amr, Ömer b. el-Hattâb'ın sadaka olarak vakfettiği mal hususunda velinin üstlendiği maldan yemesinde ve mal biriktirmeksizin arkadaşına yedirmesinde bir günah olmadığını söylemiştir. Ancak Amr b. Dînâr, Ömer b. el-Hattâb zamanına ulaşmamıştır. Bu sebeple bu rivayet mevsûl değil, mürsel bir rivayettir.

Hâfız İbn Hacer şöyle demiştir: "Burada: «Ömer b. el-Hattâb'ın sadaka olarak vakfettiği mal hususunda» demesi ile İbn Ömer'den naklettiği rivayet kastedilmektedir." İsmâîlî'nin "İbn Ebî Ömer — Süfyân" kanalıyla Amr b. Dînâr'dan naklettiği rivayette bunu bu şekilde açıklamaktadır.

İbn Ömer, Ömer'in vakfettiği malın velisi idi. Bu maldan aşırıya kaçmadan kendi yiyeceği veya arkadaşına yedireceği kısımdan biriktirmede bulunarak Mekke ahalisinden Abdullah b. Hâlid b. Esîd b. Ebi'l-Âs ailesinin yanına gider ve zikredilen şartlar doğrultusunda onlara hediye de bulunurdu.

Hâfız İbn Hacer: "Bu rivayet bu isnâd ile İsmâîlî'nin de rivayetinde olduğu gibi mevsûl bir rivayettir" demiştir.

Aynî ise: "Kirmanî bu rivayetin mürsel bir rivayet olduğunu açıklamıştır. O zaman mürsele atfedilen bir rivayet nasıl olur da mevsûl olabilir ki?" demiştir.

۱۳ - بَابُ الْوَكَاةِ فِي الْحُدُودِ

13- HADLER KONUSUNDA VEKÂLET

Hukuk konularında olduğu gibi hadler konusunda da vekâletin caiz olması. Hadler konusunda vekâletin ancak kısas ve recmetme hususunda olduğu belirlenmiştir. Bu konu daha sonra kendi konusu içinde zikredilecektir, inşaallah.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2737, 2764, 2772, 2773, 2777. Müslim 1632

۲۳۱۴ و ۲۳۱۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « وَاعْدُ يَا أُنَيْسُ إِلَى امْرَأَةٍ هَذَا، فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَأَرْجُهَا ». حديث ۲۳۱۴ أطرافه ۲۶۴۹، ۲۶۹۶، ۲۷۲۵، ۲۷۳۴، ۲۸۲۸، ۲۸۳۱، ۲۸۳۶، ۲۸۴۳، ۲۸۶۰، ۲۸۹۴، ۲۹۵۹، ۲۹۷۹ - تحفة ۳۷۵۵
 حديث ۲۳۱۵ أطرافه ۲۶۹۵، ۲۷۲۴، ۲۶۳۳، ۲۸۲۷، ۲۸۳۳، ۲۸۳۵، ۲۸۴۲، ۲۸۵۹، ۲۸۶۰، ۲۹۵۸، ۲۹۷۸ - تحفة ۱۴۱۰۶

2314- 2315- “Ebû'l-Velîd — Leys — İbn Şihâb — Ubeydullah” isnâdıyla Zeyd b. Hâlid ile Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Uneys! Sen de bu adamın karısına git, eğer zina ettiğini itiraf ederse onu recmet” buyurmuştur.¹

Ebû'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Utbe'dir.

Zeyd, Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî es-Sahâbî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Uneys b. ed-Dahhâk el-Eslemî'ye bir adamın karısına gitmesini ve eğer kadın zina ettiğini itiraf ederse onu recmetmesini buyurmuştur.

Muhâribîn Kitabı'nda zina konusu içinde bu şöyle rivayet edilmiştir: Biz Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında iken bir adam kalkıp: “Allah aşkına aramızda Allah'ın Kitâb'ıyla hükmetmeni istiyoruz” dedi. Ondan daha anlayışlı olan hasmı da kalkıp: “Evet, aramızda Allah'ın Kitâb'ıyla hükmet, ama bana müsaade et konuşayım” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Konuş” buyurdu. Adam şöyle dedi: “Oğlum bu adamın yanında işçiydi ve karısıyla zina etti. Bundan dolayı oğlumun recmedilmesi gerektiğini

¹ Hadis 2314 başka yerlerde de geçmektedir: 2649, 2696, 2725, 6634, 6828, 6831, 6836, 6843, 6860, 7194, 7259, 7279. Hadis 2315 başka yerlerde de geçmektedir: 2695, 2724, 6633, 6827, 6833, 6835, 6842, 6859, 7193, 7258, 7260, 7278. Müslim 1697-8

söylediler. Fidyе olarak adama yüz koyun ve bir cariye verdim. Ancak âlimlerden birkaç kişiye de sorduğumda, bundan dolayı oğluma yüz değnek ile bir yıl boyunca sürgün, kadının ise recmedilmesi gerektiğini söylediler.” Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Canımı elinde olana yemin olsun ki aranızda Yüce Allah’ın Kitâb’ıyla hüküm vereceğim! Ödediğin yüz koyun ile cariye sana iade edilecek, oğluna yüz değnek vurulup bir yıl da sürgün edilecek!*” buyurdu. Sonra Uneys’e: “*Ey Uneys! Sen de bu adamın karısına git, eğer zina ettiğini itiraf ederse onu recmet!*” buyurdu.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu iş için sahabiler arasından Uneys’i kasıtlı olarak seçmişti. Hükümü başkasının yerine getirmesi karşısında itiraz etmeleri açısından bir kabileye ancak kendilerinden birini görevlendirirdi. Zira kadın Eslem kabilesindendi.

Buhârî bunu ayrıca *Nuzûr*, *Muhâribîn*, *Sulh*, *Ahkâm*, *Şurût*, *İ’tisâm*, *Haberu’l-Vâhid* ve *Şahâdet* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, *Hudûd* konusu içinde, Nesâî, *Kadâ*, *Recm* ve *Şurût* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

۲۳۱۶ - حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ جِئْتُ بِالنُّعْمَانِ أَوْ ابْنِ النُّعْمَانِ شَارِبًا ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ فِي الْبَيْتِ أَنْ يَضْرِبُوا قَالَ فَكُنْتُ أَنَا فِيمَنْ ضَرَبَهُ ، فَضَرَبْنَاهُ بِالنَّعَالِ وَالْجَرِيدِ طَرَفَاهُ ٦٧٧٤ ، ٦٧٧٥ - تحفة ٩٩٠٧

2316- “İbn Selâm — Abdulvehhâb es-Sekafî — Eyyûb” isnâdıyla İbn Ebî Muleyke’nin bildirdiğine göre Ukbe b. el-Hâris şöyle demiştir: Nuaymân veya İbn Nuaymân içki içmiş olarak getirildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evde bulunan kimselere onu dövmelerini emretti. Ben de onu dövenler arasında idim. Biz onu ayakkabılarla ve hurma dalları ile dövdük.”¹

Eyyûb, *Eyyûb es-Sahtiyânî*’dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ubeydillah’tır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6774, 6775

Ukbe, Ukbe b. el-Hâris b. Âmir el-Kureşî en-Nevfelî el-Mekkî'dir. Kendisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetlerinde bulunmuştur ve Mekke'nin fethi zamanında müslüman olmuştur. Buhârî onun üç hadisini tahrir etmiştir.

Nuaymân veya İbn Nuaymân içki içmiş olarak getirildi. Buradaki şüphe raviye aittir. İsmâîlî bunu şüphe etmeksizin: "Nuaymân'ı içki içmiş olarak getirdim" şeklinde rivayette bulunmuştur. Bu şekilde dövülmesinde hazır bulunan kişinin kim olduğu bilinmektedir ki bu da Ukbe'dir. Nuaymân b. Amr b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ğanm b. Mâlik b. en-Neccâr, el-Ensârî, Bedir savaşında bulunmuş şakacı biri idi. Nuaymân sarhoş olarak getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evde bulunan kimselere onu dövmelerini emretti. Ukbe b. el-Hâris de onu dövenler arasında idi. Onu ayakkabılarla ve soyulmuş hurma dalları ile dövdüler.

Hadisin başlığa uygunluğu, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) cezayı bizzat kendisinin uygulamayıp başkalarına emretmesidir ki, bu da o işe başkasını vekil kılmaktır.

١٤ - بَابُ الْوَكَاةِ فِي الْبُذْنِ وَتَعَاهِدِهَا

14- KURBANLIK HAYVANLARIN KESİLMESİ VE BUNLARIN İŞLERİNİN GÖZETİLMESİ HUSUSUNDA VEKÂLET

Kurbanlık hayvanların kesilmesi ve bunların işlerinin araştırılıp gözetilmesi hususlarında vekâletin hükmü.

٢٣١٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَا قَتَلْتُ قَلَائِدَ هَذِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي، ثُمَّ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي، فَلَمْ يَحْرُمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ حَتَّى نُجِرَ الْهَذْيُ أَطْرَافَهُ ١٦٩٦، ١٦٩٨، ١٦٩٩، ١٧٠٠، ١٧٠١، ١٧٠٢، ١٧٠٣، ١٧٠٤، ١٧٠٥، ٥٥٦٦ - تحفة

١٧٨٩٩

2317- "İsmail b. Abdillâh — Mâlik — Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm" isnâdıyla Amre binti Abdirrahman'ın bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle

demoştir: “Ben, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık develerinin gerdanlıklarını kendi elimle eğirdim. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) develere bu gerdanlıkları taktı ve sonra onları babam ile gönderdi. Bu kurbanlar kesilinceye kadar da Allah ona ihramlıya haram olan şeyleri helal kıldı.”¹

İsmail, imam Mâlik’in kız kardeşinin oğlu İsmail b. Abdillâh el-Uveysî el-Medenî’dir.

Mâlik, hicret diyarının imamı Mâlik b. Enes’tir.

Amre, Amre binti Abdirrahman el-Ensâriyye’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Hz. Âişe, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlık develerinin gerdanlıklarını kendi eliyle eğirmiştir. Bu hadis burada muhtasar olarak zikredilmiştir. Ancak Kurbanlıklara bizzat kendi eliyle gerdanlıklar takan kimse başlığı altında daha uzun bir şekilde şöyle rivayet edilmiştir: “Amre binti Abdirrahman’ın bildirdiğine göre Ziyâd b. Ebî Süfyân, Hz. Âişe’ye bir mektup yazarak: «Abdullah b. Abbâs: “Kim kurban gönderip (Kâbe’ye) hediye ederse, kurbanı kesilinceye kadar hacılara ihramlı iken haram olan şeyler, o kimseye de haram olur” demektedir» dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe ona cevap olarak: «Bu mesele İbn Abbâs’ın dediği gibi değildir. Hicri 9 yılında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıklarının gerdanlıklarını kendi ellerimle eğirdim ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu gerdanlıkları o kurbanlık hayvanlara kendi elleriyle taktı» diye yazdı.”

Sonra da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu kurbanlık hayvanları babam Ebû Bekr ile birlikte gönderdi. Kurbanlar kesilene kadar da Yüce Allah’ın helal kıldığı hiçbir şeyi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendine haram kılmadı.

Hadisin başlıkla olan ilgisi, kurbanlıklarda vekâlet ile açık olarak görölmektedir. İşlerinin gözetilmesine gelince; muhtemelen burada gerdanlıkları bizzat Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) takması kastedilmektedir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1696, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 5566

١٥ - بَابُ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لَوَكِيلِهِ ضَعُهُ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ
وَقَالَ الْوَكِيلُ قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ

15- KİŞİNİN VEKİLİNE: “BUNU ALLAH’IN SANA GÖSTERDİĞİ YERE KOY” DEDİĞİ ZAMAN VEKİLİN: “SÖYLEDİĞİN ŞEYİ İŞİTTİM” DEMESİ

Kişinin vekil kıldığı kimseye: “Bunu istediğin yere koy” demesi halinde vekilin bu şeyi istediği yere koymasının caiz olması.

٢٣١٨ - حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ
أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا، وَكَانَ
أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرٌ حَاءٌ وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا
وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ فَلَمَّا نَزَلَتْ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ قَامَ أَبُو
طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ
حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرٌ حَاءٌ، وَإِنَّمَا صَدَقَهُ اللَّهُ أَرْجُو بِرَهَا
وَدُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ شِئْتُ، فَقَالَ «بَحْ، ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ، ذَلِكَ
مَالٌ رَائِحٌ قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهَا، وَأَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ» قَالَ أَفَعَلُ يَا رَسُولَ
اللَّهِ فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ. تَابَعَهُ إِسْمَاعِيلُ عَنْ مَالِكٍ وَقَالَ رُوِيَ عَنْ
مَالِكٍ رَابِعٌ أَطْرَافَهُ ١٤٦١، ٢٧٥٢، ٢٧٥٨، ٢٧٦٩، ٤٥٥٤، ٤٥٥٥، ٥٦١١ -
تحفة ٢٠٤

2318- “Yahya b. Yahya — Mâlik” isnâdıyla Abdullah’ın bildirdiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Ebû Talha mal yönünden Medine’de Ensâr’ın en zengini idi. En fazla hoşlandığı bahçesi de Mescid’in karşısında bulunan Beyruhâ bahçesiydi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) o bahçeye girer ve temiz suyundan içerdi. **“Sevdiğiniz şeylerden**

(Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”¹ âyeti inince, Ebû Talha: “Ey Allah’ın Resûlü! Yüce Allah: «**Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz»²** buyurmaktadır. Benim de en fazla hoşlandığım bahçem Beyruhâ bahçesidir. Onu Allah yolunda tasadduk ediyorum. Ben bu bahçenin sevabını diliyor ve Allah katında benim için saklanmasını temenni ediyorum. Ey Allah’ın Resûlü! Onu Allah’ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Çok güzel, bu mal gidici bir maldır, bu mal gidici bir maldır. Ben senin ne dediğini işittim. Ben onu akrabalarına bırakmanı uygun görüyorum*” buyurdu. Ebû Talha: “Ey Allah’ın Resûlü! Öyle yapacağım” deyip onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti.

İsmail bunu Mâlik’ten rivayet ederek ona (Yahya’ya) mutabaat etmiştir. Ravh, Mâlik’ten olan rivayetinde: “*Bu mal kâr bırakan bir maldır*” ifadesini kullanmıştır.³

Yahya, Yahya b. Yahya b. Bekr b. Ziyâd et-Temîmî el-Hanzalî’dir.

Mâlik, imam Mâlik’tir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha’dır.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Ebû Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî mal yönünden Medine’de Ensâr’ın en zengini idi. En fazla hoşlandığı bahçesi de Mescid’in karşısında bulunan Beyruhâ bahçesiydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o bahçeye girer ve temiz suyundan içerdi. Tasadduk hakkında: “**Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”⁴** âyeti inince, Ebû Talha, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah’ın Resûlü!” diyerek Yüce Allah’ın Kitabında: “**Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz”⁵**

¹ Âl-i İmrân Sûr, 92

² Âl-i İmrân Sûr, 92

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1461, 2752, 2758, 2769, 4554, 4555, 5611

⁴ Âl-i İmrân Sûr, 92

⁵ Âl-i İmrân Sûr, 92

buyurduğunu, kendisinin de en fazla hoşlandığı bahçesinin Beyruhâ bahçesi olduğunu, onu Allah yolunda tasadduk ettiğini, bu bahçenin sevabını dilediğini ve Allah katında kendisi için saklanmasını temenni ettiğini söyledi. Sonra: “Ey Allah’ın Resûlü! Onu Allah’ın sana göstermiş olduğu yerlerde harca” dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu davranışının güzel bir davranış olduğunu, malın gidici olduğunu ve gidici olan malın hayır yolunda harcanmasının daha evla olduğunu söyledi. Bununla birlikte kendisine ne dediğini işittiğini ve onu akrabalarına bırakmasını uygun gördüğünü söyledi. Ebû Talha da öyle yapacağını söyleyerek onu akrabaları ve amca çocukları arasında taksim etti.

İsmail b. Ebî Uveys bunu Mâlik’ten rivayet ederek Yahya b. Yahya’ya mutabaat etmiştir. Buhârî bunu Âl-i İmrân Suresi’nin tefsirinde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ravh b. Ubâde, Mâlik’ten olan rivayetinde: “*Bu mal kâr bırakan bir maldır*” ifadesini kullanmıştır.

Hadisin başlıkla olan ilgisi Ebû Talha’nın, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu Allah için bir sadakadır...” demesi ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu reddetmemiş olmasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu vekâleti bizzat yerine getirmeyip malın Ebû Talha tarafından yakınlarına taksim edilmesini emretmiştir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vekâleti kabul etmesinde vekâletin kabul ile tamam olacağı hükmü vardır.

Bu hadis daha önce Zekât Kitabında Akrabalara verilen zekât başlığı altında zikredilmiştir.

١٦ - بَابُ وَكَالَةِ الْأَمِينِ فِي الْخِزَانَةِ وَنَحْوِهَا

16- EMİN KİMSEYE VEZNEDARLIK VE BENZERİ İŞLERDE VEKÂLET VERME

٢٣١٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْحَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُنْفِقُ - وَرَبَّهَا قَالَ الَّذِي يُعْطَى - مَا أَمَرَ بِهِ كَامِلًا مُوقَرًا ، طَيِّبٌ نَفْسُهُ ، إِلَى الَّذِي أَمَرَ بِهِ ، أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ

« . طر فاه ١٤٣٨ ، ٢٢٦٠ - تحفة ٩٠٣٨

2319- “Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyde b. Abdillâh — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa’nın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Kendisine emredilen şeyi gönül hoşluğuyla eksiksiz ve tam olarak infak etmesi gereken*” veya: “*vermesi gereken kişiye veren veznedar sadaka veren ikinci kişi sayılır.*”¹

Muhammed b. Alâ, Ebû Kureyb el-Hemdânî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Leysi’dir.

Ebû Burde, Âmir veya Hâris’dir.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş’arî’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), kendisine efendisi tarafından emredilen şeyi gönül hoşluğuyla eksiksiz ve tam olarak infak edilmesi veya verilmesi emredilen kişiye veren veznedarın sadaka veren ikinci kişi sayılacağını söylemiştir.

Hadisin başlığa mutabakatı, emin veznedarın efendisinin emrine göre infakta bulunması ve mal vermesidir. Bu hadis daha önce Zekât Kitâbında Hizmetçinin ecri başlığı altında zikredilmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1438, 2260. Müslim 1023

٤١ - الحرث والمزارعة

41- EKİN VE MUZÂRA'A KİTABI

Ekin ve çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında tarlayı işlemek. Bu durumda tohum mal sahibinden olur. Eğer tohum tarlayı işleyen kişiden ise bu, muhâbere olur. Araziyi mahsulün bir kısmına karşılık işlemek caiz değildir. Buhârî bu nehy etmeyi arazinin bir kısmı mal sahibine, bir kısmı da ekiciye ait olmak üzere şart koşularak yapılan ekicilik hakkındaki haberlere hamletmiştir. Bu akit diğer akitler gibi icap ve kabul ile gerçekleşir.

١ - باب فَضْلِ الزَّرْعِ وَالْعَرَسِ إِذَا أُكِلَ مِنْهُ . وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ *
أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ * لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا ﴿١﴾

1- KENDİLERİNDEN YENİLMESİ HALİNDE EKİN EKMENİN VE AĞAÇ DİKMENİN FAZİLETİ VE YÜCE ALLAH'IN: “Şimdi Bana, Ektiğinizi Haber Verin. Onu Siz mi Bitiriyorsunuz, Yoksa Bitiren Biz miyiz? Dileseydik Onu Kuru Bir Çöp Yapardık da Şaşar Kalırdınız”¹ BUYRUĞU

Kendilerinden yenilip faydalanıldığı zaman ekin ekmenin ve ağaç dikmenin fazileti ve Yüce Allah'ın: “Şimdi bana, ektiğinizi haber verin. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz? Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız”² buyruğu.

Ekin, tohum ve başka şeylerin tümü Yüce Allah'ın filinden olsa bile Yüce Allah ekin işini bize, bitirme işini de kendi zatına nisbet etmiştir. “الزرع” ifadesi ile bitirmek kastedilmektedir ki bu da Allah'ın kudretine has bir şeydir.

¹ Vakıa Sur. 63-65

² Vakıa Sur. 63-65

Bu âyetin ekin ekmenin mubah olmasına delil sayılması ise Yüce Allah'ın ekmekte olduğumuz tohumları bitirmekle bize nimet hatırlatması yapmasıdır. Bu da tohum ekmenin caiz olduğuna delalet etmektedir ki yasak olan bir şeyle nimet hatırlatması yapılmaz.

۲۳۲۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا ، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَيْهَمَةٌ ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ » وَقَالَ لَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا أَبَانُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ طَرَفَهُ ٦٠١٢ - تحفة ١٤٣١

2320- “Kuteybe b. Saîd — Ebû Avâne” ve “Abdurrahman b. el-Mübârek — Ebû Avâne — Katâde” isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kişinin ektiği bir ekinden kuşlar, insanlar veya hayvanlar yediği zaman buna karşılık mutlaka ona sadaka sevabı yazılır*” buyurmuştur.¹

Yine “Müslim — Ebân — Katâde — Enes” isnâdıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) aynısı rivayet edilmiştir.

Ebû Avâne, Ebû Avâne Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. el-Mübârek b. Abdillâh el-Ayşî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin ektiği bir ağaçtan veya ekinden kuşlar, insanlar veya hayvanlar yediği zaman buna karşılık mutlaka ona sadaka sevabı yazılacağını bildirmiştir. Burada kâfir kişi bunun dışında tutulmuş ve sadece Müslüman kimse kastedilmiştir. Kâfir kimse bir tasaddukta bulunduğu veya iyilik olarak bir fiil işlediği zaman bundan dolayı âhirette bir sevabı olmaz. Kâfirin ekininden yenilmesi halinde

¹ Hadis 6012'de geçmektedir.

bunun karşılığını dünyada iken bulur. Bu yönde sâbit (sahih) deliller vardır. Ahirette azabının hafifleteceğini söyleyen kimsenin ise bu yönde delil getirmesi gerekmektedir.

Müslim'in Hz. Âişe'den olan rivayeti şöyledir: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): «Ey Allah'ın Resûlü! İbn Cud'ân cahiliye döneminde akrabalık bağlarını gözetir ve yetimlere yemek yedirirdi. Bu amellerinin kendisine bir faydası var mıdır?» diye sorduğumda: *«Hayır yoktur, zira o hiçbir gün: “Rabbim! Hesap gününde hatalarımı bağışla” dememiştir»* buyurdu.” Yani İbn Cud'ân tekrar diriltileceğine inanmamıştı. Buna inanmayan kâfirin de amel işleminin âhirette kendisine bir faydası olmaz. Kadı İyâd, kâfirlere amellerinin ne nimet olarak ne de azaplarının hafifletilmesi olarak bir fayda sağlamayacağı yönünde icma edildiğini nakletmiştir. Ancak suç oranlarına göre kimisi kimisinden daha şiddetli bir azaba maruz kalır.

Ahmed, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hadisini merfû olarak: *“Ağaç eken hiçbir adam yoktur ki...”* şeklinde nakletmiştir. Ahmed'in bu rivayeti ve: *“Ağaç eken hiçbir kul yoktur ki...”* şeklinde nakledilen rivayet, Müslümanı da, kâfiri de kapsamaktadır. Ancak mutlak olan şey, mukayyet olana hamledilir ki burada Müslüman erkek ve Müslüman kadın kastedilmektedir.

“Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhîdî el-Basrî — Ebân b. Yezîd el-Attâr — Katâde b. Diâme — Enes” isnâdıyla Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) aynısı rivayet edilmiştir. Müslim bunu Abd b. Humeyd kanalıyla Müslim b. İbrâhîm'den: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ensâr'dan Ümmü Mübeşşir'in hurmalığını gördü ve: *“Bu hurmaları kim dikti. Müslüman mı, yoksa kâfir mi?”* diye sordu. “Müslüman biri” denilince de, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)...” lafzıyla nakletmiştir.

Ebû Nuaym, *Mustahrec*'inde: *“Bir müslümanın ektiği bir ekinden insanlar veya kuşlar veya hayvanlar yediği zaman buna karşılık mutlaka ona sadaka sevabı yazılır”* şeklinde hadisin devamını da zikretmiştir. Müslim ayrıca bunu bazı kanallarla Câbir'den nakletmiştir. Bir rivayetinde: *“Bir müslümanın ektiği bir ekinden vahşi hayvanlar veya kuşlar veya herhangi bir şey yediği zaman buna karşılık mutlaka ona sevap yazılır”* derken, bir diğerinde: *“Bir müslümanın ektiği bir ekinden insanlar veya hayvanlar veya kuşlar yediği zaman kıyamet gününe kadar kendisine sadaka sevabı yazılır”* demiştir. Bu da göstermektedir ki kendisinden yenilen ağaç veya ekin durduğu müddetçe onu eken kişi ölse bile veya mülkü başkasına intikal etse bile bu sevabı

devam etmektedir.

İbnu'l-Arabî der ki: “Kişiyi hayatta iken verdiği sevabı ölümünden sonra vermesi de Allah'ın kereminin genişliğindendir. Bu da kişinin kendisinden sonra sadaka-i cariyeye, kendisinden faydalanılan ilim, kendisine dua edecek salih bir evlat, ektiği ağaç, ektiği ekin bırakması ve nöbet tutmuş olması olmak üzere altı çeşittir. Nöbet tutanların iyi amelleri kıyamet gününe kadar yazılmaya devam eder.”

Tîbî, *Muhyî's-Sünne'*den şöyle rivayette bulunmuştur: “Bir adam ceviz fidanı dikmekte olan Ebu'd-Derdâ'yı gördü ve: «Sen yaşlı olmana rağmen bu fidanı mı dikiyorsun? Bu fidan ancak şu kadar şu kadar yıl sonra meyve verir» dedi. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ: «Meyvesini başkası yediği halde, sevabını ben alsam ne ziyanım olur ki!» karşılığını verdi.”

Ebu'l-Vefâ el-Bağdâdî şöyle bir rivayette bulunmuştur: “Ebû Şîrvân zeytin fidanı diken bir adama rastladı ve: «Senin için bunu ekme zamanı değildir. Bu çok geç meyve veren bir ağaçtır» dedi. Bunun üzerine adam: «Bizden öncekiler ekti ve biz yedik. Biz de bizden sonrakilerin yemesi için ekıyoruz» karşılığını verdi. Ebû Şîrvân, iyi yapıyorsun ve sana ihsanda bulunurum mânâsında: «Zehh» dedi. Böyle dediği zamanda kendisine böyle dedirten kişiye dört bin dirhem verirdi. Adam: «Ey melik! Ağacımın geç meyve verdiğini söylüyorsun. Bak ne kadar da acele meyve verdi» deyince, Ebû Şîrvân yine: «Zehh» dedi ve kendisine dört bin dirhem daha verdi. Bunun üzerine adam: «Her ağaç yılda bir defa meyve verir, ama benim ağacım bir an içinde iki defa meyve verdi» deyince, Ebû Şîrvân yine: «Zehh» diyerek kendisine dört bin dirhem daha verdi ve adamın yanından ayrılarak: «Eğer yanında durmaya devam edecek olursak hazinelerimizdeki şey ona yetmeyecek» dedi.”

Ağaç diken kimse onu çocukları için veya kendi nafakası için dikse bile yine bu sevap kendisine yazılır. O ağaçtan çalınması halinde de yine onun için bir sevap vardır. Burada sadece bizzat ağacı diken kimse kastedilmemektedir. Ücretle adam tutup ağacı veya ekini ektiren kimse de bu kapsam altındadır. Kişi, ekin ekip hasadını yapmaktan aciz kalması durumunda ve hayvanların ondan yemesi halinde yine aynı sevaba nail olur.

Bu rivayet kazançların en faziletlisinin ziraat olduğuna delil sayılmıştır. Birçok kimse de bu görüştedir. Ancak vaziyete göre bu durum fazilet

bakımından değişebilir. Yiyeceğe çok ihtiyaç duyulduğu zaman insanların ihtiyacını karşılamak açısından ziraat en faziletli olanıdır. Yolların kesilmesi sebebiyle de ticarete ihtiyaç duyulması halinde ticaret en faziletli olanıdır. Bir sanata ihtiyaç duyulması halinde de ihtiyaç duyulan sanat en faziletli olanıdır. Doğrusunu da Allah bilir.

Buhârî bunu ayrıca *Edeb* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Tirmizî, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲ - بَابُ مَا يُحَذَّرُ مِنْ عَوَاقِبِ الْإِسْتِغَالِ بِآلَةِ الزَّرْعِ أَوْ
مُجَاوَزَةِ الْحَدِّ الَّذِي أُمِرَ بِهِ

2- ZİRAAT ÂLETİYLE MEŞGUL OLMANIN AKİBETLERİNDEN VEYA ZİRAATTE EMROLUNAN ŞEYDE SINIRIN GEÇİLMESİ GİBİ SAKINILACAK ŞEYLER

Ziraat âletiyle meşgul olmanın akıbetlerinden veya vacip olsun mendup olsun ziraatta emr olunan şeyde sınırın geçilmesi gibi sakınılacak şeyler.

۲۳۲۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَالِمٍ الْحِمَصِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ الْأَلْهَانِيُّ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ ، قَالَ - وَرَأَى سِكَّةً وَشَيْئًا مِنْ آلَةِ الْحَرْثِ ، فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ الذُّلُّ » قَالَ مُحَمَّدٌ: وَاسْمُ أَبِي أُمَامَةَ صَدِيقُ بَنِي عَجْلَانَ. أطرافه ۲۱۴۱، ۲۲۳۰، ۲۴۰۳، ۲۱۱۵، ۲۵۳۴، ۶۷۱۶،

۶۹۴۷ ۷۱۸۶ تحفة ۴۹۲۵

2321- “Abdullah b. Yûsuf — Abdullah b. Sâlim el-Hımsî” isnâdıyla Muhammed b. Ziyâd el-Elhânî bildiriyor: Saban ve ziraat araçlarından birini gören Ebû Umâme el-Bâhilî: “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu âlet bir topluluğun evine girince, Yüce Allah oraya zilleti de geçirir” buyurduğunu işittim” dedi.¹

Muhammed: “Ebû Umâme’nin adı Suday b. Aclân’dır” demiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2141, 2230, 2403, 2115, 2534, 6716, 6947, 7186

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Abdullah b. Sâlim el-Hımsî, Ebû Yûsuf'tur.

Nakledildiğine göre demir saban ve ziraat araçlarından birini gören Ebû Umâme el-Bâhilî, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu âlet bir topluluğun evine girince, Yüce Allah oraya zilleti de geçirir*” buyurduğunu işittiğini söylemiştir.

Ebû Nuaym da *Müstahrec*'te şöyle demiştir: “Kişi kendisinde ekicilik yaptığı arazilerde hakka riayet etmezse nefesine kıyamet gününe kadar kendisinden çıkmayacak olan zilleti sokmuş olur.

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle der: “Buhârî başlıkla Ebû Umâme'nin hadisi ile bu hadisi birbirine uyuşturmaya işaret etmiştir. Ziraattan sakınmayı telkin eden el-Bâhilî'nin hadisi ile bundan önce geçen ekicilik ve ağaç dikmeyi teşvik eden Enes b. Mâlik'in hadisi arasında açık bir çelişki vardır. Bu da ancak şu iki şeyden biri yönündedir. Ya ziraatla meşgul olmanın diğer dini vazifeleri yerine getirmeye mâni olmasından sakınmak ya da sınırı geçerek emredilen dini vazifeleri yerine getiremeyecek kadar ziraatla meşgul olmaktan sakınmaktır.”

Ravi Muhammed b. Ziyâd, Ebû Umâme el-Bâhilî'nin adının Suday b. Aclân olduğunu söylemiştir. Suday, Şam'da vefat eden sahabilerdendir. Buhârî de bu hadisinden başka bir hadisi yoktur. Bu hadis Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

۳ - باب اقْتِنَاءِ الْكَلْبِ لِلْحَرْثِ

3- ZİRAAT İÇİN KÖPEK BESLEMEK

۲۳۲۲ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيرَاطٌ ، إِلَّا كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ مَاشِيَةٍ » قَالَ ابْنُ سِيرِينَ وَأَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « إِلَّا كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ حَرْثٍ أَوْ صَيْدٍ » وَقَالَ أَبُو حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ » طرفه ۳۳۲۴ - تحفة ۱۵۴۲۸ ، ۱۳۴۱۴

2322- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Her kim köpek beslerse sevabından her gün bir kırât eksilir. Ziraat veya koyun köpeği beslemek bunun dışındadır*” buyurmuştur. İbn Sîrîn ve Ebû Sâlih isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Koyun köpeği veya ziraat köpeği veya av köpeği beslemek bunun dışındadır*” buyurmuştur. Ebû Hâzım isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Av köpeği veya çoban köpeği beslemek bunun dışındadır*” buyurmuştur.¹

Muâz b. Fadâle, Ebû Zeyd el-Basrî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman’dır.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) köpek besleyen kişinin sevabından her gün bir kırât eksileceğini, ancak ziraat ve koyun köpeği beslemenin bunun dışında olduğunu söylemiştir. Müslim’in rivayeti: “*Sevabından her gün iki kırât eksilir*” şeklindedir. Buradaki fazlalığın sebebi, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilk olarak bir kırât eksileceğini haber vermiş ve ravinin bunu işitmiş olması, sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu işi tekid için iki kırât eksileceğini haber vermiş ve başka bir ravinin bunu işitmiş olması sebebiyle olabilir.

Rûyânî, *el-Bahr*’da sevabın geçmiş amelden mi yoksa gelecekteki amelden mi eksilmesi konusunda ihtilaf olduğunu söylemiştir. İki kırâtın bir kırâtının gündüz amelinden bir kırâtının da gece amelinden eksileceği söylenmiştir. Yine iki kırâtın bir kırâtının farz amelden, bir kırâtının da nafîle amelden eksileceği söylenmiştir. Kırâtın miktarı da Allah katında malumdur. Burada kişinin sevaplarından bir veya iki cüz’ünün eksileceği kastedilmektedir. Peki, köpeklerin sayısı çoğalınca kırâtların sayısı çoğalır mı? Sevapların eksilmesinin sebebi meleklerin o eve giremeyişinden veya köpeğin, yanından geçen kimselere eziyet vermesinden veya yasaklamadan sonra beslenmesinden veya bir kısmının şeytan olmasından veya sahibinin görmemesi halinde köpeğin ağzını bir kaba sokabilecek olmasından dolayıdır.

¹ Hadis 3324’de geçmektedir. Müslim 1575

Şâfiî nassa dayanarak doğru olanın evleri ve yolları korumak açısından köpek beslemenin mübah olduğu görüşünde olduğunu söylemiştir. Mâlikiler ise köpeğin temiz olmasını beslenebileceğine delil saymıştır.

Muhammed b. Sîrîn ve Ebû Sâlih Zekvân ez-Zeyyât isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Koyun veya ziraat veya av köpeği beslemek bunun dışındadır"* buyurmuştur. Hâfız İbn Hacer bunu mevsûl olarak bulamamıştır. Ebû Sâlih Zekvân ez-Zeyyât'ın rivayetini Ebu's-Şeyh el-Asbehânî, *et-Terğîb* kitabında mevsûl olarak rivayet etmiş ve rivayetinde: *"Av köpeği"* ziyadesinde bulunmuştur. Ebû Hâzım Selmân el-Eşcaî isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Av köpeği veya çoban köpeği beslemek bunun dışındadır"* buyurmuştur. Ebu's-Şeyh el-Asbehânî bunu mevsûl olarak rivayet etmiş ve rivayetinde ziraat köpeğini zikretmemiştir.

٢٣٢٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ سُفْيَانَ بْنَ أَبِي رُهَيْرٍ - رَجُلًا مِنْ أَزْدِ شَنْوَةَ - وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا لَا يُغْنِي عَنْهُ زَرْعًا وَلَا ضَرْعًا ، نَقَصَ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ فِرَاطٌ » قُلْتُ أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِي وَرَبِّ هَذَا الْمُسْجِدِ . طرفه ٣٣٢٥ - تحفة ٤٤٧٦

2323- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Yezîd b. Husayfe" isnâdıyla Sâib b. Yezîd'in bildirdiğine göre Ezdi Şenûe'den ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan Süfyân b. Ebî Züheyr şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Her kim ne ekin, ne de sağım hayvanı korumayan bir köpek beslerse, onun amelinden her gün bir kırât eksilir» buyurduğunu işittim." Ona: "Sen bunu Resûlullah'tan mı (sallallahu aleyhi vesellem) işittin?" dediğimde: "Şu mescidin Rabbine yemin olsun ki evet" karşılığını verdi.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Yezîd b. Husayf'ın babası, Abdullah'tır. Ancak Yezîd, dedesine nispet edilmiştir.

Sâib, *Sâib* b. *Yezîd el-Kindî*'dir. Kendisi küçük sahabidir ve yedi yaşında iken *Vedâ* haccında haccetmiştir. *Ömer* kendisini *Medine* çarşısında görevlendirmiştir ve orada vefat eden son sahabidir.

Ezdi Şenûe'den ve *Allah Resûlü'nün* (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan *Süfyân b. Ebî Züheyr*'in bildirdiğine göre *Resûlullah* (sallallahu aleyhi vesellem) ne ekin, ne de sağım hayvanı korumayan bir köpek besleyen kişinin amelinden her gün bir kırât eksileceğini söylemiştir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. *Sâib b. Yezîd* hadisi tesbit için *Süfyân b. Ebî Züheyr*'e: “Sen bunu *Resûlullah*'tan mı (sallallahu aleyhi vesellem) işittin?” dediğinde, *Süfyân b. Ebî Züheyr*: “Şu mescidin *Rabbine* yemin olsun ki” diyerek bunu bizzat *Resûlullah*'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini söylemiştir.

Hadiste sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Hadisi *Müslim*¹, *Buyû*' konusu içinde, *Nesâî* ve *İbn Mâce*, *Sayd* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٤ - باب اسْتِعْمَالِ الْبَقَرِ لِلْحِرَاثَةِ

4- ÇİFTÇİLİK İÇİN SIĞIR KULLANMAK

٢٣٢٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ سَمِيعٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « بَيْنَمَا رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى بَقَرَةٍ انْتَفَتَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا ، خُلِقْتُ لِلْحِرَاثَةِ ، قَالَ آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، وَأَخَذَ الذِّئْبُ شَاةَ فَتَبِعَهَا الرَّاعِي ، فَقَالَ الذِّئْبُ مَنْ هَذَا يَوْمَ السَّبْعِ ، يَوْمَ لَا رَاعِيَ لَهَا غَيْرِي قَالَ آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ » قَالَ أَبُو سَلَمَةَ مَا هُمَا يَوْمَانِ فِي الْقَوْمِ أَطْرَافُهُ ٣٤٧١ ، ٣٦٦٣ ، ٣٦٩٠ - تحفة ١٤٩٥١

2324- “*Muhammed b. Beşşâr — Gündar — Şu'be — Sa'd — Ebû Seleme*” isnâdıyla *Ebû Hureyre*'nin bildirdiğine göre *Allah Resûlü* (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Adamın biri ineğine binince inek adama döndü ve: «Ben bunun için yaratılmadım; çiftçilik için yaratıldım» dedi. Ben*

¹ Müslim 1576

buna inandım. Ebû Bekr ve Ömer de inanıyor. Yine kurdun biri gelip bir koyunu kapınca çoban onu takip edip koyunu elinden kurtardı. Bunun üzerine kurt çobana: «Benden başka çobanın bulunmadığı bir günde bu koyunlara ne olacak?» dedi. Ben buna inandım. Ebû Bekr ve Ömer de inanıyor.» Ebû Seleme der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları söylerken Ebû Bekr ile Ömer yanında değildi."¹

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr el-Abdî el-Basrî'dir.

Ğundar, Muhammed b. Câfer el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Sa'd, Medine kadısı Sa'd b. İbrâhîm b. Abdîrrahman b. Avf ez-Zührî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman ez-Zührî el-Medenî'dir. Adının Abdullah olduğu söylenmekle birlikte İsmail olduğu da söylenmektedir. Kendisi Sa'd b. İbrâhîm'in amcasıdır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Adamın biri ineğine binince inek adama döndü ve: «Ben bunun için yaratılmadım; çiftçilik için yaratıldım» dedi*" buyurmuştur. Buradaki adamın ismi belirtilmemiştir. *Menâkib*'de, Ebû Bekr'in fazileti konusunda Ebu'l-Yemân kanalıyla: "*İnek adama döndü ve dile gelerek şöyle dedi...*" ziyadesinde bulunmuştur. Buhârî bunu İsrâîl oğulları babında Ali kanalıyla Süfyân'dan şöyle rivayet etmiştir: "*Adamın biri önünde bir ineği güderken ona bindi ve yürümesi için ona vurdu. Bunun üzerine inek adama: «Ben bunun için yaratılmadım; çiftçilik için yaratıldım!» dedi. İnsanlar: «Sübhanallah! İnek hiç konuşur mu?» dedi.*" Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ineğin konuşmasına inandığını söyledi. İsrâîl oğulları babında ise: "*Ben buna inanıyorum. İnsanlar bunu garipseyip şaşırırsa da ben garipsemiyor ve buna inanıyorum*" şeklindedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) insanların garipsediği bu şeye Ebû Bekr ve Ömer'in de inandığını söyledi.

İneğin: "*Ben bunun için yaratılmadım; çiftçilik için yaratıldım*" demesi, hayvanların ancak gelenekler yönünde kullanılması gerektiğine delil sayılmıştır. Muhtemelen de: "*Çiftçilik için yaratıldım*" demesi kendisi için yaratılmış olduğu şeyi tazim babındandır. Bu da başka yönlerde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3471, 3663, 3690. Müslim 2388

kullanılmasını olumsuz kılmaz. Zira kesilip yenildiği konusunda ittifak edilmiştir.

İbn Battâl der ki: Bu hadis: “Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) zinet olsun diye (yarattı)”¹ buyruğuna dayanarak atları kesip yemeyi yasaklayanlara karşı bir huccettir. Eğer bu âyet atları kesip yemeyi yasaklamaya delalet ediyorsa bu haber de ineğin: “Ben bunun için yaratılmadım; çiftçilik için yaratıldım” demesi, onu yemenin yasak olduğuna delalet ediyor demektir. Ancak yenilmesinin caiz olduğu konusunda ittifak edilmiştir. Bu da başka şeylerle birlikte esas olarak çiftçilik için yaratıldığını göstermektedir.

Yine kurdun biri gelip bir koyunu kapınca çoban onu takip edip koyunu elinden kurtardı. Buradaki adamın da ismi belirtilmemiştir. Buhârî bunu İsrâîl oğulları babında zikretmekle bu kıssanın İslam’dan önce onlar zamanında cereyan ettiğine işaret etmek istemiştir. Bunun üzerine kurt çobana: “Benden başka çobanın bulunmadığı bir günde bu koyunlara ne olacak?” dedi. İsrâîl oğulları babında: “Bir adam koyunlarını otlatırken kurdun biri gelip bir koyun alarak kaçtı. Adam kurdun peşinden gidip koyunu ondan kurtarınca, kurt: “Benden başka çobanın bulunmadığı bir günde bu koyunlara ne olacak?” dedi” şeklindedir.

Menâkib’de bu hadisi: “Bir çoban koyunları arasında iken kurdun biri gelip bir koyun alarak kaçtı. Adam kurdun peşinden gidince kurt adama dönüp şöyle dedi” şeklindedir. Kurt: “Benden başka çobanın bulunmadığı bir günde bu koyunlara ne olacak?” dedi. Burada çobanın bulunmadığı gün ile yırtıcı hayvanların hüküm icra ettiği gün kastedilmektedir. Lugat yönünden ise kıyamet günüdür. Ancak kurdun: “Benden başka çobanın bulunmadığı bir günde” demesi buna uymamaktadır. Zira kıyamet gününde kurt ta, çoban da olmayacaktır. Ya da çobanın gafletinden faydalanıp koyunu alıp kaçması ve çobanın artık ona yetişememesi kastedilmektedir ki bu durumda bu koyunun çobanı artık kurt olur.

İnsanlar şaşırıp İsrâîl oğulları babında olduğu gibi: “Sübhânallah! Kurt konuşur mu?” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinin, Ebû Bekr ve Ömer’in kurdun konuştuğuna inandığını söyledi.

¹ Nahl Sur. 8

Ravi Ebû Seleme b. Abdîrrahman zikredilen isnâdla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunları söylerken Ebû Bekr ile Ömer'in yanında olmadığını söylemiştir. Muhtemelen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu ilk defa anlatmasında Ebû Bekr ve Ömer de orada hazır idi ve bu konuda kendisini tasdik etmişlerdi. Daha sonra Ebû Bekr ve Ömer'in olmadığı bir yerde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu anlatmış ve insanlar bu duruma şaşırınca Ebû Bekr ve Ömer'in kendisini tasdik ettiklerini söylemiştir. Ebû Bekr ve Ömer'in Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) işittikleri zaman başkası gibi tereddüt etmeyip ve kendisini tasdik etmeleri akâidin kurallarındadır.

Buhârî ayrıca bunu *Menâkib* ve İsrâil oğulları konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Fedâil* konusu içinde ve Tirmizî, *Menâkib* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۵ - باب إِذَا قَالَ أَكْفِنِي مَثْوًى النَّخْلِ أَوْ غَيْرِهِ ، وَتُشْرِكُنِي فِي الثَّمَرِ

5- KİŞİNİN: “ŞU HURMALIĞIN İŞLERİNİ ÜZERİNE AL VE MAHSÜLÜNDE BENİMLE ORTAK OL” DEMESİ

Hurmalık veya bağ sahibinin birine: “Şu hurmalığın veya bağın sulama ve diğer işlerini üzerine al ve mahsulünde benimle ortak ol” demesinin caiz olması.

۲۳۲۵ - حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي

هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَفَسِمَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلَ قَالَ « لَا » فَقَالُوا تَكْفُونَا الْمَثْوَى وَتُشْرِكُنَا فِي الثَّمَرَةِ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا طَرَفَاهُ

۲۷۱۹ ، ۳۷۸۲ - تحفة ۱۳۷۳۸

2325- “Hakem b. Nâfi’ — Şuayb — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Ensâr, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): “Hurmalıkları bizimle kardeşlerimiz arasında taksim et” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır” buyurdu. Ensâr: “İşleri siz üzerinize alın ve sizi mahsulde ortak yapalım” deyince: “İşittik ve itaat ettik” dediler.¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2719, 3782

Hakem b. Nâfi', Ebu'l-Yemân el-Hımsî'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza el-Hımsî'dir. Babasının adı Dînâr'dır.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'ye geldiği zaman Ensâr kendisinden hurmalıkları Muhacirlerden kardeşleri ile kendi aralarında taksim etmesini istedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır*” diyerek bunu kabul etmedi. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) fetihler gerçekleşeceğini biliyordu ve Ensâr'ın emek ederek yetiştirdikleri hurmalıkların ellerinden gitmesini istememişti. Bunun üzerine Ensâr, Muhacirlere hurmalıkların bakımını yapma ve sulama işlerini üzerlerine almalarını ve buna karşılık onları mahsulde ortak yapmayı teklif etti. Ancak mahsulden kimin ne kadar alacağı zikredilmemiştir. Ortaklık payı mübhem kaldığı zaman ortaklık yarı yarıya veya musâkât akdinin örfüne göre taksim edilir demektir. Musâkât akdine itimad ederek te burada ortaklık payının miktarı zikredilmemiştir.

Buhârî bu hadisi bu isnâd ile: “Ensâr: «Hurmalıkları bizimle kardeşlerimiz arasında taksim et» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Hayır*» diyerek bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Ensâr: «İşleri siz üzerinize alın ve sizi mahsulde ortak yapalım» dedi” şeklinde rivayet etmiştir. Ensâr ve Muhacirler, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) emrini işittiklerini ve itaat ettiklerini söylediler.

Buhârî bunu ayrıca *Şurût* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Nesâî, *Şurût* konusu içinde tahrir etmiştir.

٦ - بَابُ قَطْعِ الشَّجَرِ وَالنَّخْلِ

6- HURMA AĞACI VE DİĞER AĞAÇLARI KESME

وَقَالَ أَنَسٌ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالنَّخْلِ فَقُطِعَ

Enes: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağaçlarının kesilmesini emretti ve kesildi” demiştir.

Düşmanı yenmek için hurma ağacı ve diğer ağaçları kesmenin hükmü. Enes: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hurma ağaçlarının kesilmesini emretti

ve hurma ağaçları kesildi” demiştir. Buhârî bunu Namaz Kitabı’nda Cahiliye mezarlarının deşilmesi konusu içinde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Bu da zaruret halinde ağaç kesmenin caiz olduğunu göstermektedir.

۲۳۲۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ، وَهِيَ الْبُؤَيْرَةُ، وَهَذَا يَقُولُ حَسَّانُ وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقُ الْبُؤَيْرَةِ مُسْتَطِيرٌ أَطْرَافَهُ ۳۰۲۱، ۴۰۳۱، ۴۰۳۲، ۷۶۳۷ - تحفة ۴۸۸۴

2326- “Mûsa b. İsmail — Cuveyriye — Nâfi” isnâdıyla Abdullah (b. Ömer) bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Nadîr oğullarının hurmalığını yaktırdı ve kestirdi. Bu hurmalık Buveyre hurmalığı idi. Bu konuda Hassân şu beyti söyler:

“Buveyre bahçesinde ateşler yükseldi

Benî Luey eşrafına bu önemsiz geldi.”¹

Musa, Mûsa b. İsmail et-Tebûzekî’dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ’dır.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Yahudi kabilesinden Nadîr oğullarının hurmalığı ile ağaçlarını yaktırdı ve kestirdi. Bu hurmalık Nadîr oğullarının bilinen şehrinden Buveyre hurmalığı idi. Bu konuda Hassân b. Sâbit el-Hazrecî el-Ensârî şu beyti söylemiştir:

“Buveyre bahçesinde ateşler yükseldi

Benî Luey eşrafına bu önemsiz geldi.”

Hassân bu beyti okuyunca, Süfyân b. el-Hâris:

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3021, 4031, 4032, 4884. Müslim 1746

“Allah böylesi bir olayı devam ettirip götürsün

Onun dört bir yanında yanan alevi de sürdürsün” diye cevap verdi.

“Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir”¹ âyeti de bu konuda nazil olmuştur. Kureyş, Ka'b b. Esed'in Kurayza oğulları ile Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arasında olan akdi bozmasına sebep olduğu için Hassân böyle demişti. Allah Resûlünün (sallallahu aleyhi vesellem) bu hurmalığı savaş meydanı olması açısından kestiği söylenmektedir.

۷ - باب

7- BÂB

۲۳۲۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيِّ سَمِعَ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ قَالَ كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مُزْدَرَعًا ، كُنَّا نَكْرِى الْأَرْضَ بِالنَّاحِيَةِ مِنْهَا مُسَمًى لِسَيِّدِ الْأَرْضِ ، قَالَ فَمِمَّا يُصَابُ ذَلِكَ وَتَسْلَمُ الْأَرْضُ ، وَمِمَّا يُصَابُ الْأَرْضُ وَتَسْلَمُ ذَلِكَ ، فَتُهِنَا ، وَأَمَّا الذَّهَبُ وَالْوَرَقُ فَلَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ أَطْرَافَهُ ۲۲۸۶ ،

۲۳۳۲ ، ۲۳۴۴ ، ۲۷۲۲ - تحفة ۳۵۵۳

2327- “Muhammed — Abdullah — Yahya b. Saîd” isnâdıyla Hanzale b. Kays el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Râfî' b. Hadîc şöyle demiştir: Biz Medine ahalisinin en çok ekin yeri olan kimseleri idik. Biz arazinin bir kısmı mal sahibine ait olmak üzere diğer tarafını kiralardık. Bazen bu kısım âfete uğrar, kiralanın kısma ise bir şey olmazdı. Bazen de kiralanın asıl arazi âfete uğrar ve mal sahibine ayrılan kısma bir şey olmazdı. İşte bunun için bu şekilde kiraya vermekten nehy olunduk. Altın ve gümüşe gelince, o zamanda bunlar (ile kiralama) yoktu.”²

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

¹ Haşr Sur. 5

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2286, 2332, 2344, 2722. Müslim 1547

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Hanzale, Hanzale b. Kays el-Ensârî ez-Zurakî'dir.

Râfi', Râfi' b. Hadîc el-Ensârî'dir.

Râfi' b. Hadîc'in bildirdiğine göre kendileri Medine ahalisinin en çok ekin yeri olan kimseleri idi. Arazinin bir kısmı mal sahibine ait olmak üzere diğer tarafını kiraya verirlerdi. Bazen mal sahibine ayrılan kısım doğal âfete uğrar, kiralanan kısma ise bir şey olmazdı. Bazen de kiralanan asıl arazi doğal âfete uğrar ve mal sahibine ayrılan kısma bir şey olmazdı. İşte bunun için bu şekilde kiraya vermekten nehy olundular. Çünkü bu durumda iki taraftan biri payını batıl olarak yemekteydi. Altın ve gümüşe gelince, o zamanda bunlarla kiralama âdeti yoktu.

Bu hadisin buraya nüshayı yazanlar tarafından yersizce konulmuş olduğu söylenmiş olsa da buna cevap olarak şöyle denilmiştir: "Bir araziyi belli bir müddetle kiralayan kimsenin o arazide istediği şeyi ekmek ve dikme hakkı vardır. Müddet tamam olunca da arazi sahibinin dikilen o şeyleri söktürme hakkı vardır. İşte bu da ağaç kesmenin mübâh olmasından dolayıdır. Hadisin buraya konulması da bu sebeptendir. Bu da başlığa mutabık olması açısından yeterlidir. Bu hadiste araziyi çıkacak mahsulün bir kısmına karşılık kiraya vermenin yasak olduğu hükmü vardır. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî'nin görüşü de bu yöndedir.

Hadiste tâbiînin tâbiîden sahabiden rivayeti vardır. Buhârî bunu ayrıca *Muzâraa* ve *Şurût* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Buyû'* konusu içinde, Nesâî, *Muzâraa* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٨ - بَابُ الْمَزَارَعَةِ بِالشَّطْرِ وَنَحْوِهِ

8- MAHSÛLÛN YARISI KARŞILIĞINDA VE BUNA BENZER BİR ŞEY ÜZERİNE EKİCİLİK YAPMAK

وَقَالَ قَيْسُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ مَا بِالْمَدِينَةِ أَهْلُ بَيْتِ هِجْرَةَ إِلَّا يَزْرَعُونَ عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَزَارَعَ عَلِيُّ وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَالْقَاسِمُ وَعُرْوَةُ وَأَبُو بَكْرِ وَأَلُّ عُمَرَ وَأَلُّ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ

الْأَسْوَدِ كُنْتُ أَشَارِكُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ فِي الزَّرْعِ . وَعَامَلَ عُمَرُ النَّاسَ عَلَى أَنْ جَاءَ عُمَرُ
بِالْبَذْرِ مِنْ عِنْدِهِ فَلَهُ الشَّطْرُ ، وَإِنْ جَاءُوا بِالْبَذْرِ فَلَهُمْ كَذَا . وَقَالَ الْحَسَنُ لَا بَأْسَ أَنْ تَكُونَ
الْأَرْضُ لِأَحَدِهِمَا فَيَنْفَقَانِ جَمِيعًا فَمَا خَرَجَ فَهُوَ بَيْنَهُمَا ، وَرَأَى ذَلِكَ الزُّهْرِيُّ . وَقَالَ الْحَسَنُ لَا
بَأْسَ أَنْ يُجْتَنَى الْقُطْنُ عَلَى النِّصْفِ . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ وَابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءٌ وَالْحَكَمُ وَالزُّهْرِيُّ
وَقَتَادَةُ لَا بَأْسَ أَنْ يُعْطَى الثُّوبَ بِالثُّلُثِ أَوْ الرَّبْعِ وَنَحْوِهِ . وَقَالَ مَعْمَرٌ لَا بَأْسَ أَنْ تَكُونَ
الْمَأْشِيَةُ عَلَى الثُّلُثِ وَالرَّبْعِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى .

Kays b. Müslim, Ebû Câfer'den naklederek: "Hicret edip Medine'ye gelen hiçbir ev halkı yoktur ki araziyi çıkacak mahsulden üçte bir veya dörtte bir karşılığında ekiyor olmasın" demiştir.

Ali, Sa'd b. Mâlik, Abdullah b. Mes'ûd, Ömer b. Abdilazîz, Kâsım, Urve, Ebû Bekr'in ailesi, Ömer'in ailesi, Ali'nin ailesi ve İbn Sîrîn bu şekilde arazi ekmiştir.

Abdurrahman b. el-Esved: "Ben arazi ekiminde Abdurrahman b. Yezîd ile ortaklık ederdim" demiştir.

Hız. Ömer insanlarla, eğer tarla ile beraber tohumu da kendi yanından verirse mahsulün yarısı, eğer tohumu ekiciler getirirse şu kadarı gibi bir miktar kendisine ait olmak üzere ekicilik yapmıştır.

Hasan: "Tarlanın iki ekiciden birine ait olması durumunda masrafın iki ortak tarafından karşılanmasında ve çıkan mahsulün aralarında taksim edilmesinde hiçbir sakınca yoktur" demiştir. Zührî de bu görüştedir.

Yine Hasan: "Pamuğu yarı yarıya taksim etmek üzere toplamakta bir sakınca yoktur" demiştir.

İbrâhîm, İbn Sîrîn, Atâ, Hakem, Zührî ve Katâde: "Üçte bir ve dörtte bir gibi bir miktar karşılığında dokumacılık yapmakta bir sakınca yoktur" demişlerdir.

Ma'mer: "Hayvanı belli bir müddete kadar üçte bir veya dörtte bir karşılığında kiraya vermekte bir sakınca yoktur" demiştir.

Mahsûlün yarısına karşılık ve buna benzer bir şey üzerine ekicilik yapmak. Kays b. Müslim el-Cedeli el-Kûfi, Ebû Câfer Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn el-

Bâkir'den naklederek: "Hicret edip Medine'ye gelen hiçbir ev halkı yoktur ki araziyi çıkacak mahsulden üçte bir veya dörtte bir karşılığında ekiyor olmasın" demiştir. Abdurrezzâk bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Kays el-Kûfî bunu Ebû Câfer el-Medenî'den rivayettè tek kalmıştır. Ancak daha sonra da zikredileceği gibi başkası da bunda mânâ olarak kendisine muvafakat etmiştir.

Ali b. Ebî Tâlib, Sa'd b. Mâlik yani Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Mes'ûd, Ömer b. Abdilazîz, Kâsım b. Muhammed, Urve b. ez-Zübeyr, Ebû Bekr es-Sıddîk'in ailesi, Ömer b. el-Hattâb'ın ailesi, Ali b. Ebî Tâlib'in ailesi ve Muhammed b. Sîrîn bu şekilde arazi ekmiştir. Ali b. Ebî Tâlib'in bu şekilde arazi ektiğini İbn Ebî Şeybe, Amr b. Sulay' kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Sa'd b. Mâlik ve Abdullah b. Mes'ûd'un bu şekilde arazi ektiğini yine İbn Ebî Şeybe, Mûsa b. Talha kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ömer b. Abdilazîz'in bu şekilde arazi ektiğini yine İbn Ebî Şeybe, Hâlid el-Hazzâ kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Kâsım b. Muhammed'in bu şekilde arazi ektiğini Abdurrezzâk mevsûl olarak rivayet etmiştir. Urve b. ez-Zübeyr'in bu şekilde arazi ektiğini yine İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ali b. Ebî Tâlib'in ailesinin bu şekilde arazi ektiğini yine İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir. Muhammed b. Sîrîn'in bu şekilde arazi ektiğini Saîd b. Mansûr mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Abdurrahman b. el-Esved b. Yezîd en-Nehaî Ebû Bekr el-Kûfî arazi ekiminde Esved b. Yezîd'in kardeşi ve Alkame b. Kays'ın yeğeni Abdurrahman b. Yezîd b. Kays en-Nehaî el-Kûfî ile ortaklık ettiğini söylemiştir. İbn Ebî Şeybe bunu mevsûl olarak rivayet etmiş ve: "Eğer bunda bir sakınca olsaydı Esved ve Alkame beni bundan nehy ederlerdi" ziyadesinde bulunmuştur.

Hız. Ömer insanlarla, eğer tarla ile beraber tohumu da kendi yanından verirse mahsulün yarısı kendisine ait, eğer tohumu ekiciler getirirse şu kadarı gibi bir miktar kendisine ait olmak üzere ekicilik yapmıştır. İbn Ebî Şeybe bunu Ebû Hâlid el-Ahmar kanalıyla Yahya b. Saîd'den bu yönde mürsel olarak rivayet etmiştir. Beyhakî bunu İsmail b. Ebî Hakîm kanalıyla Ömer b. Abdilazîz'den şöyle rivayet etmiştir: "Ömer halife olunca Necrân, Fedek, Teymâ ve Hayber ehlini sürüp bunların evlerini ve mallarını satın aldı. Ya'lâ b. Umeyye'yi de bu mallar ve araziler ile ilgilenmek üzere görevli kıldı. Arazileri eğer tohum, sığırlar ve saban Ömer'den ise çıkan mahsulün üçte ikisi Ömer'in

üçte biri kendilerinin olmak üzere, eğer bunlar kendilerinden ise çıkan mahsulün yarısı Ömer'in diğer yarısı kendilerinin olmak şartı ile verdi. Hurmalığı ve üzüm bağlarını ise üçte ikisi Ömer'in, üçte biri de kendilerinin olmak üzere verdi."

Buhârî'nin bu rivayeti bu başlık altında zikretmesi muzâraanın ve muhâberenin aynı manada olduğu görüşünde olduğunu bildirmek açısından dır. Şâfiî ve başkalarına göre bu iki şey ayrı mânâlardadır. Muzâraa, tohum arazi sahibinden olmak üzere araziye çıkacak mahsulün bir kısmına karşılık işlemektir. Muhâbere ise tohum araziye işleyen kişiden olmak üzere araziye çıkacak mahsulün bir kısmına karşılık işlemektir.

Hasan el-Basrî: "Tarlanın iki ekiciden birine ait olması durumunda masrafın iki ortak tarafından ortaklaşa karşılanmasında ve çıkan mahsulün aralarında taksim edilmesinde hiçbir sakınca yoktur" demiştir. Saîd b. Mansûr bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Zührî Muhammed b. Müslim b. Şihâb, Hasan'ın dediği gibi bu görüştedir. İbn Hacer der ki: "Abdurrezzâk ve İbn Ebî Şeybe bunu bu yönde mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Aynî: "Ben bunu rivayetleri arasında bulamadım" demiştir.

Yine Hasan: "Pamuğu yarı yarıya taksim etmek üzere toplamakta bir sakınca yoktur" demiştir. Hâfız İbn Hacer, Abdurrezzâk'ın bunu: "Pamuk, zeytin ve bunlar gibi mahsulleri toplamak ve yarı yarıya taksim etmek üzere ortaklıkta bir sakınca yoktur" şeklinde rivayet ettiğini söylemiştir. Tâbiûndan bir topluluk ta bunun caiz olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel'in görüşü de bu yöndedir.

İbrâhîm en-Nehaî, Muhammed b. Sîrîn, Atâ b. Ebî Rebâh, Hakem b. Uteybe, Zührî Muhammed b. Müslim b. Şihâb ve Katâde üçte bir ve dörtte bir gibi bir miktar karşılığında dokumacılık yapmakta bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. İbrâhîm en-Nehaî'nin bu dediğini el-Esram mevsûl olarak rivayet etmiştir. Muhammed b. Sîrîn'in bu dediğini İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir. Atâ b. Ebî Rebâh ve Hakem b. Uteybe'nin bu dediğini İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Katâde'nin bu dediğini yine İbn Ebî Şeybe mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Ma'mer b. Râşid hayvanın belli bir müddete kadar üçte bir veya dörtte bir karşılığında yiyecek gibi şeyler taşımak üzere kiraya verilmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Abdurrezzâk bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۲۳۲۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَامَلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ تَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ ، فَكَانَ يُعْطَى أَزْوَاجُهُ مِائَةً وَسِتِّ ثَمَانُونَ وَسِتِّ تَمْرٍ وَعِشْرُونَ وَسِتِّ شَعِيرٍ ، فَقَسَمَ عُمَرُ خَيْبَرَ ، فَخَيْرَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُقَطِّعَ هُنَّ مِنَ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ ، أَوْ يُمَضَى هُنَّ ، فَمِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَ الْأَرْضَ وَمِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَ الْوَسْقَ ، وَكَانَتْ عَائِشَةُ اخْتَارَتْ الْأَرْضَ

أطرافه ۲۲۸۵ ، ۲۳۲۹ ، ۲۳۳۱ ، ۲۳۳۸ ، ۲۴۹۹ ، ۲۷۲۰ ، ۳۱۵۲ ، ۴۲۴۸ تحفة

۷۸۰۸

2328- "İbrâhîm b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla Abdullah b. Ömer bildiriyor: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) meyve veya ekinlerden çıkacak mahsulün yarısını kendisine vermeleri şartıyla Hayber ile muamele yaptı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) her hanımına seksen vesk hurma ve yirmi vesk arpa olmak üzere yüzer vesk veriyordu. Ancak Ömer, Hayber'i paylaştırdı. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerini de, oradan su ve arazi verme ile eskisi gibi hurma ve arpadan vesk alma arasında muhayyer bıraktı. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından bazıları su ve araziyi tercih ederken bazıları da eskisi gibi vesk almaya devam etti. Hz. Âişe arazi almayı tercih edenlerden biriydi."¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî'dir.

Enes, Enes b. İyâd el-Leysi'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) meyve veya ekinlerden çıkacak mahsulün yarısını kendisine vermeleri şartıyla Hayber ehli ile muamele yaptı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) her hanımına seksen vesk hurma ve yirmi vesk arpa

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2285, 2329, 2331, 2338, 2499, 2720, 3152, 4248. Müslim 1551

olmak üzere yüzer vesk veriyordu. Bir vesk Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) sâ'ı ile altmış sâ'dır.

Ancak Hz. Ömer, Hayber'i paylaştırdığında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerini oradan su ve arazi verme ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hayatında olduğu gibi hurma ve arpada vesk alma arasında muhayyer bıraktı. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından bazıları su ve araziye tercih ederken bazıları da eskisi gibi vesk almaya devam etti. Hz. Âişe arazi almayı tercih edenlerden biriydi.

Bu hadiste muzâraa ve muhâbere akdi yapmanın cevazı hükmü vardır. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu takrir etmiş ve bu takrîr Ebû Bekr devrinde ve Ömer'in onları oradan sürmesine kadar devam etmiştir. İbn Huzeyme, İbnu'l-Münzir ve Hattâbî yine böyle demişlerdir. İbn Huzeyme muzâraa ve muhâbere akdi yapmanın caiz olmadığı yönünde nakledilen rivayetleri tasnif edip başlık altındaki hadis ile karşılaştırmıştır. Hattâbî de kendisine mutabaat ederek: "Ahmed b. Hanbel yasaklama yönünde gelen hadisin zayıf olduğunu söylemiştir" demiştir. Yine Hattâbî şöyle demiştir: "Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şâfiî bu hadisin zayıf olmadığını söylemişlerdir. Zira hadisin illetine vakıf olmamışlardır. Muzâraa caizdir, Müslümanlar bütün memleketlerde bu şekilde amel etmektedir ve bunlardan hiç kimse bu ameli iptal etmemiştir." Bu konuda tercih edilen şey de muzâraanın ve muhâbere'nin caiz olduğudur.

Hadiste işçiye belli bir miktar vermek üzere musâkâtın hurmada, üzümde ve meyve veren bütün ağaçlarda caiz olduğu hükmü vardır. Cumhur da bu görüştedir. Şâfiî yeni Risale'sinde yalnız hurma ile üzüme mahsus olduğunu söylemiştir. Musâkaat ona göre ruhsat ise de birçok yerlerde üzüme hurma hükmü verildiği için burada da ikisine bir hüküm vermiştir.

Nevevî tashihinde bunun meyve veren diğer ağaçlarda da geçerli olduğunu açıklamıştır. es-Subkî de bu görüşü tercih etmiştir. Ebû Hanife ve Zufer: "Musâkât caiz değildir" demişlerdir. Ebû Yûsuf ve Muhammed ise bunun caiz olduğunu söylemişlerdir.

۹ - باب إِذَا لَمْ يَشْتَرِ السَّنِينَ فِي الْمَزَارَعَةِ

9- KİŞİNİN MUZÂRAADA SENELERİ ŞART KOŞMAMASI

Arazi sahibinin muzâraa akdinde belli seneleri şart koşmamasının hükmü.

۲۳۲۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ -

رضى الله عنهما - قَالَ عَامَلَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرَ بِشْطَرٍ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ أَطْرَافَهُ

۸۱۳۸ تحفة ۴۲۴۸، ۳۱۵۲، ۲۷۲۰، ۲۴۹۹، ۲۳۳۸، ۲۳۳۱، ۲۳۲۸، ۲۲۸۵

2329- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Ubeydullah” isnâdıyla Nâfi'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber arazisinden çıkacak meyveden veya ekinden mahsulün yarısı Hayber ehline ait olmak üzere ekicilik muamelesi yaptı.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber arazisinden çıkacak meyveden veya ekinden mahsulün yarısı Hayber ehline ait olmak üzere ekicilik muamelesi yapmıştır.

Hadiste müddet beyanı hakkında bir şey olmadığı için başlıkla arasındaki uygunluk meydandadır ve bu şekilde bu hadiste böylesi bir şeyin caiz olduğu hükmü vardır. Arazi sahibi istediği zaman araziye ekicinin elinden alabilir. Muhâbireyi ve muzâraayı caiz görenler bunu caiz görmüştür.

۱۰ - باب

10- BÂB

Bu bâbda bir başlık yoktur ve geçen bâbın bir faslı gibidir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2285, 2328, 2331, 2338, 2499, 2720, 3152, 4248. Müslim 1551

۲۳۳۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ عَمَرُو قُلْتُ لِبَطَاوُسٍ لَوْ تَرَكْتَ
 الْمُخَابَرَةَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْهُ قَالَ أَيْ عَمَرُو ، إِنِّي أُعْطِيهِمْ وَأُغْنِيهِمْ ،
 وَإِنْ أَعْلَمَهُمْ أَخْبَرَنِي - يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَنْهَ عَنْهُ ،
 وَلَكِنْ قَالَ « أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهِ خَرْجًا مَعْلُومًا » طرفاه
 ۲۳۴۲ ، ۲۶۳۴ - تحفة ۵۷۳۵

2330- Ali b. Abdillâh kanalıyla Süfyân'ın bildirdiğine göre Amr şöyle demiştir: Tâvus'a: "Muhâbere yapmayı bıraksan daha iyi olmaz mı? Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) muhâbere yoluyla ekiciliği yasakladığını söylüyorlar" dediğimde, İbn Abbâs'ı kastederek şu karşılığı verdi: "Ey Amr! Onlardan daha bilgili olan biri bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklamadığını, ancak: «*Kişinin, kardeşine tarlasını karşılıksız olarak ödünç vermesi, belli bir bedel karşılığında vermesinden daha hayırlıdır*» buyurduğunu bildirdi."¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Amr, Tâvus'a tohum ekiciden olmak üzere muhâbere yapmayı bırakması halinde daha iyi olacağını söyleyip Râfi' b. Hadîc ve amcalarının, Sâbit b. ed-Dahhâk'ın, Câbir b. Abdillâh'ın ve kendilerinden rivayette bulunanların Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) muhâbere yoluyla ekiciliği yasakladığını söylediklerini bildirdiğinde, Tâvus şöyle demiştir: "Ey Amr! Onlardan daha bilgili olan İbn Abbâs bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklamadığını, ancak: «*Kişinin, kardeşine tarlasını ödünç olarak vermesi, belli bir bedel karşılığında vermesinden daha hayırlıdır*» buyurduğunu bildirdi."

Bu hadis arazi sahibinin kira bedeli ve ücreti almasının caiz olduğunu ifade etmektedir. Bunda Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kirayı nehyetmediği açıkça zikredilmekle birlikte, kişinin kendi toprağını mümin kardeşine ücretsiz

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2342, 2634. Müslim 1550

olarak ektirmesinin daha hayırlı olduğunun bildirilmesi, ücret almanın caiz olduğunu ifade eder. Çünkü ücretin terk edilmesinin daha hayırlı ve faziletli olması ücret alımının caiz olmasına aykırı değildir.

Buhârî bunu ayrıca *Muzâraa* ve *Hibe* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Buyû'* konusu içinde, Tirmizî ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde ve Nesâî, *Muzâraa* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۱ - بَابُ الْمُزَارَعَةِ مَعَ الْيَهُودِ

11- YAHUDİLER İLE EKİCİLİK YAPMAK

Yahudiler veya zimmet ehlinde (azınlık tebadan) olan başka kimseler ile ekicilik yapmanın hükmü.

۲۳۳۱ - حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى خَيْبَرَ الْيَهُودَ عَلَى أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَرْزَعُوهَا ، وَلَهُمْ شَطْرُ مَا خَرَجَ مِنْهَا . أَطْرَافُهُ ۲۲۸۵ ، ۲۳۲۸ ، ۲۳۲۹ ، ۲۳۳۸ ، ۲۴۹۹ ، ۲۷۲۰ ،

۷۹۳۲ تحفة ۴۲۴۸ ، ۳۱۵۲

2331- "İbn Mukâtil — Abdullah — Ubeydullah — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer bildiriyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber arazisini o arazide çalışmaları, onunla zirâat yapmaları ve çıkacak mahsulün yarısı kendilerinin olmak üzere Yahudilere verdi."¹

İbn Mukâtil, İbn Mukâtil el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Umerî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber arazisini, Yahudilere o arazide çalışmaları, ağaçlarını sulamaları, su kanallarını ıslah etmeleri, arazileri

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2285, 2328, 2329, 2338, 2499, 2720, 3152, 4248. Müslim 1551

sürmeleri, ağaçları aşılmalari, ağaçlara zarar verebilecek ot ve buna benzer şeyleri temizlemeleri, onunla ziraat yapmaları karşılığında çıkacak mahsulün yarısı onların olmak üzere kendilerine vermiştir.

Bu hadisle Yahudilerin Ömer'in hilafetinin başlarına kadar kendileriyle muamelenin bu şekilde olduğu bilinmektedir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) hastalığında iken: *"Arap yarımadasında iki din bir arada olmayacaktır"* buyurduğu haberi kendisine ulaşınca da onları oradan sürgün etti. Bu rivayetle çoğu kimse çıkacak mahsulün bir kısmı karşılığında araziyi kiraya vermenin yasaklandığı görüşündedir. Bazı kimseler de bu hadisi hurmalıklar ve arazilerin işlenmesi yönünde Yahudilerle yapılan muamelenin musakât üzere olduğuna hamletmiştir. Bazıları da bu muamelenin gerçekte bir yeri olmadığı görüşündedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber'i ganimet olarak almıştı. Yahudilere hiç bir şey vermeyebilirdi. Onlara bu arazileri böylesi bir muamele ile değil de onlardan faydalanmaları için vermişti. Yani yerlerinden çıkan mahsulün bir kısmını almak şartıyla mallarını ellerinde bırakması bir fazilet ve minnettir.

Buhârî bu başlık ile böylesi bir muamelede Müslümanlar ile zimmet ehli arasında bir fark olmadığını bildirmek istemiştir.

۱۲ - بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الشُّرُوطِ فِي الْمَزَارَعَةِ

12- EKİCİLİKTE MEKRUH OLAN ŞARTLAR

۲۳۳۲ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى سَمِعَ حَنْظَلَةَ الزُّرَقِيَّ عَنْ

رَافِعٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ حَقْلًا ، وَكَانَ أَحَدُنَا يُكْرِي أَرْضَهُ ،

فَيَقُولُ هَذِهِ الْقِطْعَةُ لِي وَهَذِهِ لَكَ ، فَرَبَّنَا أَخْرَجَتْ ذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ ذِهِ ، فَتَهَاكُمُ النَّبِيُّ ﷺ

أطرافه ۲۲۸۶ ، ۲۳۲۷ ، ۲۳۴۴ ، ۲۷۲۲ - تحفة ۳۵۵۳

2332- "Sadaka b. el-Fadl — İbn Uyeyne — Yahya" isnâdıyla Hanzale ez-Zurakî'nin bildirdiğine göre Râfi şöyle demiştir: "Biz Medine ahali en çok arazileri olanlar idik. Her birimiz arazisini: «Şu parça bana, şu da sana olsun» diyerek kiraya verirdi. Bazen iki parçadan biri mahsûl

verirken bir diğeri vermezdi. Bu sebeple Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde ekicilik yapmaktan nehy etti.”¹

Sadaka b. el-Fadl, Ebû'l-Fadl el-Mervezî'dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Hanzale, Hanzale b. Kays ez-Zurakî'dir.

Râfi', Râfi' b. Hadîc'tir.

Hadiste nakledildiğine göre Râfi', Medine ehlinin en çok arazileri olan kimseler olduğunu söylemiştir. Onlardan her biri arazisini: «Şu parça bana, şu da sana olsun» diyerek kiraya verirdi. Bazen arazi sahibinin kendine ayırdığı parça mahsul verirken diğeri mahsul vermezdi. Bazen de bunun tersi olur ve bu şekilde birinin hakkı telef olmuş olurdu. Bu sebeple de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde ekicilik yapmaktan nehy etmiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi: “Şu parça bana, şu da sana olsun” lafzındadır. Bu sözün hakikatte ortaklar arasında çekişmeye götürücü bir şart olduğu konusunda bir şüphe yoktur. Bu hadis daha önce de zikredilmişti.

۱۳ - بَابُ إِذَا زَرََعَ مَالٌ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ وَكَانَ فِي ذَلِكَ صَلَاحٌ لَهُمْ

13- KİŞİNİN, İZİNLERİ OLMASIZIN BİR TOPLULUĞUN MALINDA ZİRAAT YAPMASI VE BU ZİRAATTA O TOPLULUK LEHİNE BİR İYİLİK OLMASI

۲۳۳۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « بَيْنَمَا ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ يَمْشُونَ أَخَذَهُمُ الْمَطَرُ ، فَأَوُّوا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ ، فَانْحَطَّتْ عَلَى فَمِ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ فَانْطَبَقَتْ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ انظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ فَادْعُوا اللَّهَ بِهَا لَعَلَّهُ يَرْجُهَا عَنْكُمْ قَالَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ ، وَلِي صَبِيَّةٌ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2286, 2327, 2344, 2722. Müslim 1547

صِغَارُ كُنْتُ أَرْعَى عَلَيْهِمْ ، فَإِذَا رُحْتُ عَلَيْهِمْ حَلَبْتُ ، فَبَدَأْتُ بِوَالِدَيَّ أَسْقِيهِمَا قَبْلَ بَنِي ،
وَأِنِّي اسْتَأْخَرْتُ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ ، فَوَجَدْتُهُمَا نَامَا ، فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ
، فَقُمْتُ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا ، أَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُمَا ، وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْقِيَ الصَّبِيَّةَ ، وَالصَّبِيَّةُ يَتَضَاغُونَ
عِنْدَ قَدَمَيَّ ، حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُهُ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَأَفْرُجْ لَنَا فَرْجَةً
نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ . فَفَرَجَ اللَّهُ فَرَاوَا السَّمَاءَ . وَقَالَ الْآخِرُ اللَّهُمَّ إِنِّي كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمِّ أَحَبُّبَتُهَا
كَأَسَدٌ مَا يُحِبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءَ ، فَطَلَبْتُ مِنْهَا فَأَبَتْ حَتَّى أَتَيْتَهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ ، فَبَغَيْتُ حَتَّى
جَمَعْتُهَا ، فَلَمَّا وَقَعْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ يَا عَبْدَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ ، وَلَا تَفْتَحِ الْحَاتِمَ إِلَّا بِحَقِّهِ ،
فَقُمْتُ ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُهُ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَأَفْرُجْ عَنَّا فَرْجَةً فَفَرَجَ . وَقَالَ الثَّالِثُ
اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَحِيرًا بِفَرَقِي أَرُورُ ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ قَالَ أَعْطِنِي حَقِّي . فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ ،
فَرَغِبَ عَنْهُ ، فَلَمْ أَرَلْ أَرْزَعُهُ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرَاعِيهَا فَجَاءَنِي فَقَالَ اتَّقِ اللَّهَ فَقُلْتُ
أَذْهَبُ إِلَى ذَلِكَ الْبَقَرِ وَرُعَاتِيَا فَخُذْ . فَقَالَ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَسْتَهْزِئْ بِي . فَقُلْتُ إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ
بِكَ فَخُذْ فَأَخَذَهُ ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَأَفْرُجْ مَا بَقِيَ ، فَفَرَجَ
اللَّهُ » قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ ابْنُ عُفْبَةَ عَنْ نَافِعٍ فَسَعَيْتُ أَطْرَافَهُ ٢٢١٥ ، ٢٢٧٢ ،

٣٤٦٥ ، ٥٩٧٤ - تحفة ٨٤٦١

2333- "İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra — Mûsa b. Ukbe — Nâfi" isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Üç kişilik bir grup birlikte yürürken yağmura yakalandılar ve dağdaki bir mağaraya sığındılar. Girdikleri mağaranın ağzına dağdan büyük bir kaya düştü ve mağaranın çıkışını kapattı. Bunun üzerine bunlar birbirlerine: «Allah için işlemiş olduğunuz salih amellere bakın ve onlarla Allah'a dua edin. Umulur ki Allah mağaranın kapısını size açar» dediler.

İçlerinden biri şöyle dedi: «Allahım! Benim ihtiyar yaşlı annem babam vardı. Bir de küçük çocuklarım vardı. Ben onlar için çobanlık yapardım. Yanlarına gittiğim zaman süt sağardım ve süt içirmeye çocuklarımdan önce

anne ve babamdan başlardım. Bir gün geç kalmış ve akşama kadar gelememiştim. Geldiğimde onları uyumuş olarak buldum. Daha önce de yaptığım gibi süt sağdım. Onları uyandırmayı ve onlardan önce çocuklara süt içirmeyi istemediğim için başları ucunda dikildim. Çocuklar da ayaklarının dibinde ağhyordu. Nihayet tan ağardı. Eğer benim bu işi senin rızanı gözeterek yaptığımı biliyorsan, bize bu sıkıntılı halden bir açıklık aç da oradan gökyüzünü görelim!» Bunun üzerine Yüce Allah mağaranın ağzını biraz açtı ve gökyüzünü gördüler.

Bir diğeri ise şöyle dedi: «Allahım! Benim bir amcam kızı vardı. Ben onu erkeklerin kadınları sevmekte olduklarından daha fazla severdim. Ben onunla birlikte olmak istedim, ama kendisine yüz dinar getirmemem halinde bunu kabul etmedi. Ben bu parayı arayıp topladım. Kızın iki ayağı arasına geldiğim zaman kız bana: "Ey Allah'ın kulu! Allah'tan kork. Bekâret mührünü ancak hakkı ile aç" dedi. Ben de üstünden kalktım. Eğer benim bu işi senin rızan doğrultusunda yaptığımı bilmekte isen bize bir açıklık ihsan et!» Bunun üzerine kaya biraz daha açıldı.

Üçüncü kişi de şöyle dedi: «Allahım! Ben bir farak pirinç karşılığında ücretli bir işçi tutmuştum. İşini bitirince: "Bana hakkımı ver" dedi. Ben de hakkımı kendisine sundum, ama o bunu almadan gitti. Ben de o günden sonra onun ücreti olan pirinci ekip durdum. Nihayet o ücretten çobanı ile beraber bir sığır sürüsü topladım. Sonra o işçi bana geldi ve: "Allah'tan kork" dedi. Ona: "Şu sığır sürüsüne ve çobanına git ve onları al" dediğimde, bana: "Allah'tan kork da benimle alay etme" dedi. Ona: "Ben seninle alay etmiyorum, onları al" dediğimde, o da aldı. Eğer benim bu işi senin rızanı kazanmak için yaptığımı bilmekte isen kalan kısmı da aç.» Bunun üzerine Allah mağaranın ağzını tamamıyla açtı."¹

Ebû Abdillâh der ki: İbn Ukbe, Nâfi'den naklettiği rivayetinde: "فَسَعَيْتُ" ifadesini kullanmıştır.

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Himâmî'dir.

Ebû Damra, Enes b. İyâd'dır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2215, 2272, 3465, 5974. Müslim 2743

Hadiste nakledildiğine göre adları belirlenmeyen üç kişilik bir grup birlikte yürürken yağmura yakalandılar ve dağdaki bir mağaraya sığındılar. Taberânî, Ukbe b. Âmir kanalıyla olan rivayetinde: “İsrâil oğullarından” ziyadesinde bulunmuştur. İbn Hibbân ve Bezzâr’ın Ebû Hureyre’den olan rivayetleri ve Taberânî’nin Ukbe b. Âmir’den olan rivayeti: “Aileleri için yenilecek bitkilerden bir şeyler toplamak üzere çıkmışlardı” şeklindedir. Girdikleri mağaranın ağzına dağdan büyük bir kaya düştü ve mağaranın çıkışını kapattı. Taberânî’nin Nu’mân b. Beşîr’den olan rivayeti: “Allah korkusu ile düşen kayalardan bir kaya mağaranın çıkışını kapattı” şeklindedir. Bunun üzerine bunlar birbirlerine: “Allah için işlemiş olduğunuz salih amellere bakın ve onlarla Allah’a dua edin. Umulur ki Allah mağaranın kapısını size açar” dediler.

İçlerinden birinin yaşlı anne babası vardı. Bir de küçük çocukları vardı. Bu kişi onlar için koyunlarını otlatıp çobanlık yapardı. Yanlarına gittiği zaman süt sağır ve süt içirmeye çocuklarından önce anne ve babasından başlardı. Bir gün hayvanları otlatmak için uzak yerlere gitmiş ve geç kalarak akşama kadar geri dönememişti. Geldiğinde anne babasını uyumuş olarak buldu. Daha önce de yaptığı gibi süt sağdı. Ancak anne babasını uyandırmayı ve onlardan önce çocuklara süt içirmeyi istemediği için, başları ucunda ayakta bekledi. Çocuklar da açlıktan dolayı ayakları dibinde ağlıyordu. Adam bu halde iken nihayet tan ağarmıştı. Sâlim kanalıyla babasından olan rivayette: “Uyandılar ve sütlerini içtiler” ziyadesinde bulunulmuştur. Adam: “Allahım! Eğer benim bu işi senin rızanı gözeterek yaptığımı biliyorsan, bize bu sıkıntılı halden bir açıklık aç da oradan gökyüzünü görelim!” diye dua etti. Mümin kişinin Allah’ın bunu kesinlikle bildiğini bilmesi gerektiği yönünden ortaya bir çelişki çıkmaktadır. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Bu kişi bu amelinin Allah katında kabul edilip edilmediği konusunda tereddüt etmiştir. Sanki burada: «Eğer bu amelim katında kabul gördü ise» demek istemiştir.” Bunun üzerine Yüce Allah mağaranın ağzını biraz açtı ve gökyüzünü gördüler.

Bir diğzerinin ise bir amcası kızı vardı. Bu kişi onu erkeklerin kadınları sevmekte olduklarından daha fazla sevmekteydi ve onunla birlikte olmak istedi. Ama kendisine yüz dinar getirmemesi halinde bunu kabul etmedi. Bunun üzerine adam bu parayı arayıp topladı. Bu parayı kıza verdiği zaman kız kendini ona teslim etti. Adam kıza ilişkiye girmek için onun iki bacağı arasına geldiği zaman kız kendisine: “Ey Allah’ın kulu! Allah’tan kork. Bekâret

mührünü ancak hakkı ile aç” dedi. Yani kendisiyle evlenmemesi halinde kendisiyle ilişkiye girmesinin helal olmadığını söyledi. Sâlim rivayetinde önce ilişkiden imtina etmesinin sonra da bunu kabul etmesinin sebebini: “Adam: «Onunla ilişkiye girmemi kabul etmedi. Ancak kıtlık zamanında zor durumda kalınca tekrar bana geldi» dedi” şeklinde açıklamıştır.

Taberânî'nin Nu'mân b. Beşîr'den olan rivayeti şöyledir: “Kadın üç defa bana gelip gitti ve kendisine iyilikte bulunmamı istedi. Ancak ben kendisiyle ilişkiye girmem dışında yardım etmeyi kabul etmedim. Üçüncü defada kocasından izin alıp kocası kendisine: «Git çocukların için onun istediğini yap» deyince, yine bana geldi ve Allah için kendisine yardımda bulunmamı istedi. Ben yine yardım etmeyi kabul etmedim. Kadın kendini bana teslim edip avretini açınca altımda iken bir korkuya kapıldı. Ona: «Ne oluyor?» dediğimde: «Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkmaktayım» karşılığını verdi. Bunun üzerine ona: «Sen darlıkta iken ondan korkuyorsun ve ben bollukta iken korkmuyorum öyle mi!» dedim.” Bunun üzerine adam kadının üstünden kalktı. Adam: “Allahım! Eğer benim bu işi senin rızan doğrultusunda yaptığımı bilmekte isen bize bir açıklık ihsan et!” diye dua etti ve kaya biraz daha açıldı. İsrâil oğulları babında: “Bunu senin korkunla yaptığımı bilmekte isen” şeklindedir. Taberânî'nin Hz. Ali'den olan rivayeti ise: “Senin korkun ve rızan için yaptığımı bilmekte isen” şeklindedir.

Üçüncü kişi bir farak pirinç karşılığında ücretli bir işçi tutmuştu. Lügate farak Medine ölçüsü olarak üç sâ' veya on altı rıtıl sığan bir ölçektir. Adam işini bitirince kendisine çalıştığı adama: “Bana hakkımı ver” dedi. O da hakkını kendisine sundu ama o bunu almadan gitti. Onu çalıştıran bu adam o günden sonra onun ücreti olan pirinci ekip durdu. Nihayet o ücretten çobanı ile beraber bir sığır sürüsü topladı. Sonra o işçi kendisine geldi ve: “Allah'tan kork” dedi. Ona: “Şu sığır sürüsüne ve çobanına git ve onları al” dediğinde, kendisine: “Allah'tan kork da benimle alay etme” dedi. Ona kendisiyle alay etmediğini söyleyince, o da sürüyü alıp gitti. Adam: “Allahım! Eğer benim bu işi senin rızanı kazanmak için yaptığımı bilmekte isen kalan kısmı da aç” diye dua etti. Bunun üzerine Allah mağaranın ağzını tamamıyla açtı.

Ebû Abdillâh el-Buhârî der ki: İbn Ukbe, Nâfi'den naklettiği rivayetinde: “فَبَعَيْتُ” ifadesi yerine: “فَسَعَيْتُ” ifadesini kullanmıştır. Buhârî bunu *Edeb* kitabında Anne babasına iyilikte bulunan kimsenin duasının kabul görmesi babında İsmâil b. Ukbe'den mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi: “Ben de hakkını kendisine sundum, ama o bunu almadan gitti...” kısmındadır. İbnu’l-Münîr der ki: Zira adam ona hakkını vermiş ve üzerindeki sorumluluğu gidermiştir. İşçi ücretini bırakıp giderken onu çalıştıran kişi bu ücreti telef etmek için değil, değerlendirmek açısından işlemiştir. Bu sebeple bu hareketi masiyet yönünde değildir. Adam bunu en değerli amellerinden sayarak bununla dua etmiş ve duası icabet görmüştür. Ancak bununla birlikte bu bir farak pirinç telef olsaydı işçi kendisine bu yönde bir izin vermediği için adam telef olan pirinçten sorumlu tutulurdu. Diğer adamın kadının ayakları arasına oturması masiyettir, ancak bu kişi zinayı terk etmek ve verdiği malı bağışlamak ile dua etmiş ve onun da duası icabet görmüştür.

Bu hadis daha sonra inşaallah İsrâîl oğulları babında zikredilecektir. Bezzâr ve Taberânî bunu hasen bir isnâdla Nu’mân b. Beşîr’den şöyle nakletmişlerdir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına, Ashâbu’r-Rakîm’i anlatıp: «Üç kişi bir mağaraya girmişti. Dağdan bir kaya parçası düşerek mağaranın kapısını kapattı ve onları içeride mahsur bıraktı...» buyurdu.” Yüce Allah’ın: “Şimdi sen mağaraya sığınan gençlerin ve sığındıkları mağaranın durumunu bizim şaşılacak âyetlerimizden bir delil mi sandın?”¹ âyetinde zikredilen mağara bu üç kişinin mahsur kaldığı mağaradır.

۱۴ - باب أَوْقَافِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَرْضِ الْخَرَاجِ وَمَزَارَعَتِهِمْ وَمُعَامَلَتِهِمْ

14- ALLAH RESÛLÜ’NÜN (sallallahu aleyhi vesellem) ASHÂBININ VAKIFLARI, HARAÇ ARAZİSİ; ASHÂBININ EKİCİLİK VE ÇALIŞMA AKDİ YAPMALARI

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ «تَصَدَّقْ بِأَصْلِهِ لَا بَيَّاعُ، وَلَكِنْ يُنْفَقُ ثَمَرُهُ فَتَصَدَّقْ بِهِ».

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’e: “Sen bunun aslını alınıp satılmamak, lâkin onun mahsûlü infâk olunmak üzere tasadduk et” buyurdu. Ömer de onu bu şekilde tasadduk etti.

Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının vakıflarının, haraç arazisinin,

¹ Kehf Sur. 9

ashâbının ekicilik ve çalışma yapmalarının hükmü. Ömer, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında tasaddukta bulunduğu zaman: “Ey Allah'ın Resûlü! Elime çok güzel bir mal geçti, onu tasadduk etmek istiyorum” dedi. Bu mal hurmalık idi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’e: “*Sen bunun aslını alınıp satılmamak, lâkin onun mahsûlü infâk olunmak üzere tasadduk et*” buyurdu. Bu şekilde onu ebedi olarak tasadduk etmiş olmasını emretti. Ömer de onu bu şekilde tasadduk etti. Buhârî bunu *Vasâya* konusu içinde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Mâverî bunun İslam döneminde yapılan ilk tasadduk olduğunu söylemiştir.

۲۳۳۴ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - لَوْلَا آخِرُ الْمُسْلِمِينَ مَا فَتَحْتُ قَرْيَةً إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ أَهْلِهَا كَمَا قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرًا . أطرافه ۳۱۲۵ ، ۴۲۳۵ ، ۴۲۳۶ - تحفة ۱۰۳۸۹

2334- “Sadaka — Abdurrahman — Mâlik — Zeyd b. Eslem” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Hz. Ömer: “Müslümanların sonrası olmasaydı, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber’i aralarında taksim ettiği gibi ben de fethettiğim her köyü aralarında taksim ederdim” demiştir.

Sadaka, Sadaka b. el-Fadl el-Mervezî’dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Mehdî el-Basrî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Zeyd, Ömer el-Medenî’nin azatlısı Zeyd b. Eslem el-Adevî’dir.

Zeyd’in babası, Eslem el-Adevî’dir.

Nakledildiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Müslümanların sonradan gelecek olan nesillerine bir şey kalmayacak olmasaydı, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber’i aralarında taksim ettiği gibi kendisi de fethettiği her köyü ganimet sahipleri arasında taksim ederdi. Ömer burada Müslümanların sonunu düşünerek fethettiği yeri taksim etmemek, onu Müslümanlar üzerine vakfetmek görüşünde olduğunu bildirmek istemiştir. Şâfiî’ler kılıç zoruyla fethedilen bir yerin taksim edilmesi gerektiği görüşündedir. Ancak ganimet sahiplerinin razı olması halinde onu vakfetmesi bunun dışındadır. Mâlik’e

göre kılıç zoruyla fethedilmiş olsa da vakfedilebilir. Ebû Hanîfe ise: “Halife onu taksim etme ve vakfetme arasında muhayyerdir” demiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Meğâzî* ve *Cihâd* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, *Harâc* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۵ - بَاب مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَوَاتًا

15- ÖLÜ BİR ARAZİYİ İMÂR EDEN KİMSE

وَرَأَى ذَلِكَ عَلَى فِي أَرْضِ الْحَرَابِ بِالْكُوفَةِ وَقَالَ عُمَرُ مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ
وَيُرَوَّى عَنْ عُمَرَ وَابْنِ عَوْفٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ « فِي غَيْرِ حَقِّ مُسْلِمٍ ، وَلَيْسَ لِعِزْقِ ظَالِمٍ
فِيهِ حَقٌّ . تَحْفَۃ ۱۰۷۷۶ أُوْرَوَى فِيهِ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Hız. Ali, Kûfe’de harâb ve metruk arazilerin imarını, ölü araziyi diriltme esâsı ile sağlamıştır.

Ömer ve İbn Avftan: “Kim ölü bir araziyi imâr ederse, o arazi onundur” şeklinde rivayette bulunulmuştur.

Amr b. Avf kanalıyla Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kim Müslümanın hakkı olmayanı ölü bir araziyi imâr ederse, o arazi onundur. Zalimin ektiğinde ise bir hakkı yoktur*” şeklinde rivayette bulunulmuştur.

Câbir kanalıyla Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde rivayette bulunulmuştur.

İslam veya Cahiliye döneminde imar edilmeyen ve kendisinden faydalanılmayan ölü bir araziyi imâr eden kimse.

Ali b. Ebî Tâlib, Kûfe’ye geldiğinde harâb ve metruk arazilerin imarını, ölü araziye diriltme esâsını kabul ile sağlamıştır. Ömer b. el-Hattâb: “Kim ölü bir araziye imâr ederse, o arazi onundur” demiştir. Mâlik, *Muvattâ’*’da bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. İdarecinin bu konuda izin verip vermemesi söz konusu değildir. Yani Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde vermiş olduğu izin yeterlidir. Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed’in görüşü de bu yöndedir. Ebû Hanîfe’nin: “Kişi ancak idarecinin izni ile ölü bir araziye imar edebilir” demesine göre de izin almak müstehaptır.

Ömer b. el-Hattâb, sahâbi Amr b. Yezîd el-Mûzenî ve başkası kanalıyla

Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’in hadisinin aynısı rivayet edilmiştir. İbn Ebî Şeybe, *Müsned*’in de bunu mevsûl olarak aktarmıştır.

Amr b. Avf bunu: “Kim Müslümanın hakkı olmayan ölü bir araziye imâr ederse, o arazi onundur. Zalimin ektiğinde ise bir hakkı yoktur” şeklinde rivayet etmiştir. Yani kişi başkasının malını sahibinin izni olmaksızın ağaçlandırır o yer kendisinin olmaz. Buhârî ve Müslim’in, *Sahîh*’lerinde: “Kim haksız olarak bir karış yer alırsa, o yerin yedi katı o kişinin boynuna dolandır” şeklindeki rivayetlerine ve: “Metrûk olan yerler Allah’ın ve Resûlü’nündür. Sonra o benden sizedir” hadisine göre bir yeri imâr etmek ancak şer’î izin ile olur. Arazide Cahiliye’ye ait imar izi olsa bile durum aynıdır. Bunu Şâfiî ileri sürmüştür. Eğer arazide İslam’ın imar ettiği bir eser varsa bu idareciye verilir. Müslüman olsun, zimmî olsun sahibi ortaya çıkana kadar idareci bunu korumakla veya satmakla veya parasını muhafaza etmekle yükümlüdür. Eğer zimmî biri idarecinin izni ile olsa da Müslüman topraklarında olan bir araziye imâr ederse bu arazi kendisinden alınır. Şâfiî’nin hadisine göre de bu kişiye imâr etmesinden dolayı herhangi bir ücret te verilmez. Zira arazi kimsenin mülkü değildir.

Hanefiler ve Hanbelîler: “Müslüman veya zimmî biri kendisinden faydalanılmayan bir araziye imâr ederse, imâr ettiği yerden yüksek sesle seslendiğinde sesi kendisinden faydalanılan bir araziden işitilmiyorsa o yerin sahibi olur” demişlerdir.

Nevevî, *Tehzîbu’l-Esmâ ve’l-Lugât*’ta şöyle demiştir: “Şâfiî: «Zalim kişi başkasının arazisini izinsiz olarak süren, onda bina diken ve ağaç diken kimsedir ki bu kişi o araziden çıkarılır» demiştir. Mâlik ise: “Zalim kişi başkasının arazisini izinsiz olarak süren, ağaç diken ve o yeri haksız olarak alan kimsedir» demiştir.” Ezharî’nin bildirdiğine göre Ebû Ubeyd el-İrâkî: “Zalim kişi daha önce imâr edilmiş olan bir araziye gelip onda ağaç diken kimsedir” demiştir. Kadı İyâd ise: “Kişinin zalimliği kendisinin olmayan bir araziye sahiplenmek için onda ağaç dikmesidir” demiştir. Kişinin kendisinin olmayan bir arazide bina dikmesi ve maden çıkarması da araziye imâr etmeye benzediği için zalimlik diye adlandırılmıştır.

İbn Şabân, *ez-Zâhi*’de: “Kökler, ikisi zahir ve ikisi batın olmak üzere dört çeşittir. Zahir olan kökler arazide dikilen bina ve ağaçlardır. Batın olan kökler ise kuyular ve pınarlardır” demiştir. Zalim kişi başkasının malında kök salan kimsedir ki böylesi bir şeyin zulüm diye adlandırılması kişinin hakkı olmadığı

halde başkasının malında tasarrufta bulunmasından dolayıdır.

İshâk b. Râheveyh bunu “Ebû Âmir el-Akadî — Kesîr b. Abdillâh b. Amr b. Avf — babası” kanalıyla Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kim Müslümanın hakkı olmayan ölü bir araziyi imâr ederse, o arazi onundur. Zalimin ektiğinde ise bir hakkı yoktur*” şeklinde mevsûl olarak rivayet etmiştir. Isnâdda zikredilen Kesîr zayıf kimsedir. Dedesi Amr b. Avf’ın Buhârî’nin yanında bu hadisinden başka bir hadisi yoktur. Ancak bu hadisin kuvvetli şahitleri vardır. Ebû Dâvud bunu Sa’d b. Yezîd’in hadisinden rivayet etmiştir.

Bu başlık altında Câbir b. Abdillâh el-Ensârî kanalıyla Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde rivayette bulunulmuştur. Tirmizî bunu başka bir kanalla: “*Kim ölü bir araziyi imâr ederse, o arazi onundur*” şeklinde rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir.

٢٣٣٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهِيَ أَحَقُّ » قَالَ عُرْوَةُ قَضَى بِهِ عُمرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فِي خِلَافَتِهِ
تحفة ١٦٣٩٣

2335- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ubeydullah b. Ebî Câfer — Muhammed b. Abdirrahman — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sahipsiz bir araziyi imâr eden bu arazide başkasından daha çok hak sahibi olur*” buyurmuştur.

Urve: “Ömer hilafetinde bu hükümle hükmetti” demiştir.

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısırî’dir. Onunla tanındığı için dedesine nispet edilmiştir.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

İbn Câfer, Yesâr el-Umevî el-Kureşî el-Mısırî’dir.

Muhammed b. Abdirrahman, Ebu’l-Esved’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dir.

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sahipsiz bir araziyi imâr eden kimsenin bu arazide başkasından daha çok hak sahibi olduğunu söylemiştir.

Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm zikredilen isnâdla Ömer b. el-Hattâb'ın hilafetinde bu hükümle hükmettiğini söylemiştir. Bu, mürsel bir rivayettir. Zira Urve, Ömer'in hilafeti zamanında doğmuştur. Bâb başlığında bu, Ömer'in kavli olarak rivayet edilmiştir. Burada ise Ömer'in fiili olarak rivayet edilmiştir.

Beydâvî der ki: "Hadiste, bir araziyi imâr etmenin onu çevrelemek veya işaretlemek olmadığı anlaşılmaktadır. Kesin olarak arazinin imâr edilmesi gerekmektedir. Yani imâr konusunda çeşitli ihtilaflar bulunmaktadır."

Kişi ölü yeri temel açarak veya toprak yığarak veya bunlara benzer bir şekilde bir direk dikerek işaretlerse arazinin sahibi olmaz. Çünkü sahip olmanın sebebi araziyi ihya etmektir. Kişi böylesi şeyler yapıp işaretlerse idareci ondan arazide yapacağını tamamlamasını ister ve kendisine kısa bir zaman tanır. Bu zaman içinde gereken imârı yapmazsa onu terketmesini ister. Kişiye tanınan müddet dolduktan sonra arazi o şekilde işaretlenmiş olduğu halde idarecinin izni olmadan başka biri gelip onu imar ederse o arazi onun olur. Hanefiler şöyle demiştir: "Her kim bir araziyi işaretler ve üç yıl boyunca onu imâr etmezse Ömer'in: "Ölü araziyi çevreleyen üç yıl sonra bir hakkı kalmaz" kavline dayanarak bir başkasına verilir. Eğer bir başkası bu müddet dolmadan önce onu imar ederse arazinin sahibi olur.

Bu hadis Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir. Ravilerinin ilk yarısı Mısırlı ve ikinci yarısı Medine'lidir.

١٦ - باب

16- BÂB

Bu bâbda bir başlık yoktur ve geçen babın bir faslı gibidir

٢٣٣٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَدِ

اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرَى وَهُوَ فِي مَعْرَسِهِ مِنْ ذِي

الْحُلَيْفَةِ فِي بَطْنِ الْوَادِي ، فَقِيلَ لَهُ إِنَّكَ يَبْطَحَاءُ مُبَارَكَةٌ فَقَالَ مُوسَى وَقَدْ أَنَاخَ بِنَا سَالِمٌ

بِالْمُنَاحِ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُنِخُ بِهِ ، يَتَحَرَّى مُعَرَّسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ أَسْفَلُ مِنَ
الْمَسْجِدِ الَّذِي يَبْطِنُ الْوَادِي ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ وَسَطٌ مِنْ ذَلِكَ أَطْرَافُهُ ٤٨٣ ، ١٥٣٥ ،

٧٠٢٥ - تحفة ٧٣٤٥

2336- “Kuteybe — İsmail b. Câfer — Mûsa b. Ukbe — Sâlim b. Abdillâh b. Ömer” isnâdıyla babası bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Zul-Huleyfe'deki vadinin içinde konaklamışken rüyasında kendisine gelindi ve: “Sen mübarek bir vadidesin” denildi.

Mûsa der ki: “Sâlim de, babası Abdullah'ın devesini çöktürdüğü yerde develerimizi çöktürdü. İbn Ömer devesini çöktürürken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o gece konakladığı yerde çöktürmeye dikkat ederdi. Bu yer de vadinin içindeki mescidin aşağısında, mescid ile yolun arasındaki orta yerdedir.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

İsmail, İsmail b. Câfer el-Ensârî el-Müeddib el-Medîni'dir.

Musa, Mûsa b. Ukbe el-Esedî el-Medîni'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Zul-Huleyfe'deki Akîk vadisinin içinde yolcuların gece sonunda konaklayıp dinlendikleri yerde istirahat için konaklamışken rüyasında kendisine gelindi ve mübarek bir vadiye olduğu söylendi.

Mûsa b. Ukbe, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'in de, babası Abdullah'ın devesini çöktürdüğü yerde develerini çöktürdüğünü söylemiştir. İbn Ömer devesini çöktürürken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o gece konakladığı yerde çöktürmeye dikkat ederdi. Bu yer de vadinin içindeki mescidin aşağısında, mescid ile yolun arasındaki orta yerdedir.

Bu hadisin burada zikredilmesi ortaya bir çelişki çıkarmaktadır. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Buhârî burada Zul-Huleyfe'nin mülk edilemeyeceğine, zira mülk edinilmesi halinde insanların oraya inmesinin

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 483, 1535, 7345. Müslim 1346

men edileceğine, ölü araziden faydalanmanın ise caiz olduğuna ve buranın kimse için mülk edinilmiş olmadığına işaret etmek istemiştir. Bu da bu konu içinde zikredilmesi için yeterlidir.”

۲۳۳۷ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اللَّيْلَةَ أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي وَهُوَ بِالْعَقِيقِ أَنْ صَلَّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ »
طرفاه ۱۵۳۴، ۷۳۴۳ - تحفة ۱۰۵۱۳

2337- “İshâk b. İbrâhîm — Şuayb b. İshâk — Evzaî — Yahya — İkrime — İbn Abbâs” isnâdıyla Hz. Ömer’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bu gece ben Akîk’teyken bana Rabbim tarafından bir elçi geldi ve: «Bu mübarek vadide namaz kıl ve: “Hac içinde bir umreye niyet ediyorum” de» dedi.”¹

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh’dır.

Şuayb, Şuayb b. İshâk ed-Dimaşkî’dır.

Evzaî, Abdurrahman b. Amr’dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Akîk’te bulunduğu gecede Cibrîl kendisine gelip o mübarek Akîk vadisinde namaz kılmasını ve hac içinde bir umreye de niyet etmesini söylemiştir.

Bu iki hadis daha önce Hac konusu içinde zikredilmişti.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1534, 7343

۱۷ - بَابُ إِذَا قَالَ رَبُّ الْأَرْضِ أَقْرَكَ مَا أَقْرَكَ اللَّهُ
وَلَمْ يَذْكُرْ أَجَلًا مَعْلُومًا فَهَمَّا عَلَى تَرْضَاهُمَا

**17- ARAZİ SAHİBİNİN: “BEN SENİ, ALLAH’IN SENİ BURADA
BIRAKTIĞI MÜDDETÇE BIRAKACAĞIM” DEMESİ VE BELLİ BİR
MÜDDET ZİKRETMEMESİ HALİNDE İKİSİNİN DE RAZI OLACAĞI
ŞART ÜZERİNE OLMALARI**

Arazi sahibinin: “Ben seni, Allah’ın seni burada bıraktığı müddetçe bırakacağım” demesi ve arazi sahibinin belli bir müddet zikretmemesi halinde arazi sahibi ve ekici razı olacakları şart üzerine olurlar.

۲۳۳۸ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُقْدَامِ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى أَخْبَرَنَا نَافِعٌ عَنْ
ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ
جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمَا - أَجَلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا ظَهَرَ عَلَى
خَيْبَرَ أَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا ، وَكَانَتْ الْأَرْضُ حِينَ ظَهَرَ عَلَيْهَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ
وَلِلْمُسْلِمِينَ ، وَأَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ ، مِنْهَا فَسَأَلَتِ الْيَهُودُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيُقَرَّهُمْ بِهَا أَنْ
يَكْفُوا عَمَلَهَا وَهُمْ يَصِفُ الثَّمَرِ ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَقْرُكُمْ بِهَا عَلَى ذَلِكَ مَا شِئْنَا »
فَقَرُّوا بِهَا حَتَّى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ إِلَى تَيْمَاءَ وَأَرِيحَاءَ أَطْرَافَهُ ۲۲۸۵ ، ۲۳۲۸ ، ۲۳۲۹ ،

۲۳۳۱ ، ۲۴۹۹ ، ۲۷۲۰ ، ۳۱۵۲ ، ۴۲۴۸ تحفة ۸۶۶۵

2338- “Ahmed b. el-Mikdâm — Fudayl b. Süleyman — Mûsa” isnâdıyla Nâfi’nin bildirdiğine göre İbn Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)...” demiştir. “Abdurrezzâk — İbn Cüreyc — Mûsa b. Ukbe — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer bildiriyor: “Ömer b. el-Hattâb, Yahudi ve Hıristiyanları Hicaz yurdundan sürdü, Allah’ın Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber savaşını kazanınca onları sürmek istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber yurdu, Allah ile Resûl’ünün ve Müslümanların olmuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları çıkarmak

istedi, ancak Yahudiler, hurmalıkların işlerini görmek ve mahsûlün yarısı kendilerinin olmak üzere, kendilerini Hayber'de bırakmasını istediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Dediğiniz şartla sizi istediğimiz kadar burada bırakıyoruz*» buyurdu. Ömer onları Teymâ ve Eriha'ya sürene kadar Hayber'de kaldılar.”¹

Ahmed, Ahmed b. Mikdâm b. Süleyman Ebu'l-Eş'as el-İclî el-Basrî en-Numeyrî'dir.

Musa, Mûsa b. Ukbe'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm el-Himyârî'dir.

İbn Cüreyc, Abdülmelik b. Abdilaziz'dir.

Ömer b. el-Hattâb, Yahudi ve Hristiyanları Hicaz yurdundan sürdü. Zira Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) daimi olarak orada kalacakları yönünde bir ahid almamışlardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara kendilerini istediği kadar orada bırakacağını söylemişti. Vâkidî'nin dediği gibi Hicaz yurdu Medine ile Tebûk arası ve Medine'den Kûfe yoluna kadar olan bölgedir. Bir başkası ise Hicaz yurdunun Mekke, Medine, Yemâme ve bu yerlerin etrafları olduğunu söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber savaşını kazanınca Yahudileri oradan sürmek istedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaşı kazanınca ki Hayber'in bir kısmı kılıç zoruyla fethedilirken bir kısmı sulh yoluyla fethedilmişti. Kılıç zoru ile fethedilen yer, Allah ile Resûlü'nün ve Müslümanların olmuştu. Sulh yoluyla fethedilen yer, Yahudilerin idi ve sulh akdi ile Müslümanların oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları Hayber'den çıkarmak istedi, ancak Yahudiler, hurmalıkların bütün işlerini görmek ve çıkacak mahsûlün yarısı kendilerinin olmak üzere, kendilerini Hayber'de bırakmasını istediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettikleri şart üzere kendisinin istediği kadar kendilerini Hayber'de bırakacağını söyledi. Zâhiriler bunu musakât akdinde müddetin meçhul olabileceğine delil saymıştır. Cumhura göre musâkât, icâre gibi malum bir müddet için yapılır. Müddeti

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2285, 2328, 2329, 2331, 2499, 2720, 3152, 4248. Müslim 1551

belli olmayan musâkât caiz değildir. Çünkü Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü Yahudiler ile musâkât akdi değil, maslahat îcâbı, bir müddet daha Hayber'de kalmalarına bir müsaade idi. Yahudiler, Ömer onları Tay memleketinde deniz kenarında olan Teymâ'ya ve Şam köylerinden olan Erîha'ya sürene kadar Hayber'de kaldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edeceği zaman Yahudilerin Arap yarımadasından çıkarılmasını istediği için Ömer onları buradan sürüp çıkarmıştı.

Hadisin başlıkla olan ilgisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Dediğiniz şartla sizi istediğimiz kadar burada bırakıyoruz"* buyruğundadır.

Buhârî bunu Fudayl kanalıyla mevsûl olarak ve İbn Cüreyc kanalıyla muallak (isnâdsız) olarak tahric etmiştir. Hadisi muallak olan rivayetinin lafzı ile devam ettirmiştir. Fudayl'ın rivayetinin lafzı da inşaallah *Humus* kitabında zikredilecektir.

۱۸ - بَابُ مَا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُوَاسِي

بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي الزَّرَاعَةِ وَالثَّمَرَةِ

18- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (Sallallahu aleyhi vesellem) SAHABİLERİNDEN BAZILARININ BAZILARI İLE ZİRAAT VE MEYVE HUSUSUNDA YARDIMLAŞMALARI

۲۳۳۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي النَّجَاشِيِّ مَوْلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ عَمِّهِ ظَهْرِ بْنِ رَافِعٍ قَالَ ظَهَرَ لَقَدْ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرِ كَانِ بْنِ رَافِقًا . قُلْتُ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهُوَ حَقٌّ قَالَ دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا تَصْنَعُونَ بِمَحَاقِلِكُمْ » قُلْتُ نُوَاجِرُهَا عَلَى الرَّبْعِ وَعَلَى الْأَوْسُقِ مِنَ التَّمْرِ وَالشَّعِيرِ . قَالَ « لَا تَفْعَلُوا زَرْعُوهَا أَوْ أَرْعُوهَا أَوْ أَمْسِكُوهَا » قَالَ رَافِعٌ قُلْتُ سَمِعًا وَطَاعَةً . طرفاه ۲۳۴۶ ، ۴۰۱۲ ، - تحفة ۵۰۲۹

2339- "Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Evzaî — Râfi' b. Hadîc'in azatlısı Ebu'n-Necâşî" isnâdıyla Râfi' b. Hadîc b. Râfi' bildiriyor: Amcam Zuheyir b. Râfi': "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizleri, bize kolay

olan bir işten menetti" dedi. Ona: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği şey haktır" dediğimde şöyle devam etti: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni çağırdı ve: «Tarlalarınızla ne yapıyorsunuz?» dedi. «Dörtte bir karşılığında ve hurmadan, arpadan vesak karşılığında kiraya veririz» dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «Öyle yapmayın. Onları ya kendiniz ekin, ya ektirin ya da boş tutun!» buyurdu." Râfi': "Ben de: «İşittim ve itaat ediyorum» dedim" dedi.¹

Muhammed b. Mukâtil, Mekke'de ikamet eden Ebu'l-Hasan el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Evzaî, Abdurrahman b. Amr'dır.

Ebu'n-Necâsî, Râfi' b. Hadîc'in azatlısı Atâ b. Suheyb et-Tâbiî'dir.

Râfi', Râfi' b. Hadîc b. Râfi' el-Ensârî'dir.

Râfi' b. Hadîc b. Râfi'nin bildirdiğine göre amcası Zuhey b. Râfi', Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları kendilerine kolay olan bir işten menettiğini söylemiştir.

Râfi', ona, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği şeyin hak olduğunu söyleyince amcası Zuhey b. Râfi' kıssanın devamını anlatmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zuhey b. Râfi'yi çağırıp tarlaları ile ne yaptıklarını sorunca, Zuhey b. Râfi', dörtte bir karşılığında ve sulak tarafı kendilerinin olmak üzere hurmadan ve arpadan vesak denilen ölçekler karşılığında icara verdiklerini söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öyle yapmamalarını, onları ya kendilerinin ekmelerini ya ücretsiz olarak başkalarına verip ektirmeyi ya da boş bırakmalarını söylemiştir. Râfi', Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu buyruğunu işittiğini ve buna itaat ettiğini söylemiştir.

Hadisi Müslim, *Buyû'* konusu içinde, Nesâî, *Muzâraa* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2346, 4012. Müslim 1547

۲۳۴۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانُوا يَزْرَعُونَهَا بِالثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَالنِّصْفِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ » . طرفه ۲۶۳۲ - تحفة ۲۴۲۴

2340- “Ubeydullah b. Mûsa — Evzaî” isnâdıyla Atâ'nın bildirdiğine göre Câbir şöyle demiştir: Arazileri, mahsulün üçte biri veya dörtte biri veya yarısı mukabilinde ziraat ederlerdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Arazisi olan kimse onu kendisi eksin veya karşılıksız olarak ektirsin. Böyle yapmazsa da arazisini boş tutsun”* buyurdu.¹

Ubeydullah b. Mûsa, Ebû Muhammed el-Absî el-Kûfî'dir.

Evzaî, Abdurrahman'dır.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Görüldüğü kadarıyla Evzaî bunu Atâ Ebu'n-Necâşî'den ve Atâ b. Ebî Rebâh'tan ayrı isnâdlarla rivayet etmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında arazileri olan sahabiler, çıkacak mahsulün üçte biri veya dörtte biri veya yarısı mukabilinde ziraat yaparlardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) arazisi olan kimsenin onu kendisinin ekmesini veya karşılıksız olarak ektirmesini, böyle yapmazsa da arazisini ekmeyip boş tutmasını söylemiştir.

Müslim'in rivayeti: *“Arazisi olan kimse onu kendisi eksin. Eğer kendisi ekemezse onu Müslüman kardeşine ekmesi için karşılıksız ödünç olarak versin”* şeklindedir.

۲۳۴۱ - وَقَالَ الرَّبِيعُ بْنُ نَافِعٍ أَبُو تَوْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ ، فَإِنْ أَبِي فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ » . تحفة ۱۵۴۱۵

2341- “Rabî' b. Nâfi' Ebû Tevbe — Muâviye — Yahya — Ebû Seleme”

¹ 2632'de geçmektedir. Müslim 1536

isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Arazisi olan onu ya kendisi eksin ya da kardeşine karşılıksız olarak ödünç versin. Eğer bunları yapmayacaksa onu boş bıraksın"* buyurmuştur.¹

Rabî', Rabî' b. Nâfi' Ebû Tevbe el-Hâfız'dır. Hicri 142 yılında vefat etmiştir.

Muâviye, Muâviye b. Selâm'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arazisi olan kimsenin onu ya kendisinin ekmesini ya da Müslüman kardeşine onu ekmesi için karşılıksız olarak vermesini, eğer bunları yapmayacaksa onu kiraya vermeyip boş bırakmasını söylemiştir.

۲۳۴۲ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو قَالَ ذَكَرْتُهُ لَطَاوُسٍ فَقَالَ يُزْرِعُ ، قَالَ
ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَنْهَ عَنْهُ وَلَكِنْ قَالَ « أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ
خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ شَيْئًا مَعْلُومًا » . طرفاه ۲۳۳۰ ، ۲۶۳۴ - تحفة ۵۷۳۵

2342- Kabîsa kanalıyla Süfyân'ın bildirdiğine göre Amr şöyle demiştir: "Ben bunu Tâvus'a zikrettiğimde şu karşılığı verdi: "Kira ile başkasına ektirir. Zira İbn Abbâs: «Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklamadı, ancak: "Kişinin, tarlasını ekmesi için kardeşine karşılıksız olarak ödünç vermesi, belli bir bedel karşılığında vermesinden daha hayırlıdır" buyurdu» dedi."²

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe el-Kûfî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Amr, Amr b. Dînâr'dır.

Amr, Râfi' b. Hadîc'in söz konusu hadisini Tâvus'a zikretmiştir. Tâvus arazinin kira ile başkasına verilebileceğini söyleyerek ve İbn Abbâs'tan

¹ Müslim 1544

² Müslim 1550

naklederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yasaklamadığını yani bunu haram kılmadığını, ancak kişinin, tarlasını ekmesi için kardeşine karşılıksız olarak vermesinin, belli bir bedel karşılığında vermesinden daha hayırlı olduğunu söylediğini bildirdi. Tirmizî bunu İbn Abbâs'tan: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu haram kılmadı" lafzıyla rivayet etmiştir. Zira önceleri araziye kiraya vermelerinden dolayı tatsızlıklar çıkar ve hatta bu tatsızlıklar arazinin haracını ödeme konusunda vuruşmaya kadar ulaşırdı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi tatsızlıkların yaşanmaması açısından kişinin tarlasını ekmesi için kardeşine karşılıksız olarak vermesinin belli bir bedel karşılığında vermesinden daha hayırlı olduğunu söylemiştir.

Tahâvî, Zeyd b. Sâbit'ten naklederek bu yasaklamanın nasıl olduğuna şöyle açıklık getirmiştir: "Allah, Râfi' b. Hadîc'e merhamet etsin. Vallahi ben bu hadisi ondan daha iyi biliyorum. Ensâr'dan kavga eden iki adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Eğer durumunuz bu ise o zaman arazinizi kiraya vermeyin» buyurdu. Râfi' b. Hadîc te sadece: «Arazinizi kiraya vermeyin» lafzını işitti."

Tahâvî der ki: "Zeyd b. Sâbit'in haber verdiği göre Râfi'nin işittiği olduğu bu yasaklama Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) tahrimi olarak gelen bir yasaklama değildir. İki kişi arasında yaşanan kötü olay üzerine mekruh olarak gelen bir yasaklamadır."

Bu hadis, daha önce Kişinin muzâraada seneleri şart koşmaması başlığı altında zikredilmişti.

۲۳۴۳ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَانَ يُكْرِى مَزَارِعَهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبَى بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَصَدْرًا مِنْ إِمَارَةِ مُعَاوِيَةَ . طرفه ۲۳۴۵

2343- "Süleymân b. Harb — Hammâd — Eyyûb" isnâdıyla Nâfi' bildiriyor: "İbn Ömer, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında, Ebû Bekr, Ömer, Osmân ve Muâviye'nin emirliğinin ilk zamanlarında arazilerini kiraya verirdi."¹

¹ Müslim 1547

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Vâşihî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre İbn Ömer, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında, Ebû Bekr, Ömer ve Osmân'ın hilafetinde olduğu gibi Muâviye'nin emirliğinin ilk zamanlarında da arazilerini kiraya verirdi.

Rivayette: "Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanlarında" dememiştir. Zira İbn Ömer bütün insanların kendisinde icma etmediği kimseye biat etmezdi. İnsanlar da Muâviye'ye biat konusunda icma etmemişti. Rivayette Ali b. Ebî Tâlib zikredilmemiştir. Muhtemelen o zamanlarda artık İbn Ömer ziraatla uğraşmıyordu.

٢٣٤٤ - ثُمَّ حَدَّثَ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ ، فَذَهَبَ ابْنُ عُمَرَ إِلَى رَافِعٍ فَذَهَبَتْ مَعَهُ ، فَسَأَلَهُ فَقَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّا نَكْرِى مَزَارِعَنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَا عَلَى الْأَرْبَعَاءِ وَبِشَيْءٍ مِنَ التَّبْنِ أطرافه ٢٢٨٦ ، ٢٣٢٧ ، ٢٣٣٢ ، ٢٧٢٢ - تحفة ٣٥٨٦

2344- Sonra Râfi' b. Hadîc'ten Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) arazileri kiraya vermekten yasakladığı rivayet edildi. Bunun üzerine İbn Ömer, Râfi'ye gitti. Ben de onunla birlikte gittim. İbn Ömer ona bu rivayeti sorunca, Râfi': "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) arazileri kiraya vermeyi yasakladı" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer: "Sen iyi bilirsin ki, biz tarlalarımızı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında, arazinin sulak ve verimli yerlerinin mahsulü arazi sahibine ait olmak ve samandan da bir miktar verilmek üzere kiraya verirdik" dedi.¹

Sonra Râfi' b. Hadîc'ten Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) arazileri kiraya vermekten menettiği rivayet edilince bunu ona sormak için İbn Ömer, Nâfi' ile birlikte Râfi'ye gitti. İbn Ömer ona bu rivayeti sorunca ve Râfi', Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) arazileri kiraya vermekten nehy ettiğini söyleyince, İbn Ömer ona arazisi olanların arazilerini Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2286, 2327, 2332, 2722. Müslim 1547

vesellem) zamanında sulak ve verimli yerlerinin mahsulü arazi sahibine ait olmak ve samandan da bir miktar verilmek üzere kiraya verdiklerini ve Râfi'nin bunu iyi bildiğini söyledi.

İbn Ömer'in bu hadisi Râfi'nin araziyi kiraya vermeyi nehy etme yönündeki hadisini reddetmektedir. Söylenildiğine göre Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı şey, sulak yerin bitirdiği mahsul, bir miktar saman arazi sahibine ait şeklinde meçhul olan zararlı şartlar ile araziyi kiraya vermektir. Zira arazi sahibine ait olan kısım mahsul verirken diğer kısım vermeyebilir veya ekiciye ait olan kısım mahsul verirken diğer kısım vermeyebilir. Bu durumda da arazi sahibi veya ekici mahsulden bir şey almamış olur.

Hadisin başlıkla olan ilgisi, Râfi' b. Hadîc'in Allah Resûlü'den (sallallahu aleyhi vesellem) arazileri kiraya vermekten menettiğini rivayet etmesi, arazi sahiplerinin arazilerini kendilerinin ektiğini veya ekilmek üzere karşılıksız olarak birilerine verdiğini göstermektedir. Bu durumda da bir yardımlaşma gerçekleşmektedir.

٢٣٤٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كُنْتُ أَعْلَمُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ الْأَرْضَ تُكْرَى ثُمَّ خَشِيَ عَبْدُ اللَّهِ أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ أَحْدَثَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ يَعْلَمُهُ ، فَتَرَكَ كِرَاءَ الْأَرْضِ . طرفه ٢٣٤٣ - تحفة ٦٨٧٩

2345- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Sâlim bildiriyor: Abdullah b. Ömer: “Ben iyi bilmekteyim ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında arazi kiraya verilirdi” dedi. Sonra Abdullah, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) araziyi kiraya verme hususunda kendisinin bilmediği bir hüküm ortaya çıkarmış olmasından endişe ederek araziyi kiraya vermeyi terk etti.¹

Yahya b. Bukeyr, onunla tanındığı için dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı Abdullah el-Mahzûmî'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

¹ Müslim 1547

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Nakledildiğine göre Abdullah b. Ömer iyi bilmekteydi ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında arazi kiraya verildi. Ancak daha sonra Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) araziye kiraya verme hususunda kendisinin bilmediği bir hüküm ortaya çıkarmış olmasından endişe ederek araziye kiraya vermeyi terk etmiştir.

Bu hadis burada muhtasar olarak zikredilmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, Şuayb b. Leys kanalıyla babasından uzun olarak rivayet etmişlerdir. Hadisin ilk kısmı şöyledir: "Abdullah arazisini kiraya verirdi. Ancak Râfi' b. Hadic'in araziye kiraya vermeyi yasakladığını işitince, onu buldu ve: «Ey İbn Hadîc! Bu nedir?» dedi. Bunun üzerine Râfi': «Bedir savaşına katılan amcamın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) araziye kiraya vermeyi yasakladığını anlattığını işittim» karşılığını verdi..." Araziye çıkacak mahsulün bir kısmına karşılık kiraya vermeyi mekruh görenler bu hadisi huccet saymıştır. Bu hadis daha önce de zikredilmiştir.

۱۹ - بَابُ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

19- ARAZİYİ ALTIN VE GÜMÜŞ KARŞILIĞINDA KİRALAMAK

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنَّ أَمْثَلَ مَا أَنْتُمْ صَانِعُونَ أَنْ تَسْتَأْجِرُوا الْأَرْضَ الْبَيْضَاءَ مِنَ السَّنَةِ إِلَى السَّنَةِ .

İbn Abbâs: "Sizin yapmakta olduğunuz işlerin en faziletlisi, boş araziye seneden seneye kiralamanızdır" demiştir.

Sevrî, Câmi'de bunu sahih bir isnâdla mevsûl olarak rivayet etmiş ve rivayetinde: "İçinde dikili ağaç olmayan" ziyadesinde bulunmuştur.

۲۳۴۶ و ۲۳۴۷ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ رَيْعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَمَّارُ بْنُ أَبِي أَسَدٍ أَنَّهُمْ كَانُوا يُكْرُونَ الْأَرْضَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَا يَنْبُتُ عَلَى الْأَرْبَعَاءِ أَوْ شَيْءٍ يَسْتَنْبِطُهَا صَاحِبُ الْأَرْضِ فَهِيَ لِلنَّبِيِّ ﷺ

عَنْ ذَلِكَ فَقُلْتُ لِرَافِعٍ فَكَيْفَ هِيَ بِالْدينَارِ وَالْدرْهَمِ فَقَالَ رَافِعٌ لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ بِالْدينَارِ
وَالْدرْهَمِ .

وَقَالَ اللَّيْثُ وَكَانَ الَّذِي يُحْيَى عَنْ ذَلِكَ مَا لَوْ نَظَرَ فِيهِ دَوُو الْفَقْهَمِ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ لَمْ
يُجِيزُوهُ، لِمَا فِيهِ مِنَ الْخَاطَرَةِ حَدِيث ۲۳۴۶ طرفاه ۲۳۳۹، ۴۰۱۲ - تحفة ۱۵۵۷۰
حدِيث ۲۳۴۷ طرفه ۴۰۱۳

2346- 2347- “Amr b. Hâlid — Leys — Rabîa b. Ebî Abdîrrahman” isnâdıyla Hanzale b. Kays’ın bildirdiğine göre Râfi’ b. Hadîc şöyle demiştir: “Amcalarım bana Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında arazinin sulak kısmında biten mahsul karşılığında veya arazi sahibinin istisna ettiği bir miktarı kendisine verme karşılığında araziyi kiraya verdiklerini, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) araziyi bu şekilde kiraya vermeyi yasakladığını anlattılar.”

Râfi’ye: “Dinar ve dirhem ile kiraya vermek nasıldır?” dediğimde: “Dinar ve dirhem de bir sakınca yoktur” dedi. Leys der ki: “Yasaklanan husus öyle bir şeydir ki, eğer helal ve haramda akıl sahibi olan kimseler bunu düşünselerdi içindeki tehlikeden dolayı ona cevaz vermezlerdi.”¹

Amr, Amr b. Hâlid b. Ferrûh’tur.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

Rabîa b. Abdîrrahman’ın adı, Ferrûh’tur ve kendisi Münkedir b. Abdillâh’ın azatlısıdır.

Hanzale, Hanzale b. Kays ez-Zurakî el-Ensârî’dır.

Hadiste nakledildiğine göre Râfi’ b. Hadîc’in amcaları kendisine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında sahabilerin arazinin sulak kısmında biten mahsul karşılığında veya arazi sahibinin istisna ettiği bir miktarı kendisine verme karşılığında araziyi kiraya verdiklerini, içinde meçhul olan şartlar bulunmasından dolayı Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) araziyi bu şekilde kiraya vermeyi yasakladığını anlatmıştır. Râfi’ b. Hadîc’in amcalarından biri

¹ Hadis 2346: 2339’da; hadis 2347: 4013’de geçmektedir. Müslim 1547

Zuheyr b. Râfi'dir. Diğerinin ise Muzhir olduğu söylenmiştir.

Hanzale b. Kays, Râfi'ye araziyi dinar ve dirhem ile kiraya vermenin hükmünün ne olduğunu sorunca, Râfi' araziyi dinar ve dirhem karşılığında kiraya vermekte bir sakınca olmadığını söylemiştir. Râfi'nin bu sözü ya kendi içtihadıdır ya da bunun cevazına nass tarikiyle bir bilgisi eklenmiştir. Ya da dinar ve dirhem ile kiraya vermenin, çıkacak mahsulün bir kısmına karşılık kiraya verme yönündeki yasaklamaya dâhil olmadığını bilmesine dayanmıştır. Ebû Dâvud ve Nesâî bunu Saîd b. el-Müseyyeb kanalıyla Rafi' b. Hadîc'den sahih bir isnâdla: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muhâkale ve muzâbene türü satışı yasakladı" şeklinde rivayet etmişlerdir. Râfi: "Üç çeşit ekicilik yapılır. Adamın biri kendi arazisini eker, biri arazisini kira almaksızın ekilmek üzere birine verir ve biri araziyi dinar ve gümüş ile kiralayarak eker" demiştir. Râfi'nin bu dediği merfû olarak değerlendirilmiştir. Ancak Nesâî başka bir kanalla merfû olan kısmın muhâkale ve muzâbene türü satışın yasaklanması kısmı olduğunu beyan etmiştir. Diğer kısmı mudrec olup Saîd b. el-Müseyyeb'in kendi sözleridir.

İmam Leys b. Sa'd zikredilen mevsûl isnâdla: "Yasaklanan husus öyle bir şeydir ki, eğer helal ve haramda akıl sahibi olan kimseler bunu düşünselerdi içindeki tehlikeden dolayı ona cevaz vermezlerdi" demiştir. Buradaki tehlike de helaka gelmek demektir. Bu da cumhurun ittifak ettiği şeye muvafıktır. Yani buradaki yasaklama araziyi dinar ve dirhem karşılığında verme konusunda değildir.

Nesefî ve İbn Şebuveyh'in rivayetlerinde Leys'in dedikleri zikredilmiş değildir.

Hafız İbn Hacer: "O zaman bu sözler rivayetlerinde hadise eklenmiş olarak zikredilmiştir" demiştir. Nesâî ve İsmâîlî ise Leys'ten olan rivayetlerinde bu ziyadeyi zikretmemişlerdir.

Tûbuştî: "Bu ziyadenin ravilerden mi, yoksa Buhârî'den mi kaynaklandığını anlayamadım" demiştir.

Beydâvî: "Siyaktan anlaşıldığı kadarıyla bu sözler Râfi'nin sözleridir" demiştir.

Hâfız İbn Hacer: "Buhârî'den birçok kanalla nakledilen rivayetlerde Leys'in kendi sözleri olduğu görülmektedir" demiştir.

Hadiste tâbiînin tâbiîden, sahabinin sahabiden rivayeti vardır.

۲۰ - باب

20- BÂB

Bu bâbda bir başlık yoktur.

۲۳۴۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ حَدَّثَنَا هِلَالٌ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَوْمًا يُحَدِّثُ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ « أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ اسْتَأْذَنَ رَبَّهُ فِي الزَّرْعِ فَقَالَ لَهُ أَلَسْتَ فِيمَا شِئْتَ قَالَ بَلَى وَلَكِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَرْزَعَ قَالَ فَبَذَرَ فَبَادَرَ الطَّرْفَ نَبَاتُهُ وَاسْتَوَاوُهُ وَاسْتَحْصَاوُهُ ، فَكَانَ أَمْثَالَ الْجِبَالِ فَيَقُولُ اللَّهُ دُونَكَ يَا ابْنَ آدَمَ ، فَإِنَّهُ لَا يُشْبِعُكَ شَيْءٌ » فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ وَاللَّهِ لَا نَحْدُهُ إِلَّا قُرْشِيًّا أَوْ أَنْصَارِيًّا ، فَإِنَّهُمْ أَصْحَابُ زَرْعٍ ، وَأَمَّا نَحْنُ فَلَسْنَا بِأَصْحَابِ زَرْعٍ فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ طَرَفَهُ

۷۵۱۹ - تحفة ۱۴۲۳۵

2348- “Muhammed b. Sinân — Fuleyh — Hilâl” isnâdıyla ve “Abdullah b. Muhammed — Ebû Âmir — Fuleyh — Hilâl b. Ali — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir şeyler anlatıyordu. Yanında da bir bedevi vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cennet ahalisinden biri ziraat yapmak için Rabbinden izin istedi. Rabbi ona: «Arzu ettiğin durumda değil misin ki?» diye sorunca, adam: «Evet! Ama ziraat da yapmak istiyorum» dedi. Sonra bu adam tohum ekti. Ancak göz açıp kapayıncaya kadar ektiği tohum biterek büyüdü ve hasatlık hale geldi. Mahsulü dağlar kadar oldu. Bunun üzerine Yüce Allah: «Ey Âdem oğlu! Al bakalım! Senin gözünü hiçbir şey doyurmaz!» buyurdu.”

Orada bulunan bedevi: “Vallahi bu adam ya Kureyşli ya da Ensâr’dan

birisidir. Zira onların ekinleri vardır. Bizim ise ekinlerimiz yoktur” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) güldü.¹

Fuleyh, Fuleyh b. Süleyman’dır.

Hilâl, İbn Usâme diye bilinen Hilâl b. Ali’dır.

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Ebû Âmir, Abdulmelik b. Amr b. Kays el-Akdî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına bir şeyler anlatıyordu. Yanında da bir bedevi vardı. Cennet ahalisinden biri ziraat yapmak için Rabbinden izin istedi. Burada gelecek zaman geçmiş zaman olarak zikredilmektedir. Rabbi ona canının çektiği şeyler konusunda: “Arzu ettiğin durumda değil misin ki?” diye sordu. Buradaki soru edatı da istifham değil takriridir. Adam istediği her şeyin bulunduğunu, ama yine de ziraat yapmak istediğini söyledi. Rabbi ona izin verince de adam hemen cennet topraklarında tohum ekti. Ancak göz açıp kapayıncaya kadar ektiği tohum biterek büyüdü ve hasat edilecek hale geldi. Mahsulün her bir tanesi dağlar kadar oldu. Burada cennet ehlinin dünyada olduğu gibi yorgunluk ve meşakkat çekmeyeceklerine işaret vardır. Bunun üzerine Yüce Allah: «Ey Âdem oğlu! Al bakalım! Biz istemezsek senin gözünü hiçbir şey doyurmaz!” buyurur.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bulunan bedevi: “Vallahi bu adam ya Kureyşli ya da Ensâr’dan birisidir. Zira onların ekinleri vardır. Bizim ise ekinlerimiz yoktur” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) güldü.

Eğer: “Bu hadisin burada zikredilmesinin sebebi nedir?” diyecek olursan, İbnu’l-Munîr buna şöyle cevap vermiştir: “Kirayı yasaklama hakkındaki hadisler vacip yönünde değil de mendup yönünde gelmiştir. Çünkü Âdemoğlunun en çok hırslı olduğu hususlarda âdet, o şeylerden faydalanmasının yasaklanmamasıdır. Cennet ehlinin olan bu hırslı kişinin, ziraata olan hırsı ile cennette bile ondan faydalanmak istemesi, onun bu iş üzerine öldüğüne delalet etmektedir. Çünkü insan yaşadığı hal üzere ölür ve öldüğü hal üzere dirilitilir. Bu da onların dünyadaki son işlerinin arazi ile

¹ Hadis, 7519’da geçmektedir.

faidalanmanın cevazına ve bunun devam etmesine delalet etmiştir. Şayet araziyi kiraya vermek ona haram kılınmış olsaydı, o şahıs buna hıstan nefsinin keserdi ve nihayet zihninde bu kadar hırs kalmazdı.”

Bu hadis ikinci isnâdın lafzıdır. Birinci isnâdın metni de *Tevhîd* konusu içinde zikredilecektir, inşaallah.

۲۱ - بَاب مَا جَاءَ فِي الْغَرْسِ

21- BİTKİ VE AĞAÇ DİKME HAKKINDA GELEN HADİSLER

۲۳۴۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ قَالَ إِنَّا كُنَّا نَفْرَحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، كَانَتْ لَنَا عَجُوزٌ تَأْخُذُ مِنْ أَصُولِ سَلِقٍ لَنَا كُنَّا نَغْرِسُهُ فِي أَرْبَعَاتِنَا فَتَجْعَلُهُ فِي قَدْرِ لَهَا فَتَجْعَلُ فِيهِ حَبَاتٍ مِنْ شَعِيرٍ لَا أَعْلَمُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ لَيْسَ فِيهِ شَحْمٌ وَلَا وَدَكٌ ، فَإِذَا صَلَّيْنَا الْجُمُعَةَ زُرْنَاهَا فَقَرَّبَتْهُ ، إِلَيْنَا فَكُنَّا نَفْرَحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَمَا كُنَّا نَتَغَدَّى وَلَا نَقِيلُ إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ أَطْرَافَهُ ۹۳۸ ، ۹۳۹ ، ۹۴۱ ، ۵۴۰۳ ، ۶۲۴۸ ، ۶۲۷۹ - تحفة ۴۷۸۴

2349- “Kuteybe b. Saîd — Yakûb” isnâdıyla Ebû Hâzım’ın bildirdiğine göre Sehl b. Sa’d şöyle demiştir: “Biz cuma gününün gelmesiyle sevinirdik. Bizim burada ihtiyar bir kadın vardı. O bizim su kenarlarına dikmekte olduğumuz pazıların köklerinden toplar ve topladığı pazıları tencereye koyup üzerine birkaç arpa tanesi de ekleyerek kaynatıp yemek yapardı.” Ravi: “İyi biliyorum ki: «Bu yemeğin içinde ne iç, ne de et yağı vardı» demişti” dedi. “Cuma namazını kıldıktan sonra onu ziyaret ederdik. O da yaptığı bu yemekleri bize ikram ederdi. Bundan dolayı Cuma gününün gelmesine çok sevinirdik. Öğle yemeği ile öğle istirahatını kesinlikle Cuma namazından sonra yapardık.”¹

Yakûb, Yakûb el-Kârî’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A’rec el-Medenî’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 938, 939, 941, 5403, 6248, 6279. Müslim 859

Sehl, Sehl b. Sa'd el-Ensârî es-Saidî'dir.

Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre kendileri cuma gününün gelmesiyle sevinirlerdi. Aralarında ihtiyar bir kadın vardı ve bu ihtiyar kadın kendilerinin su kenarlarına dikmekte oldukları pazıların köklerinden toplar ve topladığı pazıları tencereye koyup üzerine birkaç arpa tanesi de ekleyerek kaynatıp yemek yapardı. Ravi Yakûb, Sehl'in yemeğin içinde ne iç, ne de et yağı olmadığını söylediğini bildirmiştir. Cuma namazını kıldıktan sonra o yaşlı kadını ziyaret ederler ve o da yaptığı bu yemekleri kendilerine ikram ederdi. Bu yaşlı kadının yaptığı yemekten dolayı Cuma gününün gelmesine çok sevinirlerdi. O zamanlar da öğle yemeği ile öğle istirahatını kesinlikle Cuma namazından sonra yaparlardı.

Hadisin başlıkla olan ilgisi, kökü yenilen pazı bitkisinin dikilip yetiştirilmesidir. Bu hadis daha önce *Cuma* namazı kitabının son kısmında "Yüce Allah'ın: «Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfunu arayın»¹ buyruğu" başlığı altında zikredilmişti.

٢٣٥٠ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ يَقُولُونَ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ ، وَيَقُولُونَ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ لَا يُحَدِّثُونَ مِثْلَ أَحَادِيثِهِ وَإِنَّ إِخْوَتِي مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ ، وَإِنَّ إِخْوَتِي مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمْ عَمَلُ أُمُورِهِمْ ، وَكُنْتُ أَمْرًا مَسْكِينًا أَلْزَمَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى مِلءِ بَطْنِي ، فَأَحْضُرُ حِينَ يَغِيُونَ وَأَعْيَى حِينَ يَنْسُونَ ، وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا « لَنْ يَنْسُطَ أَحَدٌ مِنْكُمْ ثَوْبَهُ حَتَّى أَقْضِيَ مَقَالَتِي هَذِهِ ، ثُمَّ يَجْمَعُهُ إِلَى صَدْرِهِ ، فَيَنْسِي مِنْ مَقَالَتِي شَيْئًا أَبَدًا » فَبَسَطْتُ ثَمَرَةً لَيْسَ عَلَى ثَوْبٍ غَيْرَهَا ، حَتَّى قَضَى النَّبِيُّ ﷺ مَقَالَتَهُ ، ثُمَّ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي ، فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا نَسِيتُ مِنْ مَقَالَتِهِ تِلْكَ إِلَى يَوْمِي هَذَا ، وَاللَّهُ لَوْ لَا آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا أَبَدًا

¹ Cuma Sur. 10

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿الرَّحِيمِ﴾ أَطْرَافُهُ ١١٨، ١١٩،

٢٠٤٧، ٣٦٤٨، ٧٣٥٤ - تحفة

2350- "Mûsa b. İsmail — İbrâhîm b. Sa'd — İbn Şihâb" isnâdıyla A'rec'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: "İnsanlar: «Ebû Hureyre çok hadis rivayet ediyor» diyorlar. Allah hesaba çekecektir. Yine insanlar: «Ne oluyor da Muhacirler ve Ensâr, Ebû Hureyre'nin hadisleri kadar hadis rivayet etmiyor?» diyorlar. Muhacir kardeşlerimi çarşılardaki alışverişleri meşgul ederdi. Ensâr kardeşlerimi de mallarında çalışmaları meşgul ederdi. Ancak ben miskin biri idim. Karın tokluğuna Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) meclisine devam eder ve ondan ayrılmazdım. Onlar hazır bulunamadıkları zaman ben hazır bulunur, onlar unuttukları zaman ben aklımda tutardım. Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Sizden biri giysisini ben diyeceklerini bitirinceye kadar yayar da sonra onu toplayıp göğsüne basarsa, asla dediklerimden bir şey unutmaz» buyurmuştu. Ben de hırkamı yere serdim ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) diyeceklerini bitirinceye kadar öyle durdum. Üzerimde başka bir giysi de yoktu. Sonra o giysiyi toplayıp göğsüme bastım. Onu hak olarak gönderene yemin olsun ki, onun bu konuşmasından, bu güne kadar hiçbir şeyi unutmuş değilim. Vallahi! Allah'ın Kitabı'ndaki iki âyet olmasaydı, size asla rivayette bulunmazdım." Sonra Ebû Hureyre: **"İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayetin kendisi olan âyetleri insanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya mutlaka onlara Allah lanet eder. Lanet edebilecek olanlar da lanet ederler. Ancak tövbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar (lânetlenmekten) kurtulmuşlardır. Çünkü ben onların tövbelerini kabul ederim.**

Zira ben tövbeleri çok kabul edenim, çok merhamet edenim”¹
âyetlerini okudu.²

Musa, Mûsa b. İsmail el-Minkarî el-Basrî'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî el-Kureşî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Nakledildiğine göre insanlar Ebû Hureyre'nin çok hadis rivayet ettiğini söylemekteydi. Ebû Hureyre eğer yalan söylüyorsa kıyamet gününde Allah'ın kendisini hesaba çekeceği gibi hakkında kötü düşünen kimseleri de hesaba çekeceğini söyledi. Yine insanlar neden Muhacirlerin ve Ensâr'ın Ebû Hureyre kadar hadis rivayet etmediğini konuşuyordu. Ebû Hureyre, Muhacir kardeşlerini çarşılardaki alışverişlerinin meşgul ettiğini, Ensâr kardeşlerini de mallarında ziraat çalışmaları yapıp bitki ve ağaç dikmenin meşgul ettiğini söyledi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Ancak kendisinin Suffe ehlinde olup miskin biri olduğunu ve karın tokluğuna Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) meclisine devam ettiğini söyledi. Ebû Hureyre, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) ayrılmazdı. Muhacirler ve Ensâr hazır bulunamadıkları zaman kendisi hazır bulunur, onlar unuttukları zaman kendisi aklında tutardı.

Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Sizden biri giysisini ben diyeceklerini bitirinceye kadar yayar da sonra onu toplayıp göğsüne basarsa, asla dediklerimden bir şey unutmaz» buyurmuştu. Bunun üzerine Ebû Hureyre üstlüğüünün bir kısmını yere serdi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) diyeceklerini bitirinceye kadar öyle durdu. Zira üzerinde başka bir giysi de yoktu ve avret mahallinin görünmemesi için üstlüğüün sadece bir kısmını yere sermişti.

Sonra Ebû Hureyre o giysiyi toplayıp göğsüne bastı. Ebû Hureyre: “Onu insanlara ve cinlere hak olarak gönderene and olsun ki” şeklinde yemin ederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuşmasından, bu güne kadar

¹ Bakara Sur. 159, 160

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 118, 119, 2047, 3648, 7354. Müslim 2492

hiçbir şeyi unutmadığını söyledi. Bir hadiste nakledildiğine göre Ebû Hureyre, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) çok unuttuğunu söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapmıştır.

Ebû Hureyre bu yönde söylenenleri ve gelen şikayetleri işitince Allah'ın Kitâb'ı Kur'ân'da bulunan iki âyet olmasaydı Müslümanlara tek bir hadis bile aktarmayacağını söyledi.

Dile getirdiği iki âyet de “İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayetin kendisi olan âyetleri insanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya mutlaka onlara Allah lanet eder. Lanet edebilecek olanlar da lanet ederler. Ancak tövbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar (lânetlenmekten) kurtulmuşlardır. Çünkü ben onların tövbelerini kabul ederim. Zira ben tövbeleri çok kabul edenim, çok merhamet edenim”¹ âyetleridir.

Âyet, peygamberlerin açık delillerle getirdikleri tebliğlerini öğrenip de başkalarına öğretmeyerek gizleyenlere çok şiddetli bir cezanın olduğunu haber vermektedir.

Bu hadis daha önce İlmî ezberlemek başlığı altında bundan daha kısa olarak zikredilmiştir. Muvaffakiyet Allah'tandır.

¹ Bakara Sur. 159, 160

٤٢ - المساقاة

42- MUSÂKÂT KİTABI

Musâkât, sulama mânâsında olan es-Sakyu masdarından alınmıştır. Musâkât ifadesi mahsul aralarında olmak üzere kişinin hurma veya üzüm ağaçlarını sulamak, budamak, aşlamak, köklerini temizlemek ve kazmak gibi işlerde birini ücretli olarak tutmasıdır. Ağaç sahibi ağaçların bakımını yapamıyorsa veya bu işler için boş değilse, bu işleri yapabilen ve bu işlere boş olup ağaçları olmayan birinin de bu işe ihtiyacı varsa mal sahibi bu durumda bu işler için ücretli birini tutabilir. Yani bu, meyve aralarında taksim olunmak üzere ağaç sahibi ile bahçıvan arasında akdedilen bir nevi ortaklıktır.

١ - باب في الشُّرْبِ وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَجَعَلْنَا
مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾

1- SUDAN YARARLANMA VE YÜCE ALLAH'IN: “Her Canlı Şeyi Sudan Yarattığımızı Görüp Düşünmediler mi? Yine de İnanmazlar mı?” BUYRUĞU

وَقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ * أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ
الْمُنْزِلُونَ * لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ﴾ الْأَجَاجُ الْمُرُّ، الْمُرُّ السَّحَابُ .

Yüce Allah'ın: “Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Dileseydik onu acı yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?”¹ buyruğu.

¹ Vâkıa Sur. 68-70

١ م - باب في الشُّرْبِ ، وَمَنْ رَأَى صَدَقَّةَ الْمَاءِ وَهَبَتْهُ
وَوَصِيَّتَهُ جَائِزَةً ، مَقْسُومًا كَانَ أَوْ غَيْرَ مَقْسُومٍ

1-M- SUDAN YARARLANMA VE TAKSİM EDİLMİŞ OLSUN VEYA OLMASIN SUYU TASADDUK ETMENİN VE HİBE ETMENİN CAİZ OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE OLANLAR

وَقَالَ عُثْمَانُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ يَشْتَرِي بِئْرَ رُومَةَ فَيَكُونُ دَلْوُهُ فِيهَا كِدْلَاءَ الْمُسْلِمِينَ »
. فَاشْتَرَاهَا عُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -

Osmân'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kim Rûme kuyusunu hakkı diğer müslümanlarla aynı olmak üzere kendi parasıyla satın alır?*» buyurmuştur. Osmân da onu satın almıştır.

Taksim edilmiş olsun veya olmasın suyu tasadduk etmenin ve hibe etmenin caiz olduğunu söyleyenler. Osmân b. Affân'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kim Rûme kuyusunu hakkı diğer müslümanlarla aynı olmak üzere kendi parasıyla satın alır?*» buyurmuştur. Tirmizî, Nesâî ve İbn Huzeyme bunu mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Rûme kuyusu Medine'de bilinen bir kuyudur. Osmân da onu satın alarak, fakire, zengine ve yolculara vakfetmiştir. Vakfeden kişinin vakfettiği şeyden faydalanmasını caiz gören kimseler bu rivayete dayanmıştır. Cevap olarak şöyle denilmiştir: «Eğer kişi bir şeyi fakirlere vakfeder ve sonra kendisi fakir olursa kendisinin de ondan faydalanması caiz olur.» Rûme kuyusu adını sahibi Rûme el-Ğifârî'den almıştır. İbn Mende bu kişinin sonradan Müslüman olduğunun söylendiğini bildirmiştir.

Abdullah b. Ömer b. Ebân bu hadisi «Muhâribî — Ebû Mes'ûd — Ebû Seleme b. Beşîr el-Eslemî» kanalıyla babasından şöyle rivayet etmiştir: «Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Rûme adındaki pınar Ğifâr oğullarından bir adamın idi. Bu adam her kırba suyu bir dirheme satıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adama: «*Cennette bir pınar karşılığında bu pınarı bana sat*» buyurunca, adam: «Ey Allah'ın Resûlü! Benim çocuklarım vardır ve bundan başka bir malım yoktur» karşılığını verdi. Osmân bu durumdan haberdar olunca onu otuz beş bin dirheme satın aldı. Sonra Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: «Ey Allah'ın Resûlü! Rûme'ye cennette bir

pınar verdiği gibi bana da bir pınar verecek misin?” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet*” buyurdu. Bunun üzerine Osmân: “Ben onu satın aldım ve Müslümanlara vakfettim” dedi.

İbn Mende şöyle demiştir: “Osmân’ın: «Rûme’ye cennette bir pınar verdiği gibi bana da bir pınar verecek misin?» demesi, kuyu sahibinin Rûme olduğunu zannetmesinden dolayıdır. Ancak durum böyle değildir. Zira Rûme kuyunun adıdır. Yani burada: «Rûme sahibine cennette bir pınar verdiği gibi bana da bir pınar verecek misin?» ifadesi kastedilmiştir.”

Belâzurî, *Târîh*’te şöyle demiştir: “Bu kuyu çok eski olup yıkılmış bir kuyudur. Müzeyne’den Ensâr’ın müttefiki olan bir kavim geldi ve onu ıslah etti. Rûme kendilerinden bir kadının veya bir cariye’nin adı idi. Bu şekilde kuyu onun adına nispet edilmiştir.

Bu rivayet inşaallah Vakıf konusu içinde: “Osmân: «Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kim Rûme kuyusunu açarsa ona cennet vardır*” buyurduğunu, benim de onu açtığımı bilmez misiniz» dedi” şeklinde zikredilecektir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Rûme ismi kuyu sahibinin adı değil kuyunun kendi adıdır.

۲۳۵۱ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِقَدَحٍ فَشَرِبَ مِنْهُ ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ أَصْغَرُ الْقَوْمِ ، وَالْأَشْيَاحُ عَنْ يَسَارِهِ فَقَالَ « يَا غُلَامُ أَتَأْذُنِي أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاحُ » قَالَ مَا كُنْتُ لِأَوْثَرِ بِفَضْلِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ . أطرافه ۲۳۶۶ ، ۲۴۵۱ ، ۲۶۰۲ ،

۴۷۵۹ تحفة - ۵۶۲۰ ، ۲۶۰۵

2351- “Saîd b. Ebî Meryem — Ebû Ğassân” isnâdıyla Ebû Hâzım’ın bildirdiğine göre Sehl b. Sa’d şöyle demiştir: “Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak getirildi. Sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında ise yaşlılar oturuyordu. İçtikten sonra çocuğa: “*Senden önce bunların içmesine izin verir misin?*” diye sorunca, çocuk: “Ey Allah’ın Resûlü! Senin artığını içme nasibimi hiçbir şeyle değiştirmem” dedi. Bunun üzerine Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) içecek kabını çocuğun eline verdi.¹

Saîd b. Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem b. Ebî Meryem el-Cumahî'dir.

Ebû Ğassân, Muhammed b. Mutarrif el-Leysî el-Medenî'dir. Askalan'da ikamet etmiştir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A'rec el-Medenî'dir.

Sehl, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'dir.

Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) içinde su veya su karıştırılmış süt bulunan bir bardak getirildi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında ise aralarında Hâlid b. el-Velîd'in de bulunduğu yaşlılar oturuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan içtikten sonra çocuğa: “Senden önce bunların içmesine izin verir misin?” diye sorunca, çocuk: “Ey Allah'ın Resûlü! Senin artığını içme nasibimi hiçbir şeyle değiştirmem” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içecek kabını çocuğun eline verdi.

Bu hadisin burada zikredilmesinin sebebi, su taksiminin meşru olduğunu ve suyun mülk edilmesinin mümkün olduğunu bildirmek açısından. Şayet su mülk edinilebilir olmasaydı onu taksim etmek te caiz olmazdı.

۲۳۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهَا حُلِيَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَاةٌ دَاجِنٌ وَهِيَ فِي دَارِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، وَشِيبَ لَبْنُهَا بِمَاءٍ مِنَ الْبُئْرِ الَّتِي فِي دَارِ أَنَسٍ ، فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقَدَحَ فَشَرِبَ مِنْهُ ، حَتَّى إِذَا نَزَعَ الْقَدَحَ مِنْ فِيهِ ، وَعَلَى يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ عُمَرُ وَخَافَ أَنْ يُعْطِيَهُ الْأَعْرَابِيُّ أَعْطَى أَبَا بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ عِنْدَكَ فَأَعْطَاهُ الْأَعْرَابِيُّ الَّذِي عَلَى يَمِينِهِ ، ثُمَّ قَالَ « الْإِيْمَنَ فَلَا يُمَنَ »

أطرافه ۲۵۷۱، ۵۶۱۲، ۵۶۱۹ - تحفة ۱۴۹۸

2352- “Ebu'l-Yemân — Şuayb” isnâdıyla Zührî bildiriyor: Resûlullah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2366, 2451, 2602, 2605, 5620. Müslim 2030

(sallallahu aleyhi vesellem) için Enes b. Mâlik'in evinde bulunan evcil bir koyununun sütü sağıldı. Bu koyunun sütü yine Enes'in evinde bulunan kuyudan alınan bir miktar su ile karıştırıldı ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak ile verildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan içti ve bardağı ağzından kaldırdığı zaman solunda Ebû Bekr, sağında da bir bedevi bulunuyordu. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı bedeviye vermesinden endişe ederek: "Ey Allah'ın Resûlü! Yanında bulunan Ebû Bekr'e ver" dedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı sağındaki bedeviye verip: "*Sağdan, sıra ile sağa*" buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi' el-Hımsî'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için Enes b. Mâlik'in evinde bulunan evcil bir koyununun sütü sağıldı. Bu koyunun sütü yine Enes'in evinde bulunan kuyudan alınan bir miktar su ile karıştırıldı ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak ile verildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan içip bardağı ağzından kaldırdığı zaman solunda Ebû Bekr es-Sıddîk, sağında ise bir bedevi bulunuyordu. Sağında bulunan kişinin Hâlid b. el-Velîd olduğu da söylenmektedir. Ancak Hâlid'e bedevi denilmemektedir. Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı bedeviye vermesinden endişe ederek Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) solunda Ebû Bekr es-Sıddîk'in bulunduğunu ve bardağı ona vermesini söyledi. Bunu demesi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir hatırlatma ve bedevi kişiye Ebû Bekr es-Sıddîk'in değerini göstermek açısından idi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı sağındaki bedeviye verip: "*Sağdan, sıra ile sağa*" buyurdu.

Enes: "Bu sünnettir, bu sünnettir, bu sünnettir" dedi. Yani sol taraftaki değerli biri olsa da sağdan devam etmek sünnettir. Ancak İbn Hazm: "Sağdan devam etmeyip soldan devam etmek ancak sağdakinin izni ile olur" diyerek buna muhalefet etmiştir.

Ebû Ya'lâ, İbn Abbâs'ın hadisini: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elindeki içeceği vereceği zaman büyüklerden başlardı" şeklinde mevsûl olarak rivayet

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2571, 5612, 5619. Müslim 2029

etmiştir. Bunu da orada hazır bulunanların Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) karşısında olup sağ tarafında kimsenin bulunmaması durumuna hamletmişlerdir. Bir önceki hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çocuktan izin aldığı, bu hadiste ise bedeviden izin almadığı görülmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bedevinin gönlünü hoş tutmak ve bedevinin cahiliye devrinden yeni çıkmış olmasından dolayı kalbine kendisini helak edici bir şey düşmemesi açısından yapmıştır. Çocuk Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akrabalarından idi ve sünnet olan sağdan başlamak idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle bir şey yapmadan bardağı çocuğa verebilirdi. Ancak edep olarak izin alınması gerektiğini ve soldan devam edilecekse bunun ancak sağdakinin izni ile olacağını öğretmek açısından böyle yapmıştır.

Buhârî ayrıca bunu *Eşribe* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud Tirmizî ve İbn Mâce yine *Eşribe* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ مَنْ قَالَ إِنَّ صَاحِبَ الْمَاءِ أَحَقُّ بِالْمَاءِ حَتَّى يَرَوْى لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ »

2- ALLAH RESÛLÜ'NÜN (sallallahu aleyhi vesellem): "SUYUN FAZLASINA MANİ OLUNMAZ" BUYRUĞUNA DAYANARAK: "SU SAHİBİ SUYA KANINCAYA KADAR SUYU KULLANMAYA HERKESTEN DAHA FAZLA HAK SAHİBİDİR" DİYEN KİMSE

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "*Suyun fazlasına mani olunmaz*" buyruğuna dayanarak: "Su sahibi suya kanıncaya kadar suyu kullanmaya herkesten daha fazla hak sahibidir" diyen kimse. Bu rivayet daha sonra mevsûl olarak zikredilecektir inşaallah.

۲۳۵۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُمْنَعَ بِهِ الْكَلَاءُ »

طرفاه ۲۳۵۴، ۶۹۶۲ - تحفة ۱۳۸۱۱

2353- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu'z-Zinâd — A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Akıbet ottan menedilmeye varacağı için suyun fazlasına mani olunmaz*"

buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akıbet ottan menedilmeye varacağı için suyun fazlasına mani olunamayacağını bildirmiştir.

Bu mesele şöyle açıklanır: Bir kimse kendine mülk edinmek üzere kırdan mera kenarında bir su kuyusu kazar. Kuyudan da ihtiyacına yetip artacak kadar su çıkar. Etrafındaki merada ise başka bir su yoktur. Bu durumda hayvan sahipleri sürülerini bu merada otlatabilmek için bu kuyudan istifade etmeye de mecburdur. Aksi takdirde meradan istifade edemezler. Böylesi bir şey insanların zararına sebep olacağından dolayı suyun fazlasına mani olunamaz. Çobanlar da aynı şekilde oradan su içemediği zaman hayvanlarını otlatmak için oraya götüremeyecektir. Bu konuda doğru olanı Şâfiîlerin görüşüdür ki Hanefiler de aynı görüştedir. Yani suyun fazlasını hayvanlardan men etmenin yasak olduğu yönündedir. Şâfiî bu konuda el-Muzenî'nin anlattığına göre hayvanlar ile ekin arasını ayırmıştır. Zira hayvanlar canlıdır ve ekinin hilafına susuzluktan ölmeleri endişesi vardır. Bu da dostlarımızdan birçok fakihe göre mülk edinilen veya ölü bir arazide temellük babından kazılan kuyu suyu için geçerlidir.

Mâlikiler ölü arazide kazılan su için bu yönde hüküm vermiştir. Kişinin kendi malında kazdığı için de: "Fazlasını vermesi vacip değildir" demişlerdir. Ölü arazide kazılanı için de: "Bu su satılmaz, sahibi ve varisleri ondan ihtiyaçlarını gidermekte herkesten fazla hak sahibidirler" demişlerdir. Mâlik, Şâfiî, Evzâî ve Leys'e göre bu yasaklama tahrimidir.

Hadisin başlığa uygunluğu, fazla suyun men edilmesi, fazla su bulunmadığı zaman su sahibinin suda daha fazla hak sahibi olduğuna delalet etmesi yönündendir. Buhârî bunu ayrıca *Terku'l-Hiyel* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Buyû'* konusu içinde, Nesâî, Ebû Dâvud, Tirmizî ve

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2354, 6962. Müslim 2566

İbn Mâce, *İhyâu'l-mevt* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۳۵۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ
وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ
الْمَاءِ لِتَمْنَعُوا بِهِ فَضْلَ الْكَلَالِ » طرفاه ۲۳۵۳، ۶۹۶۲ - تحفة ۱۳۲۱۵، ۱۵۲۲۲

2354- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — İbnu'l-Müseyyeb ve Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Akıbet ottan menedilmeye varacağı için suyun fazlasına mani olmayın” buyurmuştur.¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

İbnu'l-Müseyyeb, Saîd'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî'dir. Adı Abdullah veya İsmail'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akıbet ottan menedilmeye varacağı için suyun fazlasına mani olmayı yasaklamıştır. Yasaklanan suyun aslı değil fazla olanıdır. Kişinin ihtiyacından fazla olan suyu başkasının ekini için vermesi vaciptir. Şâfiîlere göre doğru olanı budur. Hanefiler ise vacip olmadığını söylemiştir. Mâlikiler ise: “Ekinin helak olmasından korkarsa fazla suyu vermesi vacip olur” demişlerdir. Ebû Abdillâh, babama: “Bu hadis maslahatı men etme yönünde söylenenler için bir huccettir. Zira suyun fazlasını men etmenin akıbeti ottan men edilmeye varmaktadır.

Hadis otun bitmesine mani olmak şeklinde açıklanmıştır. İbn Hibbân'ın, Ğifâr oğullarının azatlısı Ebû Saîd kanalıyla Ebû Hureyre'den: “Suyun fazlasını menetmeyin. Otun bitmesine de mani olmayın. Böylesi bir durumda hayvanlar zayıf düşer ve çocuklar aç kalır” şeklindeki rivayeti de bunun böyle

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2353, 6962. Müslim 2566

olduğunu göstermektedir. Bu durum ölü arazilerde biten otlara hamledilmiştir ki bunu menetmek bir zulümdür. Bu da ölü arazide insanların eşit haklara sahip olduğunu göstermektedir. Kişinin kendi malındaki nebata gelince; kişi kendi malını ihyâ etmekle sorumludur. Şâfîler bunun satılmasının caiz olduğunu söylemiştir. Mâlikiler ise buna muhalefet etmiştir.

۳ - بَابُ مَنْ حَفَرَ بُئْرًا فِي مِلْكِهِ لَمْ يَضْمَنْ

3- KENDİ MÜLKÜNDE KUYU KAZAN KİMSENİN SORUMLU OLMAMASI

Kendi malında veya temellük için ölü bir arazide kuyu kazan kimse yaşanacak herhangi bir zarardan sorumlu değildir. Çünkü burada zarar verme kastı yoktur. Eğer böyle bir kasıt olursa kişi sorumlu tutulur. Eğer kişi bir dehliz açar ve birini çağırıp oraya sokarsa ve o kişi helak olursa bundan sorumludur.

۲۳۵۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْمُعِدُّ جُبَارٌ ، وَالْبُئْرُ جُبَارٌ ، وَالْعَجْمَاءُ جُبَارٌ ، وَفِي الرَّكَازِ الْخُمُسُ » . أطرافه ۱۴۹۹ ، ۶۹۱۲ ، ۶۹۱۳ - تحفة ۱۲۸۳۲

2355- “Mahmûd — Ubeydullah — İsrâil — Ebû Hasîn — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Madende görülen zarar hederdir. Kuyudan dolayı uğranılan zarar hederdir. Hayvanın yaralaması hederdir. Definelerde de beşte bir zekât vardır” buyurmuştur.¹

Mahmûd, İbn Ğaylân Ebû Ahmed el-Adevî’dir.

Ubeydullah, Buhârî’nin hocası İbn Mûsa’dır.

İsrâil, İsrâil b. Yûnus b. Ebî İshâk es-Sebî’î el-Hemdânî el-Kûfî’dir.

Ebû Hasîn, Osmân b. Âsım’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1499, 6912, 6913. Müslim 1710

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), madende görülen zararın heder olduğunu söylemiştir. Yani kişi kendi arazisinde veya ölü bir arazide bir yer açar ve açtığı yere biri düşüp ölürse bu hederdir. Aynı şekilde o yer onu kazan kişinin üzerine çökerse bu hederdir ve o yeri açtıran kişiye bir sorumluluk yoktur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kuyudan dolayı uğranılan zararın da heder olduğunu söylemiştir. Yani kişi kendi malında veya ölü bir arazide kuyu açarsa bu kuyudan dolayı uğranılan zarar hederdir ve bunda bir sorumluluk yoktur. Kuyunun onu ücretle kazan kişinin üstüne çökmesi de hederdir. Eğer kişi kuyuyu Müslümanların yolunda veya izni olmadan başkasının malında kazarsa ve birinin ölmesine sebep olursa diyet onu kazan kişinin ailesine yüklenir. Uğranılan zarardan da onu kazan kimse sorumludur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayvanın yaralamasının da heder olduğunu söylemiştir. Eğer hayvan bağından kurtulur ve birini yaralarsa veya bir malı telef ederse bu hederdir ve sahibinin bir sorumluluğu yoktur. Eğer sahibi hayvanın yanında ise uğranılan zarardan sorumludur.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) definelerde de beşte bir zekât olduğunu söylemiştir. Cahiliye definesi İslam diyarında veya harp diyarında olsun durum aynıdır. Ancak altın ve gümüşte nisap miktarında olması durumunda onda beşte bir zekât vardır.

İbnu'l-Münîr der ki: "Hadis mutlaktır, başlık ise mülk ile mukayyettir. Kişi başkasının malında kazdığı halde sorumlu tutulmayacaksa o zaman sahrada kazan kimse gibidir. Zira kendine has mülkünde kazan kimse uğranılan zarardan sorumlu değildir."

٤ - باب الْخُصُومَةِ فِي الْبُئْرِ وَالْقَضَاءِ فِيهَا

4- KUYU HAKKINDA HUSÛMET VE BU KONUDAKİ HÜKÛM

٢٣٥٦ و ٢٣٥٧ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي هَمْرَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رضي الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَقْتَطِعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ هُوَ عَلَيْهِ فَاجِرٌ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتُرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ الْآيَةَ فَجَاءَ الْأَشْعَثُ فَقَالَ: مَا حَدَّثَكُمْ أَبُو عَبْدِ

الرَّحْمَنِ فِي أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، كَانَتْ لِي بِئْرٌ فِي أَرْضِ ابْنِ عَمِّ لِي، فَقَالَ لِي: شُهِودَكَ. قُلْتُ مَا لِي شُهُودٌ. قَالَ: فِيمَيْنَهُ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا يَخْلِفَ. فَذَكَرَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - هَذَا الْحَدِيثَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ذَلِكَ تَصْدِيقًا لَهُ" [الحديث ٢٣٥٦ - أطرافه في: ٢٤١٦، ٢٥١٥، ٢٦٦٦، ٢٦٦٩، ٢٦٧٣، ٢٦٧٦، ٤٥٤٩، ٦٦٥٩، ٦٦٧٦، ٧١٨٣، ٧٤٤٥]. [الحديث ٢٣٥٧ - أطرافه في: ٢٤١٧، ٢٥١٦، ٢٦٦٧، ٢٦٧٠، ٢٦٧٧، ٤٥٥٠، ٦٦٦٠، ٧١٨٤، ٦٦٧٧].

2356- 2357- "Abdân — Ebû Hamza — A'meş — Şakîk" isnâdıyla Abdullah'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Her kim birinin malını elde etmek için yalan yere yemin ederse huzura Allah kendisine öfkeli bir şekilde çıkar"* buyurunca, Yüce Allah: **"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır"**¹ âyetini indirmiştir. Bu arada Eş'as geldi ve şöyle dedi: "Ebû Abdurrahman sizlere ne anlatıyor? Bu âyet benim hakkımda nazil olmuştur. Amca oğlumun arazisinde bana ait bir kuyu vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «Şahitlerini getir» buyurunca: «Şahitlerim yoktur» dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «O zaman yemin eder» buyurunca: «Ey Allah'ın Resûlü! O zaman adam çekinmeden yemin eder» dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu hadisi zikretti ve Yüce Allah Peygamber'ini tasdik ederek bu âyeti indirdi."²

Abdân, Abdullah el-Mervezî'dir.

Ebû Hamza, Muhammed b. Meymûn es-Sukkerî el-Mervezî'dir.

¹ Âli İmrân Sur. 77

² Hadis 2356 başka yerlerde de geçmektedir: 2416, 2515, 2666, 2669, 2673, 2676, 4549, 6659, 6676, 7183, 7445. Hadis 2357 başka yerlerde de geçmektedir: 2417, 2516, 2667, 2670, 2677, 4550, 6660, 6677, 7184. Müslim 138

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Şakîk, İbn Seleme Ebû Vâil el-Ezdî el-Kûfî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) birinin malını elde etmek için yalan yere yemin eden kimsenin kıyamet gününde huzura Allah kendisine öfkeli bir şekilde çıkacağını, onun gazaba uğramış kimselerin gördüğü muameleyi göreceğini, Yüce Allah'ın ona rahmet bakışıyla bakmayacağını ve onunla konuşmayacağını bildirmiştir. Yüce Allah bu konuda: "Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır"¹ buyurmuştur.

Bu arada Eş'as b. Kays el-Kindî, Abdullah'ın bu konuyu zikrettiği meclise gelip Ebû Abdurrahman b. Mes'ûd'un ne anlattığını sordu ve bu âyetin kendisi hakkında nazil olduğunu söyledi. Zira amcası oğlu Ma'dân b. el-Esved b. Ma'di Yekrib el-Kindî'nin arazisinde kendisine ait bir kuyusu vardı. Onun bunu inkâr etmesi üzerine davalaşmak için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gitmişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Eş'as'tan şahitlerini getirmesini isteyince, Eş'as şahitlerinin olmadığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) davalının yemin etmesi gerektiğini söyleyince, Eş'as: "Ey Allah'ın Resûlû! O zaman adam çekinmeden yemin eder" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu hadisi zikretti ve Yüce Allah Peygamber'ini tasdik ederek bu âyeti indirdi.

Buhârî ayrıca bunu *Şahâdet*, *Eymân ven-Nuzûr* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Eymân* konusu içinde, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Kadâ* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٥ - بابِ إِثْمِ مَنْ مَنَعَ ابْنَ السَّبِيلِ مِنَ الْمَاءِ

5- SUYU YOLCULARIN KULLANMASINDAN MEN EDEN KİMSENİN GÜNAHI

İhtiyacından fazla olan suyu yolcuların kullanmasından men eden

¹ Âli İmrân Sur. 77

kimsenin günahı.

٢٣٥٨ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ رَجُلٌ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ ، فَمَنَعَهُ مِنْ ابْنِ السَّبِيلِ ، وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِدُنْيَا ، فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا رَضِيَ ، وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا سَخِطَ ، وَرَجُلٌ أَقَامَ سِلْعَتَهُ بَعْدَ الْعَصْرِ ، فَقَالَ وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا كَذَا وَكَذَا ، فَصَدَّقَهُ رَجُلٌ ، ثُمَّ قرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾. أطرافه ٢٣٦٩ ، ٢٦٧٢ ، ٧٢١٢ ، ٧٤٤٦ - تحفة ١٢٤٣٦

2358- "Mûsa b. İsmail — Abdolvâhid b. Ziyâd — A'meş — Ebû Sâlih" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki Yüce Allah kıyamet gününde onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz ve elim bir azaba maruz bırakır. Bunlardan biri, yol üstünde bulunan ihtiyacından fazla suyu yolcudan esirgeyen kişidir. Diğeri, dünya malı için halifeye biat eden, kendisine bir şeyler verilirse bu biatına sadık kalan, verilmediği zaman da biatına sadık kalmayan kişidir. Diğeri de, ikindiden sonra malını satabilmek için: «Kendisinden başka ilah olmayan Allah adına yemin olsun ki ben bunu şu kadara aldım» diye yalan yere yemin eden, öyle olmadığı halde ona inanan müşteri tarafından malı satın alınan kişidir."

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): **"Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir.**

Onlar için elem dolu bir azap vardır¹ âyetini okudu.²

Musa, Mûsa b. İsmail el-Munkarî'dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd el-Basrî'dir.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât'tır.

Hadiste nakledildiğine göre üç kişi vardır ki Yüce Allah kıyamet gününde onlara bakmaz. Zira birine öfkelenen ve onu küçük düşüren kimseden Yüce Allah yüz çevirir. Onları temize çıkarmaz ve onlara bir övgüde bulunmaz. Onları yaptıklarından dolayı elim bir azaba maruz bırakır. Bunlardan biri, yol üstünde bulunan ihtiyacından fazla suyu yolcudan esirgeyen kişidir. Diğer, dünya malı için halifeye biat eden, ancak kendisine dünyalık bir şeyler verilmesi halinde bu biatına sadık kalan, verilmediği zaman da biatına sadık kalmayan kişidir. Diğer de ikindiden sonra malını satabilmek için kendisinden başka ilah olmayan Allah adına yemin ederek satacağı malı: “Şu kadara aldım” veya: “Bana şu kadar verdiler” diye yalan yere yemin eden, öyle olmadığı halde onun yeminine inanan müşteri tarafından malı satın alınan kişidir. Burada ikindiden sonra denilmesinin sebebi insanların o vakitte işlerini bitirip boş kaldıkları vakit olmasından dolayıdır. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır”³ âyetini okumuştur. Burada sadece üç kişinin zikredilmesi daha fazla olmasını nefyetmez.

¹ Âl-i İmrân Sûr, 77

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2369, 2672, 7212, 7446. Müslim 108

³ Âl-i İmrân Sûr, 77

٦ - باب سَكْرِ الْأَنْهَارِ

6- SU YOLLARINI KAPATMA

٢٣٥٩، ٢٣٦٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ حَدَّثَهُ: "أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَاصَمَ الزُّبَيْرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شَرَاكِ الْحَرَّةِ الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: سَرَّحِ الْمَاءَ يَمُرُّ. فَأَبَى عَلَيْهِ. فَاخْتَصَمَا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ: اسْقِ يَا زُبَيْرُ، ثُمَّ أَرْسَلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ. فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ: أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ. فَتَلَوْنَ وَجْهَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ قَالَ: اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ اخْسِ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَذْرِ. فَقَالَ الزُّبَيْرُ: وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: لَيْسَ أَحَدٌ يَذْكُرُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ إِلَّا اللَّيْثُ فَقَطْ. [الحديث ٢٣٦٠ - أطرافه في: ٢٣٦١، ٢٣٦٢، ٢٧٠٨، ٤٥٨٥].

2359- 2360- "Abdullah b. Yûsuf — Leys — İbn Şihâb — Urve" isnâdıyla Abdullah b. ez-Zübeyr bildiriyor: Kendisiyle hurmalıkları suladıkları bir su kanalı konusunda Ensâr'dan bir adam Zübeyr ile Allah Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalastı. Ensâr'dan olan adam: "Suyu bırak benim tarlaya da gelsin" deyince, Zübeyr suyu bırakmayı kabul etmedi. Bunun üzerine Allah Resûlû'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında davalastılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr'e: "Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra da suyu komşuna bırak" buyurunca, Ensârlı kızdı ve: "Ey Allah'ın Resûlû! Halan oğlu olduğu için mi bu hükmü verdin?" dedi. Bu söz üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: "Ey Zübeyr! Sula ve suyun hurmalıkta yükselmesi için önünü kapat" buyurdu.

Bundan dolayı Zübeyr: "Vallahi: «Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra

da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar»¹ âyeti sanıyorum bu konuda nazil oldu” demiştir.²

Muhammed b. el-Abbâs’ın bildirdiğine göre Ebû Abdillâh: “Abdullah’tan bu hadisi rivayet edenler içinde Leys’ten başka senedde Urve’yi zikreden hiç kimse yoktur” demiştir.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Abdullah, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Avvâm el-Kureşî el-Esedî’dir. İslam döneminde Medine’de Muhacirlerden doğan ilk kişidir. Dokuz yıl halifelik yapmıştır. Hicri 73 yılında Zilhicce ayında da öldürülmüştür.

Kendisiyle hurmalıkları suladıkları bir su kanalı konusunda Ensâr’dan bir adam cennetle müjdelenmiş on kişiden biri olan Zübeyr b. el-Avvâm ile Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalaştı. Bu yer, Medine’de bilinen bir yerdi.

Buhârî, *Sulh*’ta Şuayb’dan olan rivayetinde bu Ensârî’nin Bedir savaşında bulunduğu eklemesinde bulunmuştur. Ebû Mûsa el-Medînî’nin *Zeyl* Kitabı’nda Leys kanalıyla rivayet ettiği hadiste bu kişinin isminin Humeyd olduğu söylenmektedir. Ancak Ebû Musa: “Bu kanaldan başka onun adının belirlendiğini görmedim” demiştir. Bu görüş te reddedilmiştir. Zira Bedir savaşına katılanlar arasında Humeyd adında kimse yoktur. Bu kişinin Sâbit b. Kays b. Şemmâs olduğu da söylenmektedir. Yine Hâtib b. Ebî Belta’a olduğu da söylenmektedir. İbn Bâtîş bu kişinin Sa’lebe b. Hâtib olduğunu söylemiştir. Nevevî, *Tehzîbu’l-esmâ ve’l-lugât*’ta: “Hâtib olduğu doğru değildir. Çünkü Hâtib, Ensârî değildir” demiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Burada Ensâr demekle Muhacirleri

¹ Nisâ Sur. 65

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2361, 2362, 2708, 4585. Müslim 2357

karşılayan Ensâr değil de Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yardımda bulunan kimseler kastedilmektedir.”

Taberânî'nin Abdurrahman b. İshâk kanalıyla Zührî'den rivayeti de bunu reddetmektedir. Zira o rivayette bu kişinin Umeyye b. Zeyd oğullarından olduğu zikredilmiştir. Umeyye b. Zeyd oğulları da Evs obasındandır.

Buna da cevap olarak şöyle denilmiştir: “Muhtemelen Umeyye oğullarından olması sebebiyle meskeni onların yanındadır. İbn Ebî Hâtim, isnâdıyla Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayette bulunarak, Yüce Allah'ın: **“Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar”**¹ buyruğunun Zübeyr b. el-Avvâm ve Hâtib b. Ebî Belta'a hakkında nazil olduğunu zikretmiştir. İkisi davalaşmak üzere Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelmiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr'in lehine hüküm vermişti. İbn Kesîr bu rivayetin mürsel olduğunu, ancak Ensârî'nin adını bildirmek açısından faydalı olduğunu söylemiştir.

Şuayb'ın rivayeti ise şöyledir: “Her ikisi de o kanaldan sulama yapmaktaydı. Ancak su ilk olarak Zübeyr'in tarlasından geçtiği için Zübeyr tarlasını Ensârî'den önce sulamakta ve sulama işini bitirince suyu komşusuna bırakmaktaydı. Ensârî, Zübeyr'den sulamayı biraz acele yapmasını istemişti.”

Bu adam Zübeyr'den suyu kendisinin tarlasına bırakmasını isteyince, Zübeyr suyu bırakmayı kabul etmedi. Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında davalastılar.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr'e: *“Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra da suyu komşuna bırak”* buyurunca, Ensârlı kızdı ve: *“Ey Allah'ın Resûlü! Halan oğlu olduğu için mi bu hükmü verdin?”* dedi. Bu kötü söz üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: *“Ey Zübeyr!”* diyerek tarlasını sulamasını sonra da suyun önünü kapatarak suyu tutmasını söyledi. Taberânî'nin Abdurrahman b. İshâk'tan olan rivayeti: “Bunun üzerine Ensârî: «Ey Allah'ın Resûlü! Halan oğlu da olsa adil ol» dedi” şeklindedir.

Nevevî bu konuda şöyle denildiğini bildirmiştir: “Bu sözleri kâfir biri

¹ Nisâ Sur. 65

söylemiş olsa bile, bu kişi hakkında haklarında öldürölme hükmü verilen mürtedlerin hükmü gibi hüküm verilir. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişiyi İslam'a yeni girmiş olmasından dolayı, insanların İslam'a ısınması ve: «Muhammed ashâbını öldürüyor» denilmemesi için sabretmiş ve ona bir şey yapmamıştır.”

Kurtubî der ki: “Suyu tutmak, suyun hurma ağaçlarının gövdelerine kadar ulaşmasıdır. Burada kastedilen hurma ağaçlarının dibine açılan çukurların tamamıyla suyla dolmasıdır.” *Şerhu's-Sünne* eserinde bunun açıklamasına yönelik şöyle denilmiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ilk olarak: «Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra da suyu komşuna bırak» buyurması, bir hüküm olmaksızın Zübeyr'e hurmalığını normal bir şekilde sulaması ve suyu komşusuna bırakması yönünde bir emirdi. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ensârî'nin bu şekilde davranması üzerine Zübeyr'e hakkını sonuna kadar kullanarak hurmalığını sulamasını emretmiştir.”

Bundan dolayı Zübeyr: “Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar»¹ âyeti sanıyorum bu konuda nazil oldu” demiştir.

Hicri 266 yılında vefat eden Muhammed b. el-Abbâs es-Sülemî el-Asbehânî'nin bildirdiğine göre Ebû Abdillâh el-Buhârî, Abdullah b. ez-Zübeyr'den bu hadisi rivayet edenler içinde Leys b. Sa'd'dan başka, senedde Urve b. ez-Zübeyr'i zikreden başka kimsenin olmadığını söylemiştir. Muhammed b. el-Abbâs'ın bu dediklerini nakleden kişi Firebrî'dir.

Dârakutnî, mukaddimesinde şöyle demiştir: “Buhârî, «Tennîsî — Leys — Zührî — Urve» isnâdıyla Abdullah b. ez-Zübeyr'den söz konusu hadisi rivayet etmiştir. Ancak bu muttasıl bir isnâddır. Bunu bu şekilde mevsûl olarak Leys'ten başka hiç kimse Zührî'den rivayet etmemiştir. Bir başkası bunu Leys'ten rivayet etmiş, ancak isnâdında Abdullah b. ez-Zübeyr'i zikretmemiştir. Buhârî bunu bir sonraki bâbda nakledildiği yönde Ma'mer'den aktarmıştır. Ondan sonraki bâbda da İbn Cüreyc'ten rivayet etmiştir. *Sulh* konusu içinde de Şuayb'dan rivayet etmiştir. Hepsisi de bunu

¹ Nisâ Sur. 65

Zührî kanalıyla Urve'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Hiç biri de hadisinde Leys'in zikrettiği gibi Abdullah b. ez-Zübeyr'i zikretmemiştir.

İbn Hacer der ki: “Buhârî bunu ihtimal üzerine iki kanal ile rivayet etmiştir. Çünkü Urve'nin babasından hadis işittiği doğrudur. Muhtemelen Urve bunu babasından işitmiş ve kardeşi bunu kendisinden rivayet etmiştir.” Müslim, İbn Huzeyme, İbnu'l-Cârûd, İbn Hibbân ve başkaları Buhârî'nin bunu Leys'ten bu şekilde tashih etmesine muvafakat etmiştir. İbnu'l-Cârûd'un siyakında: “Abdullah b. ez-Zübeyr bunu babasından rivayet etmiştir” şeklinde bir açıklama vardır. Bu da Yûnus'un Zührî'den olan rivayetidir. Humeydî, Buhârî'nin ve Müslim'in bunu “Urve — kardeşi Abdullah” isnâdıyla babasından rivayet ettiğini söylemiştir. Ancak durum dediği gibi değildir. Çünkü bu siyak Yûnus'un zikredilen rivayetindedir. Sünen sahiplerinden Nesâî dışında bunu rivayet eden yoktur. Tirmizî de bu hadisin varlığına işaret etmiştir.

۷ - باب شُرْبِ الْأَعْلَى قَبْلَ الْأَسْفَلِ

7- SUYU YUKARIDA BULUNANIN KİŞİNİN AŞAĞIDA BULUNAN KİŞİDEN ÖNCE KULLANMASI

۲۳۶۱ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ خَاصَمَ الزُّبَيْرَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا زُبَيْرُ اسْقِ ثُمَّ أَرْسِلْ » فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ إِنَّهُ ابْنُ عَمَّتِكَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ « اسْقِ يَا زُبَيْرُ ، ثُمَّ يَبْلُغُ الْمَاءُ الْجَذَرَ ، ثُمَّ أَمْسِكْ » فَقَالَ الزُّبَيْرُ فَأَحْسِبْ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴾ . أطرافه ۲۳۶۰ ، ۲۳۶۲ ، ۲۷۰۸ ، ۴۵۸۵ - تحفة ۳۶۳۴

2361- “Abdân — Abdullah — Ma'mer” isnâdıyla Zührî'nin bildirdiğine göre Urve şöyle demiştir: Zubeyr, Ensâr'dan bir adamla davalıştı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra da suyu bırak” buyurunca, Ensârlı: “Halan oğlu olduğundan mı?” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Zübeyr! Su köklere ulaşana kadar sula, sonra sulamayı bırak” buyurdu.

Zübeyr: “Vallahi: «**Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar**»¹ âyeti sanıyorum bu konuda nazil oldu” demiştir.²

Abdân, Abdullah el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

Zülrî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dır.

Zübeyr b. el-Avvâm, Ensâr’dan bir adamla davalıştı. Bir önceki hadiste bu Ensârî’nin adı zikredilmişti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr’e önce sulamasını sonra da suyu komşusuna bırakmasını söyledi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira ancak yukarıda olan kişi suyu aşağıda olan kişiye bırakabilir. Ensârlı, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’in halası Safiyye’nin oğlu olduğu için bu şekilde hüküm verdiğini söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Zübeyr!*” diyerek su köklere yetişene kadar sulamasını, sonra da sulamayı bırakmasını söyledi.

Zübeyr: “Sanırım: «**Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar**»³ âyeti bu konuda nazil oldu” demiştir. Suyun yüksekten aşağıya bırakılma şekli bir sonraki bâbda zikredilecektir, inşaallah.

¹ Nisâ Sur. 65

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2360, 2362, 2708, 4585

³ Nisâ Sur. 65

۸ - باب شَرْبِ الْأَعْلَى إِلَى الْكَعْبَيْنِ

8- YUKARIDA OLAN KİŞİN SUDAKİ PAYININ
TOPUKLARA KADAR OLMASI

۲۳۶۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ
عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَاصِمَ الزُّبَيْرِ فِي شِرَاجٍ مِنَ الْحَرَّةِ يَسْقِي بِهَا
النَّخْلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اسْقِ يَا زُبَيْرُ - فَأَمَرَهُ بِالْمَعْرُوفِ - ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى جَارِكَ»
فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ . فَتَلَوْنَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ «اسْقِ ثُمَّ احْسِنِ
حَتَّى يَرْجِعَ الْمَاءُ إِلَى الْجَذْرِ . وَاسْتَوْعَى لَهُ حَقَّهُ . فَقَالَ الزُّبَيْرُ وَاللَّهِ إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ أَنْزَلْتَ فِي
ذَلِكَ ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ قَالَ لِي ابْنُ شِهَابٍ
فَقَدَّرْتَ الْأَنْصَارُ وَالنَّاسُ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ «اسْقِ ثُمَّ احْسِنِ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَذْرِ . وَكَانَ
ذَلِكَ إِلَى الْكَعْبَيْنِ . أطرافه ۲۳۶۰ ، ۲۳۶۱ ، ۲۷۰۸ ، ۴۵۸۵ - تحفة ۳۶۳۴

2362- “Muhammed — Mahled — İbn Cüreyc — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr bildiriyor: Harre denilen yerde kendisiyle hurmalıkları suladıkları bir su kanalı konusunda Ensâr’dan bir adam Zübeyr ile davalıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr’e: “Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra da suyu komşuna bırak” buyurarak marûf olan su payı miktarını kullanmasını emretti. Ensârlı: “Halan oğlu olduğu için mi?” deyince, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: “Ey Zübeyr! Sula ve suyun hurmalıkta yükselmesi için önünü kapat” buyurdu ve Zübeyr’e hakkını tam olarak verdi.

Zübeyr: “Vallahi: «Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar»¹ buyruğu bu konuda nazil

¹ Nisâ Sur. 65

oldu” demiştir.

İbn Şihâb bana şöyle dedi: “Ensâr ve diğer insanlar Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e söylediği «Sula ve suyun hurmalıkta yükselmesi için önünü kapat» sözünün ifade ettiği yüksekliği ölçtüler. Bu yükseklik ayak topuklarına kadardı.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm’dır.

Mahled, Mahled b. Yezîd el-Harrânî’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz el-Mekkî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Harre denilen yerde (volkanik kara taşlıkta) kendisiyle hurmalıkları suladıkları bir su kanalı konusunda Ensâr’dan bir adam Zübeyr ile davalıştı. Daha önce bu kişinin Hâtib veya Humeyd veya Sâbit b. Kays olduğu zikredilmişti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr’e marûf olan su payı miktarını kullanmasını emrederek önce sulamasını ve sonra suyu komşusuna bırakmasını emretti. Zübeyr, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) halası Safiyye’nin oğlu idi. Ensârlı, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) bu sebepten dolayı öncelik hakkını Zübeyr’e verdiğini söyledi. Ensârî’nin bu sözlerinden ve peygamberliğe böylesi bir şeyi yakıştırmamasından dolayı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti. Fakat ezâyaya olan sabrından ve insanların kendisine karşı ülfetli olması açısından onu cezalandırmamıştı. Ancak Zübeyr’e hurmalığını sulamasını, suyun hurmalıkta yükselmesi için önünü kapatmasını emretti. Bu şekilde de Zübeyr’e hakkını tam olarak vermiş oldu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ilk olarak Zübeyr’e hakkının bir kısmından vazgeçmesini emretmişti. Ensârî buna razı olmayınca da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) esas olan hüküm ile hüküm kıldı.

İbnu’s-Sebbâğ ve başkasının: “Hasım verilen hükmü kabul etmeyince ve bu sözleri söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ensârî’yi cezalandırmak babından Zübeyr’e hakkından daha fazla sulamasını emretti” demesine

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2360, 2361, 2708, 4585

gelince; hadisin siyaki bunu reddetmektedir. Hadiste: “Zübeyr’e hakkını tam olarak verdi” ifadesi, *Sulh* konusunda Şuayb’ın ve *Tefsîr* konusunda Ma’mer’in rivayetinde olduğu gibi kesinlikle verilen hükmü açıklamaktadır. Bu rivayetler Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e önce hakkının bir kısmından vazgeçmesini emrettiğine, sonra da hakkını tam olarak kullanmasını emrettiğine delalet etmektedir.

Zübeyr yemin ederek: “Hayır! Rabbine and olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar”¹ âyetinin bu konuda nazil olduğunu söylemiştir.

İbn Cüreyc’in bildirdiğine göre İbn Şihâb Muhammed b. Müslim ez-Zührî, Ensâr’ın ve diğer insanların Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr’e söylediği “*Sula ve suyun hurmalıkta yükselmesi için önünü kapat*” sözünün anlattığı yüksekliği ölçtüklerini ve bu yüksekliğin ayak topuklarına kadar olduğunu söylemiştir. Arazi sulama konusunda cumhurun görüşü de bu yöndedir. Eğer su zayıf olur ve sulama konusunda sıkıntı yaşarlarsa ilk olarak yukarıdaki ve sonra aşağısındaki olmak üzere su topuklara gelene kadar sırasıyla sulama yapılır. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’de Mehzûr vadisindeki kanal konusunda bu şekilde hüküm vermiştir. Mâlik, *Muvattâ’* da bunu Abdullah b. Ebî Bekr’in mürsellerinden rivayet etmiştir. Dârakutnî, *Ğarâibu Mâlik*’te Hz. Âişe’nin hadisinde bunun mevsûl bir isnâdı da bulunmaktadır. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud ve İbn Mâce bunu “Amr b. Şuayb — babası — dedesi” kanalıyla rivayet etmiştir ve isnâdı hasendir.

Mâverdi’den nakledildiğine göre uygun olan sulama şekli, ihtiyaca göre olan sulama şeklidir. Zira araziler yerlerine, içinde ekilen şeylere, ağaçlara, ekme vaktine ve sulama vaktine göre değişir. Yukarıda olan kişi buna göre sulama yaptıktan sonra suyu komşusuna bırakır. Sulama şekli yukarıda olandan başlayıp aşağıda olana doğru gider. Yukarıda olan kişi bir daha sulama ihtiyacı duyarsa yine diğerlerinden önceliklidir. Ancak su çok ise her kişi istediği zaman sulama yapar. Muvaffakiyet Allah’tandır.

¹ Nisâ Sur. 65

۹ - باب فَضْلِ سَقْيِ الْمَاءِ

9- SULAMANIN FAZİLETİ

Suya ihtiyaç duyan her şeyi sulamanın fazileti.

۲۳۶۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « بَيْنَا رَجُلٌ يَمْشِي فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ ، فَتَرَلَّ بِثَرَا فَشَرِبَ مِنْهَا ، ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا هُوَ بِكَلْبٍ يَلْهَثُ ، يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ ، فَقَالَ لَقَدْ بَلَغَ هَذَا مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ بِي فَمَلَأْ خُفَّهُ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ ، ثُمَّ رَقِيَ ، فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا قَالَ « فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٌ أَجْرٌ » . تَابَعَهُ حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ وَالرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ . أَطْرَافُهُ ۱۷۳ ، ۲۴۶۶ ، ۶۰۰۹ - تحفة ۱۲۵۷۴ ، ۱۴۳۶۳ أ

2363- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Sumeyy — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Adamın biri yolda giderken çok susadı. Bir kuyuya inip su içti ve geri çıktı. Çıktığında susuzluktan dili dışarıda çamuru yalayan bir köpekle karşılaştı. Kendi kendine: “Bu köpek de benim gibi susamış” dedi. Bunun üzerine ayakkabısını suyla doldurdu, ayakkabıyı ağzında tutarak geri çıktı ve köpeğe su içirdi. Yüce Allah da bu yaptığına karşılık onu övdü ve günahlarını bağışladı.” Ashâb: “Ey Allah’ın Resûlü! Hayvanlara iyilik yapıp sevap kazanabilir miyiz?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Canlı her varlık için sevap vardır!” buyurdu.

Hammâd b. Seleme ve Rabî’ b. Müslim bunu Muhammed b. Ziyâd’dan rivayet ederek ona (Ebû Sâlih’e) mutabaat etmişlerdir.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 173, 2466, 6009. Müslim 2244

Sumeyy, Sumeyy b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât'tır.

Adamın biri yolda giderken çok susamıştı. Dâらくutnî bunu İbn Vehb kanalıyla Mâlik'ten: "Mekke yolunda giderken" şeklinde rivayet etmiştir. Adam bir kuyuya inip su içti ve geri çıktı. Çıktığında susuzluktan dili dışarıda çamuru yalayan ve nefes nefese kalan bir köpekle karşılaştı. Bunun üzerine adam köpeğin de kendisi gibi susamış olduğunu düşündü, ona merhamet ederek tekrar kuyuya indi ve ayakkabısını suyla doldurdu. Kuyudan çıkabilmek için ayakkabıyı ağzında tuttu ve geri çıkıp köpeğe su içirdi. Abdullah b. Dînâr, *Vudû* Kitabı'nda Ebû Sâlih kanalıyla: "Suya kanana kadar ona su verdi" ziyadesinde bulunmuştur. Yüce Allah da adamın bu yaptığına karşılık onu meleklerine övdü veya bu güzel amelinin kabul edip günahlarını bağışladı. Abdullah b. Dînâr ise rivayetinde: "Günahlarını bağışladı" ifadesi yerine: "Onu cennete soktu" ifadesini kullanmıştır.

Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Hayvanlara iyilik yapıp sevap kazanabilir miyiz?" diye sordu. Ahmed, İbn Mâce ve Hibbân'ın rivayetlerinde bu ashâbın içinde bulunanlardan Sürâka b. Mâlik b. Cu'sam'ın adı zikredilmiştir. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) canlı olan her varlığı sulamada sevap olduğunu söylemiştir.

Bu hadiste iyiliğe teşvik vardır. Bundan da su hayrının Allah'a yakınlık sebebi olduğu anlaşılmaktadır. Sâlih kimselerin bazıları: "Günâhı çok olan kimseler susuzları sulasın" demişlerdir.

Buhârî ayrıca bunu *Mezâlim* ve *Edeb* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *el-Hayavân* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Cihâd* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

Hammâd b. Seleme ve Rabî' b. Müslim el-Basrî bunu Muhammed b. Ziyâd'dan rivayet ederek ona mutabaat etmişlerdir. Ancak bu mutabaat bazı nüshalarda zikredilmemiştir.

۲۳۶۴ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ أَهْمَاءَ بِنْتِ

أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى صَلَاةَ الْكُفُوفِ ، فَقَالَ « دَنْتُ مِنِّي النَّارُ

حَتَّى قُلْتُ أَيْ رَبِّ ، وَأَنَا مَعَهُمْ فَإِذَا امْرَأَةً - حَبِئْتُ أَنَّهُ قَالَ - تَخْدِشُهَا هِرَّةٌ قَالَ مَا شَأْنُ هَذِهِ قَالُوا حَبَسْتَهَا حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا . طرفه ٧٤٥ - تحفة ١٥٧١٧

2364- "İbn Ebî Meryem — Nâfi' b. Ömer — İbn Ebî Muleyke" isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr bildiriyor: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kûsûf namazı kıldıktan sonra: «*Cehennem ateşi bana o kadar yaklaştı ki, hatta: "Ey Rabbim! Ben de onlarla birlikte miyim?" dedim. Orada bir kadın gördüm*» buyurdu." Sanırım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kedi bu kadını tırmalıyordu" buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu kadının durumu nedir?" diye sorunca: "Onu hapsederek ölünceye kadar aç bırakmıştı" dediler.¹

İbn Ebî Meryem, Saîd b. Muhammed b. el-Hakem b. Ebî Meryem el-Cumahî'dir.

Nâfi', Nâfi' b. Ömer b. Abdillâh el-Cumahî el-Mekkî'dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullâh b. Abdirrahman b. Ebî Muleyke'dir. Adı Züheyr b. Abdillâh el-Ahvel el-Mekkî'dir.

Esmâ, Esmâ Binti Ebî Bekr es-Siddîk'tir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kûsûf namazı kıldıktan sonra cehennem ateşinin kendisine yaklaştığını hatta çok yaklaşmasından dolayı: "Ey Rabbim! Ben de onlarla birlikte miyim?" dediğini söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) o ateşte bir kadın görmüştü. Hadiste bu kadının adı bildirilmemiştir. Ancak Müslim'in rivayetinde İsrâil oğullarından bir kadın olduğu zikredilmiştir. Başka bir rivayette de Humeyra olduğu zikredilmiştir. Himyer Arap kabilelerinden bir kabiledir ve bu kabile İsrâil oğullarından değildir. Nâfi' b. Ömer, İbn Ebî Muleyke'nin hadisini naklederken: "Sanırım Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Kedi bu kadının derisini tırmalıyordu» buyurdu" demiştir. Veya: "Sanırım Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Kedi bu kadının derisini tırmalıyordu» buyurdu" ifadesi Esmâ'ya aittir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadının neden bu durumda olduğunu sorunca, kendisine bu kadının bir kediyi hapsederek ölünceye kadar aç bıraktığını söylediler.

¹ 745'de geçmektedir. Müslim 906

Bu hadis Namazın şekli konusu içinde bundan daha uzun bir şekilde zikredilmişti.

۲۳۶۵ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «عَذَّبْتُ امْرَأَةً فِي هِرَّةٍ حَبَسْتُهَا، حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا، فَدَخَلْتُ فِيهَا النَّارَ - قَالَ فَقَالَ وَاللَّهِ أَعْلَمُ - لَا أَنْتِ أَطْعَمْتَهَا وَلَا سَقَيْتَهَا حِينَ حَبَسْتِهَا، وَلَا أَنْتِ أَرْسَلْتِهَا فَأَكَلَتْ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ» . طرفاه ۳۳۱۸ ، ۳۴۸۲ - تحفة ۸۳۷۸

2365- “İsmail — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Kadının biri bir kediye ölünceye kadar hapsedip aç bıraktığı için cehenneme girip azaba maruz kaldı. Yüce Allah -ki doğrusunu kendisi bilir- ona: «Onu hapsettiğin zaman ne sen yiyecek ve içecek verdin, ne de böcek yemesi için onu serbest bıraktın. Sonunda da açlıktan öldü» buyurdu.”*¹

İsmail, İsmail b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Kadının biri bir kediye ölünceye kadar hapsedip aç bıraktığı için cehenneme girip azaba maruz kaldı. Yüce Allah veya cehennem bekçisi Mâlik, Allah doğrusunu bilir, ona: “Onu hapsettiğin zaman ne sen yiyecek ve içecek verdin, ne de böcek yemesi için onu serbest bıraktın. Sonunda da açlıktan öldü” demiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi, kadının kediye hapsedmesi, kedinin açlık ve susuzluk sebebiyle ölmesi ve kadının bu sebeple azabı hak etmesindedir. Eğer kadın ona su verseydi böylesi bir azaba maruz kalmayacaktı. Buradan da su içirmenin fazileti anlaşılmaktadır. Peki, bu kadın kâfir biri miydi, yoksa mümine biri miydi? Kurtubî: “Her ikisinin de olması muhtemeldir” demiştir. Nevevî der ki: “Doğru olanı kadın Müslüman biri idi. Zira hadiste açık bir şekilde görüldüğü gibi kedi sebebiyle cehenneme girmiştir. Kadının bu fiili küçük bir masiyet değildir. Bu fiilinde ısrarcı olması açısından büyük bir

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3318, 3482. Müslim 2242

masiyet olmuştur. Ancak bu hadiste kadının cehennemde ebedi olarak kalacağı mânâsı yoktur.

Hadisi Müslim, *Edeb* ve *Hayavân* konuları içinde tahrir etmiştir.

۱۰ - بَابُ مَنْ رَأَى أَنَّ صَاحِبَ الْحَوْضِ وَالْقَرْبَةِ أَحَقُّ بِمَائِهِ

10- HAVUZ VE TULUM SAHİBİNİN BUNLARDAKİ SUDA DAHA ÖNCELİKLİ OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE OLAN KİMSE

۲۳۶۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَدَحٍ فَشَرِبَ وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ ، هُوَ أَخَذْتُ الْقَوْمَ ، وَالْأَشْيَاخَ عَنْ يَسَارِهِ قَالَ « يَا غُلَامُ أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ الْأَشْيَاخَ » فَقَالَ مَا كُنْتُ لَأَوْثَرُ بَنِيصِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ . أطرافه ۲۳۵۱، ۲۴۵۱، ۲۶۰۲، ۲۶۰۵، ۵۶۲۰ - تحفة ۷۱۹،

2366- “Kuteybe — Abdulazîz” isnâdıyla Ebû Hâzım’ın bildirdiğine göre Sehl b. Sa’d şöyle demiştir: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan içti. Sağında oradakilerin en küçüğü olan bir genç vardı. Solunda ise ihtiyarlar vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey delikanlı! Önce şunlara vermeme izin verir misin?*” diye sorunca: “Hayır! Vallahi senden gelen nasibime kimseyi tercih etmem” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı ona verdi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dinâr el-Medenî’dir.

Sehl, Sehl b. Sa’d es-Sâidî el-Ensârî el-Hazrecî’dir. Hicri 88 yılında veya daha sonra yüz yaşlarında iken vefat etmiştir.

Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak su getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan içti. Sağında oradakilerin en küçüğü olan bir genç vardı. Bu genç hicretten 3 yıl önce doğmuştu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) solunda

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2351, 2451, 2602, 2605, 5620. Müslim 2030

ise ihtiyarlar vardı. Bunların arasında Hâlid b. el-Velîd de bulunmaktaydı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) suyu içmeleri için önce ihtiyarlara vermek üzere bu gençten yani İbn Abbâs'tan izin isteyince, İbn Abbâs yeminle kendisinden gelen nasibine kimseyi tercih etmeyeceğini söylemiş ve bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı İbn Abbâs'a vermiştir.

Mühelleb: “Hadisle başlık arasında bir mutabakat yoktur. O zaman hadiste su sahibinin suda hak sahibi olduğuna delalet yoktur, sağda olanın hak sahibi olduğuna delalet vardır” demiştir.

İbnu'l-Münîr cevap olarak şöyle demiştir: “Buhârî'nin bu yöndeki delili bundan daha güzeldir. Eğer sağda oturan kimse öncelik hakkına sahipse o zaman su elinde olan nasıl olur da onda öncelik hakkına sahip olmaz ki!” Aynî buna itiraz ederek şöyle demiştir: “Bu konuda görüş vardır. Zira açık olarak görünen iki hak arasında ihtilaf vardır. Sağda oturan kişinin hakkı zorunlu bir şekilde gerekli değildir. Hatta men edilmesi halinde şeri olarak suyu isteme hakkı bile yoktur. Su elinde olan kişi ise bunun aksinedir.”

۲۳۶۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ سَمِعْتُ أَبَا

هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا دُونََ رَجُلًا عَنْ

حَوْضِي كَمَا تُدَادُ الْغَرِيبَةُ مِنَ الْإِبِلِ عَنِ الْحَوْضِ ». تحفة ۱۴۳۸۵

2367- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be — Muhammed b. Ziyâd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Canım elinde olana yemin olsun ki ben bir takım adamları, yabancı devenin havuz başından kovulup uzaklaştırıldığı gibi, Havz’ımdan kovacağım” buyurmuştur.

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr Ebû Bekr Bundâr’dır.

Ğundar, Şu’be’nin evlatlığı Muhammed b. Câfer el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Muhammed, Muhammed b. Ziyâd el-Kureşî el-Cumahî el-Medenî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Canım elinde olana yemin olsun ki” diye yemin ederek ve Kevser nehrinden uzanan Havz’ını kastederek bir takım adamları, su içmek isteyen yabancı devenin

havuz başından kovulup uzaklaştırıldığı gibi, Havz'ından kovacağını bildirmiştir.

Burada zikredilen kovmaktan kasıt, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) her kişiyi kendi peygamberinin havzına göndermektir. Bu da daha sonra *Rikâk* Kitabı'nda Havz konusu içinde: "Her peygamberin bir havzı vardır. Havz'dan kovulanlar münafıklar, bidat çıkaranlar ve mürtedlerdir" şeklinde zikredilecektir, inşaallah.

Hadisin başlıkla olan ilgisi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "*Havzımdan*" ifadesindedir. Bu da kendisinin Havz'ında ve içindekinde başkasından daha fazla hak sahibi olduğuna delalet etmektedir.

Buhârî bu hadisi muallak olarak zikretmiştir. Hadisi Müslim, Fedâilu'n-Nebî konusu içinde mevsûl olarak tahrir etmiştir.¹

٢٣٦٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ وَكَثِيرِ بْنِ كَثِيرٍ - يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ - عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ، لَوْ تَرَكْتَ زَمْزَمَ - أَوْ قَالَ لَوْ لَمْ تُعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ - لَكَانَتْ عَيْنَا مَعِينَا، وَأَقْبَلَ جُرْهُمُ فَقَالُوا أَنَاذْنَيْنِ أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكَ قَالَتْ نَعَمْ وَلَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ قَالُوا نَعَمْ» أطرافه ٣٣٦٢، ٣٣٦٣، ٣٣٦٤، ٣٣٦٥ - تحفة ٥٦٠٠ ، ٥٤٣٩

2368- "Abdullah b. Muhammed — Abdurrezzâk — Ma'mer — Eyyûb ve Kesîr b. Kesîr — Saîd b. Cübeyr" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "*Allah, İsmâil'in annesine merhamet etsin. Eğer Zemzem'i kendi haline bıraksaydı*" veya: "*avuçlamasaydı Zemzem şimdi akarsu haline gelirdi. Cürhümlüler geldi ve: «Senin yanında konaklamamıza izin verir misin?» diye bir teklifte bulundu. O: «Evet, konaklayabilirsiniz, ama suda mülkiyet hakkınız yoktur» karşılığını verince onlar: «Tamam» dediler.*"²

¹ Müslim 2302

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3362, 3363, 3364, 3365

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm'dır.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Kesîr, Kesîr b. el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a es-Sehmî el-Kûfî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), İsmâil'in annesi Hacer'e Allah'tan rahmet dilemiş ve şayet Hacer, Zemzem'i Cibrîl'in açtığı şekilde bıraksaydı veya suyu kırıbasına doldurmaya çalışmasaydı Zemzem'in şimdi yeryüzünde akan büyük bir akarsu haline geleceğini bildirmiştir. Buradaki şüphe raviye aittir. Zira Zemzem'in ortaya çıkması kimsenin bir çaba sarf etmesi olmadan Allah'ın verdiği büyük bir nimettir. Hacer onu havuz haline getirmeye çalışınca ona bir beşer müdahale etmiş oldu ve olması gerektiğinden daha az aktı. Bu sırada Yemen'den İbn Kahtân b. Âbir b. Şâlih b. Erfahşez b. Sâ'm b. Nûh'un kabilesi olan Cürhümlüler geldi ve Hacer'in yanında konaklamak için izin istediler. Hacer, suda mülkiyet hakları olmaksızın konaklayabileceklerini söyleyince de onlar bunu: "Tamam" diyerek kabul ettiler.

Buhârî ayrıca bunu *Ehâdisu'l-Enbiyâ* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Nesâî, Menâkib konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٣٦٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « ثَلَاثَةٌ لَا يَكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْطَعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ ، فَيَقُولُ اللَّهُ الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي ، كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِدَاكَ » قَالَ عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ عَنْ عَمْرِو سَمِعَ أَبَا صَالِحٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ أَطْرَافَهُ ٢٣٥٨ ، ٢٦٧٢ ، ٧٢١٢ ، ٧٤٤٦ - تحفة ١٢٨٥٥

2369- "Abdullah b. Muhammed — Süfyân — Amr — Ebû Sâlih es-Semmân" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü

(sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah kıyamet gününde üç kişiyle muhatap olmaz ve onlara bakmaz. Bunlardan biri, malına değer katmak için, müşterinin verdiğinden daha fazla verilmiş olduğuna yalan yere yemin eden kimsedir. Diğeri, Müslüman bir kimsenin malını koparmak için ikindiden sonra yalan bir yemin ile yemin eden kimsedir. Diğeri de, fazla suyu esirgeyen kişidir. Allah kıyamet gününde ona: «Bu gün de ben, senin ellerinin imal etmediğini men ettiğin gibi fadl ve ihsanımı senden men ediyorum» buyurur.” Ali der ki: Süfyân bize bir defadan fazla “Amr — Ebû Salih” kanalıyla hadisi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak (mürsel olarak) nakletmiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Buhârî el-Müsnedî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Hadiste nakledilip Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) bildirilene göre Yüce Allah kıyamet gününde üç kişiyle muhatap olmaz ve onlara rahmet bakışıyla bakmaz. Bu da Yüce Allah’ın bu durumlarda gazaplandığını ve bu fiillerin haram olduğunu göstermektedir. Bunlardan birincisi, malına değer katmak için, kendisine müşterinin verdiğinden daha fazla verilmiş olduğuna yalan yere yemin eden kimsedir. İkincisi ise, Müslüman bir kimsenin malını koparmak için ikindiden sonra yalan bir yemin ile yemin eden kimsedir. Hattâbî der ki: “Yalan bir yemin ile yemin etmek her vakitte haram olsa da özellikle ikinci vaktinin zikredilmesi bu vakitte günahın çok büyük olduğunu bildirmek açısından. Zira Yüce Allah bu vakti tazim etmiştir.” Rivayet edildiğine göre de bu vakitte melekler toplanır ve bu vakit günün son amellerinin vaktidir. Durumlarda son amellere göre değerlendirilir. Bu sebeple de günahı ağırlştırılmıştır.

Üçüncüsü de, fazla suyu ona ihtiyacı olan kimseden esirgeyen kişidir. Allah kıyamet gününde ona: “Bu gün de ben, senin ellerinin imal etmediğini men ettiğin gibi fadl ve ihsanımı senden men ediyorum” buyurur.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2358, 2672, 7212, 7446. Müslim 108

Ali b. el-Medîni'nin bildirdiğine göre Süfyân b. Uyeyne kendilerine bir defadan fazla "Amr b. Dînâr — Ebû Salih yani Zekvân es-Semmân" kanalıyla hadisi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırarak nakletmiştir. Bunda Süfyân'ın bu hadisi mürsel olarak çok rivayet ettiğine, ancak bunu hafızlardan mevsûl olarak işitmiş olması sebebiyle mevsûl olarak rivayet ettiğine işaret vardır. Amr en-Nâkid de bunu Süfyân kanalıyla Amr'dan nakletmiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi cezalandırmanın suyu men etmek ile gelmesidir ki bu da asıl olarak kişinin daha fazla hak sahibi olduğunu göstermektedir. Bu hadis daha önce Suyu yolcuların kullanmasından men eden kimsenin günahı başlığı altında zikredilmişti.

۱۱ - بَابُ لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ﷺ

11- KORULUK İTTİHÂZININ YALNIZ ALLAH'A VE RESÛLÜ'NE AİT OLMASI

Himâ ifadesi lugat olarak idareci tarafından halktan korunan ve hayvanların otlamasına izin verilmeyen ölü arazilerdir.

۲۳۷۰ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُوسُفَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَنَّمَةَ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ». وَقَالَ بَلَّغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ هَمَى النَّفِيعَ ، وَأَنَّ عُمَرَ حَمَى السَّرِفَ وَالرَّبَذَةَ . طرفه ۱۳ ۳۰ - تحفة ۴۹۴۱

2370- "Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Sa'b b. Cessâme şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Koruluk ittihâzı yalnız Allah'a ve Resûlü'ne aittir" buyurmuştur. Yine şöyle demiştir: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Naki' mevkiini koru edindiği, Ömer b. el-Hattâb'ın da Serif ile Rebeze mıntikalarını koru edindiği haberi bize

ulaştı.”¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koruluk ittihâzının yalnız Allah’a, Allah’ın Resûlü’ne ve maslahat açısından ihtiyaç duyulması halinde Ömer ve Osmân’ın yaptığı gibi Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) halifesine has bir şey olduğunu söylemiştir. Halife de vadi içleri, dağlar ve ölü araziler olmak üzere sahipsiz yerleri koruluk ittihâz edinebilir. Cahiliye döneminde eşraftan olan kimse mahallesinden bir yerde konakladığı zaman köpek havlar ve köpeğin sesinin yettiği yerlerde artık kimse kendisine ortak olmazdı. Ancak kendisi yanındaki diğer kişilerin meralarına ortak olurdu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu nehyetmiş ve koruluk ittihâzını cihat için hazırlanan atlar, Allah yolunda yük taşıyan develer, zekât develeri ve başka şeyler için yalnız Allah’a ve Resûlü’ne has kılmıştır.

İbn Şihâb’ın bir önceki isnâdla mürsel olarak naklettiğine göre (Ebû Zer’in nüshasında: “Ebû Abdillâh el-Buhârî şöyle demiştir” şeklindedir): “Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) Nakî’ mevkiini koru edindiği, haberi kendilerine ulaşmıştır. Bu yer Medine’ye yirmi fersahlık bir mesafede olup bir mil genişliğinde ve sekiz mil uzunluğundadır. İbn Vehb, *Muvattâ*’da bunu bu şekilde zikretmiştir.

Ayrıca Ömer b. el-Hattâb’ın da Serif ile Rebeze mıntıkalarını koru edindiği haberinin kendilerine ulaştığını söylemiştir. İbn Ebî Şeybe sahih bir isnâdla Nâfi’ kanalıyla İbn Ömer’den Ömer’in Rebeze’yi zekât koyunları için koruluk ittihâz edindiğini rivayet etmiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Cihâd* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud, *Harâc* konusu içinde ve Nesâî, *Koruluk* ve *Siyer* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

¹ 3013’te gelecektir. Müslim 1193-4

۱۲ - باب شَرْبِ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ مِنَ الْأَنْهَارِ

12- İNSANLARIN VE HAYVANLARIN NEHİRLERDEN SU İÇMELERİ

İnsanların nehirlerden su içmesi ve onlardan hayvanları sulaması.

۲۳۷۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِي صَالِحِ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْحَبْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ ، فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَأَطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طِيلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٍ ، وَلَوْ أَنَّهُ انْقَطَعَ طِيلُهَا فَاسْتَنْتَ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ كَانَتْ آثَارُهَا وَأَرْوَاتُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَمْ يَرِدْ أَنْ يَسْقَى كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ ، فَهِيَ لِذَلِكَ أَجْرٌ ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَغْنِيًا وَتَعَفُّفًا ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا وَلَا ظُهُورِهَا ، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِبَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزْرٌ » . وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحُمْرِ فَقَالَ « مَا أُنْزِلَ عَلَى فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَةُ ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴾ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴾ » أَطْرَافُهُ ۲۸۶۰ ، ۳۶۴۶ ، ۴۹۶۲ ، ۴۹۶۳ ، ۷۳۵۶ - تحفة ۱۲۳۱۶

2371- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik b. Enes — Zeyd b. Eslem — Ebû Sâlih es-Semmân" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "At biri için ecir ve sevaptır. Biri için bir örtüdür. Biri için de günaha vesiledir. Onu Allah yolunda kullanmak üzere ayıran kişi için at bir ecir ve mükâfat vesiledir. Bu atı uzun bir iple bir otlığa veya bir bahçeye bağladığı zaman ipin o bahçe ve otlaktan değdiği her bir yer için ona bir iyilik sevabı vardır. At ipini koparıp da bir iki tur atıp dolaştığı zaman da bıraktığı her bir iz ve dışkı için de ona bir iyilik sevabı vardır. Sulama niyeti olmadan bir nehrin yanından geçerken at o nehirden su içse bu da ona iyilik olarak yazılır. İşte böylesi bir at, sahibi için ecir ve sevap vesilesidir. Atını başkalarına muhtaç olmamak için yanında

tutan, ancak yük ve binme konusunda Allah'ın hakkını da unutmayan kişi için de bu at bir örtüdür. Atını övünme, gösteriş olsun diye ve Müslümanlara düşmanlık yapmak için besleyen kişi için de bu at günah vesilesidir."

Kendisine merkepler konusu sorulunca da şöyle buyurdu: "Bu yönde içerik olarak benzersiz ve kapsamlı olan: **"Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onu görür"**¹ âyetleri dışında bana bir şey indirilmiş değildir."²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Zeyd, Ömer el-Medenî'nin azatlısı Zeyd b. Eslem el-Adevî'dir.

Ebû Sâlih, Ebû Sâlih Zekvân es-Semmân'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) atın, biri için ecir ve sevap, biri için onu fakirlikten korumak üzere bir örtü ve biri için de günaha vesile olduğunu söylemiştir. Birincisine gelince; onu Allah yolunda cihadda kullanmak üzere ayıran kişi için at bir ecir ve mükâfat vesilesidir. Bu kişi atı uzun bir iple otları bol olan geniş bir otlığa veya bir bahçeye bağladığı zaman ipin o otlak ve bahçeden değdiği her bir yer için ona bir iyilik sevabı vardır. Burada otlak ve bahçe konusundaki şüphe raviye aittir. At ipini koparıp da bir iki tur atıp dolaştığı ve şaha kalktığı zaman da attığı her adımda bıraktığı her bir iz ve dışkı için de ona bir iyilik sevabı vardır. Sahibinin sulama niyeti olmadan bir nehrin yanından geçerken at o nehirden su içse bu da ona iyilik olarak yazılır. İşte böylesi bir at, sahibi için ecir ve sevap vesilesidir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. İkincisine gelince; atını başkalarına muhtaç olmamak üzere onunla ticaret etmek veya ziraat yapmak için yanında tutan, ancak Allah'ın farz kıldığı hakkını da unutmayıp zekâtını veren, ona Allah yolunda binen ve ona kaldıramayacağı bir yükü yüklemeyen kişidir ki bu kişinin fakirliği için de bu at bir örtüdür. Üçüncüsüne gelince; atını görüldüğü kadarıyla itaat için besleyen, ancak gerçekte övünme, gösteriş olsun diye ve Müslümanlara düşmanlık yapmak için besleyen kişi için de bu at günah

¹ Zilzâl Sur. 7, 8

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2860, 3646, 4962, 4963, 7356. Müslim 987

vesilesidir.”

Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) merkeplerin zekât konusu sorulunca da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde içerik olarak benzersiz ve kapsamlı olan: “Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onu görür”¹ âyetleri dışında kendisine nass olarak bir şey indirilmiş olmadığını söylemiştir. Hattâbî bu soruyu soran kişinin Ferezdak’ın dedesi Sa’sa’a b. Nâciye olduğunu söylemiştir. Bu âyetler merkeplere iyi davranmayı ve kötü davranmayı kapsamaktadır. Yani merkebe iyi davranan âhirette bunun mükâfatını göreceği gibi onlara kötü davranıp güçlerinden fazla yüklemeye bulunan kişiler de yine âhirette bunun cezasını görecektir. Zerrenin küçük karınca olduğu söylenmekle birlikte ancak güneş ışığında görünen toz taneleri olduğu da söylenmektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Cihâd, Alâmâtü’n-Nübüvve, Tefsîr* ve *İ’tisâm* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Zekât* konusu içinde ve Nesâî, *Hayl* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٢٣٧٢ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُتَّبِعِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ اللَّقْطَةِ ، فَقَالَ « اَعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً ، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَشَأْنُكَ بِهَا » قَالَ فَضَالَةُ الْعَنَمِ قَالَ « هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذُّبِّ » قَالَ فَضَالَةُ الْإِبِلِ قَالَ « مَالُكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا ، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا »

أطرافه ٩١ ، ٢٤٢٧ ، ٢٤٢٨ ، ٢٤٢٩ ، ٢٤٣٦ ، ٢٤٣٨ ، ٥٢٩٢ ، ٦١١٢ - تحفة

٣٧٦٣

2372- “İsmail — Mâlik — Rabia b. Ebî Abdirrahman” isnâdıyla el-Munbeis’in azatlısı Yezîd’in bildirdiğine göre Zeyd b. Hâlid şöyle demiştir: Bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip buluntu hakkında

¹ Zilzâl Sur. 7, 8

sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Malın içinde bulunduğu keseyi ve kesenin bağıını iyice belle. Bunu bir yıl boyunca ilan et, eğer sahibi gelirse, ona ver. Gelmezse de onunla istediğin gibi tasarrufta bulun*” buyurdu. Adam: “Ya yitik koyun?” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O ya senin, ya kardeşinin veya kurdundur” buyurdu. Adam: “Ya yitik deve?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ondan sana ne? Onun yeteri kadar suyu ve sağlam tabanları vardır. Sahibi onu bulana kadar su başına gelip içer, ağaçlardan da yer*” buyurdu.¹

İsmail, İsmail b. Ebî Uveys’tir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Yezîd, el-Munbeis el-Medenî’nin azatlısı Yezîd’dır.

Zeyd, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî’dır.

Hadiste nakledildiğine göre bir adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip buluntu hakkında sormuştur. Mukaddime’de bu kişinin İsmâîlî’nin ve Ebû Mûsa el-Medînî’nin rivayet ettiği gibi Umeyr Ebû Mâlik olduğu söylenmiştir. Buhârî bunu Süfyân es-Sevrî kanalıyla Rabîa’dan: “Bir bedevi geldi...” şeklinde rivayet etmiştir. İbn Beşkuvâl ise bu kişinin Bilâl olduğunu zikretmiştir. Ancak Bilâl’in bedevi olmadığı söylenerek de buna itiraz edilmiştir. Ebû Dâvud’un: “Ben bir adamla birlikte Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) geldim...” şeklindeki sahih olan rivayeti bu bedevinin Umeyr Ebû Mâlik olduğunu göstermektedir. Bu rivayet soruyu bedevi ile birlikte Zeyd b. Hâlid’in de ve Bilâl’in de sormuş olabileceğine hamledilir. Ben bunu *Mu’cem el-Beğavî* ve başka yerde Ukbe b. Süveyd el-Cühenî, babası kanalıyla: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) buluntuyu sorduğumda: «*Bunu bir yıl boyunca ilan et*» buyurdu...” şeklinde buldum. Senedi de ceyyid bir senedir. Bu da kabul görmekte *Salih*’te mübhem olarak açıklanandan daha önceliklidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama malın içinde bulunduğu keseyi ve kesenin bağıını iyice bellemesini söyledi. Buluntuyu alan kişi bu şekilde mal sahibinin kendi malını doğru vafedip vaf etmeyeceğini bilecekti. Resûlullah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 91, 2427, 2428, 2429, 2436, 2438, 5292, 6112. Müslim 1722

(sallallahu aleyhi vesellem) adama bu buluntuyu bir yıl boyunca ilan etmesini, eğer sahibi gelirse buluntu olan şeyi ona vermesini, gelmezse de onunla istediği gibi tasarrufta bulunabileceğini söyledi. Adam yitik koyunun hükmünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), onu alıp bir yıl boyunca ilan ettikten sonra sahibini bulamazsa kendisinin olacağını, eğer sahibi gelirse sahibinin olacağını veya onu bırakır ve sahibi gelip almazsa kurdun yiyeceğini söyledi. Adam yitik devenin hükmünü sorunca da, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ondan sana ne?” diyerek, onun yeteri kadar suyunun kendi içinde olduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada devenin birinin kendisini sulamaya ihtiyacı olmadığını veya hayvanlar içinde susuzluğa en çok dayanan olduğunu söylemek istemiştir. Ayrıca onun sağlam tabanlarının olduğunu, istediği yere gidebileceğini, sahibi onu bulana kadar su başına gelip içebileceğini ve ağaçlardan da yiyebileceğini söyledi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi yolculuğunda yanında suyu olan ve ayaklarında ayakkabıları bulunan kimseye benzetmiştir. Burada devenin alınmasının yasaklandığı hükmü vardır. Zira alınacak şey sahibi için muhafaza edilmek üzere alınır. Ancak devenin böyle bir muhafazaya ihtiyacı yoktur. Çünkü Yüce Allah onu kuvvetli yaratmakla birlikte kolayca yiyebilecek ve içebilecek bir şekilde yaratmıştır.

Bu hadis daha önce *İlim* Kitabı’nda Âlimin ilim öğretirken veya vaaz verirken hoşlanmadığı bir durum gördüğünde öfkelenmesi başlığı altında zikredilmiştir.

۱۳ - باب بَيْعِ الْحَطَبِ وَالْكَلَالِ

13- ODUN VE OT SATMAK

Kişinin mubah olan yerden odun, yaş ve kuru ot toplayıp satması.

۲۳۷۳ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا تَأْخُذْ أَحَدُكُمْ أَخْبَلًا، فَإِنْ أَخَذَ حُرْمَةً مِنْ حَطَبٍ فَيَسَّعَ، فَيَكُفَّ اللَّهُ بِهِ وَجْهَهُ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَى أَمْ مُنِعَ» طرفاه ۱۴۷۱،

2373- “Muallâ b. Esed — Vuheyb — Hişâm — babası” isnâdıyla Zübeyr b. el-Avvâm’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Sizden birinizin ipler alıp giderek sırtı üzerinde bir demet odun getirip satması ve böylelikle Allah’ın onun yüzünü koruması, insanlara el açmasından daha hayırlıdır. İsteddiği de ona ya verilir ya da verilmez.”¹

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Ammî Ebu’l-Heysem el-Basrî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Basrî’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin ağır ve zor olsa bile ipler alıp dağa giderek sırtı üzerinde odun getirip satmasının ve sattığı odunun parasıyla Allah’ın onun yüzünü alçalmaktan korumasının, insanlara el açmasından daha hayırlı olduğunu, zaten istediği şeyin de ona verilip verilmeyeceğinin belli olmadığını söylemiştir.

Bu hadis daha önce Zekât kitabında İstemekten sakınıp geri durmak başlığı altında zikredilmiştir. Hadisin başlıkla mutabakatı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir demet odun getirip satması” buyruğundadır.

۲۳۷۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَأَنْ يَخْتَطِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ»
أطرافه ١٤٧٠، ١٤٨٠، ٢٠٧٤ - تحفة ١٢٩٣٠

2374- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Abdurrahman b. Avf’ın azatlısı Ebû Ubeyd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sizden birinizin sırtı üzerinde bir demet odun toplaması kimseden bir şey istemesinden daha

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1471, 2075

hayırlıdır. İsteddiği kimse de ona ya verir, ya da vermez" buyurmuştur.¹

Yahya b. Bukeyr, dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı Abdullah'tır.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yeminle kişinin mübah olan bir yerden bir demet odun toplamasının, sonra onu sırtı üzerinde taşıyıp satmasının, kimseden bir şey istemesinden daha hayırlı olduğunu, istediği kimsenin de kendisine istediğini verip vermeyeceğinin belli olmadığını söylemiştir

٢٣٧٥ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي
ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَنَّهُ قَالَ أَصَبْتُ شَارِفًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَغْنَمٍ يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ
وَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَارِفًا أُخْرَى ، فَأَنْخَضْتُهَا يَوْمًا عِنْدَ بَابِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَأَنَا
أُرِيدُ أَنْ أَحِلَّ عَلَيْهِمَا إِذْخِرًا لِأَيِّعُهُ ، وَمَعِيَ صَائِعٌ مِنْ بَنِي قَيْنِقَاعَ فَاسْتَعِينَ بِهِ عَلَى وَلِيمَةٍ
فَاطِمَةَ ، وَحَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَشْرَبُ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ مَعَهُ قَيْنَةٌ ، فَقَالَتْ أَلَا يَا حَمْرُ لِلشُّرْفِ
النَّوَاءِ . فَتَارَ إِلَيْهِمَا حَمْرَةٌ بِالسَّيْفِ ، فَجَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا ، وَبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا ، ثُمَّ أَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا
قُلْتُ لِابْنِ شِهَابٍ وَمِنْ السَّنَامِ قَالَ قَدْ جَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا فَذَهَبَ بِهَا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ قَالَ
عَلِيٌّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَتَنَظَّرْتُ إِلَى مَنْظَرٍ أَفْطَعَنِي فَاتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ
حَارِثَةَ فَأَخْبَرْتُهُ الْحَبَرَ فَخَرَجَ وَمَعَهُ زَيْدٌ ، فَاَنْطَلَقْتُ مَعَهُ ، فَدَخَلَ عَلَى حَمْرَةَ فَتَغَيَّظَ عَلَيْهِ فَزَعَّ
حَمْرَةَ بَصَرَهُ وَقَالَ هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عِبِيدُ لَابَائِي فَرَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقَهِّمُهُ حَتَّى خَرَجَ عَنْهُمْ
، وَذَلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِ الْحُمْرِ . أطرافه ٢٠٨٩ ، ٣٠٩١ ، ٤٠٠٣ ، ٥٧٩٣ - تحفة ١٠٠٦٩

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1470, 1480, 2074. Müslim 1042

2375- “İbrâhîm b. Mûsa — Hişâm — İbn Cüreyc — İbn Şihâb — Ali b. Hüseyin b. Ali” isnâdıyla babası Hüseyin b. Ali’nin bildirdiğine göre Ali b. Ebî Tâlib şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bulunduğum Bedir savaşında ganimetten bana yaşlı bir deve düşmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana yaşlı bir deve daha verdi. Bir gün bu iki deveyi Ensâr’dan bir adamın evinin önünde çöktürdüm. Satmak için onlara ızhır otu yükleyecektim. Yanımda Fâtıma’nın yemek daveti konusunda bana yardımcı olması için Kaynukâ oğullarından bir kuyumcu vardı. Hamza b. Abdilmuttalib de develeri çöktürdüğüm evde beraberinde bir şarkıcı kadın olduğu halde içki içiyordu. Şarkıcı kadın Hamza’ya: «Ey Hamza, semiz develere bak» dedi. Bunun üzerine Hamza bu iki deveye kılıcıyla saldırdı. Kılıçla hörgüçlerini kesti, böğürlerini de yarıp ciğerlerinden bir tanesini çıkarıp aldı.”

İbn Şihâb’a: “Hörgüçlerinden de” dediğimde: “Hörgüçlerini kesti ve onları götürdü” dedi ve Ali b. Ebî Tâlib’den naklen şöyle devam etti: “Bu korkunç manzaraya baktım ve Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip olanları anlattım. Yanında Zeyd b. Hârise de vardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanına Zeyd’i de alıp çıktı ve Hamza’nın yanına girdi. İçeride Hamza’ya kızınca, Hamza başını kaldırıp baktı ve: «Siz babamın kölelerinden başka bir şey misiniz!» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca gerisin geriye çıktı. Bu olay da içki henüz haram kılınmadan önce vaki olmuştu.”¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. Mûsa b. Yezîd el-Ferrâ er-Râzî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San’ânî el-Yemânî’dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz el-Mekkî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Nakledildiğine göre hicri 2 yılında Hz. Ali, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Bedir savaşında bulunmuş ve ganimetten kendisine yaşlı bir deve düşmüştü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bedir savaşından önce Abdullah b. Cahş’ın ganimetinin humusundan kendisine yaşlı bir deve daha vermişti. Hz.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2089, 3091, 4003, 5793. Müslim 1979

Ali bir gün bu iki deveyi Ensâr'dan bir adamın evinin önünde çöktürdü. Satmak için onlara ızhır otu yükleyecekti. ızhır otu güzel kokusuyla bilinen kuyumcuların kullandığı bir bitkidir. Hz. Ali'nin yanında Fâtıma'nın yemek daveti konusunda kendisine yardımcı olması için Kaynukâ oğullarından bir kuyumcu da vardı. Hz. Ali ızhır otundan kazandığı parayı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'nın yemek davetinde kullanacaktı.

Hamza b. Abdulmuttalib de Hz. Ali'nin develeri çöktürdüğü evde beraberinde bir şarkıcı kadın olduğu halde içki içiyordu. Şarkıcı kadın Hamza'ya: «Ey Hamza, semiz develere bak» girişi ile başlayan kasideyi söyledi. Şarkıcı kadın, Hamza'ya develeri kesmesi için böyle demişti. Hamza şarkıcı kadının bu sözlerini işitince hemen bu iki deveye kılıcıyla saldırdı. Kılıçla hörgüçlerini kesti, böğürlerini de yarıp ciğerlerinden bir tanesini çıkarıp aldı. Zira Araplara göre devenin en lezzetli tarafı hörgücü ve ciğeridir.

İbn Cüreyc der ki: “İbn Şihâb Muhammed b. Müslim ez-Zührî'ye: «Hörgüçlerinden de aldı» dediğimde: «Hörgüçlerini kesti ve onları götürdü» dedi.”

Ali b. Ebî Tâlib bu manzara karşısında Fâtıma ile evlenmesinin gecikmesinden korkmuştu. Zira Hamza bu şekilde Fâtıma'nın düğün yemeğinde kullanacağı parayı kazanmasına engel olmuştu. Hz. Ali, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip olanları anlattığında Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Zeyd b. Hârise de vardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanına Zeyd'i de alıp çıktı ve Hamza'nın yanına girdi. Hz. Ali de kendileriyle birlikte gitmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeride Hamza'ya kızınca, Hamza başını kaldırıp baktı ve: “Siz babamın kölelerinden başka bir şey misiniz!” dedi. Hamza, Abdulmuttalib'e daha yakın olduğunu kastederek Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) karşı övünmek istemişti. Zira Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) babası Abdullah ve amcası Ebû Tâlib, Abdulmuttalib'e karşı saygıda köle gibiydiler ve Abdulmuttalib onların mallarında istediği gibi tasarrufta bulunurdu. Hamza içki henüz haram kılınmadan önce böyle dediği için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun kusuruna bakmamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca Hamza'nın ve orada bulunanların yanından gerisin geriye çıktı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde evden yüzü Hamza'ya doğru çıkması, Hamza'nın sarhoşluğundan dolayı kusurda daha da ileri gitmemesi açısından idi. İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hamza'ya develerin parasını ödettirdiği zikredilmiştir.

Bu olay içki henüz haram kılınmadan önce olmuştu. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hamza'yı dediklerinden ve bu fiilinden dolayı mazur görmüştü.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de Hz. Ali'nin: "Satmak için onlara ızhır otu yükleyecektim" demesindedir. Bu da odun ve ot toplamının caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bu hadisin bir kısmı daha önce *Buyû'* kitabında zikredilmişti. Daha sonra da inşaallah *Meğâzî*, *Libâs* ve *Humus* konuları içinde zikredilecektir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud tahrir etmişlerdir. Hadis daha sonra da kendi konusu içinde zikredilecektir. Muvaffakiyet Allah'tandır.

١٤ - بَابُ الْقَطَائِعِ

14- ARAZİ PARÇALARI

Burada idarecinin idaresi altında olan bazı kimselere mülkiyeti devlete kullanma hakkı ise arazi kendisine verilene olmak üzere harac arazisinden bir kısım vermesi kastedilmektedir. İdareci kişiye ancak işleyebileceği kadar arazi verebilir.

Subkî: "Şimdi buna ıktâ denilmektedir. Ancak dostlarımızdan bunu zikreden kimseyi görmedim" demiştir.

Buhârî, *Humus* konusunun sonlarında Esmâ binti Ebî Bekr'in hadisinde: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zübeyr'e Nadîr oğullarının arazilerinden bir arazi verdi" şeklinde rivayette bulunmuştur. Tirmizî ise: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Vâil b. Hucr'a Hadramevt'te bir arazi verdi" şeklinde rivayette bulunmuş ve bunun sahih olduğunu söylemiştir.

٢٣٧٦ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقْطَعَ مِنَ الْبَحْرَيْنِ ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ حَتَّى تُقْطَعَ لِإِخْوَانِنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مِثْلَ الَّذِي تُقْطَعُ لَنَا قَالَ « سَرَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةٌ فَاصْبِرُوا حَتَّى

تَلْقَوْنِي » . أطرافه ٢٣٧٧ ، ٣١٦٣ ، ٣٧٩٤ - تحفة ١٦٥٩

2376- "Süleyman b. Harb — Hammâd" isnâdıyla Yahya b. Saîd'in

bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den bir kısım araziyi paylaştırmak istedi. Ensâr: “Muhacir olan kardeşlerimize de bizim gibi verilmedikçe olmaz” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Benden sonra başkasını size tercih edenlerle karşılaşacaksınız. O zaman bana kavuşuncaya kadar sabrediniz”* buyurdu.¹

Süleyman, Mekke kadısı Süleyman b. Harb el-Vâşihî el-Ezdî el-Basrî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir. Dedesinin adı Dirhem el-Cahdemî’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den bir kısım araziyi Ensâr arasında paylaştırmak istedi. Ancak Ensâr, Muhacir kardeşlerine de kendileri gibi verilmedikçe böyle bir şeyi istemediklerini söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden sonra Ensâr’ın dünyalık şeylerde başkalarının kendilerine tercih edileceğini, kendilerine bir şey verilmeyeceğini ve kendisine kavuşuncaya kadar sabretmelerini söyledi. Tâif gazvesi hadisinde: *“Ben sizi Havz’ında bekliyor olacağım”* ziyadesinde bulunulmuştur.

Hadiste idarecinin, eli altında olan arazilerden ehil olan kimselere verme yetkisinin olduğu görülmektedir.

Buhârî bunu ayrıca *Cizye* ve *Fadlu’l-Ensâr* konuları içinde tahrir etmiştir.

۱۵ - بَابُ كِتَابَةِ الْقَطَائِعِ

15- VERİLEN ARAZİLERİN YAZILMASI

Herhangi bir sıkıntıya mahal vermemek açısından idarecinin arazi verdiği kişiye teminat babından bir yazı yazması.

۲۳۷۷ - وَقَالَ اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - دَعَا النَّبِيُّ ﷺ الْأَنْصَارَ لِيُقْطَعَ لَهُمْ بِالْبَحْرَيْنِ ، فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَعَلْتَ فَكَتُبْ لِإِخْوَانِنَا مِنْ قُرَيْشِ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2377, 3163, 3794

بِمِثْلِهَا ، فَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « إِنَّكُمْ سَتَرُونَ بَعْدِي أَثَرَةَ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي » أطرافه ٢٣٧٦ ، ٣١٦٣ ، ٣٧٩٤ - تحفة ١٦٥٩

2377- “Leys — Yahya b. Saîd” isnâdıyla Enes bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den bir kısım araziyi kendilerine ayırıp vermek için Ensâr’ı çağırınca, Ensâr: “Ey Allah’ın Resûlü! Eğer böyle yapacaksan Kureyşli kardeşlerimiz için de bunun bir benzerini yaz” dediler. Fakat Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bu kadar arazi yoktu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Şüphesiz ki, siz benden sonra başkasını size tercih edenlerle karşılaşacaksınız. Sizler bana kavuşuncaya kadar sabredin”* buyurdu.¹

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dır.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Bahreyn’den bir kısım araziyi kendilerine ayırıp vermek için Ensâr’ı çağırınca, Ensâr, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapması halinde Kureyşli kardeşleri için de bunun bir benzerini yazmasını istedi. Fakat o zamanlar fetihlerin az olması sebebi ile Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bu kadar arazi yoktu.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine kendisinden sonra başkalarının kendilerine tercih edenlerle karşılaşacaklarını ve kıyamet gününde kendisine kavuşuncaya kadar sabretmelerini söylemiştir. Bu da peygamberliğin alametlerindendir. Zira Kureyşli kimseler mallarda ve başka şeylerde Ensâr’a tercih edilmiştir. Hadis Ensâr’dan kimsenin halife olmayacağına işaret etmektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara kıyamet gününe kadar sabretmelerini söylemiştir. Sabredek kimse de ancak hüküm altında olan kimsedir. Yine hadiste dünyalık olarak bir şeyde tercih edilmemeleri açısından Ensâr’ın faziletine işaret edilmiştir. Bu daha geniş olarak inşaallah *Fadlu’l-Ensâr* konusu içinde zikredilecektir.

Buhârî bunu mevsûl olmaksızın tahrir etmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2376, 3163, 3794

١٦ - باب حَلَبِ الْإِبِلِ عَلَى الْمَاءِ

16- DEVELERİN SU BAŞLARINDA SAĞILMALARI

٢٣٧٨ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مِنْ حَقِّ الْإِبِلِ أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ ». أطرافه ١٤٠٢، ٣٠٧٣، ٦٩٥٨ - تحفة ١٣٦٠٩

2378- "İbrâhîm b. el-Münzir — Muhammed b. Fuleyh — babası — Hilâl b. Ali — Abdurrahman b. Ebî Amre" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Develerin haklarından birisi de su başlarında sütlerinin sağılmasıdır*" buyurmuştur.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Medîni'dir.

Muhammed, Muhammed b. Fuleyh el-Eslemî veya el-Huzâî'dir.

Muhammed'in babası, Fuleyh b. Süleyman el-Eslemî'dir. Kendisi çok hata eden birisidir. Ancak Buhârî ve *Sünen* sahipleri kendisini hucet saymışlardır.

Hilâl, Hilâl b. Ali b. Ebî Meymûne el-Kureşî el-Âmirî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Ebî Amre el-Ensârî'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında doğduğu söylenmektedir. Ancak İbn Ebî Hâtim: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetlerinde bulunmamıştır" demiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) develerin haklarından birisinin de su başlarında sütlerinin sağılması ve oradaki miskinlere sadaka edilmesi olduğunu söylemiştir. Fakirlere su başlarında süt vermek de Arapların geleneklerinden idi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1402, 3073, 6958. Müslim 987

۱۷ - بَابُ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ مَمَرٌ ، أَوْ شَرِبَ فِي حَائِطٍ أَوْ فِي نَخْلٍ

17- SU ALMA HAKKI VEYA HURMALIKTAN FAYDALANMA HAKKI OLAN KİMSENİN O YERDEN GEÇME HAKKININ DA OLMASI

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ بَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤْبَرَ فَتَمَرُهَا لِلْبَائِعِ » فَلِلْبَائِعِ الْمَمَرُ وَالسَّقْيُ حَتَّى يَرْفَعَ وَكَذَلِكَ رَبُّ الْعَرِيَّةِ

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişi aşılarmış hurmalığı sattığı zaman o yılın mahsulü satıcıya aittir” buyurmuştur. Böylesi bir satışta, mahsul kaldırılincaya kadar satıcının bu yerden geçme ve su alma hakkı vardır. Ariyye¹ sahibi için de durum aynıdır.

Bir bostanda su alma hakkı olan veya bir hurmalıktan faydalanma hakkı olan kimsenin o yerden geçme hakkının da olması.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin aşılarmış bir hurmalığı satması halinde o yılın mahsulünün satıcıya ait olduğunu söylemiştir. Böylesi bir satışta, mahsulün satıcıya ait olmasından dolayı mahsul kaldırılincaya kadar satıcının bu yerden geçme ve su alma hakkı vardır. Ariyye sahibi için de durum aynıdır. Yani ariyye sahibi de ariyyesinin bakımını yapması ve onu sulaması açısından oradan men edilemez.

۲۳۷۹ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنِي ابْنُ شَهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ ابْتَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤْبَرَ فَتَمَرُهَا لِلْبَائِعِ ، إِلَّا أَنْ يَشْرِطَ الْمُبْتَاعُ ، وَمَنْ ابْتَاعَ عَبْدًا وَلَهُ مَالٌ فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ إِلَّا أَنْ يَشْرِطَ الْمُبْتَاعُ » . وَعَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ فِي الْعَبْدِ . أطرافه ۲۲۰۳ ، ۲۲۰۴ ، ۲۲۰۶ ، ۲۷۱۶ - تحفة ۶۹۰۷ ، ۱۰۵۵۸ ، ۸۳۳۰ ،

¹ Âriye: Kişinin ticari amaçla değil de çoluk çocuğuna yedirmek için dalındaki hurmayı tahmin ettirerek kuru hurma karşılığında satması, takas etmesidir.

2379- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — İbn Şihâb” isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “*Kişi aşılarmış hurmalığı sattığı zaman alıcının bu yönde bir şartı olmadığı sürece o yılın mahsulü satıcıya aittir. Kişi malı olan bir köle sattığı zaman alıcının bu yönde herhangi bir şartı olmadığı sürece kölenin malı ilk sahibine aittir.*”¹

Köle satışı hakkındaki hadis “Mâlik — Nâfi’ — İbn Ömer” kanalıyla Ömer’den rivayet edilmiştir.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Sâlim’in babası, Abdullah’tır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin aşılarmış bir hurmalığı satması halinde o yılın mahsulünün satıcıya ait olduğunu söylemiştir. Mahsulü toplayabilmesi için satıcının bu yerden geçme hakkı vardır. Müşteri kendisini bundan men edemez. Zira satan kişinin o malda bir hakkı vardır ve o mala girmeden o malı toplayıp alamaz. Ancak alıcının mahsulün de kendisinin olması yönünde bir şartı olması ve satıcının bunu kabul etmesi bunun dışındadır.

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin malı olan bir köle satın alması halinde kölenin malının ilk sahibine ait olduğunu söylemiştir. Zira köle hiçbir şeye sahip değildir ve kendisi sahiplidir. Bu sebeple bir şeye sahip olması mümkün değildir. Ebû Hanîfe de bu görüştedir. Mâlik ve Ahmed, Şâfiî’nin eski *Risâle*’sinde dediği gibi: “Efendi kölesine ondan faydalanması için bir mal verse de onu sattığı zaman o kölenin malı onu satana aittir” demişlerdir. Bu görüşte olanlar: “Bineğin çulu” veya: “Atın eyeri” denilmesi gibi efendinin: “Onun malı vardır” demesini, onun sadece kendisinden faydalanacağı bir malı vardır, ancak mal gerçekte kendisinin mülkü değildir” şeklinde tevîl etmiştir. Bu da kölenin malının satıcıya ait olduğuna delalet etmektedir. Yani

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2203, 2204, 2206, 2716. Müslim 1543

malın köleye izafe edilmesi mecâzidir ve malın aslı efendininindir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müşterinin bu yönde bir şartının olmasının ve satıcının bunu kabul etmesinin bunun dışında olduğunu söylemiştir. Yani bu durumda şarta göre malın tamamı veya bir kısmı müşterinin olabilir. Satıcı bu şekilde köleyi ve elindeki malı belli bir paraya satmış olmaktadır. Kişi köle sattığı zaman kölenin üzerindeki giysiler satışa dâhil değildir ve satıcıya aittir. Ancak müşterinin bu yönde bir şart koşması bunun dışındadır. Köle kendi giysilerine bile sahip değildir. Şâfiî'ye göre en doğru görüş budur. Diğer bir görüş ise giysilerin satışa dâhil olduğudur. Üçüncü görüş ise avret yerini örten giysilerin satışa dâhil olduğudur. Mâlikiler: "İşi gereği giydiği giysiler satışa dâhildir" demişlerdir. Hanbelîler ise: "Üzerindeki günlük giysiler de satışa dâhildir. Kölenin malı dirhem ise ve dirhem ile satılmışsa veya kölenin malı dinar ise ve dinar ile satılmışsa ve müşteri bu yönde bir şart koşmuşsa kölenin malı da müşteriye aittir" demişlerdir. Ebû Hanîfe ve Şâfiî: "Böylesi bir satış caiz değildir. Zira böylesi bir şeyde faiz vardır" demişlerdir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kişi malı olan bir köle sattığı zaman alıcının bu yönde herhangi bir şartı olmadığı sürece kölenin malı ilk sahibine aittir*" buyruğu, kölenin malının ne kadar olduğunun bilinip bilinmemesi arasında bir fark olmadığını göstermektedir. Ancak kıyasa göre malın ne kadar olduğu bilinmediği takdirde şartın geçerli olmadığıdır. Malikiler: "Malın miktarı bilinmese de şart geçerlidir" demişlerdir. Şâfiî ve Ebû Hanîfe'ye göre kesinlikle malın ne kadar olduğunun bilinmesi gerekir.

Köle satışı hakkındaki hadis "İmam Mâlik — İbn Ömer'in azatlısı Nâfi' — İbn Ömer" kanalıyla Ömer'den: "Kölenin malı onu satana aittir" şeklinde rivayet edilmiştir. Mâlik, *Muvattâ'*da bunu Ömer'in kendi kavli olarak rivayet etmiştir. Aynı kanalla da Ebû Dâvud, *Sünen'*de rivayet etmiştir.

۲۳۸۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ

عُمَرَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُبَاعَ الْعَرَايَا

بِخَرْصِهَا تَمَرًا . أطرافه ۲۱۷۳، ۲۱۸۴، ۲۱۸۸، ۲۱۹۲ - تحفة ۳۷۲۳

2380- "Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Yahya b. Saîd — Nâfi' — isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Zeyd b. Sâbit: "Resûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem) belirli ölçüde olan ariyye türü satışı izin verdi” demiştir.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Beykendî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

İbn Ömer, İbn Ömer b. el-Hattâb’dır.

Zeyd b. Sâbit’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) belirli ölçüde olan ariyye türü satışı izin vermiştir.

Dalındaki hurmayı tahmin eden kimse mesela: “Bu taze hurma kuruduğu zaman üç vesak kuru hurma çıkar” der ve sahibi onu üç vesak kuru hurma karşılığında satar.

Hadisin başlıkla olan ilgisi ariyye olarak verenin ariyye alanı ariyye anlaşmasından dolayı bahçeye girmesinden men edememesidir. Bu hadis daha önce *Buyû* kitabında Ariyyenin açıklaması başlığı altında zikredilmiştir.

٢٣٨١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ سَمِعَ

جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - نَبِيَّ النَّبِيِّ ﷺ عَنِ الْمُخَابَرَةِ ، وَالْمُحَاقَلَةِ ، وَعَنِ الْمُرَابَنَةِ ، وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا ، وَأَنْ لَا تَبَاعَ إِلَّا بِالْدينَارِ وَالْدرهمِ ، إِلَّا

الْعَرَايَا . أطرافه ١٤٨٧ ، ٢١٨٩ ، ٢١٩٦ - تحفة ٢٤٥٢

2381- “Abdullah b. Muhammed — İbn Uyeyne — İbn Cüreyc — Atâ” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh bildiriyor: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) muhâbere, muhâkale, muzâbene türü satışı ve henüz olgunlaşmamış meyvenin satışını yasakladı. Bu meyvelerin dinar ve dirhem dışında bir şeyle satılmasını da yasakladı. Ancak ariyye bunun dışındadır.”²

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2173, 2184, 2188, 2192. Müslim 1539

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1487, 2189, 2196. Müslim 1536

İbn Cüreyc, Abdülmelik b. Abdilazîz'dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh'tır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) muhâbere, muhâkale ve muzâbene türü satışı yasaklamıştır.

Muhâbere: Başkasının tarlasını tohum işleyiciden olmak üzere mahsulün yarısı veya üçtebiri veya dörtte biri üzerinden işlemek için almaktır.

Muhâkale ise tarlayı buğday karşılığında kiraya vermektir.

Muzâbene ise ağacı üzerindeki yaşı üzümü belli miktardaki kuru üzüm karşılığında veya hurmayı belli miktardaki kuru hurma karşılığında satmaktır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz olgunlaşmamış meyvenin satışını da yasaklamıştır.

Bu meyvelerin dinar ve dirhem dışında bir şeyle satılmasını da yasaklamıştır. Ancak ariyye bunun dışındadır.

۲۳۸۲ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ دَاوُدَ بْنِ حُصَيْنٍ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ مَوْلَى أَبِي أَحْمَدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مِنَ التَّمْرِ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ فِي خَمْسَةِ أَوْسُقٍ ، شَكَ دَاوُدُ فِي ذَلِكَ طَرَفَهُ ۲۱۹۰ - تحفة ۱۴۹۴۳

2382- "Yahya b. Kaza'a — Mâlik — Dâvud b. Husayn" isnâdıyla Ebû Ahmed'in azatlısı Ebû Süfyân'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin beş vesaktan az veya beş vesak miktarında tahmin edilen kuru hurma karşılığında ariyye türü satışı yapmasına ruhsat verdi" demiştir. —Buradaki şüphe Dâvud'a aittir.—¹

Yahya, Yahya b. Kaza'a el-Kureşî el-Mekkî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Dâvud, Dâvud b. Husayn el-Umevî'dir.

Ebû Süfyân, Ahmed b. Cahş'ın azatlısı Vehb veya Kuzmân'dır.

¹ 2190'da geçmektedir. Müslim 1541

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin beş vesaktan az veya beş vesak miktarında tahmin edilen kuru hurma karşılığında ariyye türü satışı yapmasına ruhsat vermiştir. Bir vesak altmış sâ'dır. Bir sa' beş rıtıldır. Bağdat ölçüsüne göre beş rıtıl ve bir rıtılın üçte biri kadardır. Beş vesak konusundaki şüphe Dâvud b. Husayn'a aittir. Buna göre de beş vesaktan az olanla amel etmek vacip olmakta ve beş vesak ihtiyat olarak bırakılmalıdır. Zira asıl olan burada kuru hurmanın yaş hurma karşılığında satılmasıdır ki sadece ariyye olanına ruhsat verilmiştir. Ravi de bu miktarın beş vesak mı, yoksa beş vesaktan daha az mı olduğu konusunda şüphe etmiştir. Buna göre de kesin olan beş vesaktan az olanı ile amel etmek gerekmektedir.

۲۳۸۳ و ۲۳۸۴ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يُحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ وَسَهْلَ بْنَ أَبِي حَظْمَةَ حَدَّثَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ بَيْعِ الشَّمْرِ بِالشَّمْرِ ، إِلَّا أَصْحَابَ الْعَرَايَا فَإِنَّهُ أَذِنَ لَهُمْ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنِي بُشَيْرٌ مِثْلَهُ حَدِيث ۲۳۸۳ تحفة ۳۵۵۲
حديث ۲۳۸۴ طرفه ۲۱۹۱ - تحفة ۶۶۶

2383- 2384- “Zekeriyyâ b. Yahya — Ebû Usâme — Velîd b. Kesîr — Hârîse oğullarının azatlısı Buşeyr b. Yesâr” isnâdıyla Râfi' b. Hadîc ve Sehl b. Ebî Hasme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbeneyi yani ağacı üzerindeki hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasaklamıştır. Ancak ariyye türü satış yapacaklara izin vermiştir.

Ebû Abdullah'ın bildirdiğine göre İbn İshâk: “Buşeyr bana bu hadisin ayısını rivayet etti” demiştir.¹

Zekeriyyâ, Zekeriyyâ b. Yahya et-Tâi el-Kûfî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Velîd, Velîd b. Kesîr el-Mahzûmî el-Medenî el-Kûfî'dir.

Buşeyr, Hârîse oğullarının azatlısı Buşeyr b. Yesâr el-Hârîsî'dir.

¹ 2191'de geçmiştir. Müslim 1540

Râfi', Râfi' b. Hadîc el-Ensârî el-Evsî'dir. İlk olarak Hendek savaşında sonra da Uhud savaşında bulunmuştur.

Sehl, Sehl b. Ebî Hasme İbn Sâide b. Âmir el-Ensâri el-Hazrecî el-Medenî'dir. Hicri 3 yılında doğmuş küçük sahabidir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) muzâbeneyi yani ağacı üzerindeki hurmayı kuru hurma karşılığında satmayı yasaklamıştır. Ancak ariyye türü satış yapacaklara bu konuda izin vermiştir.

Ebû Abdillâh el-Buhârî'nin bildirdiğine göre Muhammed b. İshâk b. Yesâr, Buşeyr b. Yesâr'ın kendisine bu hadisin aynısını rivayet ettiğini söylemiştir.

٤٢ - كتاب في الاستقراض وأداء الديون والحجر والتفليس

43- ÖDÜNÇ İSTEME, BORÇLARI ÖDEME, MEN ETME VE İFLAS ETME KİTABI

İstikrâd ifadesi ödünç olarak bir şey istemektir. Hacr ifadesi ise malda tasarrufta bulunmaktan mutlak bir şekilde men etmektir. İflas ise kişinin malının tükenip yok olmasıdır. İflâs kelimesi para mânâsında olan “Fulus” ifadesinden alınmıştır. Müellif bu konuda rivayet edilen hadislerin az olması ve birbirlerine ilgileri bulunmasından dolayı bu üç meseleyi bu şekilde bir yerde toplamış olmaktadır.

١ - باب مَنِ اشْتَرَى بِالْدينِ وَلَيْسَ عِنْدَهُ ثَمَنُهُ ، أَوْ لَيْسَ بِحَضْرَتِهِ

1- KENDİSİNDE ALDIĞI ŞEYİN PARASI OLMADIĞI VEYA PARASI YANINDA OLMADIĞI HALDE BİR ŞEYİ BORCA SATIN ALAN KİMSE

Kişinin parası olmadığı veya parası yanında hazır bulunmadığı için bir şeyi borca satın alması.

٢٣٨٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْمُغِيرَةِ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ أَتَبِيعُهُ ». قُلْتُ نَعَمْ .

فَبِعْتُهُ إِيَّاهُ ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ غَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْبَعِيرِ ، فَأَعْطَانِي ثَمَنَهُ . أطرافه ٤٤٣ ، ١٨٠١ ،

٢٠٩٧ ، ٢٣٠٩ ، ٢٣٩٤ ، ٢٤٠٦ ، ٢٤٧٠ ، ٢٦٠٣ ، ٢٦٠٤ ، ٢٧١٨ ، ٢٨٦١ ،

٢٩٦٧ ، ٣٠٨٧ ، ٣٠٨٩ ، ٣٠٩٠ ، ٤٠٥٢ ، ٥٠٧٩ ، ٥٠٨٠ ، ٥٢٤٣ ، ٥٢٤٤ ،

٥٢٤٥ ، ٥٢٤٦ ، ٥٢٤٧ ، ٥٣٦٧ ، ٦٣٨٧ - تحفة ٢٣٤١

bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte gazveye katıldım. Bana: «*Deveni nasıl görüyorsun, onu bana satar mısın?*» buyurdu. Ben de: «Evet» diyerek deveyi kendisine sattım. Medine’ye geldiğimizde sabah vakti deveyi kendisine getirdim ve bana devenin parasını verdi.”¹

Muhammed, kimseye nispet edilmemiştir. Ebû Ali el-Ciyânî, İbn Selâm olduğunu söylemiştir. Ebû Zer’in nüshasında ise Muhammed b. Yûsuf el-Beykendî olduğu zikredilmiştir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dir.

Muğîre, Muğîre b. Miksem ed-Dabbî el-Kûfî el-A’mâ’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhîl’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Câbir b. Abdillâh, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Fetih gazvesine katılmıştı. Câbir’in devesi ağır gidiyor ve geride kalmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: «*Deveni nasıl görüyorsun?*» diye sorunca: “Ey Allah’ın Resûlü! Devem yavaşlayıp gitmez oldu” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesinden indi ve kendi sopasıyla Câbir’in devesine vurdu. Sonra Câbir’e binmesini söyledi. Câbir deveyi bazen de Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) uzak tutuyordu. Bir ara kendisine: “*Bana bu deveni satar mısın?*” diye sorunca, Câbir: “Evet” diyerek onu bir ukiyye karşılığında sattı. Medine’ye geldiklerinde Câbir sabah vakti deveyi kendisine getirdi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine devenin parasını verdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi yolculuğu sırasında satın alması ve parasını Medine’de ödemesidir.

۲۳۸۶ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ تَذَكَّرْنَا عِنْدَ

إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ فِي السَّلَامِ فَقَالَ حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 443, 1801, 2097, 2309, 2394, 2406, 2470, 2603, 2604, 2718, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367, 6387

عَنِ اللَّهِ اشْتَرَى طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ ، وَرَهْنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ . أطرافه ٢٠٩٦ ، ٢٠٦٨ ، ١٥٩٤٨ تحفة ٤٤٦٧ ، ٢٩١٦ ، ٢٥١٣ ، ٢٥٠٩ ، ٢٢٥٢ ، ٢٢٥١ ، ٢٢٠٠ ،

2386- Mualla b. Esed kanalıyla Abdulvâhid'in bildirdiğine göre A'meş şöyle demiştir: "İbrâhîm'in yanında borca alışverişte rehin konusunu konuşuyorduk. Bunun üzerine İbrâhîm, Esved kanalıyla Hz. Âişe'den naklederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) bir yahudiden belli bir zamana kadar gıda maddesi aldığını ve demirden bir zırhı da yanında rehin olarak bıraktığını söyledi."¹

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Ammî'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Basrî'dir.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Nakledildiğine göre İbrâhîm en-Nehaî'nin yanında borca alışverişte rehin konusu zikredilince, İbrâhîm, Esved b. Yezîd kanalıyla Hz. Âişe'den naklederek Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), Ebu'ş-Şahm adlı bir yahudiden belli bir zamana kadar gıda maddesi aldığını ve demirden bir zırhı da yanında rehin olarak bıraktığını söylemiştir.

Birinci hadis daha önce Binek satın alma başlığı altında, ikinci hadis ise Gıda satın alma başlığı altında zikredilmiştir.

٢ - بَابُ مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَوْ إِتْلَاقَهَا

2- İNSANLARIN MALLARINI GERİ ÖDEMEK VEYA TELEF ETMEK MAKSADIYLA ALAN KİMSE

İnsanların mallarını veya bir kısmını geri ödemek maksadıyla ödünç olarak veya başka bir şekilde alan kimseye Allah'ın ödeme kolaylığı ihsan etmesi ve telef etme maksadıyla alan kimseye telef vermesi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2068, 2096, 2200, 2251, 2252, 2509, 2513, 2916, 4467. Müslim 1603

۲۳۸۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْيسِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْعَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَنْتَفَهُ اللَّهُ » . تحفة ۱۲۹۲۰

2387- “Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî — Süleyman b. Bilâl — Sevr b. Zeyd — Ebu'l-Ğays” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Her kim insanların mallarını geri ödemek niyetiyle alırsa Yüce Allah onun adına onları öder. Her kim de insanların mallarını telef etmek niyetiyle alırsa Yüce Allah da onun mallarını telef eder.”

Süleyman, Süleyman b. Bilâl el-Kureşî et-Teymî'dir.

Sevr, Amr ed-Dîlî'nin kardeşi Sevr b. Zeyd'dir. Yani Sevr b. Yezîd değildir.

Ebu'l-Ğays, Abdullah b. el-Mutî'in azatlısı Sâlim el-Medenî'dir.

Hadiste Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) nakledildiğine göre kişi insanların mallarını geri ödemek niyetiyle ödünç olarak veya başka bir şekilde alırsa güzel niyetinden dolayı Yüce Allah onun adına o borcu öder. Yani o borcu ödemesini müyesser kılar. İbn Mâce, İbn Hibbân ve Hâkim, Meymûne'nin hadisini merfû olarak: “Borçlanan hiçbir Müslüman yoktur ki eğer Yüce Allah onun bu borcu ödemek istediğini bilirse dünyada iken onun yerine bu borcunu öder” şeklinde rivayet etmişlerdir. Ancak insanların mallarını telef etmek isteyen kişinin de malını telef eder. Yani Yüce Allah o malı elinden götürür ve kişi kötü niyetinden dolayı o maldan hiçbir şekilde faydalanamaz. Borç üzerinde kalır ve bu sebeple Yüce Allah kıyamet gününde onu cezalandırır.

Ebû Umâme'den de merfû olarak: “Kim ödemek niyetiyle bir borç alır da onu ödeyemeden ölürse, kıyamet gününde Allah onun adına o borcu öder ve alacaklıyı razı eder. Kim de ödemek niyeti olmaksızın bir borç alır da sonra ölürse kıyamet gününde Yüce Allah alacaklıya alacağını tahsil eder” şeklinde rivayette bulunulmuştur. Hâkim bunu metruk olan Bîşr b. Numeyr kanalıyla Kâsım'dan rivayet etmiştir.

Taberânî bunu el-Mu'cemu'l-Kebîr'de bundan daha uzun bir şekilde şöyle rivayet etmiştir: “Kim ödemek niyetiyle bir borç alır da onu ödeyemeden ölürse,

kıyamet gününde Yüce Allah onun adına o borcu öder. Kim de ödemek niyeti olmaksızın bir borç alır da sonra ölürse, Yüce Allah kıyamet gününde ona: «Kulumun hakkını almayacağımı mı sandın?» buyurur. Böylece borçlunun iyiliklerinden alınıp alacaklının iyiliklerine ilave edilir. Şayet sevabı yoksa borç verenin günahlarından alınıp ona yüklenir.”

Hz. Âişe'den merfû olarak şöyle nakledilmiştir: “Ümmetimden kim bir borç yükü altına girer de onu ödemek için gayret sarf etmekle birlikte onu ödemediği ölürse onun velisi benim.”

Hadisi İbn Mâce, Ahkâm konusu içinde tahrir etmiştir.

۳ - باب أداء الديون وقال الله تعالى ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾

3- BORÇLARI ÖDEME VE YÜCE ALLAH'IN: “Hiç Şüphesiz Allah Size, Emanetleri Ehline Teslim Etmenizi ve İnsanlar Arasında Hükmettiğiniz Zaman Adaletle Hükmetmenizi Emreder. Allah Size Ne Güzel Öğüt Veriyor. Şüphesiz Allah İşitir ve Görür”¹

BUYRUĞU

۲۳۸۸ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا أَبْصَرَ - يَعْنِي أَحَدًا - قَالَ « مَا أَحَبُّ أَنَّهُ يُجَوَّلَ لِي ذَهَبًا يَمْكُتُ عِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ فَوْقَ ثَلَاثٍ ، إِلَّا دِينَارًا أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ » . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمُ الْأَقْلُونَ ، إِلَّا مَنْ قَالَ بِالْمَالِ هَكَذَا وَهَكَذَا » . وَأَشَارَ أَبُو شَهَابٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ - وَقَلِيلٌ مَا هُمْ - وَقَالَ مَكَانَكَ وَتَقَدَّمَ غَيْرَ بَعِيدٍ ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا ، فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ ، ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَهُ مَكَانَكَ حَتَّى آتَيْتَكَ ، فَلَمَّا جَاءَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ،

¹ Nisâ Sur. 58

الَّذِي سَمِعْتُ أَوْ قَالَ الصَّوْتُ الَّذِي سَمِعْتُ قَالَ « وَهَلْ سَمِعْتَ » قُلْتُ نَعَمْ قَالَ
 أَتَانِي جَبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَالَ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ
 قُلْتُ وَإِنْ فَعَلَ كَذَا وَكَذَا قَالَ « نَعَمْ » أطرافه ١٢٣٧ ، ١٤٠٨ ، ٣٢٢٢ ، ٥٨٢٧ ،
 ١١٩١٥ تحفة ٧٤٨٧ ، ٦٤٤٤ ، ٦٤٤٣ ، ٦٢٦٨

2388- “Ahmed b. Yûnus — Ebû Şihâb — A'meş” isnâdıyla Zeyd b. Vehb'in bildirdiğine göre Ebû Zer şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte idim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Uhud dağına görünce: «Uhud dağı benim için altına dönüşse, bir borcu ödemek için kaldıracığım dışında ondan bir dinarın bile bende üç günden daha fazla kalmasını istemezdim» buyurdu. Sonra: «Çok kimseler vardır ki, onlar çok azdırlar, ancak malı şöyle şöyle sarf etmiş olan bunun dışındadır. Bunlar da çok azdır» buyurdu.” Ebû Şihâb (bunu anlatırken) önüne, sağına ve soluna işaret etti. “Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «Buradan ayrılma» buyurdu ve uzak olmayan bir yere gitti. Bu sırada bir ses işittim ve peşinden gitmek istedim. Ama: «Ben dönünceye kadar buradan ayrılma» dediğini hatırladım. Gelince de: «Ey Allah'ın Resûlü! O işittiğim neydi?» veya: «O işittiğim ses neydi?» diye sordum. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Sen de işittin mi?» deyince: «Evet» dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «O, Cibrîl'di. Bana geldi ve: “Ümmetinden, Allah'a ortak koşmadan ölen kişi Cennete girer” dedi» buyurdu. Kendisine: «Şöyle şöyle etse de mi?» dediğimde: «Evet» diye karşılık verdi.”¹

Ahmed, Ahmed b. Yûnus b. Abdillâh et-Temîmî el-Yerbû'î'dir.

Ebû Şihâb, el-Eşğâr diye bilinen Ebû Şihâb Abdi Rabbih el-Hannât'tır.

A'meş, Süleyman b. Mihrân'dır.

Zeyd, Zeyd b. Vehb el-Hemedânî el-Cühenî'dir.

Ebû Zer, Cündüb b. Cünâde'dir.

Nakledildiğine göre Ebû Zer bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1237, 1408, 3222, 5827, 6268, 6443, 6444, 7487. Müslim 94

birlikte idi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), meşhur Uhud dağını görünce, bu dağın kendisi için altına dönüşmesi halinde bile, bir borcu ödemek için kaldıracığı dışında ondan bir dinarın bile kendisinde üç günden daha fazla kalmasını istemediğini söyledi.

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) malca zengin çok kimselerin sevaplarının çok az olduğunu söyledi. Malını iyilik ve tasaddukta sarf etmiş olanın da bunun dışında olduğunu, bu şekilde harcama yapanların da azınlıkta olduğunu söyledi. Senedde zikredilen Ebû Şihâb Abdu Rabbih bunu anlatırken nasıl harcamada bulunulduğunu göstermek açısından önüne, sağına ve soluna işaret etti. Sonra Allah Resûlü, Ebû Zer'e yanına dönünceye kadar oradan ayrılmasını söyledi ve uzak olmayan bir yere gitti.

Bu sırada Ebû Zer bir ses işitip Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) peşinden gitmek isteyince, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: *"Ben dönünceye kadar buradan ayrılma"* dediğini hatırladı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) geri gelince Ebû Zer kendisine: *"Ey Allah'ın Resûlü! O işittiğim neydi?"* veya: *"O işittiğim ses neydi?"* diye sordu. Buradaki şüphe raviye aittir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *«Sen de işittin mi?»* deyince, Ebû Zer kendisinin de işittiğini söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) o kişinin Cibrîl olduğunu ve Cibrîl'in kendisine: *"Ümmetinden, Allah'a ortak koşmadan ölen kişi Cennete girer"* dediğini söyledi. Ebû Zer: *"Şöyle şöyle etse de mi?"* yani: *"Zina etse de mi hırsızlık yapsa da mı cennete girer?"* dediğinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Evet"* diye karşılık verdi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir borcu ödemek için kaldıracığımı dışında"* buyurmasıdır ki burada borcu ödemeye ne kadar önem verdiği görülmektedir.

Hadiste tâbiînin tâbiîden, sahabeden rivayeti vardır. Buhârî bunu ayrıca *İsti'zân*, *Rekâik* ve *Bedu'l-halk* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Zekât* konusu içinde, Tirmizî, *İmân* konusu içinde ve Nesâî, *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۳۸۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ يُونُسَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا ، مَا يَسْرُنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ ، إِلَّا شَيْءٌ

أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ « رَوَاهُ صَالِحٌ وَعُقَيْلٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ طَرَفَاهُ ٦٤٤٥ ، ٧٢٢٨ - تحفة
١٤١١٦

2389- “Ahmed b. Şebîb b. Saîd — babası — Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Uhud dağı kadar altınım olsaydı, üç gün geçmeden hepsini dağıtıp borcumu ödeyebilecek kadarı hariç yanımda bir şey bırakmamayı arzu ederdim.”¹

Sâlih ve Ukayl bunu Zührî’den rivayet etmişlerdir.

Ahmed, Ahmed b. Şebîb b. Saîd el-Basrî’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Uhud dağı kadar altını olsa bile, üç gün geçmeden hepsini dağıtıp borcunu ödeyebilecek kadarı hariç yanında bir şey bırakmamayı arzu ettiğini söylemiştir.

Sâlih b. Keysân ve Ukayl b. Hâlid bunu Zührî’den yani Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dan rivayet etmişlerdir.

Buhârî ayrıca bunu *Rekâik* konusu içinde tahrir etmiştir.

٤ - باب اسْتِقْرَاضِ الْإِبِلِ

4- DEVENİN ÖDÜNÇ ALINMASI

Deveyi ödünç almak da başka hayvanlarda olduğu gibi caizdir. Ancak kişinin kendisine nikahı düşen cariyeyi ona şehvet duymamış olsa bile ödünç alması haramdır. Zira burada ödünç alınan şeyi geri verme esası vardır. Cariyeyi ödünç alan kişi onunla ilişkiye girip sonra onu sahibine iade edebilir. Bu durumda da ödünç alma işi onunla ilişkiye girmek için ödünç almaya benzer. Nevevî, *Şerhu Müslim*’de: “Cariyeyi muhannes birine ödünç vermek caizdir” demiştir. es-Subkî ise buna itiraz ederek caiz olmadığını söylemiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 6445, 7228. Müslim 991

۲۳۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا سَلَمَةُ بْنُ كَهَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ
بَيْنَنَا يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَجُلًا تَقَاضَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَأَغْلَظَ
لَهُ ، فَهَمَّ أَصْحَابُهُ ، فَقَالَ « دَعُوهُ ، فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا » وَاشْتَرَوْا لَهُ بَعِيرًا ، فَأَعْطُوهُ
إِيَّاهُ « وَقَالُوا لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ » قَالَ « اشْتَرَوْهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ ، فَإِنَّ خَيْرَكُمْ
أَحْنَكُمْ قَضَاءً » أطرافه ۲۳۰۵ ، ۲۳۰۶ ، ۲۳۹۲ ، ۲۳۹۳ ، ۲۴۰۱ ، ۲۶۰۶ ، ۲۶۰۹ -
تحفة ۱۴۹۶۳ -

2390- Ebû'l-Velîd kanalıyla Şu'be'nin bildirdiğine göre Seleme b. Kuheyl şöyle demiştir: Ebû Seleme'nin bizim evde Ebû Hureyre'den naklederek şöyle anlattığını işittim: "Bir adam Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) alacağını istedi. İsterken kaba davranınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adama çıkıştılar. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Adamı bırakın! Zira hak sahibinin konuşma hakkı vardır. Adama bir deve satın alıp verin» buyurdu. Ashâb: «İsteddiği deveyi bulamıyoruz. Ancak yaşça daha üstün olanı var» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «O zaman onu satın alıp adama verin. Zira en hayırlınız ödemesini en güzeliyle yapanlardır» buyurdu.”¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Nakledildiğine göre bir adam Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) alacağını istedi. Ahmed'in Abdurrezzâk kanalıyla Süfyân'dan olan rivayeti: "Bir bedevi gelip Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) alacağını istedi" şeklindedir. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta bu kişinin İrbâd b. Sâriye olduğu görülmektedir. Ancak Nesâî ve Hâkim söz konusu hadisi zikretmiş ve rivayetlerinde borç veren kişinin başka biri olduğunu zikretmişlerdir. Bu hadis İrbâd'dan: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) karşılığında yine bir genç deve vermek üzere benden genç

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2305, 2306, 2392, 2393, 2401, 2606, 2609. Müslim 1601

bir deve aldı. Zamanı gelip deveyi teslim almaya gittiğimde: “*Evet, senin bir deve alacağın var ve ben sana develerin en asillerinden vereceğim*” deyip, bana almam gereken deveden daha güzelini verdi. O esnada bir bedevi geldi ve o da alacağı olan genç deveyi istedi...” lafzıyla rivayet edilmiştir. İbn Mâce de bunu İrbâd’dan rivayet etmiş ve rivayetinde İrbâd’ın kıssasını zikretmeyip sadece bedevinin kıssasını zikretmiştir. Bu da göstermektedir ki Taberânî de İrbâd’ın kıssasını zikretmemiştir.

Ahmed’in rivayeti: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamdan ödünç olarak bir deve aldı” şeklindedir. Bu kişi Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) alacağını isterken bedevi olması sebebiyle geleneklerinde olduğu gibi çok kaba davrandı. Söylenildiğine göre bu kişi alacağını isterken: “Ey Abdulmuttalib oğulları! Siz borcu geciktirir ve yalan söylersiniz” demişti. Oysa Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dedelerinde ve amcalarında bu vasıflar yoktu. Aksine onlar cömert ve sözlerinde duran kimse idiler.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adama çıkışıp ona söz veya fiili olarak eziyet etmek isteyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) borçlunun borcunu geciktirmesi ve kötü muamelede bulunması halinde hak sahibinin edebe uygun bir şekilde konuşma hakkı olduğunu söyledi. Sonra da ona kendi devesinin benzeri yaşta bir deve vermelerini söyledi. Ashâb: “Ey Allah’ın Resûlü!” diyerek sadece yaşça daha üstün olanın var olduğunu söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) o zaman adama onu vermelerini, zira en hayırlı kimsenin ödemesini en güzeliyle yapan kimse olduğunu söyledi. Bu da *Hibe* konusu içinde zikredilecektir, inşaallah.

Hadise ve başlığa göre deve ve diğer hayvanların tümü ödünç olarak verilebilir. Mâlik, Şâfiî ve cumhur yine bu görüştedir. Hanefiler hayvanı hayvana karşı borca satmanın yasaklanması hadisine dayanarak bunu yasaklamıştır.

İbn Hibbân ve Dârakutnî bunu İbn Abbâs’tan merfû olarak rivayet etmişlerdir. Ravileri de güvenilir kişilerdir. Tirmizî, Hasan’ın hadisini Semure’den rivayet etmiştir. Hasan’ın Semure’den hadis işitmiş olması konusunda ise ihtilaf vardır.

Bu hadis daha önce *Vekâlet* konusu içinde zikredilmiştir ve Ebû Hureyre’den sadece bu isnâd ile rivayet edilmiştir. Bu hadis Seleme b. Kuheyl’den rivayet edilmiştir. Bu konu içinde de Seleme b. Kuheyl’in bunu

Ebû Seleme'den işittiği söylenmiştir.

5 - باب حُسنِ التَّقَاضِي

5- ALACAKTA GÜZEL DAVRANMAK

٢٣٩١ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ رَبِيعٍ عَنْ حُذَيْفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَاتَ رَجُلٌ ، فَقِيلَ لَهُ قَالَ كُنْتُ أَتَابِعُ النَّاسَ ، فَأَتَجَوَّزُ عَنِ الْمَوْسِرِ ، وَأُخَفِّفُ عَنِ الْمُعْسِرِ ، فَعُفِّرَ لَهُ » قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ . طرفاه ٢٠٧٧ ، ٣٤٥١ - تحفة ٣٣١٠ ، ٩٩٨٤

2391- “Müslim — Şu’be — Abdülmelik — Rıb’î” isnâdıyla Huzeyfe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bir adam ölmüştü. Ona sorulunca: «Ben insanlara mal satardım. Zengine müsamahakâr davranır ve fakirden alacağımı hafifletirdim» dedi. Bu sebeple bu kişi bağışlandı.”

Ebû Mes’ûd: “Ben (de) bunu Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittim” demiştir.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhîdî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şube b. el-Haccâc’tır.

Abdülmelik, Abdülmelik b. Umeyr el-Kureşî el-Kûfî’dir.

Rıb’î, Rıb’î b. Hirâş’tır.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân’dır.

Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) nakledildiğine göre bir adam ölmüştü. Melekler ona: “Dünyada iken bir hayır işledin mi?” diye sordu. O da insanlara mal sattığını alacaklarını tahsil ederken zengine müsamahakâr davranıp fakirden alacağın hafiflettiğini söyledi. Bu sebeple de bu kişi bağışlandı.

Ebû Mes’ûd Ukbe b. Amr el-Ensârî el-Bedrî bu hadisi Allah Resûlü’nden

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2077, 3451. Müslim 1560

(sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini söylemiştir. Müslim'in lafzı şöyledir: "Huzeyfe ve Ebû Mes'ûd bir araya geldiler. Huzeyfe şöyle dedi: «Bir adam vefat ettiğinde kendisine. "Ne amel işledin?" diye soruldu. Adam: "Ben malı çok olan biri idim. İnsanlardan alacağımı isterken zenginden alır ve fakire müsamahakâr davranırdım. Ben hayır olarak sadece bunu işledim" dedi. Yüce Allah da: "Kulumu bırakın" buyurdu.» Bunun üzerine Ebû Mes'ûd: «Ben Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bu şekilde işittim» dedi."

Başka bir rivayette Şakîk kanalıyla Ebû Mes'ûd'dan: "Sizden öncekilerden bir adam hesaba çekildi. Adamın hayırlı hiçbir ameli yoktu" şeklinde nakledilmiştir. Yani bu sebeple adamın bağışlanması caizdir. Zira Yüce Allah: "Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar"¹ buyurmaktadır. Görüldüğü kadarıyla adam farz ibadetleri yerine getiren biri idi ve nafîle ibadet olarak sadece bu ameli vardı. Muhtemelen başka nafîle amelleri de vardı, ancak bu ameli en güzellerinden idi ve adam bununla yetinerek diğerlerini zikretmemiştir. Muhtemelen de hayır ile mal kastedilmektedir ki malda iyilik olarak fakiri beklemekten başka bir iyiliği bulunmamıştır.

٦ - بَابُ هَلْ يُعْطَى أَكْبَرُ مِنْ سِنِّهِ

6- ALACAKLIYA YAŞÇA KENDİ DEVESİNDEN DAHA BÜYÜK OLANI VERİLİR Mİ?

Ödünç alan kişi, alacaklıya yaşça kendi devesinden daha büyük olanı verebilir mi?

٢٣٩٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَتَقَاَضَاهُ بَعِيرًا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَعْطُوهُ » فَقَالُوا مَا نَجِدُ إِلَّا سِنًّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَوْفَيْتَنِي أَوْفَاكَ

¹ Nisâ Sur. 48

اللَّهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَعْطُوهُ فَإِنَّ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ أَحْسَنَهُمْ قَضَاءً» أطرافه
٢٣٠٥، ٢٣٠٦، ٢٣٩٠، ٢٣٩٣، ٢٤٠١، ٢٦٠٦، ٢٦٠٩، تحفة ١٤٩٦٣

2392- “Müsedded — Yahya — Süfyân — Seleme b. Kuheyl — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Bir adam alacaklı olduğu deve için Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ona verin” buyurdu. Ashâb: “Yaşça daha üstün olanı var» deyince, adam: “Sen hakkımı verdin, Allah da sana bolca versin” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ona bu daha kıymetli olanı verin. Zira insanların en hayırlısı, ödemesini en güzeliyle yapanlardır” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed b. Müserbil b. Muğarbil Ebu’l-Hasan el-Esedî el-Basrî’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Seleme, Seleme b. Kuheyl el-Hadramî Ebû Yahya el-Kûfî’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman’dır.

Hadiste nakledildiğine göre bedevi bir adam alacaklı olduğu deve için Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ondan ödünç olarak bir deve almıştı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama bir deve vermelerini söyledi. Müslim’in rivayeti: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Râfi’ye adama genç bir deve vermesini emretti” şeklindedir. Ashâb yaşça adamın devesinden daha üstün olanından başkasını bulamadıklarını söyledi. Devenin ödünç alınması başlığı altında: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «O zaman onu satın alıp adama verin» buyurdu” şeklindedir. Adam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Sen hakkımı bana fazlasıyla verdin, Allah da sana bolca versin” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama yaşça devesinden daha üstün olanının verilmesini, zira insanların en hayırlısının ödemesini en güzeliyle yapan kimse olduğunu söyledi.

Bu da güzel ahlâktandır. Yani ödünç veren kimseye menfaat sağlayan bir ödeme mecburiyeti değildir ki bu da yasaktır. Yasak olan ödeme şekli ödünç

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2305, 2306, 2390, 2393, 2401, 2606, 2609. Müslim 1601

alırken bu menfaatin şart koşulmasıdır. Eğer öyle bir şart koşulursa borcu güzel bir şekilde ödemenin dışına çıkmış olunur. Ancak hadiste zikredildiği gibi şart koştaksızın ödeme yapılmasında bir kerahet yoktur ve ödünç vermiş olanın bunu alması caizdir. Malikilere göre yasak olan ödeme sayı olarak fazla olanıdır.

۷ - بَابُ حُسْنِ الْقَضَاءِ

7- BORCU GÜZEL BİR ŞEKİLDE ÖDEMEK

Bu hadis daha önce Alacakta güzel davranmak başlığı altında zikredilmişti.

۲۳۹۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سَنٌ مِنَ الْإِبِلِ فَجَاءَهُ يَتَقَاضَاهُ فَقَالَ ﷺ «أَعْطُوهُ» فَطَلَبُوا سَنَهُ، فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ إِلَّا سَنًا فَوْقَهَا فَقَالَ «أَعْطُوهُ» فَقَالَ أَوْفَيْتَنِي، وَفَى اللَّهُ بِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً» أَطْرَافُهُ ۲۳۰۵، ۲۳۰۶، ۲۳۹۲، ۲۴۰۱، ۲۶۰۶، ۲۶۰۹ - تحفة ۱۴۹۶۳

2393- “Ebû Nuaym — Süfyân — Seleme — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Bir adamın Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) belirli bir yaşta olan bir deve alacağı vardı. Onu almak için geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu adama devesini verin*” buyurdu. Fakat ashâb o yaşta deve bulamadılar, ancak ondan daha değerli yaşta bir deve buldular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona bu deveyi verin*” buyurduğunda adam: “Bana vereceğini fazlasıyla ödedin, Yüce Allah da sana bolca versin” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sizin en hayırlınız borcunu en iyi bir şekilde ödeyendir*” buyurdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Seleme, Seleme b. Kuheyl’dir.

¹ Müslim 1601

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman'dır.

Bedevi bir adamın Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) belirli bir yaşta olan bir deve alacağı vardı. Müslim'in rivayetinde: "Genç bir deve alacağı vardı" şeklindedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir deveyi ondan ödünç almıştı. Adam onu almak için geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama devesi yaşında bir deve verilmesini söyledi. Fakat ashâb o yaşta deve bulamadı, ancak yaşça ondan daha değerli olan bir deve buldular. Müslim'in rivayeti: "Yedi yaşına girmiş bir deve buldular" şeklindedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama bu devenin verilmesini söyleyince, adam: "Bana vereceğini fazlasıyla ödedin, Yüce Allah da sana bolca versin" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) en hayırlılarının borcunu en iyi bir şekilde ödeyen kimse olduğunu söyledi. Hadiste vereceği ziyadesiyle vermenin müstehap olduğu görülmektedir. Ancak bu durum kişinin kendi nefsi için ödünç almış olması durumunda geçerlidir. Başka şeyler için ödünç alma durumunda fazladan ödeme olmaz.

۲۳۹۴ - حَدَّثَنَا خَلَادٌ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ حَدَّثَنَا مُحَارِبٌ بْنُ دَثَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ -

رضي الله عنهما - قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ - قَالَ مِسْعَرٌ أَرَاهُ قَالَ ضَحَى -

فَقَالَ « صَلِّ رَكَعَتَيْنِ » وَكَانَ لِي عَلَيْهِ دَيْنٌ فَقَضَانِي وَزَادَنِي أَطرافه ٤٤٣ ، ١٨٠١ ،

، ٢٨٦١ ، ٢٧١٨ ، ٢٦٠٤ ، ٢٦٠٣ ، ٢٤٧٠ ، ٢٤٠٦ ، ٢٣٨٥ ، ٢٣٠٩ ، ٢٠٩٧

، ٥٢٤٤ ، ٥٢٤٣ ، ٥٠٨٠ ، ٥٠٧٩ ، ٤٠٥٢ ، ٣٠٩٠ ، ٣٠٨٩ ، ٣٠٨٧ ، ٢٩٦٧

٢٥٧٨ تحفة ٦٣٨٧ ، ٥٣٦٧ ، ٥٢٤٧ ، ٥٢٤٦ ، ٥٢٤٥

2394- "Hallâd — Mis'ar" isnâdıyla Muhârib b. Disâr'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de iken yanına geldim." Mis'ar: "Sanırım: «Kuşluk vakti» demişti" dedi. "Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «İki rekât namaz kıl» buyurdu. Benim kendisinden bir alacağım vardı ve bu alacağımı bana fazlasıyla ödedi."¹

¹ Müslim 715

Hallâd kimseye nispet edilmemiştir. Ebû Zer'in nüshasında: "Hallâd b. Yahya es-Sülemî el-Kûfî" şeklinde zikredilmiştir.

Mis'ar, Mis'ar b. Kidâm'dır.

Muhârib, Muhârib b. Disâr es-Sedûsî el-Kûfî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'de Mescid'de iken Câbir b. Abdillâh yanına geldi. Ravi Mis'ar: "Sanırım bunu bana Câbir'den nakleden Muhârib b. Disâr: «Kuşluk vakti» dedi" demiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e tahiyetu'l-mescid olarak iki rekat namaz kılmasını söyledi. Câbir'in Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) bir alacağı vardı. Bu alacağı da Tebûk gazvesinden dönerken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden satın almış olduğu devenin parası idi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e iki kırât fazladan vererek alacağını ödedi. Rivayet edildiğine göre Câbir: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana fazladan vermiş olduğu kırâtı keseme koydum ve yanımdan hiç ayırmadım. Ancak Harre günü Şam ahalisi geldiği ve yağmacılık yaptıkları sırada benden de bu bir kırâtı aldılar" demiştir. Hadis daha sonra *Şurût* konusu içinde zikredilecektir, inşaallah. Hadisin başlıkla olan ilgisi de açık olarak görülmektedir. Daha önce başka yerde de zikredilmişti.

٨ - بَابُ إِذَا قَضَى دُونَ حَقِّهِ أَوْ حَلَّلَهُ فَهُوَ جَائِزٌ

8- BORÇLUNUN BORCUNU EKSİK ÖDEMESİ VEYA ALACAKLININ HAKKINI HELAL ETMESİNİN CAİZ OLMASI

Borçlu kişinin alacaklının rızası ile borcunu eksik ödemesi veya alacaklının bütün alacağından vazgeçip hakkını helal etmesi caizdir.

٢٣٩٥ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبٍ بَنِ مَالِكٍ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ قَتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِيدًا ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَاشْتَدَّ الْغُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلْتُهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا تَمْرَ حَانِطِي وَيُحْلِلُوا أَبِي فَأَبَوْا ، فَلَمْ يُعْطِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ حَانِطِي ، وَقَالَ « سَنَعْدُو عَلَيْكَ »

فَعَدَا عَلَيْنَا حِينَ أَصْبَحَ ، فَطَافَ فِي النَّخْلِ ، وَدَعَا فِي ثَمَرِهَا بِالْبَرَكَةِ ، فَجَدَدْتُهَا فَقَصَّيْتُهُمْ ،
وَبَقِيَ لَنَا مِنْ ثَمَرِهَا أطرافه ٢١٢٧ ، ٢٣٩٦ ، ٢٤٠٥ ، ٢٦٠١ ، ٢٧٠٩ ، ٢٧٨١ ،
٢٣٨٣ ، ٢٣٦٤ تحفة ٦٢٥٠ ، ٤٠٥٣ ، ٣٥٨٠

2395- “Abdân — Abdullah — Yûnus — Zührî — İbn Ka’b b. Mâlik” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh bildiriyor: Babam Uhud savaşında şehit olduğunda geride borç bırakmıştı. Alacaklılar haklarını istemekte ısrar edince Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan bahçemdeki hurmalığının mahsulünü kabul edip babamın üzerindeki haklarını helal etmelerini istedi. Ancak onlar bu teklifi kabul etmedi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) onlara hurmalığımı vermedi ve bana: “*Yarın sana geleceğim*” buyurdu. Ertesi sabah kuşluk vakti bana geldi ve hurmalıkta dolaştı. Hurmalığın mahsulü hakkında bereket duası yaptı. Sonra ben hurmalığın mahsulünü kestim. Alacaklıların haklarını tamamen ödedim ve bize de bir miktar kaldı.

Abdân, Abdullah b. Osmân b. Ebî Cebele el-Ezdî el-Atekî el-Mervezî’nin lakabıdır.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

İbn Ka’b b. Mâlik, el-Mizzî’nin belirttiği gibi Abdullah’tır veya Ebû Mes’ûd ed-Dimaşkî’ye göre gibi Abdurrahman’dır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Câbir b. Abdillâh’ın babası Abdullah b. Amr b. Hirâm, Uhud savaşında şehit olduğunda geride bir miktar borç bırakmıştı. Bir sonraki başlık altında Vehb b. Keysân’ın rivayetinde: “Câbir’in babası vefat ettiğinde Yahudi birine otuz vesak borcu vardı” şeklindedir.

Alacaklılar haklarını istemekte ısrar edince, Câbir, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gidip durumu kendisine anlattı. *Alâmâtü’n-Nübüvve*’de başka bir kanalla: “Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittim ve: «Babam geriye borç bıraktı. Yanımda da hurmalığından çıkacak mahsul dışında bir şey yoktur. Bu

da borcunu karşılayacak miktarda değildir» dedim” şeklindedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan Câbir’e baskı yapmamalarını söylemek için kendisiyle birlikte onlara gitti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan bahçesindeki hurmalığının mahsulünü kabul edip babasının üzerindeki haklarını helal etmelerini istedi. Ancak onlar bu teklifi kabul etmedi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) Câbir’in hurmalığını onlara vermedi ve Câbir’e diğer gün yanına geleceğini söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ertesi sabah kuşluk vakti geldi ve hurmalıkta dolaşp bereket duası yaptı. Sonra Câbir hurmalığının mahsulünü kesti. Alacaklıların haklarını tamamen ödedikten sonra kendilerine de bir miktar kaldı. *Buyû’* konusu içinde Muğîre’nin rivayeti: “Öyle hurma arttı ki sanki hurma yığını hiç eksilmemişti” şeklindedir.

٩ - بَابُ إِذَا قَاصَّ أَوْ جَاذَقَهُ فِي الدِّينِ تَمَرًا أَوْ غَيْرِهِ

9- BORÇLUNUN BORCUNU ALACAKLIYA HURMAYI HURMA İLE VEYA BAŞKA BİR ŞEY İLE TAKAS EDEREK VEYA MAHSULÜ ÖLÇÜP TARTMADAN ÖDEMESİ

Borçlunun borcunu alacaklıya hurmayı hurma ile veya arpayı arpa ile veya başka bir şey ile takas ederek veya mahsulü ölçüp tartmadan ödemesi. el-Mühelleb: “Alacaklı kişi alacağını ne kadar çıkacağı belli olmasa da mahsulü ölçüp tartmadan alabilir. Alacaklı kişi bunu bilerek alıp razı olduktan sonra bu ödeme şekli caizdir” diyerek Buhârî’ye itiraz etmiştir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Buhârî borç ödemede zaten bunun caiz olduğunu bildirmek istemiştir. Yani kuru hurma karşılığında yaş hurma satmak caiz değildir. Sadece ariyyede ve borç ödemede caizdir.”

٢٣٩٦ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ تُوُفِّيَ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ ثَلَاثِينَ وَسَقًا لِرَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ ، فَاسْتَنْظَرَهُ جَابِرٌ ، فَأَبَى أَنْ يُنْظَرَهُ ، فَكَلَّمَ جَابِرٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيَسْتَفْعَ لَهُ إِلَيْهِ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَلَّمَ الْيَهُودِيَّ لِيَأْخُذَ تَمَرًا نَحْلِهِ بِالَّذِي لَهُ فَأَبَى ، فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّخْلَ ، فَمَشَى فِيهَا ثُمَّ قَالَ لِجَابِرٍ « جُدْ لَهُ فَأَوْفِ لَهُ الَّذِي لَهُ » فَجَدَّهُ بَعْدَ مَا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَوْفَاهُ ثَلَاثِينَ وَسَقًا ، وَفَضَّلَتْ لَهُ سَبْعَةَ عَشَرَ وَسَقًا ، فَجَاءَ

جَابِرٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُخْبِرَهُ بِالَّذِي كَانَ ، فَوَجَدَهُ يُصَلِّي الْعَصْرَ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَخْبَرَهُ بِالْفَضْلِ ، فَقَالَ « أَخْبِرْ ذَلِكَ ابْنَ الْحَطَّابِ » فَذَهَبَ جَابِرٌ إِلَى عُمَرَ ، فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ لَقَدْ عَلِمْتُ حِينَ مَشَى فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُبَارِكَنَّ فِيهَا أطرافه ٢١٢٧ ، ٢٣٩٥ ، ٢٤٠٥ ، ٢٦٠١ ، ٢٧٠٩ ، ٢٧٨١ ، ٣٥٨٠ ، ٤٠٥٣ ، ٦٢٥٠ تحفة ٣١٢٦

2396- “İbrâhîm b. el-Münzir — Enes — Hişâm” isnâdıyla Vehb b. Keysân bildiriyor: Câbir b. Abdullah’ın babası öldüğünde, Yahudilerden bir adama otuz vesak borç bırakarak öldü. Câbir adamın biraz beklemesini istedi, ancak Yahudi beklemeyi kabul etmedi. Câbir de aracı olması için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Yahudiyle konuştu ve bu borca karşılık, Câbir’in hurmalığının mahsulünü almasını teklif etti. Ancak Yahûdi bunu da kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalığa geçip içinde yürümeye başladı. Sonra Câbir’e: “*Hurmayı topla ve adama olan borcunu öde!*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrıldıktan sonra Câbir hurmaları topladı ve adama olan otuz vesak borcunu ödedi. Geriye de on yedi vesak arttı. Câbir, olanları anlatmak için Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Ancak onu ikinci namazını kılarken buldu. Namazı bitirdikten sonra da hurmalardan artanı ona haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunu, git ve Hattâb’ın oğluna haber ver!*” buyurdu. Câbir, Ömer’in yanına gidip bunu söyleyince, Ömer de ona: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalığın içinde yürüyünce, onların bereketi için yürüdüğünü anlamıştım!” dedi.

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdullah b. el-Münzir el-Hizâmî’dir.

Enes, Enes b. İyâd Ebû Damra’dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Vehb, Vehb b. Keysân el-Kureşî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdullah el-Ensârî’dir.

Câbir b. Abdullah’ın babası Abdullah öldüğünde, Yahudilerden Ebû Şahm adında bir adama otuz vesak hurma borcu vardı. Vâkidî bunu *Meğâzî*’de

Câbir'in borcu kıssasında İsmail b. Atiyye b. Abdillâh es-Sülemî kanalıyla babasından, o da Câbir'den rivayet etmiştir. Firâs'ın Şa'bî'den olan rivayeti: "Câbir'in babası Uhud günü şehid oldu. Geriye altı kız çocuğu ve bir miktar borç bıraktı" şeklindedir.

Câbir söz konusu borç için adamın biraz beklemesini istedi, ancak Yahudi bunu kabul etmedi. Câbir aracı olması için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile görüştü. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Yahudiyle konuştu ve otuz vesak olan bu borca karşılık, Câbir'in hurmalığının mahsulünü almasını teklif etti. Ancak Yahûdi bunu da kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalığa girip içinde yürümeye ve bereket için dua etmeye başladı.

Sonra Câbir'e hurmayı toplayıp adama olan borcunu ödemesini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrıldıktan sonra Câbir hurmaları topladı ve adama olan otuz vesak borcunu ödedi. Geriye de on yedi vesak arttı. *Alâmâtü'n-Nübüvve*'de: "Câbir borcunu ödedi ve ödediği kadar da kendilerine arttı" şeklindedir. Bu da Yahudiye olan borcun otuz vesak olduğuna, onu ödedikten sonra o hurma harmanından geriye on yedi vesak kaldığına, Yahudiden başkasına da başka borcunun olduğuna ve o borcunu da ödedikten sonra kendilerine ödediği kadar bir miktarın arttığına hamledilmiştir. İmam Ahmed, Nebîh el-Anezî'nin Câbir'den olan rivayetinde: "Hurmadan ölçerek onlara verdim. Yüce Allah onlara olan borcumu ödedi, bize de şu kadar şu kadar arttı" demesi de bunu teyit etmektedir. *Alâmâtü'n-Nübüvve*'de bu, Allah'ın yardımıyla daha geniş bir şekilde zikredilecektir, inşaallah.

Câbir hurmalıktaki bereketi ve borcunu ödedikten sonra kendilerine de hurma arttığını anlatmak için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Ancak onu ikinci namazını kılarken buldu. Namazı bitirdikten sonra da hurmalardan artanı ona haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e bu dediklerini gidip Hattâb'ın oğluna haber vermesini söyledi. Bunun üzerine Câbir, Ömer'in yanına gidip bunu söyleyince, Ömer de ona Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hurmalığın içinde yürüyünce, onların bereketi için yürüdüğünü anladığını söyledi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Câbir'e sahabiler arasından özellikle Ömer'e haber vermesini emretmesi, Ömer'in Câbir'in borcu ile pek yakından ilgilenmesinden dolayı idi.

Buhârî ayrıca bunu *Sulh* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Ebû Dâvud ile Nesâî, *Vasâyâ* konusu içinde ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۰ - باب مَنِ اسْتَعَاذَ مِنَ الدَّيْنِ

10- BORCA GİRMEKTEN İSTİÂZE EDEN KİMSE

Borç altına girmekten Allah'a sığınan kimse.

۲۳۹۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ح وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ وَيَقُولُ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمُغْرَمِ». فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنَ الْمُغْرَمِ قَالَ «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَّبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ». أطرافه ۸۳۲، ۸۳۳، ۶۳۶۸، ۶۳۷۵، ۶۳۷۶، ۶۳۷۷، ۷۱۲۹ - تحفة ۱۶۶۲۴، ۱۶۴۶۳، ۱۶۴۶۴،

2397- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — İsmail — kardeşi — Süleyman — Muhammed b. Ebî Atik — İbn Şihâb — Urve" isnâdıyla Hz. Âişe bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda: "*Allahım! Kişiyi günaha sokan şeylerden ve borçtan sana sığınırım!*" diye dua ederdi. Biri ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Borçtan ne çok Allah'a sığınıyorsun" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Zira borçlu olan kişi konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman da sözünde durmaz*" buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, İbn Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

İsmail, İsmail b. Ebî Uveys'tir.

¹ Müslim 587

İsmail'in kardeşi, Abdulhamîd Ebû Bekr'dir. Ancak künyesi ile daha fazla bilinmektedir.

Süleyman, Süleyman b. Bilâl'dir.

Muhammed, Muhammed b. Abdillâh b. Ebî Atîk Muhammed b. Abdîrrahman b. Ebî Bekr es-Sıddîk et-Teymî el-Medenî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda çokça kişiyi günaha sokan şeylerden ve borçtan Allah'a sığıyordu. Ancak ihtiyaç duyduğu ve ödeme gücü olduğu borçtan dolayı istiâze etmezdi. Burada kastedilen borcun kendisinden istiâze etmek değildir. Borcun sebep olabileceği şeylerden istiaze etmektir. Hz. Âişe kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü!" diyerek, borçtan ne de çok Allah'a sığındığını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) borçlu olan kişinin konuştuğu zaman yalan söylediğini, söz verdiği zaman da vaadini yerine getirmeyip sözünde durmadığını bildirdi.

۱۱ - بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى مَنْ تَرَكَ دَيْنًا

11- BORÇ BIRAKARAK ÖLEN KİMSENİN NAMAZI

Borç bırakarak ölen kimsenin cenaze namazını kılmanın hükmü.

۲۳۹۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ ، وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا فَلِإِنَّا » أطرافه ۲۲۹۸ ، ۲۳۹۹ ، ۴۷۸۱ ، ۵۳۷۱ ، ۶۷۳۱ ، ۶۷۴۵ ، ۶۷۶۳ - تحفة ۱۳۴۱۰

2398- "Ebû'l-Velîd — Şu'be — Adiy b. Sâbit — Ebû Hâzım" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim vefat edip geriye mal bırakırsa, bu mal varislerine aittir. Kim de bakmaya

muhtaç bir aile bırakırsa bize aittir" buyurmuştur.¹

Ebû Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Adiy, Adiy b. Sâbit el-Ensârî el-Kûfî et-Tâbiî'dir.

Ebû Hâzım, Selmân el-Eşcaî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kim vefat edip geriye mal bırakırsa, bu mal varislerine aittir. Kim de bakmaya muhtaç bir aile bırakırsa bize aittir"* buyurmuştur. Metindeki: "كَلَّا" ifadesi bakıma muhtaç çocuklar mânâsındadır. "كَلَّا" ifadesinin borcu da kapsadığı konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bundan da: *"Kim vefat edip geriye bakmaya muhtaç bir aile ve bir borç bırakırsa bize aittir. Biz onun borcunu öder ve bakıma muhtaç ailesine bakarız"* mânâsı çıkmaktadır.

٢٣٩٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أُولَى بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اقْرَءُوا إِن شِئْتُمْ ﷻ النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ﷻ فَأَيُّهَا مُؤْمِنٌ مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا فَلْيَرِثْهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا ، وَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ » أطرافه ٢٢٩٨ ، ٢٣٩٨ ، ٤٧٨١ ، ٥٣٧١ ، ٦٧٣١ ، ٦٧٤٥ ، ٦٧٦٣ - تحفة ١٣٦٠٤

2399- "Abdullah b. Muhammed — Ebû Âmir — Fuleyh — Hilâl b. Ali — Abdurrahman b. Ebî Amre" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Hiç bir mümin yoktur ki, ben dünyada ve âhirette onun için insanların en yakını olmayayım. Dilerseniz: "Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır"² âyetini okuyun. Herhangi bir mümin mal bıraktığı zaman ona*

¹ Müslim 1619

² Ahzâb Sur. 6

yakınları varis olur. Her kim de geriye borç veya bakılacak çocuklar bırakırsa yanıma gelsin, ben onun velisiyim."¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Ebû Âmir, Abdülmelik b. Amr el-Akadî'dir.

Fuleyh, Fuleyh b. Süleyman el-Huzâî el-Eslemî Ebû Yahya el-Medenî'dir. Lakabının Fuleyh ve adının Abdülmelik olduğu söylenmektedir. Buhârî ve *Sünen* sahipleri kendisini huccet saymışlardır. Müslim kendisinden sadece bir hadis rivayet etmiştir ve bu hadis İfk hadisidir. Kendisi güvenilir biri olup çok hata eden birisidir. İbn Maîn ve Ebû Dâvud zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hâfız İbn Hacer der ki: "Buhârî bu kişiye Mâlik ve İbn Uyeyne'ye itimat ettiği gibi itimat etmemiştir."

Hilâl, Hilâl b. Ali el-Âmirî el-Medenî'dir. Dedesi Usâme'ye nispet edilmiştir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Ebî Amre el-Ensârî'dir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında doğduğu söylenmektedir. Ancak İbn Ebî Hâtim: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetlerinde bulunmamıştır" demiştir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hiç bir mümin yoktur ki, ben dünyada ve âhirette onun için insanların en yakını olmayayım"* buyurmuş ve isterlerse: **"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır"**² âyetini okumalarını söylemiştir. Bazı ileri gelen âlimler: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müminlere kendi nefislerinden daha yakındır. Zira kendi nefisleri onları helake çağırırken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları kurtuluşa çağırmaktadır" demişlerdir. İbn Atiyye: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Ben sizi cehennem ateşine düşmeyesiniz diye kemerlerinizden çekmeye çalışırken siz elimden kurtulmaya çalışıyorsunuz» buyruğu da bunu teyit etmektedir" demiştir. Müminlere ağır gelse de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) itaati kendi arzularına tercih etmelerinin ve onu kendi nefislerinden daha fazla sevmelerinin vacip olması Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlara kendi nefislerinden daha yakın olduğuna işaret etmektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sizden biriniz beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olamaz"* buyurmuştur.

¹ Müslim 1619

² Ahzâb Sur. 6

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) herhangi bir mümin mal bıraktığı zaman ona asabesinin varis olacağını, her kim de geriye borç veya bakılacak çocuklar bırakırsa yanına gelmesini, kendisinin onun velisi olduğunu, bakılacak kimsesi varsa onlara bakacağını ve herhangi bir borcu varsa onu kendisinin ödeyeceğini bildirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslam'ın ilk dönemlerinde borcu olan kimsenin cenaze namazını kılmazdı. Ancak Yüce Allah kendisine fetihler ihsan edince borcu olanın borcunu ödeyip namazını kılmaya başladı. Bu fiili de daha önceki fiilini nesh etmiş oldu. Peki, borcu olanların namazını kılması kendisine haram mıydı? Şâfiîler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Rûyânî, *el-Cürcâniyyât*'ta: "Borcunu üstlenen kimse olması halinde namazını kılması caizdir" demiştir. Nevevî: "Doğrusu da borcu üstlenen kimsenin bulunması halinde namazını kılmasının caiz olmasıdır" demiştir. Suyûtî, *Şerhu't-Takrîb*'de şöyle demiştir: "Açık olarak görülmektedir ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) borçlu kimsenin cenaze namazını kılması kendisine haram değildi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) insanların borçlarını hayatta iken ödemeye dikkat etmeleri açısından böyle yapmıştır ve Yüce Allah kendisine fetihler ihsan edince borcunu ödeyecek bir şey bırakmadan ölen kişinin borcunu ödeyip namazını kılmaya başlamıştır."

Buhârî ayrıca bunu *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۲ - بَاب مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ

12- ZENGİNİN BORCUNU GECİKTİRMESİNİN ZULÜM SAYILMASI

۲۴۰۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ أَخِي وَهْبِ بْنِ

مُنَبِّهٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ »

طرفاه ۲۲۸۷، ۲۲۸۸ - تحفة ۱۴۶۹۳

2400- "Müsedded — Abdula'lâ — Ma'mer — Vehb b. Münebbih'in kardeşi Hemmâm b. Münebbih" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu

geciktirmesi zulümdür" buyurmuştur.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Abdula'lâ, Abdula'lâ b. Abdila'lâ el-Basrî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zengin kimsenin sebepsiz yere borcunu geciktirmesinin zulüm olduğunu söylemiştir. Yani borcunu ödemeye muktedir olan zengin kimsenin borcunu ödemekten aciz olan kimsenin hilafına borcunu geciktirmesi haramdır. Burada anlaşılmaktadır ki alacaklı kimse zengin olsa da zengin olması borcun geciktirilmesine sebep değildir. Eğer zengin alacaklıda durum böyle ise fakir alacaklıya borcun ödenmemesi daha da zulümdür. Sahnûn'a göre borcu geciktiren kimse zalim diye adlandırıldığı için şahitliği kabul edilmez. Şâfiîler de bu görüşü dile getirmişlerdir.

Bu hadis daha önce Zengin birine havale ettiği zaman reddetme durumunun olmaması başlığı altında zikredilmişti.

۱۳ - بَابُ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالٌ

13- HAK SAHİBİNİN KONUŞMA HAKKININ OLMASI

وَيُذَكِّرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ «لِيَ الْوَاحِدِ يُحِلُّ عُقُوبَتَهُ وَعِزُّهُ»
قَالَ سُفْيَانُ عِزُّهُ يَقُولُ مَطْلَتْنِي . وَعُقُوبَتُهُ الْحَبْسُ .

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): "Ödeyecek şeyi bulan kimsenin borç ödemeyi geciktirmesi, ona ceza vermeyi ve söz söylenmesini helal kılar" buyurduğu zikrolunur.

Süfyân: "Ona söz söylenmesi: «Bana hakkımı ödemeyi geciktirdin» denilmesidir. Cezalandırılması da hapsedilmesidir" demiştir.

Hak sahibinin konuşma hakkı vardır. Yani hak sahibi hakkını istemeyi tekrar ettiği zaman bundan dolayı kınanmaz.

¹ Müslim 1564

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): “Ödeyecek şeyi bulan kimsenin borç ödemeyi geciktirmesi, ona ceza vermeyi ve söz söylenmesini helal kılar” buyurduğu zikrolunur. Ahmed ile İshâk, *Müsned*’lerinde; Ebû Dâvud ve Nesâî bunu Amr b. eş-Şerîd b. Evs es-Sekafî kanalıyla babasından mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. İsnâdı hasendir.

Süfyân es-Sevrî, ona söz söylenmesinin: “Bana hakkımı ödemeyi geciktirdin” denilmesi olduğunu, cezalandırılmasının da terbiye etmek açısından hapsedilmesi olduğunu söylemiştir. Zira kişi bu durumda zulmetmiştir ve zulmün azı da haramdır.

٢٤٠١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ يَتَقَاضَاهُ فَأَغْلَظَ لَهُ فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ فَقَالَ « دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا ». أطرافه ٢٣٠٥، ٢٣٠٦، ٢٣٩٠، ٢٣٩٢، ٢٣٩٣، ٢٦٠٦، ٢٦٠٩، تحفة ١٤٩٦٣

2401- “Müsedded — Yahya — Şu’be — Seleme — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre bildiriyor: Adamın biri Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve alacağını istedi. İsterken kaba davranınca, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı adama çıkıştılar. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Adamı bırakın! Zira hak sahibinin konuşma hakkı vardır” buyurdu.¹

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Seleme, Seleme b. Kuheyl’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman’dır.

Nakledildiğine göre bedevi bir adam Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve alacağını istedi. Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) ödünç olarak genç bir deve vermişti. Adam alacağını isterken Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) eziyet etmeksizin kaba davrandı. Zira Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) eziyet etmek küfürdür. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı fiili olarak bedevi

¹ Müslim 1601

adama çıkışınca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adamı bırakmalarını, zira hak sahibinin konuşma hakkının olduğunu söyledi.

١٤ - بَابُ إِذَا وَجَدَ مَالَهُ عِنْدَ مُفْلِسٍ فِي الْبَيْعِ وَالْقَرْضِ وَالْوَدِيعَةِ ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ

14- KİŞİNİN SATMA, ÖDÜNÇ VERME VE EMANET BIRAKMA ŞEKLİNDE KENDİ MALINI İFLÂS ETMİŞ KİŞİNİN YANINDA BULMASI HALİNDE, BU MALI GERİ ALMAKTA BAŞKALARINDAN DAHA HAKLI OLMASI

وَقَالَ الْحَسَنُ إِذَا أَفْلَسَ وَتَبَيَّنَ لَمْ يَجْزُ عِتْقُهُ ، وَلَا بَيْعُهُ وَلَا شِرَاؤُهُ وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ قَضَى عُثْمَانُ مَنْ اقْتَضَى مِنْ حَقِّهِ قَبْلَ أَنْ يُفْلِسَ فَهُوَ لَهُ ، وَمَنْ عَرَفَ مَتَاعَهُ بِعَيْنِهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ

Hasan(-ı Basrî) der ki: “Kişi iflas ettiği ve bu iflası ortaya çıktığı zaman, artık malında tasarruf hakkı olmadığı gibi satış ve alış yapması da caiz değildir.”

Saîd b. el-Müseyyeb ise şöyle demiştir: Hz. Osmân: “İflası ortaya çıkmadan önce, kendi hakkından bir şey almış olanın aldığı şey kendisindir. Kendi malını bir kişinin yanında tanıyan kimse de o malı almaya başkalarından daha haklıdır” şeklinde hüküm kılmıştır.

Kişi birine bir şey satar ve müşteri iflas ederse veya birine ödünç olarak bir şey verir ve ödünç alan kişi iflas ederse veya birinin yanında emanet olarak bir şey bırakır ve yanında emanet bırakılan kişi iflas ederse, kadı da iflas ettiği konusunda hüküm verirse bu kişi kendi malını iflas etmiş kişinin yanında bulduğu zaman bu malı geri almakta başka alacaklılardan daha önceliklidir.

Hasan el-Basrî’nin bildirdiğine göre kişi iflas ettiği ve iflası hakim huzurunda ortaya çıktığı zaman, artık malında tasarruf hakkı olmadığı gibi alışveriş yapması da caiz değildir. Yani borçları malını kuşattığı zaman artık bir şey alıp satması caiz değildir. Ezrâî: “Hakimin, her gün kendisi ve ailesinin nafakası yönünde alış veriş yapmasını bunun dışında tutması gerekir” demiştir. Aynı zamanda kişinin ölümünden sonra bir zarara sebep olmaması açısından vasiyet etmesi ve borcunu ikrar etmesi gerekmektedir.

Saîd b. el-Müseyyeb ise şöyle demiştir: Osmân b. Affân: “İflas etmeden

önce, kendi hakkından bir şey almış olanın aldığı şey kendisindir. Kendi malını bir kişinin yanında tanıyan kimse de o malı almada herkesten daha fazla hak sahibidir” şeklinde hüküm kılmıştır. Ebû Ubeyd, *Kitâbu'l-Emvâl*'de ve Buhârî, *Salîh*'de bunu mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Ebû Ubeyd'in lafzı: “İflası ortaya çıkmadan önce” şeklindedir.

٢٤٠٢ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرٍو بْنُ حَزْمٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ أَوْ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَسَ ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ » . تحفة ١٤٨٦١

2402- “Ahmed b. Yûnus — Züheyr — Yahya b. Saîd — Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm — Ömer b. Abdilazîz” isnâdıyla Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu” veya “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «İflas eden kişinin yanında malının bizzat kendisini bulan alacaklı, o malı almada herkesten daha fazla hak sahibidir» buyurduğunu işittim.”¹

Ahmed, Ahmed b. Yûnus et-Temîmî el-Yerbûî'dir. Onunla bilinmesinden dolayı dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı Abdullah'tır.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Cu'fî'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Ömer, Ömer b. Abdilazîz b. Mervân el-Kureşî el-Umevî'dir.

“Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu” veya “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim” lafzındaki şüphe raviye aittir. Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iflas eden veya iflas ettikten sonra borcunu ödemediği ölen kişinin yanında malının bizzat kendisini bulan alacaklının o malı almada diğer alacaklılardan daha fazla hak sahibi olduğunu

¹ Müslim 1559

ve akdi feshetme hakkına sahip olduğunu söylemiştir.

Malikiler iflas etme ile ölümü birbirinden ayrı tutmuştur. Zira iflas eden kişinin ölmesi durumunda malı satan kişi diğer alacaklılar gibi sayılır. Ebû Dâvud bu konudaki hadisinde Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *“Kişi birine mal satsa ve parasından bir şey almadan satın alan kişi iflas etse malını aynıyla onun yanında bulması durumunda onu almada diğerlerinden daha çok hak sahibidir. Ancak malı satın alan kişi ölürse bu durumda malı satan kimse diğer alacaklılar gibi sayılır.”* Malikiler ölünün zimmetinin feshedilmesini de buna huccet saymışlardır. Malını aynıyla onun yanında bulan alacaklı bu durumda malını alırsa iflas edenin hilafına ölünün zimmetinin feshedilmesinden dolayı diğer alacaklılara zarar vermiş olur. Zira iflas edenin zimmeti devam etmektedir.

Şâfiî, Medine kadısı Amr b. Halde kanalıyla Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini nakletmiştir: *“Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir konuda hüküm vermişti. Verdiği hükme göre de kişi iflas eder veya ölür de alacaklı malını aynıyla onun yanında bulursa onu almada herkesten çok hak sahibidir.”* Bu da huccet sayılacak hasen bir hadistir. Ayrıca bunu Ahmed, Ebû Dâvud ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Hâkim ve Dârakutnî bunun hasen bir hadis olduğunu söylemişlerdir. Bunların kimisi rivayetinin sonunda: *“Ölen kişi borçlarının ödenmesi için mal bırakmadıktan sonra”* ziyadesinde bulunmuştur.

İbn Halde ise iflas etme ile ölümü bir tutmuştur. Hanefiler ve Ulemânın çoğunluğu: **Yüce Allah'ın: “Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir)”¹** buyruğuna dayanarak ve: *“Alacaklı malını aynıyla iflas edenin yanında bulursa diğer alacaklılar gibi sayılır”* diyerek buna muhalefet etmiştir. Âyete göre adamın eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek gerekir.

Başlık altındaki hadis gasp edilene, ödünç olarak verilene, kiraya verilene ve rehin olarak bırakılana hamledilmiştir. Kişi bu durumda malını aynıyla onun yanında bulursa onu almada herkesten çok hak sahibidir. Burada malını satan kimse kastedilmemektedir. Zira satılan mal artık müşterinin malıdır ve satan kişinin mülkiyetinden çıkmıştır. Semure b. Cundub'un bildirdiğine göre

¹ Bakara Sur. 280

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Kişinin malı çalınsa veya kişi malını kaybetse ve bu malını aynıyla birine satılmış olarak bulsa onu almada hak sahibidir. Onu satın alan kişi de parasını kendisine satandan alır.”* Tahâvî bu rivayeti de buna delil saymıştır. Hadisi Taberânî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.

Ancak başlık altındaki hadis Alışveriş konusunda zikredilmiştir. Süfyân es-Sevrî, Câmi’de bu isnâdla: *“Kişi bir malı birine satıp da parasını almadan satın alan kişi iflas ederse ve mal aynıyla kendisinde duruyorsa o malı almada diğer alacaklılardan daha fazla hak sahibidir”* şeklinde rivayette bulunmuştur. Bunu İbn Huzeyme, Süfyân es-Sevrî kanalıyla ve İbn Hibbân, Yahya b. Saîd kanalıyla rivayet etmişlerdir.

Müslim, İbn Ebî Hüseyin kanalıyla Ebû Bekr b. Muhammed’den başlık altındaki hadisin isnâdıyla malını aynıyla onun yanında bulan kimse yönünde rivayette bulunmuştur. Ancak rivayetinde malı iflas edene, malını aynıyla onun yanında bulan kimsenin satıp satmadığını zikretmemiştir. Görüldüğü kadarıyla bâb hadisi Hanefilerin ihtilaf ettikleri yönde değil de alışveriş konusunda rivayet edilmiştir.

Beyhakî der ki: *“Sahih olan bu rivayette açık olarak görülmektedir ki alışveriş hakkındadır. Bütün rivayetlerin iflas ile ilgili olması açısından, hadisin gasp edilmeye, ödünç olarak vermeye, kiraya vermeye ve rehin olarak bırakmaya hamledilme durumu söz konusu değildir.”*

Semure’nin hadisinde çokça hata ve tedlis yapan Haccâc b. Ertât bulunmaktadır. İbn Maîn: *“Bu kişi kuvvetli biri değildir. Müslim kendisinden rivayette bulunmuş ise de ondan makrûn olarak rivayette bulunmuştur. Doğrusunu da Allah bilir.”*

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî, *Buyû’* konusu içinde, İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

١٥ - بَابُ مَنْ أَحْرَأَ الْغَرِيمَ إِلَى الْغَدِ أَوْ نَحْوِهِ ، وَلَمْ يَرَ ذَلِكَ مَطْلًا

15- ALACAKLININ HAKKINI DİĞER GÜNE VEYA BUNA YAKIN BİR ZAMANA KADAR TEHİR ETMEYİ GECİKTİRME OLARAK GÖRMEYEN KİMSE

وَقَالَ جَابِرُ اشْتَدَّ الْغُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ فِي دَيْنِ أَبِي فَسَأَلَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَقْبَلُوا ثَمَرَ حَائِطِي فَأَبَوْا ، فَلَمْ يُعْطِهِمُ الْحَائِطَ وَلَمْ يَكْسِرْهُ لَهُمْ ، قَالَ « سَأَعُدُّ عَلَيْكَ غَدًا » فَعَدَّا عَلَيْنَا حِينَ أَصْبَحَ فَدَعَا فِي ثَمَرِهَا بِالْبَرَكَةِ فَقَضَيْتُهُمْ .

Câbir der ki: “Alacaklılar haklarını istemekte ısrar edince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan bahçemdeki hurmalığının mahsulünü kabul etmelerini istedi. Ancak onlar bu teklifi kabul etmedi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) onlara hurmalığımı vermedi ve bana: «Yarın sana geleceğim» buyurdu. Ertesi sabah kuşluk vakti bana geldi ve hurmalığın mahsulü hakkında bereket duası yaptı. Sonra ben alacaklıların haklarını tamamen ödedim.”

Alacaklının hakkını diğer güne veya iki üç güne kadar tehir etmeyi geciktirme olarak görmeyen kimse.

Daha önce Ka'b b. Mâlik kanalıyla Câbir b. Abdullah'tan mevsûl olarak bir rivayet zikredilmişti. Nakledildiğine göre alacaklılar Cabir'den haklarını istemekte ısrar edince Câbir, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) giderek babasının borç bıraktığını, yanında da borcu ödemek için hurmalığın mahsulünden başka bir şey olmadığını söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) alacaklılar Câbir'e fazla yüklenmesin diye onlarla görüşmeye gitti ve onlardan Câbir'in bahçesindeki hurmalığının mahsulünü kabul edip babasının üzerindeki haklarını helal etmelerini istedi. Ancak onlar bu teklifi kabul etmedi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) onlara Câbir'in hurmalığını vermedi ve kendisine bir gün sonra yanına geleceğini söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ertesi sabah kuşluk vakti gelip hurmalıkta dolaştı ve bereket duası yaptı. Sonra Câbir hurmalığın mahsulünü kesti ve alacaklıların haklarını tamamen ödedi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Yarın sana

geleceğim” sözündedir. Söz konusu hadis daha önce Borçlunun borcunu eksik ödemesinin veya alacaklının hakkını helal etmesinin caiz olması başlığı altında zikredilmişti. İki bâb sonra da zikredilecektir, inşaallah.

١٦ - بَاب مَنْ بَاعَ مَالَ الْمُفْلِسِ أَوْ الْمُعْدِمِ فَقَسَمَهُ بَيْنَ الْغُرَمَاءِ ، أَوْ أَعْطَاهُ حَتَّى يُنْفِقَ عَلَى نَفْسِهِ ،

16- İFLAS ETMİŞ KİMSENİN VEYA FAKİR KİMSENİN MALINI SATIP BEDELİNİ ALACAKLILAR ARASINDA BÖLÜŞTÜREN VEYA O BEDELİ NAFKASINDA HARCAMASI İÇİN KENDİSİNE VEREN KİMSE

İflas etmiş kimsenin veya fakir kimsenin malını satıp bedeli ile zamanı gelen ve ertelenmeyecek borcunu alacaklılar arasında bölüştüren veya o bedeli aynı günde kendisine, ailesine ve kölesine harcaması için müflise ve fakire veren kimse. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İnfak etmeye önce kendinden sonra da bakımından sorumlu olduğun kişilerden başla” buyurmuştur. Kişinin geçimini sağlayacak bir kazancı yoksa kendisine bu şekilde malından verilir. Ancak kazancının yetecek kadar olması durumunda bir şey verilmez. Kazanan kimse kendine ve ailesine infakta bulunup onları giydirdikten sonra artanı alacaklılara verilmek üzere malına katılır. Eğer kazandığı harcamasına yetmezse malından tamamlanır. Eğer kazançtan men edilirse malından infakta bulunur. Esnevî bu görüşü tercih etmiştir. el-Mütevvelî’nin görüşü ise bunun hilafıdır. es-Subkî birinci görüşün başlığa daha uygun olduğunu söylemiştir.

٢٤٠٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلِّمِ حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَعْتَقَ رَجُلٌ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبْرٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ يَشْتَرِهِ مِنِّي » فَأَشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، فَأَخَذَ ثَمَنَهُ ، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ أَطْرَافَهُ ٢١٤١ ، ٢٢٣٠ ، ٢٣٢١ ، ٢٤١٥ ، ٢٥٣٤ ، ٦٧١٦ ، ٦٩٤٧ ، ٧١٨٦ - تحفة

Atâ b. Ebî Rebâh'ın bildirdiğine göre Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: "Adamın biri müdebberlik akdi ile bir kölesini azat etti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu kim benden satın alır?"* diye sordu. Bunun üzerine köleyi Nuaym b. Abdillâh satın aldı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu meblağı adama verdi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre adamın biri müdebberlik akdi ile bir kölesini azat etti. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Ebu'z-Zübeyr'den olan rivayetleri: "Uzre oğullarından bir adam müdebberlik akdi ile bir kölesini azat etti" şeklindedir. Başka bir rivayette de: "Ensâr'dan kendisine Ebû Mezkûr denilen biri müdebberlik akdi ile bir kölesini azat etti" şeklindedir. Beyhakî ve başkasının yanında bu kölenin Kıbtî olup adının Yâkub olduğu zikredilmiştir. Köleyi azat eden muhtaç biri idi ve borcu da vardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olunca: *"Ondan başka malın var mı?"* diye sordu. Adam: "Hayır, yok" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu kim benden satın alır?"* diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müminlere kendi nefislerinden daha yakın olduğu için satışı bizzat kendisi yapmıştır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde davranması da kölenin müdebber olarak satılabileceğine ve hâkimin iflas eden kişinin malını alacaklılar arasında taksim etmek için satabileceğine delalet etmektedir.

Bunun üzerine köleyi Nehhâm el-Kureşî satın aldı. Buhârî de: "Onu sekiz yüz dirheme sattı" şeklinde zikredilmiştir. Ebû Dâvud'un rivayeti ise: "Yedi yüz dirheme sattı" veya: "Sekiz yüz dirheme sattı" şeklindedir. Bunların doğrusu ise: "Onu sekiz yüz dirheme sattı" şeklinde zikredilenidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu meblağı alıp adama verdi ve ona: *"Bunu önce kendine harca. Bir şey artarsa ailene harca. Ailene harcadıktan sonra bir şey artarsa akrabalarına harca. Onlara harcadıktan sonra yine artarsa o zaman şuraya buraya (etrafındakilere) dağıtmaya başlarsın"* buyurdu. Bu hadiste köle zikredilmemiştir. Muhtemelen köle aileden sayıldığı için veya insanların çoğunun kölesi olmadığı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerini çoğunluğa göre sarf etmiştir. Veya muhatap kişinin kölesi olmadığı için zikredilmemiştir.

¹ Müslim 997

Hadisin başlıkla olan ilgisi de adamın borcunun bulunmasından dolayı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onun malını satmasıdır. Satılan malı alacaklılar arasında ya idareci taksim eder ya da taksim etmesi için borçlu kişiye verir. İbnu'l-Münîr böyle demiştir.

Bu hadis daha önce *Buyû'* kitabında Müdebber kölenin satılması başlığı altında zikredilmişti.

۱۷ - بَابُ إِذَا أَقْرَضَهُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى أَوْ أَجَلَهُ فِي الْبَيْعِ .

17- KİŞİNİN BİRİNE BELLİ BİR MÜDDETE KADAR ÖDÜNÇ VERMESİ VEYA SATIŞTA BEDEL İÇİN BİR MÜDDET TAYİN ETMESİ

قَالَ ابْنُ عُمَرَ فِي الْقَرْضِ إِلَى أَجَلٍ لَا بَأْسَ بِهِ ، وَإِنْ أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِنْ دَرَاهِمِهِ ، مَا لَمْ يَشْتَرِطْ . وَقَالَ عَطَاءٌ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ هُوَ إِلَى أَجَلِهِ فِي الْقَرْضِ

İbn Ömer belli bir müddete kadar ödünç verilen şey konusunda: “Bunda bir sakınca yoktur. Ödünç veren kimseye şart koşmadıktan sonra kendi dirhemlerinden daha üstünü verilse de bir sakınca yoktur” demiştir.

Atâ ve Amr b. Dînâr: “Ödünç alan kimse ödünç verilen şeyden müddeti dolana kadar faydalanabilir” demişlerdir.

Kişinin birine belli bir müddete kadar dirhem veya dinar veya ödünç verilmesi caiz olan başka bir şeyi ödünç vermesi veya satışta bedel için bir müddet tayîn etmesi cumhura göre caizdir.

İbn Ömer b. el-Hattâb belli bir müddete kadar ödünç verilen şey konusunda bir sakınca olmadığını, ödünç veren kimseye şart koşmadıktan sonra kişiye ödünç verdiği dirhemlerinden daha üstünü verilse de bir sakınca olmadığını söylemiştir. Ancak kişinin şart koşması halinde bu haram olur ve aradaki akit iptal olur. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Abdullah b. Amr b. el-Âs'a belli bir müddete kadar iki deve karşılığında bir deve almasını emretmiştir. Bu da ödünç vermede belli bir müddet tayin edilmemişse fazladan vermenin men edildiğine hamledilmiştir. Ebû Dâvud ve başkası bunu: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana belli bir müddete kadar iki deve karşılığında bir deve almamı emretti” lafzıyla rivayet etmiştir. İbn Ömer'in bu

görüşünü İbn Ebî Şeybe, Muğîre kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Atâ b. Ebî Rebâh ve Amr b. Dînâr, ödünç alan kimsenin ödünç verilen şeyden aralarında kararlaştırılan müddet dolana kadar faydalanabileceğini söylemişlerdir. Kişinin ödünç verdiği şeyi müddet dolmadan önce isteme hakkı yoktur. Bu da diğer üç görüş imamına muhalif olarak Malikilerin görüşüdür. Yani diğer görüş imamlarına göre kişi ödünç olarak verdiği şeyi istediği zaman geri alabilir.

٢٤٠٤ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، سَأَلَ بَعْضَ بَنِي

إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسْلِفَهُ ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى الْحَدِيثُ أَطْرَافُهُ ١٤٩٨ ، ٢٠٦٣ ،

٢٢٩١ ، ٢٤٣٠ ، ٢٧٣٤ ، ٦٢٦١ - تحفة ١٣٦٣٠

2404- "Leys — Câfer b. Rabîa" isnâdıyla Abdurrahman b. Hürmüz'ün bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İsrâîl oğullarından bir adamı zikretti. Bu adam İsrâîl oğullarından olan bir adamdan kendisine ödünç vermesini istemiş, o da ona istediğini belli bir müddete kadar ödünç olarak vermiştir..."

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şerahîl b. Hasene el-Kindî el-Mısrî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İsrâîl oğullarından bir adamı zikretti. Söylenildiğine göre de bu kişi Necâşî'dir. Necâşî'nin İsrâîl oğullarına nispet edilmesi onların neslinden olması yönünden değil onlara ittiba etmiş olmasından dolayıdır. Bu adam İsrâîl oğullarından olan bir adamdan kendisine bin dinar ödünç vermesini istemiş, o da ona istediği bin dinarı belli bir müddete kadar ödünç olarak vermiştir..." Hadis *Kefâlet* konusu içinde daha uzun bir şekilde zikredilmiştir.

۱۸ - باب الشَّفَاعَةِ فِي وَضْعِ الدَّيْنِ

18- BORCUN KALDIRILMASI HUSUSUNDA ARACILIK EDİLMESİ

Borcun tümünün değil de bir kısmının kaldırılması hususunda aracılık edilmesi.

۲۴۰۵ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ عَامِرٍ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَصِيبَ عَبْدُ اللَّهِ وَتَرَكَ عِيَالًا وَدَيْنًا ، فَطَلَبْتُ إِلَى أَصْحَابِ الدَّيْنِ أَنْ يَصْعُقُوا بَعْضًا مِنْ دَيْنِهِ فَأَبَوْا ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَاسْتَشْفَعْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا ، فَقَالَ « صَنَّفَ تَمْرَكَ كُلَّ شَيْءٍ مِنْهُ عَلَى حِدَّتِهِ ، عِذْقُ ابْنِ زَيْدٍ عَلَى حِدَّةٍ ، وَاللَّيْنُ عَلَى حِدَّةٍ ، وَالْعَجْوَةُ عَلَى حِدَّةٍ ، ثُمَّ أَحْضَرَهُمْ حَتَّى آتَيْكَ » فَقَعَلْتُ ، ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَعَدَ عَلَيْهِ ، وَكَأَلَ لِكُلِّ رَجُلٍ حَتَّى اسْتَوْفَى ، وَبَقِيَ التَّمْرُ كَمَا هُوَ كَأَنَّهُ لَمْ يُمَسَّ أَطْرَافُهُ ۲۱۲۷ ، ۲۳۹۵ ، ۲۳۹۶ ، ۲۶۰۱ ،

۲۷۰۹ ، ۲۷۸۱ ، ۳۵۸۰ ، ۴۰۵۳ ، ۶۲۵۰ تحفة ۲۳۴۴

2405- “Mûsa — Ebû Avâne — Muğîre” isnâdıyla Âmir’in bildirdiğine göre Câbir şöyle demiştir: Abdullah şehid edilince geriye çocuklar ve borç bıraktı. Borçlandığı kişilerin alacaklarından bir kısmını düşmeleri konusunda Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) yardım istedim. Zira babamın alacaklıları bu teklifimi kabul etmemişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Git ve acveyi bir tarafa, İzku İbn Zeyd denilen hurmayı bir tarafa ve lîne denilen hurmayı bir tarafa olacak şekilde hurmalarını kalitesine göre ayır. Sonra ben sana gelinceye kadar alacaklıları hazır et” buyurdu. Bu şekilde hurmaları kalitesine göre ayırdıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip hurma yığınlarının başına oturdu ve alacaklılardan her bir adamın hakkını ölçerek verdi. Kalan hurma da sanki hiç eksilmemiş gibi duruyordu.

Musa, Mûsa b. İsmail et-Tebûzekî el-Basrî’dir.

Ebû Avâne, Ebû Avâne Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkûrî’dir.

Muğîre, Muğîre b. Miksem ed-Dabbî’dir.

Âmir, Âmir eş-Şa'bî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Câbir'in babası Abdullah b. Amr b. Hirâm, Uhud günü şehid edilince geriye yedi veya sekiz kız çocuğu ve otuz vesak hurma borcu bırakmıştı. Câbir babasının borçlandığı kişilerle alacaklarından bir kısmını düşmeleri konusunda görüştü. Ancak bunu kabul etmediler. Bunun üzerine Allah Resûlû'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gidip kendisinden yardım istedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan böyle bir şey isteyince yine kabul etmediler. Resûlullah, Câbir'e acveyi bir tarafa, İzku İbn Zeyd denilen hurmayı bir tarafa ve lîne denilen hurmayı bir tarafa olacak şekilde hurmalarını kalitesine göre ayırmasını ve kendisi gelinceye kadar alacaklıları hazır etmesini söyledi. İzku İbn Zeyd denilen hurma türü bu adamın adıyla bilinmiş ve ona nispet edilmiştir. Bu hurma türü de güzel hurma türüdür. Lîne türü hurma da az değerli olan hurma türüdür. Acve ise hurmaların en değerlisidir.

Câbir bu şekilde hurmaları kalitesine göre ayırdıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip hurma yığınlarının başına oturdu ve alacaklılardan her bir adamın hakkını ölçerek verdi. Kalan hurma da sanki hiç eksilmemiş gibi aynıyla duruyordu.

٢٤٠٦ - وَعَزَّوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى نَاصِحٍ لَنَا ، فَأَرْحَفَ الْجَمَلُ فَتَخَلَّفَ عَلَى فَوْكَرَهَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ خَلْفِهِ ، قَالَ « بَعْضُهُ وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ » فَلَمَّا دَنَوْنَا اسْتَأْذَنْتُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرسٍ قَالَ ﷺ « فَمَا تَزَوَّجْتَ بِكَرًا أَمْ نَيْبًا » قُلْتُ نَيْبًا ، أَصِيبَ عَبْدُ اللَّهِ وَتَرَكَ جَوَارِي صِغَارًا ، فَتَزَوَّجْتُ نَيْبًا نَعْلَمُهُنَّ وَتَوَدَّهِنَّ ، ثُمَّ قَالَ « أَنْتِ أَهْلَكَ » فَقَدِمْتُ فَأَخْبَرْتُ خَالِي بِنَيْعِ الْجَمَلِ فَلَا مَنَى ، فَأَخْبَرْتُهُ بِإِعْيَاءِ الْجَمَلِ ، وَبِالَّذِي كَانَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَوَكْرِهِ إِيَّاهُ ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ عَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْجَمَلِ ، فَأَعْطَانِي ثَمَنَ الْجَمَلِ وَالْجَمَلِ وَسَهْمِي مَعَ الْقَوْمِ . أطرافه ٤٤٣ ، ١٨٠١ ، ٢٠٩٧ ، ٢٣٠٩ ، ٢٣٨٥ ، ٢٣٩٤ ، ٢٤٧٠ ، ٢٦٠٣ ، ٢٦٠٤ ، ٢٧١٨ ، ٢٨٦١ ، ٢٩٦٧ ، ٣٠٨٧ ، ٣٠٨٩ ،

، ٥٢٤٧ ، ٥٢٤٦ ، ٥٢٤٥ ، ٥٢٤٤ ، ٥٢٤٣ ، ٥٠٨٠ ، ٥٠٧٩ ، ٤٠٥٢ ، ٣٠٩٠

٢٣٤١ تحفة - ٦٣٨٧ ، ٥٣٦٧

2406- Su çekmede kullandığımız devemiz üzerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte gazveye gittim. Deve yoruldu ve geride kaldı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu arkasından dürttü ve: “*Medine’ye kadar sırtı sana ait olmak üzere bu deveyi bana sat*” buyurdu. Medine’ye yaklaştığımız zaman kendisinden izin istedim ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben yeni evlenmiş biriyim” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ne ile evlendin; bakire bir kızla mı, yoksa dul biri ile mi?*” buyurdu. “Dul biri ile evlendim. Abdullah vuruldu ve arkasında küçük kız çocukları bıraktı. Bunun için ben onları öğretecek ve terbiye edebilecek dul bir kadınla evlendim” dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ailene git*” buyurdu. Eve gelip dayıma deveyi sattığımı haber verdiğimde dayım beni kınadı. Kendisine devenin yorulmasını ve Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi dürtmesini anlattım. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gelince kuşluk vakti devemi teslim etmek üzere kendisine götürdüm. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bana hem devenin bedelini, hem deveyi, hem de cemaatle beraber olan ganimet payımı verdi.¹

Câbir su çekmede ve hurmaları sulamakta kullandıkları develeri üzerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Zâtü’r-Rikâ veya Tebuk gazvesine gitmişti. Deve yoruldu ve ordudan geride kaldı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) asa ile onu arkasından dürtünce deve en öne geçti. Daha önce nakledilen rivayette olduğu gibi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir’e bu deveyi kendisine bir ukiye karşılığında satmasını istedi. Medine’ye varana kadar ona Câbir binecekti. Medine’ye yaklaştıkları zaman Câbir, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) yeni evlendiğini söyleyerek gitmek için izin istedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bakire bir kızla mı, yoksa dul biri ile mi evlendiğini sorunca, Câbir dul biri ile evlendiğini, babası Abdullah’ın vurulup arkasında küçük kız çocukları bıraktığını, bunun için de onları öğretecek ve terbiye edebilecek dul bir kadınla evlendiğini söyledi.

¹ Müslim 715

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ailene git*” buyurarak gitmesi için izin verdi. Câbir eve gelip dayısı Sa’lebe b. Aneme b. Adiy b. Sinân el-Ensârî el-Hazrecî’ye deveyi sattığını haber verdiğinde dayısı kendisini kınadı. Câbir’in Amr b. Aneme adında bir dayısı daha vardı. Bu ikisinin kız kardeşi de Câbir b. Abdillâh’ın annesi Uneyse binti Aneme’dir. Muhtemelen Câbir’in dayısı kendisini deveye muhtaç olmalarından dolayı veya deveyi Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) hibe etmeyip de sattığından dolayı kınamıştı.

Bunun üzerine Câbir dayısına devenin yorulmasını ve Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) deveyi dürtmesini anlattı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) gelince Câbir kuşluk vakti deveyi teslim etmek üzere kendisine götürdü. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir’e hem devenin bedelini, hem deveyi, hem de cemaatle beraber olan ganimet payını verdi.

١٩ - بَابُ مَا يُنْهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ

19- MAL ZAYİ ETMENİN YASAKLANMASI

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ وَ﴿لَا يُضْلِحْ عَمَلُ الْمُفْسِدِينَ﴾ . وَقَالَ فِي قَوْلِهِ ﴿أَصْلَوَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ﴾ . وَقَالَ ﴿وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ﴾ وَالْحَجَرِ فِي ذَلِكَ ، وَمَا يُنْهَى عَنِ الْخِدَاعِ

Yüce Allah’ın: “Allah bozgunculuğu sevmez”¹ buyruğu, yine: “Allah bozguncuların işini düzeltmez”² buyruğu, yine: “Babalarımızın taptıklarını yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor?”³ buyruğu ve: “Allah’ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akli ermezler (reşit olmayanlara) vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin”⁴

¹ Bakara Sur. 205

² Yunus Sur. 81

³ Hûd Sur. 87

⁴ Nisâ Sur. 5

buyruğu. Akıllı ermezler hacr konulması ve aldatmaktan da nehy edilenler.

Yerinde olmayan gereksiz harcamalar veya Allah'a itaat yolunda olmayan harcamalar yaparak mal zayi etmenin yasaklanması.

Yüce Allah: **"Allah bozgunculuğu sevmez"**¹ buyurmaktadır. Neseî, *Fethu'l-Bârî*'de bunu: "إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ" şeklinde zikretmiştir. Muhtemelen bu da nüshayı yazanın hatasıdır. Zira âyet: "وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ" şeklinde nazil olmuştur.

Yine Yüce Allah: **"Allah bozguncuların işini düzeltmez"**² buyurmaktadır. Yani Yüce Allah bozguncuların amellerini kendilerine fayda sağlayacak şekilde kılmaz.

Yine Yüce Allah: **"Babalarımızın taptıklarını yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor?"**³ buyurmaktadır. Hz. Şuayb'ın kavmi mallarıyla zulmederek ölçüyü ve tartıyı eksik yaparlardı. Zeyd b. Eslem der ki: "Hz. Şuayb, kavmine dinarların ve dirhemlerin kenarlarını kesmelerini yasaklamıştı. Zira Hz. Şuayb'ın kavmi, dinarların ve dirhemlerin kenarlarını keserek onlardan kendilerine bir şeyler arttıırırlardı. Bu sebeple de kendilerine azap edilmiştir."

Yüce Allah: **"Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akıllı ermezler (reşit olmayanlara) vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin"**⁴ buyurmaktadır. Yani Yüce Allah: "Allah'ın lutfedip size verdiği ve sizin için geçim kaynağı kıldığı malı karınıza veya kızıınıza verip daha sonra onların mallarına muhtaç duruma düşmeyin. Bunun yerine malınıza sahip çıkıp onu kendiniz çalıştırın ve ıslah edin. Giyimlerinden yiyeceklerine kadar da ihtiyaçlarını siz karşılayın" buyurmaktadır.

İbn Ebû Hâtim'in Ebû Umâme'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Bakara Sur. 205

² Yunus Sur. 81

³ Hûd Sur. 87

⁴ Nisâ Sur. 5

vesellem): “Akılsız kadınlar kendisinden sorumlu olana itaat etmeyen kadınlardır” buyurmuştur. Ebû Hureyre ise: “Mallarınızı aklı ermezlere vermeyin”¹ buyruğunu açıklarken: “Bunlar insan şeytanlardan olan kişilerdir” demiştir.

İbn Cerîr’in Ebû Mûsa’dan bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah üç kişinin dualarına icabet etmez. Biri, ahlakî kötü olan bir karısı olduğu halde onu boşamayandır. İkincisi, Yüce Allah: “Mallarınızı aklı ermezlere vermeyin”² buyurduğu halde malını aklı ermeyen birine veren kişidir. Diğeri de, birinden bir alacağı olmasına rağmen bu yönde şahit tutmayan kişidir.”

Hacr, lugatta mutlak olarak men etmek demektir. Fıkıhta ise mali tasarruflardan men etmek demektir. Zira Yüce Allah: “Yetimleri deneyin. Evlenme çağına erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin”³ buyurmaktadır. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Eğer borçlu, aklı ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adaletle daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Kâtibe de, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah’a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”⁴

İbn Kesîr, *Tefsîr*’inde: “Yüce Allah’ın: “Mallarınızı aklı ermezlere

¹ Nisâ Sur. 5

² Nisâ Sur. 5

³ Nisâ Sur. 6

⁴ Bakara Sur. 282

vermeyin”¹ buyruğuna dayanarak akli ermezlere hacr konulur” demiştir.

۲۴۰۷ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنِّي أَخَذْتُ فِي الْبُيُوعِ فَقَالَ « إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ » فَكَانَ الرَّجُلُ يَقُولُهُ . طرفاه ۲۱۱۷، ۲۴۱۴، ۲۹۶۴ - تحفة ۷۱۵۳

2407- “Ebû Nuaym — Süfyân” isnâdıyla Abdullah b. Dînâr’ın bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: Adamın biri Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: “Alışverişlerimde hep aldatılan biriyim” dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Alışveriş yaptığın zaman: «Aldatma yok» de” buyurdu. Bundan dolayı adam alışveriş yaptığı zaman böyle derdi.²

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Hadiste nakledildiğine göre adamın biri Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip alışverişlerinde hep aldatılan biri olduğunu söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine alışveriş yaptığı zaman: “Aldatma yok” demesini söylemiştir. Bu adam Hibbân b. Munkiz’dir veya babası Munkiz b. Amr’dır. Bundan dolayı adam alışveriş yaptığı zaman hep böyle derdi.

Bu hadis *Buyû’* kitâbında Aldatmanın çirkinliği başlığı altında zikredilmişti. Hadisin başlıkla olan mutabakatı da bu kişinin alışverişte hep aldanmasıdır ki, bu da malı zayi etmektir.

۲۴۰۸ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ وَرَادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ ، وَوَادَ الْبَنَاتِ ، وَمَنْعَ وَهَاتِ ، وَكَرِهَ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ » أطرافه ۸۴۴، ۱۴۷۷، ۵۹۷۵، ۶۳۳۰، ۶۴۷۳، ۶۶۱۵، ۷۲۹۲ - تحفة ۱۱۵۳۶

¹ Nisâ Sur. 5

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2117, 2414, 2964. Müslim 1533

2408- “Osmân — Cerîr — Mansûr — Şa’bî — Muğîre b. Şu’be’nin azatlısı Verrâd” isnâdıyla Muğîre b. Şu’be’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Yüce Allah, annelerinize asi olmanızı, kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömmenizi sizlere haram kılmıştır. Hep alıp vermemeyi yasaklamıştır. Yine dedikodu yapmanızı, çok soru sormanızı ve mallarınızı heba etmenizi kerih görmüştür.”*¹

Osmân, Osmân b. Ebî Şeybe’dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

Şa’bî, Âmir b. Şerâhil’dir.

Verrâd, Muğîre b. Şu’be’nin azatlısı ve katibi Verrâd el-Kûffî’dir.

Muğîre, Muğîre b. Şu’be b. Mes’ûd es-Sekafî es-Sahâbî’dir. Hudeybiye’den önce Müslüman olmuş ve önce Basra’da, sonra da Kûfe’de valilik yapmıştır. Hicri 50 yılında vefat etmiştir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah’ın annelere asi olunmasını haram kıldığını bildirmişti. Aynı şekilde Yüce Allah babalara karşı asi olmayı da haram kılmıştır. Burada özellikle annelerin zikredilmesi çocuklara karşı babadan daha yumuşak, daha şefkatli ve zayıf olmalarından dolayıdır.

Yüce Allah kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi de haram kılmıştır. Cahiliye döneminde kız çocuklarından hoşlanmadıkları için onları diri diri toprağa gömerlerdi. Söylenildiğine göre kızını ilk olarak diri diri gömen kişi Kays b. Âsım et-Temîmî’dir. Bir düşmanı ona baskın yaparak kızını esir almış ve onu kendine eş edinmişti. Sonra aralarında sulh oldu ve Kays’ın kızı eşi ile babasına geri dönme arasında muhayyer bırakıldı. O da kocasında kalmayı tercih etti. Bunun üzerine Kays, kızı olması durumunda onu diri diri toprağa gömeceğine dair yemin etti. Böylece Araplar da bu konuda kendisine uydu ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömme âdeti ortaya çıktı.

Yine Yüce Allah kişinin kendisine haram olan insanların mallarını almasını, yani hiç bağış yapmayıp hep yapılan bağışları almasını yasaklamıştır. “Filan

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 844, 1477, 5975, 6330, 6473, 6615, 7292. Müslim 593

kişi şöyle dedi, filan kişi böyle dedi” diyerek dedikodu yapmayı da kerih görmüştür. Birilerinin bilgisini sınamak açısından çok soru sormayı veya sürekli olarak insanlardan bir şeyler istemeyi veya kendisini ilgilendirmeyen şeylere karışmayı da kerih görmüştür. Belki de kendisine soru sorulan kişi vereceği cevaptan hoşlanmayıp ya susacak, ya da yalan söylemek zorunda kalacaktır.

Yine Yüce Allah malları lezzetli yiyeceklerde, güzel kıyafetlerde, heba etmeyi, kapları ve tavanları altın ve gümüş ile süsleyerek israf etmeyi kerih görmüştür. Çokça harcamada bulunmak üç çeşittir. Bunlardan biri, şer’i olarak kötü yollarda harcamaktır ki bunun yasaklandığı konusunda hiçbir şüphe yoktur. İkincisi, şer’i olarak güzel yollarda harcamaktır ki zikredilen şartlar doğrultusunda bu yolda harcamaya yapmanın istenildiği konusunda yine hiçbir şüphe yoktur. Üçüncüsü ise, mubah olan şeyler doğrultusunda harcamaktır ki bu da iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan biri harcamaya yapan kişinin durumu ve malına layık olan bir harcamadır ki bu harcamaya israf değildir. İkincisi ise örf ve âdete göre durumuna ve malına layık olmayan bir harcamadır.

Bu hadisin ravilerinin tümü Kûfelidir. Mansûr, Mansûr’un hocası ve hocasının hocası tâbiûndandır. Bu hadis daha önce Zekat kitabında Yüce Allah’ın: “Onlar yüzünsüzlük ederek istemezler”¹ buyruğu altında zikredilmiştir.

۲۰ - بَابُ الْعَبْدِ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَلَا يَعْمَلُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

20- KÖLENİN EFENDİSİNİN MALININ İDARECİSİ OLMASI VE ANCAK EFENDİSİNİN İZNİ İLE O MALDA TASARRUFTA BULUNABİLMESİ

۲۴۰۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَالْإِمَامُ رَاعٍ ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ ، وَهُوَ

¹ Bakara Sur. 273

مَسْنُوءٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَهِيَ مَسْنُوءَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ ، وَهُوَ مَسْنُوءٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ « قَالَ فَسَمِعْتُ هَؤُلَاءِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَحْسِبُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « وَالرَّجُلُ فِي مَالِ أَبِيهِ رَاعٍ ، وَهُوَ مَسْنُوءٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْنُوءٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » أطرافه ٨٩٣ ، ٢٥٥٤ ، ٢٥٥٨ ، ٢٧٥١ ، ٥١٨٨ ،

٥٢٠٠ ، ٧١٣٨ - تحفة ٦٨٤٦

2409- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî" isnâdıyla Sâlim b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Abdullâh b. Ömer, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işitmiştir: *"Hepiniz idarecisiniz ve idare ettiklerinizden sorumlusunuz. Halife insanların idarecisidir ve onlardan sorumludur. Erkek ailesinin idarecisidir ve onlardan sorumludur. Kadın kocasının evinin idarecisidir ve bundan sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malının idarecisidir ve ondan sorumludur."* Yine İbn Ömer şöyle demiştir: *"Ben bunları Resûlullâh'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittim ve sanırım yine: «Kişi babasının malının idarecisidir ve bundan sorumludur. Hepiniz idarecisiniz ve hepiniz idare ettiklerinizden sorumlusunuz» buyurmuştu."*¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) her kişinin sorumlu olduğu ve kendi gözetimi altında bulunduğu şeylerin çobanı olduğunu bildirmiştir. Kişi, sorumluluğu altında olanlara adil davranıp onların dinleri ve başka işleri konusunda maslahatları yönünde çalışmalıdır. Kişi böyle davranması halinde büyük bir mükâfat elde eder. Aksi takdirde âhiret gününde sorumluluk altında olan her şey sorumludan hakkını isteyecektir. Halife veya yardımcısı, Allah'ın kendisini idarecileri kıldığı kişilerin çobanıdır ve onların sorumlusudur. Halife idaresi altından olanların haklarını korumak,

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 893, 2554, 2558, 2751, 5188, 5200, 7138. Müslim 1829

ihmal etmemek, onlara zarar veren kimselere karşı durmak ve düşmandan korumak gibi her şeyde onlardan sorumludur. Ancak Allah ve Resûlü'nün izni ile onlar hakkında tasarrufta bulunur ve ecrini Allah'tan ister.

Erkek, evinin halkının çobanıdır ve onların nafakalarından, giyimlerinden ve maişetlerinden sorumludur. Kadın, kocasının evinin ve çocuklarının çobanıdır. Kadın kocasının haklarını korumaktan, malını, çocuklarını muhafaza etmekten ve misafirlerini ağırlamaktan sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malının çobanıdır ve ona karşı görevlerini hakkıyla yerine getirmekten sorumludur.

Ayrıca Abdullah b. Ömer, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin babasının malının çobanı olduğunu ve onu muhafaza edip maslahatı yönünde kullanmak ile sorumlu olduğunu, her kişinin çoban olduğunu ve her kişinin idaresini üstlendiği şeylerden sorumlu olacağını bildirdiğini söylemiştir.

Halife olmayan, ailesi olmayan, efendisi olmayan, babası olmayan kimsenin sorumluluğu da arkadaşlarına karşıdır.

Bu hadis daha önce *Cuma* kitabında Köylerde ve şehirlerde Cuma namazı başlığı altında zikredilmişti.

٤٤ - الخصومات

44- HUSUMETLER KİTABI

١ - باب مَا يُذَكَّرُ فِي الْإِشْخَاصِ وَالْخُصُومَةِ بَيْنَ الْمُسْلِمِ وَالْيَهُودِ

1- DAVACININ DAVALIYI HÂKİM HUZURUNA GETİRMESİ VE MÜSLÜMAN İLE YAHUDİ ARASINDA MEYDANA GELEN ÇEKİŞME HAKKINDA ZİKREDİLEN ŞEYLER

٢٤١٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ أَخْبَرَنِي قَالَ سَمِعْتُ النَّزَّالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَجُلًا قَرَأَ آيَةَ سَمِعْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ خِلَافَهَا ، فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ ، فَأَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « كِلَاكُمَا مُحْسِنٌ » . قَالَ شُعْبَةُ أَظْنُهُ قَالَ « لَا تَخْتَلَفُوا فَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا » . طرفاه ٣٤٧٦ ، ٥٠٦٢ - تحفة ٩٥٩١

2410- “Ebû'l-Velîd — Şu'be — Abdülmelik b. Meysere” isnâdıyla Nezzâl'ın bildirdiğine göre Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir: “Bir adamın bir âyeti Allah Resûlû'nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim okuyuşun hilafına okuduğunu işittim. Bunun üzerine onu elinden tutup Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Her ikiniz de güzel okudunuz” buyurdu. Şu'be der ki: “Sanırım Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Sakin ihtilâf etmeyin. Çünkü sizden önceki ümmetler ihtilâf ettiler ve bu yüzden helak oldular» buyurdu.”¹

Ebû'l-Velîd, Hişâm b. Abdülmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Abdülmelik, Abdülmelik b. Meysere el-Hilâlî el-Kûfî et-Tâbî'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3476, 5062

Nezzâl, İbn Sebre el-Hilâlî et-Tâbî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes’ûd’dur.

Nezzâl’ın bildirdiğine göre Abdullah bir adamın bir âyeti Allah Resûlû’nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği okuyuşun hilafına okuduğunu işitmiş ve onu elinden tutarak Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) götürmüştür. İbn Hacer bu âyeti okuyan kişinin ismini bilmediğini söylemiştir. *el-Feth*’te de bu kişinin muhtemelen Ömer olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân’ın, *Salîh*’inde ise Rahmân Suresi’ni okuduğu zikredilmiştir. İsrâil oğulları konusu içinde de Âdem b. Ebî İyâs’tan olan rivayetinde: “Bu durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğimde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bundan hoşlanmadığı yüzünden belli oldu” ziyadesinde bulunmuştur.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her ikisinin de güzel okuduğunu söylemiştir. “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bundan hoşlanmadığı yüzünden belli olurken ikisinin de güzel okuduğunu söylediği nasıl doğru olabilir ki?” denilebilir. Cevap olarak şöyle denilmiştir: “Burada güzel ifadesi ile hem adamın okuduğu, hem de İbn Mes’ûd’un Allah Resûlû’nden (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği okunuş şekli kastedilmektedir. Allah Resûlû’nün (sallallahu aleyhi vesellem) hoşlanmadığı şey ise Ömer’in Hişâm ile mücadele etmesi gibi İbn Mes’ûd’un bu konuda adam ile mücadele etmesidir.” Ömer’in Hişâm ile mücadele etmesi de daha sonra zikredilecektir, inşaallah. Burada İbn Mes’ûd’un, adamı dinleyip sonra okuduğu kıraat şeklini sorması gerekirdi.

Şu’be b. el-Haccâc’ın zikredilen isnâdla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kur’ân’da ihtilaf edilmemesini, önceki ümmetlerin ihtilâf ettiğini ve bu yüzden helak olduklarını bildirmişti. Beğavî, *Mu’cem*’de Ebû Cuheym b. el-Hâris b. es-Simme kanalıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şüphesiz Kur’ân yedi harf üzere nazil oldu. Kur’ân’da tartışmayınız. Çünkü onda tartışmak küfürdür*” buyurduğunu rivayet etmiştir.

Hadisin başlıkla olan ilgisi İbn Mes’ûd’un kendi okuyuşuna aykırı Kur’ân okuyan sahabiyi elinden tutarak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına götürmesidir.

٢٤١١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ

وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ اسْتَبَّ رَجُلَانِ رَجُلٌ مِنْ

المُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ ، قَالَ الْمُسْلِمُ وَالَّذِي اضْطَفَى مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ ، فَقَالَ الْيَهُودِيُّ وَالَّذِي اضْطَفَى مُوسَى عَلَى الْعَالَمِينَ قَرَفَعَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ ، فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ ، فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ الْمُسْلِمَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ ، فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى ، فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَأَصْعَقُ مَعَهُمْ ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفَيْقُ ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ جَانِبَ الْعَرْشِ ، فَلَا أَذْرَى أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي ، أَوْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَسْنَى اللَّهَ »

أطرافه ٣٤٠٨ ، ٣٤١٤ ، ٤٨١٣ ، ٦٥١٧ ، ٦٥١٨ ، ٧٤٢٨ ، ٧٤٧٢ تحفة ١٥١٢٧ ،

١٣٩٥٦

2411- "Yahya b. Kaza'a — İbrâhîm b. Sa'd — İbn Şihâb" isnâdıyla Ebû Seleme ve Abdurrahman el-A'rec'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Biri Müslümanlardan, biri de Yahûdilerden olan iki kişi birbirlerine sövdüler. Müslüman kişi: "Muhammed'i diğer insanlara üstün kılana yemin olsun ki" derken, Yahûdi: "Mûsa'yı diğer insanlara üstün kılana yemin olsun ki" dedi. Bunun üzerine Müslüman kişi Yahudinin yüzüne bir tokat attı. Yahûdi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve kendisiyle Müslüman arasında yaşanan olayı haber verdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanı çağırdı ve ona yaşadıkları olayı sordu. Müslüman olanları anlatınca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Beni Mûsâ'dan daha üstün tutmayın. Muhakkak ki insanlar kıyamet gününde bayılacaklar, onlarla beraber ben de bayılacağım. Ancak ilk ayılan ben olacağım. O anda da Mûsa'yı Arş'ın bir tarafına tutunmuş duruyor göreceğim. Fakat Mûsâ da bayılanların içindeydi de benden önce mi ayıldı, yoksa baygınlıktan Allah'ın istisna ettiklerinden mi bulundu bilmiyorum.*"¹

İbrâhîm, Bağdat'a yerleşen İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdurrahman b.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3408, 3414, 4813, 6517, 6518, 7428, 7472. Müslim 2373

Avf ez-Zührî el-Medenî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dır.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec'dir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre biri Müslümanlardan, diğeri de Yahudilerden olan iki kişi birbirlerine sövdüler. Süfyân b. Uyeyne'nin *el-Câmi'*de ve İbn Ebi'd-Dünya'nın *el-Ba's* kitabında rivayet ettiğine göre Müslümanlardan olan bu kişi Ebû Bekr es-Siddîk'tir. Ancak A'râf Suresi'nin tefsirinde Ebû Saîd el-Hudrî'nin hadisinde bu kişinin Ensâr'dan biri olduğu zikredilmiştir. Bu da bu kıssanın iki defa yaşandığına hamledilmektedir. İbn Beşkuvâl'in dediğine göre de Yahudilerden olan bu adam Finhâs'tır. İbn Beşkuvâl bu rivayeti İbn İshâk'a nispet etmiştir. *el-Feth'*te de şöyle denilir: "İbn İshâk'ın Ebû Bekr ile Finhâs'ı zikrettiği kıssa bundan başka bir kıssadır. Zira Yüce Allah'ın: «Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz diyenlerin sözünü and olsun ki Allah işitmiştir»¹ buyruğu nazil olduğu zaman Müslüman kişi yani Ebû Bekr es-Siddîk: «Muhammed'i diğer insanlara üstün kılana yemin olsun ki» derken, Yahûdi: «Mûsa'yı diğer insanlara üstün kılana yemin olsun ki» dedi."

Abdullah b. Fadl'ın rivayeti ise şöyledir: "Yahudinin biri çarşıda malını satarken kendisine, hoşuna gitmeyen bir meblağ teklif edildi. Ancak kendisi: «Mûsa'yı insanlardan üstün kılanın hakkı için olmaz» dedi. Müslüman kişi de onu duyunca yalan söylemesinden dolayı yüzüne bir tokat attı." Yahûdi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve kendisiyle Müslüman arasında yaşanan olayı haber verdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanı çağırdı ve ona yaşadıkları olayı sordu. Müslüman kişi de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) olanları anlattı.

Abdullah b. Fadl'ın rivayeti: "Yahudi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve: «Ey Ebu'l-Kâsım! Benim zimmetim ve ahdim var. Ancak filan kişiye ne oluyor da bana tokat atıyor!» diye şikayette bulundu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Neden adama tokat attın?» diye sorunca, o da olanları anlattı" şeklindedir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) öyle kızmıştı ki kızgınlığı yüzünden belli oluyordu.

¹ Ali İmrân Sur. 181

Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Beni Mûsâ’dan daha üstün tutmayın. Muhakkak ki insanlar kıyamet gününde bayılacaklar, onlarla beraber ben de bayılacağım” buyurarak ilk ayılan kişinin kendisinin olacağını, o anda da Mûsâ’yı Arş’ın bir tarafına tutunmuş duruyor göreceğini, fakat Mûsâ’nın da bayılanların içinde olup kendisinden önce mi ayıldığını yoksa baygınlıktan Allah’ın istisna ettiklerinden biri mi olduğunu bilmediğini söyledi.

Buhârî ayrıca bunu *Tevhîd* ve *Rikâk* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Fedâil* konusu içinde, Ebû Dâvud, *Sünne*’de ve Nesâî, *Nu’ût* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٢٤١٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ جَاءَ يَهُودِيٌّ ، فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ ضَرَبَ وَجْهِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِكَ . فَقَالَ « مَنْ » قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ « ادْعُوهُ » فَقَالَ « أَضْرَبْتَهُ » قَالَ سَمِعْتُهُ بِالسُّوقِ يَخْلِفُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ قُلْتُ أَى خَبِيثٌ ، عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ فَأَخَذْتَنِي غَضَبَةً ضَرَبْتُ وَجْهَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا تُخَيِّرُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ ، فَإِنَّ النَّاسَ يَضَعِفُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ ، فَإِذَا أَنَا بِمُوسَى آخِذٌ بِقَائِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ ، فَلَا أَدْرِ أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ ، أَمْ حُوسِبَ بِصَعْقَةِ الْأُولَى » أطرافه ٣٣٩٨ ، ٤٦٣٨ ، ٦٩١٦ ، ٦٩١٧ ، ٧٤٢٧ - تحفة

٤٤٠٥

2412- “Mûsa b. İsmail — Vuheyb — Amr b. Yahya” isnâdıyla babasının bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturmuşken bir Yahudi geldi ve: “Ey Ebu’l-Kâsım! Ashâbından bir adam yüzüme vurdu” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kim vurdu?” diye sorunca, Yahudi: “Ensâr’dan bir adam” karşılığını verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu çağırın” buyurdu. Geldiğinde adama: “Sen ona vurdun mu?” diye sordu. Adam: “Çarşıda onun: «Mûsâ’yı diğer insanlara üstün kılana yemin olsun ki!» dediğini işittim. Bir anda öfkelen dim ve: «Pis herif! Ebu’l-Kâsım’dan da

mı üstün!» diyerek ona vurdum” karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Peygamberleri birbirlerine üstün tutmayın! Muhakkak ki insanlar kıyamet gününde bayılacaklar, onlarla beraber ben de bayılacağım. Ancak yer kendisine ilk yarılacak kişi ben olacağım. O sırada Mûsa’nın Arş’ın direklerinden birine tutunmuş olduğunu göreceğim. Mûsâ da bayılanlar içinde miydi, yoksa ilk bayılma ile mi hesaba çekildi bilmiyorum”* buyurdu.¹

Musa, Mûsa b. İsmail el-Minkarî et-Tebûzekî’dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid’dir.

Amr b. Yahya’nın babası, Yahya b. Umâra el-Ensârî’dir.

Ebû Saîd, Sa’d b. Mâlik el-Hudrî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturmuşken daha önce de zikredildiği gibi Finhâs adında bir Yahudi geldi ve: “Ey Ebu’l-Kâsım!” diyerek ashâbından bir adamın yüzüne vurduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine kimin vurduğunu sorunca, Yahudi kendisine Ensâr’dan bir adamın vurduğunu söyledi. Daha önce bu kişinin Ebû Bekr es-Sıddîk olduğu zikredilmişti. Ancak bu, Yahudinin: “Ensâr’dan biri” demesine muhaliftir. O zaman buradaki Ensâr ifadesi daha kapsayıcı mânâyâ hamledilir. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırmasını söyledi ve geldiğinde adama: *“Sen ona vurdun mu?”* diye sordu. Adam çarşıda onun: “Mûsa’yı diğer insanlara üstün kılana yemin olsun ki!” dediğini işittiğini, bir anda öfkelenildiğini ve: “Pis herif! Ebu’l-Kâsım’dan da mı üstün!” diyerek ona tokat attığını söyledi.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) peygamberleri birbirlerine üstün tutmamalarını söyledi. Oysa peygamberlerin bir kısmının diğerlerinden daha üstün olduğu sâbittir. Zira Yüce Allah: **“Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık”²** ve: **“O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık”³** buyurmaktadır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3398, 4638, 6916, 6917, 7427. Müslim 2374

² İsrâ Sur. 55

³ Bakara Sur. 253

Mûsa, Mûsa b. İsmail et-Tebûzekî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya b. Dînâr el-Basrî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes'in bildirdiğine göre bir Yahudi bir cariyenin başını iki taş arasında ezmişti. Hadiste ne kadının, ne de Yahudinin adı bildirilmemiştir. Ebû Dâvud'un rivayetinde kadının Ensâr'dan olduğu zikredilmiştir. Tahâvî bunu: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Yahudi biri bir cariyenin gümüşten yapılmış ziynet eşyalarını aldı ve başını iki taş arasında ezdi" şeklindedir. Tirmizî'nin rivayeti ise: "Bir cariyeye üzerinde ziynet eşyalarıyla çıktı ve bir Yahudi, cariyenin başını ezerek üzerindeki ziynet eşyalarını aldı. Kadın ölmek üzere iken ona yetiştiler ve onu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdüler" şeklindedir. Kadına başını böyle ezen kişinin kim olduğunu sorarak faili bulmak için ona isimler saymaya başladılar. Ancak Yahudinin ismi söylenince kadın başı ile: "Evet" diye işaret etti. Yahudi yakalanınca yaptığını itirafta bulundu ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) emri üzerine başı iki taş arasında ezildi.

Malikîler, Şâfiîler, Hanbelîler ve cumhur bu hadisi bir şeyle öldürenin, öldürdüğü gibi öldürüleceğine, kısasın keskinleştirilmiş alete has kılınmayacağına huccet saymıştır. Ebû Hanîfe ise: "Kisas ancak keskinleştirilmiş âletle olur" demiştir. Malikîlerin bu hadise dayanarak itham edilen kişinin öldürülebileceğini söylemesi hakkında tenkit vardır. Bu, batıl bir görüştür. Zira rivayette görüldüğü gibi Yahudi itirafta bulunmuş ve itirafı üzerine öldürülmüştür. Nevevî böyle demektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Vasiyetler* ve *Diyetler* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Hadler* konusu içinde ve İbn Mâce, *Diyetler* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲ - بَاب مَنْ رَدَّ أَمْرَ السَّفِيهِ وَالضَّعِيفِ الْعَقْلِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ حَجَرَ عَلَيْهِ الْإِمَامُ

2- İMAM ONUN ÜZERİNE HACR¹ KOYMUŞ OLMASA DA SEFİHİN VE AKLI ZAYIF OLAN KİŞİNİN İŞİNİ GERİ ÇEVİREN KİMSE

وَيُذَكِّرُ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ رَدَّ عَلَى الْمُتَصَدِّقِ قَبْلَ النَّهْيِ ثُمَّ مَهَاةُ وَقَالَ مَالِكٌ إِذَا كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَجُلٍ مَالٌ ، وَلَهُ عَبْدٌ ، لَا شَيْءَ لَهُ غَيْرُهُ ، فَأَعْتَقَهُ ، لَمْ يَجِزْ عَتَقَهُ

Câbir'den nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) nehiyden önce tasaddukta bulunan kişinin tasadduk ettiği şeyi kendisine geri vermiş, sonra da onu sadaka vermekten nehy etmiştir.

Mâlik: "Kişi birinin kendisinde bir malı olduğu ve kendisinin de kölesinden başka bir şeyi olmadığı halde bu köleyi azat ederse, bu azat etmesi caiz olmaz" demiştir.

İmam onun üzerine hacr koymuş olmasa da sefihin ve akli zayıf olan kişinin yaptığı iş geri çevrilebilir. İbnu'l-Kâsım'ın görüşü bu yöndedir. Şâfiî ise: "Ancak mutlak bir şekilde hacr konulduktan sonra yaptığı iş geri çevrilir" demiştir.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'den nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) nehiyden önce ihtiyaç sahibi olduğu halde tasaddukta bulunan kişinin tasadduk ettiği şeyi kendisine geri vermiş, sonra da onu bu şekilde tasaddukta bulunmaktan nehy etmiştir.

Buhârî'nin bundan maksadı, Abd b. Humeyd'in kendi *Müsned*'in de senediyle Mahmud b. Lebid kanalıyla Câbir'den mevsûl olarak rivayet ettiği şu hadistir: "Adam madende bulmuş olduğu yumurta büyüklüğündeki bir altın ile gelip: «Ey Allah'ın Resûlü! Bunu benden sadaka olarak al. Vallahi bundan başka da bir malım yoktur» dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yüz çevirdi. Adam aynı şeyi tekrar edince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) altını alarak adama fırlattı ve: «Biriniz, başka bir şeye sahip olmadığı hâlde malına yönelip onu sadaka olarak veriyor, sonra da oturup

¹ Hacr, malda tasarrufta bulunmaktan mutlak bir şekilde men etmek demektir.

insanlara el açıyor. Sadaka ancak ihtiyaç fazlası maldan verilir» buyurdu.” Hadisi Ebû Dâvud da rivayet etmiştir. İbn Hacer’in mukaddimede dediği gibi de İbn Huzeyme bunun sahih olduğunu söylemiştir.

Sonra şerhte Buhârî’nin: “Adamın biri müdebberlik akdi ile bir kölesini azat etti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Onu kim benden satın alır?*» diye sordu. Bunun üzerine köleyi Nuaym b. Abdullah satın aldı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu meblağı adama verdi” şeklindeki kıssayı kastettiğini gördüm. Buhârî ancak kendi şartı üzere olan rivayetlerde kesinlik sîgası kullanmaktadır. Böyle olmayanlarda ise buradaki gibi meçhul sîgası kullanmaktadır. Zira başlık altında zikredilecek hadis kendi şartına uygun değildir ve bu hadis Ebu’z-Zübeyr kanalıyla Câbir’den: “Uzre oğullarından bir adam müdebberlik akdi ile bir kölesini azat etti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olunca ona: «*Bundan başka bir malın var mıdır?*» diye sordu. Adam: «Hayır» deyince...” şeklinde nakledilmiştir. Hadiste Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu meblağı alıp adama verdiği ve ona: “*Bunu önce kendine harca. Bir şey artarsa ailene harca. Ailene harcadıktan sonra bir şey artarsa akrabalarına harca. Onlara harcadıktan sonra yine artarsa o zaman şuraya buraya (etrafındakilere) dağıtmaya başlarsın*” buyurduğu zikredilmiştir. Bu ziyadeyi Ebu’z-Zübeyr rivayette tek kalmıştır. Bu da Buhârî’nin şartlarına uygun değildir ve Buhârî ancak kendi şartı üzere olan rivayetlerde kesinlik sîgası kullanır.

İmâm Mâlik, *Muvattâ*’da kişinin birinin kendisinde bir malı olması, kendisinin de kölesinden başka bir şeyi olmaması ve bu köleyi azat etmesi halinde bu azat etmesinin caiz olmadığını söylemiştir. İbn Vehb bunu rivayet etmiştir.

۳ - بَابُ مَنْ بَاعَ عَلَى الضَّعِيفِ وَنَحْوِهِ فَدَفَعَ ثَمَنَهُ إِلَيْهِ ،
وَأَمَرَهُ بِالْإِصْلَاحِ وَالْقِيَامِ بِشَأْنِهِ ، فَإِنْ أَفْسَدَ بَعْدُ مَنَعَهُ

3- KİŞİNİN ZAYIF VE BUNA BENZER KİŞİ ADINA SATIŞ YAPIP SATIŞ BEDELİNİ O KİŞİYE VERMESİ, ONA MALINI İYİLEŞTİRMEYİ VE KENDİ İŞİNİ GÖRMİYİ EMRETMESİ, O KİŞİNİN DE BUNDAN SONRA MALINDA BOZGUNCULUK YAPMASI HALİNDE ONU MALINDA TASARRUFTAN MEN ETMESİ.

لَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ ، وَقَالَ لِلَّذِي يُخَدِّعُ فِي الْبَيْعِ « إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ » . وَلَمْ يَأْخُذِ النَّبِيُّ ﷺ مَالَهُ .

Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), malı zayi etmekten nehyetmiş ve alışveriş işinde aldanan kimseye; “Alışveriş yapacağın zaman «Aldatma yok» de” buyurarak o kimsenin malını tutmamıştır.

Kişinin akli zayıf ve buna benzer sefih kişi adına satış yapıp satış bedelini o kişiye vermesi ki bu, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) müdebberin satışında yaptığı işin kendisidir, ona malını iyileştirmeyi ve kendi işini görmeyi emretmesi; o kişinin de bundan sonra malında bozgunculuk yapması halinde onu malında tasarruftan men etmesi. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), malı zayi etmekten nehyetmiş ve alışveriş işinde aldanan kimseye: “Alışveriş yapacağın zaman: «Aldatmak yok» de” buyurmuştur. O kimsenin yani müdebberlik akdi ile kölesini azat eden kimsenin malını tutmamıştır. Çünkü nazarında onun sefih biri olduğu meydana çıkmamıştır. Eğer sefih biri olduğu meydana çıkmış olsaydı o malı almasından onu men ederdi.

٢٤١٤ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ رَجُلٌ يُخَدِّعُ فِي الْبَيْعِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ » . فَكَانَ يَقُولُهُ . أَطْرَافُهُ ٢١١٧ ، ٢٤٠٧ ، ٢٩٦٤ - تحفة

٧٢١٥

2414- “Mûsa b. İsmail — Abdulazîz b. Müslim” isnâdıyla Abdullah b. Dînâr’ın bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: “Adamın biri alışverişlerinde hep aldatılan biriydi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: “Alışveriş yaptığın zaman: «Aldatma yok» de” buyurdu. Bundan dolayı adam alışveriş yaptığı zaman böyle derdi.¹

Musa, Mûsa b. İsmail el-Minkarî’dir. .

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2117, 2407, 2964. Müslim 1533

Abdulazîz, Abdulazîz b. Müslim el-Kasmelî el-Mervezî el-Basrî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre adamın biri alışverişlerinde hep aldatılan biri idi. Bu kişi sahabeden Hibbân b. Munkiz el-Ensârî'dir ve babası da sahabedendir. Bu kişi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bir gazvede iken bir kaleden bir taş atılmış ve başına isabet etmiştir. Bundan sonra da dili ve aklı değişmiştir. Ancak iyiyi kötünden ayırabilecek bir durumdaydı. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde şikayette bulunduktan sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine alışveriş yaptığı zaman: "*Aldatma yok*" demesini söylemiştir. Bundan dolayı adam alışveriş yaptığı zaman hep böyle derdi.

Tirmizî bunu Enes'in hadisinden şöyle rivayet etmiştir: "Bir adamın aklı zayıftı ve alışveriş yapardı. Ailesi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: «Ey Allah'ın Resûlü! Ona hacr koy» dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırıp kendisini alışverişten menetti. Adam: «Ey Allah'ın Resûlü! Ben alışveriş yapmadan duramam» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Alışveriş yaptığın zaman: "Aldatma yok" de*» buyurdu."

Şâfiî ve Ahmed malında tasarrufta bulunamayan sefih kişiye hacr konulması konusunda bunu huccet saymışlardır. Zira bu kişinin ailesi Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) ona hacr koymasını isteyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırması ve alışverişten nehy etmiştir. Bu da ona hacr koymak demektir.

Tirmizî başlık altında İbn Ömer kanalıyla nakledilen Enes'in hadisi için: "Hasen sahih garib" hükmü vermiştir. Bazı ilim ehli de bu hadise göre amel etmekte ve: "Eğer hür kişinin aklı zayıf ise alışveriş konusunda kendisine hacr konulur" demektedir. Ahmed ve İbn İshâk yine bu görüştedir. Ancak ilim ehlinde kimisi buluş çağına gelmiş olan hür kişiye hacr konulmayacağı görüşündedir.

Bu hadis *Buyû'* kitâbında Aldatmanın çirkinliği başlığı altında zikredilmiştir.

۲۴۱۵ - حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذئبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ -

رضي الله عنه - أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ عَبْدًا لَهُ ، لَيْسَ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ ، فَرَدَّ النَّبِيُّ ﷺ ، فَأَتْبَاعَهُ مِنْهُ

نُعَيْمُ بْنُ النَّحَّامِ أطرافه ٢١٤١، ٢٢٣٠، ٢٣٢١، ٢٤٠٣، ٢٥٣٤، ٦٧١٦، ٦٩٤٧،

٧١٨٦ تحفة ٣٠٧٧

2415- “Âsım b. Ali — İbn Ebî Zi’b — Muhammed b. el-Münkedir” isnâdıyla Câbir bildiriyor: “Bir adam kendine ait olan bir kölesini azat etti. Onun bu köleden başka bir malı da yoktu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun azat etmesini reddetti ve o köleyi Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem), Nuaym b. en-Nahhâm satın aldı.”¹

Âsım, Âsım b. Ali el-Vâsitî’dir.

İbn Ebî Zi’b, Muhammed b. Abdirrahman’dır.

Muhammed, Muhammed b. el-Münkedir b. Abdillâh b. el-Hudeyr et-Teymî el-Medenî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Nakledildiğine göre Ebû Mez-kûr diye bilinen sahabeden bir adam kendine ait olan Yakûb adındaki kölesini azat etti. Onun bu köleden başka bir malı da yoktu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun azat etmesini reddetti ve o köleyi Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem), Nuaym b. en-Nahhâm sekiz yüz dirheme satın aldı.

Ahmed, *Müsned*’de, Buhârî’de, Müslim’de ve başkalarının yanında İbnu’n-Nahhâm şeklinde zikredilmiştir. Ancak Nevevî şöyle demiştir: “Dedikleri yanlıştır. Zira köleyi satın alan Nehhâm’ın kendisidir. Zira müşteri Nuaym’dır ve Nuaym, Nehhâm’ın kendisidir. Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem): “دخلت الجنة فسمعت فيها نعمة لنعيم (Cennete girdim ve cennette Nuaym’ın sesini işittim)” buyurmasından dolayı Nehhâm diye adlandırılmıştır. “نعمة” ifadesinin ses mânâsında olduğu söylenmekle birlikte öksürük sesi de olduğu söylenmektedir. Nuaym, Kureşî olup Adiy oğullarındandır. Ömer’den önce Müslüman olmuş ve Müslüman olduğunu gizli tutmuştur. Mus’ab ez-Zübeyrî der ki: “Nuaym, Ömer’den önce Müslüman olmuştu. Ancak Mekke’nin fethinden az bir zaman önce hicret etmiştir. Zira Adiy oğullarının dullarına ve

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2141, 2230, 2321, 2403, 2534, 6716, 6947, 7186. Müslim 997

yetimlerine harcamada bulunurdu. Hicret etmek istediği zaman kavmi kendisine: «İstedğin din üzere kal, ama burada kal» demişti.”

Zübeyr der ki: Zikredildiğine göre Nuaym, Medine’ye geldiği zaman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: *“Ey Nuaym! Kavmin senin için benim kavminden daha hayırlı idi”* buyurdu. Nuaym: “Bilakis, senin kavmin daha hayırlıdır” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kavmim beni memleketimden çıkardı. Senin kavmin ise seni orada tuttu”* buyurdu. Bunun üzerine Nuaym: *“Ey Allah'ın Resûlü! Senin kavmin seni hicrete çıkardı. Benim kavmim ise beni ondan mahrum etti”* karşılığını verdi.

Hadisin başlık ile ilgisinin ne olduğu sorulabilir. Bunun cevabı İbnu'l-Münîr'in dediğindedir. Sözleşmelerin reddedilmesi konusunda alimlerin dediği ile Mâlik'in dediği birbirine muhaliftir. Ancak Buhârî reddedilmesi görüşünü tercih etmiş ve müdebberlik akdi ile azat edilen kölenin akdinin feshedilmesini buna delil saymıştır. Bunun yanında da Mâlik'in hacr konulmadan önce borcun malı kuşatması halinde azat edilmenin reddedilmesi konusundaki kavlini zikretmiştir.

Bu durumda Mâlik'in sefih kişinin fiillerini de red etmesi gerekir. Zira borçluya ve sefih kimseye hacr konulması aynıdır. Sonra Buhârî aldatılan kişinin hadisinin kendisine cevap niteliğinde olduğunu anlamıştır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişinin aldatıldığını görünce geçmiş ve gelecekteki fiillerini geçerli kılmış ve fiilleri reddedilecek kişinin sefih olduğu açık bir şekilde bilinen kimse olduğunu bildirmiştir. Çünkü alışverişte aldatılan kişi tedbirli davranabilir. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) bu kişiye bu yönde uyarıda bulunmuştur.

Sonra da Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kölesini müdebberlik akdi ile azat edene kölenin parasını vermesinin cevap niteliğinde olduğunu anlamıştır. Eğer adam sefih olmasından dolayı böyle davranmış olsaydı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona kölenin parasını vermezdi. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona parayı vermiş ve kendisine nasıl harcamada bulunması gerektiğini söylemiştir. Eğer Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun akıllıca iş yapmayacağı kanaatine varsaydı parayı ona vermez ve ona hacr koyardı.

٤ - باب کَلَامِ الْخُصُومِ بَعْضِهِمْ فِي بَعْضٍ

4- HASIMLARIN BİRBİRLERİ HAKKINDA KONUŞMALARI

Hasımların birbirlerine karşı had ve kınama gerektirmeyen konuşmaları.

٢٤١٦-٢٤١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ » . قَالَ فَقَالَ الْأَشْعَثُ فِيَّ وَاللَّهِ كَانَ ذَلِكَ ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ أَرْضٌ فَجَحَدَنِي ، فَقَدَّمْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَاكَ بَيِّنَةٌ » قُلْتُ لَا . قَالَ فَقَالَ لِلْيَهُودِيِّ « احْلِفْ » قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا يَخْلِفَ ، وَيَذْهَبَ بِمَالِي ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ أطرافه ٢٣٥٧ ، ٢٥١٦ ، ٢٦٦٧ ، ٢٦٧٠ ، ٢٦٧٧ ، ٤٥٥٠ ، ١٥٨ تحفة ٦٦٦ ، ٦٦٧٧ ، ٧١٨٤ تحفة ١٥٨

2416- 2417- “Muhammed — Ebû Muâviye — A’meş” isnâdıyla Şakîk bildiriyor: Abdullah (b. Mes’ûd): “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Kim bir müslümanın malını almak için yalan yere yemin ederse Allah’ın gazabına uğramış bir şekilde huzura çıkar*» buyurdu” deyince, Eş’as şöyle dedi: “Vallahi bu, benim hakkımda olmuştu. Benimle Yahudi birinin arasında bir arazi meselesi vardı. Adam hakkımı inkâr edince onu Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) huzuruna çıkardım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «*Delilin var mıdır?*» diye sorunca: «Hayır, yoktur» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Yahudiye: «*Yemin et*» deyince ben: «Ey Allah’ın Resûlü! Yemin eder ve malımı alıp gider» dedim. Bunun üzerine Yüce Allah: «**Şüphesiz, Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap**

vardır»¹ âyetini indirdi.”²

Muhammed, Muhammed b. Selâm’dır.

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım ed-Darîr’dır.

A’mes, Süleyman b. Mihrân’dır.

Şakîk, Ebû Vâil’dır. Yani İbn Seleme el-Esedî el-Kûfî’dır.

Abdullah, Abdullah b. Mes’ûd’dur.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir Müslümanın veya bir zimmînin haksız yere malını elde etmek için yalan yere yemin eden kimsenin kıyamet gününde huzura Allah kendisine öfkeli bir şekilde çıkacağını, onun gazaba uğramış kimselerin gördüğü muameleyi göreceğini, Yüce Allah’ın ona rahmet bakışıyla bakmayacağını ve onunla konuşmayacağını bildirmiştir.

Bu arada Eş’as b. Kays el-Kindî yemin ederek bunun kendisi hakkında olduğunu söyledi. Eş’as ile Yahudilerden Cefşîş adından birinin arasında bir arazi meselesi vardı. Adam Eş’as’ın hakkını inkâr edince, Eş’as onu Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) huzuruna çıkardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: “*Delilin var mıdır?*” diye sorunca, Eş’as bu konuda bir delilinin olmadığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Yahudiye yemin etmesini söyleyince, Eş’as, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) Yahudinin yemin edip malını alıp gideceğini söyledi. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira Eş’as, Yahudi daha yemin etmeden onun yalan yere yemin edeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Yüce Allah bu konuda: “**Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır**”³ âyetini indirdi.

Bu âyetin Tevrât’ı tahrif ederek Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) vasıflarını, emanet ve başka şeyler hakkındaki hükümleri rüşvet alarak değiştirenler hakkında nazil olduğu da söylenmektedir. Yine çarşıda malını

¹ Âl-i İmrân Sur. 77

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2357, 2516, 2667, 2670, 2677, 4550, 6660, 6677, 7184. Müslim 138

³ Âl-i İmrân Sur. 77

satılığa çıkarıp yemin ederek o malı gerçek alış fiyatından daha fazlasına aldığını söyleyen kişi hakkında indiği de söylenmektedir.

Bu hadis daha önce *Musâkât* konusu içinde zikredilmişti.

٢٤١٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ عَنْ كَعْبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذْرَدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا ، حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ فَنَادَى « يَا كَعْبُ » قَالَ لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا . فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ ، أَيِ الشَّطْرِ قَالَ لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « قُمْ فَأَقْضِهِ » أَطْرَافَهُ ٤٥٧ ، ٤٧١ ، ٢٤٢٤ ، ٢٧٠٦ ، ٢٧١٠ - تحفة ١١١٣٠

2418- “Abdullah b. Muhammed — Osmân b. Ömer — Yûnus — Zühri” isnâdıyla Abdullah b. Ka’b b. Mâlik bildiriyor: Ka’b, İbn Ebî Hadred’de olan bir alacağını Mescid’de isteyince sesleri yükseldi. Evinde olan ve seslerini duyan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına doğru çıktı. Odasının perdesini aralayarak Ka’b b. Mâlik’e: “Ey Ka’b!” diye seslendi. Ka’b: “Buyur ey Allah’ın Resûlü!” diye karşılık verince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle işaret ederek ve alacağının yarısını kastederek: “Alacağının şu kadarından vazgeç” buyurdu. Ka’b da: “Ey Allah’ın Resûlü! Vazgeçtim” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ebî Hadred’e: “Şimdi kalk ve borcunu ona öde!” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsned’dir.

Osmân, Osmân b. Ömer b. Fâris el-Abdî el-Basrî’dir. Aslen Buharalıdır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Hadiste nakledildiğine göre Ka’b b. Mâlik, İbn Ebî Hadred’de olan bir alacağını Mescid’de isteyince sesleri yükseldi. İbn Ebî Hadred’in adı Abdullah

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 457, 471, 2424, 2706, 2710. Müslim 1558

el-Eslemî'dir. Taberânî'nin rivayetinde Ka'b b. Mâlik'in alacağı'nın iki ukiyye olduğu zikredilmiştir. Evinde olan ve seslerini işiten Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına doğru çıkıp odasının perdesini aralayarak Ka'b b. Mâlik'e seslendi. Ka'b: "Buyur!" diyerek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrinde olduğunu söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle işaret ederek alacağı'nın yarısından vazgeçmesini söyledi. Ka'b da alacağı'nın yarısından vazgeçtiğini söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ebî Hadred'e borcun kalan diğer yarısını ödemesini söyledi.

Hadisin başlığa uygunluğu: "Sesleri yükseldi" sözündedir. Başka kanallarla nakledilen hadise göre de bu ikisi tartışmıştır. Bu da artık aralarında hüküm verilmesi gerektiğine delalet etmektedir.

Bu hadis *Namaz* kitabında, Mescidde borç ödenmesini isteme başlığı altında zikredilmiştir.

٢٤١٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمٍ بْنِ حِزَامٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأُهَا ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْرَأَ نَبِيَّهَا ، وَكِدْتُ أَنْ أَعْجَلَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَمَهَلْتُهُ حَتَّى أَنْصَرَفَ ، ثُمَّ لَبَّيْتُهُ بِرِدَائِهِ فَجِئْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا يَقْرَأُ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأَ نَبِيَّهَا ، فَقَالَ لِي « أَرْسَلُهُ » ثُمَّ قَالَ لَهُ « أَقْرَأْ » فَقَرَأَ « هَكَذَا أَنْزَلْتُ » ثُمَّ قَالَ لِي « أَقْرَأْ » فَقَرَأْتُ فَقَالَ « هَكَذَا أَنْزَلْتُ إِنَّ الْقُرْآنَ أَنْزَلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَاقْرَأُوا مِنْهُ مَا تَبَسَّرَ » أَطْرَافَهُ
٤٩٩٢ ، ٥٠٤١ ، ٦٩٣٦ ، ٧٥٥٠ - تحفة ١٠٥٩١

2419- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Urve b. ez-Zübeyr" isnâdıyla Abdurrahman b. Abd el-Kârî'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb şöyle demiştir: Hişâm b. Hakîm b. Hizâm'ın, Furkân Sûresi'ni okurken, benim okuduğumdan farklı bir şekilde okuduğunu işittim. Hâlbuki bu sûreyi bana Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) okutmuştu. Neredeyse onu uyuracaktım, ancak kıraati bitirinceye kadar bekledim. Sonra onu elbisesinden tutup çekerek Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem)

götürdüm ve: “Bu adamın, senin bana okuttuğundan değişik bir şekilde okuduğunu duydum” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu bırak” dedikten sonra kendisine: “Oku!” buyurdu. Hişâm okuyunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu şekilde nazil oldu” buyurdu. Sonra bana: “Oku!” buyurunca, ben de okudum. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu şekilde nazil oldu. Kur’ân yedi harf üzere nazil oldu. Bundan kolayınıza geleni okuyunuz” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, hicret diyarının imamı Mâlik b. Enes el-Asbahî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dir.

Ömer b. el-Hattâb, Hişâm b. Hakîm b. Hizâm el-Esedî’nin Furkân Sûresi’ni okurken, kendisinin okuduğundan farklı bir şekilde okuduğunu işitti. Hişâm ve babası, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetlerinde bulunmuştur. Her ikisi de Fetih gününde Müslüman olmuştur. Rivayetinde Hişâm’ın Ahzâb Suresi’ni okuduğunu söyleyenler hata etmiştir. Hâlbuki bu sûreyi Ömer’e Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) okutmuştu. Ömer öfkesinden dolayı neredeyse onunla tartışmaya başlayacaktı. Ancak sabredip kıraatini bitirinceye kadar onu bekledi.

Ancak: “Kıraatini bitirinceye kadar onu bekledi” denilmesi konusunda görüş vardır. Zira *Fedâil* konusunda Kur’ân yedi harf üzere nazil oldu başlığı altında Ukayl’ın İbn Şihâb’dan olan rivayeti: “Namazda olmasına rağmen az kalsın üzerine atılacaktım. Selam vermesini bekledim ve selam verince onu elbisesinden tuttum...” şeklinde. O zaman burada da kıraati değil de namazı bitirinceye kadar beklemesi kastedilmektedir.

Sonra Ömer onu elbisesinden tutup çekerek Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. Ömer bunu Kur’ân’a çok önem vermesinden dolayı ve lafzını muhafaza etmek açısından yapmıştı. Ömer, Hişâm’ın Furkân Sûresi’ni Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine okuttuğundan değişik bir şekilde okuduğunu haber verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer’e onu bırakmasını söyledikten sonra Hişâm’a sûreyi okumasını söyledi. Hişâm sûreyi

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4992, 5041, 6936, 7550. Müslim 818

Ömer'in işittiği şekilde okuyunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sûrenin bu şekilde nazil olduğunu bildirdi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer'e de sûreyi okumasını söyleyince, Ömer sûreyi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine okutmuş olduğu gibi okudu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine sûrenin bu şekilde nazil olduğunu söyledi. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ömer'in gönlünü hoş tutmak ve muhtelif iki kıraati inkar etmemesi açısından Kur'ân'ın yedi harf üzere nazil olduğunu ve bundan kolaylarına geleni okumalarını söyledi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi de: "Onu elbisesinden tutup çekerek Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdüm" lafzıdır. Çünkü bunda Ömer'in söz ile inkârıyla birlikte fiil ile de inkârı vardır.

Buhârî ayrıca bunu *Fedâilu'l-Kur'ân*, *Tevhîd* ve *Mürtedlerin tövbesi* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Salât* konusu içinde, Tirmizî, *Kırâat* konusu içinde, Nesâî, *Salât* ve *Fedâilu'l-Kur'ân* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

5 - بَابُ إِخْرَاجِ أَهْلِ الْمَعَاصِي وَالْخُصُومِ مِنَ الْبُيُوتِ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ .

5- MASİYET VE HUSÛMET EHLİ OLAN KİMSELERİN BİLİNDİKTEN SONRA EVLERDEN ÇIKARILMALARI

وَقَدْ أَخْرَجَ عُمَرُ أُخْتَهُ أَبِي بَكْرٍ حِينَ نَاحَتْ .

Hız. Ömer, Ebû Bekr'in kız kardeşini ağıt yakarak ağladığı zaman çıkarmıştır.

Masiyet ve husûmet ehli olan kimselerin ahvali bilindikten sonra onları terbiye etmek açısından evlerden çıkarılmaları.

Ebû Bekr vefat ettiği zaman kız kardeşi Ümmü Ferve feryat figan ederek ağlayınca Ömer b. el-Hattâb ona değnek vurmuş ve evinden çıkarmıştır. Bunu işiten ağıtçı kadınlar da dağılıp gitmiştir.

İbn Sa'd bunu *et-Tabakât*'ta Zührî kanalıyla Saîd b. el-Müseyyeb'den sahih bir isnâdla rivayet etmiştir.

٢٤٢٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ
إِبْرَاهِيمَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَّ
بِالصَّلَاةِ فَتَقَامَ ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى مَنَازِلِ قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ » أَطْرَافَهُ
١٢٢٧٣ تحفة - ٧٢٢٤، ٦٥٧، ٦٤٤

2420- “Muhammed b. Beşşâr — Muhammed b. Ebî Adiy — Şu’be — Sa’d b. İbrâhîm — Humeyd b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir adamın namaz için çağrı yapmasını ve sonra namaz kılmaya gelmeyen kişileri evleriyle birlikte yakmayı içimden geçirdim” buyurmuştur.¹

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr b. Osmân el-Abdî el-Basrî’dir. Lakabı Bundâr’dır.

Muhammed b. Ebî Adiy, dedesine nispet edilmiştir. Babasının adı İbrâhîm el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Sa’d, Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî’dir.

Humeyd, Humeyd b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî’dir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamın namaz için çağrı yapmasını ve sonra cemaatle namaz kılmaya gelmeyen kişileri evleriyle birlikte yakmayı düşünmüştür. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Zira evleri üzerlerine yaktığı zaman oradan çıkmak için davranacaklardır. Bir rivayette bu namazın yatsı namazı olduğu söylenirken başka bir rivayette sabah namazı olduğu söylenmektedir. Başka bir rivayette de Cuma namazı olduğu söylenmektedir.

Bu hadis daha önce *Namaz* kitabında Cemaat namazının vacipliği başlığı altında zikredilmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 644, 657, 7224. Müslim 651

٦ - باب دَعْوَى الْوَصِيِّ لِلْمَيِّتِ

6- VASÎNİN ÖLMÜŞ KİMSE ADINA DAVASI

Vasînin ölmüş kimse adına nesebe katma isteği ve diğer haklar hususundaki davası.

٢٤٢١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ عَبْدَ بْنَ زَمْعَةَ وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ اخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي ابْنِ أُمِّ زَمْعَةَ فَقَالَ سَعْدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصَانِي أَخِي إِذَا قَدِمْتَ أَنْ أَنْظُرَ ابْنُ أُمِّ زَمْعَةَ فَأَقْبِضْهُ ، فَإِنَّهُ ابْنِي وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ أَخِي وَابْنُ أُمِّ أَبِي ، وَلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي قَرَأَى النَّبِيُّ ﷺ شَبَهَا بَيْنَنَا فَقَالَ « هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ ، وَاحْتَجَبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ »

أطرافه ٢٠٥٣، ٢٢١٨، ٢٥٣٣، ٢٧٤٥، ٤٣٠٣، ٦٧٤٩، ٦٧٦٥، ٦٨١٧، ٧١٨٢

تحفة ١٦٤٣٥

2421- “Abdullah b. Muhammed — Süfyân — Zührî — Urve” isnâdıyla Hz. Âişe bildiriyor: Abd b. Zem’a ve Sa’d b. Ebî Vakkâs, Zem’a’nın cariyesinin oğlu için Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında davalastılar. Sa’d: “Ey Allah’ın Resûlü! Kardeşim bana: «(Mekke’ye) gittiğin zaman Zem’a’nın cariyesinin oğlunu bul ve onu al. Çünkü o, benim oğlumdur» diye vasiyette bulundu” dedi. Bunun üzerine Abd b. Zem’a: “O, benim kardeşimdir. Zira babamın cariyesinin oğludur. O, babamın döşeginde doğmuştur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğun açık bir şekilde (Utbe’ye) benzediğini görmüştü. Ancak yine de: “O sana aittir ey Abd b. Zem’a! Çünkü çocuk kimin döşeginde doğmuşsa ona aittir. Ey Sevde! Sen de ona karşı örtün” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsned’i’dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2053, 2218, 2533, 2745, 4303, 6749, 6765, 6817, 7182. Müslim 1457

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Nakledildiğine göre Abd b. Zem'a ve Utbe b. Ebî Vakkâs'ın kardeşi Sa'd b. Ebî Vakkâs, fetih yılında Zem'a'nın cariyesinin oğlu için Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanında davalastılar. Ebû Vakkâs'ın adı Mâlik b. Uheyb'dir. Zem'a'nın cariyesinin oğlunun adı da Abdurrahman'dır. Sa'd, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) kardeşi Utbe'nin kendisine: "Mekke'ye gittiğin zaman Zem'a'nın cariyesinin oğlunu bul ve onu al. Çünkü o, benim oğlumdur" diye vasiyette bulunduğunu söyledi. Ancak Utbe cariyeye ile zina etmişti.

Bunun üzerine Abd b. Zem'a onun kardeşi olduğunu, babasının cariyesinin oğlu olduğunu ve babası Zem'a'nın döşeginde doğduğunu söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Abdurrahman'ın açık bir şekilde Utbe'ye benzediğini görmüştü. Ancak yine de: "O, sana aittir ey Abd b. Zem'a!" diyerek çocuğun kimin döşeginde doğmuşsa ona ait olduğunu, zina eden kimseye de mahrumiyet düştüğünü bildirdi. Sonra da Sevede'ye çocuğa karşı örtünmesini söyledi.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sanki burada iki türlü hüküm vermiştir. Biri açık bir hükmüdür ki, çocuğun doğduğu döşeye ait olması hükmüdür. Biri de batin hükmüdür ki, o da benzeme sebebiyle verilen ihtiyati örtünme hükmüdür.

Bu hadis daha önce *Buyû*' kitabının ilk kısmında geçmişti. Daha sonra da inşaallah *Ferâid* kitabında zikredilecektir.

۷ - باب التَّوَقُّعِ مِمَّنْ تُخْشَى مَعَرَّتُهُ

7- BOZGUNCULUK ETMESİNDEN ENDİŞE EDİLEN KİMSEYE KARŞI TEDBİR ALMAK

وَقَيْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ عِكْرِمَةَ عَلَى تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ وَالسُّنَنِ وَالْفَرَائِضِ .

İbn Abbâs, İkrime'yi Kur'an'ı, sünnetleri ve farizaları öğretmek üzere bağlamıştır.

Bozgunculuk etmesinden endişe edilen kimseye karşı tedbir almanın

meşruiyeti.

İbn Abbâs azatlısı İkrime'yi Kur'ân'ı, sünnetleri ve farizaları öğretmek üzere bağlamıştır.

İbn Sa'd, *et-Tabakât*'ta ve Ebû Nuaym, *Hilye*'de İbn Abbâs'ın bu fiilini mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

٢٤٢٢ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ » قَالَ عِنْدِي يَا مُحَمَّدُ خَيْرٌ . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ قَالَ « أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ » أَطْرَافَهُ ٤٦٢ ، ٤٦٩ ، ٢٤٢٣ ، ٤٣٧٢ - تحفة ١٣٠٧

2422- "Kuteybe — Leys" isnâdıyla Saîd b. Ebî Saîd'in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Necd tarafına bir süvâri birliği gönderdi. Bu birlik Hanîfe oğullarından Yemâme'nin efendisi olan Sumâme b. Usâl'ı esir alıp geldi. Onu Mescid'in direklerinden bir direğe bağladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun yanına gelip: «Ey Sumâme! Yanında (gönlünde) ne var?» diye sorunca, Sumâme: «Ey Muhammed! Gönlümde hayır var» dedi." Ravi söz konusu hadisi zikrederek: "Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Sumâme'yi serbest bırakın» buyurdu" dedi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Saîd, Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Necd tarafına bir süvari birliği gönderdi. Bu birliğin komutanı Muhammed b. Mesleme idi. İbn İshâk: "Hicri 6 yılında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu otuz kişilik bir süvari birliğiyle Kırât'a gönderdi" demiştir. Seyf ise *el-Futûh*'ta: "Bu birliğin komutanı Abbâs b.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 462, 469, 2423, 4372. Müslim 1764

Abdilmuttalib idi. Sumâme'yi de esir alan kendisiydi" demiştir. Bu birlik Hanîfe oğullarından Yemâme'nin efendisi olan Sumâme b. Usâl'ı esir alıp geldi. Yemâme, Yemen'in bir şehridir. Sumâme'nin bozgunculuk etmesinden endişe ederek onu Mescid'in direklerinden bir direğe bağladılar. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Kadı Şurayh birinin aleyhine hükmettiği zaman, o kimsenin borcunu ödeyinceye kadar camide hapsedilmesine karar verirdi. Eğer borcunu öderse, serbest bıraktırırdı. Aksi takdirde hapsedilmesini emrederdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun yanına gelip: "Ey Sumâme! Gönlünde ne var?" diye sorunca, Sumâme: "Ey Muhammed! Gönlümde hayır ümidi var" dedi. İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'inde bu şöyle zikredilmiştir: "Sumâme esir alınmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun yanına gelip: «Ey Sumâme! Yanında Gönlünde ne var?» diye sorardı. Sumâme de: «Eğer beni öldürürsen aranızda kan davası olan birisini öldürmüş olursun, eğer bağışlarsan nimete şükreden birine lütufta bulunmuş olursun. Eğer fidye olarak mal istiyorsan iste, sana dilediğin kadar mal verilecektir» derdi..." Bu hadis *Meğâzi* konusu içinde tam metin olarak zikredilecektir, inşaallah.

Ravi söz konusu hadisi zikrederek İbn Huzeyme'nin hadisinde zikredildiği gibi: "Sumâme Müslüman olduktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Sumâme'yi serbest bırakın» buyurdu" dedi. Sumâme'nin Müslüman olması İbn Huzeyme'nin hadisinde: "Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sumâme'nin yanına gitti ve Sumâme Müslüman oldu" lafzıyla zikredilmiştir.

Bu hadis daha önce *Namaz* kitabında zikredilmişti ve daha sonra *Meğâzi* kitabında zikredilecektir, inşaallah.

٨ - باب الرِّبْطِ وَالْحَبْسِ فِي الْحَرَمِ

8- KİŞİNİN HAREM İÇİNDE BAĞLANMASI VE HAPSEDİLMESİ

وَأَشْرَى نَافِعُ بْنُ عَبْدِ الْحَارِثِ دَارًا لِلْسَّجْنِ بِمَكَّةَ مِنْ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَلَى أَنَّ عُمَرَ إِنْ رَضِيَ فَالْبَيْعُ بِيَعُهُ ، وَإِنْ لَمْ يَرْضَ عُمَرُ فَلِصَفْوَانَ أَرْبَعُمِائَةٍ . وَسَجَنَ ابْنُ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ .

Nâfi' b. Abdilhâris, Mekke'de bir hapishane yapmak üzere Safvân b. Umeyye'den bir ev satın aldı. Eğer Ömer buna razı olursa satış akdi gerçekleşecek ve eğer Ömer razı olmazsa Safvân'a dört yüz verilecekti.

İbnu'z-Zübeyr de Mekke'de hapsetmiştir.

Suçlunun Harem bölgesi içinde bağlanması ve hapsedilmesi.

Sahabilerin ileri gelenlerinden olan ve Ömer'in Mekke'de vali olarak görevlendirdiği Nâfi' b. Abdilhâris el-Huzâî, Mekke'de bir hapishane yapmak üzere Safvân b. Umeyye el-Cumahî el-Mekki'den bir ev satın aldı. Eğer Ömer buna razı olursa satış akdi gerçekleşecek ve eğer Ömer razı olmazsa Safvân'a dört yüz verilecekti. Ebû Zer'in nüshasında: "Dört yüz dinar" ziyadesi bulunmaktadır.

Bu şekildeki satış akdinin geçersiz olması ile ortaya bir çelişki çıkmaktadır.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Bu şart satış akdinin içinde bulunmamaktadır. Bu sadece bir vaadden ibaret veya Abdurrezzâk, İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî'nin Amr b. Dînâr kanalıyla Abdurrahman b. Ferrûh'tan mevsûl olarak zikrettikleri hadiste açıklandığı gibi satış akdi yapıldıktan sonra satışın gerçekleşmesinin Ömer'in tercihinin bağlı olduğunun zikredilmesidir."

Sanırım İbnu'l-Münîr lafzın zahirine bakmış ve hadisin siyakına dikkat etmemiştir. Bu sebeple dört yüzün Nâfi'nin satın aldığı evin parası olduğunu sanmıştır. Ancak durum böyle değildir. Zira evin parası dört bin idi.

Aynî der ki: "Muhtemelen bu dört bin dinar veya dört bin dirhemdir. Ancak görüldüğü kadarıyla dirhemler beytûlmalden ödenmekteydi. Ömer'in de beytûlmalden yapacağı harcamaya çok dikkat etmesi açısından hapishane için dört bin dinar ödemesi uzak bir ihtimaldir."

Abdullah b. ez-Zübeyr de valiliği sırasında Mekke'de suçluları hapsetmiştir. İbn Sa'd bunu zayıf bir kanalla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Aynı şekilde Halîfe b. Hayyât, *Târih*'inde ve Ebu'l-Ferec el-Asbehânî, *Eğânî*'de bunu mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

٢٤٢٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ

سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خِيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ تُهَامَةُ بْنُ أَثَالٍ فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ أَطْرَافَهُ ٤٦٢ ،

٤٦٩ ، ٢٤٢٢ ، ٤٣٧٢ - تحفة ١٣٠٠٧

2423- "Abdullah b. Yûsuf — Leys" isnâdıyla Saîd b. Ebî Saîd'in

bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Necd tarafına bir süvâri birliği gönderdi. Bu birlik Hanîfe oğullarından kendisine Sumâme b. Usâl denilen kişiyi esir alıp geldi. Onu Mescid’in direklerinden bir direğe bağladılar.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

Saîd, Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Necd tarafına bir süvâri birliği göndermişti. Bu birlik Hanîfe oğullarından kendisine Sumâme b. Usâl denilen kişiyi esir alıp gelmiş ve onu Mescid’in direklerinden bir direğe bağlamıştı.

Bu hadis bir önceki başlık altında bundan daha uzun bir şekilde zikredilmişti. Buhârî buradaki rivayetiyle İbn Ebî Şeybe’nin Kays b. Sa’d kanalıyla Tâvus’tan naklettiği hadisin reddine işaret etmek istemiştir. Zira rivayette Tâvus’un Mekke’de hapsedilmeyi hoş görmediği ve: “Bu rahmet yerlerinde azap evi olan hapishane edinilmez” dediği nakledilmiştir. Buhârî, Ömer’in, İbnu’-Zübeyr’in, Safvân’ın ve Nâfi’nin bu âsâriyle ve bunları kuvvetlendiren Sumâme’nin Medine Mescidi’nde bağlanması kıssası ile buna cevap vermek istemiştir. Zira Medine Mescidi de haremdir.

۹ - بَابُ الْمُلَازِمَةِ

9- ALACAKLININ BORÇLUDAN AYRILMAMASI

۲۴۲۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ . وَقَالَ عَزْرُهُ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ كَانَ لَهُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَذْرَةَ الْأَسْلَمِيِّ دَيْنٌ ، فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ ، فَتَكَلَّمَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا ، فَمَرَّ بِهِمَا النَّبِيُّ ﷺ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 462, 469, 2422, 4372. Müslim 1764

فَقَالَ « يَا كَعْبُ » وَأَشَارَ بِيَدِهِ كَأَنَّهُ يَقُولُ النَّصْفَ ، فَأَخَذَ نِصْفَ مَا عَلَيْهِ وَتَرَكَ نِصْفًا

أطرافه ٤٥٧ ، ٤٧١ ، ٢٤١٨ ، ٢٧٠٦ ، ٢٧١٠ - تحفة ١١٣٠

2424- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Câfer b. Rabîa” ve yine “başkası — Leys — Câfer b. Rabîa — Abdurrahman b. Hürmüz” isnâdıyla Abdullah b. Ka’b b. Mâlik el-Ensârî bildiriyor: Ka’b b. Mâlik’in, Abdullah b. Ebî Hadred el-Eslemî’den alacağı vardı. Onunla karşılaşınca ondan ayrılmayıp alacağını istemiş ve tartışarak sesleri yükselmişti. O sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına geldi ve: “Ey Ka’b!” diyerek alacağının yarısından vazgeç der gibi eliyle işaret etti. Bunun üzerine Ka’b b. Mâlik alacağının yarısını aldı ve diğer yarısından vazgeçti.¹

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A’rec’dir.

Yahya b. Bukeyr’den başkası kanalıyla nakledilen rivayeti İsmâîlî, Şuayb b. Leys kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Hadiste nakledildiğine göre Ka’b b. Mâlik’in, Abdullah b. Ebî Hadred el-Eslemî’den iki ukiyye alacağı vardı. Ka’b b. Mâlik, Abdullah b. Ebî Hadred el-Eslemî ile karşılaşınca onu bırakmayıp alacağını istemiş ve tartışarak sesleri yükselmişti. O sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına gelip: “Ey Ka’b!” diyerek alacağının yarısından vazgeç der gibi eliyle işaret etmiş ve bunun üzerine Ka’b b. Mâlik alacağının yarısını almış ve diğer yarısından vazgeçmiştir. Daha önce de bu hadis birkaç defa zikredilmişti.

١٠ - بَابُ التَّقَاضِي

10- BORCUN ÖDENMESİNİ İSTEMEK

٢٤٢٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ بْنُ حَازِمٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 457, 471, 2418, 2706, 2710. Müslim 1558

بْنِ وَإِلِ دَرَاهِمُ ، فَأَتَيْتُهُ أَنْقَاصَهُ فَقَالَ لَا أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ ، فَقُلْتُ لَا وَاللَّهِ لَا أَكْفُرُ بِمُحَمَّدٍ ﷺ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ ثُمَّ يَبْعَثَكَ قَالَ فَدَعْنِي حَتَّى أَمُوتَ ثُمَّ أُبْعَثَ فَأُوتَى مَالًا وَوَلَدًا ، ثُمَّ أَقْضِيكَ فَتَزَلْتُ ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا﴾
 الْآيَةُ . أطرافه ٢٠٩١ ، ٢٢٧٥ ، ٤٧٣٢ ، ٤٧٣٣ ، ٤٧٣٤ ، ٤٧٣٥ - تحفة ٣٥٢٠ ے

2425- “İshâk — Vehb b. Cerîr b. Hâzım — Şu’be — A’miş — Ebu’d-Duhâ” isnâdıyla Mesrûk’un bildirdiğine göre Habbâb şöyle demiştir: Cahiliye döneminde demircilik yapardım ve Âs b. Vâil’den dirhem olarak alacağım vardı. Yanına gidip bunu istediğimde bana: “Vallahi Muhammed’i inkar etmedikçe alacağınızı sana vermem” karşılığını verdi. Ben: “Vallahi sen ölüp tekrar dirilsen de ben Muhammed’i inkar etmem!” dediğimde: “O zaman bekle! Ben ölüp tekrar dirildiğim zaman malım ve çocuklarım olacak. O zaman alacağınızı sana veririm” karşılığını verdi. Bunun üzerine: **“Âyetlerimizi inkar eden ve «Bana elbette mal ve çocuk verilecektir» diyeni gördün mü?”**¹ âyeti nazil oldu.²

İshâk, ishâk b. Râheveyh’dır.

Cerîr, Cerîr b. Hâzım el-Ezdî el-Basrî’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

A’miş, Süleyman’dır.

Ebu’d-Duhâ, Müslim b. Sabîh el-Kûfî’dır.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’dır.

Habbâb, Habbâb b. el-Erat’tır.

Nakledildiğine göre Habbâb, Cahiliye döneminde demircilik yapan biri idi ve Âs b. Vâil’e iş yaptığı için ondan dirhem olarak alacağı vardı. Habbâb, Âs b. Vâil’in yanına gidip bu alacağını istediğinde, Âs b. Vâil yemin ederek kendisine

¹ Meryem Sur. 77

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2091, 2275, 4732, 4733, 4734, 4735. Müslim 2795

Muhammed'i inkar etmedikçe alacağını vermeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Habbâb da yemin ederek ona ölüp tekrar dirilse de Muhammed'i inkar etmeyeceğini söyledi. Bu şekilde Habbâb onun itikadı yönünde cevap vermiş ve sanki ona Muhammed'i asla inkar etmeyeceğini söylemişti. Tirmizî rivayetinde: "Âs b. Vâil: «Ben öldükten sonra tekrar diriltilecek miyim?» deyince, ben de: «Evet» dedim" ziyadesinde bulunmuştur. Âs b. Vâil, Habbâb'a: "O zaman bekle! Ben ölüp tekrar dirildiğim zaman malım ve çocuklarım olacak. O zaman alacağını sana veririm" deyince: "Âyetlerimizi inkar eden ve «Bana elbette mal ve çocuk verilecektir» diyeni gördün mü?"¹ âyeti nazil oldu.

¹ Meryem Sur. 77

٤٥ - اللقطة

45- LUKATA (BULUNTU) KİTABI¹

١ - باب إِذَا أَخْبَرَهُ رَبُّ اللُّقْطَةِ بِالْعَلَامَةِ دَفَعَ إِلَيْهِ

1- BULUNTU SAHİBİ ONUN ALÂMETİNİ HABER VERDİĞİ ZAMAN
BULUNTUNUN KENDİSİNE VERİLMESİ

٢٤٢٦ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ
عَنْ سَلَمَةَ سَمِعْتُ سُوَيْدَ بْنَ غَفَلَةَ قَالَ لَقِيتُ أَبِيَّ بْنَ كَعْبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ أَخَذْتُ
صُرَّةَ مِائَةِ دِينَارٍ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « عَرَفْتُهَا حَوْلًا » فَعَرَفْتُهَا حَوْلَهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ
يَعْرِفُهَا ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ « عَرَفْتُهَا حَوْلًا » فَعَرَفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ ثَلَاثًا فَقَالَ « احْفَظْ
وَعَاءَهَا وَعَدَدَهَا وَوِكَاءَهَا ، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا ، وَإِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا » . فَاسْتَمْتَعْتُ فَلَقِيتُهُ بَعْدَ
بِمَكَّةَ فَقَالَ لَا أَدْرِي ثَلَاثَةَ أَحْوَالٍ أَوْ حَوْلًا وَاحِدًا طرفه ٢٤٣٧ - تحفة ٢٨

2426- “Âdem — Şu’be” ve yine “Muhammed b. Beşşâr — Gündar — Şu’be” isnâdıyla Seleme’nin bildirdiğine göre Süveyd b. Gafele şöyle demiştir: Ben, Ubey b. Ka’b ile karşılaştığımda bana şöyle dedi: “İçinde yüz dinar olan bir kese bulunca Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «Onu bir yıl ilan et» buyurdu. Onu bir yıl ilan ettim, ama sahibi çıkmadı. Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha gittiğimde: «Onu bir yıl daha ilan et» buyurdu. Onu bir yıl daha ilan ettim, ama yine sahibi çıkmadı. Üçüncü defa Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğimde: «Paranın miktarını, torbasını ve bağını iyice belle. Eğer sahibi gelirse ona ver, gelmezse bu parayı sen kullan» buyurdu. Ben de

¹ Lukata: Buluntu mal.

o parayı kullandım.”

Daha sonra onunla Mekke’de karşılaştım, bana: “Bana üç yıl mı yoksa bir yıl mı dedi hatırlamıyorum” dedi.¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Muhammed, Muhammed b. Beşşâr Bundâr el-Abdî’dir.

Ğundar, Muhammed b. Câfer’dir.

Seleme, Seleme b. Kuheyl’dir.

Süveyd, Süveyd b. Ğafele el-Cu’fî el-Kûfî et-Tâbîi’dir. Medine’ye Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği gün gelmiştir. Hicri 80 yılında yüz otuz yaşında iken vefat etmiştir.

Süveyd b. Ğafele, Medine’de Ubey b. Ka’b ile karşılaştığında Ubey kendisine içinde yüz dinar olan bir kese bulduğunu ve ne yapacağını sormak için Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğini söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine onu bir yıl ilan etmesini söyledi. Bir şey bulan kimsenin onu ilan etmesi sokaklarda, halkın toplantı yerlerinde, cemaat çıkarken mescid kapılarında ve bunlara benzer yerlerde: “Kimin bir şeyi kaybolduysa gelsin benden sorsun” diye seslenmesidir. Zira bu şekilde buluntu sahibini bulma ihtimali daha yüksektir.

Ancak kaybolan şeyin mescidlerde sorulmayacağı gibi buluntu şeyin de mescidlerde ilan edilmesi caiz değildir. Fakat Mescid-i Haram, Medine Mescidi ve Mescid-i Aksâ bunun dışındadır. Nevevî, *er-Ravda*’da bu üç mescid dışındaki mescidlerde kayıp ilanı vermenin ve buluntu şeyin ilan edilmesinin haram olduğunu söylemiştir. *el-Mühimmât*’ta ise: “Nakledilen rivayetlere göre bu mekruhtur” demiştir. Ezraî ve başkası: “Açık olarak nakledilen hadislerle göre böylesi bir şey haramdır” demiştir. Mâverî ve başkası yine bu yönde açıklamada bulunmuştur.

Kişi böylesi bir şeyi mescidde sesini yükselterek yaparsa mekruh veya haramdır. Ancak sesini yükseltmeden cemaate sorarsa bunda ne bir haramlık, ne de bir kerahet vardır. İlan etme işini de sahrada olsa bile buluntu

¹ 2437’de gelecektir. Müslim 1723

yerinde yapmak gerekir. Fakat şehir içinde bulunan bir şey yakın olsun uzak olsun her yerde ilan edilir. Eğer buluntu şeyi ilan ettikten sonra temellük için almışsa onu bir yıl boyunca ilan etmesi gerekir. Bir yıl sonra onu temellük etse de o şey yanında bir emanettir. Eğer buluntuyu iki kişi bulursa her biri bir yıl boyunca onu ilan eder. es-Subkî: “Her biri altı ay boyunca onu ilan eder” demiştir. Kişi bulduğu malın bir yıl boyunca ilanını yapar. Başlarda her gün sabah akşam, sonra günde bir defa, sonra haftada bir, sonra ayda bir ilanını yapar. İlanın, malın bulunmasından hemen sonra yapılması gerekmez. Ancak ilan yapılmaya başlandığı zaman bunun bir yıl boyunca sürdürülmesi gerekir. Bir yıl geçtikten sonra sahibi çıkmazsa bulan kişi bu malı kullanabilir. Ancak daha sonra sahibinin çıkması durumunda onu sahibine öder.

Ubey b. Ka'b onu bir yıl boyunca ilan etti, ama sahibi çıkmadı. Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha gittiğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu bir yıl daha ilan etmesini söyledi. Bunun üzerine Ubey onu bir yıl daha ilan etti, ama yine sahibi çıkmadı. Ubey üçüncü defa Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine paranın miktarını, torbasını ve bağını iyice bellemesini, eğer sahibi gelirse ona vermesini söyledi.

Ahmed, Tirmizî ve Nesâî bunu Sevrî kanalıyla, Ahmed ve Ebû Dâvud, Hammâd kanalıyla ve hepsi bunu Seleme b. Kuheyl'den: “Bir kişi gelip paranın miktarını, torbasını ve bağını bilirse onu kendisine ver” şeklinde rivayet etmişlerdir. Bundan maksat keseyi aramaya gelen olursa onu tarif ederken yalan söyleyip söylemediğini anlamak ve bulduğu keseyi kendi eşyası ile karıştırmamaktır. Yani kişinin bir delili olmasa bile tarifi doğru bir şekilde yaptıktan sonra onu kendisine vermesi gerekmektedir. Mâlikiler ve Hanbelîler yine bu görüştedir. Hanefiler ve Şâfiîler: “Vasıfların bilinmesi halinde buluntu elinde olan kişinin onu vermesi caizdir. Ancak vermeye zorlanmaz. Zira vasıfları bilen kişi başkasının elinde olan şeyin kendisinin olduğunu iddia etmektedir ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): “İspat davacıya aittir” buyruğuna göre bu yönde bir delil getirmesi gerekmektedir.

İki hadiste de bu yönde zikredilen emir, bunun mubah olduğuna hamledilir. Eğer davacı bu yönde iki şahit getirirse onu kendisine vermek gerekir. Aksi takdirde vermek zorunda değildir. Eğer vasıfları doğru saymakla birlikte sadece bir şahit getirirse yine onu kendisine vermek zorunda değildir. Eğer iddiada bulunan kimse: “Onu bana vermen gerekir” derse ve buluntuyu

bulan kimse buna inanmazsa iddiada bulunan kişinin olmadığına dair yemin etmesi gerekir. Eğer iddia eden kimse: “Bunun benim olduğunu biliyorsun” derse bu yönde yemin etmesi gerekir. Zira bulan kişi buluntunun onun olduğunu bilmemektedir. *er-Ravda*’da zikredildiği gibi de kendisinin olduğunu bilmeme halinde vasfetmenin de bir faydası yoktur. Ancak böylesi bir durumda malı sahibine vermesi caizdir. İddia sahibinin doğru söylediğine inanırsa onu kendisine verebilir, aksi halde delil lazımdır ve vermemesi gerekir. Eğer doğru söylediğine inanırsa buluntu şey kendi sorumluluğu altındadır. Mâlikilere ve Hanbelîlere göre buluntuyu arayan sahibi onu vasıfları ile beyan ederse bulan kimseye mahkeme tarafından emir verilmesine gerek kalmadan o malı sahibine vermesi caiz ve helaldir. Eğer vasıfları ile beyan eden kişiye hakim emri olmaksızın kendi rızası ile verirse ve o şey onu vASFedenin yanında telef olursa, sonra da başka biri o şeyin kendisinin olduğunu ispat ederse o şey onu bulup başkasına teslim edenden tazmin edilir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ubey’e eğer sahibi gelmezse de bu parayı kendisinin kullanmasını söyledi. Sonra Ubey o parayı kullandı. Şu’be daha sonra Seleme b. Kuheyl ile Mekke’de karşılaştığını ve Seleme’nin: “Süveyd b. Ğafele bana üç yıl mı yoksa bir yıl mı dedi hatırlamıyorum” dediğini söylemiştir. Seleme’nin bu şüphesi bu yöndeki hüküm üzerine tesir etmiş ve yitik bir şey bulan kimsenin ancak bir sene ilan etmesi esası kabul edilmiştir. Zira şüphe, şüphe edilen şeyin düşmesini gerektirir ki şüpheli olan üç yıl olduğudur. Böylece kesin olan bir sene ile amel etmek vacip olmuştur.

Ancak bu hadisi Şu’be’den başkası da Seleme b. Kuheyl’den ve başkasından şüphe etmeksizin bu ziyade ile rivayet etmiştir. Müslim bunu A’miş, Sevrî ve Zeyd b. Ebî Uneyse kanalıyla rivayet etmiştir. Bunların üçü de bunu Seleme’den rivayet etmişlerdir. Müslim rivayetinde üçünün de hadislerinde: “Üç yıl ilan eder” dediğini zikretmiştir. Ancak Hammâd b. Seleme hadisinde: “İki veya üç yıl ilan eder” demiştir. Bu hadis ile bir sonraki başlık altında zikredilecek olan Zeyd b. Hâlid’in hadisinde bu sürenin bir yıl olduğu konusunda bir ihtilaf yoktur. Ubey b. Ka’b’ın hadisi buluntu şeyi kullanmaktan sakınmaya ve bu yönde iffetli davranmaya hamledilebilir.

Buhârî hadisi burada iki kanalla tahrir etmiştir. Ancak hadisi bir kanalın metniyle tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, *Lukata* konusu içinde, Tirmizî ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ ضَالَّةِ الْإِبِلِ

2- YİTİK DEVE

Yitik deveyi almanın hükmü; yitik deveyi almak caiz midir değil midir?

۲۴۲۷ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ رَبِيعَةَ حَدَّثَنِي
 يَزِيدُ مَوْلَى الْمُتَّبِعِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيُّ النَّبِيَّ
 ﷺ فَسَأَلَهُ عَمَّا يَلْتَقِطُهُ فَقَالَ « عَرَفَهَا سَنَةً ، ثُمَّ احْفَظْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ، فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ
 يُخْبِرُكَ بِهَا ، وَإِلَّا فَاسْتَنْفِقْهَا » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَضَالَّةُ الْغَنَمِ قَالَ « لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ
 لِلذَّئِبِ » قَالَ ضَالَّةُ الْإِبِلِ فَتَمَعَّرَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « مَا لَكَ وَلَهَا ، مَعَهَا حِذَاؤُهَا
 وَسِقَاؤُهَا ، تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ » أطرافه ۹۱ ، ۲۳۷۲ ، ۲۴۲۸ ، ۲۴۲۹ ، ۲۴۳۶ ، ۲۴۳۸ ، ۵۲۹۲ ، ۶۱۱۲ - تحفة ۳۷۶۳

2427- “Amr b. Abbâs — Abdurrahman — Süfyân — Rabîa” isnâdıyla Munbeis’in azatlısı Yezîd’in bildirdiğine göre Zeyd b. Hâlid el-Cühenî şöyle demiştir: Bir bedevi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) buluntu şeyin hükmünü sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu bir yıl ilan et. Sonra malın torbasını ve bağını iyice belle. Biri gelip onu sana tarif ederse malı ona ver. Yoksa malı kullan” buyurdu. Bedevi: “Ey Allah'ın Resûlü! Yitik koyunun hükmü nedir?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O, ya senin, ya kardeşinin veya kurdundur” cevabını verdi. Bedevi: “Ey Allah'ın Resûlü! Yitik devenin hükmü nedir?” diye sorunca, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: “Ondan sana ne! O, suluğunu da ayakkabısını da yanında taşır. O, su başına gelir, bitkilerden yer” buyurdu.¹

Amr, Amr b. Abbâs el-Bâhilî el-Basrî'dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Mehdî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 91, 2372, 2428, 2429, 2436, 2438, 5292, 6112. Müslim 1722

Munbeis, Munbeis el-Medenî'dir.

Yezîd, Yezîd b. Hâlid el-Cühenî el-Medenî'dir.

Bedevi biri Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip buluntu malın hükmünü sordu. Bulunan altın, gümüş, inci gibi kıymetli madenler ve başka şeyler de lukata hükmündedir. Ancak hayvanlar bunun dışındadır. İbn Beşkuvâl bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) soran kişinin Bilâl olduğunu söylemiştir. Ancak Bilâl'e bedevi denilmemesi açısından kendisine itiraz edilmiştir. Hafız İbn Hacer, Beğavî'nin *Mu'cem*'inde ceyyid bir isnâdla: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) lukata hakkında sordum" şeklinde zikredilen rivayete dayanarak bu kişinin Ukbe b. Süveyd el-Cühenî'nin babası Süveyd olduğunu söylemiştir. Bazılarına göre de bu kişi bunu rivayet eden Zeyd b. Hâlid'in kendisidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama bulduğu malın bağını, kabını, kılıfını iyice öğrenip aklında tutmasını, bir yıl boyunca mal bulduğunu ilan etmesini, üzerinden bir yıl geçtikten sonra onu kullanmasını, daha sonra sahibi çıkması halinde de malı sahibine vermesini söyledi. Burada hükmü sorulan şey içine para konulan torba veya kesedir.

Sonrasında adam yitik koyunun hükmünü sordu. Âlimlerin çoğu: "Dâlle" ifadesinin yitik hayvanlar için kullanıldığı görüşündedir. Kaybolan başka şeyler için de: "Lukata" ifadesi kullanılır. Tahâvî: "Dâlle" ve Lukata" ifadelerinin aynı manada olduğunu söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bedeviye: "*O da ya senindir, ya kardeşinindir ya da kurdundur*" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada yitik koyunun bir yıl boyunca ilanını yaptıktan sonra sahibi çıkmazsa kendisinin olacağını veya onu almaması halinde başka bir din kardeşinin onu bulup alacağını ve bu şekilde onun olacağını veya onu bırakması ve kimsenin onu bulup almaması halinde kendini koruyamayacağı için kurda yem olacağını söylemiştir. Burada kurt ifadesi ile herhangi bir vahşi hayvan kastedilmektedir.

Adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabı üzerine yitik devenin de aynı hükümde olup olmadığını sordu. Adamın bu sorusu üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yüzü kızaracak kadar kızdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın deve konusundaki bu sorusuna: "*Ondan sana ne! O, suluğunu da ayakkabısını da yanında taşır. O, subaşına gelir, bitkilerden yer*" karşılığını verdi. Zira deve bir defa içtiği suyla birkaç gün idare edebilir. İsteddiği yere gidip dolaşabilir, subaşlarına gidip suyunu içebilir. Sağda solda bulunduğu

otlardan bitkilerden ve ağaçlardan yiyip karnını doyurabilir. Kendini küçük yırtıcı hayvanlara karşı koruyabilir. Sahibi onu bulana kadar hayatta kalabilecek özelliklere sahip bir hayvandır. Kendini küçük vahşi hayvanlardan koruyabilen sığır, at, tavşan, keler ve uçabilmesi sebebiyle güvercin bu konuda deve konumundadır. Bunlar ve bunlara benzer hayvanlar sahipleri kendilerini bulana kadar birçok vahşi hayvanlardan korunabildikleri için onları almak helal değildir. Fakat yolu, mescidi ve bunlara benzer şeyleri olan meskûn yerlerde olan yitik develer alınabilir. Zira böylesi yerlerde bulunan develer alınmadığı takdirde telef olabilir veya birilerinin hırsına kurban gidebilir.

Bu hadis daha önce Âlimin ilim öğretirken veya vaaz verirken hoşlanmadığı bir durum gördüğünde öfkelenmesi başlığı altında zikredilmişti.

۳ - باب ضَالَّةِ الْغَنَمِ

3- YITİK KOYUN

Yitik koyunu almanın hükmü.

۲۴۲۸ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُتَّبِعِ أَنَّهُ سَمِعَ رِزْدَ بْنَ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ اللَّقْطَةِ فَرَعَمَ أَنَّهُ قَالَ « اِعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً » يَقُولُ يَزِيدُ إِنَّ لَمْ تُعَرِّفْ اسْتَنْقَى بِهَا صَاحِبُهَا وَكَانَتْ وَدِيعَةً ، عِنْدَهُ . قَالَ يَحْيَى فَهَذَا الَّذِي لَا أَدْرِي أَفِي حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هُوَ أَمْ شَيْءٌ مِنْ عِنْدِهِ - ثُمَّ قَالَ كَيْفَ تَرَى فِي ضَالَّةِ الْغَنَمِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « خُذْهَا فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّئِبِ » قَالَ يَزِيدُ وَهِيَ تُعَرِّفُ أَيْضًا ثُمَّ قَالَ كَيْفَ تَرَى فِي ضَالَّةِ الْإِبِلِ قَالَ فَقَالَ « دَعَهَا فَإِنَّ مَعَهَا جِذَاءَهَا وَسِقَاءَهَا ، تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ ، حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا » أَطْرَافُهُ ٩١ ، ٢٣٧٢ ، ٢٤٢٧ ، ٢٤٢٩ ، ٢٤٣٦ ، ٢٤٣٨ ، ٥٢٩٢ ، ٦١١٢ -

تحفة ٣٧٦٣

Munbeis'in azatlısı Yezîd'in bildirdiğine göre Zeyd b. Hâlid şöyle demiştir: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) buluntu şeyin hükmü soruldu. Zeyd b. Hâlid, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sen malın torbasını ve bağını iyice belle. Sonra onu bir yıl ilan et"* buyurduğunu söylemiştir. Yezîd: "Eğer buluntu tarif edilmezse, onu bulan kimse onu infakta bulunabilir ve artık bu buluntu onun yanında bir emanet olmuştur" diyordu. Yahya: "İşte bu ifade Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadisi içinde midir, yoksa Yezîd'in kendi sözü müdür bilmiyorum" dedi. Sonra Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): "Yitik koyun hakkında ne dersin?" diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu al. O ya senindir ya kardeşinindir ya da kurdundur"* karşılığını verdi. Yezîd: "Onun da yitiği ilan edilir" dedi. Adam: "Yitik deve hakkında ne dersin?" diye sorunca da: *"Onu bırak. Zira o, suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşır. O, sahibi onu buluncaya kadar, subaşına gelir ve bitkilerden yer"* buyurdu.¹

İsmail, İsmail b. Abdillâh b. Ebî Uveys'tir.

Süleyman, Süleyman et-Teymî'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî'dir.

Zeyd, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'dir.

Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) buluntu şeyin hükmü soruldu. Bir önceki bâbda soruyu soran kişinin bir bedevi olduğu zikredilmiş ve bu bedevinin Bilâl olduğu söylenirken bir başkası olduğu da söylenmişti. Zeyd b. Hâlid, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) kesin olarak: *"Sen malın torbasını ve bağını iyice belle. Sonra onu bir yıl ilan et"* buyurduğunu söylemiştir. Kişinin bir yılda bir ay ilanda bulunması yeterli değildir. Ancak yıl boyunca iki ay ilanda bulunup iki ay bulunmaması caizdir. Bu şekilde bütün yıl boyunca ilan etmiş olur. İlan etmeyi buluntuyu bulan kişinin yapması şart değildir. Yerine birini vekil kılabilir.

Yahya b. Saîd el-Ensârî zikredilen isnâdla Munbeis'in azatlısı Yezîd'in: "Eğer buluntu tarif edilmezse, onu bulan kimse onu infakta bulunabilir ve artık bu buluntu onun yanında bir emanet olmuştur" dediğini söylemiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 91, 2372, 2427, 2429, 2436, 2438, 5292, 6112. Müslim 1722

Süleyman b. Bilâl'in bildirdiğine göre Yahya b. Saîd el-Ensârî zikredilen isnâdla: "Buluntu onun yanında bir emanet olmuştur" ifadesinin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadisi içinde mi, yoksa Yezîd'in kendi sözü mü olduğunu bilmediğini söylemiştir. Bu da daha sonra Buluntu eşyanın sahibi bir yıl sonra geldiği zaman, bulan kişi onu sahibine verir başlığı altında zikredilecektir, inşaallah. Bu da: "Buluntu onun yanında bir emanet olmuştur" ifadesinin merfû olduğuna işaret etmektedir. Yahya b. Saîd bunu başka bir yerde merfû olarak rivayet etmiştir. Müslim bunu Ka'nebî ve İsmâîlî kanalıyla "Yahya b. Hassân — Süleyman b. Bilâl" isnâdıyla Yahya'dan: *"Eğer buluntu tarif edilmezse onu infakta bulunabilirsin veya artık bu yanında bir emanet olmuştur"* lafzıyla rivayet etmiştir.

Sonra bu kişi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yitik koyunun hükmünü sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu almasını, zira onun ya kendisinin ya kardeşinin ya da kurdun olduğunu söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) koyunun yırtıcı hayvanlara karşı koyamayacağı için helak olabileceğini, bu sebeple onu ya kendisinin ya da bir başkasının bulup alacağını söylemek istemiştir. Burada kardeş ifadesinden kasıt onu bulabilecek herhangi bir kimsedir. Kurttan kasıt ise koyunu yiyebilecek herhangi bir vahşi hayvandır.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem): *"Onu al"* buyurması emir babındandır ve bu ifade Ahmed'in iki rivayetinden birinde: "Bulunan koyun alınmaz" demesini reddetmektedir. Mâlikiler de bunu kişinin koyunu sahra gibi ıssız bir yerde bulması halinde temellük etmek üzere alabileceğine delil saymıştır. Koyunun sahibi gelse de onu bulan kişi ona herhangi bir bedel ödemez ve buluntuyu ıssız yerde bulan kişinin kurt ile aynı konumda olduğunu huccet sayar. Kurdun herhangi bir sorumluluğu olmadığı gibi buluntuyu bulan kişinin de bir sorumluluğu yoktur. İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*'de böyle demiştir.

Şâfiîlerin görüşü ıssız veya başka bir yerde olsun fark etmeksizin buzağı ve bir senelik devenin alınmasının caiz olduğu yönündedir. Zira böylesi yerlerde bulunan bu hayvanlar alınmadığı takdirde telef olabilir veya birilerinin hırsına kurban gidebilir. Kişi ilan ettikten sonra hâkim yoksa veya hâkimin izni ile onu ister temellük eder isterse de satar. Ancak hâkimin bulunması daha doğrudur ve malın sahibi gelirse onu bulan kişi o şeyin bedelini kendisine öder.

Munbeis'in azatlısı Yezîd cumhurun da yanında olduğu gibi koyun yitiğinin ilan edilmesi gerektiğini söylemiştir. Şâfiîler: "Onun ıssız bir yerde bulunması halinde onu yedikten sonra ilan etmeye gerek yoktur. Ancak meskûn bir

yerde bulunması halinde ilan edilmesi gerekir” demişlerdir.

Sonra adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yitik devenin hükmünü sordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşıdığını, sahibi onu buluncaya kadar subaşına geldiğini, bitkilerden yediğini, birilerinin korumasına ihtiyacı olmadığını, kendini birçok vahşi hayvandan koruyabileceğini bildirmiş ve onu bırakmasını söylemiştir. Onu alan kişi ona gelecek herhangi bir zarardan da sorumludur. Daha önce de zikredildiği gibi kişi onu tekrar bulduğu yere götürmekle de bu sorumluluktan beri olmaz.

٤ - باب إِذَا لَمْ يُوجَدْ صَاحِبُ اللَّقْطَةِ بَعْدَ سَنَةٍ فَهِيَ لِمَنْ وَجَدَهَا

4- BİR YIL İÇİNDE BULUNTU SAHİBİNİN BULUNMAMASI HALİNDE O ŞEYİN ONU BULUP ALANIN OLMASI

Bir yıl boyunca ilan edildikten sonra buluntu sahibinin bulunmaması halinde o şey artık onu bulup alanın olur. Yani bir yıl geçtikten sonra o şey artık onu bulup alanın olduğu söylenmektedir. Bu kişinin zengin veya fakir olması durumu değiştirmemektedir. Ancak Hanefiler bu durumu fakire has kılmıştır. Zira nassa göre bir zaruret olmaksızın kişinin izinsiz olarak başka birinin malını alması caiz değildir.

٢٤٢٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ رِبْعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ

زَيْدِ مَوْلَى الْمُتَّبِعِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ اللَّقْطَةِ فَقَالَ «اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَشَأْنُكَ بِهَا» قَالَ فَضَالَةُ الْغَنَمِ قَالَ «هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّبِّ» قَالَ فَضَالَةُ الْإِبِلِ قَالَ «مَا لَكَ وَهَآ، مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا» أَطْرَافُهُ ٩١، ٢٣٧٢، ٢٤٢٧، ٢٤٢٨، ٢٤٣٦، ٢٤٣٨، ٥٢٩٢، ٦١١٢ -

تحفة ٣٧٦٣

2429- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Rabîa b. Ebî Abdirrahman” isnâdıyla Munbeis'in azatlısı Yezîd'in bildirdiğine göre Zeyd b. Hâlid

şöyle demiştir: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve buluntu şeyin hükmünü sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Malın torbasını ve bağını iyice belle. Sonra onu bir yıl ilan et. Biri gelip onu sana tarif ederse malı ona ver. Eğer sahibi gelmezse istediğini yap"* buyurdu. Adam: "Yitik koyunun hükmü nedir?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"O, ya senin, ya kardeşinin veya kurdundur"* cevabını verdi. Adam: "Ya yitik devenin hükmü nedir?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ondan sana ne! O, suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşır. Sahibi onu bulana kadar o, subaşına gelir ve bitkilerden yer"* buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Rabî'a, Rabî'a b. Ebî Abdirrahman el-Medenî'dir. Babasının adı Ferrûh'tur.

Zeyd, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'dir.

Daha öncede zikredildiği gibi bir bedevi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve buluntu şeyin hükmünü sordu. İbn Beşkuvâl bu kişinin Bilâl veya Ukbe'nin babası Süveyd olduğunu söylemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama malın içinde bulunduğu torbayı ve torbanın ağzını bağlayan bağ iyice bellemesini, sonra onu bir yıl ilan etmesini, biri gelip onu kendisine tarif ederse malı ona vermesini ve eğer sahibi gelmezse onda istediği gibi tasarrufta bulunmasını söyledi. Daha önce Ubey'in hadisinde: *"Gelmezse bu parayı sen kullan"* şeklinde zikredilmişti. Müslim'in Târik b. Vehb kanalıyla olan rivayeti ise: *"Yoksa malı kullan"* şeklinde zikredilmişti.

Buhârî bunu bir yıl ilan ettikten sonra sahibinin gelmemesi halinde artık o şeyin onu bulan kişinin olacağına delil saymıştır. Cumhura göre bir yıl ilan ettikten sonra sahibi gelirse buluntu olduğu gibi duruyorsa sahibine verilir. Eğer kullanılıp yok edilmişse: *"Artık bu buluntu, yanında bir emanet olmuştur"* buyruğuna ve Müslim'in: "Onu ye ve eğer sonra sahibi gelirse onu kendisine ver" şeklindeki rivayete dayanarak ona bedeli verilir. Burada yenildikten sonra verilmesi ile zikredildiğine göre bedelinin verilmesi kastedilmektedir. O zaman Buhârî'nin başlıkta: "Artık o şey onu bulan kişinin

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 91, 2372, 2427, 2428, 2436, 2438, 5292, 6112. Müslim 1722

olur” demesi onunla tasarrufta bulunmasının mubah olduğuna hamledilir. Ancak daha sonraki sorumluluğu hakkında bir şey söylememiştir.

Adam yitik koyunun hükmünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun, ya kendisinin, ya kardeşinin ya da kurdun olacağını söyledi. Adam yitik devenin hükmünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ondan sana ne!” diyerek onun suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşıdığını, sahibi onu buluncaya kadar subaşına geldiğini, bitkilerden yediğini, birilerinin korumasına ihtiyaç duymadan kendi başına yaşayabileceğini bildirdi ve onu bırakmasını söyledi.

۵ - بَابُ إِذَا وَجَدَ خَشَبَةً فِي الْبَحْرِ أَوْ سَوْطًا أَوْ نَحْوَهُ

5- KİŞİNİN DENİZDE BİR AĞAÇ PARÇASI BULMASI VEYA BİR KAMÇI VEYA BUNA BENZER BİR ŞEY BULMASI

Kişinin denizde bir ağaç parçası bulması veya bir kamçı veya asa gibi buna benzer bir şey bulması durumunda onu almalı mıdır almamalı mıdır? Alırsa onu temellük edebilir mi yoksa buluntu konumunda mıdır?

۲۴۳۰ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ - وَسَاقَ الْحَدِيثَ - فَخَرَجَ يَنْظُرُ لَعَلَّ مَرْكَبًا قَدْ جَاءَ بِهَالِهِ ، فَإِذَا هُوَ بِالْخَشَبَةِ فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا ، فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ وَالصَّحِيفَةَ . أطرافه ۱۴۹۸ ، ۲۰۶۳ ، ۲۲۹۱ ، ۲۴۰۴ ، ۲۷۳۴ ، ۶۲۶۱ -

تحفة ۱۳۶۳۰

2430- “Leys — Câfer b. Rabîa” isnâdıyla Abdurrahman b. Hürmüz bildiriyor: Ebû Hureyre: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İsrâîl oğullarından bir adamı zikrederek şöyle buyurdu” dedi ve söz konusu hadisi zikrederek şöyle devam etti: “Alacaklı olan kişi de belki geminin biri alacağını getirir diye deniz kenarına çıkıp beklemeye koyuldu. Öyle beklediği bir zamanda tahta parçasını gördü. Odun niyetiyle onu alıp evine getirdi.

Tahtayı parçalayınca içindeki parayı ve mektubu gördü.”¹

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır. Leys’in bu rivayeti Buhârî’nin yanında Denizde ticaret başlığı altında mevsûl olarak tahrir edilmiştir.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl b. Hasene el-Kureşî el-Mısrî’dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A’rec’dir.

Ebû Hureyre: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İsrâîl oğullarından bir adamı zikrederek şöyle buyurdu” diyerek söz konusu hadisi muhtasar olarak zikretmiştir. Ancak bu hadis Kefâlet konusu içinde bundan daha uzun bir şekilde şöyle zikredilmiştir: “İsrâîl oğullarından bir adam, kavminden birinden kendisine bin dinar borç vermesini istedi. Adam da: «Vereceğim paraya şahitlik etmeleri için bana şahitler getir» deyince, borç isteyen kişi: «Şahit olarak Yüce Allah yeter» karşılığını verdi. Adam: «Peki sana kefil olabilecek birini getir» deyince, borç isteyen: «Kefil olarak Yüce Allah yeter» karşılığını verdi. Adam da: «Doğru söyledin» deyip belli bir süreliğine istediğini ona verdi. Parayı alan kişi deniz yolculuğuna çıktı. İşlerini bitirdi ve geri dönüp alınan borcun vadesine yetişmek için gemi aradı, ancak bulamadı. Bunun üzerine bir tahta parçası alıp içini oydu. Oyuğa bin dinarı koydu ve oyuğu sıkıca kapatıp tahta parçasını denize bıraktı.”

Alacaklı olan kişi de belki geminin biri alacaklı olduğu adamı getirir diye deniz kenarına çıkıp beklemeye koyuldu. Öyle beklediği bir zamanda içinde bin dinar olan tahta parçasını gördü ve odun niyetiyle onu alıp evine getirdi. Tahtayı testereyle kestiğinde içinde adamın kendisine gönderdiği parayı ve kendisine yazdığı mektubu gördü.

Hadisin başlıkla ilgisi: “Odun niyetiyle onu alıp evine getirdi” sözündedir. Hadiste kamçının ve buna benzer şeylerin zikredilmediği söylenebilir. Cevap olarak: “Buhârî bunları tahta parçasına benzetme yoluyla zikretmiştir” denilmiştir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1498, 2063, 2291, 2404, 2734, 6261. Müslim 1498

٦ - باب إِذَا وَجَدَ تَمْرَةً فِي الطَّرِيقِ

6- KİŞİ YOLDA BİR HURMA TANESİ BULURSA

Kişinin yolda bir hurma tanesi veya buna benzer değersiz bir şey bulması halinde onu alması caizdir.

٢٤٣١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ طَلْحَةَ عَنْ أَنَسٍ -

رضى الله عنه - قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِتَمْرَةٍ فِي الطَّرِيقِ قَالَ « لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنْ

الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا » طرفه ٢٠٥٥ - تحفة ٩٢٣

2431- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Mansûr” isnâdıyla Talha’nın bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yolda bir hurma tanesi bulunca: “Şayet zekat malı olduğundan endişe etmeseydim onu yerdim” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

Talha, Talha b. Musarrif’tir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yolda bir hurma tanesi bulunca: “Şayet zekat malı olduğundan endişe etmeseydim onu yerdim” buyurmuştur. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun zekat malı olduğundan endişe etmiş ve onu yememiştir. Zira zekat malı kendisine haram kılınmıştır. Eğer böyle bir endişesi olmasaydı onu yerd. Hadiste onu ilan etmek zikredilmemiştir ki bu da hurma kıymetindeki bir şeyin alınabileceğine ve ilan edilmesine gerek olmadığına delalet etmektedir.

¹ 2055’de geçti. Müslim 1071

٢٤٣٢ - وَقَالَ يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ وَقَالَ زَائِدَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ طَلْحَةَ حَدَّثَنَا أَنَسٌ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنِّي لَأَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِي ، فَأَجِدُ التَّمْرَةَ سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي فَأَرْفَعُهَا لِأَكْلِهَا ، ثُمَّ أَخْشَى أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً فَأُلْفِيهَا » . تحفة ١٤٦٨٧

2432- Yahya: “Süfyân bunu bize Mansûr kanalıyla rivayet etti” demiştir. Zâide de bunu “Mansûr — Talha” isnâdıyla Enes’ten rivayet etmiştir. “Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Ma’mer — Hemmâm b. Münebbih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bazen evime gittiğimde yatakta bir hurmanın düşmüş olduğunu görüyorum. Yemek için onu elime alıyorum, ancak sadaka (zekat) malı olduğundan endişe edip yemeden geri bırakıyorum*” buyurmuştur.¹

Yahya b. Saîd el-Kattân: “Süfyân es-Sevrî bunu bize Mansûr b. el-Mu’temir kanalıyla rivayet etti” demiştir. Müsedded, *Müsned*’inde bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Tahâvî de bunu Müsedded kanalıyla rivayet etmiştir.

Zâide b. Kudâme de bunu “Mansûr — Talha b. Musarrif” isnâdıyla Enes’ten rivayet etmiştir. Müslim bunu Ebû Usâme kanalıyla Zâide’den mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Muhammed, Mekke’de ikamet eden Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dır.

Hemmâm b. Münebbih, Vehb’in kardeşi Hemmâm es-San’ânî’dir.

Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bazen evine gittiğinde yatakta bir hurmanın düşmüş olduğunu gördüğünü, yemek için onu eline aldığı anda sadaka malı olduğundan endişe ederek yemeden onu geri bıraktığını söylemiştir.

¹ Müslim 1071

۷ - باب كَيْفَ تُعَرَّفُ لُقْطَةُ أَهْلِ مَكَّةَ

7- MEKKE EHLİNİN BULUNTU EŞYASI NASIL İLAN EDİLİR?

وَقَالَ طَاوُوسُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَلْتَقِطُ لُقْطَتَهَا إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا »

وَقَالَ خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تُنْتَظَرُ لُقْطَتُهَا إِلَّا لِمُعَرِّفٍ » تحفة ٦٠٦١، ٥٧٤٨

Tâvûs'un İbn Abbâs kanalıyla bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"İlan edip sahibini arayacak olanlar dışında yitiği kimse tarafından alınamaz"* buyurmuştur.

"Hâlid — İkrime" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sahibini bulmak dışında yitiği kimse tarafından alınamaz"* buyurmuştur.

Tâvûs el-Yemânî'nin İbn Abbâs kanalıyla bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ilan edip sahibini arayacak ve onu sahibi için muhafaza edecek olanlar dışında Mekke'de ve harem bölgesindeki yitiğin kimse tarafından alınamayacağını bildirmiştir. Buhârî bunu *Hac* kitâbında Mekke'de savaşı helal olmaz başlığı altında mevsûl olarak rivayet etmiştir.

"Hâlid el-Hazzâ — İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime" isnâdıyla İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) sahibi için onu muhafaza etmek olanı dışında Mekke'deki yitiğin kimse tarafından alınamayacağını bildirmiştir. Buhârî bunu *Buyû'* kitâbının başlarında Kuyumcu hakkında söylenen şey başlığı altında mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٢٤٣٣ - وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَعْصِدُ عِصَاهُهَا ، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا ، وَلَا تَحِلُّ لُقْطَتُهَا إِلَّا لِمُسَدِّ ، وَلَا يُجْتَنَى خَلَاهَا » فَقَالَ عَبَّاسٌ يَا رَسُولَ

اللَّهُ إِلَّا الْإِذْخِرَ فَقَالَ «إِلَّا الْإِذْخِرَ» أطرافه ١٣٤٩ ، ١٥٨٧ ، ١٨٣٣ ، ١٨٣٤ ،
٢٠٩٠ ، ٢٧٨٣ ، ٢٨٢٥ ، ٣٠٧٧ ، ٣١٨٩ ، ٤٣١٣ - تحفة ٦١٦٩

2433- “Ahmed b. Saïd — Ravh — Zekerıyyâ — Amr b. Dînâr — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, sahibini bulmak dışında yitiği kimse tarafından alınmaz ve otu koparılmaz” buyurdu. Abbâs: “Ey Allah'ın Resûlü! İzhır otu müstesna olsun” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İzhır müstesnadır” buyurdu.¹

Ravh, Ravh b. Ubâde'dir. Bunu İsmâîlî, Abbâs b. Abdilazîm kanalıyla Ravh b. Ubâde'den ve ayrıca Ebû Nuaym, Halef b. Sâlim kanalıyla Ravh b. Ubâde'den mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

Zekerıyyâ, Zekerıyyâ b. İshâk el-Mekkî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'nin dikenli olan ağaçlarının kesilemez, av hayvanının ürkütülemez, sahibini bulmak ve sahibi için onu korumak olanı dışında yitiğinin kimse tarafından alınmaz ve yeşil otunun koparılamaz olduğunu bildirmiştir. Mekke'nin diğer yerlerden farkı kişinin oradaki buluntuyu ilan ettikten sonra da sahiplenmek etmesi için alamayıdır. Nevevî, *er-Ravda*'da: “Buluntuyu alan kişinin orada ikamet etmesi veya bulduğu şeyi hâkime vermesi gerekir” demiştir.

Mekke'nin bu konuda bu şekilde has kılınması buluntunun sahibi Mekke'li ise sahibine ulaşması mümkün olduğu için, yabancı ise her sene her beldeden oraya gidenler bulunduğu ve bu sûretle ona da ulaşmak kolay olduğu içindir.

Buluntu şey yüksek ihtimalle hac görevini yapmak için gelenlere aittir. Hac görevini yapmak için gelenler dağıldığı zaman buluntunun sahibi o şey için geri dönecek veya birini gönderecek değildir. Sanırım Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu sebeple: “Bir yıl boyunca tarif edip ilan etmedikçe buluntusu helal değildir” buyurmuştur.

Bazı âlimler savaştan dönen askerlerin dağılmasından sonra savaş

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1349, 1587, 1833, 1834, 2090, 2783, 2825, 3077, 3189, 4313. Müslim 1353

alanında bulunan bir şey için bir yıl boyunca ilan etmenin gerekmediğini söylemiştir. Zira o ya kâfirindir ki eğer öyle ise onu almak mubahtır ya da askerindir ve bu durumda onu başkalarına ilan etmenin bir anlamı yoktur. Bu şekilde ilan etmenin Mekke'ye has kılınması da böylece anlaşılmaktadır. Genellikle Mekke'deki buluntu sahibi o şey için geri dönmez. Kimsenin Mekke'de bir şey kaybedip onun için geri döndüğünü veya birini göndermiş olduğunu duymuş değiliz. Onu kaybeden kimse oradan ayrıldıktan sonra onu bulmaktan ümidini keser. Doğrusunu da Allah bilir.

Abbâs, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem) ızhır otunun müstesna olmasını isteyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ızhır otunu müstesna kılmıştır.

٢٤٣٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مَكَّةَ قَامَ فِي النَّاسِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ ، وَأَنْتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ ، وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ ، فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي ، وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ، وَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي ، فَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا وَلَا يُخْتَلَى شَوْكُهَا ، وَلَا تَحِلُّ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِإِنْسِيْدٍ ، وَمَنْ قَتَلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ ، إِمَّا أَنْ يُفْدَى ، وَإِمَّا أَنْ يُقْبَلَ » فَقَالَ الْعَبَّاسُ إِلَّا الْإِذْخَرَ ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ لِقُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِلَّا الْإِذْخَرَ » . فَقَامَ أَبُو شَاهٍ - رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ - فَقَالَ اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ » قُلْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ مَا قَوْلُهُ اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذِهِ الْخُطْبَةُ الَّتِي سَمِعَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ طرفاه ١١٢ ، ٦٨٨٠ -

تحفة ١٥٣٨٣

2434- "Yahya b. Mûsa — Velîd b. Müslim — Evzaî — Yahya b. Ebî Kesîr" isnâdıyla Ebû Seleme b. Abdirrahman'ın bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Yüce Allah, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethini nasib ettiği zaman, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlar huzurunda kalkıp Allah'a hamd ve sena ederek şöyle buyurdu: "Yüce Allah, Fil Ordusunun Mekke'ye girmesini engellemiş, fakat Resulü ile

müminleri Mekke'ye girmeye muzaffer kılmıştır. Allah Mekke'yi sadece bana mahsus olmak üzere gündüzün bir saatinde helal kılmıştır. Sonra o (yine) kıyamete kadar haram kılınmıştır. Ağacı kesilmez ve avı ürkütülmez. İlan edenden başkası, onda bulduğu eşyayı alamaz. Bir yakını öldürülen kişinin iki tercihi vardır. Ya diyeti alacak, ya da kısas yapılmasını isteyecektir.” Abbâs: “İzhır otu müstesna olsun. Çünkü onu mezarlarımızda ve evlerimizin yapımında kullanıyoruz” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “İzhır müstesna” buyurdu. Yemen halkından Ebû Şâh adında bir adam kalkarak: “Ey Allah'ın Resûlü! Bunu bana yazınız” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bunu onun için yazınız” buyurdu.

Evzâî'ye: “Onun: «Ey Allah'ın Resûlü! Bunu bana yazınız» sözünün mânâsı nedir?” dediğimde: “Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiş olduğu hutbenin yazılmasıdır” cevabını verdi.¹

Yahya, Yahya b. Mûsa b. Abdi Rabbih es-Sahtiyânî el-Belhî'dir.

Velîd, Velîd b. Müslim el-Kureşî'dir ve Ebu'l-Abbâs'ın babasıdır.

Evzaî, Abdurrahman b. Amr'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr Sâlih b. el-Mütevekkil et-Tât'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tır.

Yüce Allah, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethini nasib ettiği zaman Huzâa'dan bir adamın Leys oğullarından bir adamı öldürdüğü yerde bineği üzerinde insanların huzurunda kalkıp Allah'a hamd ve sena ederek bir hutbe verdi. Hutbesinde Yüce Allah'ın Fil Ordusunu Mekke'ye girmesini engellediğini, fakat Resulü ile müminleri Mekke'ye girmeye muzaffer kıldığını, Allah'ın Mekke'yi sadece kendisine mahsus olmak üzere gündüzün bir saatinde helal kıldığını, sonra yine kıyamete kadar haram kılındığını, ağacının kesilemez ve avının ürkütülmez olduğunu, ilan etmek ve sahibi için onu muhafaza etmek olanı dışında, kimsenin onda bulduğu eşyayı diğer şehirlerde olduğu gibi temellük için alamayacağını, bir yakını öldürülen kişinin ya diyeti almak, ya da kısas yapılmasını istemek üzere iki tercihi olduğunu bildirdi. Yüce Allah'ın Fil Ordusunun Mekke'ye girmesini engellemesi:

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 112, 6880. Müslim 1355

“Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?”¹ buyruğunda zikredilmiştir.

Abbâs b. Abdilmuttalib ızdır otunu koparılmayacak bitkilerin dışında tutulmasını, çünkü onu mezarlarında ve evlerinin tavanı yapımında kullandıklarını söyleyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda kendisine bir vahiy veya ilham gelmesi üzerine veya kendi içtihiadı ile ızdır otunun müstesna olduğunu söyledi.

Kelbî olduğu söylenmekle birlikte Fârisî olduğu da söylenen Yemen halkından Ebû Şâh adında bir adam kalkarak: “Ey Allah'ın Resûlü! Bunu bana yazınız” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bunu onun için yazınız*” buyurdu.

Velîd b. Müslim, Evzâî'ye Ebû Şâh'ın: “Ey Allah'ın Resûlü! Bunu bana yazınız” sözünün mânâsının ne olduğunu sorunca, Evzâî, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiş olduğu hutbenin yazılmasının kastedildiğini söylemiştir.

Hadisin isnâdında müdellislerden üç kişi vardır. Ancak her biri rivayetinde tahdis sıygasıyla ifadede bulununca töhmet ortadan kalkmıştır. Hadiste tâbiînin tâbiiden, sahabiden rivayeti vardır.

Hadisi Müslim, *Hac* konusu içinde, Ebû Dâvud, *İlim* ve *Diyetler* konusu içinde, Nesâî, *İlim* konusu içinde, Tirmizî ve İbn Mâce, *Diyetler* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٨ - بَابُ لَا تُحْتَلَبُ مَاشِيَةٌ أَحَدٍ بِغَيْرِ إِذْنٍ

8- HİÇ KİMSENİN HAYVANININ İZİNSİZ OLARAK SAĞILMAMASI

Hiç kimsenin hayvanı izinsiz olarak sağılmaz. “Mâşiye” ifadesi deve, sığır ve davar hayvanlarında kullanılır. Ancak çoğunlukla koyun için kullanılır.

٢٤٣٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ -

رضى الله عنهما - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَحْلَبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَمْرِي بِغَيْرِ إِذْنِهِ ، أَيَحِبُّ

أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبُهُ فَكَمَرَ خِزَانَتَهُ ، فَيَسْتَقْلَ طَعَامُهُ فَإِنَّمَا نَحْزَنُ لَهُمْ ضُرُوعُ مَوَاشِيهِمْ
أَطْعِمَاتِهِمْ ، فَلَا يَحْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ . تحفة ٨٣٥٦

2435- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Hiç kimse izni olmadan başkasının hayvanının sütünü sağmasın. Biriniz, içecek dolabının birileri tarafından kırılmasını, yiyeceklerinin alınmasını ister mi? Hayvanlarının memeleri de onların yiyeceklerini muhafaza ediyor. Bunun için kimse bir diğerrinin hayvanlarının sütünü izni olmadan sağmasın.”*¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayvanların memelerini kişinin eşyalarını ve başka şeyleri muhafaza ettiği kiler veya ambara benzetmiştir. Yani bir kimsenin izni olmaksızın ambarındaki zahiresini almak nasıl helal değilse, davarının sütünü sağlamak da helal değildir. Bu hususta diğer şeylerin de süt hükmünden bir farkı yoktur. Ancak süt meselesinde insanlar daha rahat davrandıkları için hassaten zikredilmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde hem süt, hem sütten daha değerli olan şeyler konusunda uyarıda bulunmuştur.

Nevevî, Şerhu’l-Mühezzeb’de âlimlerin bir bostana veya bir ekine veya bir hayvan sürüsüne uğrayan kimse hakkında ihtilaf ettiğini söylemiştir. Cumhur bu konuda: “Bir zarûret olması dışında ondan bir şey alması caiz değildir” demiştir. Alması halinde de Şâfiîlere ve cumhura göre aldığını sonradan geri öder. Selefilerin bazıları bu konuda: “Bir şey ödemez” demiştir. Ahmed bu konuda: “Eğer bahçenin etrafı çevrili değilse kişi oradaki yemişlerden yiyebilir” demiştir. Bir rivayette: “İhtiyacı varsa” denilirken diğer rivayette “İhtiyacı olmasa da” denilmiştir. Her iki halde de bir şey ödemesi gerekmemektedir. Beyhakî der ki: “İbn Ömer’in merfû hadisi: «Sizden biri bir bahçeye uğrarsa ondan yesin, ama yanında bir şey götürmesin» şeklindedir.” Tirmizî bunu rivayet etmiş ve hadisin garip olduğunu söylemiştir. Beyhakî:

¹ Müslim 1726

“Bu doğru değildir” demiştir. Bu hadis rivayeten güçlü olmayan başka kanallarla da rivayet edilmiştir.

Hâfız İbn Hacer der ki: “Bu hadislerin geneli sahih derecesinden geri değildir. Zira birçok hükümde bunlardan daha zayıf olanlar hucet sayılmıştır.”

Hadisi Müslim, *Kadâ* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Cihâd* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٩ - بَابُ إِذَا جَاءَ صَاحِبُ اللَّقْطَةِ بَعْدَ سَنَةٍ رَدَّهَا عَلَيْهِ ، لِأَنَّهَا وَدِيعَةٌ عِنْدَهُ

9- BULUNTU ŞEYİN ONU BULANIN YANINDA BİR EMANET OLMASI SEBEBİ İLE SAHİBİNİN BİR YIL SONRA GELMESİ HALİNDE KENDİSİNE VERİLMESİ

Buluntunun sahibi bir yıl sonra geldiği zaman, bulan kişi onu sahibine verir. Çünkü o, onu bulanın yanında bir emanettir.

٢٤٣٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُتَّبِعِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ اللَّقْطَةِ قَالَ « عَرَفَهَا سَنَةً ، ثُمَّ اغْرِفَ وَكَاءَهَا وَعَقَّاصَهَا ، ثُمَّ اسْتَنْفَقَ بِهَا ، فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدَّهَا إِلَيْهِ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَضَالَّةُ الْغَنَمِ قَالَ « خُذْهَا فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّئْبِ » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَضَالَّةُ الْإِبِلِ قَالَ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى احْمَرَّتَ وَجَتَّاهُ - أَوْ احْمَرَّ وَجْهُهُ - ثُمَّ قَالَ « مَا لَكَ وَلَهَا ، مَعَهَا حِذَاؤُهَا وَسِقَاؤُهَا ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا » أطرافه ٩١ ، ٢٣٧٢ ، ٢٤٢٧ ، ٢٤٢٨ ، ٢٤٢٩ ، ٢٤٣٨ ، ٥٢٩٢ ،

٦١١٢ - تحفة ٣٧٦٣

2436- “Kuteybe b. Saîd — İsmail b. Câfer — Rabîa b. Ebî Abdirrahman” isnâdıyla Munbeis’in azatlısı Yezîd’in bildirdiğine göre Zeyd b. Hâlid el-Cühenî şöyle demiştir: Bir adam Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) buluntu şeyin hükmünü sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu bir yıl ilan et. Sonra malın torbasını ve bağını iyice belle. Sonra

malı kullan. Biri gelip onu sana tarif ederse malı ona ver" buyurdu. Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Yitik koyunun hükmü nedir?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "O, ya senin, ya kardeşinin veya kurdundur" cevabını verdi. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Yitik devenin hükmü nedir?" diye sorunca, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: "Ondan sana ne! Sahibi onu bulana kadar o, suluğunu da ayakkabısını da yanında taşır" buyurdu.¹

Kuteybe b. Saîd, Ebû Recâ es-Sekafî'dir.

İsmail, İsmail b. Câfer el-Ensârî el-Medenî'dir.

Rabîa, Rabîa b. Ebî Abdirrahman et-Temîmî'dir.

Bir adam Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip buluntu malın hükmünü sordu. Daha önce nakledilen rivayette: "Bir bedevi" şeklinde zikredilmişti ve İbn Beşkuvâl o rivayette bu kişinin Bilâl olduğunu söylerken, Hâfız İbn Hacer, Ukbe b. Süveyd el-Cühenî'nin babası Süveyd olduğunu söylemişti. Humeydî, İbnu's-Seken ve başkası bunu daha önce zikredildiği şekilde rivayet etmişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama onu bir yıl ilan etmesini, sonra bulduğu malın bağını, kabını, kılıfını iyice öğrenip aklında tutmasını, üzerinden bir yıl geçtikten sonra onu kullanmasını, daha sonra sahibi çıkması halinde de malı sahibine vermesini söyledi. Burada ilan etmenin bulunan şeyin vasıflarını öğrenmekten önce olduğu görülmektedir. Ancak Yitik koyun başlığı altında: "Sen malın torbasını ve bağını iyice belle. Sonra onu bir yıl ilan et" şeklindedir. Rivayetlerin çoğu ilan etmenin vasıflarını öğrendikten sonra olduğu yönündedir. Nevevî bu rivayetleri buluntuyu vasfedecek kişinin doğru söyleyip söylemediğini bilmek açısından önce vasıflarını öğrenmek sonra da bir yıl ilan etmek yönünde değerlendirmiştir. Kişi onu temellük etmek istediği zaman da onda herhangi bir tasarrufta bulunmadan önce bir daha vasıflarını gözden geçirir ve sonra tasarrufta bulunur. Eğer sonra sahibi gelirse ve buluntu şey yanında ise onu sahibine verir. Eğer yanında mevcut değil ise onun aynısını verir veya temellük ettiği günde olduğu bedelini öder. Sahibi

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 91, 2372, 2427, 2428, 2429, 2438, 5292, 6112. Müslim 1722

gelince eğer o şey satılmış ise sahibi muhayyerlik süresi içinde bu satışı feshedebilir. Ancak satışı feshedemeyeceği de söylenmiştir. Zira feshedecek kişi satış akdini yapan kişidir. Bu durumda muhayyerlik hakkı sadece müşterinindir ve buluntu sahibinin muhayyerlik hakkı yoktur. Eğer buluntu şey eksik bir halde hâlen mevcut ise onu bulan kişi aradaki farkı ödeyerek onu sahibine verir. Zira onu bulan kişi onun tamamından sorumludur. Buhârî, Yitik koyun başlığı altında: “Bu onun yanında bir emanettir” ziyadesinde bulunmuştur.

Ashâb: “Ey Allah'ın Resûlü!” diyerek yitik koyunun hükmünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O, ya senin ya kardeşinin ya da kurdundur” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama kendisinin onu bırakması ve başka birinin almaması halinde onu yüksek ihtimalle kurdun yiyeceğini ve bu sebeple onu alması gerektiğini bildirmek istemiştir. Bu da birinin koruması ve gözetimi altında olmadan küçük vahşi hayvanlardan dolayı otlanamayacak bütün yitik hayvanlar için geçerlidir.

Adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu cevabı üzerine yitik devenin de aynı hükümde olup olmadığını sordu. Adamın bu sorusu üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yüzü kızaracak kadar kızdı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onun suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşıdığını, sahibi onu buluncaya kadar subaşına geldiğini söylemiştir. Başka bir rivayette: “Sahibi onu bulana kadar subaşına gelip bitkilerden yer” ziyadesinde bulunulmuştur. Buhârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “O, suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşır” buyruğu ile devenin koyun ve diğer hayvanlar arasındaki farka işaret etmek istemiştir. Zira deve, sahibi onu buluncaya kadar kendini küçük yırtıcı hayvanlara karşı koruyup kendi başına yaşayabilir.

۱۰ - بَابُ هَلْ يَأْخُذُ اللَّقْطَةُ ، وَلَا يَدَعُهَا تَضِيعُ ، حَتَّى لَا يَأْخُذَهَا مَنْ لَا يَسْتَحِقُّ

10- KİŞİ BULUNTUYU, ZAYİ OLMAMASI VE ONU HAK ETMEYEN KİMSENİN ALMAMASI İÇİN BIRAKMAYIP ALABİLİR Mİ?

Buhârî bu başlık ile Nesâî’de sahih bir isnâdla nakledilen Cârud’un: “Müslümanın yitik malını almak cehennem alevi demektir” şeklindeki merfû hadisine dayanarak buluntuyu almanın mekruh olduğunu söyleyenlerin dediğini reddettiğine işaret etmiştir. Hadiste Müslüman kişinin yitiğinin onu temellük etmek için alan kişiyi ateşe götüreceği mânâsı vardır. Cârud’un

hadisi, Müslim'in Zeyd b. Hâlid'den: “Kayıp bir hayvanı ilan etmeden ancak sapmış olan evine kapatır” şeklinde naklettiği hadise hamledilmiştir.

٢٤٣٧ - حَدَّثَنَا سُليْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهِيلٍ قَالَ سَمِعْتُ سُويْدَ بْنَ غَفَلَةَ قَالَ كُنْتُ مَعَ سَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَزَيْدِ بْنِ صُوحَانَ فِي غَزَاةٍ ، فَوَجَدْتُ سَوْطًا فَقَالَ لِي أَلْقِهِ قُلْتُ لَا ، وَلَكِنْ إِنِ وَجَدْتُ صَاحِبَهُ ، وَإِلَّا اسْتَمْتَعْتُ بِهِ فَلَمَّا رَجَعْنَا حَجَجْنَا فَمَرَزْتُ بِالْمَدِينَةِ ، فَسَأَلْتُ أَبِيَّ بْنَ كَعْبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ وَجَدْتُ صُرَّةَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا مِائَةُ دِينَارٍ ، فَأَتَيْتُ بِهَا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « عَرَفْتَهَا حَوْلًا » . فَعَرَفْتُهَا حَوْلًا ثُمَّ أَتَيْتُ ، فَقَالَ « عَرَفْتَهَا حَوْلًا » فَعَرَفْتُهَا حَوْلًا ثُمَّ أَتَيْتُهُ ، فَقَالَ « عَرَفْتَهَا حَوْلًا » . فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا اسْتَمْتَعْ بِهَا » طرفه ٢٤٢٦ - تحفة ٢٨

حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهِيلٍ قَالَ قَالَ فَلَقِيْتُهُ بَعْدُ بِمَكَّةَ ، فَقَالَ لَا أَذْرى أَثْلَاثَةَ أَحوَالٍ أَوْ حَوْلًا وَاحِدًا . تحفة ٢٨

2437- “Süleyman b. Harb — Şu’be” isnâdıyla Seleme b. Kuheyl’in bildirdiğine göre Süveyd b. Ğafele anlatıyor: Selmân b. Rabîa ve Zeyd b. Sühân ile beraber gazveye çıktığımda bir kamçı buldum. Bunlardan biri bana: “Onu at!” dediğinde: “Hayır, sahibini bulursam (ona teslim edeceğim) yoksa ondan kendim faydalanacağım” dedim. Sonra gazveden geri döndüğümüzde hac farızasını eda edip Medine’ye uğradım ve bu konuyu Ubey b. Ka’b’a sordum. Ubey şöyle karşılık verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında içinde yüz dinar olan bir kese bulmuştum. Onu alıp Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğimde: “Onu bir yıl ilan et” buyurdu. Ben de bir yıl ilan ettim ve yine Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) geldim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Onu bir yıl ilan et” buyurdu. Ben de yine bir yıl daha ilan ettim yine Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) geldim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Onu bir yıl ilan et” buyurdu. Ben de yine bir yıl daha ilan ettim ve dördüncü defa

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Paranın miktarını, torbasını ve bağını iyice belle. Eğer sahibi gelirse ona ver, gelmezse onu sen kullan"* buyurdu.

Abdân der ki: Babam, Şu'be kanalıyla Seleme'den bize bu hadisi nakletti. Bu rivayetinde şöyle dedi: "Daha sonra onunla Mekke'de karşılaştım, bana: «Bana üç yıl mı yoksa bir yıl mı dedi hatırlamıyorum» dedi."¹

Süleyman, Süleyman b. Harb el-Vâşihî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Seleme, Seleme b. Kuheyl el-Hadramî Ebû Yahya el-Kûfî'dir.

Süveyd, Süveyd b. Čafele el-Cu'fî'dir.

Süveyd b. Čafele, Selmân b. Rabîa b. Yezîd b. Amr el-Bâhilî ve Zeyd b. Sûhân el-Abdî et-Tâbiî ile beraber gazveye çıktığında bir kamçı buldu. Selman b. Rabîa b. Yezîd b. Amr el-Bâhilî'nin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sohbetlerinde bulunduğu söylenmektedir. Ahmed rivayetinde: "Azîb denilen yerde iken" ziyadesinde bulunmuştur. Bunlardan biri Süveyd'e kamçıyı atmasını söyleyince, Süveyd: "Hayır" diyerek, sahibini bulursa onu kendisine teslim edeceğini yoksa ondan kendisinin faydalanacağını söyledi. Sonra gazveden geri döndüklerinde Süveyd hac farızasını eda edip Medine'ye uğradı ve buluntu kamçının hükmünü Ubey b. Ka'b'a sordu.

Ubey, ona içinde yüz dinar olan bir kese bulduğunu ve ne yapacağını sormak için Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğini söyledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine onu bir yıl ilan etmesini söyledi. Ubey b. Ka'b onu bir yıl boyunca ilan etti, ama sahibi çıkmadı. Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha gittiğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu bir yıl daha ilan etmesini söyledi. Bunun üzerine Ubey onu bir yıl daha ilan etti, ama yine sahibi çıkmadı. Ubey bir daha Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine onu bir yıl daha ilan etmesini söyledi. Ubey onu bir yıl daha ilan etti, ama yine sahibi çıkmadı. Ubey onu üç yıl ilan ettikten sonra dördüncü defa Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gittiğinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine paranın miktarını, torbasını ve bağını

¹ 2426'da geçmektedir. Müslim 1723

iyice bellemesini, eğer sahibi gelirse ona vermesini, gelmezse de onu kendisinin kullanmasını söyledi.

Abdân yani Abdullah'ın bildirdiğine göre babası Osmân b. Cebele el-Ezdî el-Basrî, Şu'be b. el-Haccâc kanalıyla Seleme b. Kuheyl'den kendilerine bu hadisi nakletmiştir. Şu'be b. el-Haccâc bu rivayetinde daha sonra Seleme b. Kuheyl ile Mekke'de karşılaştığını ve Seleme b. Kuheyl'in kendisine: "Süveyd bana üç yıl mı yoksa bir yıl mı dedi hatırlamıyorum" dediğini bildirmiştir. Bu yöndeki şüphe durumunda nasıl amel edileceği daha önce zikredilmişti. Zira şüphe, şüphe edilen şeyin düşmesini gerektirir ki şüpheli olan üç yıl olduğudur. Böylece kesin olanla amel edip buluntuyu bir yıl ilan etmek gerekmektedir.

۱۱ - بَابُ مَنْ عَرَّفَ اللَّقْطَةَ ، وَلَمْ يَدْفَعْهَا إِلَى السُّلْطَانِ

11- BULUNTUYU İLAN EDEN, ANCAK ONU YÖNETİCİYE TESLİM ETMEYEN KİMSE

۲۴۳۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ رَبِيعَةَ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ اللَّقْطَةِ قَالَ « عَرَفْتُهَا سَنَةً ، فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يُخْبِرُكَ بِعِفَاصِهَا وَوِكَائِهَا ، وَإِلَّا فَاسْتَنْقِ بِهَا » وَسَأَلَهُ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ فَتَمَعَّرَ وَجْهَهُ ، قَالَ « مَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا ، تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ ، دَعَهَا حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا » وَسَأَلَهُ عَنْ ضَالَّةِ الْغَنَمِ فَقَالَ « هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ ، أَوْ لِلذَّنْبِ »

أطرافه ۹۱ ، ۲۳۷۲ ، ۲۴۲۷ ، ۲۴۲۸ ، ۲۴۲۹ ، ۲۴۳۶ ، ۵۲۹۲ ، ۶۱۱۲ - تحفة ۳۷۶۳

2438- "Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Rabîa — Munbeis'in azatlısı Yezîd" isnâdıyla Zeyd b. Hâlid bildiriyor: Bir bedevi Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) buluntu şeyin hükmünü sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu bir yıl ilan et. Sonra malın torbasını ve bağını iyice belle. Biri gelip onu sana tarif ederse malı ona ver. Yoksa malı kullan" buyurdu. Bedevi yitik devenin hükmünü sorunca, Resûlullah'ın (sallallahu

aleyhi vesellem) yüzünün rengi değişti ve: *“Ondan sana ne! O, suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşır. Sahibi onu bulana kadar o, subaşına gelir, bitkilerden yer. Onu bırak”* buyurdu. Bedevi yitik koyunun hükmünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“O, ya senin, ya kardeşinin veya kurdundur”* cevabını verdi.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Hâlid el-Cühenî el-Medenî’dir.

Bedevi biri Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip buluntu malın hükmünü sordu. Daha önce bu kişinin adı konusunda ihtilaf edildiği zikredilmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama onu bir yıl boyunca ilan etmesini, onun vasıflarını bilen biri gelmesi halinde onu kendisine vermesini, kimsenin gelmemesi veya vasıflarını doğru bilmeyen birinin gelmesi halinde onu kullanmasını, daha sonra sahibinin çıkması halinde ona o şeyin bedelini vermesini söyledi.

Adam yitik devenin hükmünü sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüzü kızaracak kadar kızdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adamın deve konusundaki bu sorusuna: *“Ondan sana ne!”* diyerek onun suluğunu da, ayakkabısını da yanında taşıdığını, sahibi onu buluncaya kadar subaşına geldiğini, bitkilerden yediğini, birilerinin korumasına ihtiyacı olmadığını, kendini birçok vahşi hayvandan koruyabileceğini bildirmiş ve onu bırakmasını söylemiştir. Fakat Yitik deve başlığı altında zikredildiği gibi yolu, mescidi ve bunlara benzer şeyleri olan meskûn yerlerde olan yitik devenin veya kendini koruma gibi özelliklerde deveye benzer şeylerin alınması caizdir.

Sonrasında adam yitik koyunun hükmünü sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bedeviye: *“O, ya senindir, ya kardeşindir, ya da kurdundur”* karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada yitik koyunun bir yıl boyunca ilanını yaptıktan sonra sahibi çıkmazsa kendisinin olacağını veya onu almaması halinde başka bir din kardeşinin onu bulup alacağını ve bu şekilde

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 91, 2372, 2427, 2428, 2429, 2436, 5292, 6112. Müslim 1722

onun olacağını veya onu bırakması ve kimsenin onu bulup almaması halinde kendini koruyamayacağı için kurda yem olacağını bildirmiştir.

۱۲ - باب

12- BÂB

Bu bir önceki başlık için bir fasıl gibidir ve bu sebeple bir başlık zikredilmemiştir. Ancak bu, Ebû Zer'in nüshasında mevcut değildir.

۲۴۳۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ أَخْبَرَنِي الْبَرَاءُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ انْطَلَقْتُ ، فَإِذَا أَنَا بِرَاعِي غَنَمٍ يَسُوقُ غَنَمَهُ فَقُلْتُ لِمَنْ أَنْتَ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَسَمَّاهُ فَعَرَفْتُهُ فَقُلْتُ هَلْ فِي غَنَمِكَ مِنْ لَبَنٍ فَقَالَ نَعَمْ . فَقُلْتُ هَلْ أَنْتَ حَالِبٌ لِي قَالَ نَعَمْ فَأَمَرْتُهُ فَأَعْتَقَلَ شَاةً مِنْ غَنَمِهِ ، ثُمَّ أَمَرْتُهُ أَنْ يَنْقُضَ ضَرْعَهَا مِنَ الْغُبَارِ ، ثُمَّ أَمَرْتُهُ أَنْ يَنْقُضَ كَفَّيْهِ ، فَقَالَ هَكَذَا - ضَرَبَ إِحْدَى كَفَّيْهِ بِالْأُخْرَى - فَحَلَبَ كُتْبَةً مِنْ لَبَنٍ وَقَدْ جَعَلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِدَاوَةً عَلَى فَمِهَا خِرْقَةٌ ، فَصَبَبْتُ عَلَى اللَّبَنِ ، حَتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ ، فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ اشْرَبْ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ . أَطْرَافُهُ ۳۶۱۵ ، ۳۶۵۲ ، ۳۹۰۸ ، ۳۹۱۷ ،

۵۶۰۷ - تحفة ۶۵۸۷

2439- "İshâk b. İbrâhîm — Nadr — İsrâîl — Ebû İshâk" isnâdıyla Berâ'nın bildirdiğine göre Ebû Bekr" ve yine "Abdullah b. Recâ — İsrâîl — Ebû İshâk" isnâdıyla Berâ'nın bildirdiğine göre Ebû Bekr şöyle demiştir: "Çıktığımda bir koyun çobanı ile karşılaştım. «Sen kimin kölesisin?» diye sorduğumda: «Kureyş'ten filan kişinin kölesiyim» dedi ve efendisinin adını verdi. Adını verdiği kişiyi de tanıdım. Çobana: «Koyunlarında süt var mı?» diye sorduğumda: «Evet, var» dedi. «Bize biraz sağar mısınız?» dediğimde de: «Evet» karşılığını verdi. Sağmasını söylediğimde koyunun birini tuttu. Koyunun memesindeki tozu topağı

temizlemesini söylediğimde onları temizledi. Sonra ellerindeki tozu toprağı silkeleyip temizlemesini istedim. O da ellerini silkeleyip temizledi. —Râvi avuçlarından birini diğerine vurup nasıl temizlediğini gösterdi.— Neticesinde bir miktar süt sağdı. Ben Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için bir kap yapmıştım, kabın ağzında bir bez vardı. Soğuması için süt kabının altına su döktüm. Nihayet Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldim ve: «Ey Allah'ın Resûlü! İç» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içti ve ben de bundan memnun oldum.”¹

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh'dir.

Nadr, Nadr b. Şumeyl'dir.

İsrâîl, İsrâîl b. Yûnus b. Ebî İshâk'tır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebî'î'dir.

Berâ, Berâ b. Âzib'dir.

Ebû Bekr, Ebû Bekr es-Sıddîk'tir.

Abdullah, Abdullah b. Recâ el-Ğedânî el-Basrî'dir. Bir kişi dışında herkes onu güvenilir biri olarak görmüştür.

Hadiste nakledildiğine göre Ebû Bekr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Mekke'den çıkışını anlatırken: “Çıktığımda bir koyun çobanıyla karşılaştım” demiştir. *Alâmâtü'n-Nübüvve*'de Züheyr b. Muâviye kanalıyla: “Gece boyu yol aldık. İkinci gün öğle vakti olup da yol boşaldığı ve ondan kimsenin geçmediği esnada gölgesi bulunan uzunca bir kaya gördük. Kayanın yanında konakladık. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) uyuması için elimle yeri düzelttim ve yere bir post serdim. Ona: «Ey Allah'ın Resûlü! Sen uyu ben etrafı gözetlerim» dedim. O uyuyunca ben etrafı gözetlemeye gittim. O esnada koyun sürüsüyle beraber kayaya doğru gelen bir çobanla karşılaştım” şeklinde zikredilmiştir.

Ebû Bekr çobana kimin kölesi olduğunu sorduğunda, çoban efendisinin adını bildirerek Kureys'ten bir kişinin kölesi olduğunu söyledi. Ancak rivayette çobanın ve efendisinin adı verilmemiştir. Fakat Hâkim, *el-İklîl*'de bu kişinin İbn Mes'ûd olduğuna delalet eden bir rivayette bulunmuştur. Hâfız

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3615, 3652, 3908, 3917, 5607 Müslim 2009

İbn Hacer de bunun yanılığdan ibaret olduğunu söylemiştir. Ebû Bekr, çobanın adını verdiği kişiyi tanıdı. Çobana koyunlarında süt olup olmadığını sordu. Çoban koyunlarının sütlü olduğunu söyleyince de: “Bize biraz sağar mısınız?” dedi. *el-Feth*’te şöyle denilir: Ebû Bekr: “Bize biraz sağar mısınız?” sorusuyla kendisine misafir olarak uğrayan kişiye süt sağma izninin olup olmadığını sormuştur. Bu şekilde Ebû Bekr’in sahibinin izni olmadan çobandan süt almasının çelişkisi ortadan kalkmaktadır. Muhtemelen de Ebû Bekr kölenin ismini verdiği kişi ile dostluğundan dolayı buna razı olacağını veya bu kişinin genel olarak bu yönde köleye izin verdiğini anlamış ve sütü böyle kabul etmiştir.

Çoban Ebû Bekr için süt sağabileceğini söyleyip koyunun birini tuttu. Ebû Bekr çobana koyunun memesindeki tozu toprağı temizlemesini söylediğinde onları temizledi. Sonra ellerindeki tozu toprağı silkeleyip temizlemesini istedi. O da ellerini silkeleyip temizledi. Berâ bu kısmı anlatırken ellerini birbirine silkeler gibi vurmuştur. Neticesinde çoban bir bardak kadar süt sağdı. Ebû Bekr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için bir kap yapmıştı ve kabın ağızında bir bez vardı. Soğuması için süt kabının altına su döktü. Sonra Ebû Bekr, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. *Alâmâtü’n-Nübüvve*’de: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğimde henüz yeni uyanıyordu” ziyadesi vardır. Sonra Ebû Bekr, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) süttten içmesini söyledi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) süttten içince Ebû Bekr bundan memnun oldu.

Hadis *Hicret* konusu içinde bundan daha uzun bir şekilde rivayet edilmiştir.

İbnu’l-Münîr der ki: Buhârî’nin bu hadisi *Lukata* bâbları arasında zikretmesi, o zamanlarda süttün telef edilmesi ve zayi hükmünde olması açıısındanır. Bu durum da buluntu olarak kamçının ve yitik koyunun alınması gibidir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*O, ya senindir ya kardeşindir ya da kurdundur*” buyurmuştur. Süt te bu şekildedir ki sağılmama durumunda telef olacaktır. *el-Mesâbih*’te çobanın bulunması halinde süttün telef olmasının önüne geçilebileceğı söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bu da süttün yitik koyuna benzetilme görüşünü çürütmektedir. Muvaffakiyet Allah’tandır.

٤٦ - كتاب في المظالم والغصب

46- ZULÜMLER VE GASP KİTABI

Yüce Allah bu konuda: “(Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar”¹ buyurmaktadır.

Zulüm, sahibinden haksız olarak alınan şeyin ismidir. Bir şeyi kendi yerinden başka yere koymak mânâsında olduğu da söylenmektedir.

Gasp, bir şeyi hakkı olmadan almaktır. Yine bir şeyi açıkça zorbalıkla almak olduğu söylenmektedir. Şer’î olarak da bir şeye zulmen el koymaktır.

Yüce Allah: “(Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor”² buyruğunda, Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) onları cezalandırmayı ertelediği için zalimlerin yaptıklarından habersiz olduğunu sanmaması ve onları yaptıklarından dolayı cezalandırmayacağını düşünmemesi, aksine onların bütün yaptıklarının hepsini bildiğini bilmesi içindir. Veya burada muhatap kişi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) değil de Allah'ın sıfatlarını bilmeyip böyle düşünen başka kimsedir. İbn Uyeyne'nin: “Burada mazluma teselli ve zalime tehdit vardır” dediği nakledilmiştir. Allah zalimlerin cezalarını yaşadıklarının şiddetiyle gözleri yerinden fırlayacak güne ertelemektedir. Sonra Yüce Allah: “Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar”³ buyurarak onların mezarlarından

¹ İbrahim Sur. 42, 43

² İbrahim Sur. 42

³ İbrahim Sur. 43

kalkıp da mahşere nasıl geleceklerini bildirmiştir.

۱ - بابِ قِصَاصِ الْمَظَالِمِ

1- ZULÜMLERDEN DOLAYI KISAS YAPILMASI

وَقَالَ مُجَاهِدٌ: ﴿مُهْطِعِينَ﴾ مُدِيمِي النَّظَرِ. وَيُقَالُ مُسْرِعِينَ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ. ﴿وَأَفْتَدَتْهُمْ هَوَاءٌ﴾ يَعْنِي جُوفًا لَا عَقُولَ لَهُمْ ﴿وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِيبْ دَعْوَتَكَ وَتَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوْ لَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ * وَسَكَتُمْ فِي مَسَاكِينِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ * وَقَدْ مَكَرُوا مَكَرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكَرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكَرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ * فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ تَخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ﴾.

Mücâhid der ki: **“Gözleri dikilmiş”**¹ ifadesi sürekli olarak bakmak demektir. Ayrıca kendilerine bile dönüp bakamaz durumda olacakları mânâsında olduğu da söylenmektedir. **“Zihinleri bomboş”**² ifadesi de akılları başlarından gitmiş mânâsındadır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: «Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım» diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki:) «Daha önce, sizin için bir zevâl olmadığına, yemin etmemiş miydiniz. (Sizden önce) kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu ve size misaller de verdik.» Hilelerinin cezası Allah katında (malum) iken, onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi! O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma!**

¹ İbrahim Sur. 43

² İbrahim Sur. 43

Çünkü Allah mutlak üstündür, kimsenin yaptığına yanına bırakmaz.”¹

Kıyamet gününde zulümlere kısas yapılması.

Mücâhid: “Gözleri dikilmiş”² ifadesinin dehşet ve korkudan dolayı sürekli olarak bakmak mânâsında olduğunu söylemiştir. Ayrıca: “Dâvetçiye koşarlarken o esnada kâfirler: «Bu, çok çetin bir gündür!» derler”³ buyruğunda olduğu gibi hızlarından dolayı kendilerine bile dönüp bakamaz durumda olacakları mânâsında olduğu da söylenmektedir. Firyâbî bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Ebû Ubeyde, *el-Mecâz*’da bunu bu şekilde açıklamıştır. Yani o gün zalimler korku ve dehşetten dolayı gözlerini bile kırpamayacaklardır.

Mücâhid: “Zihinleri bomboş”⁴ ifadesinin de akılları başlarından gitmiş mânâsında olduğunu, o gün zalimlerin aşırı hayret ve dehşetten dolayı akılları başlarından gidip bir şey düşünmeyerek gönülleri bomboş kalacak mânâsında olduğunu söylemiştir. Muhtemelen de rahmeti ümit etmek gibi boş temennide bulunmaları mânâsında olduğunu söylemiştir.

Yüce Allah, Resûlüne, zalimlere kıyamet gününde veya ölecekleri günde azabın geleceği, bu yüzden onların yakın bir müddete kadar süre isteyecekleri ve kaybettiklerini kazanmak, davetine uymak ve peygamberlere tâbi olmak için tekrar dünyaya döndürölmek isteyecekleri gün hakkında insanları uyarmasını emretmiştir.

Zalimlerin bu istekleri üzerine onlara Âd ve Semûd kavmi gibi küfür ve masiyetle kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdukları, onlara kendi yerlerinde nasıl muamele edildiğinin kendilerine apaçık belli edildiği, küfürde ve azabı hak etmede onlar gibi oldukları konusunda kendilerine misaller verildiği söylenecektir. Yüce Allah onların hilelerinin cezası katında malum iken, hakkı inkar edip batılı söyleyerek tuzaklar kurduklarını, oysa onların hileleriyle dağlar gibi sabit olan âyetlerinin yok olmayacağını,

¹ İbrahim Sur. 44, 47

² İbrahim Sur. 43

³ Kamer Sur. 8

⁴ İbrahim Sur. 43

peygamberlerine verdiği sözden caymayacağını, mutlak üstün olduğunu ve kimsenin yaptığını yanına bırakmayacağını bildirmiştir.

٢٤٤٠ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ حُبِسُوا بِقَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، فَيَقَاصُّونَ مَظَالِمَ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا ، حَتَّى إِذَا نُقُوا وَهَذَّبُوا أُذُنَ هُمْ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ ، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ ﷺ بِيَدِهِ لَأَحَدُهُمْ بِمَسْكَنِهِ فِي الْجَنَّةِ أَذَلُّ بِمَنْزِلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا » . وَقَالَ يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ طَرَفَهُ ٦٥٣٥ - تحفة ٤٢٥٧

2440- "İshâk b. İbrâhîm — Muâz b. Hişâm — babası — Katâde — Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Müminler cehennemden kurtuldukları zaman cennetle cehennem arasında bir köprüde hapsolunurlar. Burada dünyada aralarında bulunan zulümlerden dolayı birbirlerine hakkını vererek hesaplaşırlar. Temizlendikleri zaman da cennete girmelerine izin verilir. Muhammed'in canı elinde olana yemin olsun ki, o müminlerden her biri cennetteki meskenini dünyada yaşadığı meskeninden daha iyi bilir."¹

Yûnus b. Muhammed: "Şeybân bunu bize Katâde kanalıyla Ebu'l-Mütevekkil'den nakletti" demiştir.

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh'dir.

Muâz, Muâz b. Hişâm el-Basrî'dir.

Muâz b. Hişâm'ın babası, Hişâm b. Ebî Abdillâh ed-Destuvâî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme b. Katâde ed-Devsî el-Basrî el-Ekmeh'tir.

Ebu'l-Mütevekkil, Ali b. Dâvud en-Nâcî'dir.

Hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğuna göre müminler cehennemden kurtuldukları zaman cennetle cehennem arasında bir köprüde

¹ 6535'de gelecektir.

tutulurlar. Bu köprüde dünyada iken beden ve mal ile aralarında bulunan zulümlerden dolayı birbirlerine hakkını vererek hesaplaşırlar. Bu hesaplaşma iyilikler ve kötülüklerle olur. Mazlumluğu din kardeşinin mazlumluğundan daha fazla olan kimse onun iyiliklerinden alır. Hiç kimse de bu şekilde hesaplaşması bitmeden cennete giremez. Hesaplaşma bitip temizlendikleri zaman da cennete girmelerine izin verilir. Her kişiye de kalan sevaplarına göre cennette yer verilir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yemin ederek kişinin cennetteki meskenini dünyada yaşadığı ve sabah akşam kendisine gittiği meskeninden daha iyi bildiğini söylemiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Rikâk* konusu içinde tahrir etmiştir.

Yûnus b. Muhammed el-Müeddib el-Bağdâdî, Şeybân b. Abdirrahman et-Teymî'nin bunu kendilerine Katâde b. Diâme kanalıyla Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî'den naklettiğini söylemiştir. İbn Mende, *İmân* kitabında bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu siyakı zikretmekten maksadı, Katâde'nin Ebu'l-Mütevekkil'den tahdisini açıkça belirtmektir.

۲ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

2- YÜCE ALLAH'IN: "İyi Bilin ki, Allah'ın Laneti Zalimlerin Üzerindedir"¹ BUYRUĞU

Âyetin tamamı şöyledir: "Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim olabilir? Onlar (kıyamet gününde) Rablerine arz edilecekler, şahitler de: «İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir» diyecekler. İyi bilin ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir."²

İbn Kesîr der ki: "Yüce Allah bu âyetinde zatına iftirada bulunanların halini ve âhirette meleklerin, peygamberlerin, insanların ve cinlerin önünde nasıl rezil rüsva olacaklarını beyan etmiştir."

¹ Hûd Sur. 18

² Hûd Sur. 18

٢٤٤١ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحَرَّرٍ الْمَازِنِيِّ قَالَ بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - آخِذٌ بِيَدِهِ إِذْ عَرَّضَ رَجُلٌ ، فَقَالَ كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي النَّجْوَى فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ اللَّهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَفَّهُ ، وَيَسْتَرُّهُ فَيَقُولُ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ أَيْ رَبِّ حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ قَالَ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا ، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ ، وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ ، أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ » أطرافه ٤٦٨٥ ،

٦٠٧٠ ، ٧٥١٤ - تحفة ٧٠٩٦

2441- "Mûsa b. İsmail — Hemmâm" isnâdıyla Katâde'nin bildirdiğine göre Safvân b. Muhriz el-Mâzinî şöyle demiştir: Bir defasında İbn Ömer'in elinden tutup kendisiyle birlikte yürürken karşısına bir adam çıktı ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Necvâ hakkındaki hadisini nasıl işittin?" diye sordu. Bunun üzerine İbn Ömer, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle işittiğini söyledi: "Yüce Allah mümini yaklaştırır ve onun üzerine perdesini indirir. Sonra ona: «Filan günahı biliyor musun? Filan günahı biliyor musun?» diye sorar. Kul: «Evet ey Rabbim!» der. Bu şekilde Yüce Allah işlediği bütün günahlarını itiraf ettirir ve mümin helak olduğuna kanâat getirdiği zaman Yüce Allah ona: «Ben o günahlarını dünyadayken açığa vurmadım, bu gün de onları affediyorum» buyurur. Sonra kulun iyiliklerinin yazılı olduğu kitap kendisine verilir. Kâfirlere ve münafıklara gelince, şahitler: «Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır! Bilin ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir!» derler."¹

Mûsa, Mûsa b. İsmail el-Minkarî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya b. Dînâr el-Basrî el-Avzî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4685, 6070, 7514. Müslim 2768

Nakledildiğine göre Safvân b. Muhriz el-Mâzinî bir defasında İbn Ömer'in elinden tutup kendisiyle birlikte yürürken ismi verilmeyen bir adam İbn Ömer'in karşısına çıktı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın kulu ile özel bir şekilde konuşması hakkındaki hadisini nasıl işittiğini sordu. Yüce Allah'ın kulunun masiyetlerini gizli olarak zikretmesi de Allah'ın fazlındandır.

Bu soru üzerine İbn Ömer'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğine göre Yüce Allah mümini yaklaştırdığı zaman onu hesaba çekileceklerden kimse görmesin diye onun üzerine korumasını ve perdesini indirir. Sonra ona: "Filan günahı biliyor musun? Filan günahı biliyor musun?" diye sorar. Kul: "Evet ey Rabbim!" diyerek bu günahlarını bildiğini söyler.

Yüce Allah onun işlediği bütün günahlarını itiraf ettirir. Mümin azabı hak ettiğine ve helak olduğuna kanâat getirdiği zaman Yüce Allah, kendisine olan ihsanını bilmesi için bu şekilde onun günahlarını dünyada açığa vurmadığı gibi kıyamet gününde de onun bu günahlarını bağışladığını bildirir. Sonra kulun iyiliklerinin yazılı olduğu kitap kendisine verilir. Kâfirlere ve münafıklara gelince; melekler, peygamberler, insanlar ve cinlerden oluşan şahitler: "Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır! Bilin ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir!" derler.

Buhârî ayrıca bunu *Tefsîr*, *Edeb* ve *Tevhîd* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Tevbe* konusu içinde, Nesâî, *Tefsîr* ve *Rekâik* konuları içinde ve İbn Mâce, *Sünne*'de tahrir etmişlerdir.

۳ - بَابُ لَا يَظْلِمُ الْمُسْلِمُ الْمُسْلِمَ وَلَا يُسْلِمُهُ

3- MÜSLÜMAN MÜSLÜMANA HAKSIZLIK ETMEZ VE ONU TEHLİKEYE ATMAZ

Müslüman müslümana haksızlık etmez ve onu helaka bırakmayıp düşmanından korur.

۲۴۴۲ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَالِمًا أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَمَنْ فَرَّجَ

عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةَ فَرَجِ اللَّهِ عَنْهُ كُرْبَةٌ مِنْ كُرْبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ « طرفه ٦٩٥١ - تحفة ٦٨٧٧

2442- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Sâlim” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona haksızlık etmez ve onu tehlikeye atmaz. Her kim kardeşinin ihtiyacını giderirse Yüce Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim bir müslümanın sıkıntısını giderirse, Yüce Allah onun kıyamet günündeki bir sıkıntısını giderir. Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Yüce Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.”¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdillan b. Bukeyr el-Mahzûmî’dir. Onunla bilindiği için dedesine nispet edilmiştir.

Leys, imam Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Ukayl el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre hür olsun, köle olsun, baliğ olsun veya olmasın müslüman müslümanın kardeşidir. Ona haksızlık etmez ve onu herhangi bir tehlikeye atmaz. Zira müslümanın müslümana haksızlık etmesi haramdır. Taberânî rivayetinde: “Başına gelen bir musibette onu yalnız bırakmaz” ziyadesinde bulunmuştur. Her kim Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse Yüce Allah da onun ihtiyacını giderir. Müslim’in Ebû Hureyre’den olan hadisi: “Kul kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da o kulunun yardımındadır” şeklindedir. Kim bir Müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntısını giderirse, Yüce Allah onun kıyamet günündeki bir sıkıntısını giderir. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Yüce Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter. Yani Müslüman kimse gizli olarak bir ayıp işlerse ve başka bir Müslüman onu bu ayıbı işlerken görürse onun ayıbını örtmesi vaciptir. Eğer Müslüman bu ayıbı açık olarak yapmakta ise, başka bir Müslüman onu gördüğü zaman ya bu ayıbı yapmaktan vazgeçer ya da kişi onu hâkime bildirir. Bu da haram olan gıybetten değil vacip olan öğüttendir. Tirmizî’nin

¹ 6951’de gelecektir. Müslim 2580

Ebû Hureyre'den olan hadisi: “Yüce Allah da dünya ve âhirette onun ayıbını örter” şeklindedir.

Buhârî ayrıca bunu *İkrâh* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî, *Hudûd* konusu içinde ve Nesâî, *Recm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٤ - بَابُ أَعْنِ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا

4- ZALİM DE OLSA, MAZLUM DA OLSA KARDEŞİNE YARDIM ET

Kişi, zalim de olsa, mazlum da olsa Müslüman kardeşine yardım etmelidir.

٢٤٤٣ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ وَحُمَيْدُ الطَّوِيلُ سَمِعَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا» طرفاه ٢٤٤٤، ٦٩٥٢ - تحفة ٧٨٤، ١٠٨٣

2443- “Osmân b. Ebî Şeybe — Huşeym — Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes ve Humeyd et-Tavîl” isnâdıyla Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et” buyurmuştur.¹

Osmân, Osmân b. Muhammed b. Ebî Şeybe'dir. Ebû Şeybe'nin adı İbrâhîm b. Osmân Ebu'l-Hasan el-Absî el-Kûfî'dir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr el-Vâsitî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes b. Mâlik el-Ensârî'dir.

Nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), zalim de olsa, mazlum da olsa kişinin Müslüman kardeşine yardım etmesi gerektiğini söylemiştir. Buhârî, *İkrâh* konusu içinde Huşeym kanalıyla Ubeydullah'tan olan rivayetinde şu ziyadede bulunmuştur: “Bir adam: «Ey Allah'ın Resûlü! Mazlumken yardım ederiz de zalimken ona nasıl yardım edelim?» diye

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2444, 6952

sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Zulmüne engel olarak. Ona yardım bu şekilde olur*» buyurdu.” Yani kişinin Müslüman kardeşinin zulmüne engel olması, kötü şeyler yapması yönünde nefesine vesvese veren şeytana karşı ona yardım etmek demektir.

٢٤٤٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ هُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا ، فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا قَالَ « تَأْخُذُ فَوْقَ يَدَيْهِ ». طرفاه ٢٤٤٣، ٦٩٥٢ - تحفة ٧٧٥

2444- “Müsedded — Mu’temir — Humeyd” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et*” buyurmuştur. Ashâb: “Ey Allah’ın Resûlü! Mazlumken yardım ederiz de zalimken ona nasıl yardım edelim?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Fiili olarak zulmüne engel olmakla*” buyurdu.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed b. Müserbil es-Esedî el-Basrî’dir.

Mu’temir, Mu’temir b. Süleyman b. Tarhân et-Teymî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Nakledildiğine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), zalim de olsa, mazlum da olsa kişinin kardeşine yardım etmesi gerektiğini söylemiştir. Ashâb: “Ey Allah’ın Resûlü! Mazlumken yardım ederiz de zalimken ona nasıl yardım edelim?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), zulmeden kişinin söz ile ikna olup bu zulmünden geri durmaması halinde fiili olarak onun bu zulmüne engel olunması şeklinde olduğunu söylemiştir.

Buhârî başlıkta bunu: “الإعانة” lafzıyla zikrederken hadiste: “النصر” lafzıyla zikretmiştir. Bununla da bunu farklı kanallarla rivayet ettiğine işaret etmiştir. Hudeyc b. Muâviye’nin Ebu’z-Zübeyr kanalıyla Câbir’den merfû olarak naklettiği hadis: “أعن أخاك ظالماً” şeklinde: “أعن” lafzıyladır. İbn Adiy ve *Mustahrec*’inde Ebû Nuaym, bunu Buhârî’nin rivayet ettiği kanalla rivayet etmişlerdir.

İbn Battâl der ki: Araplara göre “النصر” lafzı da “الإعانة” lafzı gibi yardım etmek mânâsındadır. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) zalime yardım

etmenin onu zulmünden men etmek olduğunu bildirmiştir. Zulmeden kişi kendi haline bırakılırsa neticesinde kendisine kısas uygulanır. Kişinin onu kısas uygulamasından kurtarması da ona bir yardımdır.

Müslim, Ebu'z-Zübeyr kanalıyla Câbir'den şöyle bir rivayette bulunmuştur: “Muhacirlerden ve Ensâr'dan olan iki adam kavga etti. Muhacir olan: «Yetişin ey Muhacirler!» diye, Ensâr'dan olan da: «Yetişin ey Ensâr!» diye seslenmeye başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seslerini duyunca: «*Cahiliye insanları gibi öyle neden bağırşıyorsunuz?*» buyurdu. Kendisine: «Muhacirlerden bir kişi Ensâr'dan bir kişinin makadına vurdu» denilince: «*لا بأس ولينصر الرجل أخاه ظالماً أو مظلوماً (Bir sakıncası yoktur. Kişi, zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım etsin)*» buyurdu...” Yani Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) burada “النصر” lafzını kullanmıştır. Bu rivayet Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu ifadeyi ilk olarak ne zaman kullandığını bilmek açısından fayda sağlamaktadır.

Mufaddal ed-Dabbî, *el-Fâhîr* adlı kitabında şöyle demiştir: İlk olarak: “انصر” diyen kişi Cundub b. el-Anber b. Amr b. Temîm'dir. Bu da Cahiliye geleneklerinde yardım çağırma şeklidir. Zira şairleri:

إذا أنا لم أنصر أخى وهو ظالم على القوم لم أنصر أخى حين يظلم (Eğer kardeşim kavme zulmederken ona yardım etmezsem, kendisine zulmedilirken de yardım etmem)” demiştir. Hâfız İbn Hacer böyle demektedir.

٥ - بَابُ نَصْرِ الْمَظْلُومِ

5- MAZLUMA YARDIM ETMEK

٢٤٤٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُؤَيْدٍ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِسَبْعٍ ، وَهَاتَانِ عَنْ سَبْعٍ فَذَكَرَ عِبَادَةَ الْمَرِيضِ ، وَاتِّبَاعَ الْجَنَائِزِ ، وَتَشْمِيتَ الْعَاطِسِ ، وَرَدَّ السَّلَامِ ، وَنَصْرَ الْمَظْلُومِ ، وَإِجَابَةَ الدَّاعِي ، وَإِثْرَ الْمُقْسِمِ أَطْرَافَهُ ١٢٣٩ ، ٥١٧٥ ، ٥٦٣٥ ، ١٩١٦ تحفة ٦٦٥٤ ، ٦٢٣٥ ، ٦٢٢٢ ، ٥٨٦٣ ، ٥٨٤٩ ، ٥٨٣٨ ، ٥٦٥٠

2445- “Saîd b. er-Rabî — Şu’be — Eş’as b. Süleyym” isnâdıyla Muâviye b. Süveyd bildiriyor: Berâ b. Âzib: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bize yedi

şey emretti ve yedi şeyden nehy etti” deyip hasta ziyaretini, cenazeye katılmayı, aksıranı teşmît etmeyi, selamı almayı, mazluma yardım etmeyi, davet edenin davetine icabet etmeyi ve yemin eden kimsenin yeminini doğru çıkarmayı zikretti.¹

Saîd b. Rabî’, Saîd el-Âmirî el-Hureşî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Eş’as, Eş’as b. Süleym Ebu’-Şa’sâ el-Kûfî’dir.

Muâviye, Muâviye b. Suveyd el-Müzenî el-Kûfî’dir.

Berâ b. Âzib’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine yedi şeyi emretmiş ve kendilerini yedi şeyden nehy etmiştir. Berâ kendilerine emredilenleri zikretmiştir. Bunlardan birincisi, hasta ziyaretidir ki, bu da sünnettir. Eğer kişi hasta ile mükellef ise vaciptir. İkincisi cenazeye katılmaktır ve bu farz-ı kifayedir. Üçüncüsü, aksıranı Allah’a hamd etmesi halinde teşmît etmektir ve bu da sünnettir. Dördüncüsü, selamı almaktır ve bu, farz-ı kifayedir. Beşincisi, Müslüman olsun, zimmî olsun mazluma yardım etmektir. Bu da farz-ı kifayedir. Kavli ve fiili olarak kişinin zulmüne engel olunup mazluma yardım edilir. İbn Mes’ûd’un bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Yüce Allah kullarından bir kulana kabrinde yüz sopa vurulmasını emretti. Bu kul, yüz sopa bir sopaya indirilinceye kadar hep Allah’a dua edip affedilmeyi istedi. Kendisine bu bir sopa vurulunca da mezarı ateşle doldu. Bu hal kendisinden kaldırılınca da neden kendisine sopa vurulduğunu sordu. Bunun üzerine kendisine: «Sen abdestsiz bir namaz kıldın ve mazluma yardım etmedin» denildi.”* Hadisi Tahâvî rivayet etmiştir. Eğer mazluma yardım etmeyen hali bu ise zulmeden hali ne olur!

Altıncısı, davet edenin davetine icabet etmektir ve düğün ziyafeti olmaması halinde bu sünnettir. Şâfiîlere ve Hanbelîlere göre davet eden kişi Müslüman ise, davetin ilk günü ise ve bu davette içki içmek gibi münker bir şey yoksa icabet etmek farz-ı ayındır. Yedincisi ise, kişi mübah olan bir şeyde yemin ettiği zaman, diğerinin gücü yetiyorsa onun yeminini doğru

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1239, 5175, 5635, 5650, 5838, 5849, 5863, 6222, 6235, 6654. Müslim 2066

çıkarmasıdır.

Bu hadis daha önce *Cenâiz* konusu içinde tam metin olarak zikredilmişti. Burada nehy edilen yedi şey zikredilmemiş ve hadis muhtasar olarak rivayet edilmiştir. Buhârî'nin bunu rivayetten kastı: "Mazluma yardım etmeyi" sözüdür.

۲۴۴۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي
مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا
» . وَشَبَكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ طَرَفَاهُ ۴۸۱ ، ۶۰۲۶ ، تحفة ۹۰۴۰

2446- "Muhammed b. Alâ — Ebû Usâme — Bureyd — Ebû Burde" isnâdıyla Ebû Mûsa bildiriyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Mümin, mümine karşı birbirini tutan duvardaki taşlar gibidir*" buyurdu ve böyle derken parmaklarını birbirine kenetledi.¹

Muhammed, Muhammed b. Alâ b. Küreyb el-Hemedânî el-Kûfî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Bureyd, Bureyd b. Abdillâh b. Ebî Burde'dir.

Ebû Burde, Hâris veya Âmir'dir.

Ebû Musa, Abdullâh b. Kays el-Eş'arî'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), müminin mümine karşı birbirini tutan duvardaki taşlar gibi olduğunu söylemiş ve böyle derken bunun nasıl bir kenetlenme olduğunu göstermek için parmaklarını birbirine kenetlemiştir. Burada Müslümanların birbirleri üzerindeki hakkının önemi belirtilirken birbirlerine karşı merhametli olmaya da teşvik vardır. Müminin mümine kenetlenmesi de ona yardım etmek demektir. Doğrusunu da Allah bilir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 481, 6026. Müslim 2585

٦ - بَابُ الْإِنْتِصَارِ مِنَ الظَّالِمِ لِقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ﴿لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا﴾ . ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ﴾

6- YÜCE ALLAH'IN: "Allah Kötü Sözün Açıkça Söylenmesini Sevmez; Ancak Haksızlığa Uğrayan Başka. Allah Her Şeyi İşitici ve Bilicidir"¹ BUYRUĞUNA VE: "Bir Haksızlığa Uğradıkları Zaman, Yardımlaşırılar"² BUYRUĞUNA DAYANARAK ZALİMDEN İNTİKAM ALMAK

قَالَ إِبْرَاهِيمُ كَانُوا يَكْرَهُونَ أَنْ يُسْتَدْلُوا ، فَإِذَا قَدَرُوا عَفَا

İbrâhîm(-i Nehaî) der ki: "Onlar (Sahabe ve Tâbiûn) zelil kılınmalarını çirkin görürlerdi. Muktedir olunca da affederlerdi."

Yüce Allah'ın: "Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir"³ buyruğu. Sözün açıkça söylenmesinden kasıt, zulümden dolayı zalime beddua etmektir. Süddî'den nakledildiğine göre bu âyet bir sahrada bir kavme misafir olmak isteyen, ancak onlar tarafından ağırılanmayan kişi hakkında inmiş ve bu kişinin onlar hakkında konuşmasına ruhsat verilmiştir. İbn Abbâs'ın bu âyeti açıklarken: "Allah, kişinin kişiye, mazlum olması dışında beddua etmesini sevmez. Fakat mazlumin zalime beddua etmesine izin vermiştir" dediği nakledilmiştir. "Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırılar"⁴ buyruğunda yardımlaşmaktan kasıt, intikam almakta yardımlaşmaktır.

İbrâhîm en-Nehaî der ki: "Selef, Müslümanların zelil kılınmalarını çirkin görürdü. Ancak düşmana karşı muktedir olunca da onları affederlerdi."

¹ Nisâ Sur. 148

² Şûra Sur. 39

³ Nisâ Sur. 148

⁴ Şûra Sur. 39

۷ - باب عَفْوِ الْمَظْلُومِ

7- MAZLUMU AFFETME

لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخَفُّوهُ أَوْ تُعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفْوًا قَدِيرًا﴾
 ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ * وَلَمَنْ
 انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ * إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ
 وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ هُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ * وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ
 الْأُمُورِ ﴿وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ﴾.

Yüce Allah'ın: “Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir”¹ buyruğuna ve: “Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür. Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah’a aittir. Şüphesiz O, zalimleri sevmez. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır. Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir. Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin: «Dönecek bir yol var mı?» dediklerini görürsün” buyruklarına dayanarak mazlumu affetmek.

Yüce Allah'ın: “Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir”² buyruğuna dayanarak mazlumin zalimi affetmesi. Yüce Allah muktedir olmasına rağmen masiyet işleyenleri affetmektedir. Bizlere bu yönde ruhsat verilmiş olsa da affetmemiz daha güzeldir.

¹ Nisâ Sur. 149² Nisâ Sur. 149

Yüce Allah: “Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür. Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah’a aittir. Şüphesiz O, zâlimleri sevmez. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlardır. Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir. Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin: «Dönecek bir yol var mı?» dediklerini görürsün”¹ buyurmaktadır. Yani kişi kötülüğe karşı ona denk bir şekilde karşılık verebilir. Ancak hasmını affeden kimsenin ölçülemeyecek olan mükâfatı Allah’a aittir. Zira Allah ilk kötülük yapanı ve intikamda haddi aşanı sevmez. Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseye de yapılacak herhangi bir şey yoktur. Ancak zorbalık ederek insanlara zulmedip zarar verenlere, hak etmedikleri şeyleri ele geçirmek isteyenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere bu zulümlerinden dolayı elbette ceza vardır. Kim böylesi eziyetlere sabreder ve hasmını affedip ondan intikam almazsa şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.

Şöyle bir olayın cereyan ettiği nakledilir: “Bir adam Hasan’ın meclisinde bir adama sövdü. Kendisine sövülen adam öfkesini yutuyor, terliyor ve terini siliyordu. Sonra ayağa kalkıp bu âyeti okudu. Bunun üzerine Hasan: «Allah’a yemin olsun ki cahillerin bunu kaybettikleri bir zamanda o bu âyeti akletmiş ve iyice kavramış bulunuyor» dedi.”

İmam Ahmed ve Ebû Dâvud’un Ebû Hureyre’den olan hadisleri ise: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr’e: «*Kul kendisine bir haksızlık yapıldığı zaman şayet karşıdakini Allah için affederse Yüce Allah bu kulu yardımıyla mutlaka aziz kılar*» buyurdu” şeklindedir. Allah kimi saptırırsa, Allah’ın onu zelim kılmasından sonra artık onun hiçbir yardımcısı ve dostu yoktur. Zalimler azabı gördüklerinde tekrar dünyaya dönebilecek bir yolun olup olmadığını sorarlar.

¹ Şûra Sur. 40- 44

۸ - باب الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

8- ZULÜM KIYAMET GÜNÜNDE KARANLIKLARDIR

۲۴۴۷ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الْمَاجِشُونُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . تحفة ۷۲۰۹ .

2447- “Ahmed b. Yûnus — Abdulazîz el-Mâcişûn — Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Zulüm kıyamet gününde karanlıklardır” buyurmuştur.¹

Ahmed b. Yûnus, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus Ebû Abdillâh et-Temîmî el-Yarbû'î el-Kûfî'dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Ebî Seleme'dir ve adı Dînâr'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kıyamet gününde zulmün, zalim için karanlıklar olduğunu bildirmiştir. Zalim kişi dünyadaki zulmünden dolayı kıyamet gününde o karanlıkta yolunu bulamayacaktır. Zulüm, kalbin zulmetinden ve kararmasından zuhur eder. Zalimin kalbi hidâyet nuru ile nurlanmış olsaydı, zulmün neticelerini ve fenalığını düşünüp anlayabilirdi. Muttakiler takva ile elde ettikleri nurları ile yol alırken zulmün karanlıkları zalimin etrafını kuşatacaktır ve hiçbir şey onu bu karanlıklardan kurtaramayacaktır. Abdullah b. Mes'ûd: “Zalim karanlıklar içinde getirilip ateşten tabut içine konulur ve ateşe atılır” demiştir.

Hadisi Müslim, *Edeb* konusu içinde ve Tirmizî, *Birr* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Müslim 2579

٩ - باب الْإِتْقَاءِ وَالْحَذَرِ مِنْ دَعْوَةِ الْمَظْلُومِ

9- MAZLUMUN DUASINDAN KORKUP SAKINMAK

٢٤٤٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ الْمَكِّيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ أَبِي مَعْبِدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ ، فَقَالَ « أَتَى دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ » أَطْرَافُهُ ١٣٩٥ ، ١٤٥٨ ، ١٤٩٦ ، ٤٣٤٧ ، ٧٣٧١ ، ٧٣٧٢ - تحفة ٦٥١١

2448- “Yahya b. Mûsa — Vekî’ — Zekerıyyâ b. İshâk el-Mekkî — Yahya b. Abdillâh b. Safiyy — İbn Abbâs’ın azatlısı Ebû Ma’bed” isnâdıyla İbn Abbâs bildiriyor: Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Muâz’ı Yemen’e gönderdi ve: “Mazlumun duasından sakın. Zira mazlumun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur” buyurdu.¹

Yahya, Yahya b. Mûsa b. Abdi Rabbih el-Belhî’dir.

Vekî’, Vekî’ b. el-Cerrâh er-Rûesî el-Kûfî’dir.

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Safiyy el-Mekkî’dir.

Ebû Ma’bed, İbn Abbâs’ın azatlısı Nâfiz’dir.

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 10 yılında Muâz’ı Yemen’e vali olarak gönderdi. Muâz onlara muallimlik yapacak ve zekât mallarını toplayacaktı. Muâz yola çıkacağı zaman Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem) ona asi de olsa mazlumun duasından sakınmasını, zira mazlumun duası ile Allah arasında hiçbir engel olmadığını ve kesinlikle reddedilmeyip kabul edileceğini söyledi.

Tirmizî, Ebû Hureyre’nin merfû olan hadisini şöyle rivayet etmiştir: “Üç kimse vardır ki, duaları reddedilmez, mutlaka kabul edilir. Bunlar iftar anında oruçlunun duası, adil idarecinin duası ve mazlumun bedduasıdır. Yüce Allah mazlumun bedduasını bulutların üstüne yükseltir, ona semanın kapılarını açar ve: «İzzetime yemin olsun ki, bir süre sonra olsa bile, sana mutlaka yardım edeceğim» buyurur.”

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1395, 1458, 1496, 4347, 7371, 7372. Müslim 19

Hadis daha önce *Zekât* kitabında Zenginlerden zekât almak başlığı altında bundan daha uzun bir şekilde zikredilmişti. Burada konu için muhtasar olarak zikredilmiştir.

۱۰ - باب مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ عِنْدَ الرَّجُلِ فَحَلَّلَهَا لَهُ ، هَلْ يُبَيِّنُ مَظْلَمَتَهُ

10- ÜZERİNDE HAKSIZ YERE ALINMIŞ BİRŞEY BULUNAN KİMSE, BU ŞEYİ HAK SAHİBİNE HELAL ETTİRMEYE KALKSA, YAPTIĞI ZULMÜ BEYÂN EDER Mİ?

Üzerinde haksız yere alınmış bir şey bulunan kimse, bu şeyi hak sahibine helal ettirmeye kalksa, helal ettirmenin geçerli olması açısından yaptığı zulmü beyân etmesi gerekir mi, gerekmez mi?

۲۴۴۹ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمُقْبِرِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَحَدٍ مِنْ عِرْضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ ، قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدَرٍ مَظْلَمَتِهِ ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتٍ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ » قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ إِنَّمَا سُمِّيَ الْمُقْبِرِيُّ لِأَنَّهُ كَانَ نَزَلَ نَاحِيَةَ الْمُقَابِرِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَسَعِيدُ الْمُقْبِرِيُّ هُوَ مَوْلَى بَنِي لَيْثٍ ، وَهُوَ سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ ، وَاسْمُ أَبِي سَعِيدٍ كَيْسَانُ طرفه ۶۵۳۴ - تحفة ۱۳۰۲۸

2449- “Âdem b. Ebî İyâs — İbn Ebî Zi'b — Saîd el-Makburî” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişinin başkasının malı veya onuru konusunda bir haksızlığı olmuşsa bunun karşılığı, dinarın ve dirheminin bulunmayacağı bir günde kendisinden alınmadan önce gidip onunla helalleşsin. Zira o günde şayet iyilikleri varsa iyiliklerinden alınıp karşı tarafa verilecektir. İyilikleri yoksa da karşı tarafın kötülüklerinden alınıp kendisine yüklenecektir.”¹

¹ 6534' de gelecektir.

Ebû Abdillâh'ın bildirdiğine göre İsmail b. Ebî Uveys: “Kabirler tarafına inip yerleşmiş olmasından dolayı el-Makburî diye adlandırılmıştır” demiştir.

Ebû Abdillâh der ki: “Saîd el-Makburî, Leys oğullarının azatlısıdır. Kendisi Saîd b. Ebî Saîd'dir. Ebû Saîd'in ismi ise Keysân'dır.”

Âdem b. Ebî İyâs, Abdurrahman el-Askalânî el-Horasânî'dir.

İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Abdurrahman'dır.

Hadiste nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başkasının malı veya onuru konusunda bir haksızlığı olan kişinin bunun karşılığı, dinarın ve dirhemnin bulunmayacağı kıyamet gününde kendisinden alınmadan önce gidip onunla helalleşmesini söylemiştir. Hattâbî der ki: Allah'ın haram kıldığı gıybeti helal kılmak mümkün değildir. Zira bir adam İbn Sîrîn'e gelip: “Bana hakkını helal et. Zira ben senin hakkında gıybet ettim” dedi. Bunun üzerine İbn Sîrîn: “Allah'ın haram kıldığını sana helal kılamam. Ancak senin üzerindeki hakkımızı helal ediyoruz” karşılığını verdi. Hadiste dinar ve dirhem zikredilmesi zulme karşılık bir bedel bâbindandır. O günde şayet zalimin iyilikleri varsa zulmü oranında iyiliklerinin sevabından alınıp zulmettiği kişiye verilecektir. İyilikleri yoksa da zulmedilenin kötülüklerinden alınıp zulmedene yüklenecektir.

el-Mâzirî der ki: “Bazı bidatçiler bu hadisin: **«Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez»**¹ buyruğuna muhalif olduğunu söylemiştir. Ancak bu, batıl bir şeydir. Zira kişi böylesi bir durumda kendi fiili karşılığında iyiliklerinden alınıp hak sahibine verilerek cezalandırılmaktadır. İyilikleri kalmayınca da zulmü karşılığında hasmının kötülüklerinden alınıp kendisi üzerine konulmaktadır. Yani başkasının işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmamaktadır.”

Ebû Abdillâh el-Buhârî'nin bildirdiğine göre hocası İsmail b. Ebî Uveys isnâdda zikredilen el-Makburî'nin Medine'de kabirler tarafına inip yerleşmiş olmasından dolayı el-Makburî diye adlandırıldığını söylemiştir. Ayrıca Ömer b. el-Hattâb onu Medine'de mezar kazmakla görevlendirdiği için el-Makburî diye adlandırıldığı söylenmektedir.

¹ En'âm Sur. 164

Ebû Abdillâh el-Buhârî'nin bildirdiğine göre Saîd el-Makburî, Leys oğullarının azatlısıdır. Medine ehlinde Leys b. Bekr b. Abdi Menât b. Kinâne oğullarından olan bir kadının mukatebeli kölesi idi. Kendisi Saîd b. Ebî Saîd'dir ve babasının ismi Keysân'dır. Hicri 123 yılında vefat etmiştir. Kendisi güvenilir kişilerdendir. Muhammed b. Sa'd der ki: "Kendisi güvenilir bir kişidir ve çok hadis rivayet etmiştir. Ancak ölümünden dört yıl önce karıştırmaya başlamıştı."

"Ebû Abdillâh'ın bildirdiğine göre İsmail b. Ebî Uveys: «Kabirler tarafına inip yerleşmiş olmasından dolayı el-Makburî diye adlandırılmıştır» demiştir" lafzı Kuşmeyhânî'nin rivayetinden başkasında zikredilmemiştir. Doğrusunu da Allah bilir.

۱۱ - بَابُ إِذَا حَلَّلَهُ مِنْ ظُلْمِهِ فَلَا رُجُوعَ فِيهِ

11- MAZLUM, ZALİME HAKKINI HELAL KILDIĞINDA, ARTIK GERİ DÖNME YOKTUR

Buna cevaz verenin indinde hakkın malûm olması veya meçhul olması müsavidir.

۲۴۵۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - ﴿وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا﴾ قَالَتِ الرَّجُلُ تَكُونُ عِنْدَهُ الْمَرْأَةُ، لَيْسَ بِمُسْتَكْبِرٍ مِنْهَا، يُرِيدُ أَنْ يُفَارِقَهَا، فَتَقُولُ أَجْعَلُكَ مِنْ شَأْنِي فِي حِلٍّ فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ فِي ذَلِكَ. أطرافه ۲۶۹۴، ۴۶۰۱، ۵۲۰۶ - تحفة ۱۶۹۷۱

2450- "Muhammed — Abdullah — Hişâm b. Urve" isnâdıyla babası bildiriyor: Hz. Âişe: "Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur"¹ buyruğunu açıklarken şöyle demiştir: "Bir adamın nikahı altında bir eşi bulunur. Ancak adam ona fazla da yaklaşmaz ve boşamak

¹ Nisâ Sur. 128

ister. Kadın: «Ben kendi durumum hakkında seni serbest bırakıyorum» der. Bu âyet de bu konuda nazil olmuştur.”¹

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Hişâm b. Urve’nin babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Yüce Allah: “Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur”² buyurmuştur. Bir adamın nikahı altında bir eşi bulunur, ama adam o kadınla, kadının yaşlılığından veya ahlakının kötülüğünden veya başka bir şeyden dolayı onunla çok sohbet etmek istemez ve ondan ayrılmayı ister. Bunun üzerine kadın adama zevcelik hakları hususunda hakkını helal ettiğini ve kendisini boşamadan yanında bırakabileceğini söyler. Hz. Âişe bu âyetin bu konuda nazil olduğunu söylemiştir.

Hız. Ali’nin: “Bu âyet kocasından ayrılmayı istemeyip onunla kendisine her üç günde veya dört günde bir gelmesi üzere anlaşma yapan kadın hakkında nazil olmuştur” dediği nakledilmiştir.

Tirmizî, “Simâk — İkrime” kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini nakletmiştir: “Sevde, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisini boşamasından korktu ve: «Ey Allah’ın Resûlü! Beni boşama ve benim günümü Hz. Âişe’ye say» dedi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) öyle yapınca: «Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından, yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur»³ âyeti nazil oldu.” Tirmizî hadis için: “hasen garib” hükmü vermiştir.

Hadiste kadının kendi günü olan hakkından vazgeçmesi görülmektedir. Hadisin başlıkla olan ilgisi de buradadır. Ayrıca kadının hul’ yoluyla yani bir bedel karşılığında boşanması akdinin geçerli olup ondan geri dönüş olmaması gibi bu yönde yapılan ve geçerli olan bütün anlaşmalarda geri

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2694, 4601, 5206. Müslim 3021

² Nisâ Sur. 128

³ Nisâ Sur. 128

dönüş olmayışı açısından dır.

Buhârî ayrıca bunu *Tefsîr* konusu içinde tahric etmiştir.

۱۲ - بَابُ إِذَا أَدِنَ لَهُ أَوْ أَحَلَّهُ وَلَمْ يُبَيِّنْ كَمْ هُوَ

12- KİŞİNİN BİRİNE İZİN VERMESİ VEYA HELAL KILMASI VE MİKTARINI BEYAN ETMEMESİ

Kişinin birine hakkını almak için izin vermesi veya hakkını helal kılması ve alması için izin verdiği veya helal kıldığı miktarı beyan etmemesi.

۲۴۵۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِشَرَابٍ ، فَشَرِبَ مِنْهُ وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاحُ ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ « أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ » . فَقَالَ الْغُلَامُ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا أُؤْثِرُ بِنَصِيصِي مِنْكَ أَحَدًا قَالَ فَتَلَّهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَدِهِ أَطْرَافَهُ ۲۳۵۱ ، ۲۳۶۶ ، ۲۶۰۲ ، ۲۶۰۵ ، ۵۶۲۰ - تحفة ۴۷۴۴

2451- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebû Hâzım b. Dînâr” isnâdıyla Sehl b. Sa'd es-Sâidî bildiriyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içecek getirilince kendisi ondan içti. Sağında bir genç, solunda ise ihtiyarlar vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), gence: “Önce şunlara vermeme izin verir misin?” diye sorunca, genç: “Hayır! Vallahi senden gelen nasibime kimseyi tercih etmem” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeceği gencin eline bıraktı.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes'tir.

Ebû Hâzım b. Dînâr, Seleme el-A'rec'tir.

Nakledildiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir bardak su karıştırılmış süt getirilince kendisi ondan içti. Sağında bir genç yani İbn Abbâs

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2351, 2366, 2602, 2605, 5620. Müslim 2030

bulunmaktaydı. Solunda ise ihtiyarlar vardı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), gençten sütü önce ihtiyarlara vermek için izin isteyince, genç yemin ederek Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine gelen nasibine kimseyi tercih etmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bardağı gencin eline verdi. Gencin böyle demesi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine bu yönde emirde bulunmaması açısından dır. Zira öyle bir şey olsaydı kendisine itaat ederdi.

Hadisin başlıkla bir ilgisinin olmadığı görölmektedir. Doğrusunu da Allah bilir. Ancak şöyle de denilmektedir: “Hadisin başlığa uygunluğu, mânâsından alınabilir. Eğer genç, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) içmiş olduğu içeceği solundaki yaşlılara vermesi yönünde izin verseydi, gencin bu helal kılması belirsiz olurdu. Onların ve kendisinin içtikleri miktar da bu şekilde belirsiz olurdu.”

۱۳ - بَابُ إِيْتِمَ مَنْ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ

13- BİR ARAZİ PARÇASINDA HAKSIZLIK EDENİN GÜNAHI

۲۴۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ سَهْلٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ ظَلَمَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا طَوَّفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ ». طرفه ۳۱۹۸ - تحفة ۴۴۶۰

2452- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Talha b. Abdillâh” isnâdıyla Abdurrahman b. Amr b. Sehl'in bildirdiğine göre Saîd b. Zeyd şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Kim bir araziden bir parça yeri haksızlık yaparak alırsa, bu yer yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolandır» buyurduğunu işittim.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi' el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

¹ 3198'de gelecektir. Müslim 1610

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Talha, Abdurrahman b. Avf'ın kardeşi oğlu Talha b. Abdullah b. Avf'tır.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Amr b. Sehl el-Kureşî'dir. Abdurrahman b. Amr b. Sehl el-Ensârî el-Medenî olduğu da söylenmektedir. Buhârî'de onun bu hadisinden başka bir hadisi yoktur.

Saîd, cennetle müjdelenmiş on kişiden biri olan Saîd b. Zeyd el-Kureşî'dir.

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin az olsun, çok olsun bir arazi hususunda haksızlık yapması halinde, kıyamet gününde bu yerin yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolanacağını bildirmiştir. Urve'nin *Bedu'l-Halk*'ta olan rivayeti: *"Kim bir araziden bir parça yeri haksızlık yaparak alırsa, bu yer yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolanır"* şeklindedir. Ebû Hureyre'nin hadisi ise: *"Kim haksız yere başkasının bir karış yerini alırsa o yer yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolanır"* şeklindedir. Boyna dolanması ifadesi, kıyamet gününde onu boynunda taşıması mânâsındadır.

Ahmed ve Taberânî'nin merfû olan rivayetleri: *"Kim haksız yere başkasının bir yerini alırsa o yerin toprağını mahşer yerine taşımakla mükellef kılınır"* şeklindedir. Taberânî'nin *M. el-Kebîr*'inde ise: *"Kim zulmen başkasının bir karış yerini alırsa o yeri suya yetişene kadar kazmakla ve sonra onu mahşere taşımakla mükellef kılınır"* şeklindedir. Ayrıca yerin dibine batması, o gasbedilen yerin boynuna halka gibi asılması ve kâfirin derisinin kalınlaşması ve dişinin büyümesi gibi bu kişinin boynunun da o yere oranla kalınlaşacağını kastedildiği söylenmektedir.

Beğavî der ki: Doğrusu da budur. İbn Ömer'in bu başlık altında: *"Yerin yedi kat dibine batırılır"* lafzıyla zikrettiği rivayette bunu teyid etmektedir.

Ahmed'in hasen bir isnâdla ve Taberânî'nin *M. el-Kebîr*'de naklettikleri İbn Mes'ûd'un hadisi şöyledir: *"Kendisine: «Ey Allah'ın Resûlü! Zulümlerin en büyüğü hangisidir?» dediğimde: «Müslüman birinin, kardeşinin hakkından eksilterek aldığı bir kulaçlık arazidir. Kişinin haksız olarak aldığı yerdeki her bir çakıl taşı kıyamet gününde yerin dibine kadar onun boynuna dolanır. Hâlbuki yerin dibini, onu yaratan Allah'tan başka kimse bilemez» buyurdu."*

Dolanmakla kişinin günahı kastedilmektedir. Yüce Allah'ın: **"Her insanın**

amelini (veya kaderini) boynuna bağladık”¹ buyruğunda olduğu gibi de kişinin zulmü kendi boynuna dolanacaktır. Burada gasp eden kişiye büyük bir tehdit vardır. Özellikle güzel bir şey olduğunu sanarak okul ve buna benzer faydalı şeyler inşa etmek için yer gasp edenlere, alet gasp edenlere, zulmen işçi çalıştıranlara büyük bir tehdit vardır. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Rabbinden naklederek şöyle buyurmuştur: “Kıyamet gününde üç kişinin hasmı olacağım. Bunlardan biri, benim adıma birine güvence verip sonra buna ihanet eden kişidir. Diğeri hür birini köle diye satıp bedelini yiyen kişidir. Bir diğeri de işçi tutup çalıştıran, ancak işçinin işi bitirmesine rağmen ücretini vermeyen kişidir.”

۲۴۵۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَنَّاسٍ حُصُومَةٌ ، فَذَكَرَ لِعَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَقَالَتْ يَا أَبَا سَلَمَةَ اجْتَنِبِ الْأَرْضَ ، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ » . طرفه ۳۱۹۵ - تحفة ۱۷۷۴۰

2453- “Ebû Ma’mer — Abdulvâris — Hüseyin — Yahya b. Ebî Kesîr” isnâdıyla Muhammed b. İbrâhîm bildiriyor: Ebû Seleme ile bazı kimseler arasında bir husumet vardı. Ebû Seleme, Hz. Âişe’ye bu durumu anlatınca, Hz. Âişe şöyle dedi: “Ey Ebû Seleme! Yerden uzak dur. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Kim haksız yere başkasının bir karış yerine tecavüz edip oraya sahip olursa o yer yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolanır» buyurdu.”²

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr b. el-Haccâc el-Mik’ad el-Basrî’dir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd’dir.

Hüseyin, Hüseyin el-Muallim’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr et-Tâî el-Yemâmî’dir.

Muhammed, Muhammed b. İbrâhîm et-Teymî’dir.

¹ İsrâ Sur. 13

² 3195’de gelecektir. Müslim 1612

Ebû Seleme, Abdullah veya İsmail b. Abdırrahman b. Avf'tır.

Nakledildiğine göre Ebû Seleme ile bazı kimseler arasında bir husumet vardı. Hâfız İbn Hacer: "Bu kimselerin ismini bulabilmiş değilim" demiştir. Müslim'in Harb b. Şeddâd kanalıyla Yahya'dan olan rivayeti: "Ebû Seleme ile kavmi arasında bir tarla sebebiyle bir husumet vardı" şeklindedir. Ebû Seleme, Hz. Aişe'ye bu durumu anlatınca, Hz. Aişe, Ebû Seleme'ye yerden bir şey gasp etmekten uzak durmasını, zira Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) haksız yere başkasının bir karış yerine tecavüz edip oraya sahip olan kişiye kıyamet gününde o yerin yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolanacağını bildirdiğini söyledi.

İbn Ebî Şeybe hasen bir isnâdla Ebû Mâlik el-Eş'arî'nin hadisini: "*Kıyamet gününde Allah katında hıyânetin en büyüğü, dünyadaki bir kulaç arazideki hıyânettir. O yer yedi kat yerin dibinden itibaren onun boynuna dolanır*" şeklinde rivayet etmiştir.

İbn Hibbân, Ya'lâ b. Murre'nin merfû olan hadisini: "*Kim haksız yere başkasının bir karış yerini alırsa, Allah o kişiyi bu toprağın yedi katına ininceye kadar kazmakla yükümlü kılar ve kıyamet günü insanlar arasında hüküm verilmeye kadar o yer boynuna dolanır*" şeklinde rivayet etmiştir.

Buhârî ayrıca bunu *Bedu'l-Halk* konusunda tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Buyû'* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٤٥٤ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خَسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ » قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هَذَا الْحَدِيثُ لَيْسَ بِخُرَاسَانَ فِي كِتَابِ ابْنِ الْمُبَارَكِ ، أَمْلَأَهُ عَلَيْهِم بِالْبَصْرَةِ . طرفه ٣١٩٦ - تحفة ٧٠٢٩

2454- "Müslim b. İbrâhîm — Abdullah b. el-Mübârek — Mûsa b. Ukbe — Sâlim" isnâdıyla babasının (İbn Ömer'in) bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kim haksız olarak yerden bir şey gasbedip alırsa, kıyamet gününde o gasbedilen yer ile yedi kat yere batırılır*"

buyurmuştur.¹

Ebû Abdillâh der ki: “Bu hadis İbnu’l-Mübârek’in Horasan’daki kitabında yoktu. İbnu’l-Mübârek bunu onlara Basra’da yazdırdı.”

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhidî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî’dir.

Mûsa, Meğâzi’de önder olan Mûsa b. Ukbe’dir.

Sâlim’in babası, Abdullah b. Ömer’dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) az olsun, çok olsun haksız olarak yerden bir şey gasbedip alan kişinin kıyamet gününde o gasbedilen yer ile yedi kat yere batırılacağını bildirmiştir. Bu yer kişinin boynuna bir halka gibi dolanıp öyle batırılacaktır. Kişi gasp ile çıkardığı fesat oranınca cezalandırılır. Hadiste yeri de gasbetmenin mümkün olduğu görülmektedir.

Bu hadisler toprakta zulmün, başkasının mülküne tecavüz ve istilâdan ibaret olduğuna, gaspın taşınmaz malları ve akarları kapsadığına ve yalnız taşınır mallara münhasır olmadığına delalet etmektedir. Ayrıca bir yere mâlik olan kimsenin o yerin sonuna kadar aşağısına mâlik olduğuna da delalet emektedir. Kişinin mâlik olduğu tarla ve bahçesinde yerin altında lağım, kuyu ve bunlara benzer şeyler kazmak isteyen yabancı kimseyi menetme hakkı vardır. Zira yerin üstünün kendisinin olması gibi yerin altı da kendisindir. Yani arazi sahibi yerin üstünde tasarruf etme hakkına sahip olduğu gibi arazinin altında da tasarruf etme hakkına sahiptir.

el-Firabrî’nin bildirdiğine göre Muhammed el-Buhârî Ebû Câfer b. Ebî Hâtim şöyle demiştir: “Ebû Abdillâh el-Buhârî bu hadisın İbnu’l-Mübârek’in Horasan’daki kitabında olmadığını, ancak İbnu’l-Mübârek’in bunu ravilere Basra’da yazdırdığını söylemiştir.” Fakat Nuaym b. Hammâd el-Mervezî bunu kendisinden Horasan’da nakletmiştir. Muhtemelen İbnu’l-Mübârek bunu Horasan’da da rivayet etmiştir. Doğrusunu da Allah bilir.

el-Firebrî’nin zikrettiği bu ifadeler Ebû Zer’in nüshasında sâbittir, ancak diğerlerinde yoktur.

¹ 3196’da gelecektir.

۱۴ - باب إِذَا أَذِنَ إِنْسَانٌ لِآخَرَ شَيْئًا جَارَ

14- KİŞİNİN BİRŞEY HAKKINDA BİRİNE İZİN VERMESİ HALİNDE O ŞEYİN CAİZ OLMASI

۲۴۵۵ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَبَلَةَ كُنَّا بِالْمَدِينَةِ فِي بَعْضِ أَهْلِ
الْعِرَاقِ ، فَأَصَابَنَا سَنَةٌ ، فَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ ، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا -
يَمُرُّ بِنَا فَيَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَيَّ عَنِ الْإِقْرَانِ ، إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَخَاهُ
أُطْرَافَهُ ۲۴۸۹ ، ۲۴۹۰ ، ۵۴۴۶ - تحفة ۶۶۶۷

2455- “Hafs b. Ömer — Şu’be” isnâdıyla Cebele bildiriyor: Bazı Iraklılarla birlikte Medine’de idik. O sırada bize bir kıtlık isabet etmişti. İbnu’z-Zübeyr de bize hurma veriyordu. İbn Ömer yanımıza geldiğinde: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişi yanında bulunan kardeşinden izin almadıktan sonra hurmaları çiftler çiftler yemeyi yasakladı” derdi.¹

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Hâris el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Cebele, Cebele b. Suhaym eş-Şeybânî’dir.

Nakledildiğine göre Cebele, bazı Iraklılarla birlikte Medine’de iken kendilerine bir kıtlık isabet etmişti. İbnu’z-Zübeyr de onlara yemeleri için hurma veriyordu. Onlar hurma yerken İbn Ömer yanlarına gelir ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin yanında bulunan kardeşinden izin almadıktan sonra ikram edilen hurmaları çiftler çiftler yemeyi yasakladığını söylerdi.

Eğer hurmalar kişinin kendi malı ise ondan dilediği gibi yiyebilir.

“Kişi yanında bulunan kardeşinden izin almadıktan sonra” lafzının İbn Ömer’in kendi kavli mi, yoksa Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) buyruğu mu olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Hatîb bu lafzın İbn Ömer’in kendi kavli olduğu görüşündedir. Ancak Buhârî’de rivayet edilen Cebele’nin: “İbn

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2489, 2490, 5446. Müslim 2045

Ömer'in: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişi yanında bulunan kardeşinden izin almadıktan sonra ikram edilen hurmaları çifter çifter yemeyi yasakladı» dediğini işittim” şeklindeki hadisi ile buna itiraz edilmiştir. Peki, bu yasaklama tahrimi midir, yoksa tenzihi midir? Kadı İyâd Zahirilerden bunun tahrimi olduğunu, başkalarından da tenzihi olduğunu rivayet etmiştir. Nevevi, hurmanın aralarında ortak olması halinde ve ortakların bu yönde izinlerinin olması dışında tahrimi olduğunu söylemiştir.

Buhârî ayrıca bunu *At'ime* ve *Şerike* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, *At'ime* konusu içinde ve Nesâî, *Velime* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

٢٤٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ كَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَامٌ فَقَالَ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ اصْنَعْ لِي طَعَامَ خَمْسَةِ لَعَلِّي أَدْعُو النَّبِيَّ ﷺ خَامِسَ خَمْسَةٍ وَأَبْصَرَ فِي وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ الْجُوعَ - فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ لَمْ يَدْعُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِنَّ هَذَا قَدْ اتَّبَعَنَا أَتَأْذُنُ لَهُ» قَالَ نَعَمْ. أطرافه ٢٠٨١، ٥٤٣٤، ٥٤٦١ - تحفة ٩٩٩٠

2456- “Ebu’n-Nu’mân — Ebû Avâne — A’miş — Ebû Vâil” isnâdıyla Ebû Mes’ûd bildiriyor: Ensâr’dan Ebû Şuayb adında bir adamın kasap olan bir kölesi vardı. Ebû Şuayb bu kölesine: “Bana beş kişiye yetecek kadar yemek yap. Belki beş kişiden biri olarak Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) davet ederim” dedi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünden aç olduğunu anlamıştı. Bu kişi onları davet edince, davet edilmeyen bir adam peşlerinden geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Şuayb’a: “Bu adam peşimizden geldi. Ona izin verir misin?” diye sorunca, Ebû Şuayb: “Evet” cevabını verdi.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî’dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkûrî’dir.

A’miş, Süleyman b. Mihrân’dır.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2081, 5434, 5461. Müslim 2036

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme'dir.

Ebû Mes'ûd, Ukbe b. Amr el-Ensârî el-Bedrî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Ensâr'dan Ebû Şuayb adında bir adamın et satan bir kölesi vardı. Ebû Şuayb, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünden aç olduğunu anlayınca bu kölesine beş kişiye yetecek kadar yemek yapmasını ve belki bu beş kişiden biri olarak Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) davet edeceğini söyledi. Sonra onları davet etti. Altıncı kişi olarak davet edilmeyen bir adam peşlerinden takılıp gelince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Şuayb'a: *"Bu adam peşimizden geldi. Ona izin verir misin?"* diye sordu. Bunun üzerine Ebû Şuayb ona izin verdiğini söyledi.

Bu hadis daha önce *Buyû'* kitabında Et satıcı ve hayvan kesici hakkında denilen şeyler başlığı altında zikredilmişti.

۱۵ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ﴾

15- YÜCE ALLAH'IN: "Halbuki o, Hasımların En Yamanıdır"¹ BUYRUĞU

İbn Kesîr'in zikrettiğine göre Süddî bu âyetin Zühre oğullarının müttefiki Ahnes b. Şerîk es-Sekafî hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Ahnes, Medine'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip Müslüman olduğunu söylemişti. Ancak içi bunun hilafınaydı. İbn Abbâs'tan nakledilene göre de münafıklardan bir grup Hubeyb ve arkadaşları hakkında ileri geri konuşunca Yüce Allah bu âyeti indirerek münafıkları kınamış, Hubeyb ve arkadaşlarını methetmiştir.

۲۴۵۷ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدُّ الْخِصْمُ » طرفاه ۴۵۲۳ ،

۷۱۸۸ - تحفة ۱۶۲۴۸

2457- "Ebû Âsım — İbn Cüreyc — İbn Ebî Muleyke" isnâdıyla Hz.

¹ Bakara Sur. 204

Âişe'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah'ın en çok buğz ettiği kişi, düşmanlığı yaman olan kimsedir” buyurmuştur.¹

Ebû Âsım, en-Nebîl Dahhâk b. Mahled'dir.

İbn Cüreyc, Abdulmelik b. Abdilazîz el-Mekkî'dir.

İbn Ebî Muleyke, Abdullah b. Ubeydillah'tır. Ebû Muleyke'nin adı Züheyr el-Mekkî el-Ahvel'dir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın en çok buğz ettiği kişinin, düşmanlığı yaman olan kimse olduğunu bildirmiştir. Burada münafık Ahnes kastedilmektedir. el-Eled, insaf tarafına meyletmeyen husumeti şiddetli kimseye denilir.

Buhârî ayrıca bunu *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Kader* konusu içinde, Tirmizî ve Nesâî, *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

١٦ - بَابُ إِيْثِمَ مَنْ خَاصَمَ فِي بَاطِلٍ وَهُوَ يَعْلَمُهُ

16- BATIL OLDUĞUNU BİLDİĞİ HALDE ONDA TARTIŞAN KİMSENİN GÜNAHI

٢٤٥٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أُمَّهَا أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ خُصُومَةَ بَيَّابٍ حُجْرَتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ ، فَقَالَ « إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخُصْمُ ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ ، فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ ، فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ ، فَمَنْ قَضَيْتَ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ ، فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا » أطرافه ٧١٨١، ٧١٦٩، ٦٩٦٧، ٢٦٨٠

٧١٨٥ - تحفة ١٨٢٦١

2458- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm b. Sa'd — Sâlih — İbn Şihâb

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4523, 7188. Müslim 2668

— Urve b. ez-Zübeyr — Zeyneb binti Ümmü Seleme” isnâdıyla Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Ümmü Seleme bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasının kapısında tartışma sesi duyunca yanlarına çıktı ve şöyle buyurdu: *“Ben de bir insanım. Davalarınız ile bana geliyorsunuz. Taraflardan biri diğerinden daha belîğ konuşabilir ve ben de onun haklı olduğunu zannedebilirim. Her kime böylesi bir şekilde bir müslümanın hakkını vermişsem bilsin ki o aldığı şey ateşten bir parçadır. İster onu alır, isterse de bırakır.”*¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir. Bağdat’a gelip oraya yerleşmiştir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Zeyneb binti Ümmü Seleme, Seleme’nin babası Abdullah’ın kızıdır.

Ümmü Seleme, Hind binti Ebî Umeyye’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Seleme’nin odasının kapısında tartışma sesi duyunca tartışanların yanına çıktı. Rivayette tartışan kişilerin adları bildirilmemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına çıkınca onlara kendisinin de bir insan olduğunu söyledi. Hadisteki: *“Ben de bir insanım”* sözü, Allah Resûlü’nün de (sallallahu aleyhi vesellem) beşeriyet gereği yalnız zahirî işleri idrâk ettiği ve vahiy ile teyîd edilmeyen hususlarda diğer insanların durumunda bulunduğunu ifade etmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taraflardan birinin diğerinden daha düzgün konuşup kendini ifade edebileceğini ve düzgün konuşmasından dolayı yalan söylediği halde onun haklı olduğunu zannedebileceğini bildirmiş ve: *“Her kime böylesi bir şekilde bir müslümanın hakkını vermişsem bilsin ki o aldığı şey ateşten bir parçadır. İster onu alır, isterse de bırakır”* buyurmuştur.

Nevevî der ki: “Hadisin son kısmı muhayyer kılma yönünde değil, bir tehdiddir. Zira Yüce Allah: «Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2680, 6967, 7169, 7181, 7185. Müslim 1713

etsin»¹ ve: «Dilediğinizi yapın»² buyurmaktadır.”

Buhârî ayrıca bunu *Ahkâm*, *Şehâdet* ve *Terku'l-Hiyel* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Kadâ* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۱۷ - بَابُ إِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

17- HUSUMET EDİNCE HADDİ AŞMAK

۲۴۵۹ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَةَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا ، أَوْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ أَرْبَعَةٍ كَانَتْ فِيهِ خِصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ ، حَتَّى يَدْعَاهَا إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ » طرفاه ۳۴ ،

۳۱۷۸ - تحفة ۸۹۳۱

2459- “Bişr b. Hâlid — Muhammed b. Şu’be — Süleyman — Abdullah b. Murra — Mesrûk” isnâdıyla Abdullah b. Amr’ın bildirdiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Dört haslet vardır ki bunlar her kimde varsa, kâmil mââda bir münafık olur. Bunlardan bir tanesine sahip olan kişi de, onu bırakıncaya kadar münafıklığın bir özelliğini üzerinde taşır. Bunlar da; konuştuğunda yalan söylemesi, verdiği sözünde durmaması, yaptığı anlaşmaya ihanet etmesi ve husumet ettiği zaman haddi aşmasıdır.”³

Bişr, Bişr b. Hâlid el-Askerî’dir.

Muhammed kimseye nispet edilmemiştir. Ancak Ebû Zer’in nüshasında Muhammed b. Câfer diye zikredilmiştir.

¹ Kehf Sur. 29

² Fussilet Sur. 40

³ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 34, 3178. Müslim 58

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Süleyman, Süleyman b. Mihrân el-A'meş'tir.

Abdullah, Abdullah b. Murra el-Hemedânî el-Hâriî el-Kûfî'dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda' Ebû Âişe el-Hemdânî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Amr b. el-Âs'tır.

Hadise göre dört haslet vardır ki bunlar her kimde varsa, iman olarak değil de ameli olarak kâmil mânâda bir münafık olur. Buradaki münafıklıktan kasıt, kişiyi cehennemine en aşağı tabakasına götüren küfür nifakı değil ameli nifaktır. Bu hasletlerden bir tanesine sahip olan kişi de, onu bırakıncaya kadar münafıklığın bir özelliğini üzerinde taşır. Bu alâmetlerden biri, kişinin her konuda bir şey konuştuğu zaman yalan söylemesidir. Bir diğeri, yaptığı anlaşmaya ihanet etmesidir. Bir diğeri, geleceğe yönelik iyi bir konuda söz verdiği zaman bu sözünden caymasıdır. Bir diğeri de, husumette hakkı terk edip haddi aşmasıdır. Burada esas olarak haddi aşmak ile kişinin hasmına sövmesi, kötü sözler sarf etmesi ve kendisinde olmayan kötü şeyleri sayarak iftirada bulunması kastedilmektedir.

Buhârî, *İmân* kitabında: “Bir şey emanet edildiğinde ihanet eder” ziyadesinde bulunmuş ve: “Verdiği sözünde durmaması” lafzını zikretmemiştir. Zira her iki hadiste de zikredilmeyen bu iki şey zikredilenin kapsamı içindedir. Bu iki rivayete göre de bunlar beş haslet olmaktadır.

İmân kitabında Ebû Hureyre'nin hadisini: “Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünden döner. Emanete de ihanet eder” şeklinde zikretmiş ve anlaşmaya ihanet etme hasletini zikretmemiştir. Müslim'in bu konudaki rivayetinde de Ebû Hureyre'nin bu rivayetinde olduğu gibi anlaşmaya ihanet etme yerine, verdiği sözden dönme hasleti zikredilmiştir.

Sanırım bazı raviler aynı mânâyı taşıdığı için lafızda kısaltma yapmıştır. Buna göre de fazla olan haslet: “Husumette haddi aşmasıdır” hasletidir. Bu da üçüncü haslet ile aynıdır ki, hadiste yalan olarak zikredilmiştir. Üç haslet olarak zikredilmesine gelince; bu üçünün bu yöndeki diğer şeyler konusunda da uyarı niteliğinde olmasıdır. Zira dinle ilgili konular söz, fiil ve niyet olmak üzere üç esasa dayanır. Yalan söyleme sözün bozukluğunu, emanete hıyanet edilmesi fiilin bozukluğunu, verilen sözden cayılması da niyetin bozukluğunu gösterir. Sözden caymanın olabilmesi için bu sözün cayma niyetiyle verilmiş

olması gerekir. Fakat kişi bazen yerine getirmek üzere bir söz verir ve çeşitli sebeplerden dolayı bunu yerine getiremez. Böylesine bir cayma münafıklığın alâmeti sayılmaz.

Ebû Dâvud ve Tirmizî, Zeyd b. Erkam'ın hadisini: “Kişi yerine getirme niyetiyle kardeşine söz verip de bunu yerine getiremediği zaman günaha girmiş olmaz” şeklinde rivayet etmişlerdir.

Beydâvî der ki: “Hadisten kasıt, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yaşayan münafıklardır. Zira vahyin nuru ile onların bâtini hallerini bilmiş, ashâbının kendilerinden sakınması açısından kendisine sıdk ile iman edenin ve münafık olarak iman edenin vasıflarını bildirmiştir. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), âdeti olduğu üzere bu kişinin adını açığa vurmamıştır.”

et-Tîbî'ye: “En kötü rezillik nedir?” diye sorulunca: “Yalandır” cevabını vermiştir. Zira Yüce Allah: “Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elîm bir azap vardır”¹ buyurmuştur. Yani: “Yaptıkları münafıklık sebebiyle onlar için elem verici bir azap vardır” buyurmamıştır. Bu sebeple Müslümanın yalandan uzak durması gerekmektedir. Zira yalan imanın vasfını nefyetmektedir. Bunlardan biri de husumette haddi aşmaktır.

Bu hadis daha önce *İmân* kitabında Münafığın alâmetleri başlığı altında zikredilmişti.

۱۸ - بَابُ قِصَاصِ الْمَظْلُومِ إِذَا وَجَدَ مَالَ ظَالِمِهِ

18- MAZLUM KİŞİNİN ZALİMİN YANINDA MALINI BULMASI HALİNDE KISAS YAPMASI

وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ يُقَاصُّهُ وَقَرَأَ ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾

İbn Sîrîn: “Kisas yapar” demiş ve: “**Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin**”² âyetini okumuştur.

Mazlum kişi zalimin yanında malını bulduğu zaman hâkimin hükmü olmaksızın ondan malı kadarını alır. Mâlikilere göre eğer fitneden emin ise

¹ Bakara Sur. 10

² Nahl Sur. 126

ondan malı kadarını alır. Bu durum mallarda geçerlidir. Bedeni cezalarda kişi gücü yetse de hainliğin çoğalması açısından kendi başına kısas yapamaz.

Muhammed b. Sîrîn bu durumda kişinin kısas yapabileceğini, yani ondan fazla veya eksik olmaksızın kendi malı kadarını alabileceğini söylemiş ve: “Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin”¹ âyetini okumuştur. Abd b. Humeyd, *Tefsîr*’de bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٢٤٦٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ جَاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مَسِيكٌ ، فَهَلْ عَلَى حَرْجٍ أَنْ أُطْعِمَ مِنَ الَّذِي لَهُ عِيَالًا فَقَالَ « لَا حَرْجَ عَلَيْكَ أَنْ تُطْعِمِيهِمْ بِالْمَعْرُوفِ » أطرافه ٢٢١١ ، ٣٨٢٥ ، ٥٣٥٩ ، ٥٣٦٤ ، ٥٣٧٠ ، ٦٦٤١ ، ٧١٦١ ، ٧١٨٠ تحفة ١٦٤٧٥

2460- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Urve’nin bildirdiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “Hind binti Utbe b. Rabîa gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Süfyân eli sıkı birisidir. Onun malından ailesine harcama yapmamın bir sakıncası var mı?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Aşırıya kaçmadıktan sonra onlara harcamanda bir sakınca yoktur” buyurdu.²

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Fetih gününde Müslüman olan, Ömer’in hilafeti zamanında vefat eden Muâviye’nin annesi Hind binti Utbe b. Rabîa, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip Muâviye’nin babası Ebû Süfyân’ın yani kocası Sahr b. Harb’in cimri biri

¹ Nahl Sur. 126

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2211, 3825, 5359, 5364, 5370, 6641, 7161, 7180. Müslim 1714

olduğunu söyleyerek, onun malından ailesine harcama yapmasının bir sakıncasının olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşırıya kaçmadıktan sonra onlara harcamada bulunmasında bir sakınca olmadığını söyledi.

Hadisin başlıkla olan ilgisi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) Hind'e, kocası Ebû Süfyân'ın malından örfe göre ailenin geçimine yetecek miktarın alınmasına müsâade etmiş olmasıdır. Bu da hak sahibinin, hakkını vermeyen veya inkâr eden kimseden hakkını almasının caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bu hadis daha önce zikredilmişti. *Nafakâlar* konusu içinde de tekrar zikredilecektir, inşaallah. Bu da hâkimin kendi bildiği ile hükmetme hakkının olduğunu göstermektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), Hind'den bu yönde bir delil istememiştir. Bu da bunun bir hüküm değil, bir fetva olmasından dolayıdır. Bazı kimseler de bu hadisi hâkimin hazır bulunmayan kimse hakkında hüküm verebileceğine delil saymıştır. Zira Ebû Süfyân o zaman şehirde bulunmaktaydı.

٢٤٦١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ عَنْ أَبِي الْحَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قُلْنَا لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّكَ تَبْعُنَا فَتَنْزِلُ بِقَوْمٍ لَا يَقْرُونَا فَمَا تَرَى فِيهِ فَقَالَ لَنَا « إِنْ نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ ، فَأَمْرٌ لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ فَاقْبَلُوا ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ » طرفه ٦١٣٧ - تحفة ٩٩٥٤

2461- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Yezîd” isnâdıyla Ebu'l-Hayr'ın bildirdiğine göre Ukbe b. Âmir şöyle demiştir: Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem): “Bazen bizi gönderdiğinde birilerinin yanında misafir oluyoruz. Ancak bizi ağırlandırmıyorlar. Bu durumda ne yapmamızı emredersin?” diye sorduğumuzda: “*Bir topluluğun yanında misafir olur da size ikramda bulunurlarsa bunu kabul edin. Gerekli ikramı yapmazlarsa da üzerlerine düşen ikram miktarını siz onlardan alın*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ 6137'de gelecektir. Müslim 1727

Leys, imam Leys b. Sa'd'dır.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Habîb'dir.

Ebu'l-Hayr, Mersed b. Abdillâh el-Yezenî'dir.

Ukbe, Ukbe b. Âmir el-Cühenî'dir.

Hadiste nakledildiğine göre Ukbe b. Âmir, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bazen kendilerini bir yerlere gönderdiğinde birilerinin yanında misafir olduklarını, ancak kendilerini ağırlamadıklarını, bu durumda ne yapmaları gerektiğini sormuştur. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) bir topluluğun yanında misafir olduklarında kendilerine ikramda bulunurlarsa bunu kabul etmelerini, gerekli ikramı yapmazlarsa da üzerlerine düşen ikram miktarını onlardan almalarını söylemiştir.

Bu da kişinin konuklarına karşı vazifesini yerine getirmemesi halinde, konuğun bu hakkını cebren alabileceğini göstermektedir. Leys te bu kavle kail olmuştur. Ahmed b. Hanbel de bu mecburiyeti köy ve kasabaları bunun dışında tutarak, çöl halkına tahsis etmiştir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve cumhurun görüşü bunun sünnet-i müekked olduğu yönündedir.

Bâzı âlimler de bu hadisin zahiren ifade ettiği vacip olmasını zaruret haline hamletmişlerdir. Veya bu İslâm'ın ilk dönemlerinde paylaşmanın vacip olduğu zamanda idi. İslâm genişleyince de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*İkram bir gün ve bir gecedir*" buyruğu ile bu nesh edilmiştir. Zira ikram, farz değildir. Veya burada idareci tarafından görevlilerin ağırlanması kastedilmektedir. Zira hadiste: "Bazen bizi gönderdiğinde..." denilmiştir. İdareci tarafından gönderilen kimsenin de yiyeceği, merkebi ve kalacağı yer gittiği yer halkına ait idi.

Buhârî bunu, vereceklinin inkar etmesi veya hak sahibinin bir delili olmaması halinde hak tahsili için hâkimin olmaması durumunda kişinin gücü yetip hakkını alabilmesi yönünde değerlendirmiştir. Şâfiî de aynı görüştedir. Ancak alacağını alacağı olan cinsten alabileceğini, aynı cinsi bulamaması durumunda başka bir şey almasının caiz olduğunu söylemiştir.

Peki, vereceklinin ikrarda bulunması veya alacaklının bir delili olması veya hâkimin yanında yemin ettirilmesi durumunda hak tahsil etmek mümkün ise yine kişi hakkını bizzat kendisi mi almalıdır, yoksa davayı hâkim huzuruna mı taşımalıdır? Şâfiîlere göre bunda iki görüş vardır. Ancak birçoğu, kişinin hakkını bizzat kendisinin alması yönündedir. Mâlikiler ise buna muhalefet

etmiştir. Mâlikilere göre kişi fitneden emin olması halinde hakkı kadarını alabilir. Ebû Hanîfe ise: “Kişi hakkını altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, ölçüye karşılık ölçek ve tartıya karşılık tartı ile alabilir. Başka bir şey alamaz” demişlerdir.

Ebû Dâvud, *Sünen*’de Mikdâm b. Ma’di Yekrib’in hadisi: “*Kim bir cemaate misafir olur ve ağırlandıktan mahrum kalırsa ona yardımın her müslüman üzerine bir vazife olması hasebiyle bir gecelik ağırlandı masrafını o cemaatin ekininden ve malından alır*” şeklinde rivayet edilmiştir. İbn Mâce bunu: “*Bir gece misafir olmak müslümanın hakkıdır. Kim, bir ev sahibinin avlusunda sabahlarsa, ağırlandı masrafı, ev sahibi üzerine bir borç olur. Misafir dilerse o hakkını alır, dilerse bırakır almaz*” lafzıyla rivayet etmiştir. Hadiste görüldüğüne göre kişi hakkını alabilir, hakkını isteyebilir ve hakkını alması için Müslümanlar kendisine yardım eder. Ancak kimsenin haberi olmadan hakkını bizzat kendisi alamaz.

١٩ - بَاب مَا جَاءَ فِي السَّقَائِفِ

19- SAKÎFELER HAKKINDA NAKLEDİLEN RİVAYET

وَجَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ .

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve sahâbileri Sâide oğulları sakîfesinde oturdular.

Sakîfeler yani sofa da denilen gölgelikler hakkında gelen rivayet. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ve sahâbileri kendisinde Ebû Bekr es-Sıddîk’e biat edilen Sâide oğulları sakîfesinde oturmuştur. Buhârî bu hadisin bir kısmını Eşribe konusunda Sehl b. Sa’d’ın hadisinden rivayet etmiştir. Buhârî bu başlık ile umûmi bir yolun iki tarafına sahip olup da yolun iki tarafındaki iki evinin ortasına yani yolun üstüne yolda gidenlerin altından geçeceği bir sofa yapmanın caiz olduğuna işaret etmek istemiştir. Eğer böylesi bir şey caiz olmasaydı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu ne ikrar eder, ne de altında otururdu.

٢٤٦٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ وَأَخْبَرَنِي
يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ عَنْ عُمَرَ
- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ حِينَ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ إِنَّ الْأَنْصَارَ اجْتَمَعُوا فِي سَقِيفَةِ بَنِي
سَاعِدَةَ ، فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ انْطَلِقْ بِنَا فَجِئْنَاهُمْ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ أَطْرَافَهُ ٣٤٤٥ ،
٣٩٢٨ ، ٤٠٢١ ، ٦٨٢٩ ، ٦٨٣٠ ، ٧٣٢٣ - تحفة ١٠٥٠٨

2462- “Yahya b. Süleyman — İbn Vehb — Mâlik” ve yine “Yûnus — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Ömer şöyle demiştir: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği zaman Ensâr, Sâide oğullarının sofasında toplanmıştı. Ebû Bekr’e: “Bizimle gitsen” dedim ve Sâide oğullarının sofasına yanlarına gittik.¹

Yahya, Yahya b. Süleyman Ebû Saîd el-Cu’fî el-Kûfî’dir.

İbn Vehb, Abdullah el-Mısıri’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Hadiste geçtiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edince Ensâr, Sâide oğullarının sofasında toplanmıştı. Ömer b. el-Hattâb, Ebû Bekr es-Siddîk ile birlikte Ensâr’ın yanına gitmek istediğini söylemiş ve birlikte Sâide oğullarının sofasında bulunan Ensâr’ın yanına gitmişlerdir. Bu sofanın Sâide oğullarına nispet edilmesi onların o sofa altında toplanmaları sebebi ile veya onu kendilerinin yapmış olması sebebiyledir. *Sâide*, Sâide b. Ka’b b. el-Hazrec’dir.

Hudûd konusunda: “Ensâr’dan olan kardeşlerimizin yanına gidelim” lafzıyla tam metin olarak rivayet edilmiştir. Ancak burada muhtasar olarak zikredilmiştir. Sahâbilerin orada oturmakta devam etmeleri, bu oturuşun bir

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 3445, 3928, 4021, 6829, 6830, 7323. Müslim 1691

zulüm olmadığını da göstermektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Hicret* ve *Hudûd* konuları içinde tahrir etmiştir. Daha sonra da kendi konusu içinde zikredilecektir, inşaallah.

۲۰ - بَابُ لَا يَمْنَعُ جَارُ جَارِهِ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ

20- KOMŞUNUN, DİĞER KOMŞUSUNU EVİNİN DUVARINA BİR DİREĞİN UCUNU KOYMAKTAN MEN ETMEMESİ

۲۴۶۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَمْنَعُ جَارُ جَارِهِ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ » ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ وَاللَّهِ لَا زِمِينَ بَيْنَا بَيْنَ أَكْتَاغِكُمْ طَرَفَاهُ ۵۶۲۷، ۵۶۲۸ - تحفة ۱۳۹۵۴

2463- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla A’rec’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Bir komşu duvarına öbür komşusunun direğini koymasına engel olmaz*» buyurmuştur” dedikten sonra şöyle devam etti: “*Neden sizi bundan yüz çevirmiş olarak görüyorum. Vallahi ben bu sorumluluğu omuzlarınıza yükledim.*”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb el-Ka’nebî el-Hârisî el-Basrî el-Medenî’dir.

Mâlik, imam Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüzdür.

Hadiste nakledildiğine göre kişi bitişiğindeki komşusunun, direğini duvarına koymasına engel olmamalıdır. Şâfiî, yeni *Risâle*’sinde bunun mendup olduğunu söylemiştir. Komşu diğer komşusunun rızası olmadan diğerini onun duvarına koyamaz. Eğer komşu buna razı olmazsa buna mecbur kılınmaz. Mâlikiler ve Hanefiler başlık altındaki hadise ve

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5627, 5628. Müslim 1609

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Vedâ hutbesinde: “Kişiye, kardeşinin malı, kendisi onu gönül hoşluğu ile vermiş olmadıkça helal olmaz” buyurmasına dayanarak yine aynı görüşte olduklarını söylemişlerdir. Bunu Hâkim rivayet etmiştir. İsnadı Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur.

Şâfiî, eski *Risâle*'sinde ise zaruret halinde ve duvara bir zarar verilmemesi durumunda bunun vacip olduğunu söylemiştir. Mâlik başlık altındaki hadise dayanarak kişinin buna rıza göstermemesi halinde hâkimin onu rıza göstermeye mecbur kılabileceğini söylemiştir. Ahmed, İshâk, hadis alimleri ve Mâlikilerden İbn Habîb yine aynı görüştedir. Duvara bir gedik açılıp açılmaması arasında bir fark yoktur. Zira direğin ucu açılan gediği geri kapatmakta ve duvarı daha da güçlendirmektedir. Beyhakî, *Marifetu's-sünen ve'l-âsâr*'da: “Duvara direk konulması hakkındaki hadis, sahih ve sâbit bir hadistir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinde buna muhalif bir şey de görülmüş değildir” demiştir.

Şâfiî, eski *Risâle*'sinde ve yeni *Risâle*'sinde nas olarak: “Kişinin buna muhalefet etmesi için hiçbir özrü olamaz” demiştir. Ravi rivayet ettiğini daha iyi bilmekle birlikte bunu zahiri olana hamletmiştir ki Ebû Hureyre'nin sonradan: “Neden sizi bundan yüz çevirmiş olarak görüyorum. Vallahi ben bu sorumluluğu omuzlarınıza yükledim” demesine işaret etmiştir.

Hadisi Müslim, *Buyû'* konusu içinde, Ebû Dâvud, *Kadâ* konusu içinde, Tirmizî ve İbn Mâce, *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۱ - بَابُ صَبِّ الْخَمْرِ فِي الطَّرِيقِ

21- YOLA İÇKİ DÖKÜLMESİ

Müşterek olan yola içki dökülmesi.

۲۴۶۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أَبُو يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كُنْتُ سَاقِيَ الْقَوْمِ فِي مَزَلِ أَبِي طَلْحَةَ ، وَكَانَ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ الْفَضِيخَ ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُنَادِيًا يُنَادِي « أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ » قَالَ فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ اخْرُجْ فَأَهْرِقْهَا ، فَخَرَجْتُ فَهَرَقْتُهَا ، فَجَرَّتْ فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ بَعْضُ

الْقَوْمِ قَدْ قُتِلَ قَوْمٌ وَهِيَ فِي بُطُونِهِمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعُمُوا﴾ الآية أطرافه ٤٦١٧، ٤٦٢٠، ٥٥٨٠، ٥٥٨٢، ٥٥٨٣،
٢٩٢ تحفة ٧٢٥٣، ٥٦٢٢، ٥٦٠٠، ٥٥٨٤،

2464- “Muhammed b. Abdirrahîm Ebû Yahya — Affân — Hammâd b. Zeyd — Sâbit” isnâdıyla Enes bildiriyor: Ebû Talha'nın evindeki mecliste içki dağıtıyordum. O gün onların içkisi fadîh denilen içki idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir münadiye: “*Bilin ki, içki haram kılınmıştır*” diye seslenmesini emretti. Bunun üzerine Ebû Talha bana: “Çık ve içkileri dök” dedi. Ben de çıkıp döktüm ve içki Medine sokaklarında aktı. Oradakilerden bazıları: “Bazı kimseler karınlarında içki olduğu halde öldürülmüştü” deyince, Yüce Allah: **“İman edip salih ameller işleyenlere; Allah’a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur”** âyetini indirdi.¹

Muhammed, Sâike diye bilinen Muhammed b. Abdirrahîm Ebû Yahya’dır.

Affân, Buhârî’nin hocası Affân b. Müslim es-Saffâr’dır.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd el-Basrî’dir. Dedesinin adı Dirhem’dır.

Sâbit, Sâbit b. Eslem el-Bunânî’dir.

Hadiste nakledildiğine göre Enes, Ümmü Enes’in kocası Ebû Talha Sehl el-Ensârî’nin evindeki mecliste içki dağıtıyordu. Bu meclisteki kişilerin adları sahih hadislerde ayrı ayrı olarak zikredilmiştir. Bunlar Ubey b. Ka’b, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Muâz b. Cebel, Ebû Ducâne Simâk b. Hareşe, Süheyl b. Beydâ ve Leys b. Bekr b. Abdi Menât b. Kinâne oğullarından Ebû Bekr’dır. Ancak bu kıssada bunların isimleri yanılığdan ibarettir. O gün onların içkisi hurma koruğu ve hurmadan yapılan ve kendisine fadîh denilen içki idi.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4617, 4620, 5580, 5582, 5583, 5584, 5600, 5622, 7253. Müslim 1980

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir münadiye içkinin haram kılındığını bildirmek için seslenmesini emretti. Bunun üzerine Ebû Talha, Enes'e çıkıp içkileri dökmelerini söyledi. Enes de çıkıp içkileri döktü. Medine sokaklarında içki akmaktaydı. Hadis bu haberin yanında içki olan bütün Müslümanlara yetiştigiine ve içkilerini döktüklerine işaret etmektedir ki çokluğundan dolayı içki Medine sokaklarında akmıştır.

Mühelleb: "İçki yola ancak terk edildiğini ilan için ve bu terkin açıklanması için dökülmüştür. Bu da maslahatta içkinin yola dökülmesiyle eziyet duymaktan daha üstündür" demiştir.

Eğer öyle olmasaydı onu yola dökmek mümkün olmazdı. Zira böylesi bir şey çamura sebep olur ve insanlara eziyet verir. Biz, yürürken insanlara eziyet olmasın diye su dökmeyi men ediyoruz. O zaman içkinin eziyeti nasıl olur!

İbnu'l-Münîr der ki: Buhârî bu rivayete dayanarak ihtiyaçtan dolayı bir kuyu suyunun yola dökülmesinin caiz olduğuna, bunun bir zarar sayılmayacağı gibi böyle yapan kişinin, kayıp düşme gibi hasıl olacak bir zarardan sorumlu olmadığına işaret etmek istemiştir.

Şâfiîlerin görüşü ise şöyledir: "Eğer kişi maslahat açısından yoldaki tozların giderilmesi için yola su serper ve bir insan veya bir hayvan kayıp düşerek bir zarar görürse, kişinin maslahat açısından kuyu kazması ve bir zarardan sorumlu tutulmaması gibi bu kişinin de bir sorumluluğu yoktur. Ancak kendi maslahatı doğrultusunda serpmiş ise yaşanacak herhangi bir zarardan sorumlu tutulur."

Mütevelli der ki: "Böylesi bir durumda kişinin yolda çamur yapması gibi yaşanacak herhangi bir zarardan kesinlikle sorumlu tutulur. Muhtemelen bu içkiler dik ve otlu yerlere akacak yollara dökülmüştür. İbn Murdeveyh'in Câbir'den ceyyid bir isnâdla: «İçkiler dökülmüş ve vadi ortasına kadar yetişmişti» şeklinde naklettiği rivayet bunu teyid etmektedir."

Meclistekilerden bazıları, bazı kimselerin karınlarında içki olduğu halde öldürüldüğünü söyleyince, Yüce Allah: "İman edip salih ameller işleyenlere; Allah'a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir

günah yoktur” âyetini indirmiştir.

Beyhakî ve Nesâî'nin İbn Abbâs'tan olan rivayetleri şöyledir: “İçkiyi haram kılma âyeti, sarhoş olana kadar içip te birbirleriyle eğlenen bazı kimseler hakkında nazil olmuştur. Bunlar kendilerine gelip birbirlerinin yüzlerindeki yaraları gördüler... İçlerinden boşboğazlardan bazı kişiler: «İçki, Bedir'de ölen filan kişinin ve Uhud'da ölen filan kişinin karnındaki pislik midir?» deyince, Yüce Allah: «İman edip salih ameller işleyenlere; Allah'a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur. Allah, iyilik edenleri sever»¹ âyetini indirdi.” Yani içki haram kılınmadan önce içmekteydiler.

Buhârî ayrıca bunu Mâide Suresi'nin tefsîrinde ve *Eşribe* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, *Eşribe* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۲ - بَابُ أَفْنِيَةِ الدُّورِ وَالْجُلُوسِ فِيهَا وَالْجُلُوسِ عَلَى الصُّعَدَاتِ

22- EVLERİN AVLULARI, AVLULARDA VE YOLLARDA OTURMAK

وَقَالَتْ عَائِشَةُ فَابْتَنَى أَبُو بَكْرٍ مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ ، يُصَلِّي فِيهِ ، وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَيَتَقَصَّفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاؤُهُمْ ، يَعْجَبُونَ مِنْهُ ، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَوْمِئِذٍ بِمَكَّةَ .

Hiz. Âişe der ki: “Hz. Ebû Bekr, evinin avlusunda bir mescid yapıp içinde namaz kılıp Kur'ân okuyunca müşriklerin kadınları ve çocukları onun etrafında toplanıp şaşkınlıkla onu gözlerlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o günlerde henüz Mekke'deydi.”

۲۴۶۵ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِيَّاكُمْ

¹ Mâide Sur. 93

وَالْجُلُوسَ عَلَى الطَّرَقَاتِ « فَقَالُوا مَا لَنَا بِذُ ، إِنَّمَا هِيَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا قَالَ « فَإِذَا
أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا « قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ قَالَ « غَضُّ الْبَصَرِ ،
وَكَفُّ الْأَذَى ، وَرَدُّ السَّلَامِ ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ » طرفه ٦٢٢٩ - تحفة

٤١٦٤

2465- “Muâz b. Fadâle — Ebû Ömer Hafs b. Meysere — Zeyd b. Eslem — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yollarda oturmaktan sakının” buyurunca: “Başka çaremiz yoktur. Bu (yollar) bizim (buluşup) konuştuğumuz meclislerimizdir” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Eğer mutlaka buralarda oturacaksanız, yolun hakkını veriniz” buyurunca sahabe: “Yolun hakkı nedir?” diye sordular. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Gözü (harama karşı) yummak, insanlara eziyet etmemek, selama karşılık vermek, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmaktır” buyurdu.¹

Muâz, Muâz b. Fadâle ez-Zührî’dir ve Zeyd el-Basrî’nin babasıdır.

Zeyd b. Eslem, Ömer el-Medenî’nin azatlısı Zeyd b. Eslem el-Adevî’dir.

Ebû Saîd, Sa’d b. Mâlik el-Hudrî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yollarda oturanların görmek istemedikleri şeylerle karşılaşmamak ve helal olmayan şeyleri işitmek için sahabenin yollarda oturmaktan sakındırınca, sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu yollarda oturmaktan başka çaremiz yoktur. Bu yollar bizim buluşup konuştuğumuz meclislerimizdir” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Eğer buralarda mutlaka oturacaksanız yolun hakkını veriniz” buyurunca sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Yolun hakkı nedir?” diye sordular. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Gözü harama bakmaktan korumak, insanlara hakaret ederek veya gıybet ederek eziyet etmemek, selam verenin selamına karşılık vermek, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmaktır.”

¹ 6229’da gelecektir. Müslim 2121

Ebû Dâvud'un rivayetinde: "İnsanlara yol göstermek ve aksıranı teşmî etmek" ifadesi eklenmiştir. Taberî'nin Ömer'den olan rivayetinde ise: "Darda kalana yardım etmek" ifadesi vardır.

Hadisin siyakına bakıldığında, bu yasak, yolda oturanın hadiste zikredilenleri yerine getirememesinden dolayı tenzihi bir yasaktır.

Bu hadis, günaha götüren şeylerden kaçınmak farz mânâsında değil, öncelik açısından emredilmiştir diyenler için bir huccettir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce yollarda oturmayı yasaklarken, sahabe buluşup konuşmak için yolda oturmaktan başka çareleri olmadığını söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolun hakkını vermeleri şartıyla oturmalarına izin verdi. Hadisten, maslahat olsa bile yollarda oturmamanın daha uygun olduğu, çünkü yolda otururken işlenmesi muhtemel günahların, yapılması muhtemel sevaplardan daha önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Buhârî ayrıca bunu *İstizân* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *İstizân* konusu içinde ve Ebû Dâvud, *Edeb* konusu içinde rivayet etmiştir.

۲۳ - باب الْآبَارِ عَلَى الطَّرِيقِ إِذَا لَمْ يَتَأَذَّ بِهَا

23- İNSANLARA SIKINTI VERMEDİĞİ ZAMAN YOLLARDA KUYU KAZMAK

İnsanlara eza vermediği takdirde yol üzerinde kuyu kazmanın hükmü.

۲۴۶۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « بَيْنَا رَجُلٌ بِطَرِيقٍ ، اسْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بَيْتًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ ، ثُمَّ خَرَجَ ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ ، فَقَالَ الرَّجُلُ لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي ، فَنَزَلَ الْبَيْتَ ، فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً ، فَسَقَى الْكَلْبَ ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ لِأَجْرًا فَقَالَ « فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٌ أَجْرٌ » أطرافه ۱۷۳ ، ۲۳۶۳ ، ۶۰۰۹

2466- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ebû Bekr’in azatlısı Sumey — Ebû Sâlih es-Semmân” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Adamın biri bir yoldayken çok susadı ve bir kuyu bulunca inip içti. Sonra çıkınca susuzluktan toprağı yiyen bir köpek gördü. Adam: «Bu köpek te benim gibi çok susamış» deyip kuyuya inerek ayakkabısını su doldurup köpeğe içirdi. Allah onun bu yaptığına memnun oldu ve kendisini bağışladı.”* Sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Hayvanlara yaptığımız iyiliklere karşılık sevabımız olur mu?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Canlı olan her bir şeye yaptığınız iyilik için sevabınız vardır”* buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, İmam Mâlik’tir.

Sümei, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm’ın azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân’dır.

Hadiste geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Adamın biri bir yolda giderken çok susadı ve bir kuyu bulunca inip içti. Kuyudan çıkınca susuzluktan toprağın nemini yalayan bir köpek gördü ve: «Bu köpek te benim gibi çok susamış» deyip kuyuya inerek ayakkabısını su doldurup köpeğe içirdi. Allah onun bu yaptığına memnun oldu ve kendisini bağışladı.”*

Ahmed ve başkasında geçtiğine göre aralarında Surâka b. Cu’şem’in de bulunduğu sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Hayvanlara yaptığımız iyiliklere karşılık sevabımız olur mu?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Canlı olan her bir şeye yaptığınız iyilik için sevabınız vardır”* buyurdu.

Hadis, susayanların susuzluğunu gidermesi ve başka amaçlar için sahrada kuyu kazmanın caiz olduğunu göstermektedir.

Eğer, gece içine insan ve hayvan düşmesi sûretiyle zarara uğranılması zannıyla beraber bu nasıl caiz olur denilecek olursa, şöyle cevap verilir: Eğer kuyunun faydası çok olursa, zararı ise nadir ve zayıf ihtimal olursa, bu durumda fazla olan fayda göz önünde bulundurularak böyle bir kuyudan dolayı görülen zarar heder sayılır ve kuyuyu kazın bu zararı ödemez. Eğer

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 173, 2363, 6009. Müslim 2244

kuyunun kazılması durumunda zarar muhakkak olursa, kuyu kazmak caiz olmaz ve kuyuyu kazan zararı öder.

Bu hadis daha önce Su içirme başlığı altında zikredilmişti.

۲۴ - بَابُ إِمَاطَةِ الْأَذَى

24- EZİYET VEREN ŞEYLERİ GİDERMEK

وَقَالَ هَمَّامٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ «يُمِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ». تحفة ١٤٨٠٠

Hemmâm'ın Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yolda eziyet veren şeyi gidermek sadakadır" buyurmuştur.

Cihâd konusunda geçtiği üzere Vehb b. Münebbih'in kardeşi Hemmâm b. Münebbih'in, Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin, yolda insanlara eziyet veren taş, diken gibi şeyleri gidermesi, kardeşi için yapmış olduğu bir sadaka olduğunu, çünkü kardeşinin yoldan selametle geçmesine ve eziyet veren bu şeyden zarar görmemesine vesile olduğunu söylemiştir.

۲۵ - بَابُ الْغُرْفَةِ وَالْعُلْيَةِ الْمُشْرِفَةِ وَغَيْرِ الْمُشْرِفَةِ فِي السُّطُوحِ وَغَيْرِهَا

25- EVLERİN DAMINDA VE BAŞKA YERLERDE, DİĞER EVLERE BAKAN VE BAKMAYAN ODA VE TERASLAR

Başlıktan kastedilen, damda yapılan ve başka evleri gören ve görmeyen odalardır. Bu tür evler dört türlüdür. Bunlardan birincisi, damda yapıp başka evleri gören odalardır. İkincisi, başka evleri gören, ancak damda yapılmayan odalardır. Üçüncüsü, damda yapılan ancak başka evleri görmeyen odalardır. Dördüncüsü ise başka evleri görmeyen ve damda yapılmayan odalardır.

۲۴۶۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ أَشْرَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُطَمٍ مِنْ أَطَامِ الْمَدِينَةِ ثُمَّ قَالَ «هَلْ

تَرُونَ مَا أَرَىٰ إِنِّي أَرَىٰ مَوَاقِعَ الْفِتَنِ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ « أطرافه ١٨٧٨ ،
٣٥٩٧ ، ٧٠٦٠ - تحفة ١٠٦

2467- “Abdullah b. Muhammed — İbn Uyeyne — Zührî” isnâdıyla Urve’nin bildirdiğine göre Usâme b. Zeyd şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’nin yüksek evlerinden birine baktıktan sonra: *“Benim gördüğümü görüyor musunuz? Ben, evlerinizin arasında yağmurun düştüğü yerler gibi fitnenin yağdığı yerler görüyorum”* buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de baktığı binaların yüksek evler olduğunu söyleyenler olduğu gibi, köşkler olduğunu söyleyenler de vardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüksek olan bu binalara baktıktan sonra şöyle buyurdu: *“Benim gördüğümü sizler de görüyor musunuz? Ben, evlerinizin arasında yağmurun düştüğü yerleri görür gibi fitnenin yağdığı yerleri görüyorum.”*

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözyle Medine’de fitnenin zuhur edip çoğalacağını kasdetmiştir.

Bu hadis daha önce *Hac* konusunda zikredilmişti. *Fiten* konusu içinde de tekrar zikredilecektir.

٢٤٦٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي
عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لَمْ أَرَلْ
حَرِيصًا عَلَى أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ الْمَرَاتَيْنِ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّتَيْنِ
قَالَ اللَّهُ لَهُمَا ﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ فَحَجَجْتُ مَعَهُ فَعَدَلْتُ وَمَعَهُ

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1878, 3597, 7060. Müslim 2885

بِالْإِدَاوَةِ ، فَتَبَرَّرَ حَتَّى جَاءَ ، فَسَكَبْتُ عَلَى يَدَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ ، فَتَوَضَّأَ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
 مِنَ الْمُرَاتَانِ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّتَانِ قَالَ لَهَا ﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ﴾ فَقَالَ وَاعَجَبِي لَكَ يَا
 ابْنَ عَبَّاسٍ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ ، ثُمَّ اسْتَقْبَلَ عُمَرُ الْحَدِيثَ يَسُوقُهُ ، فَقَالَ إِنِّي كُنْتُ وَجَارِي مِنْ
 الْأَنْصَارِ فِي بَنِي أُمَيَّةَ بْنِ زَيْدٍ ، وَهِيَ مِنْ عَوَالِي الْمَدِينَةِ ، وَكُنَّا نَتَنَاقَشُ التَّزْوَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ
 فَيَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا ، فَإِذَا نَزَلْتُ جِئْتُهُ مِنْ خَبَرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ مِنَ الْأَمْرِ وَغَيْرِهِ ، وَإِذَا نَزَلَ
 فَعَلَ مِثْلَهُ ، وَكُنَّا مَعَشَرَ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى الْأَنْصَارِ إِذَا هُمْ قَوْمٌ تَغْلِبُهُمْ
 نِسَاؤُهُمْ ، فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَأْخُذُونَ مِنْ أَدَبِ نِسَاءِ الْأَنْصَارِ ، فَصَحْتُ عَلَى أَمْرَاتِي ، فَرَا جَعَنْتِي
 ، فَأَنْكَرْتُ أَنْ تُرَاجِعَنِي ، فَقَالَتْ وَلَمْ تُنْكِرْ أَنْ أُرَاجِعَكَ فَوَاللَّهِ إِنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ
 لَيُرَاجِعُنَّهُ ، وَإِنَّ إِحْدَاهُنَّ لَتَهْجُرُهُ الْيَوْمَ حَتَّى اللَّيْلِ . فَأَقْرَعَنِي ، فَقُلْتُ خَابَتْ مَنْ فَعَلَ مِنْهُنَّ
 بَعْظِيمٌ . ثُمَّ جَمَعْتُ عَلَى ثِيَابِي ، فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَقُلْتُ أَيْ حَفْصَةُ ، أَتَغَاضِبُ إِحْدَاكُنَّ
 رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْيَوْمَ حَتَّى اللَّيْلِ فَقَالَتْ نَعَمْ فَقُلْتُ خَابَتْ وَخَسِرَتْ ، أَفَتَأْمَنُ أَنْ
 يَغْضَبَ اللَّهُ لِعُضْبِ رَسُولِهِ ﷺ فَتَهْلِكِينَ لَا تَسْتَكْثِرِينَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا تُرَاجِعِيهِ
 فِي شَيْءٍ وَلَا تَهْجُرِيهِ ، وَاسْأَلِيْنِي مَا بَدَا لَكَ ، وَلَا يَغُرَّنَّكَ أَنْ كَانَتْ جَارَتُكَ هِيَ أَوْضًا مِنْكَ
 وَأَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ - يُرِيدُ عَائِشَةَ - وَكُنَّا نَحْدُثُنَا أَنَّ غَسَّانَ تُنْعِلُ النَّعَالَ لِيَغْزُونَا ،
 فَتَزَلَّ صَاحِبِي يَوْمَ تَوَيْتَهُ فَرَجَعَ عِشَاءً ، فَضْرَبَ بَابِي ضَرْبًا شَدِيدًا ، وَقَالَ أَنَائِمُ هُوَ فَفَرَعْتُ
 فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ وَقَالَ حَدَّثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ . قُلْتُ مَا هُوَ أَجَاءَتْ غَسَّانُ قَالَ لَا ، بَلْ أَعْظَمُ مِنْهُ
 وَأَطْوَلُ ، طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ قَالَ قَدْ خَابَتْ حَفْصَةُ وَخَسِرَتْ ، كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ
 هَذَا يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ ، فَجَمَعْتُ عَلَى ثِيَابِي ، فَصَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَدَخَلَ
 مَشْرُبَةً لَهُ فَاعْتَرَلَ فِيهَا ، فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ ، فَإِذَا هِيَ تَبْكِي قُلْتُ مَا يُبْكِيكِ أَوْ لَمْ أَكُنْ
 حَذَرْتُكَ أَطْلَقُكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ لَا أَذْرِي هُوَ ذَا فِي الْمَشْرُبَةِ فَخَرَجْتُ ، فَجِئْتُ
 الْمُنَبَّرَ ، فَإِذَا حَوْلَهُ رَهْطٌ بَيْنِي بَعْضُهُمْ ، فَجَلَسْتُ مَعَهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَحْدُدُ ، فَجِئْتُ

الْمُشْرَبَةِ الَّتِي هُوَ فِيهَا فَقُلْتُ لِغُلَامٍ لَهُ أَسْوَدَ اسْتَأْذِنَ لِعُمَرَ فَدَخَلَ ، فَكَلَّمَ النَّبِيَّ ﷺ ثُمَّ خَرَجَ ، فَقَالَ ذَكَرْتُكَ لَهُ ، فَصَمْتُ ، فَأَنْصَرَفْتُ حَتَّى جَلَسْتُ مَعَ الرَّهْطِ الَّذِينَ عِنْدَ الْمِنْبَرِ ، ثُمَّ عَلَيْنِي مَا أَجِدُ فَجِئْتُ ، فَذَكَرْتُ مِثْلَهُ ، فَجَلَسْتُ مَعَ الرَّهْطِ الَّذِينَ عِنْدَ الْمِنْبَرِ ، ثُمَّ عَلَيْنِي مَا أَجِدُ فَجِئْتُ الْغُلَامَ فَقُلْتُ اسْتَأْذِنَ لِعُمَرَ فَذَكَرْتُ مِثْلَهُ ، فَلَمَّا وَلَيْتُ مُنْصَرِفًا ، فَإِذَا الْغُلَامُ يَدْعُونِي قَالَ أَدِنَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ ، فَإِذَا هُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى رِمَالٍ حَصِيرٍ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ فِرَاشٌ ، قَدْ أَثَرُ الرِّمَالِ بِجَنْبِهِ ، مُتَّكِئٌ عَلَى وِسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ حَشَوْهَا لَيْفٌ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ طَلَّقْتَ نِسَاءَكَ فَرَفَعَ بَصَرَهُ إِلَيَّ ، فَقَالَ « لَا » ثُمَّ قُلْتُ - وَأَنَا قَائِمٌ اسْتَأْذِنُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَوْ رَأَيْتَنِي ، وَكُنَّا مَعَشَرَ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى قَوْمٍ تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ ، فَذَكَرَهُ ، فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ ﷺ ، ثُمَّ قُلْتُ لَوْ رَأَيْتَنِي ، وَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ ، فَقُلْتُ لَا يَعْزُتُكَ أَنْ كَانَتْ جَارَتُكَ هِيَ أَوْضَأَ مِنْكَ وَأَحَبَّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ - يُرِيدُ عَائِشَةَ - فَتَبَسَّمَ أُخْرَى ، فَجَلَسْتُ حِينَ رَأَيْتُهُ تَبَسَّمَ ، ثُمَّ رَفَعْتُ بَصَرِي فِي بَيْتِهِ ، فَوَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ فِيهِ شَيْئًا يَرُدُّ الْبَصَرَ غَيْرَ أَهْبَةِ ثَلَاثَةِ فَقُلْتُ ادْعُ اللَّهَ فَلْيُوسِّعْ عَلَى أُمِّتِكَ ، فَإِنَّ فَارِسَ وَالرُّومَ وَسَّعَ عَلَيْهِمْ وَأَعْطَوْا الدُّنْيَا ، وَهُمْ لَا يَعْبُدُونَ اللَّهَ ، وَكَانَ مُتَّكِئًا فَقَالَ « أَوْفَى شَكِّ أَنْتَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ أُولَئِكَ قَوْمٌ عَجَّلَتْ لَهُمْ طَيِّبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا » فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْفِرْ لِي . فَاغْتَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ الْحَدِيثِ حِينَ أَفْسَتْهُ حَفْصَةُ إِلَى عَائِشَةَ ، وَكَانَ قَدْ قَالَ « مَا أَنَا بِدَاخِلٍ عَلَيْهِنَّ شَهْرًا » . مِنْ شِدَّةِ مَوْجَدَتِهِ عَلَيْهِنَّ حِينَ عَاتَبَهُ اللَّهُ . فَلَمَّا مَضَتْ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَبَدَأَ بِهَا ، فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ إِنَّكَ أَفْسَمْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا ، وَإِنَّا أَصْبَحْنَا لِنِسْعَ وَعِشْرِينَ لَيْلَةً ، أَعَدَّهَا عَدَا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » وَكَانَ ذَلِكَ الشَّهْرُ تِسْعَ وَعِشْرُونَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَنْزِلْتَ آيَةَ التَّخْيِيرِ فَبَدَأَ بِي أَوَّلَ امْرَأَةٍ ، فَقَالَ « إِنِّي ذَاكِرٌ لِكَ أَمْرًا ، وَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكَ » قَالَتْ قَدْ أَعْلَمْتُ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِكَ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ

قَالَ ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿عَظِيمًا﴾ « قُلْتُ أَرَى هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدَّارَ الْآخِرَةَ . ثُمَّ خَيْرَ نِسَاءً ، فَقُلْنَ مِثْلَ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ . أَطْرَافَهُ ٧٢٦٣ ، ٧٢٥٦ ، ٥٨٤٣ ، ٥٢١٨ ، ٥١٩١ ، ٤٩١٥ ، ٤٩١٤ ، ٤٩١٣ ، ٨٩ ١١٦٣٠٦ ، ١١٦٢٢٧ ، ١٠٥٠٧

2468- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Ubeydullah b. Abdillâh b. Ebî Sevr’in bildirdiğine göre Abdullâh b. Abbâs şöyle demiştir: Allah’ın **“Eğer ikiniz de Allah’a tövbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı”**¹ âyetinde buyurduğu Peygamber hanımlarından iki hanımın kim olduğu konusunda Ömer’e soru sormaya pek istekliydim. Onunla hac yaptım ve yolun bir bölümünde yoldan başka yere sapınca ben de su kabını alıp peşinden gittim. Abdest bozup dönünce, ben eline su döktüm ve abdest aldı. Kendisine: “Ey müminlerin emiri! Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları arasında Yüce Allah’ın haklarında: **“Eğer ikiniz de Allah’a tövbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı”**² buyurduğu iki hanım kimdir?” dediğimde, Ömer: “Hayret sana ey İbn Abbâs! Bunlar Hafsa ile Âişe’dir” cevabını verip olayı anlatmaya başladı ve şöyle dedi: “Ben ve Ensâr’dan bir komşum, Umeyye b. Zeyd oğullarının mahallesinde oturuyorduk. Orası Medine’nin üst tarafındaydı. Ensâr’dan bir komşum vardı ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına nöbetleşe iniyorduk. Bir gün o, bir gün de ben iniyordum. Ben indiğim zaman Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğu emir ve benzeri şeyleri ona haber veriyordum. O da indiği zaman aynı şeyi yapıyordu. Biz Kureyşliler kadınlarımıza üstün gelmeye çalışırdık. Medine’ye hicret ettiğimizde buradaki kadınların erkeklere hâkim durumda olduklarını gördük. Derken bizim kadınlarımız onların kadınlarından bazı şeyler öğrenmeye başladılar. Bir

¹ Tahrîm Sur. 4

² Tahrîm Sur. 4

gün hanıma bağırınca, onun bana karşılık verdiğini gördüm ve bu karşılık vermesini yadırgadım. Hanımım: «Bunu neden yadırgıyorsun? Vallahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları bile kendisine karşılık veriyorlar, hatta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bütün gün hatta geceye kadar kızgın kalmasına sebep oluyorlar» dedi. Bu söylediği şey beni ürküttü ve: «Böyle yapan kadın tamamen zarar ve ziyandadır» dedim. Sonra elbiselerimi giyip Hafsa'nın yanına girdim ve: «Ey Hafsa! Sizlerden herhangi biriniz Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bütün gün hatta geceye kadar kızgın kalmasına sebep olacak kadar sinirlendiriyor musunuz?» dedim. Hafsa: «Evet» cevabını verince şöyle dedim: «Böyle yapan kaybetmiş ve zarardadır. Siz, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) darılması yüzünden Allah'ın gazabına uğramaktan ve helak olmaktan nasıl emin olabilirsiniz? Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey isteme ve ona karşılık verme. Ona darılıp uzak durma. Bir şey istediğinde bana söyle. Arkadaşının (Hazret-i Âişe'nin) durumu seni aldatmasın. O senden daha güzel ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) daha sevgilidir.»

O sıralarda Ğassanlıların biz Müslümanlarla savaşmak için atlarını nalladıklarından bahsederdik. Komşum sıranın kendisinde olduğu bir gün Medine'ye indi ve akşam vakti bana gelip kapımı şiddetli bir şekilde çalarak: «Uyuyor mu?» dedi. Ben korku içinde çıkınca: «Büyük bir hadise oldu» dedi. Ben: «Ğassanlılar mı geldiler?» diye sorunca, komşum: «Bundan daha büyük bir hadise. Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını boşadı» karşılığını verdi. Bunun üzerine kendi kendime: «Hafsa kaybetti ve zarara girdi» dedim. Böyle bir işin olacağını tahmin ediyordum. Elbiselerimi giyip sabah namazını Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kıldım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) (namazdan sonra) meşrubeye (küçük odaya) girdi ve orada yalnız kaldı.

Ben Hafsa'nın yanına girdiğimde onu ağlar vaziyette buldum ve: «Neden ağlıyorsun, ben seni uyarmamış mıydım, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sizi boşadı mı?» diye sordum. Hafsa: «Bilmiyorum. İşte kendisi şu odacıktadır» cevabını verince, çıkıp minberin yanına geldim ve minberin etrafında bir grup insanın ağladığını görüp onlarla biraz oturdum. Sonra içimdeki sıkıntı arttı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içinde bulunduğu

o odacığa gelerek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) siyahî kölesine: «Ömer için izin iste» dedim.

Köle içeriye girip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuştuğundan sonra çıktı ve: «Senin girmek istediğini bildirdim, ama bir şey söylemedi» dedi. Bunun üzerine gidip minberin yanındaki grupla oturdum. Sonra sıkıntım daha da artınca tekrar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet eden siyahî köleye geldim ve: «Ömer için izin iste» dedim; köle girip çıktıktan sonra: «Senin girmek istediğini bildirdim, ama bir şey söylemedi» dedi. Tekrar gidip minberin yanındaki grupla oturdum. Sonra sıkıntım daha da artınca tekrar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet eden siyahî köleye geldim ve: «Ömer için izin iste» dedim; köle girip çıktıktan sonra: «Senin girmek istediğini bildirdim, ama bir şey söylemedi» dedi. Ben de arkamı dönüp giderken köle beni çağırdı ve: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana izin verdi» dedi. İçeriye girdiğimde Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kuru bir hasır üzerine uzanıp içi hurma lifi doldurulmuş deriden bir yastığa dayanmış vaziyette buldum ve yan taraflarında hasırın izini gördüm. Ona selam verdikten sonra ayakta durarak: «Ey Allah'ın Resûlü! Hanımlarını boşadın mı?» diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana bakıp: «Hayır» cevabını verince ben oturmadan: «Ey Allah'ın Resûlü! Beni bir görseydin. Biz Kureyş topluluğu olarak kadınlar üzerinde hâkim idik. Sonra kadınların kendilerine hakim olduğu bir topluluğun yanına geldik» dedim. Ben bu sözü söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gülümsedi. Sonra ben: «Beni bir görseydin. Hafsa'nın yanına girip: "Arkadaşının (Âişe'nin) durumu seni aldatmasın. O senden daha güzel ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) daha sevgilidir" dedim» deyince, Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine gülümsedi. Onun gülümsediğini görünce oturdum ve başımı kaldırıp evine baktım. Vallahi, odada tabaklanmış üç deri parçasından başka göze çarpan bir şey görmedim ve: «Kendisine ibadet etmemelerine rağmen Bizans ve Perslere bol rızık verdiği gibi ümmetine de bol rızık vermesi için Allah'a dua et» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) doğrulup oturdu ve: «Yoksa şüphe mi ediyorsun ey Hattâb'ın oğlu! O toplumlara iyilikler ve nimetler çabucak bu dünya hayatında kendilerine verilmiştir»

buyurdu. Ben: «Ey Allah'ın Resûlü! Benim için Allah'tan bağışlanma dile» dedim.

Hafsa'nın Hz. Âişe'ye açıkladığı o sözden dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) inzivaya çekilip kadınlarına küsmüş olduğundan dolayı: «*Bir ay kadınların yanına girmeyeceğim*» demişti. Yirmi dokuz gün geçtikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk önce Hz. Âişe'nin yanına girdi. Hz. Âişe Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): «Yanımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin. Halbuki yirmi dokuz gün geçti ben bu günleri tek tek saydım» deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Ay yirmi dokuz gündür*» buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yemin ettiği ay gerçekten yirmi dokuz gündü.”

Nakledildiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: Tahyîr âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları arasında ilk önce yanıma girdi ve: “*Sana bir şey söyleyeceğim. Bunu konuda anne babana danışmadan acele karar verme*” dedi. Ben: “Annem ve babamın senden ayrılmamı söylemeyeceğini biliyorum” dedim. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Yüce Allah: «Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: “Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamber'ini, âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır»¹ buyuruyor.*” Bunun üzerine ben: “Ben bu konuda mı anne babama danışacağım. Ben Allah'ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorum” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) diğer hanımlarını da muhayyer bırakınca hepsi de Hz. Âişe'nin söylediğinin aynısını söylediler.²

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdullah el-Mahzûmî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

¹ Ahzâb Sur. 28- 29

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 89, 4913, 4914, 4915, 5191, 5218, 5843, 7256, 7263. Müslim 1479

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Ubeydullah b. Abdillâh b. Ebî Sevr, Nevfel oğullarının azatlısıdır.

Hadiste nakledildiğine göre Abdullah b. Abbâs, Yüce Allah'ın "Eğer ikiniz de Allah'a tövbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı"¹ âyetinde buyurduğu Peygamber hanımlarından iki hanımın kim olduğu konusunda Ömer b. el-Hattâb'a soru sormayı çok istiyor, ancak ondan çekiniyordu. İbn Abbâs, Ömer b. el-Hattâb ile hac yapıp dönerlerken, yolun bir bölümünde Ömer ihtiyacını gidermek için yoldan başka yere saptı. Bunun üzerine İbn Abbâs su kabını alıp peşinden gitti. Ömer abdest bozup dönünce, İbn Abbâs eline su döktü ve Ömer abdest aldı. İbn Abbâs: "Ey müminlerin emiri! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları arasında Yüce Allah'ın haklarında: "Eğer ikiniz de Allah'a tövbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı"² buyurduğu iki hanım kimdir?" diye sorunca Ömer: "Hayret sana ey İbn Abbâs" karşılığını verdi.

Kirmânî der ki: "Ömer, İbn Abbâs'ın tefsir konusundaki ilmine rağmen bu konuyu neden bilmediğine veya İbn Abbâs'ın, ancak ilme çok istekli olanların sorabileceği bir soruyu sorduğu için hayret etmiş olabilir." Zemahşerî ise: "Ömer, İbn Abbâs'ın sorusundan rahatsız olduğu için hayret etmiş olabilir" demiştir.

Ömer: "Hayret sana ey İbn Abbâs! Bunlar Hafsa ile Âişe'dir" cevabını verip olayı anlatmaya başladı ve şöyle dedi: "Ben ve Ensâr'dan bir komşum vardı". İbn Beşkuvâl Ensâr'dan olan bu kişinin Utbân b. Mâlik b. Amr el-Aclânî el-Hazrecî olduğunu söylemiştir. İbn Sa'd'ın başka bir yolla "Zührî — Urve — Hz. Âişe" isnâdıyla bildirdiğine göre ise sahih olan, bu kişinin Evs b. Havle b. Abdillâh b. el-Hâris el-Ensârî olmasıdır. Bu senedle rivayet edilen hadisin lafzı da şu şekildedir: "Ömer, Evs b. Havle ile kardeşlik bağı kurmuştu. Evs, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği her şeyi Ömer'e anlatırken, Ömer de Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği her şeyi ona anlatıyordu."

Ömer ve Ensâr'dan olan bu kişi, Umeyye b. Zeyd oğullarının mahallesinde oturuyordu. Orası Medine'nin üst tarafındaydı. Avâlî, Medine'nin üst

¹ Tahrîm Sur. 4

² Tahrîm Sur. 4

tarafındaki köylerden oluşmaktadır. Bu köylerden Medine'ye en yakın köy dört mil, en uzak köy ise sekiz millik mesafededir. Ömer ve Ensâr'dan olan bu adam Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına sırayla gidiyorlar ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emirlerini veya nazil olan vahyi birbirlerine haber veriyorlardı.

Ömer şöyle dedi: “Biz Kureyş topluluğu olarak kadınlar üzerinde hâkim idik. Medine'ye gelince erkeklerine hâkim olan kadınlar topluluğu bulduk. Bizim hanımlar da onlardan bir şeyler öğrenmeye başladılar. Bir gün hanıma kızıp sesimi yükseltince o da bana karşılık vermişti ve ben bu durumu yadırgamıştım. Hanımım: «Niçin yadırgıyorsun? Vallahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları bile kendisine karşılık veriyorlar, hatta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bütün gün hatta geceye kadar öfkeli kalmasına sebep oluyorlar» dedi.”

Buhârî'nin Tahrîm Sûresinin tefsirinde rivayet ettiği Ubeyd b. Huneyn'in rivayeti ise: “Vallahi kızın Hafsa bile ona karşılık veriyor, hatta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona öfkeli bir şekilde tüm günü ondan ayrı geçiriyor” şeklindedir.

Ömer sözlerine şöyle devam etti: “Bu söylediği şey beni ürküttü ve: «Böyle yapan kadın tamamen zarar ve ziyandadır» dedim. Sonra elbiselerimi giyip Hafsa'nın yanına girdim ve: «Ey Hafsa! Sizlerden herhangi biriniz Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bütün gün hatta geceye kadar kızgın kalmasına sebep olacak kadar sinirlendiriyor musunuz?» dedim. Hafsa: «Evet» cevabını verince ona: «Böyle yapan kaybetmiş demektir ve zarardadır. Siz, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) darılması yüzünden Allah'ın gazabına uğramaktan ve helak olmaktan nasıl emin olabilirsiniz? Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey isteme ve ona karşılık verme. O sana darılıp senden uzak dursa bile sen ona darılıp uzak durma. Bir şey istediğinde bana söyle. Arkadaşının Hz. Âişe'nin durumu seni aldatmasın. O senden daha güzel ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) daha sevgilidir» dedim.

O sıralarda Kahtân kabilesinin bir kolu olan Ğassanlıların biz Müslümanlarla savaşmak için atlarını nalladıklarından bahsederdik. Komşum olan Utbân b. Mâlik sıranın kendisinde olduğu bir gün Medine'ye indi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından uzaklaştığını işitip akşam vakti bana geldi. Gelerek kapımı şiddetli bir şekilde çalıp: «Uyuyor mu?» dedi. Ben kapıyı bu şekilde şiddetli çalmasından endişelenerek korku içinde çıkınca:

«Büyük bir hadise oldu» dedi. Ben: «Çassanlılar mı geldiler?» diye sorunca, komşum: «Bundan daha büyük bir olay. Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını boşadı» karşılığını verdi.”

İbn Sa'd'ın Hz. Âişe'den olan rivayetine göre Utbân: “Bundan daha büyük bir olay. Zannedersem Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını boşadı” diyerek zannını ifade etmiştir. Ubeydullah b. Abdillâh kanalıyla olan rivayetlerin tamamında ise kesin ifadeyle: “Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını boşadı” demiştir. Utbân'ın kesin olan ifadeyle bunu dile getirmesi, münafıkların bu yönde yaydıkları yalan haberler olabilir. Hâlbuki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından sadece uzaklaşmıştı, ancak onları boşamamıştı.

Utbân'ın bu sözü üzerine henüz yakın bir zaman önce kızını bu konuda uyarmış olan Ömer: “Hafsa kaybetti ve zarara girdi. Böyle bir işin olacağını tahmin ediyordum” diyerek elbiselerini giyip sabah namazını Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kıldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazdan sonra meşrube denilen küçük odaya girdi ve orada yalnız kaldı. Ömer, Hafsa'nın yanına girince onun ağladığını görüp: “Neden ağlıyorsun, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kızdırmaman konusunda seni uyarmamış mıydım!?” dedi.

Müslim'de geçen Simâk b. el-Velîd'in rivayetinde şu ifade vardır: “Biliyorsun ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seni sevmiyor. Eğer ben olmasaydım seni boşardı” deyince, Hafsa, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) ayrılacağını ve babasının kendisine olan kızgınlığını düşünüp daha çok ağlamaya başladı.

İbn Murdeveyh'in bildirdiğine göre Ömer, Hafsa'ya: “Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seni boşarsa, seninle hiçbir zaman konuşmam” demiştir.

Sonra Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sizi boşadı mı?” diye sordu. Hafsa: “Bilmiyorum. İşte kendisi şu odacıktadır” cevabını verince Ömer, Hafsa'nın evinden çıkıp minberin yanına geldi ve minberin etrafında bir grup insanın ağladığını görüp onlarla biraz oturdu. Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarını boşamış olması sebebiyle içinde olan sıkıntı arttı ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içinde bulunduğu o odacığa gelerek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Rebâh adındaki siyahi kölesine: “Ömer için izin iste” dedi. Rebâh içeriye girip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile konuştuktan sonra çıktı ve: “Senin girmek istediğini bildirdim, ama bir şey söylemedi”

dedi. Bunun üzerine Ömer gidip minberin yanındaki grupla oturdu. Sonra sıkıntısı daha da artınca tekrar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet eden Rebâh'a geldi ve: "Ömer için izin iste" dedi. Rebâh, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girip çıktıktan sonra: "Senin girmek istediğini bildirdim, ama bir şey söylemedi" dedi. Ömer tekrar gidip minberin yanındaki grupla oturdu. Sonra sıkıntısı daha da artınca tekrar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hizmet eden Rebâh'a geldi ve: "Ömer için izin iste" dedi. Köle, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girip çıktıktan sonra: "Senin girmek istediğini bildirdim, ama bir şey söylemedi" dedi. Ömer arkasını dönüp giderken Rebâh onu çağırды ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girmene izin verdi" dedi.

Ömer sözlerine şöyle devam etti: "İçeriye girdiğimde Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kuru bir hasır üzerine uzanıp içi hurma lifi doldurulmuş deriden bir yastığa dayanmış vaziyette buldum ve yan taraflarında hasırın izini gördüm. Ona selam verdikten sonra ayakta durarak: «Ey Allah'ın Resûlü! Hanımlarını boşadın mı?» diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana bakıp: «Hayır» cevabını verince, ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzüntüsünü gidermek ve gönlünü hoş etmek için: «Ey Allah'ın Resûlü! Beni bir görseydin. Biz Kureyş topluluğu olarak kadınlar üzerinde hâkim idik. Sonra kadınların kendilerine hakim olduğu bir topluluğun yanına geldik» dedim. Ben bu sözü söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gülümsedi. Sonra: «Beni bir görseydin. Hafsa'nın yanına girip: "Arkadaşın Âişe'nin durumu seni aldatmasın. O senden daha güzel ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) daha sevgilidir" dedim» deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine gülümsedi. Onun gülümsediğini görünce oturdum ve başımı kaldırıp evine baktım. Vallahi, odada tabaklanmış üç deri parçasından başka göze çarpan bir şey görmedim ve: «Kendisine ibadet etmemelerine rağmen Bizans ve Perslere bol rızık verdiği gibi ümmetine de bol rızık vermesi için Allah'a dua et» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) doğrulup oturdu ve: «Yoksa sen, âhiretteki genişliğin dünyadaki genişlikten daha hayırlı olduğundan şüphe mi ediyorsun ey Hattâb'ın oğlu! O toplumlara iyilikler ve nimetler çabucak bu dünya hayatında kendilerine verilmiştir» buyurdu. Ben: «Ey Allah'ın Resûlü! Bu cüretkârlığımdan dolayı benim için Allah'tan bağışlanma dile» dedim."

Nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe'nin gününde Mâriye ile birlikte olunca Hafsa bundan haberdar olmuştu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Bu durumu kimseye söyleme, ben Mâriye'yi kendime haram

kıldım” dedi, ancak Hafsa bu olayı Hz. Âişe’ye söyledi. Bunu öğrenen Hz. Âişe çok kızdı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir ay kadınların yanına girmeyeceğim” diyerek ona bir ay yaklaşmamaya yemin etti. Bunun üzerine Yüce Allah: “Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir”¹ âyetini indirdi.

Buhârî ve Müslim’de geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zeyneb binti Cahş’ın yanında bal içiyordu. Hz. Âişe ve Hafsa, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hangisinin yanına girerse: “Ben sende meğâfir kokusu alıyorum. Meğâfir mi yedin?” demek üzere anlaştılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikisinden birinin yanına girince, anlaştıkları şeyi söylediğinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayır, Zeyneb binti Cahş’ın yanında bal içmiştım. Bir daha asla içmeyeceğim. Bunu kimseye söyleme” buyurdu.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendine neyi haram kıldığı için azarlandığı konusunda ihtilaf edildiği gibi, neden yemin ettiği konusunda da ihtilaf edilmiştir. Bir grup, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay hanımlarının yanına yaklaşmamaya yemin ettiğini söylemişlerdir. Bununla ilgili rivayetler Tahrîm Sûresinin tefsirinde gelecektir.

İbn Murdeveyh’in bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hafsa’nın evinde Mâriye ile ilişkiye girerken Hafsa gelip onları gördü ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Benim günümde, benim nöbetimde ve benim yatağım da ha? Eşlerinden hiçbirine yapmadığın bir şeyi bana yaptın” deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha Mâriye’ye yaklaşmayacağına dair yemin etti ve: “O, bana haramdır” dedi. Bu âyet iki olayla ilgili de olabilir.

İbn Murdeveyh’te geçen Yezîd b. Rûmân’ın Hz. Âişe’den olan rivayeti iki görüşü de kapsamaktadır. Bu rivayete göre Hafsa’ya bir tulum bal hediye edilmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hafsa’nın yanına girdiği zaman Hafsa ona bal içirirdi. Hz. Âişe, Hadrâ adındaki cariyesine: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hafsa’nın yanına girdiği zaman, Hafsa’nın ne yaptığına bak” dedi. Cârîye, Hz. Âişe’ye Hafsa’nın Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bal içirdiğini söyleyince, Hz. Âişe kumalarına: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanınıza girdiği zaman ona: «Senden meğâfir kokusu geliyor» deyiniz” diye haber gönderdi.

¹ Tahrîm Sur. 1

Hanımları Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bunu söylediklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Hayır baldır. Vallahi, bir daha bal içmeyeceğim"* dedi.

Hafsa'nın sırası olduğu bir gün Hafsa, babasının yanına gitmek için izin isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona izin verdi. Hafsa gidince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cariyesi Mâriye'yi çağırarak Hafsa'nın evinde onunla birlikte oldu. Hafsa geldiğinde kapının kapalı olduğunu gördü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığında Hafsa ağlayarak ona serzenişte bulununca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şahit ol ki, o bana haramdır, sen de bunu kimseye söyleme"* buyurdu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan ayrılınca Hafsa kendisiyle Hz. Âişe'nin evi arasındaki duvara vurup: *"Müjdeler olsun. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cariyesini kendine haram kıldı"* dedi. Bunun üzerine: *"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir"*¹ âyeti nazil oldu.

Yirmi dokuz gün geçip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk önce Hz. Âişe'nin yanına girince ve Hz. Âişe: *"Yanımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin. Halbuki yirmi dokuz gün geçti ben bu günleri tek tek saydım"* deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yemin ettiğim ay yirmi dokuz gün çekmektedir"* buyurdu.

Yine nakledildiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir: Tahyîr âyeti nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları arasında ilk önce yanıma girdi ve: *"Sana bir şey söyleyeceğim. Bunu konuda anne babana danışmadan acele karar verme"* dedi. Ben: *"Annem ve babamın senden ayrılmamı söylemeyeceğini biliyorum"* dedim. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah: «Ey Peygamber! Eşlerine: «Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamberini, âhîret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır»" buyuruyor» de."* Bunun üzerine ben: *"Ben bu konuda mı anne babama danışacağım. Ben Allah'ı, Resûl'ünü ve âhîret yurdunu istiyorum"* dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Tahrîm Sur. 1

² Ahzâb Sur. 28- 29

vesellem) diğer hanımlarını da muhayyer bırakınca hepsi: “Biz Allah’ı, Resûl’ünü ve âhîret yurdunu istiyoruz” dediler.

Hadisin başlıkla alakası: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazdan sonra meşrube denilen küçük odaya girdi ve orada yalnız kaldı” sözüdür. Meşrube, oda mânâsındadır.

٢٤٦٩ - حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ حَدَّثَنَا الْفَزَارِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا ، وَكَانَتْ أَنْفَكَتْ قَدَمُهُ فَجَلَسَ فِي عِلْيَةٍ لَهُ ، فَجَاءَ عُمَرُ ، فَقَالَ أَطْلَقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ « لَا ، وَلَكِنِّي أَلَيْتُ مِنْهُنَّ شَهْرًا » فَمَكَثَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ ، ثُمَّ نَزَلَ ، فَدَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ أَطْرَافَهُ ٣٧٨ ، ٦٨٩ ، ٧٣٢ ، ٧٣٣ ، ٨٠٥ ، ١١١٤ ، ١٩١١ ، ٥٢٠١ ، ٥٢٨٩ ، ٦٦٨٤ تحفة ٧٦٧

2469- “İbn Selâm — Fezârî” isnâdıyla Humeyd et-Tavîl’in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından bir ay uzak kalmaya yemin etmişti. Ayağı incindiği için üst kattaki bir odasında otururken Ömer gelip: «Hanımlarını boşadın mı?» diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Hayır, ancak onlardan bir ay uzak durmaya yemin ettim*» cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada yirmi dokuz gün kaldıktan sonra inip hanımlarının yanına girdi.”¹

İbn Selâm, Muhammed b. Selâm’dır.

Fezârî, Mervân b. Muâviye b. el-Hâris b. Esmâ el-Kûfî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından bir ay uzak kalmaya yemin etmişti. Ayağı incindiği için üst kattaki bir odasında otururken Ömer odasında olan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip: “Hanımlarını boşadın mı?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır, ancak onlardan bir ay uzak durmaya yemin ettim*” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada yirmi dokuz gün kaldıktan sonra inip hanımlarının yanına girdi.”

Bu hadis daha geniş bir şekilde *Nikah* konusunda gelecektir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 378, 689, 732, 733, 805, 1114, 1911, 5201, 5289, 6684. Müslim 411

۲۶ - باب مَنْ عَقَلَ بَعِيرَهُ عَلَى الْبَلَاطِ أَوْ بَابِ الْمَسْجِدِ

26- DEVESİNİ MESCİD'İN DÖŞEME TAŞLARINA VEYA KAPISINA BAĞLAYAN KİŞİ

۲۴۷۰ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ قَالَ أَتَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْجِدَ ، فَدَخَلْتُ إِلَيْهِ ، وَعَقَلْتُ الْجَمَلَ فِي نَاحِيَةِ الْبَلَاطِ فَقُلْتُ هَذَا جَمْلُكَ فَخَرَجَ فَجَعَلَ يُطِيفُ بِالْجَمَلِ قَالَ « الثَّمَنُ وَالْجَمْلُ لَكَ » أطرافه ۴۴۳ ، ۱۸۰۱ ، ۲۰۹۷ ، ۲۳۰۹ ، ۲۳۸۵ ، ۲۳۹۴ ، ۲۴۰۶ ، ۲۶۰۳ ، ۲۶۰۴ ، ۲۷۱۸ ، ۲۸۶۱ ، ۲۹۶۷ ، ۳۰۸۷ ، ۳۰۸۹ ، ۳۰۹۰ ، ۴۰۵۲ ، ۵۰۷۹ ، ۵۰۸۰ ، ۵۲۴۳ ، ۵۲۴۴ ، ۵۲۴۵ ، ۵۲۴۶ ، ۵۲۴۷ ، ۵۳۶۷ ، ۶۳۸۷ - تحفة

۲۴۹۹

2470- "Müslim — Ebû Akîl" isnâdıyla Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî dedi ki: Câbir b. Abdillâh'ın yanına gittiğimde şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid'e girince ben de devemi Mescid'in taş döşemesinin kenarına bağlayıp yanına girdim ve: «Bu senin devendir» dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp devenin etrafında döndü ve: «Para da, deve de senindir» buyurdu.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim'dir.

Ebû Akîl, Beşîr b. Ukbe ed-Devrakî'dir.

Ebu'l-Mütevekkil, Ali en-Nâcî'dir.

Ebu'l-Mütevekkil, Câbir b. Abdillâh'ın yanına gidince, Câbir kendisine şöyle anlattı: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e girince ben de devemi Mescid'in kapısının yanındaki taş döşemenin kenarına bağlayıp yanına girdim ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu senin benden satın aldığın devendir" dedim.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 443, 1801, 2097, 2309, 2385, 2394, 2406, 2603, 2604, 2718, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367, 6387

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'den çıkıp devenin etrafında döndü ve: “Devenin parası da, deve de senindir” buyurdu.

Hadisin başlıkla ilgisi Câbir'in: “Devemi Mescid'in kapısının yanındaki taş döşemenin kenarına bağladım” sözüdür. Hadis, bir zararı olmaması durumunda hayvanı Mescid'in taşlarına veya kapısına bağlamanın caiz olduğunu göstermektedir.

İbnu'l-Munîr der ki: “Kişi, bir ihtiyaçtan dolayı bineğini Mescid'in kapısına veya çarşıda bir yere bağlarsa, hayvanın verdiği zararı karşılamak zorunda olmaz. Ancak hayvanını bu şekilde bağlamayı alışkanlık haline getiren kişi, hayvanının verdiği zararı karşılamak zorundadır.”

Hadisi Müslim *Buyû'* konusu içinde rivayet etmiştir.

۲۷ - باب الْوُقُوفِ وَالْبَوْلِ عِنْدَ سُبَّاطَةِ قَوْمٍ

27- ÇÖPLÜĞÜN YANINDA DURUP ORAYA İDRARINI YAPMAK

۲۴۷۱ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ -

رضى الله عنه - قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، أَوْ قَالَ لَقَدْ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ سُبَّاطَةَ قَوْمٍ

فَبَالَ فَأَيُّهَا . أطرافه ۲۲۴ ، ۲۲۵ ، ۲۲۶ - تحفة ۳۳۳۵

2471- “Süleyman b. Harb — Şu'be — Mansûr” isnâdıyla Ebu Vâil'in bildirdiğine göre Huzeyfe şöyle demiştir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) topluluğun çöplüğüne gidip ayakta durarak idrarını yaptığını gördüm.”¹

Süleyman, Mekke kadısı Süleyman b. Harb el-Vâşihî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verd el-Vâsıtî el-Basrî'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir el-Sülemî el-Kûfî'dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme el-Kûfî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ensâr'dan bir ailenin çöplüğüne gitti. Orada ayakta durarak idrarını yaptı. Çöplüğün aileye nispet edilmesi onların mülkü olmasından dolayı değil, orayı çöplükleri olarak kullandıkları içindir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 224, 225, 226. Müslim 273

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayakta idrar yapmanın caiz olduğunu göstermek veya dizinde olan bir rahatsızlığından dolayı diz çökemediği için ya da başka bir mazeretten dolayı idrarını bu şekilde yapmıştır.

Hadisin burada zikredilişinin sebebi, belli kişilere ait olsa bile çöplükte idrar yapmanın caiz olduğunu belirtmektir. Çünkü çöplük belli kişilerin mülkiyetinde olsa bile oraya pislik ve çöpler atılır.

۲۸ - بَابُ مَنْ أَخَذَ الْغُصْنَ وَمَا يُؤْذِي النَّاسَ فِي الطَّرِيقِ فَرَمَى بِهِ

28- YOLDAKİ DAL VE İNSANLARA ZARAR VEREN ŞEYLERİ KALDIRIP ATAN KİŞİ

۲۴۷۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ -

رضى الله عنه - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ ، وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ فَأَخَذَهُ ، فَشَكَرَ اللَّهَ لَهُ ، فَعَفَرَ لَهُ » . طرفه ۶۵۲ - تحفة ۱۲۵۷۵

2472- “Abdullah — Mâlik — Sumeyy — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir adam yolda yürürken bir diken dalı bulup onu alınca, Allah onun bu yaptığına memnun olup kendisini bağışladı” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, İmam Mâlik'tir.

Sumeyy, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm'ın azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât'tır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bir adam yolda yürürken gördüğü bir diken dalını kaldırıp alınca, Allah onun bu yaptığına memnun oldu ve bu ameline karşılık kendisini bağışladı.

¹ 652'de geçti. Müslim 1914

۲۹ - باب إِذَا اخْتَلَفُوا فِي الطَّرِيقِ الْمَيِّتَاءِ - وَهِيَ الرَّحْبَةُ تَكُونُ بَيْنَ الطَّرِيقِ - ثُمَّ يُرِيدُ أَهْلُهَا الْبُنْيَانَ ، فَتَرَكَ مِنْهَا الطَّرِيقُ سَبْعَةَ أَذْرُعَ

29- İNSANLARIN KULLANDIĞI YOLUN İÇİNDE SAHİPLİ GENİŞ BİR ALANIN BULUNMASI VE SAHİBİNİN ALANA BİNA YAPMAK İSTEYİP İHTİLAF DÜŞÜLMESİ DURUMUNDA YOLA YEDİ ARŞIN BIRAKILMASI

İnsanların kullanımına açılan yolda payı olan kişinin burada bina yapmak istemesi halinde yola yedi arşın bırakılır. Ebû Zer'in nüshasında ağır yüklerin geçmesi için yedi arşın ve yüklerin kapı önünde indirilmesi için dokuz arşın bırakılır" şeklindedir. Eğer yol yedi arşından fazla ise yolda oturmak men edilmez. Eğer yedi arşından az ise başkasına sıkıntı vermemek açısından yolda oturmaya izin verilmez.

۲۴۷۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ عِكْرِمَةَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَضَى النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَشَاجَرُوا فِي الطَّرِيقِ بِسَبْعَةِ أَذْرُعَ . تحفة ۱۴۲۴۷

2473- "Mûsa b. İsmail — Cerîr b. Hâzım — Zübeyr b. Hırrît" isnâdıyla İkrime'nin bildirdiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yol genişliğinde anlaşmazlığa düştüklerinde yolun genişliğinin yedi arşın olmasına hükmetti."¹

Mûsa b. İsmail, Mûsa b. İsmail et-Tebûzekî'dir.

Cerîr b. Hâzım, Cerîr b. Hâzım b. Zeyd b. Abdullah el-Ezdî el-Basrî'dir.

Zübeyr b. Hırrît, Zübeyr b. Hırrît el-Basrî'dir.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolun genişliğinde anlaşmazlığa düşenlerle ilgili yolun genişliğinin yedi arşın olmasına hükmetmiştir.

¹ Müslim 1613

Abdurrezzâk'ın, İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yolun genişliğinde ihtilafa düştüğünüz zaman, onu yedi arşın yapınız." Yani, iki kişi müşterek kullanılan yolun genişliğinde ihtilafa düştükleri zaman, yolun genişliğini yedi arşın yaparlar, sonra her ortağa faydalanabileceği ve diğerine zarar vermeyecek büyüklükte bir tarla bırakılır.

Şâfiî mezhebi, yolun ihtiyaç olan genişlikte bırakılması görüşündedir. Hadis te bu manaya gelmektedir. Rûyânî ve Mâverdî, Medine'deki örfün bu şekilde olduğunu söylemiştir.

۳۰ - باب النَّهْيِ بِغَيْرِ إِذْنٍ صَاحِبِهِ

30- İZİNİ OLMAKSIZIN BİRİNİN MALINI YAĞMALAMAK

وَقَالَ عُבَادَةُ بَايَعَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ لَا تَنْتَهَبَ .

Ubâde der ki: "Yağma yapmamak üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettik."

Ubâde b. es-Sâmit el-Ensârî, yağma yapmamak üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiklerini söylemiştir. Çünkü Cahiliye geleneklerden biri de başkalarına saldırıp mallarını yağmalamaktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan biat alırken yağmalamanın caiz olmadığını belirtip bu şartla biat almıştır.

۲۴۷۴ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ

بْنَ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيَّ - وَهُوَ جَدُّ أَبِي أُمِّهِ - قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّهْبِ وَالْمُتَلَّهِ طَرَفَهُ

۵۵۱۶ - تحفة ۹۶۷۴

2474- "Âdem b. Ebî İyâs — Şu'be" isnâdıyla Adiy b. Sâbit'in bildirdiğine göre annesinin babası olan dedesi Abdullah b. Yezîd el-Ensârî: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yağmayı ve müsle yapmayı yasakladı" demiştir.¹

¹ 5516'da gelecektir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Adiy, Adiy b. Sâbit el-Ensârî el-Kûfî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Yezîd el-Hatmî'dir. Abdullah b. Yezîd'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis dinleyip dinlemediğinde ihtilaf edilmiştir.

Hadiste geçtiğine göre Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yağma yapmayı ve kulak veya burun gibi organları keserek müslâ yapmayı yasaklamıştır.

٢٤٧٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنَا عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ ، وَلَا يَشْرِبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرِبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ » وَعَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ إِلَّا النُّهْبَةَ أَطْرَافَهُ ٥٥٧٨ ، ٦٧٧٢ ، ٦٨١٠ - تحفة ١٤٨٦٣ ، ١٣٢٠٩ ، ١٥٢١٨

2475- "Saîd b. Ufeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Ebû Bekr b. Abdurrahman" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "*Kişi zina ettiği sırada mümin olarak zina etmez, içki içerken mümin olarak içmez, hırsızlık yaparken mümin olarak çalmaz, insanlar kendisine baka baka yağma yaparken de mümin olarak yağma yapmaz.*"¹

Saîd ile Ebû Seleme de Ebû Hureyre'den, aynı hadisi, yağma kısmını zikretmeden rivayet etmişlerdir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5578, 6772, 6810. Müslim 57

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre el-Mahzûmî el-Medenî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden kastedilen kâmil bir imana sahip olan kişinin zina yapamayacağı, içki içemeyeceği, hırsızlık yapamayacağı ve insanlar ona bakarken yağma yapamayacağı veya bunları helal sayarak yapanın mümin olamayacağıdır. Hadisten kasıt, sayılan günahları işlemenin alışkanlık haline getirilmesi halinde imanın gideceği konusunda uyarı da olabilir.

Beğavî, *el-Mesâbilh*'te şöyle demiştir: "Allah en doğrusunu bilir, ancak bundan kasıt, müminin zina etmeyi, içki içmeyi, hırsızlık yapmayı ve yağmayı işlediği anda, eğer hatayla değil de bilerek yapıyorsa mümin olamayacağıdır."

Hadisin başlıkla ilgisi, "İnsanlar kendisine baka baka yağma yaparken" sözüdür. Çünkü bir şeyi alana bu şekilde bakmak izin vermemeye delalet eder. Aynı şekilde bir topluluğa yemek verilirken yemek yiyenin önünden yemesi ve iznini almadan başkasının önünden yememesi gerekir.

Buhârî ayrıca bunu *Hudûd* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *İman* konusu içinde, Nesâî, *Eşribe* konusu içinde ve İbn Mâce, *Fiten* konusu içinde rivayet etmişlerdir.

Saîd b. el-Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın rivayet ettiği bu hadisi Ebû Hureyre'den, yağma kısmını zikretmeden rivayet etmişlerdir. Ebû Bekr b. Abdurrahman hadisi bu şekliyle rivayette tek kalmıştır.

۳۱ - بَابُ كَسْرِ الصَّلِيبِ وَقَتْلِ الْخِنْزِيرِ

31- HAÇI KIRMAK VE DOMUZU ÖLDÜRMEK

۲۴۷۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا ، فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ ، وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ ، وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ ، وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ » . أطرافه ۲۲۲۲ ، ۳۴۴۸ ، ۳۴۴۹ - تحفة ۱۳۱۳۵ ،

2476- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Zührî — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Meryem’in oğlu aranızda adil bir idareci olarak inip haçı kırmadıkça, domuzu öldürmedikçe, cizyeyi kaldırmadıkça ve mal, onu kimsenin kabul etmeyeceği kadar çoğalmadıkça kıyamet kopmaz.*”¹

Ali, Ali b. Abdillâh b. Câfer el-Medînî el-Basrî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. İsa’nın bu ümmete adil bir idareci olarak gelip İslam şeriatıyla hükmetmeden kıyametin kopmayacağını söylemiştir. Yine hadise göre Hz. İsa, Hristiyanların, Hz. İsa’nın çarmıha gerildiğine inanarak kutsal saydıkları haçı kıracaktır. Hz. İsa’nın haçı kırması, Hristiyanların bu inancının batıl olduğuna delildir. Hadise göre Hz. İsa domuzu öldürecek ve kâfirlerden İslam’ı kabul etmek dışında bir şartı kabul etmeyip cizye almayı reddedecektir. O zaman mal o kadar artacaktır ki onu almayı kimse kabul etmeyecektir. İnsanların malı almayı kabul etmemelerinin sebebi, kıyamet saatinin yaklaşması da olabilir.

Buhârî bu hadisle, haçı kıranın veya domuzu öldürenin bunu tazmin etmeyeceğine işaret etmiştir. Çünkü böyle yapan kişi emredilen bir şeyi yapmıştır.

Şu açıktır ki, haç kırmanın caiz olması, Müslümanlarla savaştıkları sırada veya anlaşmaya muhalefet ettikleri zaman söz konusu olabilir. Ancak anlaşmaya muhalefet etmemişlerse ve cizyeyi ödüyorlarsa Müslüman kıldığı haçı tazmin eder.

Buhârî ayrıca bunu *Enbiyâ* ve *Buyû* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *İman* konusu içinde ve İbn Mâce, *Fiten* konusu içinde rivayet etmişlerdir.

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 2222, 3448, 3449. Müslim 155

۳۲ - بَابُ هَلْ تُكْسَرُ الدَّنَانُ الَّتِي فِيهَا الْحَمْرُ أَوْ تُخَرَّقُ الرِّقَاقُ

32- ŞARAP FIÇILARI KIRILIR MI VEYA ŞARAP TULUMLARI YIRTILIR MI?

فَإِنْ كَسَرَ صَنْعًا أَوْ صَلِيلًا أَوْ طَنْبُورًا أَوْ مَا لَا يُسْتَفَعُ بِخَشَبِهِ وَأُتِيَ شُرَيْحٌ فِي طَنْبُورٍ كُسِرَ فَلَمْ يَقْضَ فِيهِ بِشَيْءٍ .

Kişi bir putu, haçı, tamburu veya tahtasından faydalanılamayan bir şeyi kırarsa hükmü nedir?

(Kadı) Şureyh'e kırılan bir tambur davası getirilince onun tazmin edilmesine hükmetmemiştir.

İçki konulan kaplar yıkandığında temizleniyorsa ve onlardan faydalanılabiliyorsa, kırmak veya yırtmak caiz değildir. Ancak onlardan faydalanabilmek söz konusu değilse böylesi bir şey caizdir.

Ebû Yûsuf ve Ahmed: "İçinde içki olan fıçı veya tulum Müslüman'ın ise onu kıranın tazmin etmesi gerekmez" demişlerdir.

Muhammed b. Hasan ve bir rivayete göre Ahmed: "Böyle bir fıçı zimminin olsa bile bu durumda tazmin eder. Çünkü içkiyi fıçıyı kırmadan da dökmek mümkündür" demişlerdir.

Hanefiler: "Tazmin eder. Çünkü kırılan şey değeri olan bir şeydir" demişlerdir.

Şâfiî ve Ahmed: "Zimmîye ait olan böyle bir fıçının kırılması durumunda tazmin edilmez. Çünkü Müslüman için geçerli olan şey zimmî için de geçerlidir" demişlerdir. Böyle bir fıçı harbi birine aitse, ihtilafsız bir şekilde tazmin edilmeyeceği söylenmiştir.

Mâlik, içki tulumunun yıkanmakla temizlenmeyeceğini söylemiştir. Ağaç, demir tunç veya başka bir şeyden yapılan putu, haçı veya tamburu, ya da kırılmadan önce kendisinden faydalanılamayan ağaçtan yapılmış müzik aletleri gibi şeyleri kıran kişi bunu tazmin eder mi?

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yaşayan ancak onu göremeyen, Ömer tarafından kadı tayin edilen Şureyh b. el-Hâris el-Kindî'ye iki kişi gelip, biri diğerinin tamburunu kırdığını söyledi. Şureyh, tamburu kıran kişinin

bunun bedelini ödemesine hükmetmedi.

٢٤٧٧ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نِيرَانًا تُوقَدُ يَوْمَ خَيْبَرَ قَالَ « عَلَى مَا تُوقَدُ هَذِهِ النَّيْرَانُ » قَالُوا عَلَى الْحُمْرِ الْإِنْسِيَّةِ قَالَ « اكْسِرُوهَا ، وَأَهْرِقُوهَا » قَالُوا أَلَا تُهْرِيقُهَا وَنَغْسِلُهَا قَالَ « اغْسِلُوا » أطرافه ٤١٩٦ ، ٥٤٩٧ ، ٦١٤٨ ، ٦٣٣١ ، ٦٨٩١ - تحفة

٤٥٤٢

2477- “Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled — Yezîd b. Ebî Ubeyd” isnâdıyla Seleme b. el-Ekva’ bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber günü yakılan ateşler görünce: “*Bu ateşler neden yakılıyor?*” diye sordu. Sahabe: “Ehli eşekler (pişiriliyor)” için cevabını verince: “*Onları (kapları) kırım ve (içindekini) dökün*” buyurdu. Sahabe: “(Kapları) boşaltıp yıkayalım mı?” diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yıkayınız*” cevabını verdi.¹

Ebû Âsım, Ebû Âsım Dahhâk b. Mahled en-Nebîl el-Basrî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Ubeyd el-Eslemî’dir.

Seleme, Seleme b. Amr b. el-Ekva’ el-Eslemî’dir. Rıdvân bâtında bulunmuş ve yetmiş dört yılında vefat etmiştir.

Hicretin yedinci yılında Hayber gazvesinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yakılan ateşleri görünce: “*Bu ateşler neden yakılmış?*” diye sordu. Sahabe: “Ehil eşek etlerini pişirmek için yakıldılar” cevabını verince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kazanları kırım ve içindikileri dökün*” buyurdu. Sahabe: “Kazanları kırmayıp yikasak olmaz mı?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yıkayınız*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ictihadını değiştirdiği veya kendisine bununla ilgili vahiy geldiği için böyle demiş olabilir.

İbnu’l-Cevzî der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kazanları kırmalarını söyleyerek yenilmesini yasakladığı bir şeyi pişirdikleri için hükmü

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4196, 5497, 6148, 6331, 6891. Müslim 1802

ağırlaştırmayı istemiştir. Ancak onların emrine boyun eğdiklerini görünce kazanların yıkanmasını yeterli görmüştür.”

Hadis, içki fiçilerinin temizlenmesinin mümkün olmadığını söyleyenlerin bu görüşünü reddetmektedir. Çünkü etleri pişirmek için kazanlara konulan su, necaset olarak içkiyle aynı konumdadır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kazanların yıkanmasına izin vermesi, bu kapların temizlenmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

Buhârî ayrıca bunu *Megâzî*, *Edeb*, *Zebâih*, *Da'vât* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim *Zebâih* ve *Megâzî* konuları içinde rivayet etmiştir.

٢٤٧٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ ، وَحَوْلَ الْكَعْبَةِ ثَلَاثِيئَاتٍ وَسِتُّونَ نَصْبًا فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ وَجَعَلَ يَقُولُ ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ﴾ الْآيَةَ طَرَفَاهُ ٤٢٨٧ ، ٤٧٢٠ - تحفة ٩٣٣٤

2478- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — İbn Ebî Necîh — Mücâhid” isnâdıyla Ebû Ma'mer'in bildirdiğine göre Abdullâh b. Mes'ûd şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'ye girdiğinde Kâbe'nin etrafında üç yüz altmış put vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara elindeki bir sopayla vurarak: “**Hak geldi, batıl zâil oldu**”¹ demeye başladı.²

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medenî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

İbn Ebî Necîh, Abdullâh b. Yesâr'dır.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr'dir.

Ebû Ma'mer, Abdullâh b. Sahbere el-Ezdî el-Kûfî'dir.

¹ İsrâ Sur. 81

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 4287, 4720. Müslim 1781

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethinde Mekke'ye girdiği zaman Kâbe'nin etrafında üç yüz altmış put vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elindeki bir sopayla bu putlara vurup onları devirdi ve bu sırada: “**Hak geldi, batıl zâil oldu**”¹ âyetini okudu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sopayla putlara vurup devirmesinde, bu putları ve onlara ibadet edenleri küçümseme, bu putların hiçbir yarar veya zarar veremeyeceğine, hatta kendini savunamayacağına işaret vardır.

Buhârî ayrıca bunu *Megâzî* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Megâzî* konusu içinde, Tirmizî ve Nesâî, *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmişlerdir.

۲۴۷۹ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا كَانَتْ اتَّخَذَتْ عَلَى سَهْوَةٍ لَهَا سِتْرًا فِيهِ تَمَائِيلٌ ، فَهَتَكَهُ النَّبِيُّ ﷺ ، فَاتَّخَذَتْ مِنْهُ ثَمْرَ قَتَيْنِ ، فَكَانَتَا فِي الْبَيْتِ يُجْلِسُ عَلَيْهِمَا أَطْرَافَهُ ۵۹۵۴ ، ۵۹۵۵ ، ۶۱۰۹ - تحفة ۱۷۵۰۴

2479- “İbrâhîm b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Ubeydullah — Abdurrahman b. el-Kâsım” isnâdıyla babası Kâsım bildiriyor: Hz. Âişe bir masasında veya rafında üzerinde resimler olan bir örtü kullanmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu örtüyü yırtınca Hz. Âişe ondan iki minder yaptı. O minderler odada dururdu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların üzerine otururdu.²

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Hizâmî el-Esedî'dir.

Enes, Enes b. İyâd el-Leysi'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer'dir.

Abdurrahman b. el-Kâsım'ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk'tir.

¹ İsrâ Sur. 81

² Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 5954, 5955, 6109. Müslim 2107

Hadiste geçtiğine göre Hz. Âişe, odasındaki bir masa veya rafta, üzerinde hayvan resimleri olan bir örtü kullanmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu örtüyü görünce yerinden kaldırdı veya yırttı. Bunun üzerine Hz. Âişe bu örtüden iki minder yaptı. Bu iki minder odada dururdu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların üzerine otururdu.

Bu hadisin *Mezâlim* konusuyla ilgisinin ne olduğu sorulacak olursa, derim ki: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde resim olan örtüyü yırtması, zulmü ortadan kaldırması demektir. Çünkü zulüm, bir şeyi uygun olmayan yere koymaktır.”

Bu hadis, Buhârî’nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

۳۳ - بَاب مَنْ قَاتَلَ دُونَ مَالِهِ

33- MALI UĞRUNA SAVAŞAN KİŞİ

۲۴۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ - هُوَ ابْنُ أَبِي أَيُّوبَ - قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو

الْأَسْوَدَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ

يَقُولُ « مَنْ قَاتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ ». تحفة ۸۸۹۱

2480- “Abdullah b. Yezîd — Saîd b. Ebî Eyyûb — Ebu’l-Esved — İkrime” isnâdıyla Abdullah b. Amr’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Malı uğruna (çarşıırken) öldürülen kimse şehittir*” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yezîd el-Kureşî el-Adevî’dir.

Saîd, Saîd b. Eyyûb el-Huzâî’dir.

Ebu’l-Esved, Urve’nin yetimi Muhammed b. Abdirrahman’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Amr b. el-Âs’tır.

Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın işittiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) malını savunurken öldürülen kişinin şehit olduğunu söylemiştir.

Nesâî bu hadisi aynı senetle: “*Mahını savunurken zulmen öldürülene cennet vardır*” şeklinde rivayet etmiştir. Tirmizî bunu Saîd b. Zeyd'den: “*Mah uğruna öldürülen şehittir. Canını savunurken öldürülen şehittir. Dinini savunurken öldürülen şehittir. Ailesini savunurken öldürülen kişi şehittir*” şeklinde rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir.

۳۴ - باب إِذَا كَسَرَ قَصْعَةً أَوْ شَيْئًا لِغَيْرِهِ

34- KİŞİ BAŞKASININ ÇANAĞINI VEYA BİR ŞEYİNİ KIRDIĞINDA

۲۴۸۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ ، فَأَرْسَلَتْ إِحْدَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ مَعَ خَادِمٍ بِقَصْعَةٍ فِيهَا طَعَامٌ فَضَرَبَتْ بِيَدِهَا ، فَكَسَرَتِ الْقَصْعَةَ ، فَضَمَّهَا ، وَجَعَلَ فِيهَا الطَّعَامَ وَقَالَ « كُلُوا » وَحَبَسَ الرَّسُولُ وَالْقَصْعَةَ حَتَّى قَرَعُوا ، فَدَفَعَ الْقَصْعَةَ الصَّحِيحَةَ وَحَبَسَ الْمَكْسُورَةَ طرفه ۵۲۲۵ - تحفة ۸۰۰

۲۴۸۱ م - وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْزِمٍ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تحفة ۷۹۴

2481- “Müsedded — Yahya b. Saîd — Humeyd” isnâdıyla Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarından birinin yanındayken, müminlerin annelerinden biri hizmetçisiyle bir tabak yemek gönderdi. (Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evinde bulunduğu hanımı) eliyle vurup tabağı kırınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tabağı birleştirdi ve yemeği içine koyup: “Yiyiniz” buyurdu. Oradakiler yiyinceye kadar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemeği getireni ve tabağı bekletti. Sonra sağlam tabağı (hizmetçiye) verip kırık tabağı bıraktı.

İbn Ebî Meryem bunu “Yahya b. Eyyûb — Humeyd — Enes — Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)” kanalıyla rivayet etmiştir.¹

Müsedded, Müsedded b. Muserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe'nin yanındayken, Ebû Dâvud'un rivayetine göre Safiyye, Nesâî'nin rivayetine göre Hafsa, Dârekutnî ve İbn Mâce'nin rivayetine göre ise Hafsa, hizmetçisiyle onlara bir tabak yemek gönderdi. Taberânî, *M. el-Evsat*'ta: “Ümmü Seleme içinde ekmek ve et olan bir tabak göndermişti” şeklindedir. Hz. Âişe eliyle vurup tabağı ortasından ikiye bölünce, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe'ye tabağı tazmin ettirdi.

Buhârî'nin *Nikâh* konusunda İbn Uleyye'den olan rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikiye ayrılan tabağı yapıştırıp dökülen yemeği içine koyarak, yanında olan ashâbına: “*Yiyiniz*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yeninceye kadar tabağı getireni bekletip, Hz. Âişe'nin evindeki sağlam bir tabağı ona verdi. Kırılan tabağı da onu kıran Hz. Âişe'nin evinde bıraktı.

Dinar ve dirhem gibi şeyler aynısıyla değiştirilebilir, ancak tabak gibi eşit olmayan ve bedeli belirlenebilen şeylerin bedelinin ödenmesi gerektiğini savunanlar hadiste mübhemlik olduğunu söyleyecek olanlara Beyhakî şöyle cevap vermiştir: “İki tabak ta Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) aitti ve hanımlarının evindeydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kırılan tabağı onu kırana vererek cezalandırmış, sağlam tabağı da tabağı kırılan hanımına göndermiştir.”

Buhârî'nin hocası Saîd b. Ebî Meryem bu hadisi “Yahya b. Eyyûb — Humeyd et-Tavîl — Enes b. Mâlik” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir. Buhârî'nin bunu zikretmesi, Humeyd'in Enes'ten bu hadisi dinlediğini belirtmek içindir.

¹ Hadis 5225'de de geçmektedir.

۳۵ - بَابُ إِذَا هَدَمَ حَائِطًا فَلْيَبْنِ مِثْلَهُ

35- KİŞİ BİR DUVARI YIKARSA ONUN BENZERİNİ İNŞA ETSİN

۲۴۸۲ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَارِثٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَانَ رَجُلٌ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ ، يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ ، يُصَلِّي ، فَجَاءَتْهُ أُمُّهُ فَدَعَتْهُ ، فَأَبَى أَنْ يُجِيبَهَا ، فَقَالَ أُجِيبْهَا أَوْ أَصَلِّ ثُمَّ أَتَتْهُ ، فَقَالَتْ اللَّهُمَّ لَا تُمِتَّهُ حَتَّى تَرِيَهُ الْمَوْتَاتِ . وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ ، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ لِأَقْنَيْنٍ جُرَيْجًا فَتَعَرَّضَتْ لَهُ فَكَلَمَتْهُ فَأَبَى ، فَأَتَتْ رَاعِيًا ، فَأَمَكَّتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَلَدَتْ غُلَامًا ، فَقَالَتْ هُوَ مِنْ جُرَيْجٍ فَأَتَوْهُ ، وَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ فَأَتَزَلُّوهُ وَسَبُّوهُ ، فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى ثُمَّ أَتَى الْغُلَامَ ، فَقَالَ مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ قَالَ الرَّاعِي قَالُوا تَبْنِي صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ لَا إِلَّا مِنْ طِينٍ »

أُطْرَافُهُ ۱۲۰۶ ، ۳۴۳۶ ، ۳۴۶۶ - تحفة ۱۴۴۵۸

2482- "Müslim b. İbrâhîm — Cerîr b. Hâzım — Muhammed b. Sîrin" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İsrailoğulları'ndan Cureyc adında bir adam namaz kılarken annesi gelip ona seslendi, ancak adam cevap vermeyerek: «Ona cevap mı vereyim, yoksa namaz mı kılayım!» deyip tereddüt etti. Bunun üzerine annesi: «Allahım! Ona fahişeleri göstermeden canını alma» dedi. Cureyc, manastırındayken bir kadın: «Cureyc'i fitneye maruz bırakacağım» diyerek karşısına dikilip onunla konuştu, ancak Cureyc kabul etmedi. Kadın bir çobana gidip onunla ilişkiye girerek bir çocuk doğurdu ve: «Bu çocuk, Cureyc'dendir» dedi. Bunun üzerine halk Cureyc'e gelip manastırını yıktılar, onu oradan indirip sövdüler. Cureyc abdest alıp namaz kıldıktan sonra çocuğun yanına giderek: «Baban kimdir ey çocuk?» diye sordu. Çocuk: «Çobandır» cevabını verince, halk: «Manastırını altından inşa edelim» dediler, ancak Cureyc: «Hayır, çamurdan yapın» karşılığını verdi."¹

¹ Hadis başka yerlerde de geçmektedir: 1206, 3436, 3466. Müslim 2550

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhîdî el-Ezdî el-Basrî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Hâzım b. Zeyd b. Abdillâh el-Ezdî el-Basrî'dir.

İsrailoğulları'ndan Cureyc adında bir adam ticaretle uğraşır ve bazen kâr eder, bazen de zarar ederdi. Bu kişi: "Bu ticarete hayır yoktur. Bundan daha hayırlı bir ticaret arayacağım" deyip bir manastır inşa ederek kendini ibadete verdi.

Bu hadis, olayın Hz. İsa'dan sonra gerçekleştiğini göstermektedir. Çünkü ruhbaniyeti ve kendini manastıra kapatmayı çıkaranlar ona tâbi olanlardır. Bu, Cureyc'in peygamber olduğunu söyleyen İbn Battâl'ın görüşünü reddetmektedir.

Cureyc manastırda ibadet ederken annesi gelip: "Ey Cureyc! Çık ta seninle konuşayım, ben annenim" dedi. Ancak Cureyc, ibadetine devam ederken: "Anneme cevap mı vereyim, yoksa namaz mı kılayım!" diye tereddüt etti. Bunu içinden geçirmiş olabilir veya İslam'ın ilk dönemlerinde namazdayken konuşmak caiz olduğu gibi onların şeriatına göre de namazdayken konuşmak caiz olduğu için sesli bir şekilde söylemiş olabilir.

Ebû Râfi'nin rivayetine göre Cureyc'in annesi gittikten sonra bir daha gelince onun namaz kıldığını gördü ve: "Ey Cureyc!" diye seslendi. Cureyc: "Allahım! Anneme cevap mı vereyim, yoksa namaza mı devam edeyim?" deyip namaza devam etmeyi tercih etti. Annesi bir daha gidip gelince yine namaz kıldığını gördü ve: "Ey Cureyc! Ben annenim, benimle konuş" dedi. Ancak Cureyc yine: "Allahım! Anneme cevap mı vereyim, yoksa namaza mı devam edeyim?" deyip namaza devam etmeyi tercih etti.

Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ında geçen İmrân b. Husayn'ın rivayetine göre ise annesi üç defa geldi ve her gelişinde ona üç defa seslendi. Cureyc cevap vermeyince annesi: "Allahım! Ona fahişeleri göstermeden canını alma" diye beddua etti.

A'rec'in, namaz konusundaki rivayeti: "*Allahım! O fahişelerin yüzüne bakmadan onun canını alma*" şeklindedir. Ebû Zer ve Asîlî'nin rivayeti de: "*Ona fahişelerin yüzünü göstermeden canını alma*" şeklindedir.

Cureyc manastırındayken ismi verilmeyen bir kadın: "Cureyc'i yoldan çıkaracağım" dedi. İmrân b. Husayn'ın rivayetinde bu kadının, şehrin kralının kızı olduğu söylenmiştir. Ancak A'rec'in: "*Koyunları otlatan bir kadın,*

Cureyc'in manastırına gelirdi" şeklindeki rivayeti bunun böyle olmadığını düşündürmektedir.

Derim ki: Kralın kızı olan bu kadın ailesinin haberi olmadan kendini gizleyerek Cureyc'i yoldan çıkarabileceğini iddia edip çoban kılığına girerek ve manastırın gölgesinde gölgelenmeyi bahane ederek ona yaklaşmak istemiş olabilir.

Kadın Cureyc'in karşısına çıkıp onunla ilişkiye girmesini isteyince Cureyc bunu reddetti. Bunun üzerine kadın çobanın yanına gitti. Kastallânî, *el-Mübhemât*'ta çobanın isminin Suheyb olduğunu söylemiştir. İbn Hacer de *Mukaddime*'de aynı şeyi söylemiştir. Ancak *Fethu'l-Bârî*'de, *Ehâdîsu'l-Enbiyâ* konusunda: "Çobanın ismini bulamadım" demiştir. Ahmed'in, Vehb b. Cerîr b. Hâzım, babası kanalıyla olan rivayetine göre bu çoban, sürüsünü manastırın gölgesine getirirdi. Kadın çobanla ilişkiye girince ondan hamile kaldı ve bir çocuk dünyaya getirdi. Ona çocuğun kimden olduğu sorulunca: "Cureyc'den" cevabını verdi. Bunun üzerine halk kazmalarını alıp giderek Cureyc'in manastırını yıktılar. İmrân'ın hadisine göre Cureyc, manastırın dibinde kazma seslerini işitmeden hiçbir şeyin farkına varmadı. Halkın manastırı yıktığını gören Cureyc: "Yazık size, ne yapıyorsunuz?" dedi; ancak kimse ona cevap vermedi. Cevap vermediklerini gören Cureyc, manastırdan inmek için bir ip sarkıtınca onu indirdiler ve sövüp hakaret etmeye başladılar. Cureyc: "Ne istiyorsunuz?" deyince: "Bu kadınla zina yaptın" karşılığını verdiler. Ahmed'de geçen Ebû Râfi'nin rivayetine göre Cureyc'in ve kadının boynuna bir ip bağladılar ve halkın arasında dolaştırmaya başladılar. Cureyc abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra çocuğun yanına gidip: "Ey çocuk! Baban kimdir?" diye sorunca, çocuk: "Babam çobandır" cevabını verdi. Bu, abdestin bu ümmete has bir şey olmadığını göstermektedir.

Bebek iken konuşan altı kişi vardır: Hz. Yûsuf'un lehine şahitlik yapan bebek, Firavun'un kızının tarakçısının bebeği, Hz. İsa, Cureyc kıssasındaki bu bebek, Uhdûd kıssasında zikredilen bebek ve İsrâiloğulları'ndan olan kadının bebeği. İsrailoğulları'ndan bir adam bu kadının yanına uğrayınca kadın: "Allahım! Oğlumu bunun gibi yap" dedi. Bunun üzerine kadının göğsünden süt emen oğlu emmeyi bırakıp: "Allahım! Beni bunun gibi yapma" diye dua etti. Dahhâk'ın *Tefsir*'inde Sa'lebî'den bildirdiğine göre Yahya da beşikteyken konuşmuştur. Bu durumda bebek iken konuşan yedi kişi vardır.

Bebeğin Cureyc'den olmadığını anlayan halk: “Manastırını altından inşa edelim” deyince, Cureyc: “Hayır, eskiden olduğu gibi çamurdan yapınız” karşılığını verdi.

Hadisin başlıkla ilgisi: “Manastırını altından inşa edelim” sözüdür. Çünkü bizden öncekilerin şeriatı, aksine bir hüküm olmadıkça bizim de şeriatımız sayılır. Hadisin konuya delil teşkil etmesinde görüş vardır. Çünkü bizim şeriatımıza göre duvarın yıkılması durumunda, aynı duvarı örmek değil, bedelinin verilmesi hükmü vardır. Ancak duvar sahibi duvarın yeniden örülmesini kabul ederse ihtilafsız bir şekilde bu caizdir.

Hadis, annenin isteğine cevap vermenin, nafile namazdan daha önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü nafile ibadete devam etmek sünnet, annenin isteğine cevap vermek ise vaciptir. Nevevî der ki: “Anne, oğluna beddua edince, onun bedduası kabul edildi. Çünkü oğlunun namazı kısa tutup ona cevap vermesi mümkündü. Cureyc, annesinin kendisine manastırı terk etmesini söylemesinden korkmuş olabilir.”

İleride de geleceği üzere Hasan b. Süfyân'ın, Yezîd b. Havşeb kanalıyla babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Eğer Cureyc âlim olsaydı, annesine cevap vermenin, Rabbine ibadet etmesinden evla olduğunu bilirdi*” buyurmuştur.

Buhârî ayrıca bunu *Ehâdîsu'l-Enbiyâ* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim, *Edeb* konusu içinde rivayet etmiştir.

٤٧ - الشَّرْكَة

47. ORTAKLIK KİTABI

١ - باب الشَّرْكَةِ فِي الطَّعَامِ وَالنَّهْدِ وَالْعُرُوضِ

1- YİYECEK, AZIK VE TİCARET MALLARINDA ORTAKLIK

وَكَيْفَ قِسْمَةُ مَا يَكُلُ وَيُوزَنُ مُجَازَفَةً أَوْ قَبْضَةً قَبْضَةً ، لَمَّا لَمْ يَرِ الْمُسْلِمُونَ فِي النَّهْدِ بَأْسًا
أَنْ يَأْكُلَ هَذَا بَعْضًا ، وَهَذَا بَعْضًا وَكَذَلِكَ مُجَازَفَةً الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وَالْقِرَانُ فِي التَّمْرِ

Ölçülüp tartılabilen şeylerin taksimi nasıl olur? Ölçüsüz mü, yoksa avuç avuç mu? Müslümanların, azıkların bir kısmını birini bir kısmını da diğlerinin yemesinde sakınca görmemeleri; Altın ve gümüşün ölçüsüz bir şekilde taksimi; Hurmayı çiftler çiftler yemek.

Şirket (Şerikeh), sözlükte ortak olma, ortaklık anlamındadır. Şer'î olarak ise herhangi bir şeyde iki ve daha fazla kişinin hakkının bulunması demektir. Bu ortaklık bazen zorunlu, bazen de ihtiyari olarak kendini gösterir. Miras yoluyla bir mala ortak olma zorunlu ortaklıklardandır. Kişinin kendi tercihiine bağlı ticari ortaklıklar da ihtiyari ortaklık türlerindendir.

Ortaklığın dört türü vardır. Biri *ebdân* ortaklığıdır. Bu da hamallık ve benzeri mesleklerde olduğu gibi emeğe dayalı iş ortaklığıdır. Böylesi bir ortaklıkta yapılan iş aynı veya farklı olabilir. İş gücüne bağlı olarak kazanç da eşit veya farklı olabilir.

Bir diğeri *vücûh* ortaklığıdır. Böylesi bir ortaklıkta insanların gözünde ticari itibarı olan iki kişiden her biri veresiye veya borca mal alıp satar, bundan sağladıkları kazancı da aralarında paylaşırlar.

Bir diğeri *mufâvada* ortaklığıdır. Bu tür ortaklıkta sermaye veya iş gücü ortaktır, buna bağlı olarak kâr ve zarar da ortaktır.

Bir diğeri de *inân* ortaklığıdır. Böylesi bir ortaklıkta da kişiler belirli bir pay

ve hisse ile ortaklığa katılır, kâr ve zarar da hisse miktarına göre ortaklar arasında paylaştırılır. İnân türü ortaklıkta vekâlet üzerinden taraflardan her biri diğeri adına mal satabilir veya mal satın alabilir. Ortaklık akdi yapılırken her bir tarafın da mal alışı veya satışı konusunda diğeri adına tasarruf hakkı olduğu açık ve net bir lafızla ifade edilmelidir.

İnân ortaklığı dışında diğerk ortaklık türleri batıldır. Çünkü diğerk ortaklıklarda tarafların hisse miktarları belli değildir ve aldatmalar çok olur. İnân ortaklığında ise tarafların koydukları mal ile hisseleri nettir.

Dirhem ve dinar üzerinden ortaklık icma ile caizdir. Buğday, demir ve benzeri şeyler üzerinden de ortaklık olabilir. Çünkü bunlar birbirine karıştığı zaman birini diğerkinden ayırmak zor olur ve bu yönüyle de nakde benzerler. Ortaklığın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için de malların birbirine katılması ortaklık akdinden önce gerçekleştirilmelidir.

Başlık, yiyecek, azık ve ticaret mallarında ortaklıkla ilgilidir. Bunun yanında ölçölüp tartılabilen şeyler ortaklar arasında nasıl paylaştırılmalıdır? Bunların ölçüsüz bir şekilde dağıtılması caiz midir? Yoksa ölçerek ya da tartarak veya eşit olacak şekilde avuçla paylaşmak zorunlu mudur? Müslümanlar yolculuk esnasında ortak olan yiyecekleri avuç avuç aralarında paylaştırmada bir sakınca görmemişlerdir.

Başlıkta değinilen bir diğerk konu da altının gümüş karşılığında, gümüşün de altın karşılığında ölçüsüz bir şekilde verilmesinin caizliği konusudur. Bir diğerk konu da ortak malı olan hurmayı bazılarının tane ile bazılarının ise ikiyeşerli olarak yemesinin hükmüyle ilgilidir.

٢٤٨٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْثًا قَبْلَ السَّاحِلِ ، فَأَمَرَ عَلَيْهِمُ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ وَهُمْ ثَلَاثُمِائَةٍ وَأَنَا فِيهِمْ ، فَخَرَجْنَا حَتَّى إِذَا كُنَّا بَعْضِ الطَّرِيقِ فَنِي الزَّادُ ، فَأَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِأَزْوَادِ ذَلِكَ الْجَيْشِ فَجُمِعَ ذَلِكَ كُلُّهُ فَكَانَ مِرْزَدَى تَمْرٍ ، فَكَانَ يَقْوَتُنَا كُلَّ يَوْمٍ قَلِيلًا قَلِيلًا ، حَتَّى فَنِي فَلَمْ يَكُنْ يُصَيِّنَا إِلَّا تَمْرَةً تَمْرَةً فَقُلْتُ وَمَا تُغْنِي تَمْرَةٌ فَقَالَ لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حِينَ فَنَيْتُ قَالَ ثُمَّ انْتَهَيْنَا إِلَى الْبَحْرِ فَإِذَا حُوتٌ مِثْلُ الظَّرْبِ ، فَأَكَلَّ مِنْهُ

ذَلِكَ الْجَيْشُ ثَمَانِي عَشْرَةَ لَيْلَةً ، ثُمَّ أَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِضَلْعَيْنِ مِنْ أَضْلَاعِهِ فَنُصِبَا ، ثُمَّ أَمَرَ بِرَاحِلَةٍ فَرُحِلَتْ ثُمَّ مَرَّتْ مَحْتَمَهُمَا فَلَمْ تُصِبْهُمَا أَطْرَافُهُ ٢٩٨٣ ، ٤٣٦٠ ، ٤٣٦١ ، ٤٣٦٢ ،

٥٤٩٣ ، ٥٤٩٤ - تحفة ٣١٢٥

2483- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik" isnâdıyla Vehb b. Keysân şöyle demiştir: Câbir b. Abdillâh: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sahil bölgesine üç yüz kişilik bir müfreze gönderdi. Başlarına da komutan olarak Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı atadı. Yola çıktık, ancak yolun bir yerinde azıklarımız bitti. Ebû Ubeyde askerlerde bulunan azıkların toplanmasını söyledi. Bunun üzerine bütün azıklar toplandı. Toplanan bütün azıklar da ancak iki dağarcık hurma çıktı. Ebû Ubeyde her gün bu hurmalardan azar azar bize dağıtıyordu. Sonunda o da tükendi ve günlük payımız adam başı bir hurmaya düştü" dedi.

Ona: Günde bir hurma neye yetecek ki?" diye sorduğumda, Câbir: "Bittiğinde onu da arar olduk" karşılığını verdi ve şöyle devam etti: "Sonunda deniz sahiline ulaştık. Sahilde tepeyi andıran bir balina gördük. Müfreze o balinanın etinden on sekiz gün boyunca yedi. Sonra Ebû Ubeyde balinanın kaburga kemiklerinden ikisinin dikilmesini söyledi. Ardından bir devenin hazırlanmasını istedi. Hazırlanan deve de bu kemiklerin altından onlara değmeden geçti."¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sahil bölgesine üç yüz kişilik bir müfreze gönderdi. Bu müfrezeyi de hicretin sekizinci yılının Receb ayında göndermiştir. Müfrezeye komutan olarak Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı koydu. Ebû Ubeyde'nin ismi Âmir b. Abdillâh'tır.

Yolun bir yerinde azıkları bitmeye yüz tuttu. Bunun üzerine Ebû Ubeyde askerlerde bulunan bütün azıkların toplanması emrini verdi. Ancak yiyecek olarak sadece iki torba hurma çıktı. Yolun kalan kısmında Ebû Ubeyde

¹ Hadis ayrıca 2983, 4360, 4361, 4362, 5493 ve 5494'te geçmektedir. Müslim 1935

askerlere her gün bu hurmadan azar azar vermeye başladı. Ancak gidecekleri yere varmadan onun da çoğu tükendi ve günlük her bir askere sadece bir hurma düşmeye başladı.

Vehb bunu anlatan Câbir'e günde bir hurmanın hiçbir işe yaramayacağını söyleyince Câbir, hurma tükenince o bir hurmayı bile arar olduklarını dile getirdi.

Sonunda deniz sahiline vardılar. Sahilde tepe büyüklüğünde bir balina gördüler. Üç yüz kişilik müfreze bu balinanın etinden on sekiz gün boyunca yediler. Daha sonra Ebû Ubeyde bu balinanın kaburga kemiklerinden iki tanesinin yere dikilmesini söyledi. Kemikler dikildikten sonra bir devenin hazırlanması söyledi. Hazırlanan bu deve kemiklere değmeden altlarından geçti.

Hadisin başlıkla mutabakatı Ebû Ubeyde'nin askerlerde bulunan azıkların toplanmasını emretmesi ve toplanan bu yiyeceği askerler arasında eşit bir şekilde azar azar dağıtmasıdır. Bazıları bunda ticari bir faaliyetin olmadığını, herkesin de eşit miktarda yiyecek vermediğini, dolayısıyla bir ortaklıktan söz edilemeyeceğini söylemiştir. Ancak yiyeceğin toplanmasında olmasa da dağıtımında eşitlik gözetildiği için hükmen ortaklık kapsamındadır.

Hadisi Buhârî ayrıca *Meğâzî* ve *Cihâd* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٢٤٨٤ - حَدَّثَنَا بِيْرُ بْنُ مَرْحُومٍ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ خَفَّتْ أَزْوَادُ الْقَوْمِ وَأَمْلَقُوا ، فَأَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فِي نَحْرِ إِبِلِهِمْ فَأَذِنَ لَهُمْ ، فَلَقِيَهُمْ عُمَرُ فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ مَا بَقَاؤُكُمْ بَعْدَ إِبِلِكُمْ ، فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بَقَاؤُهُمْ بَعْدَ إِبِلِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَادِ فِي النَّاسِ فَيَأْتُونَ بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ » فَبَسِطَ لِذَلِكَ نِطْعٌ ، وَجَعَلُوهُ عَلَى النَّطْعِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَعَا وَبَرَكَ عَلَيْهِ ثُمَّ دَعَاهُمْ بِأَوْعِيَتِهِمْ فَاحْتَسَى النَّاسُ حَتَّى فَرَّغُوا ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْنِي رَسُولُ اللَّهِ » طرفه ٢٩٨٢ - تحفة ٤٥٤٩

2484- "Bişr b. Merhûm — Hâtim b. İsmâil — Yezîd b. Ebî Ubeyd" isnâdıyla Seleme anlatıyor: Askerlerin erzağı bitince sıkıntıya düştüler.

Develerini kesme konusunda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiklerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara bu konuda izin verdi. Ömer'le karşılaştıklarında da durumu anlattılar. Ömer: "Develeriniz giderse siz de hayatta kalamazsınız" dedi. Sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Develeri gittikten sonra onlar da hayatta kalamazlar" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*O zaman insanlara seslen de azıklarını toptasınlar*" buyurdu. Sonra yere bir yaygı serildi. Toplanan azıklar bu yaygının üzerine konuldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yaygının başında durdu ve bereketli olması için dua etti. Ardından müslümanlara kaplarını getirmelerini söyledi. Müslümanların tümü de avuç avuç alıp kaplarını doldurdu. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şahadet ederim*" dedi.¹

Bışr, Bışr b. Ubeyyis b. Merhûm et-Tâî el-Basrî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesine nisbet edilmiştir.

Hâtim, Hâtim b. İsmâil el-Medenî el-Hârisî'dir. Sadûk biridir.

Yezîd, Seleme b. el-Ekva'nın azatlısı Yezîd b. Ebî Ubeyd el-Eslemî'dir.

Seleme, Seleme b. el-Ekvâ'dır.

Taberânî'nin de bildirdiğine göre Hevâzin gazvesinde müslümanların azıkları tükendi. Müslümanlar yiyecekten yana sıkıntıya düşünce deve kesmek istediler ve bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) izin istediler. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) deve kesmelerini izin verdi. İzin isteyenler Ömer ile karşılaşınca durumu anlattılar. Ömer, bunun yanlış bir hareket olacağını, develerini keserek bineksiz kalıp yola yaya olarak devam edeceklerini ve bunun da onların helakına sebep olacağını ifade etti.

Daha sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girdi ve bu düşüncesini dile getirdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), elde kalan azıkların toplanması için çağrı yapmasını söyledi. Sonra toplanacak azıklar için yere bir yaygı serildi. Müslümanlar ellerinde kalan azıkları getirip bu yaygının üzerine koydular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) toplanan bu yiyeceklerin başında durdu ve bereketli olması için dua etti. Dua sonrası gelip yiyecek almaları için

¹ Hadis ayrıca 2982'de geçmektedir.

Müslümanları çağırdı. Herkes azık torbasını getirip yerdeki yiyeceklerden avuçlayarak doldurdu. Müslümanların tümü azık torbalarını doldurduktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir mucizenin nübüvvetinin bir göstergesi olduğunu belirtmek için: “Allah’tan başka ilah olmadığına, benim de Allah’ın Resûlü olduğuma şahadet ederim” dedi.

Hadisin başlıkla mutabakatı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), müslümanlarda bulunan azıkların toplanmasını emretmesindedir. Zira burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu azıkları onlardan herhangi bir ölçü olmadan alıp, hepsini ona ortak etmiştir.

Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir.

٢٤٨٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو النَّجَّاشِي قَالَ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْعَصْرَ فَتَنَحَّرُ جُزُورًا ، فَتَقْسَمُ عَشْرَ قِسْمٍ ، فَنَأْكُلُ لَحْمًا نَضِيجًا قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ . تحفة ٣٥٧٣

2485- “Muhammed b. Yûsuf — Evzaî — Ebu’n-Necâşî” isnâdıyla Râfi’ b. Hadîc şöyle demiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında ikinci namazını kıldıktan sonra develer keserdik. Kesilen develerin etleri on parçaya ayrılırdı. Güneş batmadan da pişirilen etlerden yerdik.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Evzaî, Abdurrahmân b. Amr’dır.

Ebu’n-Necâşî, Atâ b. Suheyb’dır.

Râfi’nin bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında ikinci namazını kıldıktan sonra develer keserler, çıkan etler on parçaya ayrıldıktan sonra dağıtılır ve güneş batmadan önce de onlardan etler pişirilip yemiş olurlardı. Başlık altında bu hadisin zikredilmesinin sebebi de kesilen deve etlerinin on parçaya ayrılıp dağıtılmasıdır. Hadisten bu etlerin tartılmadan dağıtıldığı anlamı çıkmaktadır.

Hadis başka başlıklar altında, başka konular konusunda da zikredilmiştir. Hadisten ayrıca ikinci namazının vakit kaybetmeden kılındığı hükmü de

¹ Müslim 625

çıkılmaktadır.

Hadis namaz vakitleri konusu içinde, “Akşam Namazı Vakti” başlığı altında da akşam namazının geciktirilmeden kılınmasına yönelik bu kanalla bir hadis gelmiştir. Söz konusu hadis “Muhammed b. Mihrân — Velîd — Evzaî — Râfi’ b. Hadîc’in azatlısı Ebu’n-Necâşî Atâ b. Suheyb” isnâdıyla Râfi’ b. Hadîc’ten: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte akşam namazını kılıp bitirdikten sonra ortaklık, birimiz attığı okun nereye düştüğünü görebilecek şekilde henüz kararmamış olurdu” lafzıyla zikredilmiştir.

٢٤٨٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ أَسَامَةَ عَنْ بَرِيدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْغَزْوِ ، أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ جَعَلُوا مَا كَانَ عَنْدهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ ، فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ » . تحفة ٩٠٤٧

2486- “Muhammed b. el-Alâ — Hammâd b. Usâme — Büreyd — Ebû Bürde” isnâdıyla Ebû Mûsa’nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Eş’arîler savaşta erzakları bittiği ya da Medine’de iken ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman yanlarında bulunan bütün yiyecekleri tek bir yaygı üzerinde toplarlar. Sonra bir kapla eşit bir şekilde aralarında paylaşırlar. Onlar benden, ben de onlardanım.”*

Muhammed b. el-Alâ, Ebû Kureyb el-Hemdânî el-Kûfî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Usâme el-Kureşî’dir.

Büreyd, Büreyd b. Abdillâh’tır.

Ebû Bürde, ismi Hâris veya Âmir’dir.

Ebû Musa, Abdullah b. Kays el-Eş’arî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Yemen kabilelerinden biri olan Eş’arîler, savaş zamanlarında erzakları bittiği zaman ya da Medine’deyken ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman ellerinde bulunan bütün yiyecekleri bir araya toplar ve bunu aralarında eşit bir şekilde paylaşırlardı.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu bildirimi Eş’arîlerin çok değerli vasıflarından birine dikkat çekmektedir. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu vasıflarına dikkat çektikten sonra Eş’arîlerin kendisinden,

kendisinin de Eş'arîlerden biri olduğunu dile getirmiştir.

Hadisten, seferde olsun, mukîm iken olsun belli durumlarda azıkların bir araya getirilmesinin müstehab olduğunu anlıyoruz. Aynı şekilde halihazırda elde bulunmayan bir şeyin hibe edilmesinin caiz olacağını da çıkarıyoruz.

Aynî ise hadisten halihazırda elde bulunmayan bir şeyin hibe edilmesinin caiz olmasına dair herhangi bir şeyin bulunmadığını söyleyerek buna itiraz etmiştir. Ona göre hadis elde bulunan ve bir araya toplanan erzağın eşit bir şekilde paylaştırılmasının mübah olduğunu göstermektedir ki böylesi bir paylaşım hibe denilemez. Zira hibede karşı tarafa bir malın mülkiyetini verme durumu vardır. Burada ise böylesi bir durum bulunmamaktadır.

Başlık hadisini Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲- بَابُ مَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ فِي الصَّدَقَةِ

2- MALLARI KARIŞIK OLAN ORTAKLARDAN ALINAN ZEKAT KONUSUNDA ORTAKLAR ARADAKİ FARK İÇİN BİRBİRLERİNE MÜRACAAT EDERLER

Malları karışık olan ortaklardan zekat alındıktan sonra hisse ve paylarına göre ortaklar aradaki farkı birbirlerinden alırlar. Bu yöndeki hadis zekat konusu hakkında geldiği için başlık da zekat kaydı ile gelmiştir. Zira köle ortaklığında böylesi bir durum söz konusu olmaz.

۲۴۸۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ

اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي

فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ »

أطرافه ۱۴۴۸، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۳۱۰۶، ۵۸۷۸، ۶۹۵۵

تحفة ۶۵۸۲

2487- “Muhammed b. Abdillâh b. el-Müsennâ — Muhammed’in babası — Sümâme b. Abdillâh b. Enes” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Ebû

¹ Müslim 2500

Bekr bana zekat miktarları konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) belirlediği miktarı bir mektupla bildirdi. Yazdığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Malları karışık olan ortaklardan zekat alındığı zaman aradaki fark için ortaklar birbirlerine müracaat ederler"* buyurmuştur.¹

Muhammed, Muhammed b. Abdillah b. el-Müsennâ b. Abdillah b. Enes b. Mâlik el-Ensârî el-Basrî'dir.

Muhammed'in babası, Abdullah b. el-Müsennâ'dır.

Sümâme, Abdullah b. el-Müsennâ'nın amcasıdır.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Ebû Bekr es-Sıddîk, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) belirlediği zekat miktarları konusunda Enes b. Mâlik'e bir mektup yazmıştır. Bu mektupta ayrıca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Malları karışık olan ortaklardan zekat alındığı zaman aradaki fark için ortaklar birbirlerine müracaat ederler"* buyurduğu zikredilmiştir.

Malları ortak olan ve kazancı hisselerine göre aralarında paylaşan ortaklardan zekat alındığı zaman, ortaklardan biri hissesine göre diğer ortaklardan daha fazla mal vermişse paylaşma zamanı fazladan olan kısmı diğer ortaklarından alır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki ortağın malı olan koyun sürüsünden zekat alınması sonrası hisselerine göre fazladan veren kişinin farkı diğer ortağından almasını emretmiştir.

Ebû Süleymân el-Hattâbî'ye göre bu hüküm aynı durumda olan bütün ortaklıklar için geçerlidir.

İbnu'l-Müneyyir ise buna itiraz ederken şöyle der: "Hadisteki söz konusu paylaşma kazancın paylaştırılması değildir. Ortak olan bir malda verilmesi gereken bir hak varsa ve bu hakkı ortaklardan biri kendi malından vermişse, vermeyen ortak kendi vermesi gereken hakkı harcamış sayılır. Ya da verilmesi farz olan bir hakkı kişi üzerinde borç gibi sayabiliriz. Ortaklarından biri bu borcu kendi malından verdiği zaman diğer ortak, veren ortağına borçlanmış olmaktadır. Ancak böylesi bir durumda malın değeri konusunda ihtilaf yaşanmıştır. Zira bu hak diğer ortağına hangi zamanın değeri üzerinden verilecek? Malın alındığı zamanın değeri üzerinden mi, yoksa ödemenin

¹ Hadis ayrıca 1448, 1450, 1451, 1453, 1454, 1455, 3106, 5878 ve 6955'te geçmektedir.

yapılacağı zamanın değeri üzerinden mi? Böylesi bir olayda ortaklardan birinin vermesi gereken hakkı harcamış sayılacağını söyleyenlere göre mal hangi zamanda alınmışsa o zamanın piyasası üzerinden mala bir değer biçilir ve ödeme bu şekilde yapılır. Ortaklardan birinin vermesi gereken hakkı borç olarak görenlere göre ise ödeme ne zaman yapılacaksa o zamanın piyasası üzerinden mala bir değer biçilir ve ödeme yapılır.”

İbnu'l-Müneyyir'e göre hadis Mâlik'in bu yöndeki görüşüne de delil teşkil etmektedir. Zira İmam Mâlik'e göre ortaklardan biri farz olan bir hakkı diğer ortakların da adına ödediği zaman, diğer ortaklar onların adına ödeme yapmasına izin vermemiş olsalar dahi kendi malından fazladan ödediği kısmını onlardan alır.

İbnu'l-Müneyyir'e göre sürünün ortaklarından biri hayvanlardan kesim yaptığı zaman kestğini harcamış sayılır ve diğer ortaklara haklarını kesimi yaptığı zamanın piyasası üzerinden öder. Zekat memurunun ortak malı olan sürüden mal alması konusu ise bundan farklıdır.

Buhârî bu hadisi parçalar halinde *Zekat*, *Humus*, *Libâs* gibi on farklı konu içinde zikretmiştir. Tam ve uzun metniyle de Ebû Dâvud tahrir etmiştir.

۳ - بَابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ

3- KOYUNLARIN TAKSİMİ

Başlık, koyunların sayı ile paylaştırılmasıyla ilgilidir.

۲۴۸۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبَّاسَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنْ جَدِّهِ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَأَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ فَأَصَابُوا إِيْلًا وَغَنَمًا قَالَ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي أُخْرِيَّاتِ الْقَوْمِ فَعَجَلُوا وَذَبَحُوا وَنَصَبُوا الْقُدُورَ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْقُدُورِ فَأُكْفِئْتُ ، ثُمَّ قَسَمَ فَعَدَلَ عَشْرَةَ مِنَ الْغَنَمِ بِبَعِيرٍ فَنَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ ، فَطَلَبُوهُ فَأَعْيَاهُمْ ، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ خَيْلٌ يَسِيرَةٌ فَأَهْوَى رَجُلٌ مِنْهُمْ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ هَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَايِدَ كَأَوَايِدِ الْوَحْشِ فَمَا عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا » فَقَالَ جَدِّي إِنَّا نَرْجُو - أَوْ نَخَافُ - الْعَدُوَّ عَدَا ، وَلَيْسَتْ مَعَنَا مُدَى أَفَنَذْبَحُ

بِالْقَصَبِ قَالَ « مَا أَهَرَ الدَّمَ وَذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ ، فَكُلُوهُ ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ ،
وَسَأَحَدْتُكُمْ عَنْ ذَلِكَ ، أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمُدَى الْحَبْشَةِ » أطرافه ٢٥٠٧ ،

٣٥٦١ تحفة ٥٥٤٤ ، ٥٥٤٣ ، ٥٥٠٩ ، ٥٥٠٦ ، ٥٥٠٣ ، ٥٤٩٨ ، ٣٠٧٥

2488- “Ali b. el-Hakem el-Ensârî — Ebû Avâne — Saîd b. Mesrûk — Abâye b. Rifâa b. Râfi’ b. Hadîc” isnâdıyla Abâye’nin dedesi şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Zu’l-Huleyfe’deydik. Müslümanlar açlığa maruz kaldı. Önceden (ganimet olarak) çok sayıda deve ile koyun ele geçirmişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) en arka taraflardaydı. Müslümanlar aceleyle bu hayvanlardan kesip kazanlara koydular. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yetişince emrederek kazanlar döküldü. Daha sonra ganimetleri paylaştırdı. Paylaşımında on koyunu bir deveye denk saydı.

Bu sırada develerden biri kaçtı. Peşinden gittilerse de onları aciz bıraktı. Müslümanlarda da az sayıda atlı vardı. İçlerinden bir adam devenin peşinden gitti ve onu okla vurdu. Bu şekilde Yüce Allah onu yakalattı. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Vahşi hayvanların kaçakları (huysuzları) gibi ehli hayvanların da kaçakları olur. İçlerinden sizi aciz bırakanlara bu şekilde yapın*” buyurdu.

Ben: “Yarın düşmanla karşılaşmaktan endişe ediyoruz veya karşılaşmayı bekliyoruz. Yanımızda da bıçak bulunmuyor. Kesimi kamışla yapabilir miyiz?” dediğimde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kanı akıtacak bir şeyle kesilen ve kesilirken Allah’ın adı anılan her hayvanı yiyebilirsiniz. Ancak diş ve tırnakla kesilmez. Bununda sebebini size açıklayayım. Diş denilen şey kemikten öte bir şey değildir. Tırnak da Habeşlilerin kesim âletlerindendir*” karşılığını verdi.¹

Ali, Ali b. el-Hakem el-Mervezî el-Ensârî’dir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkürî’dir.

Saîd, Saîd b. Mesrûk b. Adiy’dir. Süfyân es-Sevrî’nin babasıdır.

¹ Hadis ayrıca 2507, 3075, 5498, 5503, 5506, 5509, 5543 ve 5544’te geçmektedir. Müslim

Abâye'nin dedesi, Râfi' b. Hadîc'tir.

Râfi'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Zu'l-Huleyfe'deydiler. Müslim bunu rivayet ederken buradaki Zu'l-Huleyfe'nin mikât yeri olan Zu'l-Huleyfe değil de Tihâme'deki Zu'l-Huleyfe olduğunu söylemiştir. es-Sefâkisî de bu olayın hicretin sekizinci yılında Huneyn savaşı dönüşü olduğunu zikretmiştir.

Yolda iken Müslümanlar açlığa maruz kaldılar. Savaş dönüşünde oldukları için de ganimet olarak çok sayıda deve ve koyun ele geçirmişlerdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) geriden geliyordu. Açlığa maruz kalınca ganimet mallarından olan deve ve koyunlardan bazılarını kestiler ve etleri kazanlara koyup pişirmeye başladılar.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara yetişince kazanların dökülmesini emretti. Kazanların dökülme sebebi de ganimet mallarından olan hayvanların henüz taksim edilmeden önce kesilmesidir. Zira ganimetler taksim edilmeden onları kesme hakkına sahip değillerdi.

Nevevî'ye göre ise bunun sebebi müslümanların İslam topraklarına ulaşmalarıdır. Zira İslam topraklarında taksim edilmemiş ganimetlerden yemek caiz değildir. Savaşın yapıldığı düşman topraklarında ise bunlardan yemek mubahtır.

Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), dökülmesini emrettiği şey de sadece etlerin suyudur. Etler ise dökülmemiş toplanıp ganimet malları içine tekrar katılmıştır. Hadisten anlaşılması gereken de budur. Çünkü etler ganimet mallarındandır ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu malları itlaf etmesi düşünülemez ki bizzat kendisi malın heba edilmesini yasaklamıştır.

Ebû Dâvud'da gelen bir rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kazanları yayıyla devirdiği, içindeki etleri de toprağa buladığı ve: *"Yağmalamak ölü eti yemekten daha helal değildir"* ya da *"Ölü eti yemek yağmalamaktan daha helal değildir"* buyurduğu zikredilmiştir. Ancak bunu yapması etlerin itlaf edildiği anlamına gelmez. Zira etler toprağa bulandıktan sonra yıkanarak temizlenebilir.

Belki de kazanları etleriyle birlikte dökmüştür. Bu şekilde onları kınayıp cezalandırması daha belîğ ve ağır olacaktır. Zira etlerin tekrar ganimet malları arasına katılması onlar için çok da ağır olmayacaktır. Fakat yiyecek olarak o

ete en muhtaç oldukları bir zamanda bu şekilde döküp itlaf etmesi onlar için daha ağır bir ders ve ceza olacaktır.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaşta elde edilen ganimet mallarını müslümanların arasında paylaştırdı. Bu paylaşımda on koyunu bir deveye denk saydı. Bunu da o zamanda deve ve koyunların piyasa değeri üzerinden yapmıştır. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

O sırada develerden biri kaçtı. Müslümanlar her ne kadar peşinden gidip yakalamaya çalıştılsa da başarısız kaldılar. Müslümanlar içinde atlı sayısı da azdı. Atlılardan biri devenin peşinden gitti ve bir okla onu yere düşürdü.

Devenin bu şekilde yakalanmasının ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vahşi ve yabani hayvanlarda olduğu gibi ehli hayvanlar içinde de yabani karakterli huysuz hayvanların olabileceğini, bunların kaçabileceğini, yakalanamaması durumunda bu devenin okla vurulup öldürülmesi gibi vurulup öldürülebileceğini söyledi.

Râfi', yakın zamanda düşmanla karşılaşma endişesi ve beklentisi içinde olduklarını, hayvan kesimi için yanlarında bıçak bulunmadığını, kılıçları kullanmaları durumunda köreleceğini ve düşman karşısında gereği gibi mücadele edemeyeceklerini dile getirdi ve bu durumda hayvanları kamışla kesip kesemeyeceklerini sordu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), diş ve tırnak dışında hayvanın kanını akıtacak her türlü âletle kesim yapabileceklerini ve üzerine Allah'ın adı anıldıktan sonra kesilen hayvanın etinden yiyebileceklerini söyledi.

Kesim anında Besmele çekmenin şart olduğunu söyleyenlerin delil olarak getirdiği hadislerden biri de budur. Mâlik ve Hanefi mezhebinden olanlar bu görüştedir. Zira hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) etin yenmesini kanın akması ve Besmele olmak üzere iki şarta bağlamıştır. İki şarta bağlı olan bir şey de şartlardan biri hasıl olmadığı zaman gerçekleşmiş sayılmaz.

Ancak Şâfiîlerden bazı arkadaşlarımız bunun Hz. Âişe'den gelen rivayete muhalif olduğunu söylemişlerdir. Zira Hz. Âişe'nin rivayetine göre bazıları Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Bazıları bize et getiriyor. Ancak keserken Allah'ın adını anıp anmadıklarını bilmiyoruz" demişler, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Siz Allah'ın adını anıp ondan yiyin" buyurmuştur. Bu durumda başlık hadisindeki Besmele kaydı onun müstehab olduğuna yorulur. Avlanma ve hayvan kesimi konusu içinde bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kesim âleti olarak diş ve tırnak istisnası yapmıştır. Bunun da sebebi ve hikmetini açıklarken dişin kemikten öte bir şey olmadığını söylemiştir. Kemik de genelde kesmeye yaramaz. Çizik atarak kanı akıtır ki bu da görenin etten iğrenmesine sebebiyet verebilir, etin temiz olup olmadığı konusunda kişiyi şüpheye düşürebilir. Bu da bize gösteriyor ki öncesinde kemikle kesim yapılıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bilinen ve uygulanan bir şeye işaret ederek bu yöndeki yasağı bildirmiştir.

İbnu's-Salâh ise araştırmaları sonucu kemikle kesimin yasaklanmasının gerekçesini bu şekilde gösteren kimseyi göremediğini, bunun taabbüdü bir şey olabileceğini söylemiştir.

İzzuddîn b. Abdisselâm da bu konuda: “Şer’î hükümlerin taabbüdü gerekçeleri vardır, bu da onlardan biridir” demiştir.

Nevevî ise bu konuda şöyle demiştir: “Cinlerin yiyeceklerinden olan kemiğin taharetlenmede kullanılarak necis yapılmasının yasaklanması gibi kemiğin kanla da necis yapılması yasaklanmıştır.”

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kesimde tırnak kullanılmamasının gerekçesini de Habeşlilerin kesim âletlerinden olması olarak göstermiştir. Habeşliler de kafir oldukları için onlara benzememek lazımdır. Habeşliler tırnakla çize çize adeta ona işkence ederek hayvanın kanını akıttırlar ki gören kişi bundan iğrenir. Bundan dolayı da tırnak konusunda örnek onlar üzerinden verilmiştir. Nevevî diş ve tırnak konusundaki hükme hem insan, hem de hayvanların diş ve tırnağının girdiğini söylemiştir.

Buhârî hadisi *Cihâd* ve *Zebâih* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٤ - باب الْقِرَانِ فِي التَّمْرِ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ حَتَّى يَسْتَأْذِنَ أَصْحَابَهُ

4- DİĞER ORTAKLARDAN İZİN ALMADIKÇA HURMANIN ÇİFTER ÇİFTER YENMEMESİ

٢٤٨٩ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا جَبَلَةُ بْنُ سَحِيمٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ

عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقُولُ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَقْرَنَ الرَّجُلُ بَيْنَ التَّمَرَتَيْنِ جَمِيعًا ، حَتَّى

يَسْتَأْذِنَ أَصْحَابَهُ . أطرافه ٢٤٥٥ ، ٢٤٩٠ ، ٥٤٤٦ - تحفة ٦٦٦٧

2489- “Hallâd b. Yahya — Süfyân — Cebele b. Suhaym” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin, diğer arkadaşlarından izin almadıkça hurmaları çifter çifter yemesini yasakladı.”¹

Hallâd, Hallâd b. Yahyâ b. Safvân es-Sülemî el-Kûfî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Cebele, Cebele b. Suhaym et-Teymî’dir.

İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ortaklar birlikte hurma yerken birinin diğerinden izin almadıkça hurmaları çifter çifter yemesini yasaklamıştır. Ancak bu yöndeki yasaklama tenzihi bir yasaklamadır ve haramlık ifade etmez.

Bu hadis daha önce *Mezâlim* konusu içinde geçmişti.

٢٤٩٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَبَلَةَ قَالَ كُنَّا بِالْمَدِينَةِ فَأَصَابَتْنا سَنَةٌ ، فَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَمُرُّ بِنَا فَيَقُولُ لَا تَقْرُبُوا فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْإِقْرَانِ ، إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَخَاهُ أَطْرَافَهُ ٢٤٥٥ ، ٢٤٨٩ ، ٥٤٤٦ - تحفة

٦٦٦٧

2490- “Ebu’l-Velîd — Şu’be” isnâdıyla Cebele şöyle demiştir: Medine’deyken kıtlığa maruz kaldık. İbnü’z-Zübeyr bizlere hurma dağıtırdı. İbn Ömer de yanımıza uğrar ve: “Hurmaları çifter çifter yemeyin. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kişinin, diğer kardeşinden izin almadıkça hurmaları çifter çifter yemesini yasakladı” derdi.²

Ebu’l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Cebele, Cebele b. Suhaym et-Teymî’dir.

Cebele’nin bildirdiğine göre bir ara müslümanlar Medine’de açlığa ve kıtlığa maruz kaldılar. Bu kıtlık zamanında Abdullah b. ez-Zübeyr arada

¹ Hadis ayrıca 2455, 2490 ve 5446’da geçmektedir. Müslim 2045

² Hadis ayrıca 2455, 2489 ve 5446’da geçmektedir. Müslim 2045

müslümanlara hurma dağıtıyordu. Müslümanlar dağıtılan bu hurmayı yerken de Abdullah b. Ömer yanlarına uğrar, hurmaları çiftler çiftler yememeleri konusunda onları uyarır ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), yiyecek diğer kişilerden izin alınmadıkça hurmayı çiftler çiftler yemeyi yasakladığını söylerdi.

Bu yöndeki yasaklama da tenzihi bir yasaklamadır ve haramlık ifade etmez. Çünkü aynı sofrada oturmuş başka birileri varken ve hurma üzerinde aynı haklara sahipken kişinin hurmaları çiftler çiftler yemesi açgözlülük ve bayağılıktan başka bir şey değildir.

İbn Battâl bu konuda şöyle der: “Hurmayı çiftler çiftler yememe cumhurun yanında yemek yemenin âdâbındandır, ancak haram değildir. Zâhiri mezhebinden olanlar ise aksini düşünür. Herkesin yemek yeme şekli farklıdır. Yemeğe oturulduğu zaman aç gözlü olunmamalı ve diğerleri de düşünülmelidir. Aksi halde birileri diğerlerinden daha fazla yemiş olacaktır ki bu da sofrâ âdâbına uygun değildir.”

۵ - باب تَقْوِيمِ الْأَشْيَاءِ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ بِقِيمَةِ عَدْلِ

5- ORTAK MALIN DEĞERİNİ BENZERLERİNİN ÜZERİNDEN BELİRLEMEK

Ortaklar arasında eşya ve ticaret malı taksimatı yapılırken bu malların değeri benzeri malların değeri üzerinden belirlenir. Değer biçilmeden taksimat yapılması konusunda ise ihtilaf vardır. Âlimlerin çoğu karşılıklı rıza olduktan sonra böylesi bir taksimatı caiz görürken Şâfiî buna cevaz vermemiştir.

۲۴۹۱ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شِفْصًا لَهُ مِنْ عَبْدٍ - أَوْ شُرْكَاءَ أَوْ قَالَ نَصِيبًا - وَكَانَ لَهُ مَا يَبْلُغُ ثَمَنَهُ بِقِيمَةِ الْعَدْلِ ، فَهُوَ عَتِيقٌ ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » قَالَ لَا أَدْرِي قَوْلُهُ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ . قَوْلٌ مِنْ نَافِعٍ أَوْ فِي الْحَدِيثِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

أطرافه ۲۵۰۳، ۲۵۲۱، ۲۵۲۲، ۲۵۲۳، ۲۵۲۴، ۲۵۲۵ - تحفة ۷۵۱۱

2491- “İmrân b. Meysere — Abdolvâris — Eyyûb — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle

buyurmuştur: “Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman, kölenin benzerleri gibi olan değerini karşılayacak kadar da malı varsa (kalan kısmı ortaklarına ödeyip) köle azat olur. Şayet malı yoksa hissesi kadarıyla köleyi azat etmiş olur.”

Ravi Eyyûb der ki: “Şayet malı yoksa hissesi kadarıyla köleyi azat etmiş olur” sözü Nâfi’nin kendi sözü müdür, yoksa Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü müdür, bilmiyorum.¹

İmrân b. Meysera, Ebu’l-Hasan el-Basrî el-Edmî’dir.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd el-Anberî et-Tennûrî el-Basrî’dir.

Eyyûb, Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahtiyânî’dir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

İbn Ömer’in Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şâyet malı varsa köleye benzerleri gibi bir değer biçilir, azat ettiği hisseden kalan kısmı diğer ortaklara öder ve o köleyi tamamen azat eder. Aynı şey cariye için de geçerlidir.

Burada azat eden kişide aranan şart, kölenin kalan kısmı için paraya sahip olması değil, o değerde mala sahip olmasıdır. Dolayısıyla kişinin zaruri ihtiyaçları dışında evi, meskeni, tarlası, eşyaları, giysileri, hizmetçisi gibi şeyleri varsa ve bunlar kölenin kalan kısmını karşılıyorsa köle bunlardan azat edilir. Kişinin bu miktarda malı yoksa da köledeki hissesi kadarıyla onu azat etmiş olur.

Ravi Eyyûb, “Şâyet malı yoksa hissesi kadarıyla köleyi azat etmiş olur” sözünün Nâfi’nin kendi sözü mü, yoksa Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü mü olduğunu bilmediğini dile getirmiştir. Şâyet bu cümle Nâfi’nin sözü ise bu durumda hadis munkatî’ maktû bir hadis olur. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü ise hadis mevsûl merfû bir hadis olur. Köle azat etme konusu içinde bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Buhârî hadisi ayrıca *İtk* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2503, 2521, 2522, 2523, 2524 ve 2525’te geçmektedir. Müslim 1501

٢٤٩٢ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ
عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ
قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ شَقِيصًا مِنْ مَمْلُوكِهِ فَعَلَيْهِ خَلَاصُهُ فِي مَالِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ قَوْمَ الْمَمْلُوكِ
، قِيمَةً عَدْلٍ ثُمَّ اسْتُعِيَ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ » أطرافه ٢٥٠٤ ، ٢٥٢٦ ، ٢٥٢٧ - تحفة
١٢٢١١

2492- "Bişr b. Muhammed — Abdullah — Saîd b. Ebî Arûbe — Katâde — Nadr b. Enes — Beşîr b. Nehîk" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "*Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet malı yeterli ise kölenin kalan kısmını da azat etme sorumluluğunu üstlenir. Ancak yeterli malı yoksa köleye benzerleri gibi bir değer biçilir ve köleliğinden kalan kısmı ödemesi için ağır olmayan işlerde çalıştırılır.*"¹

Bişr, Ebû Muhammed Bişr b. Muhammed es-Sahtiyânî el-Mervezî'dir. Sadûk (rivayeten dürüst) biridir, ancak Mürcie mezhebinin görüşlerine sahip olmasından dolayı tenkit edilmiştir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Saîd, Saîd b. Mihrân el-Yeşkürî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Nadr, Nadr b. Enes b. Mâlik el-Ensârî'dir.

Beşîr, Beşîr b. Nehîk es-Selûlî veya es-Sedûsî'dir.

Ebû Hureyre'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet yeteri kadar malı varsa köleden geriye kalan hisselerin de bedelini diğer ortaklara verip o köleyi tamamen azat etmekle sorumlu tutulur. Ancak diğer ortaklara hisselerinin bedelini ödeyecek kadar mala sahip değilse köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir ve kalan kısmı ödemesi için ağır olmayan işlerde çalıştırılır.

¹ Hadis ayrıca 2504, 2526 ve 2527'de geçmektedir. Müslim 1503

Bazıları ise bu hadisi rivayet ederken kölenin çalıştırılması ile ilgili kısmı zikretmezler. Bazılarına göre bu kısım Katâde'nin kendi sözüdür ve hadisin içine katılmıştır. Nesâî ve başkaları bunu açık bir şekilde dile getirmişlerdir.

Ebû Hanîfe böylesi bir durumda olan kölenin hadiste belirtildiği gibi çalıştırılabileceğini söylerken iki öğrencisi ve cumhur ise aksini ifade etmişlerdir. Daha geniş açıklamalar köle azat etme konusu içinde yapılacaktır.

Buhârî hadisi ayrıca *Köle Azat Etme* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦ - بَابُ هَلْ يُقْرَعُ فِي الْقِسْمَةِ وَالِاسْتِهَامِ فِيهِ

6- ORTAK MALINI TAKSİM ETME VE PAYLAŞTIRMADA KURA ÇEKİLEBİLİR Mİ?

Başlık, ortakları bulunan bir malın taksiminin kura ile yapılıp yapılmayacağıyla ilgilidir.

٢٤٩٣ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ قَالَ سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ ، فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا ، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا ، وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا . فَإِنْ يَتْرُكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا ، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا » طرفه ٢٦٨٦ - تحفة ١١٦٢٨

2493- “Ebû Nuaym — Zekeriyâ — Âmir” isnâdıyla Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah'ın çizdiği sınırlara riayet edenler ile bu sınırları ihlal edenlerin durumu bir gemiye binmek için aralarında kura çeken, kura sonucu da bir kısmı geminin alt katına bir kısmı da üste katına yerleşen kişilerin durumuna benzemektedir. Alt kattakiler ne zaman su almak isteseler üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Bundan dolayı aralarında: «Payımıza düşen katta bir delik açsak da üst katta bulunanlara rahatsızlık vermesek» dediler. Şayet

üsttekiler, düşündüklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bıraksalar tümü helak olacaktır. Ancak onlara engel olurlarsa da tümü kurtulacaktır.”¹

Ebü Nuaym, Fadl b. Dukeyn el-Kûfî’dir.

Zekerıyyâ, Zekerıyyâ b. Ebî Zâide Hâlid —Hubeyre diyenler de vardır— b. Meymûn b. Feyrûz el-Hemdânî el-Vâdî el-Kûfî’dir. Güvenilir biridir, ancak tedlîs de yapmıştır.

Âmir, Âmir eş-Şa’bî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah’ın çizdiği sınırlara riâyet eden, yani marufu emredip münkeri nehyeden kişi ile bu sınırları çiğneyen, yani marufu bırakıp münker olan şeylere bulaşan kişileri, ortaklaşa sahip oldukları ya da birlikte kiraladıkları gemide yolculuk eden topluluğa benzetmiştir. Gemide ortak oldukları için geminin alt ve üst tarafına kimlerin bineceği konusunda kura çekmişler, bu kuraya göre kimisi geminin alt katına kimi de üst katına yerleşmiştir.

Yolculuk sırasında alt katta olanlar su almak için üst kata çıkmak zorunda kalıyor ve bundan dolayı üst katta bulunanlara rahatsızlık veriyorlardı. *Şahitlikler* konusu için bu hadis zikredilirken, alt kattakilerin su için ikide bir yukarıya çıkmalarından dolayı üst kattakilerin rahatız olduğu dile getirilmiştir.

Bunun üzerine alt kattakiler, üst kattakilere su konusunda rahatsızlık vermemek için geminin alt katında bir delik açmayı düşünmüşlerdir. *Şahitlikler* konusu içinde gelen hadiste bu düşünce sonrası bir adamın eline bir kazma alıp delik açmaya çalıştığı, yukarıdakilerin gelip adama ne yapmaya çalıştığını sordukları, onun da rahatsız olmamaları için bir delik açmayı düşündüğünü söylediği zikredilir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ifade ettiğine göre üst kattakiler geminin alt tarafında delik açmaya çalışan adamı kendi haline bırakırlarsa gemi batacak ve geminin altı ile üstünde bulunanların hepsi boğulup helak olacaktır. Ancak böylesi bir delik açılmasına engel olmaları halinde her iki katta bulunanlar kurtulacaktır.

Yüce Allah’ın belirlediği sınırları aşan ve çiğneyenlere karşı hadleri uygulamak da bu şekildedir. Hadleri uygulamak hem uygulayan, hem de

¹ Hadis ayrıca 2686’da geçmektedir.

uygulanan kişi için kurtuluşa vesile olacaktır. Aksi halde günah işleyen kişi bu günahıyla, diğerleri de buna rıza gösterip susmalarıyla helak olacaklardır.

Hadisin başlıkla mutabakatı açıktır. Hadisten çıkarılan hükümlere gelince, daha büyük bir musibete maruz kalma endişesi varsa komşunun eziyetine sabır gösterilmelidir. Mesken ve benzeri yerlerde alt katta olan kişi üst katta bulunan kişinin zararına olacak veya onu rahatsız edecek veya ona eziyet verecek şeylerden kaçınmalıdır. Böylesi bir zarara sebep olması durumunda da onu düzeltmeli ve telafi etmelidir. Bunun yanında alt katta bulunan kişinin sebep olacağı zarara üst katta bulunan kişinin engel olma hakkının bulunduğunu da çıkarıyoruz.

Hadisten çıkarılan hükümlerden biri de bir mülkün birbirinden farklı olan bölümleri konusunda kura çekmenin caiz olduğudur.

İbn Battâl: “Mal paylaşımında kura çekmenin caiz olduğu konusunda âlimlerin ittifakı vardır. Ancak Kufeli âlimler, Yüce Allah’ın yasakladığı fal oklarına (ezlâm) benzediği için bir değerinin olmadığını söylerler” demiştir.

Konu hakkında daha detaylı açıklamalar *Şahitlikler* bölümü içinde zikredilecektir.

Başlık hadisini Tirmizî de *Fitneler* konusu içinde tahrir etmiş ve: “Hasen sahihtir” demiştir.

۷ - باب شَرَكَةِ الْيَتِيمِ وَأَهْلِ الْمِيرَاثِ

7- YETİMLERLERİN MİRAS SAHİPLERİYLE ORTAKLIĞI

۲۴۹۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَامِرِيُّ الْأُوَيْسِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ﴾ إِلَى ﴿وَرُبَاعٍ﴾. فَقَالَتْ يَا ابْنَ أَخْتِي هِيَ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا تَشَارِكُهُ فِي مَالِهِ ، فَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا ، فَيُرِيدُ وَلِيَّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا ، فَيُعْطِيهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ ، فَهُمْ أَنْ يَنْكِحُوهُمْ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا

هَٰئِذَا وَبَيَّلُوا بِهِنَّ أَعْلَىٰ سُبَّتِهِنَّ مِنَ الصَّدَاقِ ، وَأَمَرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَتَرَعْبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ﴾ وَالَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ أَنَّهُ يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ الْآيَةُ الْأُولَىٰ الَّتِي قَالَ فِيهَا ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تَقْسُطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ وَقَوْلُ اللَّهِ فِي الْآيَةِ الْأُخْرَىٰ ﴿وَتَرَعْبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ﴾ يَعْنِي هِيَ رَغْبَةٌ أَحَدِكُمْ لِيَتِمَّتِ الَّتِي تَكُونُ فِي حَجَرِهِ ، حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةً الْمَالِ وَالْجَمَالِ ، فَتُهْوَىٰ أَنْ يَنْكِحُوا مَا رَغِبُوا فِي مَالِهَا وَجَمَالِهَا مِنْ يَتَامَىٰ النِّسَاءِ إِلَّا بِالْقِسْطِ مِنْ ، أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ أَطْرَافُهُ ٢٧٦٣ ، ٤٥٧٣ ، ٤٥٧٤ ، ٤٦٠٠ ، ٥٠٦٤ ،

١٦٦٩٣ ، ١٦٤٩٣ تحفة ٦٩٦٥ ، ٥١٤٠ ، ٥١٣١ ، ٥١٢٨ ، ٥٠٩٨ ، ٥٠٩٢

2494- “Abdulazîz b. Abdillâh el-Âmirî el-Uveysî — İbrâhîm b. Sa’d — Sâlih — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve şöyle demiştir: “Âişe’ye sordum...”

Yine: “Leys — Yûnus — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve b. ez-Zübeyr şöyle demiştir: Hz. Âişe’ye: **“Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz”**¹ âyetinin açıklamasını sorduğumda şöyle dedi: “Yeğenim! Bu kız, velisinin himayesinde bulunan ve malında da ona ortak olan yetim kızdır. Bu kızın malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider. Ancak onunla evlenirken mehrinde adil davranmaz ve başkasının kıza verebileceği mehrin aynısını vermekten kaçınır. İşte bu âyetle mehirlerini en yüksek düzeyde vermek suretiyle adaleti sağlamaları haricinde onlarla evlenmeleri yasaklanmış, ancak başka kadınlardan istedikleriyle evlenebilecekleri buyrulmuştur.”

Sonrasında Âişe şöyle dedi: Bu âyetin nüzulünden sonra insanlar bu konuda Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) fetva istediklerinde **“Kadınlara**

¹ Nisâ Sur. 3

hakkında senden fetva isterler, de ki: “Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermeyip kendileriyle evlenmeye de rağbet etmediğiniz yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitap'ta size okunandır”¹ âyeti nazil oldu. “Kitab’da size okunan” ifadesinden kasıt “Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz”² âyetidir.

Âişe şöyle devam etti: Yüce Allah’ın, **“Kendileriyle evlenmeye de rağbet etmediğiniz”** buyruğu, içinizden birinin himayesi altında bulunan, güzelliği ve malı az olduğu için onunla pek evlenme rağbeti gösterilmeyen yetim kızdır. Onun içindir ki malı ve güzelliğine rağbet ettikleri yetim kadınlarla evlenmeye ancak adalet kaydıyla cevaz verilmiştir. Bu da güzelliği ve malı az olan yetim kızlarla evlenmeye rağbet göstermedikleri içindir.³

İbrâhim, İbrâhim b. Sa’d b. İbrâhim b. Abdirrahmân b. Avf el-Kureşî ez-Zührî’dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

Urve b. ez-Zübeyr, Hz. Âişe’ye, “Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz”⁴ âyetinin açıklamasını sordu.

Hz. Âişe’nin açıklamasına göre bu âyette söz konusu edilen kız velisinin himayesinde bulunan ve malında ona ortak olan yetim kızdır. Kişi

¹ Nisâ Sur. 127

² Nisâ Sur. 3

³ Hadis ayrıca 2763, 4573, 4574, 4600, 5064, 5092, 5098, 5128, 5131, 5140 ve 6965’te geçmektedir. Müslim 3018

⁴ Nisâ Sur. 3

himayesinde bulunan kızın malı ile güzelliğini beğenince onunla evlenmek ister. Ancak benzeri kızlara verilen mehrin aynısını vermek istemez. Hatta mehir vermeden onunla evlenmek ister. Hz. Âişe'ye göre bu âyet, benzerlerine verilen en yüksek mehri vermedikten sonra böylesi kızlarla evlenmeyi müslüman erkeklere yasaklamış, hoşlarına giden başka kadınlarla evlenmeleri dile getirilmiştir.

Hz. Âişe'nin bildirmesine göre bu âyetin nazil olmasından sonra Müslümanlar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda fetva istediklerinde Yüce Allah: **“Kadınlar hakkında senden fetva isterler, de ki: “Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermeyip kendileriyle evlenmeye de rağbet etmediğiniz yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitap'ta size okunandır”**¹ âyetini indirmiştir.

“Kitab'da size okunan” ifadesinden kasıt **“Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz”**² âyetidir. Bu âyette, yetim kızlarla evlenmeleri durumunda haklarını gözetemeyeceklerinden endişe eden müslümanlara başka kadınlarla evlenmeleri emredilmiştir.

Hz. Âişe'ye göre **“Kendileriyle evlenmeye de rağbet etmediğiniz”** buyruğunda bahsedilen kızlar, birinin himayesi altında bulunan, ancak malı da, güzelliği de az olduğu için kendileriyle evlenme rağbeti taşınmayan yetim kızlardır.

İbn Hacer'in başka rivayetlere de dayanarak dediğine göre yetim kızları himayesinde tutanlar, şâyet bu kızlar güzelse onlarla evleniyor, güzel değillerse de malları başkalarına gitmesin ve sonunda kendilerine kalsın diye başkalarıyla evlenmelerine izin vermiyorlardı.

Yüce Allah, güzelliği ile malı az olduğu için kendileriyle evlenme konusunda rağbet edilmeyen yetim kızlara yönelik bu tutumdan dolayı malı ve güzelliğine rağbet edilen yetim kızlarla evlenmeye ancak adalet kaydıyla, yani onlara benzeri kızlara verilen mehrin aynısını vermek kaydıyla izin vermiştir.

¹ Nisâ Sur. 127

² Nisâ Sur. 3

Hadisten, kişinin, himayesinde bulunan kızla evlenebileceğini, ancak nikah akdini başkasının yapması gerektiğini anlıyoruz. *Nikâh* konusu içinde bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Buhârî hadisi ayrıca *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٨ - بَابُ الشَّرَكَةِ فِي الْأَرْضَيْنِ وَغَيْرِهَا

8- ARAZİ VE BENZERİ ŞEYLERDE ORTAKLIK

Başlık, arazi, mesken ve bahçe gibi şeylerde ortaklık ile ilgilidir.

٢٤٩٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ إِنَّمَا جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ الشُّفْعَةَ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسَّمْ ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِفَتِ الطَّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ أَطْرَافَهُ ٢٢١٣ ، ٢٢١٤ ، ٢٢٥٧ ، ٢٤٩٦ ، ٦٩٧٦ - تحفة ٣١٥٣

2495- "Abdullah b. Muhammed — Hişâm — Ma'mer — Zührî — Ebû Seleme" isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilmemiş her türlü malda şuf'a hakkı tanıdı. Ancak sınırlar belirlenip yollar tayin edildiği zaman şuf'a hakkı kalmaz."¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San'ânî el-Yemânî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahmân'dır.

Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ortaklar arasında bulunan ve henüz taksim edilmemiş her türlü arazi ve benzeri şeylerde şuf'a hakkı tanıdığıdır. Ancak arazi ve mesken gibi ortak olan bir mal taksim edilip her bir arazi veya evin sınırı ya da yolu belirlendiği zaman artık şuf'a hakkı kalmamaktadır. Hadisten şuf'a hakkının sadece taşınmaz

¹ Hadis ayrıca 2213, 2214, 2257, 2496 ve 6976'da geçmektedir. Müslim 1608

mallarda olduğunu anlıyoruz.

Bu yönde gerekli açıklamalar *Şuf'a* konusu içinde yapılmıştır. İsteyenler söz konusu yere müracaat edebilir.

۹ - باب إِذَا اقْتَسَمَ الشُّرَكَاءُ الدُّورَ أَوْ غَيْرَهَا فَلَيْسَ لَهُمْ رُجُوعٌ وَلَا شُفْعَةٌ

9- ORTAKLAR EVLERİ VE DİĞER ŞEYLERİ PAYLAŞTIKTAN SONRA BUNDAN DÖNÜŞ OLMAZ VE ŞUF'A HAKKI DA KALMAZ

Ortaklar ev, bahçe ve benzeri malları taksim ettikten sonra artık bundan dönüş olmaz ve şuf'a hakkı da kalmaz. Çünkü taksimat uyulması gereken bir akittir ve böylesi bir akitten de dönüş olmaz. Şuf'a hakkı da taksim edilmiş olan malda değil de müşterek olan malda olduğu için taksimat sonrası böylesi bir hak da kalmaz.

۲۴۹۶ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ فَقَضَى النَّبِيُّ ﷺ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقْسَمَ ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ أَطْرَافَهُ ۲۲۱۳ ، ۲۲۱۴ ، ۲۲۵۷ ، ۲۴۹۵ ، ۶۹۷۶ - تحفة ۳۱۵۳

2496- "Müsedded — Abdolvâhid — Ma'mer — Zührî — Ebû Seleme" isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taksim edilmemiş her türlü malda şuf'a hakkı olduğuna hükmetti. Ancak sınırlar belirlenip yollar tayin edildiği zaman şuf'a hakkı kalmaz."¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd el-Basrî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ortaklar arasında bulunan ve henüz taksim edilmemiş mallarda şuf'a hakkı olduğuna hükmetmiş, taksim edilip sınırları ve yolları belirlenmiş mallarda ise şuf'a hakkı kalmayacağını belirtmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2213, 2214, 2257, 2495 ve 6976' da geçmektedir. Müslim 1608

Hadisten açık bir şekilde anlıyoruz ki şuf'a hakkı henüz taksim edilmemiş, müşterek olarak kullanılan mallar için geçerlidir. Ancak bu mallar taksim edilip, her bir malın sınırı ve yolu belirlendiği zaman artık şuf'a hakkı kalmaz.

Hadiste şuf'a hakkının kalmadığı durumların zikredildiği, başlıkta ise yapılan taksimata uymanın gerekliliğinin vurgulandığı söylenerek başlık ile hadis arasında bir mutabakatın olmayacağı söylenebilir. İbnu'l-Müneyyir buna cevap verirken: "Bir konuda şuf'a hakkının kalmaması taksimattan dönüşün de olmamasını gerektirmektedir. Zira ortaklardan birinin dönme hakkı olsaydı şuf'a hakkını elde etmek için taksimattan dönmeye çalışacaktır" demiştir.

١٠ - بَابُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَمَا يَكُونُ فِيهِ الصَّرْفُ

10- ALTIN, GÜMÜŞ VE BOZDURULABİLİR ŞEYLERDE ORTAKLIK

Başlık, altın, gümüş ve bozdurulabilir olan şeylerde ortaklığın caiz olmasıyla ilgilidir. Ancak bunun caiz olması için karıştırılan malın birbirinden ayırt edilemeyecek özellikle olması gerekmektedir. Yani ortaklardan biri dirhem, biri de dinar koyamaz. Şâfiî ve Mâlikilerin görüşü böyledir. Şâfiî'ye göre böylesi bir ortaklıkta biri kırık biri de sağlam olan bir parayı koyamaz. Buhârî'nin başlığı bu kalıpta atması bu konuda Sevrî gibi düşündüğünü göstermektedir.

Bozdurulabilir şeylerden kasıt saf olmayan veya kırık olan dirhem ve toz altın gibi şeylerdir. Şâfiîlerden gelen sahih görüşe göre misli ile olduktan sonra bunlarda ortaklık caizdir. Bazılarına göre ise böylesi bir ortaklık sadece sikke şeklindeki altın ve gümüşte geçerlidir.

٢٤٩٧ و ٢٤٩٨ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ يَعْنَى ابْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْمُنْهَالِ عَنِ الصَّرْفِ يَدًا بِيَدٍ فَقَالَ اشْتَرَيْتُ أَنَا وَشَرِيكَ لِي شَيْئًا يَدًا بِيَدٍ وَنَسِيئَةً ، فَجَاءَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ فَسَأَلَنَا ، فَقَالَ فَعَلْتُ أَنَا وَشَرِيكِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ ، وَسَأَلْنَا النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ « مَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَخُذُوهُ ، وَمَا

كَانَ نَسِيئَةً فَذَرُوهُ « حدیث ۲۴۹۷ أطرافه ۲۰۶۰ ، ۲۱۸۰ ، ۳۹۳۹ - تحفة ۱۷۸۸

حدیث ۲۴۹۸ أطرافه ۲۰۶۱ ، ۲۱۸۱ ، ۳۹۴۰ - تحفة ۳۶۷۵

2497-2498- “Amr b. Ali — Ebû Âsım — Osmân b. el-Esved” isnâdıyla Süleymân b. Ebî Müslim şöyle demiştir: Ebu'l-Minhâl'a peşin para bozdurmayı sorduğumda şöyle dedi: “Ben de ortağım ile birlikte peşin ve veresiye bir alışveriş yapmıştım. Berâ b. Âzib yanımıza gelince bu konuyu ona sorduk. Berâ: «Ben de ortağım Zeyd b. Erkam'la böylesi bir alışveriş yapmıştım. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğumuzda: “Peşin olanı alın, veresiye olanı ise bırakın” buyurdu» dedi.”¹

Amr, Amr b. Ali b. Bahr el-Bâhilî el-Basrî es-Sayrafi'dir.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled en-Nebîl'dir. Buhârî'nin hocasıdır.

Osmân, Osmân b. el-Esved b. Musa b. Bâzân el-Mekkî'dir.

Süleymân, Süleymân b. Ebî Müslim el-Ahvel'dir.

Ebu'l-Minhâl, Abdurrahmân b. Mut'im el-Bünânî el-Basrî'dir.

Süleymân b. Ebî Müslim, Ebu'l-Minhâl'e altını altın karşılığında veya gümüşü gümüş karşılığında veya birini diğerinin karşılığında peşin olarak bozdurma konusunu sordu. Ebu'l-Minhâl cevap verirken başından geçen bir olayı anlattı. Anlattığına göre zamanında bir ortağıyla birlikte bir kısmı peşin, bir kısmı da veresiye olmak üzere alışveriş yapmışlardı. Berâ b. Âzib yanlarına gelince bu konuyu ona sormuşlardı. Berâ b. Âzib de cevap verirken kendisinin de zamanında ortağı olan Zeyd b. Erkam'la birlikte böylesi bir alışveriş yaptıklarını, bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduklarını, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) onlara peşin olarak yaptıklarını almalarını, veresiye olanı ise bırakmalarını söylediğini ifade etmiştir.

Başka bir rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlara peşin olanı almalarını, veresiye olanı ise geri vermelerini emrettiği zikredilmiştir.

İbnu'l-Müneyyir'in de dediği gibi hadisten, yapılan bir alışverişe parça parça yaklaşılabileceğini, sahih olan kısmının kabul edilip batıl olan kısmının

¹ 2497. hadis ayrıca 2060, 2180 ve 3939'da geçmektedir. 2498. hadis de ayrıca 2061, 2181 ve 3940'ta geçmektedir. Müslim 1589

ise reddedilebileceğini anlıyoruz. Ancak bazıları buna itiraz ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), bu hadiste iki farklı alışveriş hakkında bu sözünü söylediğini ifade etmiştir.

۱۱ - بَابُ مُشَارَكَةِ الذَّمِّ وَالْمُشْرِكِينَ فِي الْمَزَارَعَةِ

11- ZİRAAT ALANINDA ZİMMÎ VE MÜŞRİKLERLE ORTAKLIK

۲۴۹۹ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ الْيَهُودَ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا وَلَهُمْ شَطْرُ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا أَطْرَافَهُ ۲۲۸۵ ، ۲۳۲۸ ، ۲۳۲۹ ، ۲۳۳۱ ، ۲۳۳۸ ، ۲۷۲۰ ، ۷۶۲۴ تحفة ۴۲۴۸ ، ۳۱۵۲

2499- “Mûsa b. İsmâil — Cuveyriye b. Esmâ — Nâfi” isnâdıyla Abdullah (b. Ömer) şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), mahsulün yarısına karşılık Hayber arazilerini işlemeleri ve ziraat yapmaları için Yahudilere verdi.”¹

Musa, Musa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî'dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ ed-Dubba'dır.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), zımmî olan Hayber Yahudilerine Hayber'deki arazileri verdi. Yapılan anlaşmaya göre Yahudiler bu arazileri işleyip ekecek, mahsulün yarısını da müslümanlara vereceklerdi.

Zımmî olanlarla muzaraâ yapmak caiz oluyorsa başka konularda da ortak iş yapmak caiz olacaktır. Ancak Ahmed ve Mâlik bunun caiz olmayacağını söylemişlerdir. Bunlar da iş müslüman ortağın gözetiminde olaksa böylesi bir ortaklığa cevaz vermişlerdir. Zira müslümanın gözetiminde olduğu zaman bu mala faiz ya da içki ve domuz parası gibi helal olmayan şeyler karışamayacaktır.

¹ Hadis ayrıca 2285, 2328, 2329, 2331, 2338, 2720, 3152 ve 4248'de geçmektedir. Müslim 1551

Ancak mallarında müslümanlara göre haram olan bir sürü şey olmasına rağmen onlardan cizye alınması ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber Yahudileriyle bu şekilde anlaşma yapmasının bunun meşru olduğunu gösterdiği söylenerek onlara itiraz edilmiştir. Zimmî olanlar konusunda geçerli olan bu şey müşrikler için de geçerlidir. Şâfiîler ise zimmî olan ve faizden kaçınmayan kişilerle bu tür bir ortalığa girmeyi kerih görmüşlerdir.

۱۲ - بَابِ قِسْمَةِ الْغَنَمِ وَالْعَدْلِ فِيهَا

12- KOYUNLARIN ADİL BİR ŞEKİLDE TAKSİM EDİLMESİ

۲۵۰۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْحَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقْسِمُهَا عَلَى صَحَابَتِهِ صَحَابَا ، فَبَقِيَ عَتُودٌ فَذَكَرَهُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « صَحَّ بِهَ أَنْتَ » أَطْرَافُهُ ۲۳۰۰ ، ۹۹۵۵ - ۵۵۵۵ ، ۵۵۴۷

2500- “Kuteybe b. Saîd — Leys — Yezîd b. Ebî Habîb — Ebu'l-Hayr” isnâdıyla Ukbe b. Âmir şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bana kurbanlık koyunlar verdi ve bunları ashâbı arasında taksim etmemi istedi. Taksim sonrası geriye bir oğlak kaldı. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söylediğimde bana: “Onu da kurban olarak sen kes” buyurdu.¹

Kuteybe b. Saîd, Ebû Recâ el-Bağlânî es-Sekaffî'dir.

Leys, Ebu'l-Hâris Leys b. Sa'd el-Fehmî el-Mısırî'dir.

Yezîd b. Ebî Habîb, Ebû Recâ el-Basrî'dir. Ebû Habîb'in ismi de Süveyd'dir.

Ebu'l-Hayr, Mersed b. Abdillâh el-Yezînî'dir.

Ukbe, Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ukbe b. Âmir'e kurbanlık koyunlar verdi ve onları ashâbı arasında dağıtmasını söyledi. Ukbe bunları dağıtıttıktan sonra geriye bir oğlak kaldı. Oğlağı alıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve koyunları taksim ettiğini bildirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu oğlağı

¹ Hadis ayrıca 2300, 5547 ve 5555'te geçmektedir. Müslim 1965

kurban olarak kendisinin kesmesini söyledi.

“عتود” ifadesi bir yaşına gelmiş oğlak anlamındadır. *Meşâriku'l-Envâr*'da bu ifadenin çiftleşme yaşına gelmiş keçi yavrusu anlamına geldiği söylenmiştir. Gücü kuvveti yerinde keçi yavrusu olduğu da söylenmiştir.

Hadisten bir oğlağın kurban olarak kesilmesinin caiz olduğunu anlıyoruz. Bu vasıflarda keçi yavrusu kurbanlık olabiliyorsa koyun yavrusunun kurbanlık olması evla olacaktır.

Nesâî'nin Muâz b. Abdillâh b. Hubeyb kanalıyla Ukbe b. Âmir'den yaptığı rivayet koyun yavrusunun kurbanlık olabileceğini açık bir şekilde göstermektedir ki lafzı: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte kurbanlık olarak koyun yavrusu kestik” şeklindedir. Bu yönde gerekli açıklamalar *Kurbanlar* konusu içinde yapılacaktır.

Buhârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda ashâbına vermiş olduğu bir sözünün bulunduğunu, bundan dolayı eşit bir şekilde herkese koyun verdiğini düşündüğü için başlığı “Koyunların Adil Bir Şekilde Taksim Edilmesi” şeklinde atmıştır. Bu düşüncesi tenkide açıktır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ukbe'ye koyunları ashâbının arasında dağıtmasını söylemiştir. Bunu söylerken ya ashâbından her birine ne kadar vereceğini ona bildirmiş ya da dağıtma işini Ukbe'nin kendi inisiyatifine bırakmış ve eşit bir şekilde dağıtması gerektiği yönünde herhangi bir kayıt belirtmemiştir. Koyunları tam anlamıyla eşit bir şekilde taksim etmek zordur. Zira kilo ve yaş itibarıyla bütün koyunlar aynı değildir. Burada da paylaştırma sayı üzerinden yapılmıştır. Belki de bu koyunlar Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ait koyunlardı ve teberrü babından müslümanlara dağıtmıştı.

Bu hadis *Vekâlet* konusunun başlarında zikredilmişti. Hadisi Müslim, Nesâî ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۱۳ - باب الشَّرَكَةِ فِي الطَّعَامِ وَغَيْرِهِ

13- YİYECEK VE BAŞKA ŞEYLERDE ORTAKLIK

وَيُذَكِّرُ أَنَّ رَجُلًا سَاوَمَ شَيْئًا فَعَمَزَهُ آخَرُ فَرَأَى عُمَرُ أَنَّ لَهُ شَرَكَةً .

Zikredildiğine göre adamın biri pazarlık yaparken başka biri ona göz kırptı. Ömer de göz kırpan adamı satın alan adamın ortağı saydı.

Başlık, yiyecek ve başkasının mülkiyetine geçebilecek başka şeylerde ortaklık ile ilgilidir.

Saîd b. Mansûr'un mevsûl olarak zikrettiğine göre adamın biri bir şeyi satın alırken malın sahibiyle pazarlık yapıyordu. Başka biri müşteriye göz kırpıp işaret ederek malı satın almasını sağladı. Ömer böylesi bir durumda müşteriye malı satın alması için göz kırpıp işarette bulunan kişinin o malda ortaklığının olacağını düşünmüştür.

Mâlik de bunu savunmuş, ayrıca: "Satışa sunulan bir malı almak isteyen bir müşteriye pazarlıkta başka biri yardımcı olduğu zaman bu satışta onun ortağı olur. Zira daha fazla para vermesinin önüne geçmiştir" demiştir.

۲۵۰۱- ۲۵۰۲ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدٌ عَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبِدٍ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ - وَكَانَ قَدْ أَدْرَكَ النَّبِيَّ ﷺ - وَذَهَبَتْ بِهِ أُمُّهُ زَيْنَبُ بِنْتُ حُمَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايِعُهُ فَقَالَ « هُوَ صَغِيرٌ » فَمَحَّحَ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ . طرفه ۷۲۱۰ - تحفة ۹۶۶۸

وَعَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبِدٍ أَنَّهُ كَانَ يَخْرُجُ بِهِ جَدُّهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي الطَّعَامَ فَيَلْقَاهُ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - فَيَقُولَانِ لَهُ أَشْرَكْنَا ، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ دَعَا لَكَ بِالْبَرَكَةِ فَيَشْرِكُكُمُ ، فَرَبَّمَا أَصَابَ الرَّاحِلَةَ كَمَا هِيَ ، فَيَبْعَثُ بِهَا إِلَى الْمَنْزِلِ طرفه

۶۳۵۳ - تحفة ۹۶۶۹

2501-2502- "Asbağ b. el-Ferec — Abdullah b. Vehb — Saîd" isnâdıyla Zühre b. Ma'bed şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetişmiş biri olan dedem Abdullah b. Hişâm'ı annesi Zeyneb binti Humeyd, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Biatını kabul et" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Henüz küçük" buyurdu ve başını okşayıp ona dua etti.

Yine Zühre b. Ma'bed'in bildirdiğine göre dedesi Abdullah b. Hişâm onu çarşıya götürüp yiyecek satın alırdı. İbn Ömer ve İbnu'z-Zübeyr onunla karşılaşınca: "Bu yiyeceğe bizi de ortak et! Zira Resûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem) sana bereket duası yapmıştı” derlerdi. O da onları ortak ederdi. Bazen kâr olarak bir deve kazanır, onu eve gönderirdi.¹

Asbağ, Ebû Abdillâh Asbağ b. el-Ferec el-Umevî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Vehb el-Kureşî’dir.

Saîd, Saîd b. Ebî Eyyûb Miklâs el-Huzâî’dir.

Zühre, Ebû Akîl Zühre b. Ma’bed el-Kureşî et-Teymî el-Medenî’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından altı yıl önce Abdullah b. Hişâm’ı annesi Zeyneb binti Humeyd, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına götürdü ve oğlunun biatını kabul etmesini söyledi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hişâm’ın henüz küçük bir çocuk olduğunu dile getirdi ve başını okşayıp bereket duası etti.

Zühre b. Ma’bed’in bildirdiğine göre bazen dedesi Abdullah b. Hişâm ile çarşıya giderdi. Dedesi çarşıda yiyecek satın alırdı. Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. ez-Zübeyr onunla karşılaşınca Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona bereket için dua ettiğini bildikleri için satın aldığı yiyeceklerle kendilerini de ortak etmesini isterlerdi. Bu duadan dolayı da bazen Abdullah kâr olarak bir deve kazanır ve onu eve gönderirdi.

Buradaki deveden kasıt üzerindeki yiyecekler olabileceği gibi devenin bizzat kendisi de olabilir. Ancak üzerindeki yiyeceklerin olması daha isabetlidir. Çünkü hadisin siyakı yiyecek üzerinden gelmiştir. Mazharî ise bundan kastın her ikisi olabileceğini, deveyi üzerindeki yiyeceklerle birlikte kazanmış olabileceğini söylemiştir.

Hadisin başlıkla mutabakatı, İbn Ömer ile İbnü’z-Zübeyr’in Abdullah’tan satın aldığı yiyeceğe kendilerini ortak etmesini istemelerindedir ki Abdullah onların bu isteğine icabet edip kabul etmiştir ve her üçü de sahabelendir. Diğer sahabilerden buna muhalif bir şey gelmiş değildir, dolayısıyla bu olay bu konuda huccettir.

Cumhura göre mülk edinilebilen her şeyde ortaklık caizdir. Şâfiîlerden gelen en sahih görüşe göre ise aynı cinsten olan şeylerde ortak olunabilir. Mâlikiler yiyecekte ortaklığı kerih görmüşlerdir, ancak onlardan gelen görüşler arasında tercih edilen bunun caiz olacağını söyleyen görüştür.

¹ 2501. hadis ayrıca 7210’da geçmektedir. 2502. hadis de ayrıca 6353’te geçmektedir.

۱۴ - باب الشَّرِكَةِ فِي الرَّقِيقِ

14- KÖLELERDE ORTAKLIK

۲۵۰۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ شَرِكًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ وَجَبَ عَلَيْهِ أَنْ يُعْتِقَ كُلَّهُ ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ قَدَرَ ثَمَنِهِ يُقَامُ قِيمَةً عَدْلٍ وَيُعْطَى شُرَكَاءُوهُ حِصَّتَهُمْ وَيُحْلَى سَبِيلُ الْمُعْتَقِ »
 أطرافه ۲۴۹۱، ۲۵۲۱، ۲۵۲۲، ۲۵۲۳، ۲۵۲۴، ۲۵۲۵ - تحفة ۷۶۱۷

2503- “Müsedded — Cuveyriye b. Esmâ — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman kalan kısmını da azat etmekle yükümlü tutulur. Şayet malı varsa köleye benzerleri gibi bir bedel belirlenir ve kalan hisselerin bedelini diğer ortaklara verip köleyi serbest bırakır.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ ed-Dubbaî’dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman kölenin kalan kısmının da azat edilmesinden sorumlu tutulur. Şâyet hissesini azat eden kişinin yeteri kadar malı varsa köleye benzerleri üzerinden bir değer biçilir ve kalan hisselerin bedelini diğer ortaklara ödeyip köleyi tamamen azat eder.

Hadisin başlıkla mutabakatı kişinin ortağı olduğu köledeki hissesini azat etmesindedir. Zira azatın geçerli olabilmesi için kişinin ona malik olması gerekmektedir. Şâyet kölelerde ortaklık sahih olmasaydı, köledeki hisselerin azat edilmesi de sahih olmayacaktı.

Hadisin zahirinden anladığımız kadarıyla azat edilen veya azat eden veya diğer ortakların müslüman olması veya bazılarının müslüman, bazılarının kafir olması arasında bir fark yoktur. Şâfiîler bu görüştedir.

Hanbelilerde kölenin müslüman, azat edenin de kafir olup olmamasına

¹ Hadis ayrıca 2491, 2521, 2522, 2523, 2524 ve 2525'te geçmektedir. Müslim 1501

göre farklı iki görüş vardır. Mâlikilere göre azat edenler kafir ise böylesi bir sorumlulukları olmaz. Ortaklar içinde sadece azat eden kişi müslüman ise ya da sadece azat eden kişi kafir ise ve köle de müslüman ise bu durumda aynı hüküm geçerli olur mu? Mâlikilerin bu konuda üç görüşü vardır. Ortaklar kafir, köle müslüman ise bu konuda da iki görüş vardır. Azat eden müslüman ise ve malı da varsa her halükarda kölenin kalan kısmının azat edilmesinden sorumlu tutulur.

۲۵۰۴ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ شِقْصًا لَهُ فِي عَبْدٍ ، أَعْتَقَ كُلَّهُ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ ، وَإِلَّا يُتَمَنَعَ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ » أطرافه ۲۴۹۲ ، ۲۵۲۶ ، ۲۵۲۷ - تحفة ۱۲۲۱۱

2504- "Ebu'n-Nu'mân — Cerîr b. Hâzım — Katâde — Nadr b. Enes — Beşîr b. Nehîk" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kişi ortağı olduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman şayet malı varsa kalan kısmını da azat etmekle yükümlü tutulur. Ancak yeterli malı yoksa köle, köleliğinden kalan kısmı ödemesi için ağır olmayan işlerde çalıştırılır."¹

Ebu'n-Nu'mân, Ârim lakaplı Muhammed b. Fadl es-Sedûsî el-Basrî'dir.

Cerîr, Cerîr b. Hâzım el-Ezdî el-Basrî'dir. İbn Maîn onu güvenilir bulmuş, sadece Katâde'den olan rivayetlerinde zayıf olduğunu söylemiştir. Nesâî de onu güvenilir bulmuştur. Ebû Hâtim sadûk (rivayeten dürüst) olduğunu söylemiştir. İbn Sa'd: "Sika biridir, ancak ömrünün sonlarına doğru karıştırmaya başlamıştır" demiştir. Ancak karıştırmaya başladığı dönemlerinde rivayeti bırakmıştır. Hadis âlimleri hadislerini huccet kabul etmişlerdir. Buhârî de Cerîr'in Katâde'den olan rivayetlerinden sadece mutâbâatı bulunanları tahrir etmiştir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Nadr, Nadr b. Enes el-Ensârî'dir.

¹ Hadis ayrıca 2492, 2526 ve 2527'de geçmektedir. Müslim 1503

Beşîr, Beşîr b. Nehîk es-Selûlî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi ortağı bulunduğu bir köledeki hissesini azat ettiği zaman yeteri kadar malı varsa kölenin kalan kısmının da azat edilmesinden sorumlu tutulur. Ancak yeteri kadar malı yoksa köle, kalan hisselerin bedelini diğer ortaklara ödemek için ağır olmayan işlerde çalıştırılır.

Bu yönde gerekli açıklamalar *Köle Azadı* konusu içinde yapılacaktır.

۱۵ - بَابُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الْهَدْيِ وَالْبُدْنِ وَإِذَا أَشْرَكَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي هَدْيِهِ بَعْدَ مَا أَهْدَى

15- KURBANLIKLARDA ORTAKLIK, KİŞİNİN KURBANLIKLARI GÖNDERDİKTEN SONRA BAŞKASINI ONLARA ORTAK ETMESİ

۲۵۰۵ - ۲۵۰۶ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ جُرَيْجٍ

عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ. أطرافه ۱۰۸۵، ۱۰۶۴، ۳۸۳۲ - تحفة ۲۴۴۸

وَعَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ صُبْحَ رَابِعَةٍ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ مُهْلَيْنَ بِالْحَجِّ ، لَا يَخْلُطُهُمْ شَيْءٌ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرْنَا فَبَجَعَلْنَاهَا عُمْرَةً ، وَأَنْ نَحِلَّ إِلَى نِسَائِنَا ، فَفَشْتُ فِي ذَلِكَ الْقَالَةَ . قَالَ عَطَاءٌ فَقَالَ جَابِرٌ فَيَرُوحُ أَحَدُنَا إِلَى مَنَى وَذَكَرُهُ يَقْطُرُ مَنِيًا فَقَالَ جَابِرٌ بِكَفِّهِ ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ خَطِيْبًا فَقَالَ « بَلَّغْنِي أَنْ أَقْوَامًا يَقُولُونَ كَذَا وَكَذَا ، وَاللَّهِ لَأَنَا أَبْرُ وَأَتَقَى لِلَّهِ مِنْهُمْ ، وَلَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ ، وَلَوْ لَا أَنْ مَعِيَ الْهَدْيَ لَأَخْلَلْتُ » فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشَمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هِيَ لَنَا أَوْ لِلْأَبْدِ فَقَالَ « لَا بَلَّ لِلْأَبْدِ » قَالَ وَجَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ - فَقَالَ أَحَدُهُمَا يَقُولُ لَيْتَكَ بِمَا أَهَلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ وَقَالَ الْآخَرُ لَيْتَكَ بِحَجَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ - فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقِيمَ عَلَى إِحْرَامِهِ ، وَأَشْرَكَهُ فِي الْهَدْيِ أطرافه ۱۵۵۷، ۱۵۶۸، ۱۵۷۰،

2505-2506- “Ebu’n-Nu’mân — Hammâd b. Zeyd — Abdulmelik b. Cüreyc — Atâ” isnâdıyla Câbir; yine Tâvus’un bildirdiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zilhicce ayının dördüncü gününün sabahında sadece hac için ihrama girmiş bir şekilde geldi. Yetiştığımızde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle haccı umreye çevirdik. Kadınlarımızla da birlikte olabileceğimizi söyledi. Ancak bu konuda dedikodular başladı.”

Atâ der ki: Câbir bunu naklederken: “Cinsel organlarımızdan meni damlıyorken mi Mîna’ya gideceğiz?” dedi ve eliyle cinsel organına işaret etti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu yöndeki dedikodulardan haberdar olunca bir konuşma yapmak üzere kalktı ve: “*Bazılarının şöyle şöyle dedikleri bana ulaştı. Vallahi ben Yüce Allah’a karşı onlardan daha itaatkar ve takvalı biriyim. Eğer şimdi yaptığım bu işi yeniden yapacak olsaydım kurbanlık getirmezdim. Yanımda kurbanlıklar olmasaydı ben de ihramdan çıkardım*” buyurdu. Surâka b. Mâlik b. Cu’şum kalkıp: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu durum sadece bize has bir şey mi, yoksa sonsuza kadar geçerli mi?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır, sonsuza kadar öyledir*” buyurdu. O sırada Ali b. Ebî Tâlib geldi.

Ravilerden biri Ali’nin: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği şeye ben de niyet ediyorum” diyerek geldiğini zikrederken, diğeri onun: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi hacca niyet ediyorum” diyerek geldiğini söylemiştir. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona ihramında kalmasını söyledi ve kurbanlıklarına onu da ortak etti.¹

Ebu’n-Nu’mân, Ârim lakaplı Muhammed b. Fadl es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Hammâd, Ebû İsmâil Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî el-Cahdamî el-Basrî’dir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh el-Kureşî’dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

¹ 2505. hadis ayrıca 1085, 1564 ve 3832’de geçmektedir. 2506. hadis de ayrıca 1557, 1568, 1570, 1651, 1785, 4352, 7230 ve 7367’de geçmektedir. Müslim 1240, 1216

Tâvus, Tâvus b. Keysân'dır.

İbn Cureyc bu hadisi hem Atâ'dan, hem de Tâvus'tan işittiği için hadisin her iki isnâdı burada zikredilmiştir. Ancak İbn Hacer bu konuda şöyle demiştir: “Gördüğüm kadarıyla «İbn Cureyc — Tâvus» kanalı munkatı' bir kanaldır. Zira hadis imamları İbn Cureyc'in Mücâhid ve İkrime'den hadis işitmediğini, onlardan mürsel olarak rivayetlerde bulunduğunu söylemişlerdir. Tâvus da bu ikisinin akranıdır. Atâ onlardan bir yirmi yıl sonra vefat ettiği için İbn Cureyc ondan hadis işitmiştir.”

Câbir ve İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zilhicce ayının dördüncü gününün sabahında sadece hac niyetiyle Mekke'ye geldi. Mekke'ye yetiştiklerinde haccın umreye çevrilmesi emrini verdi. Bunun üzerine sadece hac için gelen Müslümanlar bunu temettü haccına çevirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccın umreye çevrilmesiyle müslüman erkeklerin kadınlarıyla birlikte olmalarına da izin verdi.

Ancak haccın umreye çevrilmesi konusu Müslümanlar arasında dedikodulara sebep oldu. Çünkü daha önceki itikatlarına göre hac ayları içinde umre yapmak sahih değildi, aksine en büyük günahlardan biriydi. Câbir'in naklettiğine göre Müslümanlar kadınlarıyla henüz yeni ilişkiye girmişken Minâ'ya gitmeyi çok da uygun görmüyorlardı. Câbir bunu dile getirirken biraz da mübalağa yaparak: “Cinsel organlarımızdan meni damlıyorken mi Mîna'ya gideceğiz?” ifadesini kullanmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuşulandan haberdâr olunca bu konuda bir konuşma yaptı. Konuşulanların kendisine ulaştığını dile getirdi. Herkesten daha fazla itaatkar ve takvalı olduğunu ifade etti. Şâyet hac ayları içinde umre yapmanın caiz olduğunu baştan bilseydi yanında kurbanlık getirmeyeceğini, yanında kurbanlıklar olmasaydı herkes gibi onun da haccı umreye çevireceğini söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kurbanlık getirdiği için haccını umreye çevirmemiştir. Bundan dolayı hacc-ı müfred ya da hacc-ı kırân yapanların kurbanlıklar kesilene kadar ihramdan çıkmaları helal değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlara bu açıklama ile konuşmayı yapınca ashâbdan Surâka b. Mâlik b. Cu'şum el-Mudlicî kalktı ve hac aylarında umre yapmanın sadece kendi dönemine has bir şey olup olmadığını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun sadece kendi dönemine has bir uygulama

olmadığını sonsuza kadar geçerli olacağını bildirdi.

O sırada Ali b. Ebî Tâlib, Yemen'den geldi. Ravilerden Câbir, Ali'nin: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği şeye ben de niyet ediyorum" diyerek geldiğini zikrederken, İbn Abbâs onun: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi hacca niyet ediyorum" diyerek geldiğini söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) niyet ettiği şey üzere ihramda kalmasını söyledi ve yanında getirdiği kurbanlıklara onu da ortak etti.

İbn Hacer bu konuda şöyle demiştir: "Hadisten Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu kurbanlıklara Medine'den getirdikten sonra ortak ettiği anlaşılmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kurbanlık olarak 63 deve getirmişti. Hz. Ali de Yemen'den gelirken yanında 37 deve getirmiştir. Bu şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) getirmiş olduğu deve sayısı 100 olmuştur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kurbanlıklara Ali'yi de ortak etmiştir."

Mühelleb ise şöyle demiştir: Başlık hadisinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kurbanlıkları Medine'de belirledikten sonra Ali'yi onlara ortak ettiğine dair herhangi bir şey yoktur. Zira hayvanı kurban olarak belirleyip ayırdıktan sonra ona başkasını ortak etmek ya da onu hibe etmek ya da onu satmak caiz değildir. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ali'yi ortak ettiği kurbanlıklar Ali'nin Yemen'den getirdiği hayvanlardır. Ali onları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adına getirmiş, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat onlara değil onların sevabına Ali'yi ortak etmiştir. Belki de tek bir kurbanlıkta Ali'yi ortak etmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendi malından ailesi ve kurbanlığı olmayan diğer müslümanlar adına da kurban kesmiş, sevabına onları da ortak etmiştir."

Kâdî İyâd ise bu konuda şöyle der: "Bana göre buradaki ortaklık hakiki manada, kestiği tüm kurbanlıklarda olan bir ortaklık değildir. Aksine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali'ye kesmesi için bir miktar kurbanlık vermiş, o da bunları kesmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'den getirdiği kurbanlıkları kendisi kesmiş, Ali'nin Yemen'den getirdiği hayvanlardan da bir kısmını kesmesi için ona vermiştir."

١٦ - باب مَنْ عَدَلَ عَشْرًا مِنَ الْغَنَمِ بِجَزُورٍ فِي الْقَسَمِ

16- TAKSİMATTA ON KOYUNU BİR DEVEYE DENK TUTUNLAR

٢٥٠٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ مِنْ تِهَامَةَ ، فَأَصَبْنَا غَنَمًا وَإِبِلًا ، فَعَجَلَ الْقَوْمُ ، فَأَغْلَوْا بِهَا الْقُدُورَ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِهَا فَأُكْفِئَتْ ، ثُمَّ عَدَلَ عَشْرًا مِنَ الْغَنَمِ بِجَزُورٍ ، ثُمَّ إِنَّ بَعِيرًا نَدَّ وَلَيْسَ فِي الْقَوْمِ إِلَّا خَيْلٌ يَسِيرَةٌ فَرَمَاهُ رَجُلٌ فَحَبَسَهُ بِسَهْمٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ ، فَمَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا » قَالَ قَالَ جَدِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَرْجُو - أَوْ نَخَافُ - أَنْ نَلْقَى الْعَدُوَّ عَدًّا وَلَيْسَ مَعَنَا مُدَى ، فَتَنْدُبُحُ بِالْقَصَبِ فَقَالَ « اعْمَلْ أَوْ أَرْنِي ، مَا أَهَرَ الدَّمَ وَذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلُوا ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ ، وَسَأُحَدِّثُكُمْ عَنْ ذَلِكَ ، أَمَّا السِّنُّ فَعِظْمٌ ، وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمُدَى الْحَبْشَةِ » أطرافه ٢٤٨٨ ، ٣٠٧٥ ، ٥٤٩٨ ، ٥٥٠٣ ، ٥٥٠٦ ، ٥٥٠٩ ، ٥٥٤٣ ، ٥٥٤٤ تحفة ٣٥٦١

2507- “Muhammed — Vekî — Süfyân — Süfyân’ın babası — Abâye b. Rifâa” isnâdıyla Abâye’nin dedesi Râfi b. Hadîc şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Tihâme’deki Zu’l-Huleyfe’deydik. Önceden (ganimet olarak) çok sayıda deve ile koyun ele geçirmiştik. Müslümanlar erken davranıp etlerini kazanlara koydular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gelince emrederek kazanlar döküldü. Ganimeti paylaştırırken on koyunu bir deveye denk saydı.

Bu sırada develerden biri kaçtı. Müslümanlarda da az sayıda atlı vardı. İçlerinden biri onu okla vurup düşürdü. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Vahşi hayvanların kaçakları (huysuzları) gibi ehli hayvanların da kaçakları olur. İçlerinden sizi aciz bırakanlara bu şekilde yapın” buyurdu.

Ben: “Ey Allah’ın Resûlü! Yarın düşmanlar karışlaşmaktan endişe ediyoruz veya karşılaşmayı bekliyoruz. Yanımızda da bıçak bulunmuyor.

Kesimi kamyıla yapabilir miyiz?” dediğimde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman hızlı bir şekilde kes. Kanı akıtacak bir şeyle kesilen ve kesilirken Allah'ın adı anılan her hayvanı yiyebilirsiniz. Ancak diş ve tırnakla kesilmez. Bununda sebebini size açıklayayım. Diş denilen şey kemikten öte bir şey değildir. Tırnak da Habeşlilerin kesim âletlerindendir” karşılığını verdi.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm'dır.

Vekî', Vekî' b. el-Cerrâh er-Ruâsî el-Kûfî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Süfyân'ın babası, Saîd b. Mesrûk es-Sevrî'dir.

Râfi' b. Hadîc'in bildirdiğine göre savaş dönüşü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Tihâme'deki Zu'l-Huleyfe'deydiler. Savaşta da ganimet olarak çok sayıda deve ve koyun ele geçirmişlerdi. Zu'l-Huleyfe'de iken acele davranıp ganimet mallarından olan deve ve koyunlardan bazılarını kestiler ve etleri kazanlara koyup pişirmeye başladılar.

Arkadan gelen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara yetişince onların bu yaptığına kızdı ve ceza olarak kazanların dökülmesini emretti. “Koyunların Taksimi” başlığı altında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yapmasının sebepleri açıklanmıştı.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaşta ganimet olarak elde edilen hayvanları müslümanların arasında paylaştırdı. Bu paylaşımında on koyunu bir deveye denk saydı. O sırada develerden biri kaçtı. Müslümanların içinde atlı sayısı da azdı. Atlılardan biri devenin peşinden gitti ve bir okla vurup onu yere düşürdü.

Devenin bu şekilde yakalanmasının ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vahşi ve yabani hayvanlarda olduğu gibi ehli hayvanlar içinde de yabani karakterli huysuz hayvanların olabileceğini, bunların kaçabileceğini, yakalanamaması durumunda bu devenin okla vurulup öldürülmesi gibi vurulup öldürülebileceğini söyledi.

Râfi', yakın zamanda düşmanla karşılaşma endişesi ve beklentisi içinde olduklarını, hayvan kesimi için yanlarında bıçak bulunmadığını, kılıçları

¹ Hadis ayrıca 2488, 3075, 5498, 5503, 5506, 5509, 5543 ve 5544'te geçmektedir. Müslim 1968

kullanmaları durumunda köreleceğini ve düşman karşısında gereği gibi mücadele edemeyeceklerini dile getirdi ve bu durumda hayvanları kamışla kesip kesemeyeceklerini sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), demir dışında bir şeyle kesilmesi durumunda hayvanın boğularak ölmemesi için hızlı bir şekilde kesilmesi gerektiğini söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), diş ve tırnak dışında hayvanın kanını akıtacak her türlü âletle kesim yapabileceklerini ve üzerine Allah'ın adı anıldıktan sonra kesilen hayvanın etini yiyebileceklerini söyledi.

Diş ve tırnak istisnası yaparak bunlarla kesim yapılmamasını ifade etti. Bunun gerekçesini açıklarken de dişin kemikten öte bir şey olmadığını, cinlerin yiyeceklerinden olduğu için ona kan bulaştırıp necis yapılmaması gerektiğini söylemiştir. Kemikle taharetlenmenin yasak olmasının gerekçesi de aynıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kesimde tırnak kullanılmamasının gerekçesini de Habeşlilerin kesim âletlerinden olması olarak göstermiştir. Kafir olan Habeşlilere benzememek için kesimde tırnağın kullanılmaması gerekmektedir.

Bu hadis daha önce “Koyunların Taksimi” başlığı altında geçmiş ve bu yönde gerekli açıklamalar yapılmıştı.

الحمد لله الذي
نزلنا به الكتاب

إرشاد الساري
شرح صحيح البخاري

Kur'ân-ı Kerim'den sonra İslam dünyası için en güvenilir dini kaynak olarak görülen İmam Buhârî'nin meşhur eseri Sahih'in pek çok şerhleri yapılmıştır. İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'si ile Aynî'nin Umdetu'l-karî'sinden sonra bunlardan en çok kabul görenlerinden birisi 15. yüzyılda yaşamış Tunuslu âlim Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kastallânî'nin İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahihî'l-Buhârî adlı hacimli çalışmasıdır.

Siyer konulu el-Mevâhibu'l-ledünniyye ile kıraat konulu Letâifu'l-işârât li-funûni'l-kıra'ât isimli değerli eserlerin de müellifi olan Kastallânî, bu kitabını yazarken en çok Fethu'l-bârî'den faydalanmış, hatta bir bakıma onu özetlemiştir. İrşâdu's-sârî, mukaddimesi ve Sahih-i Buhârî'nin nüsha farklarına verdiği önemle diğer şerhlerden farklılık arz etmekle birlikte Sahih-i Buhârî metnini yediyüzün üzerinde kaynaktan istifade ederek şerh etmiştir. Hadislerin fıkhi açılımları ve içerdikleri hükümler, dört mezheb dikkate alınarak irdelenmiş ve görüşler delilleriyle okuyucuya sunulmuştur.

Hadis Deposu
hadisdeposu.com

9 786054 659319